ECONOMIE POLITICA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

ECONOMIE POLITICĂ

COLEGIUL DE REDACȚIE

Prof. univ. dr. GHEORGHE P. APOSTOL, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. FLORIN BURTAN; prof. univ. dr. GHEORGHE CREȚOIU, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. COSTIN MURGESCU, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; prof. univ. dr. EUGEN PRAHOVEANU; prof. univ. dr. IOAN V. TOTU

Ediția a III-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
1985

Manual pentru învățământul superior, elaborat pe baza programei aprobate de Ministerul Educației și Învățământului, nr. 27158/1985

AUTORII MANUALULUI:

Prof. univ. dr. *GHEORGHE P. APOSTOL*, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. *NICOLAE BĂDILĂ*; prof. univ. dr. *NICOLAE BELLI*; prof. univ. dr. *ION BLAGA*; prof. univ. dr. *FLORIN BURTAN*; conf. univ. dr. *VIOREL CORNESCU*; prof. univ. dr. *GHEORGHE CREȚOIU*, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. *GHEORGHE DIȚU*; prof. univ. dr. *GHEORGHE DOLGU*, membru al Academiei de Științe Sociale și Politice; conf. univ. dr. *STERIAN DUMITRESCU*; conf. univ. dr. *AUGUSTIN GÂRBEA*; prof. univ. dr. *IOAN GRĂDIȘTEANU*; conf. univ. dr. *LAZĂR COSTINEL*; prof. univ. dr. *ION LUPU*; prof. univ. dr. *CONSTANTIN MANOLESCU*; prof. univ. dr. *PETRE MÂLCOMETE*, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. *CONSTANTIN MOISUC*; prof. univ. dr. *COSTIN MURGESCU*, membru corespondent al Academiei R. S. România; prof. univ. dr. *AUREL NEGUCIOIU*, membru al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. *PETRU ONIȚA*; prof. univ. dr. *MIHAI PĂRĂLUȚĂ*; conf. univ. dr. *NEDELEA PĂRĂLUȚĂ*; prof. univ. dr. *TUDOREL POSTOLACHE*, membru corespondent al Academiei R. S. România; prof. univ. dr. *EUGEN PRAHOVEANU*; conf. univ. dr. *DUMITRU ROCHEAN*; conf. univ. dr. *CONSTANTIN SÎRBU*; lector univ. dr. *GRIGORE SPÎNU*; prof. univ. dr. *MIHAI TODOSIA*, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; prof. univ. dr. *GHEORGHE TOMESCU*; prof. univ. dr. *IOAN V. TOTU*; prof. univ. dr. *ION TRĂISTARU*

Redactor: Conf. univ. *ILIE SÂRZEA*
Tehnoredactor: *VERGILIA RUSU*
Coperta: Arhitect *SORIN VASILESCU*

PREFAȚĂ

Manualul se adresează studenților din institutele tehnice și agronomice, inclusiv secțiilor de subingineri, precum și studenților din universități și din celelalte instituții de învățămînt superior, profesorilor din licee, elevilor și studenților care activează în cercurile științifice, tuturor celor care doresc să aprofundeze problemele actuale ale politicii economice a Partidului Comunist Român.

Întregul manual a fost elaborat pe baza Programului Partidului Comunist Român, a documentelor Congresului al XIII-lea, a tezelor și aprecierilor de inestimabilă valoare teoretică și practică cuprinse în opera tovarășului **Nicolae Ceaușescu,** secretarul general al partidului nostru. Pornind de la premisa că predarea economiei politice răspunde unor exigențe multiple, decurgînd deopotrivă din funcțiile sale politico-ideologice și din cele științifico-profesionale, autorii s-au condus după teza subliniată de tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** potrivit căreia specialiștii, constructorii societății socialiste și comuniste „. . . *trebuie să cunoască bine și să stăpînească solid legile dezvoltării economico-sociale, pentru a înțelege just atît problemele ce apar în societatea noastră și căile de soluționare a lor, cît și problemele ce apar pe plan internațional, lumea de azi în plină transformare, epoca contemporană în care popoarele acționează cu tot mai multă fermitate pentru a pune bazele unei vieți mai drepte și mai bune, în care să fie cu adevărat stăpîne pe destinele lor*". De aceea, un loc central în manual îl ocupă analiza sistemului de legi și categorii care reflectă relațiile de producție socialiste, pe baza concepției marxiste și în strînsă legătură cu experiența acumulată de partidul nostru în făurirea și dezvoltarea economiei socialiste, cu modul creator în care au fost și sînt rezolvate sarcinile multiple și tot mai complexe pe care le ridică edificarea noii societăți în țara noastră.

Urmărindu-se formarea gîndirii economice, cunoașterea și aprofundarea orientărilor fundamentale ale politicii noastre economice, în prima parte a manualului se acordă o atenție deosebită procesului revoluționar de formare și dezvoltare a bazei tehnico-materiale a societății socialiste, dezvoltării intensive a tuturor ramurilor industriale, cunoașterii noului mecanism economico-financiar, căilor de creștere a productivității muncii, sporirii eficienței întregii activități economice, ridicării nivelului tehnic al producției și îmbunătățirii calității produselor — căreia i-a fost dedicată o lecție specială —, reducerii cheltuielilor de producție și creșterii nivelului de trai al poporului. Diferitele aspecte ale politicii noastre economice sînt tratate în evoluția istorică și în strînsa lor interdependență, astfel încît să poată fi înțeleasă pe deplin dialectica făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism. În legătură cu dezvoltarea în perspectivă a societății românești, se abordează problemele complexe pe care le ridică transformarea României, pînă în anul 2000, într-o țară industrial-agrară multilateral dezvoltată. O atenție deosebită se acordă comerțului exterior și cooperării economice internaționale a României. Un capitol special este dedicat analizei relațiilor economice ale României cu țările socialiste.

În partea a doua a manualului se tratează unele probleme de bază ale capitalismului contemporan, începînd cu criza sistemului capitalist. O lecție distinctă este dedicată analizei exploatării în capitalismul contemporan, formelor și contradicțiilor capitalismului monopolist de stat. Sînt abordate pe larg diferite aspecte ale evoluției monopolurilor internaționale și contradicțiile imperialismului, sistemul monetar-financiar postbelic și evoluția lui, criza datoriilor externe și căile depășirii ei, cursa înarmărilor și consecințele ei social-economice. Așa cum se arată în documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R., evenimentele din ultimii ani au evidențiat cu puterea faptelor că politica de destindere, dezarmare, pace și colaborare internațională nu poate fi menținută și consolidată decît prin lupta permanentă a forțelor progresiste, antiimperialiste, a popoarelor de pretutindeni.

Partea a treia a manualului este dedicată analizei economiei mondiale în perspectiva edificării noii ordini economice internaționale. Într-o lecție specială se tratează criza economică mondială — proces fundamental care influențează, într-o măsură sau alta, toate țările, lumea contemporană în ansamblul ei. De asemenea, sînt abordate o serie de probleme actuale, de mare importanță, legate de structura și contradicțiile economiei mondiale contemporane, subdezvoltarea economică și căile lichidării ei, necesitatea instaurării unei noi ordini economice internaționale. Se subliniază poziția principială, constructivă a partidului și statului român în abordarea problemelor arzătoare ale lumii contemporane, lupta neobosită a forțelor înaintate împotriva imperialismului și neocolonialismului. Sînt combătute tezele neștiințifice, apologetice, cu privire la evoluția economiei capitaliste în perioada postbelică, politica de forță și dictat, de ingerință în treburile interne ale altor popoare.

În manual se acordă o atenție deosebită problemelor principiale, metodologice ale studierii economiei politice, de care depinde aprofundarea multiplelor aspecte ale progresului social contemporan, precum și aplicațiilor practice, absolut necesare viitorilor specialiști cu înaltă calificare. În vederea înțelegerii corespunzătoare a corelațiilor cantitative din viața economică, în manual a fost inclusă o anexă cu modalități de cuantificare și analiză a unor procese și fenomene economice.

Avîndu-se în vedere prevederile programei de economie politică aprobată de Ministerul Educației și Învățămîntului, precum și spațiul restrîns rezervat manualului, s-a încercat să se realizeze o selecție a celor mai importante probleme care formează obiectul de studiu al economiei politice și, implicit, a politicii economice a Partidului Comunist Român.

Manualul presupune cunoștințe elementare de economie politică, la nivelul învățămîntului liceal. Pentru cititorul care resimte necesitatea revederii unor noțiuni, de mare ajutor poate fi dicționarul de economie politică.

Autorii sînt conștienți că manualul de față este susceptibil de îmbunătățiri, mai ales că el, urmărind un scop bine determinat, nu-și propune o tratare exhaustivă a problemelor economice atît de complexe și de dinamice din zilele noastre. De aceea, mulțumim dinainte tuturor celor care ne vor transmite, prin intermediul Editurii Didactice și Pedagogice din București, eventualele lor opinii, observații și sugestii.

București, decembrie 1985

AUTORII

CUPRINSUL

OBIECTUL ȘI METODA ECONOMIEI POLITICE

1. Economia politică și sistemul științelor economice 19
2. Producția bunurilor materiale — baza existenței societății și a progresului social 20
3. Sistemul relațiilor de producție 22
4. Legile și categoriile economice 23
   — Caracterul obiectiv al legilor și categoriilor economice 23
   — Particularitățile legilor economice 24
   — Clasificarea legilor economice obiective 25
5. Concepția marxistă despre obiectul și metoda economiei politice 25
   — Obiectul de studiu al economiei politice 25
   — Economia politică — știință istorică 26
   — Caracterul de clasă al economiei politice 27
   — Metoda economiei politice 27
   — Revoluția săvîrșită de **Karl Marx** și **Fr. Engels** în gîndirea economică 28
6. Economia politică și politica economică 29
7. Contribuția P.C.R., a tovarășului **Nicolae Ceaușescu**, la dezvoltarea creatoare a teoriei economice marxiste 30

PARTEA I

ECONOMIA POLITICĂ A SOCIALISMULUI. ECONOMIA ROMÂNIEI SOCIALISTE

1

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA MODULUI DE PRODUCȚIE SOCIALIST ÎN ROMÂNIA

1. Conținutul, legitățile și etapele procesului de formare și dezvoltare a modului de producție socialist 36
   — Edificarea socialismului — proces revoluționar complex 36
   — Etapele procesului revoluționar în România 37
   — Făurirea economiei socialiste unitare 39
2. Concepția P.C.R. cu privire la conținutul și direcțiile procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de trecere la comunism 40
   — Etapă superioară, obiectiv necesară în înaintarea spre comunism 40
   — Conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată 40
   — Programul P.C.R. despre direcțiile procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism 41

3. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre transformarea României într-o țară socialistă multilateral dezvoltată 43
— Stadiile dezvoltării economice a României în anii construcției socialiste 43
— Direcțiile dezvoltării economico-sociale a României în cincinalul 1986—1990 și în perspectivă pînă în anul 2000 44

2

DEZVOLTAREA FORȚELOR DE PRODUCȚIE ÎN CONDIȚIILE REVOLUȚIEI TEHNICO-ȘTIINȚIFICE CONTEMPORANE

1. Concepția P.C.R. cu privire la rolul determinant al dezvoltării forțelor de producție pentru progresul multilateral al societății socialiste 47
— Conținutul bazei tehnico-materiale a socialismului. Progresul tehnico-științific 48
— Trăsăturile bazei tehnico-materiale a socialismului 50

2. Noua revoluție tehnico-științifică și direcțiile progresului tehnic 51
— Conținut și exigențe, obiective 51
— Dezvoltarea științei — factor determinant al trecerii la o nouă calitate 52

3. Conținutul, legitățile și trăsăturile industrializării socialiste 53
— Conceptul de industrializare 53
— Trăsături ale industrializării în R.S. România. Principalele realizări 54

4. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre accentuarea dezvoltării intensive a industriei în etapa actuală 58
— Dezvoltarea bazei energetice și de materii prime 58
— Dezvoltarea ramurilor de înaltă tehnicitate și valorificarea superioară a resurselor 59

5. Asigurarea unui raport optim între industrie și agricultură. Noua revoluție agrară 60
— Rolul și funcțiile agriculturii 60
— Necesitatea rezolvării contradicției dintre industrie și agricultură 61
— Accentuarea dezvoltării intensive a agriculturii 62
— Conținutul și direcțiile noii revoluții agrare 63

6. Dezvoltarea construcțiilor și transporturilor 64

7. Forța de muncă. Formarea și utilizarea ei eficientă 65
— Forța de muncă — principala forță de producție a societății. Corelația dintre factorii demografici și factorii economici în socialism 66
— Resursele forței de muncă 68
— Pregătirea forței de muncă în concordanță cu cerințele dezvoltării economico-sociale 69
— Repartizarea și utilizarea eficientă a forței de muncă 70

8. Repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării și ridicarea economico-socială a tuturor județelor 73
— Schimbări esențiale în repartizarea teritorială a forțelor de producție 73
— O nouă etapă, calitativ superioară, în repartizarea rațională a forțelor de producție și ridicarea economico-socială a tuturor județelor 74

3

RELAȚIILE DE PRODUCȚIE SOCIALISTE

1. Sistemul relațiilor socialiste de producție 76

2. Proprietatea socialistă și formele ei 77
— Esența proprietății socialiste 77
— Proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă 79
— Unitatea celor două forme de proprietate 79
— Proprietatea personală 80

3. Perfecționarea relațiilor de producție în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate 81
— Necesitatea obiectivă a concordanței relațiilor de producție cu forțele de producție 81
— Conținutul și direcțiile perfecționării relațiilor de producție 81
— Creșterea și dezvoltarea proprietății socialiste — baza progresului economico-social 82

4. Contradicțiile economice și căile soluționării lor 84
— Caracterul obiectiv al contradicțiilor 84
— Natura contradicțiilor economice 84
— Rezolvarea și depășirea contradicțiilor 85

5. Acțiunea legilor economice în socialism 85
— Mecanismul de acțiune a legilor economice obiective 85
— Folosirea acțiunii legilor economice în socialism 86
— Legea economică fundamentală a socialismului 88

4

PROPORȚIONALITATEA PLANICĂ ȘI PLANIFICAREA

1. Nevoia socială, diviziunea socială a muncii și necesitatea proporționalității economice. Legea proporționalității planice 90
— Nevoia socială și proporționalitatea economică 90
— Legea proporționalității planice 92

2. Sistemul proporțiilor și trăsăturile lui. Echilibrul dinamic 93
— Proporțiile economice și dinamismul lor 93
— Echilibrul economic 94

3. Mecanismul economic al societății noastre socialiste 95
— Mecanismul economic; concept și structură 95
— Mecanismul economic socialist — factor dinamizator al economiei 96
— Principiile fundamentale ale mecanismului economic 97

4. Principiile și trăsăturile conducerii planificate în țara noastră 98
— Obiectivele dezvoltării economico-sociale planificate 98
— Principiile conducerii planificate în țara noastră 99
— Trăsăturile conducerii planificate 99

5. Sistemul conducerii planificate. Metodologia elaborării planului 101
— Rolul planului național unic 101
— Sistemul și metodologia elaborării planului 102

6. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre aplicarea consecventă a noului mecanism economico-financiar 104

7

5

PRODUCȚIA DE MĂRFURI ȘI LEGEA VALORII

1. Trăsăturile producției de mărfuri și ale relațiilor marfă—bani 106
   — Conținutul producției de mărfuri 106
   — Trăsăturile producției de mărfuri în socialism 107
2. Valoarea de întrebuințare 108
   — Valoarea de întrebuințare și calitatea produselor 108
3. Valoarea și mărimea valorii 109
   — Valorea mărfii; izvorul, mărimea și exprimarea ei 109
   — Indicatori ai volumului activității întreprinderii 112
   — Circulația mărfurilor. Categoria de piață 112
4. Contradicțiile producției de mărfuri și căile soluționării lor în socialism 113
5. Banii și funcțiile lor. Circulația bănească în socialism 115
   — Banii și funcțiile lor 115
   — Circulația bănească în socialism 116
6. Rolul legii valorii în funcționarea economiei socialiste 118
   — Conținutul legii valorii 118
   — Trăsăturile acțiunii legii valorii în socialism 118
   — Cunoașterea și folosirea legii valorii 119
   — Importanța categoriilor valorice pentru organizarea și conducerea eficientă a activității economice 120

6

AUTOGESTIUNEA ECONOMICO-FINANCIARĂ ȘI CREȘTEREA EFICIENȚEI ECONOMICE

1. Întreprinderea și centrala în sistemul economic 122
   — Întreprinderea și centrala 122
   — Funcțiile unităților economice 123
   — Structura organizatorică a unităților economice 124
2. Clasificarea fondurilor unităților economice. Circuitul și rotația fondurilor 124
   — Conținutul și structura fondurilor întreprinderii 124
   — Circuitul și rotația fondurilor de producție 125
   — Uzura și amortizarea fondurilor fixe 126
3. Autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară 128
   — Sistemul autoconducerii muncitorești 128
   — Conceptul de autogestiune economico-financiară 130
   — Conținutul și rolul bugetului de venituri și cheltuieli 131
   — Trăsăturile autogestiunii economico-financiare 132
4. Importanța îndeplinirii ritmice a planului de producție de către fiecare întreprindere 134
5. Creșterea susținută a eficienței economice — cerință fundamentală a mecanismului economic și a autogestiunii economico-financiare 135
   — Conceptul de eficiență economică 135
   — Formele și indicatorii eficienței economice 136
   — Nivelul înalt al eficienței — cerință a economiei socialiste 137
   — Căile creșterii eficienței economice a fondurilor întreprinderii 139

7

PRODUCTIVITATEA MUNCII

1. Creșterea productivității muncii — factor determinant în dezvoltarea generală a societății 141
— Conceptul de productivitate a muncii 141
— Indicatorii productivității muncii 142
— Legea creșterii productivității muncii 144

2. Factorii de bază ai creșterii productivității muncii 146
— Progresul tehnic — factor principal 147
— Creșterea calificării oamenilor muncii 149
— Îmbunătățirea organizării producției sociale 150
— Îmbunătățirea organizării producției și a muncii în fiecare întreprindere 151
— Cointeresarea materială și dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii 152

8

CALITATEA PRODUSELOR

1. Necesitatea ridicării nivelului tehnic, calitativ al produselor 154
— Calitatea — cerință primordială a dezvoltării economico-sociale 154
— Principalele obiective privind ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor 156

2. Conceptul de calitate. Indicatorii calității produselor 158
— Definiția calității produselor. Criterii de calitate 158
— Măsurarea calității produselor. Indicatorii de calitate 161

3. Relația dintre calitate și eficiență. Căile îmbunătățirii calității produselor 163
— Ridicarea calității produselor — formă a economisirii muncii sociale 163
— Costurile calității și eficiența economică 164
— Căile îmbunătățirii calității produselor 165

9

COSTUL DE PRODUCȚIE

1. Conținutul și indicatorii costului de producție 167
— Valoarea și costul de producție 167
— Indicatorii costurilor de producție 168
— Planul costurilor de producție 171

2. Clasificarea și structura costurilor de producție 172
— Criterii de delimitare și clasificare 172
— Structura costurilor de producție 174

3. Necesitatea și căile reducerii costurilor de producție 175
— Însemnătatea reducerii costurilor de producție 175
— Reducerea cheltuielilor materiale — factor de bază al creșterii eficienței 177
— Tipizarea produselor și materialelor 180
— Îmbunătățirea folosirii fondurilor întreprinderii 181
— Creșterea productivității muncii 181
Reducerea cheltuielilor administrativ-gospodărești 182

VENITUL NET ȘI RENTABILITATEA

1. Conținutul și formele venitului net al societății 183
— Produsul pentru societate — conținutul material al venitului net 183
— Formele venitului net al societății 184

2. Conținutul, căile de formare și rolul venitului net centralizat al statului 185
— Prelevările din producția netă 185
— Impozitul pe circulația mărfurilor 186
— Impozitul pe fondul de retribuire 186
— Taxa pe terenuri și impozitul agricol 186

3. Beneficiul — formă de bază a venitului net 187
— Conținutul și funcțiile beneficiului în condițiile noului mecanism economico-financiar 187
— Repartizarea beneficiului 187
— Venitul net în C.A.P. 188
— Renta funciară și repartiția venitului net creat în unitățile agricole 189
— Rabatul (adaosul) comercial 190
— Conținutul și rolul dobînzii 190

4. Rentabilitatea unităților economice și căile creșterii ei în etapa actuală 191
— Conținutul categoriei de rentabilitate 191
— Rata rentabilității. Căile creșterii rentabilității 192

SISTEMUL DE PREȚURI

1. Conținutul și funcțiile prețurilor. Categorii de prețuri 194
— Prețul — expresie bănească a valorii 194
— Funcțiile prețurilor 195
— Principalele categorii de prețuri 196

2. Bazele stabilirii prețurilor 198
— Costul de producție — element principal în stabilirea prețului 198
— Prețurile și valoarea de întrebuințare 199
— Prețul — factor de influențare în raportul dintre cerere și ofertă 200

3. Perfecționarea sistemului de prețuri în țara noastră 201
— Necesitatea perfecționării sistemului de prețuri 201
— Evoluția planificată a prețurilor 201
— Corelarea pe baze economice a prețurilor și principiile înfăptuirii ei în etapa actuală 201

REPARTIȚIA DUPĂ MUNCĂ

1. Legea repartiției după muncă 204
— Conținutul și trăsăturile repartiției în socialism 204
— Conținutul legii repartiției după muncă 205

2. Egalitate, echitate și cointeresare materială 206
— Conținutul egalității 206
— Cointeresarea materială — cerință a stimulării producției 207
— Echitatea socialistă în repartiție 208

3. Produsul necesar și formele lui în socialism. Perfecționarea relațiilor de repartiție 209
— Produsul necesar 209
— Retribuția — categorie economică a socialismului 209
— Retribuția nominală și retribuția reală 210
— Perfecționarea retribuirii muncii și a relațiilor de repartiție în etapa actuală 210

4. Sistemul de retribuire. Generalizarea acordului global 212
— Conținutul sistemului de retribuire în unitățile de stat 212
— Generalizarea acordului global 215
— Retribuția în unitățile cooperatiste din agricultură 216

5. Politica P.C.R. de creștere a veniturilor oamenilor muncii 217

13

CREAREA ȘI REPARTIZAREA VENITULUI NAȚIONAL

1. Avuția națională, produsul social și venitul național 219
— Produsul social 220
— Venitul național 220

2. Producerea venitului național 221
— Sfera muncii productive 221
— Sfera neproductivă 225

3. Creșterea venitului național 226
— Necesitatea creșterii susținute a venitului național 226
— Principalii factori ai creșterii venitului național 226

4. Repartiția venitului național 229

5. Rolul finanțelor și al pîrghiilor financiare în repartizarea venitului național 230
— Componentele (verigile) sistemului financiar și de credit 230

14

ACUMULAREA ȘI CONSUMUL

1. Necesitatea și funcțiile acumulării. Legea acumulării socialiste 233
— Acumularea — funcție progresistă a societății 233
— Funcțiile acumulării în socialism. Legea acumulării socialiste 234
— Sursa acumulării. Factorii de care depinde mărimea acumulării 235

2. Optimizarea corelației dintre fondul de acumulare (dezvoltare) și fondul de consum — cerință a progresului economico-social 237
— Criteriile și factorii optimizării. Necesitatea unei rate înalte a acumulării 237

3. Fondul național de dezvoltare economico-socială 241
— Categorie economică complexă 241
— Componentele fondului 241
— Sursele și destinația fondului național de dezvoltare 242

4. Investițiile — principala cale de utilizare eficientă a fondului național de dezvoltare economico-socială 244
— Conținutul și structura investițiilor 244
— Creșterea eficienței economice a investițiilor 246

5. Sursele, structura și formele de utilizare ale fondului de consum 248
— Corelația dintre producție și consum 248
— Sursele fondului de consum 250
— Structura și formele de utilizare ale fondului de consum 252

6. Nivelul de trai și calitatea vieții. Politica P.C.R. de ridicare a nivelului de trai și a calității vieții 253
— Conținutul conceptelor 253
— Calitatea mediului social-politic 255
— Evoluția demografică și asigurarea condițiilor de muncă 256
— Modificări și tendințe ale consumului de bunuri și servicii 257
— Autoconducerea și autoaprovizionarea teritorială 260
— Condițiile de locuit. Protejarea mediului înconjurător 260
— Starea de sănătate a populației 262
— Instruirea și educația continuă, ridicarea nivelului de cultură al întregii populații 263

15

REPRODUCȚIA ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ

1. Conținutul și tipurile reproducției socialiste. Congresul al XIII-lea al P.C.R. cu privire la accentuarea caracterului intensiv al reproducției 264
— Esența și trăsăturile reproducției socialiste 264
— Tipurile reproducției socialiste lărgite. Creșterea rolului factorilor intensivi 265

2. Producerea și realizarea produsului social 266
— Realizarea produsului social — premisă a reproducției 266
— Cele două sectoare ale reproducției sociale și corelația dintre ele 267
— Creșterea cu precădere a producției mijloacelor de producție 268

3. Circulația mărfurilor și rolul ei în realizarea produsului social 270
— Piața și formele ei în socialism 270

4. Creșterea economică în socialism 272
— Conceptul de creștere economică 272
— Factorii creșterii economice 273
— Modelarea creșterii economice 273

5. Optimul economic 274
— Echilibrul dinamic și componentele sale 274
— Conceptul de optim economic și formele lui 276
— Creșterea economică și protecția mediului ambiant 277

16

COMERȚUL EXTERIOR ȘI COOPERAREA ECONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

1. Necesitatea participării active la circuitul economic mondial. Principiile promovate de România socialistă în relațiile economice internaționale 280
— Conceptul de circuit economic mondial 280
— Coordonatele politicii economice externe a României 281

2. Comerțul exterior și importanța lui pentru dezvoltarea economiei românești. Congresul al XIII-lea al P.C.R. despre direcțiile dezvoltării comerțului exterior și a cooperării economice internaționale 283
— Locul României în comerțul mondial 283
— Schimbări în structura exporturilor și importurilor românești 285
— Cooperarea economică internațională 286

3. Eficiența relațiilor economice internaționale ale R. S. România 288
— Factorii eficienței comerțului exterior și ai cooperării economice internaționale 288
— Indicatori de eficiență 289
— Autogestiunea economico-financiară și valutară 291

17

ECONOMIA ȚĂRILOR SOCIALISTE.
RELAȚIILE ECONOMICE ALE ROMÂNIEI CU ȚĂRILE SOCIALISTE

1. Nivelul și stadiul de dezvoltare economico-socială a țărilor socialiste 292
— Afirmarea socialismului ca forță internațională 292
— Dezvoltarea social-economică a fiecărei țări socialiste — expresie a contribuției sale la consolidarea socialismului pe plan mondial 294

2. Relațiile economice dintre țările socialiste 300
— Principiile relațiilor economice dintre țările socialiste 300
— Formele și metodele relațiilor economice între țările socialiste 301

3. Colaborarea și cooperarea economică în cadrul C.A.E.R. 302

4. Egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste 309
— Conceptul de egalizare a nivelului de dezvoltare economică 309
— Factorii egalizării nivelurilor de dezvoltare 311

PARTEA A II-a

CAPITALISMUL CONTEMPORAN

18

EVOLUȚIA CAPITALISMULUI.
NOUA FAZĂ A CRIZEI SISTEMULUI CAPITALIST

1. Stadiile dezvoltării capitalismului 313
— Stadiul dominației liberei concurențe 313
— Stadiul dominației monopoliste 315
— Locul istoric al imperialismului 318

2. Criza sistemului capitalist 319
— Conținutul crizei de sistem 319
— Caracteristici ale noii faze a crizei sistemului capitalist 320
— Contradicții ale sistemului capitalist în actuala fază 321

19

EXPLOATAREA ÎN CAPITALISMUL CONTEMPORAN

1. Formele de proprietate în capitalismul contemporan 323

2. Monopolurile și statul 325
— Definirea capitalismului monopolist de stat 325
— Creșterea gradului de monopolizare 325
— Revoluția tehnico-științifică și alți factori care au contribuit la dezvoltarea capitalismului monopolist de stat 327
— Statul, monopolurile și economia capitalistă 327

3. Formele și contradicțiile capitalismului monopolist de stat 330
— Sectorul de stat 330
— Relațiile dintre clasele sociale și grupurile sociale 330
— Formele de repartiție 331
— Contradicțiile capitalismului monopolist de stat 332

4. Acțiunea legii plusvalorii în condițiile capitalismului contemporan. Profitul de monopol. Conținut și căi de obținere 333 336

20

REPRODUCȚIA CAPITALULUI ȘI SITUAȚIA CLASEI MUNCITOARE ÎN CAPITALISMUL CONTEMPORAN

1. Contradicțiile reproducției capitaliste și ciclul capitalist 338
— Spontaneitate și caracter ciclic 338
— Cauza crizelor de supraproducție 339
— Mecanisme, factori, cicluri 340

2. Particularități ale dezvoltării ciclice 341
— Evoluția ciclului economic capitalist 341
— Factorii care au influențat reproducția în perioada postbelică 341
— Crizele din ultimii ani 343

3. Dezvoltarea procesului inflaționist 347
— Factori ai inflației 347
— Inflația actuală 348
— Inflația ca factor dezorganizator al economiei 350

4. Consecințele social-economice ale cursei înarmărilor 350
— Factor al irosirii de resurse 351
— Sursă de puternice contradicții 351

5. Acumularea capitalului și situația clasei muncitoare 353
— Șomajul în etapa actuală 354
Accentuarea inegalităților economico-sociale 355

21

MECANISME ȘI TRĂSĂTURI ALE RELAȚIILOR ECONOMICE INTERNAȚIONALE CAPITALISTE

1. Cadrul social-economic al expansiunii internaționale a capitalului în pericada postbelică. Centrele de putere economică și contradicțiile interimperialiste 356

2. Monopolurile internaţionale şi contradicţiile imperialismului 359
— Concentrarea monopolistă a producţiei şi a capitalului — premisă a apariţiei şi dezvoltării monopolurilor internaţionale 359
— Societăţile transnaţionale. Forme şi trăsături 359
— Contradicţiile generate de monopolurile transnaţionale 361
— Dimensiunea relaţiei stat naţional — monopol internaţional 362

3. Integrarea capitalistă. Piaţa Comună 363
— Cauzele şi conţinutul integrării capitaliste 363
— Piaţa comună şi contradicţiile intercomunitare 365

4. Sistemul monetar — financiar postbelic şi evoluţia lui 366
— Dolarul ca principal mijloc de plată internaţional 367
— Ratele înalte ale dobînzilor 369
— Evoluţii contradictorii ale cursurilor valutare 370
— Rolul actual al Fondului Monetar Internaţional 370

5. Criza datoriilor externe şi căile depăşirii ei 371
— Creşterea puternică a datoriei externe a ţărilor în curs de dezvoltare 371
— Cauza şi factorii crizei financiare 373
— Abordări şi soluţii ale problemei datoriilor 374

PARTEA a III-a

ECONOMIA MONDIALĂ ŞI NECESITATEA INSTAURĂRII NOII ORDINI ECONOMICE INTERNAŢIONALE

STRUCTURA ECONOMIEI MONDIALE CONTEMPORANE

1. Raportul dintre economia naţională şi economia mondială contemporană 377
— Conceptul de economie mondială 377
— Economiile naţionale — celule de bază ale economiei mondiale contemporane 378
— Creşterea rolului naţiunii şi al statelor naţionale în lumea contemporană 379

2. Structura lumii contemporane 380
— Structura economică şi social-politică 380
— Structura lumii contemporane din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare economică 381

3. Accentuarea interdependenţelor economice dintre state — caracteristică generală a economiei mondiale contemporane 385
— Revoluţia tehnico-ştiinţifică şi interdependenţa economică 385
— Intensificarea schimburilor economice externe 386
— Dinamica exportului şi creşterea economică 386
— Schimbările structurale în diviziunea internaţională a muncii 387

4. Analiza critică a teoriilor despre viitorul economiei mondiale 387

SUBDEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

1. Subdezvoltarea — rezultat al dominației imperialiste, al colonialismului și neocolonialismului 391
— Conținutul subdezvoltării 391
— Cauzele subdezvoltării. Critica teoriilor neștiințifice despre cauzele subdezvoltării 393
— Contradicția dintre țările bogate și țările sărace — una din contradicțiile fundamentale ale epocii contemporane 394

2. Căile depășirii subdezvoltării. Principalele orientări în politica economică a țărilor în curs de dezvoltare 396
— Stabilirea suveranității naționale asupra resurselor 397
— Crearea și dezvoltarea sectorului de stat 397
— Introducerea planificării economice 399

3. Dezvoltarea forțelor de producție și necesitatea unor transformări structurale 399
— Industrializarea țărilor în curs de dezvoltare 399
— Dezvoltarea agriculturii 401
— Pregătirea și utilizarea forței de muncă 402

4. Raportul dintre factorii interni și externi. Rolul colaborării economice internaționale în lichidarea subdezvoltării 403
— Efortul propriu — factor determinant în lichidarea subdezvoltării 403
— Colaborarea economică internațională — factor de dezvoltare 404

CRIZA ECONOMICĂ MONDIALĂ

1. Conținutul și cauzele crizei economice mondiale 407
— Aspecte din istoria crizelor economice 407
— Un nou tip de criză economică mondială 408
— Cauzele actualei crize economice 410

2. Forme de manifestare și implicații ale crizei economice mondiale 410
— Forme de manifestare 411
— Criza economică mondială și adîncirea crizei generale a capitalismului 413
— Criza economică mondială și țările în curs de dezvoltare 414
— Criza economică mondială și economia țărilor socialiste 415

3. Concepția P.C.R. cu privire la căile depășirii crizei economice mondiale 416
— Confruntări internaționale cu privire la depășirea crizei 416
— Căi noi de soluționare a crizei economice mondiale 418

CONCEPȚIA P.C.R. CU PRIVIRE LA NOUA ORDINE ECONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ

1. Făurirea noii ordini economice internaționale — necesitate obiectivă a lumii contemporane 420
— Conceptul de „ordine economică internațională" 420
— Condițiile esențiale care determină necesitatea obiectivă a instaurării noii ordini economice internaționale 422
— Condițiile social-politice care fac posibilă instaurarea unei noi ordini economice internaționale 425

2. Conceptul de nouă ordine economică internațională 426

3. Principalele căi ale instaurării unei noi ordini economice internaționale 428
— Obiectivele instaurării unei noi ordini internaționale 428
— Principalele căi preconizate de România pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale 428
— Problema negocierilor globale 430
— Strategia internațională a dezvoltării pentru al treilea deceniu (1981—1990) al Națiunilor Unite 432

4. Raportul dintre dezarmare și noua ordine economică internațională 433
— Cursa înarmărilor — frînă în dezvoltarea economiei mondiale 433
— Dezarmarea și mărirea resurselor alocate pentru dezvoltare 434

5. Noua ordine economică — expresie a realizării în viață a principiilor coexistenței pașnice 435
— Implicații politice ale instaurării unei noi ordini economice internaționale 435
— Noua ordine economică — continuare firească a luptei pentru abolirea politicii imperialiste pe plan mondial 435

ANEXE

I. *MODALITĂȚI DE MĂSURARE ȘI ANALIZĂ A FENOMENELOR ECONOMICE*

1. Indicatori de bază ai activității economice 437

2. Indicatori de eficiență economică 439
2.1. Productivitatea muncii 439
2.2. Costurile de producție și cheltuielile materiale 443
2.2.1. Costurile de producție 443
2.2.2. Reducerea cheltuielilor materiale 445
2.2.3. Fondurile unităților economice 445
2.2.4. Rentabilitatea unităților economice 451
2.2.5. Eficiența economică a investițiilor 456
2.2.6. Eficiența comerțului exterior 459

3. Indicatorii macroeconomici 460
3.1. Produsul social, produsul social final și venitul național 460

4. Modele ale creșterii economice 464
4.1. Balanța legăturilor dintre ramuri (B.L.R.) 465
4.2. Funcția Cobb-Douglas (C.D.), formulată în 1928 470
4.3. Modelul lui M. Kalecki 474
4.4. Modelul lui Oskar Lange 477
4.5. Modelul elaborat de Em. Dobrescu 477

II. *PRINCIPALELE ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE (ABREVIERI)*

OBIECTUL ȘI METODA ECONOMIEI POLITICE

Edificarea orînduirii socialiste este un proces vast și complex, care implică transformări profunde, revoluționare în toate domeniile de activitate, a căror realizare se înfăptuiește în mod conștient. Organizarea și conducerea acestui proces presupune, așa cum se menționează în Programul partidului nostru, *cunoașterea temeinică a legităților sociale universal valabile, a legilor economice și sociale proprii socialismului, precum și aplicarea lor justă la condițiile concrete ale țării noastre.*

Printre științele care studiază societatea și legitățile ei obiective, un loc central îl ocupă *economia politică* *, adică **știința care studiază sistemul relațiilor de producție, precum și legile economice care guvernează producția, repartiția, schimbul și consumul pe diferite trepte ale dezvoltării societății omenești.**

Studierea economiei politice are o importanță majoră pentru înțelegerea procesului de dezvoltare economico-socială, al trecerii de la o orînduire socială la alta, pentru studierea legităților obiective ale făuririi și dezvoltării societății socialiste și a formelor de manifestare a acesteia în diferite etape ale construcției socialiste. Economia politică a clasei muncitoare constituie fundamentul teoretic al politicii economice a Partidului Comunist Român.

1. Economia politică și sistemul științelor economice

Economia politică face parte din grupa științelor sociale. Locul și rolul acestei discipline, în ansamblul științelor care studiază relațiile sociale dintre oameni, sînt date de faptul că ea studiază **relațiile sociale de producție, care sînt relații fundamentale, primordiale, determinante pentru toate celelalte relații sociale.**

Relațiile sociale de producție sînt **relații economice.** De aceea economia politică este, totodată, o știință economică.

Dintre științele care studiază viața economică a societății, și care formează *sistemul științelor economice*, pot fi menționate:

— *științele care cercetează probleme de ansamblu ale economiei naționale* (planificarea economiei naționale, statistica economică);

— *științele economice de ramură* (economia industriei, economia agriculturii, economia transporturilor, economia comerțului etc.). Din acestea s-au desprins științele economice ale unor subramuri (economia petrolului, economia

---

* Denumirea de economie politică provine din cuvintele grecești *„oikonomia"* și *„politeia"*, care înseamnă: *„oikos"* — casă, gospodărie, *„nomos"* — lege și *„politeia"* — organizare socială. Denumirea de *„economie politică"* a fost folosită pentru prima oară în 1615 de către Antoine de Montchrétien, ca titlu al lucrării: „Traité d'économie politique".

viticulturii etc.), precum și ale unor subdomenii;

— *științele economice ale întreprinderilor*;

— *științele economice care studiază economia mondială*, implicit relațiile economice internaționale;

— *științele economice istorice* (istoria economică, istoria doctrinelor economice);

— *științele economice de graniță* (cibernetica economică, sociologia economică etc.).

Întrucît economia politică studiază ansamblul relațiilor de producție, legitățile formării și dezvoltării acestora în toate sferele și ramurile economice, ea constituie **știința teoretică și metodologică fundamentală pentru toate celelalte științe economice.** Totodată, economia politică se îmbogățește prin generalizarea materialului științific furnizat de celelalte științe economice.

2. Producția bunurilor materiale — baza existenței societății și a progresului social

Este un adevăr bine cunoscut că, pentru a putea trăi, oamenii trebuie să producă bunurile materiale de care au nevoie. „*Deosebirea esențială dintre societatea omenească și cea animală* — arăta **F. Engels** — *constă în aceea că animalele, în cel mai bun caz,* **adună**, *în timp ce oamenii* **produc**".[1] Oamenii nu pot înceta să producă deoarece nu pot înceta să consume. **Producția bunurilor materiale este o activitate specific umană, baza existenței societății și a progresului social.**

Pe toate treptele de dezvoltare a societății omenești, producția bunurilor materiale se desfășoară în cadrul a două tipuri de raporturi, strîns legate între ele și în același timp diferite: a) raporturile oamenilor față de obiectele și forțele naturii, care își găsesc expresia în conceptul de *forțe de producție*; b) raporturile dintre oameni în procesul de producție, repartiție, schimb și consumație, care își găsesc expresia în conceptul de *relații economice* sau *relații de producție*. Forțele de producție și relațiile de producție formează, în unitatea lor dialectică, *modul de producție* (figura 1).

Modul de producție a bunurilor materiale nu este dat o dată pentru totdeauna, ci are un caracter istoric. Omenirea a cunoscut următoarele moduri principale de producție, care reprezintă, totodată, salturi calitative de progres în istoria societății: modul de producție al comunei primitive, modul de producție sclavagist, modul de producție feudal, modul de producție capitalist și modul de producție socialist.

Elementul cel mai revoluționar al modului de producție îl constituie forțele de producție, care capătă în prezent, în condițiile transformării științei într-o forță nemijlocită de producție, o importanță deosebită. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** subliniază că „*... dezvoltarea forțelor de producție a reprezentat și reprezintă factorul cel mai revoluționar în asigurarea progresului societății, în ridicarea gradului general de civilizație și progres al omenirii, al fiecărei națiuni*".[2] De aceea, Congresul al XIII-lea al partidului, stabilind obiectivul fundamental și liniile directoare ale progresului economico-social al României în cincinalul 1986—1990 și, în

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Scrisori despre „Capitalul"*, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 235.

[2] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura Politică, București, 1978, p. 412—413.

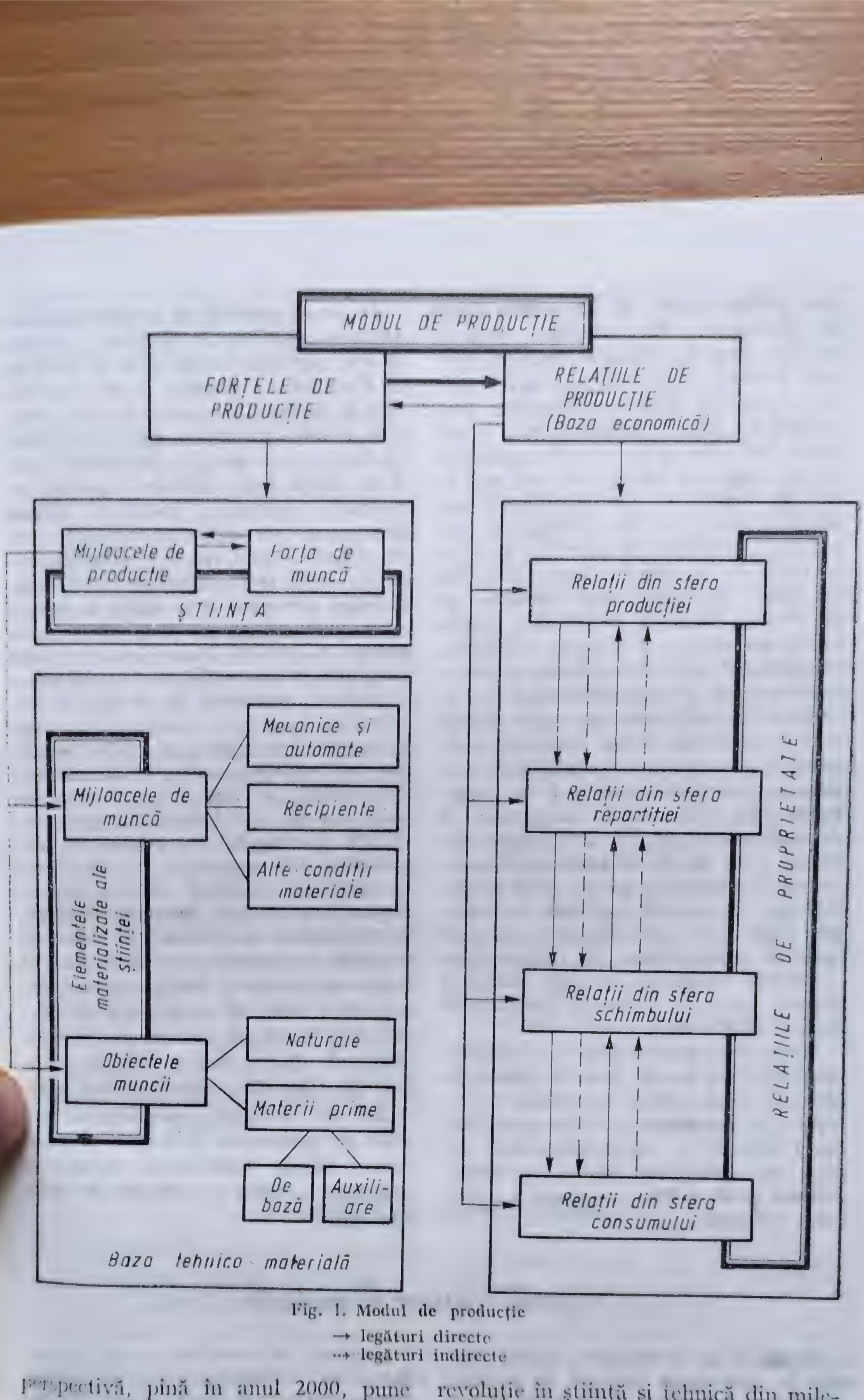

Fig. 1. Modul de producție

→ legături directe
⇢ legături indirecte

perspectivă, pînă în anul 2000, pune un accent deosebit pe dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

Producția bunurilor materiale este influențată de cea mai vastă și rapidă revoluție în știință și tehnică din milenara istorie a omenirii, care a început să se desfășoare pe plan mondial de la mijlocul secolului al XX-lea. **Revoluția tehnico-științifică contemporană constituie o schimbare profundă în domeniul forțelor de producție, proces în**

care știința devine o însemnată forță de producție. Ea modifică mijloacele de muncă, obiectele muncii, precum și locul și rolul omului în procesul de producție. Astfel, elaborarea procesului tehnologic, proiectarea și fabricarea utilajelor și instalațiilor moderne — care cuprind adesea mii sau zeci de mii de repere — sînt rezultatul unei ample activități tehnico-științifice la care participă institute de cercetări și uzine specializate, precum și colective de înaltă calificare din numeroase domenii de activitate. Datorită progreselor remarcabile ale științei și tehnicii, s-a extins considerabil sfera de utilizare a obiectelor muncii și combustibililor. De exemplu, uraniul, care era puțin folosit pînă la al doilea război mondial, a căpătat o însemnătate deosebită în producerea energiei electrice și în numeroase alte domenii de activitate. A devenit posibil să fie determinate dinainte (sau să fie radical modificate) însușirile materiilor prime și auxiliare. Mijloace de muncă moderne — îndeosebi cele care întruchipează un grad înalt de automatizare, de cibernetizare — permit înlocuirea aproape totală a muncii fizice și înlesnesc considerabil munca intelectuală.

Întrucît nu există forțe de producție în general, ci numai forțe de producție ale unei epoci istorice determinate, desfășurarea revoluției tehnico-științifice, ca și efectele ei social-economice, depind de orînduirea social-economică, precum și de politica economică a statului respectiv.

În acest context al progresului contemporan se înscriu și tezele cuprinse în documentele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la înfăptuirea cerințelor noii revoluții tehnico-științifice. *„Avînd în vedere tendințele generale ale dezvoltării mondiale, cît și forța industriei noastre socialiste* — subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *se impune să acordăm o atenție deosebită noii revoluții tehnico-științifice, astfel încît industria românească, întreaga economie să se ridice la nivelul celor mai noi și avansate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane"*. Noua revoluție tehnico-științifică constituie o schimbare profundă în domeniul forțelor de producție contemporane sub puternica dezvoltare a microelectronicii, automatizărilor complexe și informaticii. Schimbările se referă la: a) folosirea utilajelor în care informația preia comanda și controlul; b) extinderea tehnologiilor informaționale în activitatea de cercetare științifică, de proiectare și inginerie tehnologică, în munca de birou, în medicină, în învățămînt etc. Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul Științei și Învățămîntului din noiembrie 1985, în noua etapă de dezvoltare a României, în realizarea marilor obiective din domeniul tehnico-științific sînt necesare perfecționarea activității de cercetare, concentrarea forțelor pe problemele principale și prioritare. Știința românească trebuie să acționeze în spirit revoluționar în toate domeniile.

3. Sistemul relațiilor de producție

Relațiile de producție — adică relațiile în care intră oamenii în procesul producției, repartiției, schimbului și consumului bunurilor materiale * — au un caracter obiectiv. Ele se stabilesc independent de conștiința și de voința oamenilor, corespunzător unui anumit nivel al dezvoltării forțelor de producție.

Esența relațiilor de producție este determinată de proprietatea asupra mijloacelor de producție, deoarece în funcție de aceasta se stabilește modul în care are loc unirea producătorului cu mij-

* Se numesc, în general, relații de producție, pentru că producția are rolul determinant.

loacele de producție, felul în care se desfășoară schimbul reciproc de activități între oameni, locul și rolul diferitelor clase și grupuri sociale în organizarea și conducerea producției, precum și partea pe care ele și-o însușesc din rezultatele muncii. Astfel, în condițiile proprietății privat-capitaliste, mijloacele de producție aparțin capitaliștilor, iar unirea lor cu forța de muncă se face prin cumpărarea acesteia ca marfă de către capitaliști. Fiind proprietari ai mijloacelor de producție, capitaliștii și nu muncitorii sînt organizatorii și conducătorii producției, precum și principalii beneficiari ai rezultatelor muncii. În condițiile proprietății socialiste, mijloacele de producție aparțin poporului, ceea ce face ca unirea producătorilor cu mijloacele de producție să se facă direct și nemijlocit. Ca urmare, oamenii muncii sînt organizatorii și conducătorii producției, precum și beneficiarii rezultatelor muncii lor.

Proprietatea asupra mijloacelor de producție nu trebuie confundată cu *obiectele materiale ale proprietății;* ea trebuie înțeleasă ca o relație socială, ca o *relație între oameni cu privire la stăpînirea și folosirea mijloacelor de producție,* deci *ca o relație de proprietate.* Totodată, relațiile de proprietate trebuie înțelese, cum spunea **K. Marx,** nu în expresia lor *juridică* de relații de voință, ci sub înfățișarea lor reală, adică de *relații de producție.*

Relația de proprietate asupra mijloacelor de producție este relația de producție primordială și fundamentală, de ea depinzînd toate celelalte componente ale relațiilor de producție.

Corespunzător fazelor reproducției sociale, relațiile de producție pot fi grupate astfel:

a) *relații de producție propriu-zise* (care se formează în activitatea concretă, nemijlocită de producere a bunurilor materiale);

b) *relații de repartiție* (care iau naștere în procesul împărțirii rezultatelor muncii);

c) *relații de schimb de activități* (între clase și grupuri sociale, sau în interiorul acestora, pe baza diviziunii sociale a muncii);

d) *relații de consum* (care se formează în procesul utilizării finale a produselor).

Totalitatea acestor relații, pe o treaptă determinată a dezvoltării istorice, formează sistemul relațiilor de producție. Între diferitele componente ale relațiilor de producție există o strînsă legătură. Totodată, fiecare dintre ele are o anumită independență relativă și se manifestă în forme specifice.

Sistemul relațiilor de producție, care alcătuiesc *baza economică* a orînduirii sociale, *generează, în cadrul fiecărui mod de producție, sistemul unitar al legilor și categoriilor economice obiective.*

4. Legile și categoriile economice

Caracterul obiectiv al legilor și categoriilor economice

K. Marx scria că oamenii n-ar avea nevoie de știință dacă *esența* proceselor și fenomenelor ar coincide cu *formele lor exterioare* de manifestare. Acest lucru este valabil atît în natură cît și în societate. De exemplu, fenomenul căderii unui corp poate fi constatat cu ajutorul simțurilor omului, dar esența acestui fenomen, precum și faptul că el are loc potrivit legii gravitației pot fi cunoscute numai cu ajutorul științei fizicii. Tot așa, în procesul vînzării-cumpărării mărfurilor, oamenii se folosesc de prețurile acestora, dar pentru a cunoaște legea obiectivă în virtutea căreia se stabilesc prețurile trebuie să apeleze la știința economiei politice, care arată că prețurile sînt determinate de legea valorii.

loacele de producție, felul în care se desfășoară schimbul reciproc de activități între oameni, locul și rolul diferitelor clase și grupuri sociale în organizarea și conducerea producției, precum și partea pe care ele și-o însușesc din rezultatele muncii. Astfel, în condițiile proprietății privat-capitaliste, mijloacele de producție aparțin capitaliștilor, iar unirea lor cu forța de muncă se face prin cumpărarea acesteia ca marfă de către capitaliști. Fiind proprietari ai mijloacelor de producție, capitaliștii și nu muncitorii sînt organizatorii și conducătorii producției, precum și principalii beneficiari ai rezultatelor muncii. În condițiile proprietății socialiste, mijloacele de producție aparțin poporului, ceea ce face ca unirea producătorilor cu mijloacele de producție să se facă direct și nemijlocit. Ca urmare, oamenii muncii sînt organizatorii și conducătorii producției, precum și beneficiarii rezultatelor muncii lor.

Proprietatea asupra mijloacelor de producție nu trebuie confundată cu *obiectele materiale ale proprietății;* ea trebuie înțeleasă ca o relație socială, ca o *relație între oameni cu privire la stăpînirea și folosirea mijloacelor de producție,* deci *ca o relație de proprietate.* Totodată, relațiile de proprietate trebuie înțelese, cum spunea **K. Marx,** nu în expresia lor *juridică* de relații de voință, ci sub înfățișarea lor reală, adică de *relații de producție.*

Relația de proprietate asupra mijloacelor de producție este relația de producție primordială și fundamentală, de ea depinzînd toate celelalte componente ale relațiilor de producție.

Corespunzător fazelor reproducției sociale, relațiile de producție pot fi grupate astfel:

a) *relații de producție propriu-zise* (care se formează în activitatea concretă, nemijlocită de producere a bunurilor materiale);

b) *relații de repartiție* (care iau naștere în procesul împărțirii rezultatelor muncii);

c) *relații de schimb de activități* (între clase și grupuri sociale, sau în interiorul acestora, pe baza diviziunii sociale a muncii);

d) *relații de consum* (care se formează în procesul utilizării finale a produselor).

Totalitatea acestor relații, pe o treaptă determinată a dezvoltării istorice, formează sistemul relațiilor de producție. Între diferitele componente ale relațiilor de producție există o strînsă legătură. Totodată, fiecare dintre ele are o anumită independență relativă și se manifestă în forme specifice.

Sistemul relațiilor de producție, care alcătuiesc *baza economică* a orînduirii sociale, *generează, în cadrul fiecărui mod de producție, sistemul unitar al legilor și categoriilor economice obiective.*

4. Legile și categoriile economice

Caracterul obiectiv al legilor și categoriilor economice

K. Marx scria că oamenii n-ar avea nevoie de știință dacă *esența* proceselor și fenomenelor ar coincide cu *formele lor exterioare* de manifestare. Acest lucru este valabil atît în natură cît și în societate. De exemplu, fenomenul căderii unui corp poate fi constatat cu ajutorul simțurilor omului, dar esența acestui fenomen, precum și faptul că el are loc potrivit legii gravitației pot fi cunoscute numai cu ajutorul științei fizicii. Tot așa, în procesul vînzării-cumpărării mărfurilor, oamenii se folosesc de prețurile acestora, dar pentru a cunoaște legea obiectivă în virtutea căreia se stabilesc prețurile trebuie să apeleze la știința economiei politice, care arată că prețurile sînt determinate de legea valorii.

Prin urmare, viața economică are, asemenea oricărui organism funcțional, legile ei de dezvoltare. *Știința care studiază* **legile obiective** *ale organismului economic este economia politică.*

Legea economică oglindește legăturile esențiale, generale, necesare, relativ stabile și repetabile ale fenomenelor și proceselor economice. Ca și legile naturii, legile economice au un caracter obiectiv, adică există independent de voința și conștiința oamenilor, nu pot fi create, transformate sau suprimate de către aceștia.* Aceasta nu înseamnă că oamenii sînt neputincioși în fața legilor obiective și că trebuie să le accepte ca pe o fatalitate. Ei pot să modifice *condițiile social-economice* care generează acțiunea legilor obiective.

În strînsă legătură cu noțiunea de „lege obiectivă", economia politică folosește termenul de **„legitate"** pentru a desemna însușirea unor procese sau fenomene economice de a se desfășura potrivit legilor economice obiective.

Pe lîngă legile economice obiective, economia politică studiază și categoriile economice.

Categoriile economice sînt noțiuni teoretice care exprimă o latură sau alta a relațiilor de producție (de exemplu: marfa, banii, prețul, plusvaloarea, renta etc.). Ele au de asemenea un caracter obiectiv și nu pot exista decît în strînsă legătură cu relațiile economice al căror conținut îl exprimă.

Pe măsură ce se dezvoltă sistemul relațiilor de producție și progresează cunoașterea umană, se formează premise pentru dezvoltarea și diversificarea sistemului de categorii și legi economice obiective, respectiv ale științei economice.

---

* Legile economice *obiective* nu trebuie să fie confundate cu legile *juridice*, care sînt create, modificate sau abrogate de către oameni, prin puterea de stat, potrivit unor reguli și opțiuni stabilite la un moment dat.

Particularitățile legilor economice

Spre deosebire de legile naturii, legile economice au un caracter istoric. Fiind o expresie a esenței relațiilor de producție, ele apar și acționează atîta timp cît există aceste relații. De exemplu, legea plusvalorii a apărut o dată cu relațiile de producție capitaliste. Cînd relațiile de producție burgheze au devenit dominante, legea plusvalorii a devenit legea economică fundamentală a modului de producție capitalist. Desființarea relațiilor de producție burgheze și a exploatării omului de către om face ca, în socialism, să nu mai acționeze legea plusvalorii, pentru că nu mai există condițiile social-economice care generau acțiunea acestei legi, în principal proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție.

Spre deosebire de legile naturii, legile economice acționează numai prin intermediul activității oamenilor. Indiferent dacă oamenii sînt sau nu conștienți de aceasta, legile economice determină direcția principală a proceselor economice.

În societățile împărțite în clase antagoniste, folosirea legilor economice are un caracter de clasă. Mai mult chiar, este posibil ca o clasă socială să fie interesată — într-o anumită etapă istorică — să folosească cerințele unor legi economice, iar în alta să se opună utilizării lor. Astfel, burghezia a fost interesată să folosească acțiunea unor legi economice obiective în perioada de ascensiune și consolidare a societății capitaliste (de exemplu legea concordanței relațiilor de producție cu forțele de producție). Dar atunci cînd istoria a pus la ordinea zilei trecerea la o formă mai înaltă de organizare socială, la socialism, burghezia a încetat să mai folosească acțiunea unor legi obiective.

Clasificarea legilor economice obiective

În funcție de durata în timp a acțiunii lor, legile economice pot fi clasificate astfel:

a) *Legi economice specifice unui mod de producție*, care acționează atîta timp cît se mențin relațiile de producție specifice (de exemplu: legea plusvalorii în capitalism, legea repartiției după muncă în socialism ș.a.).

b) *Legi economice comune mai multor moduri de producție;* de exemplu, legea valorii care, fiind o lege a producției de mărfuri, acționează numai în cadrul modurilor de producție unde există producția de mărfuri. Desigur, forma ei de acțiune se schimbă, de exemplu, în socialism față de capitalism, deoarece producția de mărfuri din socialism exprimă alte relații de producție decît în capitalism, unde relațiile de producție generează exploatarea omului de către om.

c) *Legi economice generale, care acționează în toate modurile de producție.* Așa este, de exemplu, legea concordanței relațiilor de producție cu nivelul și structura forțelor de producție. Ea este o lege economică generală nu numai în sensul că acționează în toate orînduirile social-economice, dar și în sensul că acționează în toate fazele de dezvoltare ale fiecărei orînduiri.

Privind evoluția societății omenești în succesiunea ei istorică — de la comuna primitivă la orînduirea socialistă —, rezultă că *forțele de producție se dezvoltă predominant continuu*, or, tocmai acest lucru „leagă" modurile de producție între ele. *Relațiile de producție se dezvoltă discontinuu*, dar se stabilesc la un nivel mereu mai înalt, creînd forțelor de producție un cadru tot mai larg de manifestare.

Dialectica trecerii de la un mod de producție la altul este, așadar, organic legată de acțiunea legii concordanței relațiilor de producție cu nivelul și structura forțelor de producție — lege care exprimă legătura obiectiv necesară, esențială și interacțiunea dintre cele două laturi ale modului de producție. Pe baza acțiunii acestei legi, făcîndu-se o analiză științifică a realităților din zilele noastre, se ajunge la concluzia că imperialismul, capitalismul în general, și-a încheiat misiunea istorică. Politica sa economică duce la risipă de bunuri materiale și de forță de muncă, generează crize de energie și de materii prime, crize economice în general, accentuează inegalitățile pe plan mondial, împărțirea lumii în bogați și săraci.

În raportul C.C. al P.C.R. prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, subliniind necesitatea folosirii legilor economice în construcția socialismului, a spus: „*Trebuie acționat pentru o cît mai bună înțelegere a legilor generale ale dezvoltării, în vederea aplicării conștiente a acestora la condițiile concrete ale țării noastre*".

5. Concepția marxistă despre obiectul și metoda economiei politice

Obiectul de studiu al economiei politice

Din analiza făcută anterior rezultă că *relațiile de producție constituie obiectul de studiu al economiei politice numai în strînsă interdependență cu dezvoltarea forțelor de producție.* Pentru că nu există relații de producție „în general", ci numai forțe și relații de producție aflate într-o legătură organică și intercondiționare reciprocă, pe o treaptă determinată de dezvoltarea societății. De aci se mai desprinde concluzia, care constituie, totodată, un important prin-

Clasificarea legilor economice obiective

În funcție de durata în timp a acțiunii lor, legile economice pot fi clasificate astfel:

a) *Legi economice specifice unui mod de producție*, care acționează atîta timp cît se mențin relațiile de producție specifice (de exemplu: legea plusvalorii în capitalism, legea repartiției după muncă în socialism ș.a.).

b) *Legi economice comune mai multor moduri de producție*; de exemplu, legea valorii care, fiind o lege a producției de mărfuri, acționează numai în cadrul modurilor de producție unde există producția de mărfuri. Desigur, forma ei de acțiune se schimbă, de exemplu, în socialism față de capitalism, deoarece producția de mărfuri din socialism exprimă alte relații de producție decît în capitalism, unde relațiile de producție generează exploatarea omului de către om.

c) *Legi economice generale, care acționează în toate modurile de producție.* Așa este, de exemplu, legea concordanței relațiilor de producție cu nivelul și structura forțelor de producție. Ea este o lege economică generală nu numai în sensul că acționează în toate orînduirile social-economice, dar și în sensul că acționează în toate fazele de dezvoltare ale fiecărei orînduiri.

Privind evoluția societății omenești în succesiunea ei istorică — de la comuna primitivă la orinduirea socialistă —, rezultă că *forțele de producție se dezvoltă predominant continuu*, or, tocmai acest lucru „leagă" modurile de producție între ele. *Relațiile de producție se dezvoltă discontinuu*, dar se stabilesc la un nivel mereu mai înalt, creînd forțelor de producție un cadru tot mai larg de manifestare.

Dialectica trecerii de la un mod de producție la altul este, așadar, organic legată de acțiunea legii concordanței relațiilor de producție cu nivelul și structura forțelor de producție — lege care exprimă legătura obiectiv necesară, esențială și interacțiunea dintre cele două laturi ale modului de producție. Pe baza acțiunii acestei legi, făcîndu-se o analiză științifică a realităților din zilele noastre, se ajunge la concluzia că imperialismul, capitalismul în general, și-a încheiat misiunea istorică. Politica sa economică duce la risipă de bunuri materiale și de forță de muncă, generează crize de energie și de materii prime, crize economice în general, accentuează inegalitățile pe plan mondial, împărțirea lumii în bogați și săraci.

În raportul C.C. al P.C.R. prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, subliniind necesitatea folosirii legilor economice în construcția socialismului, a spus: „*Trebuie acționat pentru o cît mai bună înțelegere a legilor generale ale dezvoltării, în vederea aplicării conștiente a acestora la condițiile concrete ale țării noastre*".

5. Concepția marxistă despre obiectul și metoda economiei politice

Obiectul de studiu al economiei politice

Din analiza făcută anterior rezultă că *relațiile de producție constituie obiectul de studiu al economiei politice numai în strînsă interdependență cu dezvoltarea forțelor de producție.* Pentru că nu există relații de producție „în general", ci numai forțe și relații de producție aflate într-o legătură organică și intercondiționare reciprocă, pe o treaptă determinată de dezvoltarea societății. De aci se mai desprinde concluzia, care constituie, totodată, un important prin-

cipiu metodologic al economiei politice, că *în studierea diferitelor probleme trebuie să se pornească de la analiza forțelor de producție, a nivelului, structurii, calității și dinamicii acestora.*

Economia politică nu studiază producția în general, ci *relațiile de producție,* care formează pe diferite trepte ale dezvoltării societății un sistem coerent. *„Obiectul ei* — scria **V. I. Lenin** — *nu-l constituie „producția valorilor materiale", cum se spune adeseori (aceasta formează obiectul tehnologiei), ci relațiile sociale dintre oameni în cadrul producției"* [1]. De asemenea, trebuie precizat că, de regulă, relațiile de producție au atît o latură *economică,* cît și una *tehnică* (cum ar fi, de exemplu, repartizarea muncitorilor pe secții, ateliere și locuri de muncă), dar această ultimă latură nu formează obiectul de studiu al economiei politice, ci al altor discipline economice.

Totalitatea relațiilor de producție, pe o treaptă determinată de dezvoltare, constituie baza economică a societății. Economia politică, studiind relațiile de producție, are deci ca obiect structura economică a societății. Ea studiază structura economică în interacțiune cu suprastructura corespunzătoare, ținînd seama înainte de toate de rolul tot mai important pe care îl joacă statul în epoca contemporană.

Pe măsură ce se dezvoltă societatea și, totodată, relațiile de producție, se îmbogățește și obiectul de studiu al economiei politice. De asemenea, economia politică este chemată să răspundă la o serie de probleme noi cu care este confruntată omenirea: problemele lichidării subdezvoltării economico-sociale, problemele crizelor economice, energetice, de materii prime și valutare, problemele instaurării unei noi ordini economice internaționale și ale afirmării plenare a revoluției tehnico-științifice contemporane.

Definirea marxistă a obiectului economiei politice capătă o importanță deosebită în prezent, cînd unii teoreticieni încearcă să orienteze într-o altă direcție studiul realității economico-sociale. Astfel, unii economiști burghezi acreditează ideea că obiectul economiei politice l-ar constitui studiul cumpărării vînzării de mărfuri, evident în dorința de a limita investigația științifică la unele fenomene de suprafață. Alți economiști-burghezi pretind că economia politică are ca obiect studierea raportului dintre necesitățile de bunuri materiale ale oamenilor și posibilitățile concrete de a fi satisfăcute, ocolind astfel analiza relațiilor care se stabilesc între oameni în procesul producției bunurilor materiale. Iar economistul francez **J. Fourastié,** pornind de la faptul că în lume are loc o puternică revoluție tehnico-științifică, susține că toate categoriile și legile economiei politice ar fi expresia simplă și directă a tehnicii, urmărind — ca și toți ceilalți ideologi burghezi — să scoată din cîmpul vizual studiul relațiilor de producție. În felul acesta pot fi emise teze și idei dintre cele mai diverse în sprijinul apărării rînduielilor capitaliste.

Economia politică — știință istorică

Economia politică este, prin însăși esența ei, o *știință istorică,* pentru că studiază relațiile de producție, legile obiective care guvernează viața economică *pe diferite trepte ale dezvoltării societății omenești.* Relații de producție care să nu aparțină unei epoci istorice determinate nu există. Ca urmare, așa cum se arată în „Anti-Dühring", *economia politică nu poate fi aceeași pentru toate țările și pentru toate epocile istorice.* [2]

Aceasta obligă la studierea condițiilor social-economice concrete, la folosirea tezelor și principiilor sale în funcție de condițiile specifice.

---

[1] **V. I. Lenin**: *Opere complete,* vol. 2, ediția a doua, Editura Politică, București, 1960, p. 191.

[2] **K. Marx, F. Engels**: *Opere,* vol. 20, Editura Politică, București, 1964, p. 142.

Viața demonstrează că legile generale se manifestă în condiții concrete, că generalul se realizează prin particular, că atît lupta pentru cucerirea puterii, cît și procesul edificării noii economii se deosebesc în funcție de particularitățile fiecărei țări.

Aplicînd teoria revoluționară a clasei muncitoare la condițiile specifice, fiecare țară socialistă contribuie la îmbogățirea teoriei și practicii construcției noii orînduiri sociale; deci, particularul îmbogățește generalul. Experiența României în edificarea economiei socialiste, ca și experiența altor țări socialiste, demonstrează elocvent această teză.

Caracterul de clasă al economiei politice

În societățile împărțite în clase antagoniste, *economia politică are un caracter de clasă*. Studiind probleme ale vieții economice a societății, economia politică afectează interesele diferitelor clase și grupuri sociale; ea oglindește, în mod inevitabil, punctul de vedere al unei anumite clase sau al unor anumite grupuri sociale.*

Economia politică a clasei muncitoare este profund științifică, deoarece ea analizează procesele și fenomenele economice de pe pozițiile clasei celei mai înaintate, profund interesată în transformarea revoluționară a societății. Spre deosebire de economia politică burgheză care ascunde faptul că servește interesele unei anumite clase, economia politică a clasei muncitoare recunoaște deschis că are un caracter de clasă. Aceasta nu contravine spiritului științific, deoarece interesele clasei muncitoare coincid cu mersul obiectiv al dezvoltării societății, cu legitățile progresului social.

* Există o economie politică *burgheză* (din care fac parte o serie de „curente" sau „școli"), o economie politică *mic-burgheză* (care în prezent este reprezentată de unele curente de nuanță radicală) și o economie politică a *clasei muncitoare*.

Metoda ** economiei politice

Economia politică marxistă se bazează pe o metodă științifică de cunoaștere și investigare a proceselor și fenomenelor economice. Ea aplică materialismul dialectic la studiul relațiilor de producție ale societății.

Pentru a putea pătrunde în esența proceselor și fenomenelor economice, economia politică se folosește de *abstracția științifică*, care constă din eliminarea, în procesul cercetării, a ceea ce este secundar, accidental, și evidențierea — însoțită de generalizarea teoretică — a celor mai esențiale trăsături, proprii masei fenomenelor studiate.

Un alt procedeu folosit de economia politică este analiza și sinteza. *Analiza* este metoda de cercetare care se bazează pe descompunerea în părți componente a fenomenelor și proceselor obiective (ceea ce permite dezvăluirea elementului comun care unește multiplele manifestări ale realității), iar *sinteza* constă în reunirea într-un tot a elementelor date la început în mod separat (prin care se realizează concretizarea generalului obținut cu ajutorul analizei). De asemenea, economia politică utilizează *inducția*, adică modul de raționare de la particular la general, de la fapte la generalizări, precum și *deducția*, adică modul de raționare de la general la particular, de la teze generale la teze particulare.

Întrucît fenomenele și procesele economice au o latură calitativă și una cantitativă, în studierea acestora este necesar să fie folosită *matematica*. Cu atît mai mult cu cît, potrivit dialecticii materialiste, acumulările cantitative ajunse la un anumit grad al lor pot da naștere unei noi calități. Trebuie subliniat că folosirea matematicii are loc după ce a fost înțeleasă esența proceselor și fenomenelor economice.

** „*Metodos*" înseamnă, în limba greacă, *cale, drum de cercetare*.

De mare importanță este *modelarea matematică* a unor procese economice. Modelarea este reproducerea schematică, matematică a unui proces economic (sub forma unui sistem linear sau analog), în scopul studierii modului de desfășurare a respectivului proces, pentru identificarea influențelor de care să se țină seama, ca și a rezultatelor ce se pot aștepta din modificarea lor. Desigur, este necesar ca modelul matematic să reproducă trăsături esențiale, importante, ale vieții reale, iar legăturile stabilite să nu fie fanteziste.

Studiul economiei politice se bazează pe abordarea *sistemică* * a fenomenelor și proceselor economice.

Revoluția săvîrșită de K. MARX și F. ENGELS în gîndirea economică

Aplicînd dialectica materialistă la studiul relațiilor de producție, **K. Marx** și **F. Engels** au săvîrșit o revoluție în gîndirea economică **, care și-a găsit expresia în următoarele teze fundamentale:

— *munca productivă reprezintă temelia obiectivă și factorul determinant al dezvoltării societății omenești*; ca urmare, masele de oameni ai muncii — în primul rînd clasa muncitoare — au un rol hotărîtor în evoluția și progresul societății,

— *forțele de producție — factorul cel mai revoluționar al modului de producție*;

— *exercită o influență decisivă asupra relațiilor de producție, a societății în general*; economia politică a căpătat astfel, pentru prima oară, un criteriu obiectiv de apreciere a dezvoltării istorice a societății;

— *rolul activ al relațiilor de producție asupra forțelor de producție și a progresului social*; pe această bază au putut fi determinate trăsăturile caracteristice și specificul calitativ al diferitelor moduri de producție;

— *viața economică este dominată de legi obiective*; **K. Marx** a descoperit, în lucrarea sa fundamentală „Capitalul", „legile de mișcare" ale modului de producție capitalist.

Marx a elaborat o metodologie nouă de abordare a problemelor economice, punînd în evidență îndeosebi: primordialitatea relației de proprietate în sistemul relațiilor de producție; lupta contrariilor ca forță motrice a dezvoltării economice; necesitatea trecerii de la aparență la esență în studiul proceselor și fenomenelor economice. Au fost puse pe temelii noi: raportul dintre logic și istoric în economia politică, abstracția științifică, analiza și sinteza, deducția și inducția, folosirea metodelor matematice în studierea proceselor și fenomenelor economice. Importanța noii metode elaborate de **Marx** a fost atît de mare încît **Engels** a scris că ea *„...aproape nu e cu nimic mai prejos de concepția materialistă fundamentală"*.[1]

---

* *„Analiza de sistem* sau *sistemică*, studiu analitic al unui sistem în vederea punerii în evidență (a identificării pentru factorul de decizie) a alegerilor preferențiale dintre alternativele posibile de dezvoltare a sistemului considerat" (*Dicționar de filozofie*, Editura Politică, București, 1978, p. 639).

** Principalele opere prin care marxismul a realizat o revoluție în gîndirea economică: „Contribuții la critica economiei politice" de **K. Marx** (1859); „Capitalul" de **K. Marx** (vol. I, publicat în 1867, apoi, după moartea lui **K. Marx**, vol. II, în 1885 și vol. III, în 1894, prin îngrijirea lui **F. Engels**; vol. IV, sub denumirea de „Teorii asupra plusvalorii", a apărut după moartea lui F. Engels); „Anti-Dühring" de **F. Engels** (1878); „Dezvoltarea capitalismului în Rusia" de **V. I. Lenin** (1899); „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului" de **V. I. Lenin** (1916).

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 13, Editura Politică, București, 1962, p. 514.

6. Economia politică și politica economică

Aplicarea în practică a tezelor și concluziilor economiei politice și folosirea legilor economice se realizează prin *politica economică*. Politica economică este formată din **totalitatea principiilor și normelor care călăuzesc viața economică a unui stat, atît pe plan intern, cît și în relațiile economice internaționale, precum și a acțiunilor și mijloacelor folosite pentru a modela sau modifica cursul vieții economice.** Politica economică are un caracter istoric și de clasă, fiind stabilită de către clasele care exercită puterea politică și economică în stat.

Politica economică presupune acțiunea asupra economiei a unuia dintre cei mai importanți factori ai suprastructurii — a statului. În legătură cu aceasta se pune întrebarea: care este raportul dintre economic și politic?

Avînd în vedere raportul dintre baza economică și suprastructură, **economicul are un rol determinant față de politic**; totodată, **politicul constituie** — așa cum scria **V. I. Lenin — expresia concentrată a economicului.** Aceasta nu înseamnă că politicul are un rol pasiv. Dimpotrivă, **politicul are, la rîndul său, o influență activă asupra economicului.**

În socialism, ca urmare a creșterii rolului factorului conștient, sporește considerabil forța de înrîurire a politicului asupra economicului. Aceasta își găsește expresia în rolul conducător al partidului comunist asupra tuturor domeniilor de activitate, în primul rînd asupra vieții economice, precum și în participarea tot mai largă a maselor de oameni ai muncii în elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului. În realizarea acestui rol, precum și în realizarea întregii politici de edificare a noii orînduiri sociale trebuie să se țină seama de cerințele dezvoltării economico-sociale, de esența relațiilor și interacțiunilor obiective ale vieții economico-sociale.

Prin urmare, economia politică nu poate fi confundată cu politica economică, nu se poate reduce la politica economică, dar ea nici nu poate să facă abstracție de aceasta. *Studiul economiei politice a socialismului implică și studiul politicii economice a țărilor socialiste, în primul rînd al politicii economice a Partidului Comunist Român.* Economicul și politicul formează două laturi ale unei unități indisolubile și, ca atare, trebuie să fie studiate în interdependența lor.

Una din trăsăturile esențiale ale superiorității socialismului față de modurile de producție anterioare constă în aceea că oamenii pot să folosească în mod conștient acțiunea legilor economice în interesul întregii societăți.

Economia politică a clasei muncitoare își realizează funcția sa revoluționar-constructivă prin contribuția deosebită pe care o are la fundamentarea politicii economice, la asigurarea conducerii științifice a economiei naționale. În acest sens, în lumina prevederilor Programului Partidului Comunist Român capătă o importanță deosebită:

— cunoașterea profundă a proceselor economico-sociale și elaborarea — pe această bază — a unei previziuni clare a dezvoltării în perspectivă a societății;

— asigurarea unui raport just în repartizarea forțelor de muncă între diferite sectoare de activitate economico-socială și între sectorul productiv și cel administrativ-funcționăresc;

— organizarea unui control sistematic și a unei bune evidențe în toate sectoarele vieții economico-sociale;

— consultarea largă a colectivelor de muncă din toate domeniile, perfecționarea continuă a cadrului de participare a maselor la elaborarea și adoptarea hotărîrilor;

— adoptarea de măsuri care să prevîntîmpine apariția contradicțiilor economico-sociale, iar atunci cînd apar, soluționarea lor adecvată și la timp.

Nerespectarea cerințelor esențiale ale legilor economice obiective are efecte negative, indiferent dacă oamenii sînt

sau nu conștienți de aceasta. Deci *problema este nu numai de a studia și cunoaște legile economice obiective, dar și de a ține seama de ele în activitatea practică*. De asemenea, sînt neștiințifice concepțiile subiectiviste, voluntariste potrivit cărora oamenii pot crea sau schimba legile economice. Faptul că partidul comunist este partid de guvernămînt într-o țară sau alta nu înseamnă că în politica economică pot fi adoptate orice măsuri. Experiența arată că respectarea strictă a legilor economice obiective este obligatorie, o condiție sine qua non pentru realizarea unei politici economice științifice.

7. Contribuția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la dezvoltarea creatoare a teoriei economice marxiste

Economia politică revoluționară a clasei muncitoare este o știință vie, care se îmbogățește continuu prin documentele partidelor comuniste și muncitorești din întreaga lume, precum și prin noile realizări ale celorlalte științe. O contribuție de seamă în acest sens o aduce Partidul Comunist Român.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat la Congresul al XI-lea, se întemeiază pe analiza materialist-dialectică a dezvoltării istorice contemporane, a tendințelor de viitor, înarmînd partidul cu principiile de bază ale luptei pentru transformarea revoluționară a societății. Acest program constituie *carta teoretică, ideologică și politică a partidului, expresia marxismului creator în România.*

Programul dă o perspectivă revoluționară clară luptei pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, subliniază cu toată puterea *rolul hotărîtor al forțelor de producție în contextul amplei revoluții tehnico-științifice contemporane*, implicațiile social-economice ale acestui proces.

Fundamentînd științific principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate — ca fază superioară a socialismului, în procesul trecerii treptate spre comunism —, Programul partidului evidențiază *importanța perfecționării continue a relațiilor de producție și necesitatea realizării unei concordanțe cît mai depline între forțele de producție și relațiile de producție și sociale.*

Programul face o analiză profundă a forțelor motrice ale dezvoltării societății noastre socialiste în actuala etapă și a însemnătății deosebite pe care o au *conducerea și organizarea științifică a societății, cunoașterea temeinică a legităților sociale universal valabile, a legilor economice și sociale proprii socialismului*, precum și aplicarea lor justă la condițiile concrete ale țării noastre în scopul punerii în valoare a superiorității socialismului și creșterii nivelului de trai al întregului popor — țelul suprem al partidului nostru.

Pornind de la complexitatea și interdependența diferitelor sectoare și domenii de activitate economico-sociale, Programul partidului pune într-un mod nou *problema modernizării economiei românești, a dezvoltării ei intensive și eficiente*, dezvoltarea învățămîntului și științei în strînsă legătură cu cerințele producției de bunuri materiale și spirituale.

În împrejurările actuale, cînd pe plan internațional apar probleme tot mai complexe, Programul partidului nostru imprimă o viziune nouă în abordarea și înțelegerea unor procese sau fenomene de mare importanță, cum ar fi: noua fază a *crizei sistemului capitalist mondial, adîncirea contradicțiilor imperialismului, lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, trecerea spre socialism a țărilor în curs de dezvoltare și necesitatea progresului economico-social rapid al acestor țări.*

Programul P.C.R. concepe progresul economico-social al României în legă-

tură cu dezvoltarea socială contemporană, subliniază importanța deosebită a colaborării și cooperării strînse cu toate țările, în primul rînd cu țările socialiste.

O expresie grăitoare a contribuției Partidului Comunist Român la dezvoltarea creatoare a teoriei economice marxiste o constituie documentele Congresului al XIII-lea, opera de inestimabilă valoare teoretică și practică a secretarului general al partidului nostru, tovarășul **Nicolae Ceaușescu.**

Ceea ce caracterizează în mod deosebit modul în care secretarul general al partidului nostru abordează problemele teoretice și practice ale construirii socialismului, ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism este spiritul creator, cutezanța revoluționară în gîndire, respingerea hotărîtă a oricăror tendințe de a privi marxismul ca pe o colecție de adevăruri imuabile, de dogme, valabile oricînd și în orice condiții.

„*Întemeietorii socialismului științific* — sublinia secretarul general al partidului în expunerea ținută la Adunarea festivă consacrată aniversării a 60 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român — *au fost gînditori revoluționari, nu profeți care să prezică un viitor imaginar și să stabilească precepte imuabile, valabile pentru orice etapă de dezvoltare. Ei au elaborat o concepție revoluționară unitară despre lume, despre comunism, bazîndu-se pe analiza materialist-dialectică a dezvoltării economice și sociale. Nu o dată ei au subliniat că această concepție revoluționară nu este încheiată, ci, dimpotrivă, constituie numai o bază de pornire care trebuie continuu dezvoltată și perfecționată, pe baza noilor realități economico-sociale, a noilor cuceriri ale științei și cunoașterii umane*".

Economia este factorul hotărîtor al dezvoltării vieții sociale, al înfloririi națiunii și evoluției ei pe treptele cele mai înalte de cultură și civilizație. În cadrul multiplelor contribuții ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea socialismului științific, a teoriei revoluționare a clasei muncitoare, se disting în mod deosebit cele referitoare la *gîndirea economică contemporană*. Într-o perioadă cînd viața economică este confruntată în toate țările lumii cu probleme dintre cele mai complexe — uneori dificile și foarte complicate — constituie un merit cu totul deosebit al secretarului general al partidului nostru *dezvoltarea originală și cutezătoare a teoriei economice marxiste, în raport cu condițiile concrete ale României și cu evoluțiile și tendințele lumii contemporane*. În acest sens, considerăm că trebuie să relevăm concepția sa, de o deosebită valoare teoretică și practică, cu privire la *raportul și interacțiunea dialectică dintre factorul intern și factorul extern în dezvoltarea socială economică*. Vasta operă a tovarășului **Nicolae Ceaușescu** demonstrează convingător că orice țară, în eforturile sale de progres, trebuie să se bazeze înainte de toate pe propriile forțe și că numai în acest fel cooperarea în producție și tehnico-științifică — întemeiată pe avantajul reciproc, pe respectarea independenței și suveranității naționale — poate să dea rezultate eficiente. Pe o asemenea concepție a fost construită de altfel însăși politica economică a Partidului Comunist Român, care pune în centrul preocupărilor sale făurirea unei economii moderne, de înaltă productivitate și eficiență, capabilă să realizeze cerințele revoluției tehnico-științifice contemporane și să contribuie din plin la ridicarea nivelului de trai al poporului. În acest sens o concepție clară și originală găsim în opera tovarășului **Nicolae Ceaușescu** și în ceea ce privește *rolul hotărîtor al dezvoltării moderne a forțelor de producție în procesul construcției socialiste, incidențele din ce în ce mai puternice pe care revoluția tehnico-științifică contemporană le are asupra acestora*. Politica consecventă a Partidului Comunist Român de industrializare socialistă a țării, de dezvoltare intensivă a agriculturii, de promovare susținută a tehnicii și tehno-

logiilor avansate, a mecanizării și automatizării, de realizare a unei cotituri radicale în domeniul calității produselor prin îmbunătățirea performanțelor tehnice ale acestora, de lărgire a bazei proprii de materii prime și energie și de accelerare a procesului de restructurare a industriei prin creșterea prioritară a ramurilor de prelucrare avansată — orientări și sarcini de bază pe care le găsim precizate și în Directivele Congresului al XIII-lea al partidului — constituie o expresie elocventă a imensei valori a concepției secretarului general al partidului nostru cu privire la dezvoltarea puternică a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării, într-o viziune unitară, de largă perspectivă, întemeiată pe principiile valorificării superioare a resurselor și ale echității economice.

Profund originală, puternic novatoare este și concepția secretarului general al partidului cu privire la *relațiile de producție socialiste, caracteristice etapei actuale, asupra necesității conducerii științifice a societății și a făuririi unei largi democrații economice.* Relațiile de producție sînt văzute în amplul proces al perfecționării lor continue, în strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție, cu schimbările ce au loc în structura socială a țării, avînd ele însele un rol activ asupra dezvoltării. O expresie elocventă a acestei perfecționări o constituie *autoconducerea muncitorească* care, atît din punct de vedere conceptual cît și al formelor concrete, reprezintă o modalitate originală de materializare a calității oamenilor muncii, de proprietari, producători și beneficiari.

În strînsă legătură cu aceasta, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a pus în evidență, într-un mod original, plin de patos revoluționar, rolul factorului conștient, *rolul conducător al Partidului Comunist Român în făurirea noii economii moderne și în dirijarea științifică a activității în toate domeniile.* În concepția secretarului general al partidului, creșterea continuă a rolului conducător al partidului nu contravine, ci se întemeiază și constituie însăși garanția extinderii și adîncirii democrației muncitorești socialiste, a atragerii maselor de oameni ai muncii la conducerea treburilor obștești, ale statului. În acest context trebuie subliniată și preocuparea permanentă a secretarului general al partidului pentru perfecționarea continuă a autoconducerii muncitorești, a mecanismului economico-financiar și a planificării, pentru găsirea unor forme originale de sporire a eficienței economice, pe deplin corespunzătoare condițiilor economiei noastre.

Merită subliniate, în mod deosebit, tezele și aprecierile originale cu privire la evoluția statului și a partidului în etapa actuală și în perspectivă, la extinderea și adîncirea democrației revoluționare, muncitorești, făcute de secretarul general al partidului în expunerea la cel de-al II-lea Congres al consiliilor oamenilor muncii din iunie 1981. Este fundamentată necesitatea de a se asigura o împletire tot mai strînsă a activității organelor de stat cu noile organisme democratice, se evidențiază importanța instituționalizării adunării generale ca organ suprem de conducere al proprietarilor și conducătorilor, aceasta constituind o înaltă expresie a democrației revoluționare muncitorești, în care masele populare hotărăsc nemijlocit asupra tuturor problemelor dezvoltării economico-sociale. Îndeplinind rolul de forță politică conducătoare a societății noastre, partidul poartă răspunderea bunei organizări și funcționări a tuturor organismelor naționale ale oamenilor muncii, a împletirii armonioase a activității lor cu activitatea organelor de stat, asigurînd astfel o conducere unitară, democratică, a societății.

Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** este omul acțiunii practice, militantul revoluționar care își manifestă puternica sa personalitate politică atît prin aportul la îmbogățirea teoriei economice, cît și prin acțiunea directă, fermă,

pentru transpunerea în viață a ideilor valoroase. În acest sens este suficient să fie amintită contribuția sa la definirea stadiului de dezvoltare a României ca „țară socialistă în curs de dezvoltare", teză care din punct de vedere practic se constituie ca un adevărat act de creativitate politică, incluzînd implicit fundamentarea căilor și soluțiilor concrete pentru depășirea decalajelor ce ne despart de țările avansate, pentru ridicarea României în rîndul statelor cu o dezvoltare medie.

*

Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea la comunism reprezintă un proces vast și complex, care implică transformări profunde, revoluționare în toate domeniile de activitate și în primul rînd în viața economică. De aceea, *însușirea unor temeinice cunoștințe economice, a politicii economice a Partidului Comunist Român constituie o necesitate pentru toți specialiștii.*

Studiul economiei politice permite *cunoașterea legităților dezvoltării economice și a liniilor directoare pe care le urmează partidul și statul nostru în edificarea noii orînduiri, în asigurarea unui nivel de trai mereu mai înalt întregului popor.*

De o deosebită importanță este ca, în analiza oricărei probleme și noțiuni să se pornească de la concepția revoluționară despre lume și viață, de la realitățile economice și sociale ale etapei în care se găsește societatea, înțelegînd că formele organizatorice și noțiunile nu sînt veșnice, nu au fost definite o dată pentru totdeauna și că se modifică și se înlocuiesc cu forme și noțiuni noi, corespunzătoare realităților schimbate, noii etape de dezvoltare economico-socială, noilor descoperiri științifice, noii cunoașteri umane.

Partidul nostru consideră că *pericolul pentru socialism nu constă în căutarea noului, ci în păstrarea a ceea ce este perimat.* Trebuie să se aibă permanent în vedere că *numai prin înțelegerea legilor obiective, a necesităților și cerințelor dezvoltării economice și sociale, într-o etapă sau alta, se poate asigura o conducere justă, se pot evita o serie de greșeli,* se poate progresa în toate domeniile. Așa cum a arătat secretarul general al partidului nostru în expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, greutățile apărute nu sînt legate de socialism, ci de abateri și greșeli, de încălcarea unora sau altora din principiile de bază ale socialismului științific, de nesocotirea unor legități generale sau a realităților concrete dintr-o țară sau alta, sînt deci generate de faptul că nu se înfăptuiesc consecvent principiile socialiste.

Teoria economică și politica economică au fost întotdeauna strîns legate între ele. Dar, în prezent, raportul dintre ele devine mai direct; factorul politic își pune din plin amprenta asupra cursului vieții economice, legile economice înseși sînt puternic influențate în manifestarea lor de politica economică. În diferitele părți ale lumii, orice partid și orice guvern trebuie să-și definească, înainte de toate, platforma economică. *Însușirea teoriei economice permite înțelegerea științifică a tendințelor care se conturează în economia diferitelor țări.*

Lumea contemporană este confruntată cu probleme economice care se petrec la scară planetară, cu *probleme globale de tip nou.* Ar fi suficient să fie amintite: decalajele economice dintre nivelurile de dezvoltare ale statelor; folosirea rațională a tezaurului comun al omenirii — mările și oceanele; noua calitate și protecția mediului natural internațional; criza sistemului mondial capitalist; cursa înarmărilor și implicațiile social-economice ale acesteia. Specialistul din orice domeniu trebuie să fie pregătit să înțeleagă asemenea probleme, tendințele care se conturează și modul lor de soluționare.

În diferite țări ale lumii, oamenii muncii sînt obiect al exploatării capitaliste. Sub diferite forme, monopolu-

pentru transpunerea în viață a ideilor valoroase. În acest sens este suficient să fie amintită contribuția sa la definirea stadiului de dezvoltare a României ca „țară socialistă în curs de dezvoltare", teză care din punct de vedere practic se constituie ca un adevărat act de creativitate politică, incluzînd implicit fundamentarea căilor și soluțiilor concrete pentru depășirea decalajelor ce ne despart de țările avansate, pentru ridicarea României în rîndul statelor cu o dezvoltare medie.

*

Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea la comunism reprezintă un proces vast și complex, care implică transformări profunde, revoluționare în toate domeniile de activitate și în primul rînd în viața economică. De aceea, *însușirea unor temeinice cunoștințe economice, a politicii economice a Partidului Comunist Român constituie o necesitate pentru toți specialiștii.*

Studiul economiei politice permite *cunoașterea legităților dezvoltării economice și a liniilor directoare pe care le urmează partidul și statul nostru în edificarea noii orînduiri, în asigurarea unui nivel de trai mereu mai înalt întregului popor.*

De o deosebită importanță este ca, în analiza oricărei probleme și noțiuni să se pornească de la concepția revoluționară despre lume și viață, de la realitățile economice și sociale ale etapei în care se găsește societatea, înțelegînd că formele organizatorice și noțiunile nu sînt veșnice, nu au fost definite o dată pentru totdeauna și că se modifică și se înlocuiesc cu forme și noțiuni noi, corespunzătoare realităților schimbate, noii etape de dezvoltare economico-socială, noilor descoperiri științifice, noii cunoașteri umane.

Partidul nostru consideră că *pericolul pentru socialism nu constă în căutarea noului, ci în păstrarea a ceea ce este perimat.* Trebuie să se aibă permanent în vedere că *numai prin înțelegerea legilor obiective, a necesităților și cerințelor dezvoltării economice și sociale, într-o etapă sau alta, se poate asigura o conducere justă, se pot evita o serie de greșeli,* se poate progresa în toate domeniile. Așa cum a arătat secretarul general al partidului nostru în expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, greutățile apărute nu sînt legate de socialism, ci de abateri și greșeli, de încălcarea unora sau altora din principiile de bază ale socialismului științific, de nesocotirea unor legități generale sau a realităților concrete dintr-o țară sau alta, sînt deci generate de faptul că nu se înfăptuiesc consecvent principiile socialiste.

Teoria economică și politica economică au fost întotdeauna strîns legate între ele. Dar, în prezent, raportul dintre ele devine mai direct; factorul politic își pune din plin amprenta asupra cursului vieții economice, legile economice înseși sînt puternic influențate în manifestarea lor de politica economică. În diferitele părți ale lumii, orice partid și orice guvern trebuie să-și definească, înainte de toate, platforma economică. *Însușirea teoriei economice permite înțelegerea științifică a tendințelor care se conturează în economia diferitelor țări.*

Lumea contemporană este confruntată cu probleme economice care se petrec la scară planetară, cu *probleme globale de tip nou.* Ar fi suficient să fie amintite: decalajele economice dintre nivelurile de dezvoltare ale statelor; folosirea rațională a tezaurului comun al omenirii — mările și oceanele; noua calitate și protecția mediului natural internațional; criza sistemului mondial capitalist; cursa înarmărilor și implicațiile social-economice ale acesteia. Specialistul din orice domeniu trebuie să fie pregătit să înțeleagă asemenea probleme, tendințele care se conturează și modul lor de soluționare.

În diferite țări ale lumii, oamenii muncii sînt obiect al exploatării capitaliste. Sub diferite forme, monopolu-

rile domină economia multor țări slab dezvoltate, foste colonii sau semicolonii, și își însușesc profituri uriașe din *exploatarea popoarelor și a bogățiilor lor naționale*. În ultima perioadă s-a înrăutățit foarte mult situația economică a țărilor în curs de dezvoltare, ca urmare a crizei economice, a politicii financiare, monetare și a măsurilor protecționiste adoptate de țările dezvoltate. Au luat o amploare fără precedent contradicțiile dintre țările bogate și cele sărace. În aceste condiții, partidul și statul nostru apreciază că este necesar să se facă totul în vederea realizării noii ordini economice internaționale, care să deschidă calea lichidării subdezvoltării, progresului economic mai rapid al țărilor în curs de dezvoltare, stabilității economiei mondiale. Economia politică ajută la cunoașterea acestor stări de lucruri și a luptei popoarelor pentru independență și suveranitate.

Trăim într-o perioadă cînd, în funcție de interesele diferitelor clase și grupuri sociale, se emit numeroase teze și teorii cu privire la dezvoltarea economico-socială. Numai cei care posedă temeinice cunoștințe economice pot să aprofundeze aceste concepții, pot să sesizeze substratul lor de clasă și să le combată pe cele care au un caracter neștiințific.

Congresul al XIII-lea al P.C.R. arată că desfășurarea evenimentelor internaționale din ultimii ani a confirmat pe deplin justețea aprecierilor și orientărilor cuprinse în documentele partidului și statului nostru. Analiza științifică a vieții mondiale demonstrează că și în ultima perioadă au avut loc consolidarea cuceririlor revoluționare, a transformărilor progresiste de pe arena mondială, întărirea independenței naționale a popoarelor care au scuturat jugul dominației coloniale, imperialiste. În același timp, au avut loc o serie de acțiuni ale forțelor reacționare, imperialiste, care nu se împacă cu schimbările produse în viața internațională, cu tendința generală de dezvoltare istorică a omenirii pe calea progresului și independenței.

Studiul economiei politice este legat, în prezent, de *înțelegerea justă a raportului dintre activitatea economică și mediul ambiant*. Ca să poată servi omului, natura trebuie cunoscută, înțeleasă și protejată în primul rînd din punct de vedere economic.

Economia politică este, așadar, știința fundamentală pentru formarea gîndirii economice și pentru înarmarea viitorilor specialiști cu cunoștințele de bază necesare înțelegerii și aprofundării proceselor și fenomenelor economice care au loc atît pe plan național, cît și pe arena mondială.

PARTEA I

Economia politică a socialismului. Economia României socialiste

1

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA MODULUI DE PRODUCȚIE SOCIALIST ÎN ROMÂNIA

Făurirea societății socialiste este un proces legic, obiectiv, un proces revoluționar complex, în cadrul căruia se produc profunde transformări în întreaga viață economică și socială. Partidul Comunist Român consideră că nu există un model unic al socialismului, că fiecare țară trebuie să aplice adevărurile generale ale construcției noii societăți la condițiile concrete.

Apariția și dezvoltarea modului de producție socialist cuprinde o perioadă istorică cu mai multe etape, caracteristică fiecărei țări care edifică noua orînduire socială.

1. Conținutul, legitățile și etapele procesului de formare și dezvoltare a modului de producție socialist

Edificarea socialismului—proces revoluționar complex

Relațiile de producție bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție generează, inevitabil, puternice contradicții economice și sociale, a căror expresie concentrată o constituie contradicția antagonistă dintre caracterul social al producției și forma privat capitalistă de însușire a rezultatelor acestui proces. Rezolvarea deplină a acestei contradicții, ca și a celor care derivă din ea, nu poate avea loc decît printr-un amplu proces revoluționar de trecere la socialism.

Spre deosebire de trecerile anterioare de la un mod de producție la altul, superior, procesul revoluționar de trecere la socialism are o serie de trăsături.

Apariția și dezvoltarea relațiilor de producție socialiste nu pot avea loc în mod spontan, în sînul vechiului mod de producție, deoarece sistemul de relații economice socialiste se bazează pe proprietatea comună, socială, asupra mijloacelor de producție care este principial diferită de proprietatea privat capitalistă. În consecință, pentru înfăptuirea trecerii de la capitalism la socialism este necesară acțiunea conștientă, organizată, a clasei muncitoare și a aliaților ei, a forțelor revoluționare hotărîte să asigure transformările necesare care să ducă la victoria noului mod de producție. Realizarea acestor transformări economice și sociale este condiționată de cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu celelalte forțe revoluționare ale societății și folosirea ei pentru înlăturarea proprietății capitaliste, instaurarea și dezvoltarea proprietății socialiste, respectiv a unui nou sistem economic, care să deschidă larg calea creșterii forțelor de producție, să asigure progresul social.

Transformările revoluționare menite să asigure victoria relațiilor de producție socialiste fiind extrem de ample și de complexe, nu se pot realiza dintr-o dată, ci într-o anumită perioadă istorică, denumită perioada de tranziție de la capitalism la socialism. În această perioadă se înfăptuiesc mari transformări revoluționare: lichidarea sau trans-

1

FORMAREA ȘI DEZVOLTAREA MODULUI DE PRODUCȚIE SOCIALIST ÎN ROMÂNIA

Făurirea societății socialiste este un proces legic, obiectiv, un proces revoluționar complex, în cadrul căruia se produc profunde transformări în întreaga viață economică și socială. Partidul Comunist Român consideră că nu există un model unic al socialismului, că fiecare țară trebuie să aplice adevărurile generale ale construcției noii societăți la condițiile concrete.

Apariția și dezvoltarea modului de producție socialist cuprinde o perioadă istorică cu mai multe etape, caracteristică fiecărei țări care edifică noua orînduire socială.

1. Conținutul, legitățile și etapele procesului de formare și dezvoltare a modului de producție socialist

Edificarea socialismului—proces revoluționar complex

Relațiile de producție bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție generează, inevitabil, puternice contradicții economice și sociale, a căror expresie concentrată o constituie contradicția antagonistă dintre caracterul social al producției și forma privat capitalistă de însușire a rezultatelor acestui proces. Rezolvarea deplină a acestei contradicții, ca și a celor care derivă din ea, nu poate avea loc decît printr-un amplu proces revoluționar de trecere la socialism.

Spre deosebire de trecerile anterioare de la un mod de producție la altul, superior, procesul revoluționar de trecere la socialism are o serie de trăsături.

Apariția și dezvoltarea relațiilor de producție socialiste nu pot avea loc în mod spontan, în sînul vechiului mod de producție, deoarece sistemul de relații economice socialiste se bazează pe proprietatea comună, socială, asupra mijloacelor de producție care este principial diferită de proprietatea privat capitalistă. În consecință, pentru înfăptuirea trecerii de la capitalism la socialism este necesară acțiunea conștientă, organizată, a clasei muncitoare și a aliaților ei, a forțelor revoluționare hotărîte să asigure transformările necesare care să ducă la victoria noului mod de producție. Realizarea acestor transformări economice și sociale este condiționată de cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în alianță cu celelalte forțe revoluționare ale societății și folosirea ei pentru înlăturarea proprietății capitaliste, instaurarea și dezvoltarea proprietății socialiste, respectiv a unui nou sistem economic, care să deschidă larg calea creșterii forțelor de producție, să asigure progresul social.

Transformările revoluționare menite să asigure victoria relațiilor de producție socialiste fiind extrem de ample și de complexe, nu se pot realiza dintr-o dată, ci într-o anumită perioadă istorică, denumită perioada de tranziție de la capitalism la socialism. În această perioadă se înfăptuiesc mari transformări revoluționare: lichidarea sau trans-

formarea formelor proprietății private asupra mijloacelor de producție, crearea relațiilor de producție socialiste în toate sectoarele și făurirea economiei socialiste unitare.

Edificarea noii societăți nu se încheie însă cu formarea economiei socialiste unitare. Scopul final al luptei revoluționare a clasei muncitoare este construirea comunismului. Socialismul și comunismul sînt două trepte de maturitate economică, socială și politică ale noii societăți. Socialismul este numai o fază a noului mod de producție. După formarea economiei socialiste unitare urmează o perioadă istorică de dezvoltare, pe toate planurile, cu mai multe etape, a societății socialiste și de pregătire a premiselor trecerii spre comunism.

Formarea și dezvoltarea modului de producție socialist are deci o serie de cerințe și legități generale pe care orice țară, angajată în acest proces, trebuie să le parcurgă. Ele izvorăsc din esența comună a transformărilor politice, economice și sociale ce trebuie înfăptuite în procesul făuririi economiei socialiste.

Referitor la conținutul acestor transformări, Programul P.C.R. subliniază: *„Desigur, esențial pentru socialism este și va fi întotdeauna natura puterii politice și a relațiilor de producție, trecerea puterii de stat în mîinile oamenilor muncii și statornicirea proprietății socialiste asupra principalelor mijloace de producție, eliminarea exploatării omului de către om, înfăptuirea principiilor socialiste de repartiție"* [1]. Totodată, edificarea noului mod de producție implică și formarea unei baze tehnico-materiale proprii și puternice, prin dezvoltarea forțelor de producție ca temelie a consolidării relațiilor socialiste de producție și a realizării tuturor obiectivelor economico-sociale pe care și le propune societatea.

Realizarea acestor cerințe generale are loc însă în condiții de o mare diversitate, îmbrăcînd forme particulare, concrete, care diferă de la o țară la alta, în funcție de condițiile de dezvoltare economică și social-istorică a fiecărei țări. Aceste particularități sînt determinate în mod obiectiv de nivelul dezvoltării forțelor de producție, de structura relațiilor de producție ce sînt înlocuite, de structura socială, de clasă a societății, de contradicțiile vieții politice și sociale, de împrejurările istorice etc.

Generalul și particularul constituie două laturi inseparabile ale construcției socialiste care nu se pot contrapune, ele constituind o unitate dialectică. Din aceste considerente nu există rețete unice de edificare a noii societăți, nu se pot absolutiza sau contrapune, concepte, tactici, metode, strategii de urmat pentru rezolvarea problemelor trecerii de la capitalism la socialism și mai departe de construire a socialismului și comunismului.

Diversitatea condițiilor social-economice și politice concrete, particularitățile și tradițiile istorice ale fiecărei țări vor determina și în viitor o gamă largă a formelor de trecere la socialism, noi modalități concrete, experimente și soluții de înfăptuire a transformărilor revoluționare.

Partidul Comunist Român a acordat și acordă o atenție deosebită raportului dintre general și particular în revoluția și construcția socialistă și aplică creator adevărurile fundamentale ale socialismului științific și concepția revoluționară materialist-dialectică la condițiile concrete din țara noastră.

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 191—192.

Etapele procesului revoluționar în România

În România, condițiile pentru trecerea la edificarea noii orînduiri sociale au fost deschise de înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională,

antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944. Relevînd însemnătatea acestui moment istoric, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** arăta că: *„revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă... a marcat o eră nouă, de profunde transformări în România, a deschis calea făuririi societății socialiste în țara noastră"* [1].

Procesul revoluționar în țara noastră a parcurs mai multe etape istorice.

In prima etapă revoluția a avut, prin conținutul ei de clasă, prin forțele motrice și prin obiectivele stabilite, un caracter antifeudal și antiimperialist, democratic. Această etapă se caracterizează printr-o intensă activitate de refacere a economiei naționale, distrusă de război, prin mari lupte revoluționare, prin înfăptuirea unor reforme structurale, cu caracter revoluționar-democratic. În această etapă s-a înfăptuit reforma agrară și a fost lichidată moșierimea ca clasă, au fost întreprinse măsuri care au întărit rolul economic al statului democrat în economie: etatizarea Băncii Naționale, organizarea comitetelor muncitorești și instituirea controlului clasei muncitoare asupra întreprinderilor, înfăptuirea reformei monetare, organizarea oficiilor industriale etc.

Transformările social-politice și economice care au avut loc au dus la schimbări radicale în raportul de forțe sociale, în favoarea maselor de oameni ai muncii, ceea ce a făcut posibilă — la 30 decembrie 1947 — înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii. Aceasta a marcat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, instaurarea regimului de democrație populară și trecerea la a doua etapă a procesului revoluționar — *etapa înfăptuirii sarcinilor revoluției socialiste.*

În rezolvarea sarcinilor etapei revoluției socialiste, Partidul Comunist Român a pornit de la premisa că făurirea noii orînduiri sociale necesita transformări profunde, revoluționare, în structura economică și socială, în organizarea și conducerea societății, în modul de viață și în mentalitatea oamenilor, iar pentru aceasta se impunea aplicarea creatoare a principiilor socialismului științific la condițiile concrete ale economiei și societății românești. Edificarea socialismului în țara noastră a necesitat o perioadă de tranziție, perioadă în care s-au înfăptuit treptat transformările revoluționare cerute de noua orînduire socială. Această perioadă a început o dată cu cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu celelalte pături de oameni ai muncii, și a durat pînă în cincinalul 1961—1965.

Edificarea orînduirii socialiste a însemnat în primul rînd revoluționarea din temelii a *relațiilor de proprietate*, trecerea mijloacelor de producție în proprietate socialistă. Metodele fundamentale prin care s-a înfăptuit acest proces, în țara noastră, sînt: *naționalizarea socialistă și cooperativizarea micii producții.*

Naționalizarea mijloacelor de producție, în iunie 1948, trecerea la cooperativizarea agriculturii, în 1949, au constituit momente de mare însemnătate în lupta pentru transformări revoluționare în patria noastră.

Naționalizarea socialistă a însemnat deposedarea claselor exploatatoare de principalele mijloace de producție și trecerea acestora în proprietatea întregului popor.* Naționalizarea industriei,

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la Sesiunea solemnă consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944*, Editura Politică, București, 1984, p. 5.

* Prin naționalizarea din 11 iunie 1948, în proprietate socială au trecut 20 uzine metalurgice, 112 întreprinderi din metalurgia prelucrătoare, 20 societăți pe acțiuni din construcții, întreprinderi textile, pentru industria sticlei etc. În total au fost naționalizate 8 894 de întreprinderi. Actul revoluționar de la 11 iunie 1948 a fost întregit ulterior prin naționalizarea spitalelor, farmaciilor, cinematografelor, a unei părți a fondului de locuințe de la orașe.

băncilor, transportului și comerțului, a dus la lichidarea marii proprietăți capitaliste asupra mijloacelor de producție, la crearea în economie a unui puternic sector socialist, la recucerirea suveranității asupra resurselor naturale, creînd posibilitatea trecerii la conducerea planificată a economiei naționale.

Cunoscînd bine realitățile țării noastre și bizuindu-se pe forțele poporului român, Partidul Comunist a pus în centrul politicii sale *industrializarea țării* ca bază a progresului economico-social, a ridicării nivelului de viață al poporului, a asigurării independenței și suveranității naționale. Eforturile depuse de poporul român în vederea industrializării socialiste a țării s-au concretizat în realizări deosebite, industria devenind capabilă să valorifice din ce în ce mai eficient resursele economice ale țării.

Înfăptuirea revoluției socialiste presupunea nu numai lichidarea proprietății capitaliste, ea însemna înlăturarea oricărei forme de proprietate privată asupra mijloacelor de producție, inclusiv a micilor producători de mărfuri. Transformarea acestora în producători socialiști uniți nu se putea realiza însă prin expropriere, deoarece ei nu erau exploatatori, ei reprezentau cel mai numeros și mai sigur aliat al clasei muncitoare. Aceasta s-a realizat prin *cooperativizare*, adică prin unirea micilor producători, de bunăvoie, prin convingere, în unități socialiste cooperatiste, bazate pe proprietatea comună asupra mijloacelor de producție, pe relații de colaborare și ajutor reciproc. *„Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în viața satului, țărănimea a fost eliberată de povara exploatării, devenind stăpînă pe propria soartă și pe roadele muncii ei"* [1].

Făurirea economiei socialiste unitare

Procesul de cooperativizare s-a încheiat în cincinalul 1961—1965. Prin aceasta, proprietatea întregului popor și cooperatistă a cuprins practic toate ramurile și domeniile economiei naționale. În acest fel s-a încheiat făurirea economiei socialiste unitare, ceea ce a însemnat lichidarea pentru totdeauna a proprietății capitaliste, a exploatării omului de către om. Complexul economic național a devenit unitar nu numai prin baza materială a procesului reproducției lărgite, ci și prin proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, prin noul tip de relații statornicite în toate ramurile, prin acțiunea generalizată a legilor economiei socialiste la scara întregii economii naționale.

Au urmat apoi consolidarea construcției socialiste și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, ca etapă hotărîtoare a ridicării noii orînduiri sociale pe trepte superioare și a creării premiselor pentru trecerea la comunism.

Așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** *„Într-o perioadă scurtă, poporul nostru a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare economico-socială — de la orînduirea burghezo-moșierească, cu puternice caracteristici ale feudalismului, la societatea socialistă multilateral dezvoltată"* [2].

În acest amplu proces revoluționar, Congresul al IX-lea al partidului a marcat o nouă epocă în dezvoltarea economico-socială a țării. Congresul a analizat critic activitatea de construcție socialistă și a stabilit orientările de perspectivă, deschizînd calea continuării spiritului revoluționar, afirmării a tot ce este nou, în toate domeniile de activitate.

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 58.

[2] **Nicolae Ceaușescu:** *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a activului central de partid*, 24 iulie 1985, Editura Politică, București, 1985, p. 11.

Aplicînd creator principiile generale ale socialismului la condiţiile concrete, România s-a transformat dintr-o ţară cu un pronunţat caracter agrar, cu o industrie slab dezvoltată şi o agricultură înapoiată, într-un stat socialist puternic, cu o industrie modernă şi o agricultură înaintată, în plină perfecţionare şi dezvoltare. Aceasta a permis dezvoltarea armonioasă, rapidă, constantă a întregii economii a ţării. În perioada 1950—1970, producţia industrială a sporit de 11 ori, producţia agricolă de 2,1 ori, iar venitul naţional de aproape 6 ori, ridicîndu-se de la 2,2 mii lei pe locuitor în 1950 la 10,5 mii lei în 1970. Totodată, s-au depus eforturi însemnate în înfăptuirea revoluţiei culturale, în extinderea şi perfecţionarea învăţămîntului de toate gradele, pentru dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii, factori esenţiali în ridicarea nivelului de cultură a poporului, în progresul multilateral al ţării. În centrul întregii activităţi revoluţionare de edificare a noii societăţi au stat permanent ridicarea nivelului de trai material şi spiritual al poporului, satisfacerea cerinţelor de viaţă ale oamenilor muncii, bunăstarea şi fericirea omului, împlinirea multilaterală a personalităţii umane. Pe această bază a devenit posibilă trecerea la o nouă etapă a construcţiei socialiste.

2. Concepţia P.C.R. cu privire la conţinutul şi direcţiile procesului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de trecere la comunism

Etapă superioară, obiectiv necesară în înaintarea spre comunism

Evaluînd, pe de o parte, realizările obţinute prin consolidarea şi cimentarea mai puternică a orînduirii socialiste în România, iar pe de altă parte, sarcinile calitativ noi ce se ridicau în faţa societăţii noastre pe drumul înaintării pe calea socialismului şi comunismului, Congresul al X-lea al P.C.R. a apreciat că s-au creat condiţiile pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a ţării, *etapa făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate*. Această etapă cuprinde o perioadă de mai multe cincinale.

Experienţa ţării noastre, ca şi experienţa altor ţări socialiste, arată că după crearea economiei socialiste unitare se pun în toată complexitatea lor problemele dezvoltării forţelor de producţie, de maturizare a relaţiilor de producţie socialiste, de perfecţionare a suprastructurii.

Toate aceste obiective de ordin economic, politic, social nu sînt o simplă prelungire a sarcinilor construirii socialismului din etapa precedentă. Ele reprezintă un complex de sarcini calitativ diferite, care se realizează într-o perioadă istorică deosebită, într-o etapă superioară de construire a socialismului, ale cărei premise sînt create de făurirea economiei socialiste unitare.

Edificarea societăţii socialiste multilateral dezvoltate este deci o *etapă obiectiv necesară pe drumul înaintării României spre socialism şi comunism* — etapă care urmează în mod legic formării şi consolidării economiei socialiste unitare şi prin care se asigură continuitatea procesului revoluţionar în ţara noastră.

Conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată

În concepţia Partidului Comunist Român înfăptuirea societăţii socialiste multilateral dezvoltate reprezintă o treaptă calitativ superioară a construcţiei socialiste care vizează toate *laturile*

vieții sociale, etapă care implică noi transformări revoluționare cu caracter atotcuprinzător, multilateral. În legătură cu conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Dacă am fi spus că obiectivul de viitor este pur și simplu dezvoltarea socialismului, nu am fi dat o orientare clară pentru activitatea partidului și statului; aceasta s-ar fi putut înțelege în sensul că este suficientă realizarea unei puternice dezvoltări economice a țării, ceea ce cred că nu corespunde obiectivului nostru fundamental. Noi ne propunem să asigurăm o dezvoltare multilaterală a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atît a economiei cît și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, formarea omului nou, promovarea eticii și echității socialiste“* [1].

În condițiile actuale, dominate de revoluția tehnico-științifică, viitorul oricărei națiuni, și cu atît mai mult al unei națiuni care din punct de vedere economic este în curs de dezvoltare, depinde de creșterea potențialului ei economic, de dezvoltarea forțelor de producție moderne, bazate pe cele mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii, pe marea industrie, capabilă să asimileze și să promoveze revoluția tehnico-științifică contemporană în toate domeniile vieții economice. Societatea socialistă multilateral dezvoltată poate fi întemeiată numai pe o economie modernă, bazată pe o înaltă productivitate a muncii și eficiență economică, deoarece numai în acest fel se poate asigura valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, sporirea continuă a producției de bunuri materiale necesare dezvoltării multilaterale a societății, satisfacerea largă a necesităților de consum ale întregului popor, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale.

În esență, deci, aceasta este o etapă superioară de dezvoltare multiplă și profundă a socialismului, de dezvoltare a tuturor părților componente ale societății: a forțelor de producție, a relațiilor de producție, a suprastructurii, în legătura lor unitară, dialectică, care să permită crearea premiselor trecerii, în perspectivă, la comunism.

Conținutul noii etape și direcțiile de urmat pentru realizarea ei sînt cuprinse în documentele programatice ale Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român. La acest congres a fost adoptat Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1973, p. 546.

Programul Partidului Comunist Român despre direcțiile procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism

Avînd la bază o concepție unitară, Programul cuprinde o sinteză analitică a drumului parcurs de poporul nostru pentru edificarea noii orînduiri social-economice pe pămîntul României și stabilește orientările și mijloacele tactice de urmat pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realismul cu care sînt stabilite obiectivele și direcțiile fundamentale privind prefacerile calitative ce urmează să aibă loc în întreaga viață socială, înfățișarea realistă a perspectivelor dezvoltării vieții internaționale, scot în evidență capacitatea partidului de prefigurare științifică a viitorului.

Referitor la dezvoltarea activității economice, în Program sînt înfățișate, într-un sistem unitar, strategia de urmat în domeniul industriei, agriculturii, a investițiilor, construcțiilor, dezvoltării și perfecționării transporturilor și telecomunicațiilor, creșterii și folosirii venitului național, ridicării nivelului de trai,

vieții sociale, etapă care implică noi transformări revoluționare cu caracter atotcuprinzător, multilateral. În legătură cu conceptul de societate socialistă multilateral dezvoltată, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Dacă am fi spus că obiectivul de viitor este pur și simplu dezvoltarea socialismului, nu am fi dat o orientare clară pentru activitatea partidului și statului; aceasta s-ar fi putut înțelege în sensul că este suficientă realizarea unei puternice dezvoltări economice a țării, ceea ce cred că nu corespunde obiectivului nostru fundamental. Noi ne propunem să asigurăm o dezvoltare multilaterală a societății, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale, atît a economiei cît și a științei și culturii, perfecționarea conducerii, formarea omului nou, promovarea eticii și echității socialiste"* [1].

În condițiile actuale, dominate de revoluția tehnico-științifică, viitorul oricărei națiuni, și cu atît mai mult al unei națiuni care din punct de vedere economic este în curs de dezvoltare, depinde de creșterea potențialului ei economic, de dezvoltarea forțelor de producție moderne, bazate pe cele mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii, pe marea industrie, capabilă să asimileze și să promoveze revoluția tehnico-științifică contemporană în toate domeniile vieții economice. Societatea socialistă multilateral dezvoltată poate fi întemeiată numai pe o economie modernă, bazată pe o înaltă productivitate a muncii și eficiență economică, deoarece numai în acest fel se poate asigura valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, sporirea continuă a producției de bunuri materiale necesare dezvoltării multilaterale a societății, satisfacerea largă a necesităților de consum ale întregului popor, înflorirea tuturor laturilor vieții sociale.

În esență, deci, aceasta este o etapă superioară de dezvoltare multiplă și profundă a socialismului, de dezvoltare a tuturor părților componente ale societății: a forțelor de producție, a relațiilor de producție, a suprastructurii, în legătura lor unitară, dialectică, care să permită crearea premiselor trecerii, în perspectivă, la comunism.

Conținutul noii etape și direcțiile de urmat pentru realizarea ei sînt cuprinse în documentele programatice ale Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român. La acest congres a fost adoptat Programul partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1973, p. 546.

Programul Partidului Comunist Român despre direcțiile procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism

Avînd la bază o concepție unitară, Programul cuprinde o sinteză analitică a drumului parcurs de poporul nostru pentru edificarea noii orînduiri social-economice pe pămîntul României și stabilește orientările și mijloacele tactice de urmat pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Realismul cu care sînt stabilite obiectivele și direcțiile fundamentale privind prefacerile calitative ce urmează să aibă loc în întreaga viață socială, înfățișarea realistă a perspectivelor dezvoltării vieții internaționale, scot în evidență capacitatea partidului de prefigurare științifică a viitorului.

Referitor la dezvoltarea activității economice, în Program sînt înfățișate, într-un sistem unitar, strategia de urmat în domeniul industriei, agriculturii, a investițiilor, construcțiilor, dezvoltării și perfecționării transporturilor și telecomunicațiilor, creșterii și folosirii venitului național, ridicării nivelului de trai,

politicii demografice și de pregătire și folosire a forței de muncă, politicii în domeniul cercetării științifice și învățămîntului, politicii de dezvoltare economico-socială pe baza planului național unic în profil de ramuri ecenomice și teritorial etc. Dacă pe lîngă toate aceste probleme importante avem în vedere și prevederile de maximă semnificație privind creșterea rolului conducător al partidului și rolului statului, adîncirea democrației socialiste, politica partidului în problema națională, în domeniul activității ideologice și muncii educative, și problemele de politică externă, obținem tabloul atotcuprinzător al direcțiilor în care acționează partidul nostru pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Cincinalele 1976—1980 și 1981—1985 au constituit primele două etape ale înfăptuirii Programului adoptat de Congresul al XI-lea. Marile realizări obținute în aceste două cincinale pun în evidență justețea politicii Partidului Comunist Român, superioritatea orînduirii socialiste, capacitatea poporului român de a-și făuri în mod conștient propriul său viitor, de a asigura mersul continuu înainte al patriei pe calea socialismului și comunismului.

Întreaga perioadă cuprinsă între anii 1944 și 1985 este caracterizată de profunde transformări revoluționare ce au avut loc în economia țării și structura societății românești, în gîndirea și modul de existență al oamenilor. În anii construcției socialiste a fost creată o puternică bază tehnico-materială, cuprinzînd o industrie modernă și complexă, o agricultură ferm angajată pe calea dezvoltării intensive, un înalt potențial tehnico-științific. Dezvoltarea tuturor sectoarelor de activitate a sporit potențialul economic al țării și a asigurat condițiile necesare pentru dezvoltarea în continuare a economiei naționale și sporirea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate ce se edifică cu succes în România.

În anul 1985, producția industrială a țării a fost, față de 1945, de peste 160 de ori mai mare, iar producția agricolă de aproape 4 ori. Pe această bază, a dezvoltării în ritm intens a întregii economii naționale s-a realizat creșterea produsului social de 28 de ori și a venitului național de 32 de ori. Fondurile fixe au sporit de 16 ori, iar fondul de consum, în cele patru decenii, a crescut de 22 ori. S-au creat peste 6 milioane de noi locuri de muncă, iar circa 80 la sută din populația țării s-a mutat în locuințe noi.

Depășind o serie de greutăți provocate de criza economică mondială și de unele contradicții și lipsuri interne, producția netă a crescut în 1985 cu 36% față de 1980.

Din ansamblul grandioasei opere de edificare a noii orînduiri se detașează cu strălucire marile împliniri din perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, legate indestructibil de activitatea prodigioasă desfășurată cu clarviziune și profund simț creator de secretarul general al partidului. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a elaborat o strategie originală a construcției economice, stabilind totodată căile concrete de acțiune pentru înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România, pentru crearea unei economii moderne, caracterizată printr-un înalt dinamism economico-social.

Marile realizări obținute de poporul nostru în această perioadă, care pe drept cuvînt poartă denumirea de EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU, sînt rezultatul aplicării creatoare a adevărurilor obiective, general valabile, la condițiile concrete din țara noastră. Ele sînt rezultatul unor mari eforturi pe care le-a făcut poporul român. Fără aceste eforturi nu am fi putut obține marile realizări în construcția socialistă pe care le avem astăzi. Țara noastră ar fi continuat să rămînă o țară slab dezvoltată — ceea ce ar fi avut mari repercusiuni negative asupra destinelor poporului nostru, a nivelului său general de viață.

3. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre transformarea României într-o țară socialistă multilateral dezvoltată

O trăsătură deosebit de importantă a transformărilor revoluționare care au avut loc în țara noastră, în anii construcției socialiste, este și ridicarea ei pe trepte superioare din punct de vedere al nivelului dezvoltării economice. Apreciind aceste prefaceri, în raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R. tovarășul **Nicolae Ceaușescu** sublinia că, în acești ani, *„dintr-o țară agrară, cu o industrie și o agricultură slab dezvoltate, România s-a transformat într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă și o agricultură socialistă în plină dezvoltare“* [1].

Stadiile dezvoltării economice a României în anii construcției socialiste

În momentul trecerii la înfăptuirea revoluției și construcției socialiste, România se situa în categoria țărilor slab dezvoltate ale Europei. Acest lucru se putea constata atît din compararea nivelului general de dezvoltare a forțelor de producție, cît și din producția și consumul la principalele produse pe locuitor, precum și din locul pe care îl ocupa țara noastră în cadrul diviziunii internaționale a muncii.

Datele statistice arată că, în anul 1938, cînd România a înregistrat cei mai înalți indicatori din întreaga istorie presocialistă, ea se caracteriza prin mari decalaje față de țările dezvoltate. Industria era slab dezvoltată, îndeosebi cea producătoare de mijloace de producție. În ajunul celui de-al doilea război mondial, producția pe locuitor la energie electrică era mai mică de 12,7 ori decît în Germania, de peste 12 ori mai mică decît în Anglia și de aproape 12 ori mai mică decît în Belgia. La fel, producția pe locuitor la oțel era de peste 28 de ori mai mică decît în Germania, de peste 33 de ori mai mică decît în Belgia și de peste 19 ori mai mică decît în Anglia. Aceleași decalaje le prezentau și indicatorii consumului la principalele produse. Pornind de la aceste decalaje, determinate de nivelul și structura generală a dezvoltării forțelor de producție, România se situa în categoria țărilor exportatoare de materii prime și produse agrare și importatoare de produse manufacturate și, în primul rînd, de mijloace tehnice.

Construirea, consolidarea și dezvoltarea socialismului în țara noastră a însemnat, în concepția și politica partidului nostru, nu numai afirmarea principiilor socialismului în toate domeniile vieții economico-sociale, ci și realizarea unei baze materiale mai puternice a economiei naționale, cu un grad superior de modernizare. Însăși afirmarea valențelor sociale ale noii orînduiri este posibilă numai printr-o economie puternică și modernă, cu un grad ridicat de dezvoltare. Aceasta a făcut ca înaintarea țării noastre pe calea socialismului să se manifeste atît prin parcurgerea unor etape ale acestui proces, cît și prin trecerea de la un stadiu la altul al dezvoltării sale economice. Stadiul dezvoltării economice este definit de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, atît în comparație cu cel existent anterior, cît și cu cel realizat pe plan mondial de alte țări. El nu poate fi legat direct de înfăptuirea diferitelor etape ale construcției socialiste.

Așa de pildă, prin formarea economiei socialiste unitare și consolidarea societății socialiste, țara noastră se situa,

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la Congresul al XIII-lea al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 5.

din punct de vedere al relațiilor de producție, în rîndul țărilor cu orînduire socială înaintată. Totodată, formarea economiei socialiste unitare și întărirea ei a însemnat începerea construirii și dezvoltării bazei tehnico-materiale a socialismului, transformarea industriei în ramură conducătoare a economiei, cu efecte pozitive asupra tuturor indicatorilor economici și a locului României în economia mondială. Prin aceasta țara noastră a depășit stadiul de țară slab dezvoltată, și a redus într-o oarecare măsură și decalajele față de țările dezvoltate din punct de vedere economic.

Înapoierea economică moștenită de la vechea orînduire a fost însă atît de mare, încît — cu toate realizările remarcabile obținute în această perioadă, țara noastră nu a putut să înlăture decalajele mari care o despărțeau față de țările avansate. Ca urmare, depășind stadiul de țară slab dezvoltată, România se situa în rîndul țărilor în curs de dezvoltare. Stadiul economic de țară în curs de dezvoltare demonstra faptul că pentru continuarea înaintării pe drumul socialismului, proces care implica o tot mai puternică afirmare și maturizare a noii orînduiri, era necesară dezvoltarea și modernizarea cu aceeași consecvență a forțelor de producție și ridicarea țării la un stadiu superior al dezvoltării economice. Aceste obiective privind dezvoltarea forțelor de producție în țara noastră au fost satabilite de Congresele al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea ale partidului.

În actualul cincinal, 1986—1990, țara noastră trebuie să treacă de la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare la stadiul de țară mediu dezvoltată din punct de vedere economic și social, iar în anul 2000 să devină o țară multilateral dezvoltată din toate punctele de vedere și să fie create condițiile pentru afirmarea cu mai multă putere a principiilor comuniste în viața societății noastre.

Direcțiile dezvoltării economico-sociale a României în cincinalul 1986-1990 și în perspectivă pînă în anul 2000

Congresul al XIII-lea marchează trecerea la cea de a treia etapă a realizării Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Obiectivul fundamental stabilit pentru cincinalul 1986—1990 îl constituie *înfăptuirea fermă a strategiei partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei noastre spre comunism*. În acest scop, partidul nostru va acționa, așa cum a arătat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în raportul prezentat la Congres, pentru dezvoltarea forțelor de producție, precum și pentru perfecționarea relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuînd cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății.

Corespunzător obiectivului său fundamental, cincinalul 1986—1990 se caracterizează prin aceea că în toate sectoarele de activitate economică se realizează o *creștere intensivă*, respectiv se asigură folosirea cu maximum de *eficiență economică* a tuturor resurselor economice: materiale, de forță de muncă, financiare.

Realizarea unei creșteri economice intensive se bazează pe modernizarea în continuare a structurilor de producție, ridicarea permanentă a nivelului tehnic și calitativ al produselor, sporirea productivității muncii, accentuarea specializării în vederea utilizării cu maximum de randament a capacităților de producție, economisirea strictă și valorificarea superioară a materiilor prime, combustibililor și a energiei, recuperarea și refolosirea resurselor rezultate din procesele de producție și de consum, reducerea costului de producție, cu deosebire a cheltuielilor materiale, ceea ce înseamnă creșterea substanțială a eficienței economice în toate ramurile și sectoarele de activitate.

Dezvoltarea *industriei* în cincinalul 1986—1990 se asigură prin modernizarea mijloacelor de muncă și a structurii producției, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, generalizarea tehnologiilor avansate, extinderea mecanizării complexe, a automatizării și robotizării, ceea ce va determina o creștere substanțială a productivității muncii.

O orientare de bază prevăzută pentru cincinalul 1986—1990 se referă la îmbunătățirea, în continuare, a raportului dintre cele două ramuri de bază ale complexului economic național, dintre industrie și *agricultură*. Documentele Congresului al XIII-lea al partidului evidențiază necesitatea folosirii tuturor rezervelor și în special a fondului funciar, pentru sporirea producției agricole. Ținînd seama de această necesitate, unul din obiectivele esențiale pentru perioada 1986—1990 este continuarea înfăptuirii noii revoluții agrare.

Corespunzător obiectivului fundamental, orientărilor și sarcinilor noii etape de dezvoltare a economiei se asigură o repartizare judicioasă a venitului național pentru acumulare și consum. Asigurarea cu consecvență a fondului de acumulare necesar permite înfăptuirea unui amplu volum de *investiții*, premisă esențială pentru creșterea continuă a puterii economice a țării, a venitului național și pentru ridicarea, pe această temelie trainică, a gradului de civilizație și bunăstare a întregului popor.

Pentru înfăptuirea tuturor acestor sarcini și în special în vederea realizării creșterii economice intensive, un rol de o importanță deosebită revine *cercetării științifice*. Potrivit prevederilor din Directivele Congresului al XIII-lea al partidului, cercetarea științifică are ca sarcini prioritare rezolvarea problemelor fundamentale legate de dezvoltarea economiei naționale.

Realizarea creșterii economice intensive, efectuarea cercetării științifice și introducerea și generalizarea rapidă a tehnicii noi, cer asigurarea tuturor sectoarelor de activitate cu *forță de muncă*, corespunzător calificată, respectiv formarea și pregătirea cadrelor, perfecționarea și ridicarea continuă a nivelului general al învățămîntului de toate gradele.

Și în cincinalul 1986—1990, întreaga dezvoltare economico-socială a țării este subordonată țelului suprem al politicii, promovate cu consecvență de Partidul Comunist Român, de *creștere a nivelului de trai* și *de ridicare a calității vieții*. Grija partidului pentru traducerea în viață a acestei laturi esențiale a politicii sale este concretizată în Programul directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare continuă a calității vieții adoptat de Congres pentru această perioadă.

Tabloul de ansamblu al dezvoltării economico-sociale a României în cincinalul 1986—1990 este redat de următoarele creșteri prevăzute pentru principalii indicatori:

Principalii indicatori ai dezvoltării economico-sociale a României în cincinalul 1986-1990

	Ritmul mediu anual 1986—1990 (în procente)
Produsul social	5,0—5,7
Venitul național	7,6—8,3
Producția marfă industrială	6,0—6,5
Producția netă industrială	10,0—10,6
Producția globală agricolă (media anuală pe perioada de 5 ani)	5,4—5,8
Producția netă agricolă (media anuală pe perioada de 5 ani)	7,1—7,5
Volumul investițiilor (pe perioada de 5 ani)	1,8—2,5
Volumul comerțului exterior (pe perioada de 5 ani)	7,1—7,5
Numărul de personal muncitor	0,5—0,7
Productivitatea muncii în industria republicană (calculată pe baza producției marfă)	10,0
Reducerea cheltuielilor la 1 000 lei producție marfă în industria republicană (în lei)	110
Desfacerile de mărfuri cu amănuntul	1,7—2,0
Prestările de servicii pentru populație	11,0—12,0

Traducerea în viață a sarcinilor prevăzute în planul cincinal 1986—1990 asigură creșterea în ritm susținut a bazei tehnico-materiale, dezvoltarea armonioasă, echilibrată a tuturor ramurilor și sectoarelor de activitate, ridicarea nivelului de trai și a gradului de civilizație a întregului popor, întărirea independenței și suveranității României socialiste. Referindu-se la aceste prevederi, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în raportul prezentat la cel de-al XIII-lea Congres al partidului arăta că ele vor duce: *„la ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres, la înfăptuirea în linii generale a obiectivelor Programului partidului. Ca urmare a transpunerii lor în viață putem spune că în 1990 România va intra într-o nouă etapă de dezvoltare economico-socială, va face un nou pas înainte pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării spre comunism. Întregul nostru popor va urca noi trepte de civilizație și progres, de bunăstare materială și spirituală"* [1].

Procesul revoluționar de dezvoltare și modernizare a forțelor de producție, de formare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de pregătire pentru trecerea la societatea comunistă va continua și în ultimul deceniu al secolului XX.

Prin promovarea largă a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii va crește substanțial producția industrială și agricolă, va crește, în raport cu standardul mondial, nivelul de tehnicitate și calitate al produselor românești. Se vor intensifica, în și mai mare măsură, laturile calitative, de eficiență, ale activității în toate domeniile vieții economice și sociale. Se va perfecționa, în continuare, învățămîntul și se va ridica gradul de pregătire profesională și tehnică, nivelul general de cultură și de cunoștințe al populației. Va crește substanțial avuția societății și venitul național. Dezvoltarea producției de bunuri materiale și servicii și sporirea substanțială a eficienței economice în următorii 15 ani vor asigura și creșterea de 2,3—2,6 ori a venitului național. În anul 2000, în România, se va realiza un venit național pe locuitor de 72—82 mii lei anual. Pe această bază se va ridica nivelul de viață, gradul general de civilizație materială și spirituală a întregului popor.

Corelat cu puternica dezvoltare a forțelor de producție, se vor perfecționa relațiile de producție și sociale. O serie de deosebiri dintre munca fizică și intelectuală vor dispărea și totodată se vor apropia mult condițiile de muncă din diferite sectoare de activitate ale societății. Vor dispărea multe din deosebirile actuale dintre clase, dintre categoriile sociale, accentuîndu-se procesul de ștergere a deosebirilor de clasă și sociale, de omogenizare a societății socialiste românești, de formare a poporului unic muncitor al României socialiste.

La sfîrșitul secolului, România se va înfățișa ca o țară socialistă multilateral dezvoltată, atît sub aspectul creșterii industriei, agriculturii, celorlalte ramuri ale activității economice, cît și al învățămîntului, culturii și științei și al nivelului de dezvoltare socială, de viață al poporului.

Toate acestea vor asigura premisele materiale necesare trecerii la înfăptuirea și la manifestarea tot mai largă în societatea noastră a principiilor comuniste de muncă și de viață. Astfel se va afirma tot mai puternic superioritatea noii orînduiri sociale pe care poporul nostru o construiește cu succes, sub conducerea Partidului Comunist Român.

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, pag. 32.

2

DEZVOLTAREA FORȚELOR DE PRODUCȚIE ÎN CONDIȚIILE REVOLUȚIEI TEHNICO-ȘTIINȚIFICE CONTEMPORANE

Strategia Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecere la comunism are în centrul său dezvoltarea susținută și puternică a forțelor de producție, ca factor hotărîtor al progresului economico-social. „*Viața* — a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — *demonstrează cu putere că numai dezvoltarea forțelor de producție asigură condițiile necesare pentru ridicarea nivelului de viață al poporului, pentru progresul științei, învățămîntului, culturii, pentru un grad superior de civilizație al întregii societăți, numai pe această bază se asigură întărirea forței materiale și spirituale a patriei, independența și suveranitatea ei*" [1].

1. Concepția P.C.R. cu privire la rolul determinant al dezvoltării forțelor de producție pentru progresul multilateral al societății socialiste

Politica Partidului Comunist Român în domeniul forțelor de producție reprezintă, prin concepție, rezultate și perspective, confirmarea deplină a raporturilor dintre general și particular în construcția socialismului. Ceea ce reunește, într-un tot organic, știința cu acțiunea, echilibrul cu dinamismul, naționalul cu internaționalul este *concepția de largă perspectivă a partidului nostru, corespunzător căreia întreaga dezvoltare a forțelor de producție trebuie să asigure formarea unei economii moderne, complexe, multilateral dezvoltată și eficientă*. Semnificațiile acestei concepții capătă deosebită expresivitate ținîndu-se seama de faptul că la preluarea puterii politice de către clasa muncitoare, țara noastră se caracteriza printr-un nivel scăzut de dezvoltare a forțelor de producție, prin existența unei industrii utilată, în mare măsură, cu mijloace învechite și o agricultură rudimentară, printr-un standard de viață redus pentru majoritatea populației. O asemenea moștenire lăsată țării noastre de societatea capitalistă a însemnat amplificarea problematicii politicii economice a partidului, scoaterea economiei din starea de stagnare și lichidarea rămînerilor în urmă în domeniul forțelor de producție fiind cerințe de primă urgență. În concepția Partidului Comunist Român, înfăptuirea acestor procese se concretizează în *formarea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societății, capabilă să asigure atît consacrarea deplină a superiorității socialismului față de orînduirea precedentă, cît și crearea premiselor obiective și subiective pentru trecerea la comunism*.

Această concepție se întemeiază, *în primul rînd*, pe faptul, confirmat de practica socială, că numai prin dezvoltarea susținută a forțelor de producție se asigură sporirea și diversificarea producției de bunuri materiale și servicii, creșterea continuă a produsului social

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, București, Editura Politică, 1984, p. 22.

2

DEZVOLTAREA FORȚELOR DE PRODUCȚIE ÎN CONDIȚIILE REVOLUȚIEI TEHNICO-ȘTIINȚIFICE CONTEMPORANE

Strategia Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecere la comunism are în centrul său dezvoltarea susținută și puternică a forțelor de producție, ca factor hotărîtor al progresului economico-social. „*Viața* — a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — *demonstrează cu putere că numai dezvoltarea forțelor de producție asigură condițiile necesare pentru ridicarea nivelului de viață al poporului, pentru progresul științei, învățămîntului, culturii, pentru un grad superior de civilizație al întregii societăți, numai pe această bază se asigură întărirea forței materiale și spirituale a patriei, independența și suveranitatea ei*" [1].

1. Concepția P.C.R. cu privire la rolul determinant al dezvoltării forțelor de producție pentru progresul multilateral al societății socialiste

Politica Partidului Comunist Român în domeniul forțelor de producție reprezintă, prin concepție, rezultate și perspective, confirmarea deplină a raporturilor dintre general și particular în construcția socialismului. Ceea ce reunește, într-un tot organic, știința cu acțiunea, echilibrul cu dinamismul, naționalul cu internaționalul este *concepția de largă perspectivă a partidului nostru, corespunzător căreia întreaga dezvoltare a forțelor de producție trebuie să asigure formarea unei economii moderne, complexe, multilateral dezvoltată și eficientă*. Semnificațiile acestei concepții capătă deosebită expresivitate ținîndu-se seama de faptul că la preluarea puterii politice de către clasa muncitoare, țara noastră se caracteriza printr-un nivel scăzut de dezvoltare a forțelor de producție, prin existența unei industrii utilată, în mare măsură, cu mijloace învechite și o agricultură rudimentară, printr-un standard de viață redus pentru majoritatea populației. O asemenea moștenire lăsată țării noastre de societatea capitalistă a însemnat amplificarea problematicii politicii economice a partidului, scoaterea economiei din starea de stagnare și lichidarea rămînerilor în urmă în domeniul forțelor de producție fiind cerințe de primă urgență. În concepția Partidului Comunist Român, înfăptuirea acestor procese se concretizează în *formarea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societății, capabilă să asigure atît consacrarea deplină a superiorității socialismului față de orînduirea precedentă, cît și crearea premiselor obiective și subiective pentru trecerea la comunism*.

Această concepție se întemeiază, *în primul rînd*, pe faptul, confirmat de practica socială, că numai prin dezvoltarea susținută a forțelor de producție se asigură sporirea și diversificarea producției de bunuri materiale și servicii, creșterea continuă a produsului social

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, București, Editura Politică, 1984, p. 22.

și venitului național, a întregului potențial economic al țării, ca temelie de neînlocuit a satisfacerii cerințelor și nevoilor în continuă evoluție ale oamenilor și ale întregii societăți socialiste. *În al doilea rînd*, creșterea și modernizarea forțelor de producție reprezintă premisa materială a aprofundării și amplificării diviziunii sociale a muncii, a schimbării caracterului și conținutului muncii sociale, favorizînd, alături de ridicarea gradului de calificare a forței de muncă, ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și intelectuală, dintre munca din agricultură și munca în industrie. *În al treilea rînd*, de evoluția forțelor de producție depind creșterea proprietății socialiste, realizarea echității socialiste, perfecționarea întregului sistem al relațiilor de producție și sociale, apropierea condițiilor de viață ale diferitelor zone și județe, precum și crearea premiselor material-economice pentru soluționarea justă a problemei naționale. Prin toate acestea, dezvoltarea forțelor de producție se afirmă și ca factor de omogenizare a societății socialiste românești, de formare a poporului unic, muncitor al României socialiste. *În al patrulea rînd*, în strategia formulată de partidul nostru, dezvoltarea forțelor de producție reprezintă condiția esențială a schimbării locului țării noastre în economia mondială și în diviziunea mondială a muncii, a egalizării nivelului de dezvoltare al României cu cel al țărilor socialiste dezvoltate, ca și al apropierii de țările industrial dezvoltate ale lumii, al trecerii României la stadiul de țară mediu dezvoltată și transformării ei într-o țară socialistă multilateral dezvoltată. Prin aceasta, dezvoltarea forțelor de producție apare ca factor de bază al creșterii potențialului și prestigiului socialismului pe plan internațional.

Capacitatea propulsoare a forțelor de producție pentru societatea socialistă depinde de interacțiunea și armonizarea dialectică, realizate în mod conștient, dintre componentele de bază ale acestora — mijloacele de muncă, obiectele muncii, știința, forța de muncă — de înlăturarea oricăror disproporții și contradicții care se pot manifesta între acestea.

Ținînd seama de interdependențele obiective ce se manifestă în acest domeniu, Programul partidului prevede creșterea puternică a forțelor de producție și repartizarea armonioasă a acestora pe teritoriul țării, dezvoltarea și modernizarea continuă a bazei tehnice-materiale a societății, în strînsă legătură cu cerințele ridicării gradului de maturizare a întregii orînduiri sociale.

Conținutul bazei tehnico-materiale a socialismului. Progresul tehnico-științific

Baza tehnico-materială a oricărei orînduiri sociale este formată din sistemul mijloacelor de producție folosite de oameni pentru desfășurarea producției sociale.

Elementele definitorii ale bazei tehnico-materiale, ca sinteză a factorilor materiali ce fac parte din sistemul forțelor de producție, se concretizează în *nivelul tehnic al mijloacelor de muncă și dimensiunile și gradul de extindere a progresului tehnic asupra economiei naționale*. Analizată din acest punct de vedere, evoluția bazei tehnico-materiale în decursul dezvoltării societății evidențiază caracterul concret-istoric al tehnicii și progresului tehnic. În condițiile cînd mijloacele de muncă îndeplineau rolul de simple elemente ajutătoare ale omului, cînd așa cum releva **K. Marx** — *„numărul instrumentelor de muncă cu care omul poate lucra în mod simultan este limitat de numărul instrumentelor sale naturale de producție, adică de numărul organelor trupului său“* [1], tehnica exprima îndemînarea și deprinderile forței de

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 383.

muncă bazate în principal pe forța fizică și pe mijloace de muncă simple. În aceste etape ale societății, caracteristică era „tehnica manuală", a cărei formă de existență o reprezenta meșteșugul.

Apariția și dezvoltarea mașinismului dau tehnicii un conținut nou. Sub formă de mașină, preciza **K. Marx**, existența mijlocului de muncă presupune înlocuirea forței omenești prin forțele naturii și a rutinei bazate pe experiență prin aplicarea conștientă a științei. *În condițiile mașinismului, tehnica este reprezentată de complexitatea funcțiilor pe care le îndeplinesc mijloacele de muncă ca urmare a înlocuirii forței fizice a omului cu forțe motrice proprii acestora și a aplicării descoperirilor științifice în producție.*

Dezvoltarea continuă a mijloacelor de producție, pe fondul descoperirilor și rezultatelor cercetării științifice, își găsește reflectarea în *progresul tehnic*. **În esență progresul tehnic este unitatea a două procese, care prin intercondiționarea lor asigură o dezvoltare rapidă a producției materiale. Progresul tehnic exprimă, pe de o parte, procesul neîntrerupt de multiplicare a funcțiilor mijloacelor de muncă, însoțite de tehnologii adecvate, ca urmare a aplicării unor noi cuceriri ale științei în producție.** Astfel, în cazul trecerii de la mecanizare la automatizare saltul calitativ care definește progresul tehnic este dat, printre altele, de transmiterea funcțiilor de control, reglare și comandă de la om la mașină. Trecerea de la controlul și comanda fiecărei instalații cu aparate proprii la controlul și comanda de la un post central este o altă treaptă a progresului tehnic care exprimă dezvoltarea unor funcții mai vechi ale mijloacelor de muncă. **Progresul tehnic exprimă, pe de altă parte, procesul de introducere în producția materială a tehnicii noi, fie pe calea înzestrării întreprinderilor cu mijloace de muncă cu un nivel tehnic superior, fie pe calea modernizării celor existente.** În același timp, progresul tehnic se concretizează și în crearea de noi obiecte ale muncii și valorificarea superioară a resurselor naturale.

În evoluția sa continuă progresul tehnic exprimă, în unele perioade, transformări radicale ale sistemului mijloacelor de producție. Astfel, revoluția industrială, declanșată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a însemnat apariția *mecanizării* ca principală formă a progresului tehnic, mașina-unealtă și utilizarea energiei mecanice fiind elementele definitorii ale acesteia. Dezvoltarea forțelor de producție în condițiile *revoluției tehnico-științifice contemporane* exprimă modificări cantitative și calitative deosebite. **Principala trăsătură a acestei revoluții o constituie faptul că știința însăși devine tot mai mult un element constitutiv al forțelor de producție.** Pe baza descoperirilor științifice apar și se dezvoltă noi ramuri și subramuri ale producției sociale, ca principale purtătoare ale progresului tehnic, cum sînt electronica, automatica, producția de utilaje de mare complexitate, petrochimia etc. Creația științifică prefigurează, prin rezultatele sale, coordonatele majore de perspectivă ale evoluției tuturor componentelor forțelor de producție. Pe fondul cercetărilor științifice au loc o continuă reînnoire și modernizare a producției, creșterea ponderii produselor noi în totalul valorilor de întrebuințare. Totodată, transformarea științei în factor al producției sociale este confirmată și de reducerea considerabilă a perioadei dintre momentul obținerii unor noi rezultate sau descoperiri științifice și momentul aplicării lor în practică.

Revoluția tehnico-științifică imprimă, în același timp, noi dimensiuni și structuri progresului tehnic. Sinteza acestora în domeniul mijloacelor de muncă o constituie *automatizarea* și *cibernetizarea*, adică desfășurarea proceselor de producție pe baza sistemului de mașini sau agregate compus din patru verigi (motorul, mecanismul de transmisie, mașina de lucru și dispozitivul de autodirijare și autoreglare), care asigură executarea

operațiunilor și proceselor de prelucrare a obiectelor muncii în flux continuu, controlul și reglarea acestora cu aparate și instalații adecvate. Totodată, acestea implică și *folosirea calculatoarelor electronice în organizarea și conducerea producției, funcționarea mijloacelor de muncă pe bază de programare și comandă numerică*. În domeniul surselor de energie, o dată cu extinderea gradului de folosire și valorificare a surselor clasice (cărbune, țiței, gaze naturale), sînt *atrase noi surse de energie, printre care cea mai importantă este energia atomică*.

De asemenea, progresul tehnic-științific contemporan se concretizează în dezvoltarea și perfecționarea continuă a *tehnologiilor, în producerea de materii prime și materiale noi*, înlocuitoare ale celor clasice, cu proprietăți superioare și eficiență sporită, în *descoperirea și atragerea în producție a unor resurse naturale noi*, în îmbunătățirea proprietăților obiectelor muncii tradiționale.

Ca urmare a acestor cerințe, de ridicare a nivelului tehnic și calitativ al întregii activități, știința constituie un factor determinant al progresului economico-social.

În aceste condiții, baza tehnico-materială cuprinde, în mod organic —alături de mijloacele de producție și tehnologiile folosite în producția socială —, și elementele materiale și materializate ale științei (laboratoare, stații-pilot, brevete de invenție, licențe, documentație tehnică, proiecte de execuție etc.).

Trăsăturile bazei tehnico-materiale a socialismului

Socialismul, ca treaptă a dezvoltării societății omenești, își dovedește superioritatea față de orînduirile precedente atît prin conținutul deosebit al relațiilor de producție, cît și prin capacitatea sa de a crea baza tehnico-materială proprie, corespunzătoare nivelului și structurilor progresului tehnico-științific multilateral și neîntrerupt care se desfășoară în epoca contemporană. Trăsăturile distinctive ale acestei baze tehnico-materiale se reflectă în specificul formării și dezvoltării sale, în modul în care se înfăptuiește progresul tehnico-științific, precum și în funcțiile social-economice ale acesteia. Astfel, procesul de creare, dezvoltare și perfecționare a bazei tehnico-materiale se realizează *planificat, corespunzător necesităților obiective ale întregii vieți sociale*. În acest cadru, *dezvoltarea armonioasă, proporțională a factorilor materiali ai producției*, atît la nivelul întregii economii naționale, cît și în cadrul fiecărei ramuri și subramuri, precum și *repartizarea lor rațională, științifică, pe întreg teritoriul țării* sînt caracteristici de seamă ale bazei tehnico-materiale a socialismului.

Existența economiei socialiste unitare și caracterul planificat al dezvoltării întregii vieți economico-sociale sînt reflectate de baza tehnico-materială prin *specificitatea progresului tehnico-științific — ca proces continuu, atotcuprinzător și multilateral*. Introducerea neîntreruptă a progresului tehnico-științific, generalizarea acestuia în toate ramurile și unitățile productive permit *omogenizarea nivelului de înzestrare tehnică a economiei și, totodată, dezvoltarea coordonată a tuturor componentelor bazei tehnico-materiale, corespunzător noilor dimensiuni imprimate de realizările și descoperirile științei contemporane*.

Baza tehnico-materială a socialismului îndeplinește, totodată, și un rol complex economico-social. Dezvoltarea și perfecționarea continuă a condițiilor materiale ale producției asigură nu numai creșterea continuă a eficienței economice, ci și efecte sociale de o importanță deosebită. Astfel, prin întreaga sa organizare, structură și evoluție baza tehnico-materială a socialismului permite folosirea rațională și integrală a forței de muncă, lichidarea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și munca intelectuală, dezvoltarea multilaterală a personalității umane.

În concluzie, **baza tehnico-materială a socialismului o constituie marea producție bazată pe tehnica cea mai înaintată, organizată în scopul înfăptuirii bunăstării întregii societăți și afirmării multilaterale a omului, care se dezvoltă și se perfecționează continuu prin introducerea și generalizarea progresului tehnico-științific, prin repartizarea proporțională și utilizarea rațională a factorilor materiali ai producției, precum și prin armonizarea continuă a funcțiilor tehnico-productive cu necesitățile social-economice.** Procesul care asigură formarea, dezvoltarea și perfecționarea bazei tehnico-materiale a socialismului este industrializarea.

2. Noua revoluție tehnico-științifică și direcțiile progresului tehnic

Conținut și exigențe, obiective

În formularea orientărilor și direcțiilor de dezvoltare a economiei românești în următorii 15 ani, partidul nostru pornește de la premisa că pe plan mondial se prefigurează o nouă revoluție tehnico-științifică, care va produce profunde transformări în structura economică și industrială a statelor, în dezvoltarea societății. „*Omenirea* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *se află în fața unei noi revoluții tehnico-științifice. De aceea este necesar să acționăm cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea, în toate domeniile, a noii revoluții tehnico-științifice, care să ridice economia și întreaga noastră societate la nivelul celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne. Dacă nu ne vom angaja cu toată hotărîrea pe calea noii revoluții tehnico-științifice, vom rămîne în urmă în întreaga dezvoltare economico-socială, cu repercusiuni grave pentru întregul proces revoluționar de făurire a noii orînduiri sociale, de ridicare a bunăstării poporului, de întărire a patriei noastre, a independenței sale*“.[1]

Noua revoluție tehnico-științifică reprezintă o continuare și dezvoltare pe o treaptă superioară a realizărilor de pînă acum în domeniul științei și tehnicii, precum și în raporturile dintre acestea. În centrul ei se află electronica, cea care conferă, într-un mod revoluționar, produselor și tehnicilor caracteristici funcționale noi și complexe, asigurînd o nouă calitate și o eficiență superioară. Automatica și informatica, la rîndul lor, permit legarea proceselor productive în sisteme logice care facilitează conducerea acestor procese prin calculatoare, care devin tot mai puternice. În acest fel, actuala revoluție tehnico-științifică prefigurează o nouă revoluție industrială, care va fi dominată de electronică, automatică și calculatoare, de „inteligență artificială“, determinînd, totodată, ample prefaceri în toate componentele forțelor de producție și în toate sferele de activitate — în producție, cercetare, învățămînt, servicii și imprimînd noi dimensiuni calității produselor.

România dispune de o bază materială corespunzătoare pentru dezvoltarea largă a activității de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică. Rețeaua de cercetare, puternic dezvoltată în ultimele două decenii, cuprinde 215 institute și centre de cercetare și 100 de stațiuni de cercetare și producție agricolă care desfășoară o activitate complexă, asigurînd marea majoritate a tehnologiilor, proiectelor și documentațiilor tehnice necesare dezvoltării tuturor domeniilor economiei naționale. Forța de muncă ocupată în acest sector este de 248 300 de persoane, din care 47% lucrează în

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a activului central de partid* — 24 iulie 1985, Editura Politică, București, 1985, p. 18.

institute de cercetare-dezvoltare și învățămînt, 23% în proiectare și 30% în uzine și fabrici.

Dezvoltarea științei — factor determinant al trecerii la o nouă calitate

Ținînd seama de creșterea rolului științei și tehnologiei, Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. prevăd pentru cincinalul 1986 — 1990 intensificarea puternică a cercetării științifice și dezvoltării tehnologice, accelerarea introducerii progresului tehnic, creșterea aportului științei la modernizarea economiei, la sporirea eficienței întregii activități economico-sociale.

Așa cum s-a subliniat și la Congresul științei și învățămîntului din noiembrie 1985, principalele orientări au ca obiective, înainte de toate, dezvoltarea bazei proprii de materii prime și energetice, elaborarea de tehnologii și metode moderne pentru exploatarea intensivă, în condiții de maximă eficiență economică, a rezervelor de substanțe minerale utile, valorificarea resurselor energetice naționale și a noilor surse de energie, asigurarea sortimentelor de metal necesare întregii economii naționale și, îndeosebi, ramurilor de vîrf ale industriei constructoare de mașini, valorificarea complexă a minereurilor feroase și neferoase. Se vor elabora materiale noi, cu proprietăți superioare, prin metode metalurgice, chimice, precum și de bioinginerie.

Se vor intensifica prospecțiunile pentru creșterea fondului național de rezerve geologice în domeniul hidrocarburilor, cărbunilor, șisturilor bituminoase, minereurilor de uraniu, resurselor geotermale. Vor fi amplificate cercetările privind noile generații de reactori.

Știința românească va trebui să-și sporească aportul la dezvoltarea pe baze moderne a agriculturii, la obținerea unor producții ridicate, sigure și stabile. Pe baza biologiei aplicate și a ingineriei genetice vor fi create noi soiuri de plante, mai productive și mai rezistente, noi rase de animale cu capacitate de asimilare mai ridicată, care să asigure producții sporite. Vor trebui elaborate soluții pentru recuperarea unor terenuri neproductive și redarea lor circuitului agricol, zonarea optimă a producției și mecanizarea complexă a lucrărilor, utilizarea eficientă a sistemelor de irigații.

Un obiectiv fundamental al cercetării îl constituie ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției, creșterea în continuare a ponderii produselor cu performanțe de vîrf pe plan mondial. Se va accentua procesul de modernizare a structurii industriei prelucrătoare prin asimilarea de noi produse cu înalți parametri tehnici-funcționali. Se vor extinde cercetările pentru creșterea calității vieții, în corelare cu dezvoltarea forțelor de producție și cu prevederile de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Concomitent cu intensificarea cercetărilor aplicative și a dezvoltării tehnologice, se vor amplifica cercetările fundamentale, din domeniile matematicii fizicii, chimiei, biologiei. Cercetarea economică va trebui să elaboreze soluții pentru creșterea mai rapidă a eficienței economice, modernizarea structurii producției materiale, sporirea productivității, reducerea costurilor de producție, creșterea rentabilității, participarea activă și eficientă a României la cooperarea economico-științifică internațională.

Înfăptuirea acestor orientări și dezvoltarea economico-socială viitoare a țării sînt strîns legate, așa cum se relevă în documentele partidului nostru, de intensificarea și perfecționarea activității de cercetare. *„Este necesar* — a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *să perfecționăm continuu activitatea de cercetare științifică și tehnologică, să unim toate forțele și să întărim legătura*

științei cu învățămîntul și producția, să facem astfel încît știința românească să soluționeze, într-un timp cît mai scurt, marile probleme care îi stau în față pentru înfăptuirea noii revoluții tehnico-științifice în țara noastră" [1].

3. Conținutul, legitățile și trăsăturile industrializării socialiste

Conceptul de industrializare

Industrializarea, ca formă superioară a activităților productive bazate pe tehnica mașinistă și introducerea continuă a progresului tehnic, este unul dintre procesele cele mai complexe și de mare perspectivă. Început în secolul al XVII-lea, procesul de industrializare a cuprins un număr mic de țări, pentru majoritatea omenirii fiind încă un obiectiv de perspectivă. Dar, pe măsură ce industrializarea devine o realitate în mai multe țări, cerințele și mobilurile acestui proces sînt tot mai pronunțate, iar semnificația sa capătă noi dimensiuni. Dacă mult timp industrializarea era concepută și declarată ca fiind accesibilă numai unui cerc restrîns de țări capitaliste, construcția socialismului într-un număr însemnat de state a demonstrat caracterul universal, necesar și posibil al industrializării pentru orice țară. Se poate spune că, dacă orînduirea capitalistă s-a impus asupra feudalismului datorită industrializării, *socialismul își dovedește superioritatea față de toate orînduirile și prin aceea că transformă industrializarea în factor al progresului fiecărei țări.*

Datorită condițiilor istorice deosebite ale realizării industrializării în diferite țări, precum și caracteristicilor dezvoltării fiecărei țări, nu este posibil un model unic al industrializării. *În orice țară, procesul de industrializare este, prin excelență, un produs și o componentă a sistemului economic propriu.* Varietatea și diversitatea proceselor de industrializare din diferite țări se manifestă, însă, pe fondul unor *legități generale,* care cunosc și ele forme concrete diferite de realizare în funcție de condițiile specifice. În esență, cele mai importante dintre aceste legități sînt:

a) *Necesitatea formării ramurilor fundamentale ale industriei,* adică a ramurilor care asigură suportul material și tehnic al tuturor activităților productive din societate. În principal, aceste ramuri se referă la: metalurgie, siderurgie, construcții de mașini, energie electrică, chimie.

b) *Necesitatea creșterii cu precădere a producției de mijloace de producție față de producția bunurilor de consum,* datorită ridicării productivității și înzestrării tehnice a muncii.

c) *Necesitatea creării și dezvoltării ramurilor purtătoare ale progresului tehnic,* adică a acelor ramuri care astăzi sintetizează cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, valorifică superior resursele naționale și determină modificări calitative esențiale în mecanismul industrializării, precum și în întreaga producție materială a unei țări. În etapa actuală asemenea ramuri sînt: electronica, electrotehnica, automatica, mecanica fină, chimia și altele.

d) *Extinderea activităților industriale în toate ramurile economiei naționale,* astfel încît fiecare ramură să dispună de forme ale proceselor de producție industrială, corespunzătoare funcțiilor social-economice pe care le îndeplinește.

Gradul de realizare a acestor cerințe definește, în principal, și stadiul industrializării dintr-o țară. Astfel, forma-

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la adunarea solemnă a Academiei Republicii Socialiste România*. 11 iulie 1985, Editura Politică, București, 1985, p. 9.

rea ramurilor fundamentale ale industriei marchează *procesul de conturare a unui mecanism propriu de industrializare*, iar atunci cînd în cadrul industriei sectorul producător de mijloace de producție devine precumpănitor și industria este ramură conducătoare în economie, se poate considera că s-a *constituit baza industrială a țării*. Realizarea celei de a treia legități — crearea și dezvoltarea ramurilor principale purtătoare ale progresului tehnico-științific, în condițiile existenței unei puternice baze industriale — definește caracteristicile esențiale ale unei *țări industriale*, iar pe măsura creșterii ponderii activităților industriale în celelalte ramuri se formează un *sistem industrial național*.

Înfăptuirea acestor legități are loc pe fondul unui complex de factori, dintre care se impun a fi menționați următorii: nivelul economic al țării în etapa trecerii la industrializare, caracterul orînduirii economice și al statului, obiectivele fundamentale și politica economică a claselor care dețin principalele mijloace de producție, stadiul dezvoltării industrializării pe glob, modificările calitative în raporturile dintre știință și tehnică, volumul, structura și tendințele principale ale pieței mondiale.

Trăsături ale industrializării în R. S. România. Principalele realizări

Politica Partidului Comunist Român de construcție a socialismului, rezultatele obținute, precum și perspectivele dezvoltării economico-sociale, evidențiază cu pregnanță trăsăturile distinctive ale procesului de industrializare din țara noastră. **În concepția Partidului Comunist Român industrializarea nu se reduce la simpla creștere a producției industriale sau la crearea unei noi ramuri a economiei naționale — industria, ci este procesul de formare a unui nou complex economic în cadrul căruia să se îmbine armonios industria, agricultura, transporturile și celelalte ramuri ale activității social-economice, industria devenind însă ramura conducătoare și hotărîtoare a progresului economico-social.**

Formarea unei economii multilateral dezvoltate, cu structuri și raporturi radical schimbate față de cele moștenite de la orînduirea precedentă, este o necesitate obiectivă pentru țara noastră. O analiză retrospectivă asupra economiei României din perioada capitalismului evidențiază existența unei structuri caracteristice țărilor agrare, cu un nivel de industrializare scăzut și cu o poziție minoră pe piața mondială, definită mai ales de funcția de furnizor de materii prime agricole și unele produse ale industriei extractive. Astfel, în anul 1938, ponderea industriei în venitul național era de 30,8%. În cadrul industriei, însă, producția mijloacelor de producție nu reprezenta decît 45,5% din totalul producției; industria grea era reprezentată, în special, de ramuri ale industriei extractive din anumite domenii (petrol, cărbune), în timp ce industria constructoare de mașini producea numai 10,2%, industria metalurgică — 4,0%, iar industria chimică — 2,7% din producția industrială.

În anul 1938, circa patru cincimi din populația activă era ocupată în agricultură, peste nouă zecimi din mașinile și utilajele necesare economiei naționale erau importate; pentru plata unei tone de mărfuri importate trebuia să fie exportate în medie 10 tone de mărfuri românești.

În aceste condiții de diviziune internațională a muncii bazată pe exploatarea țărilor slabe din punct de vedere economic de către cele dezvoltate, România făcea parte, așa cum se scria într-o lucrare apărută la Paris înainte de război, din „Europa B", a calului de tras, agricolă pînă și în civilizația sa urbană, spre deosebire de „Europa A", industrializată și în agricultura sa.

Exprimînd interesele moșierimii și ale burgheziei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din prima jumătate

a secolului al XX-lea, răspunzînd, totodată, și intereselor capitalului străin, reprezentanții acestei teorii fie că negau necesitatea industrializării, fie că, admițînd-o, negau posibilitatea acesteia, semănînd neîncredere în posibilitățile României de a-și făuri ramurile industriei grele ca pivot al procesului de industrializare. Și în perioada postbelică unii teoreticieni de peste hotare au emis și mai emit teza că România nu ar fi procedat bine optînd pentru industrializare ca mijloc principal de dezvoltare a forțelor de producție.

Formulînd strategia industrializării țării, partidul nostru a stabilit ca obiective majore schimbarea caracterului dezvoltării și a locului ocupat de România în diviziunea internațională a muncii. Totodată, partidul a demonstrat nu numai teoretic dar și practic caracterul neștiințific al tezei „România — țară eminamente agricolă".

Structura economică în momentul cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare a impus ca industrializarea, în condițiile construcției socialismului din țara noastră, să se realizeze prin *abordarea și înfăptuirea simultană a legităților sale generale*. Evident, înseși interdependențele dintre aceste legități au impus o diferențiere în gradul de înfăptuire a lor — *formarea ramurilor fundamentale ale industriei și realizarea creșterii cu precădere a producției de mijloace de producție reprezentînd premise ale acționării din plin a celorlalte legități*. Expresiv este și faptul că aceste premise au căpătat forța dinamizatoare și capacitatea de acțiune în continuă creștere, datorită constituirii lor pe coordonatele progresului tehnico-științific contemporan care a permis formarea sectoarelor și subsectoarelor industriei moderne, cum sînt: electronica, electrotehnica, mașini-unelte, petrochimia și altele. Pentru țara noastră, unde revoluția industrială a cunoscut limite puternice, opțiunea între parcurgerea etapelor istorice ale evoluției industrializării din alte țări sau înfăptuirea industrializării corespunzător caracteristicilor revoluției tehnico-științifice contemporane constituia, de fapt, problema fundamentală a construcției socialismului. Soluția Partidului Comunist Român de a se înfăptui industrializarea pe *fondul celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii mondiale* a însemnat nu numai înnoirea și diversificarea structurală a industriei, ci și transformarea acestei ramuri în suportul tehnic al dezvoltării întregii economii naționale.

Corespunzător acestei orientări, consecvent promovată în perioada următoare Congresului al IX-lea al partidului, s-a realizat o creștere continuă a nivelului tehnic al producției, precum și a gradului de modernizare a produselor. Așa cum s-a arătat în Comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic, în cincinalul 1981—1985 cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică au contribuit la realizarea și introducerea în producție a 16 000 tipuri noi și modernizate de mașini, utilaje, aparate și instalații, peste 2 900 materiale și peste 2 000 bunuri de consum; pe seama promovării progresului tehnic s-a asigurat circa 52% din sporul de productivitate a muncii.

O altă trăsătură caracteristică industrializării din țara noastră este *dezvoltarea industriei într-un ritm înalt, care se situează printre cele mai ridicate din lume*. Astfel, în perioada 1951—1983, ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 11,5%, producția mijloacelor de producție cunoscînd o creștere anuală de 12,7%, iar producția bunurilor de consum, de 9,4%.

O succintă analiză asupra evoluției industrializării evidențiază caracteristici însemnate pentru fiecare etapă a construcției socialismului din România. Astfel, în perioada parcursă pînă în anul 1965 industria a devenit ramura cu un rol preponderent în economia națională. Încă din anul 1960 această ramură a asigurat 52,4% din produsul social total, iar în 1965 producea circa 49% din venitul național (față de 26,5% în 1945). S-a modificat structura producției industriale. Dacă în anul 1948,

producția mijloacelor de producție reprezenta 49,4% din producția globală industrială, în 1965 aceasta a fost de 66,5%. Ponderea producției celor patru ramuri fundamentale ale industriei, respectiv: energia electrică și termică, metalurgia, construcțiile de mașini și chimia, a crescut în producția globală industrială de la 23,8% în 1948, la aproximativ 50%, industria constructoare de mașini asigurînd peste 28%. În aceste condiții nivelul de înzestrare tehnică a economiei în 1965 a fost de 2,5 ori mai mare decît în 1948. În această perioadă, au fost întîmpinate și unele greutăți, s-au manifestat o serie de lipsuri. Astfel, deși partidul a avut o orientare clară în problema industrializării, stabilită la Conferința Națională a P.C.R. din 1945, pe parcursul primelor trei cincinale s-a renunțat la realizarea unor obiective industriale și agricole, au fost neglijate unele subramuri industriale moderne.

Realizările obținute fac posibilă aprecierea că în perioada parcursă pînă în anul 1965 în România, o dată cu formarea *economiei socialiste unitare, s-au realizat două cerințe esențiale ale industrializării, respectiv, constituirea și dezvoltarea prioritară a ramurilor fundamentale ale industriei și transformarea industriei în ramură conducătoare a economiei.*

Așa după cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, o dată cu Congresul al IX-lea al partidului se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării. *Planul cincinal 1966—1970 a avut rolul de a consolida construcția socialistă, baza tehnico-materială a noii societăți.* În decursul acestui cincinal s-a trecut la crearea unor sectoare industriale moderne, în cadrul industriei constructoare de mașini, al chimiei, metalurgiei și altor ramuri. S-a intensificat legarea cercetării științifice, tehnice și tehnologice de nevoile concrete ale industrializării din țara noastră și s-a stimulat, îndeosebi, aplicarea în practică a realizărilor științei și tehnicii naționale. Pe fondul reorganizării administrativ-teritoriale a țării s-a accentuat politica de amplasare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării (vezi figurile 2 și 3).

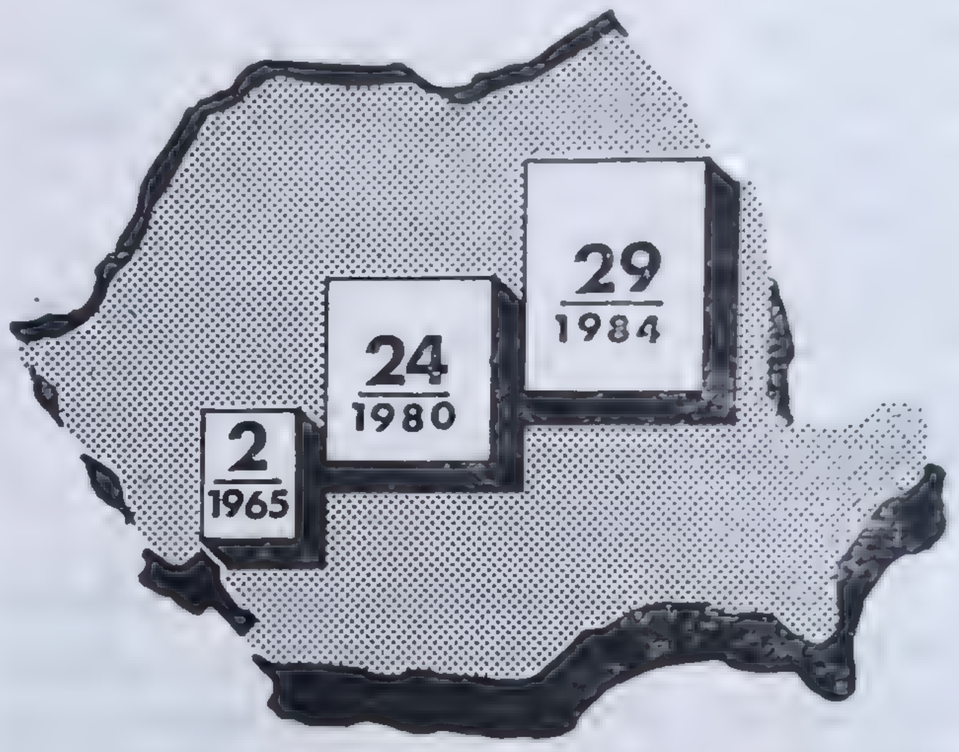

Fig. 2. **Numărul județelor cu o producție industrială anuală de peste 15 miliarde lei**

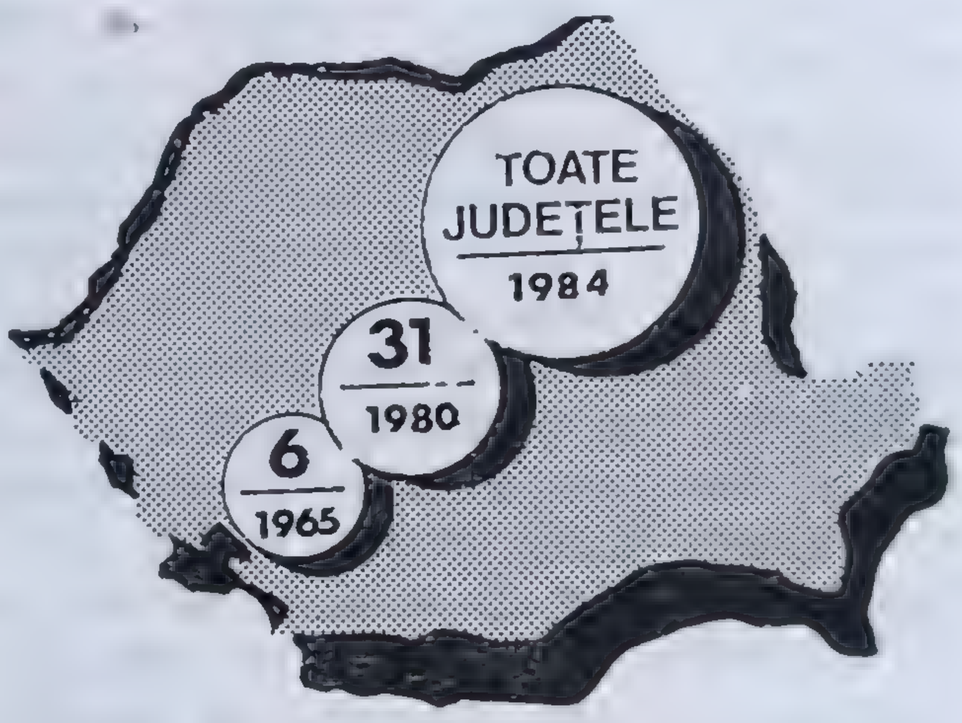

Fig. 3. **Numărul județelor cu fonduri fixe de peste 20 miliarde lei**

Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, sintetizînd principalele direcții și obiective ale acestei etape, consemnează, totodată, principalele transformări cantitative și calitative ale industrializării — ca proces fundamental al progresului economico-social. Astfel, în această etapă *„industria își va întări necontenit poziția conducătoare în economie, sporindu-și ponderea în crearea venitului național, în realizarea reproducției lărgite și satisfacerea nevoilor de consum*

ale populației, în dezvoltarea schimburilor economice externe" [1].

O trăsătură caracteristică a continuării industrializării în această etapă constă în *orientarea sa fermă spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate care valorifică în mod superior resursele de materii prime* și munca socială. În cadrul industriei constructoare de mașini se dezvoltă cu prioritate electrotehnica, electronica, producția de mașini-unelte și mecanica fină, se extind sectoarele chimiei de sinteză, cauciuc sintetic, fire, fibre chimice, mase plastice, producția medicamentelor.

O trăsătură dominantă a continuării industrializării din țara noastră în această etapă o constituie *promovarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane* și, în primul rînd, a realizărilor proprii, naționale, pentru valorificarea superioară a tuturor resurselor materiale și umane, reducerea costurilor de producție, creșterea eficienței producției. Totodată, pe baza integrării organice a cercetării cu practica, *se va desfășura tot mai intens procesul de înnoire a producției industriale, de creștere a calității și competitivității produselor*. Astfel, industria construcțiilor de mașini va produce la o scară tot mai mare utilaje complexe, echipamente energetice, instalații de foraj și exploatare, mașini-unelte cu grad înalt de automatizare, linii tehnologice pentru prelucrat mase plastice. În domeniul electrotehnicii și electronicii se vor crea noi echipamente de acționare electrică, mijloace de automatizare, echipamente de calcul, noi componente electronice și circuite integrate pentru calculatoare. Industria chimică va produce în proporții sporite: înlocuitori sintetici, catalizatori, noi sortimente de cauciuc sintetic, fire și fibre cu caracteristici superioare, noi tipuri de polimeri și copolimeri, îngrășăminte complexe organominerale, noi medicamente, antidăunători, biostimulatori etc. O atenție deosebită se acordă diversificării și ridicării calității producției bunurilor de consum, îndeosebi pentru satisfacerea cerințelor populației de produse electrotehnice și electronice și pentru asigurarea unei alimentații raționale, bazată pe norme științific determinate.

Parcurgerea *primului deceniu al etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate* a marcat însemnate modificări cantitative și calitative în progresul industrial, care au permis dezvoltarea neîntreruptă a bazei tehnico-materiale din întreaga țară. Contribuția industriei la crearea venitului național a crescut de la 48,9% în 1965 la 63,3% în 1984. România, care deține 0,17% din suprafața globului și 0,53% din populația lumii, realizează în prezent 1,5% din producția industrială mondială. Ca urmare a ritmurilor susținute de creștere economică, decalajele dintre România și țările cu o economie mai dezvoltată s-au redus simțitor la o serie de produse industriale.

Caracteristic pentru dezvoltarea industriei din România în ultimul deceniu este faptul că, o dată cu evoluția sa dinamică, s-au accentuat și procesele calitative ale creșterii eficienței economice. Astfel, în decursul cincinalului 1976—1980, pentru prima dată în evoluția industriei, producția netă a crescut într-un ritm mediu anual mai mare decît ritmul mediu anual de creștere a producției globale. Productivitatea muncii a crescut într-un ritm mediu anual de 7%, contribuind cu peste 75% la creșterea producției industriale.

Sintetizînd semnificația modificărilor care au avut loc în domeniul industrializării în ultimele trei cincinale, rezultă că *România s-a transformat într-o țară industrial-agrară, care dispune de o bază tehnico-materială modernă, capabilă să asigure o accentuată evoluție a sectoarelor purtătoare ale progresului tehnic contemporan, extinderea activităților industriale în celelalte ramuri ale economiei naționle și participarea crescîndă la cooperarea economică internațională*.

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1979, p. 71.

Realizările obținute de România în dezvoltarea industriei au dat un răspuns elocvent referitor la posibilitățile poporului român de a înfăptui restructurarea pe baze industriale a economiei naționale și de a crea baza pentru progresul întregii economii. Referindu-se la aceasta, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Dacă nu am fi înfăptuit industrializarea și dezvoltarea socialistă a agriculturii, dacă nu am fi așezat la baza acestor mărețe realizări cele mai noi cuceriri ale științei, învățământului și culturii, ale cunoașterii umane în general, poporul nostru ar fi rămas în vechea stare de înapoiere. A trebuit să facem eforturi, dar aceste eforturi au constituit singura cale pentru înălțarea României la situația de astăzi. Aceasta va constitui și în viitor singura cale pentru victoria societății comuniste, pentru o viață demnă, liberă și independentă a națiunii noastre"!* [1].

4. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre accentuarea dezvoltării intensive a industriei în etapa actuală

În cel de-al 8-lea plan cincinal, 1986—1990, industria românească va cunoaște o nouă etapă de progres (fig. 4).

Formulînd orientările calitative pentru această etapă, la Congresul al XIII-lea al partidului tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat că în viitorul cincinal va trebui accentuată dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor industriale și asigurat un echilibru mai bun între diferite sectoare, înlăturîndu-se unele contradicții apărute la un moment dat. Producția marfă industrială va crește cu un ritm mediu anual de 6,0—6,5%, iar producția netă, cu 10,0—10,6%.

Totodată, avînd în vedere tendințele generale ale dezvoltării mondiale, precum și forța industriei noastre, o atenție deosebită va fi acordată noii revoluții tehnico-științifice, orientării industriei și în general a întregii economii spre asimilarea celor mai noi și avansate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane.

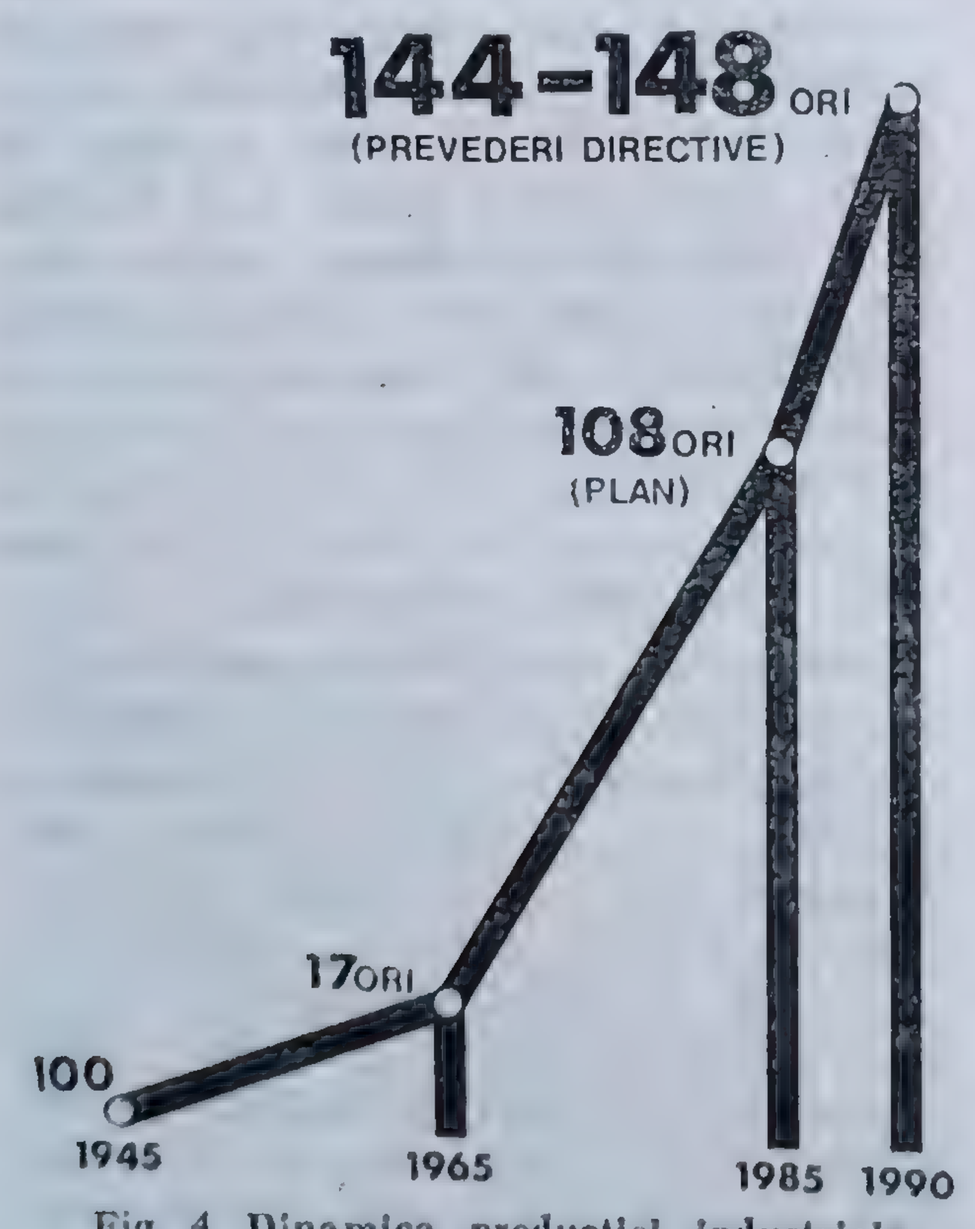

Fig. 4. Dinamica producției industriale (în procente)

Dezvoltarea bazei energetice și de materii prime

Una dintre disproporțiile și contradicțiile manifestate în ultimii ani și relevată în documentele de partid a fost cea dintre industria prelucrătoare, pe de o parte, și baza energetică și de materii prime, pe de altă parte. În acest cadru, așa cum a relevat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Marea adunare

[1] **Nicolae Ceaușescu**: Discursul solemn rostit la Marea Adunare Națională cu prilejul realegerii în funcția supremă de președinte al Republicii Socialiste România. 29 martie 1985. Editura Politică, București, 1985, p. 15.

populară cetățenească din Capitală din 15 martie 1985, s-a manifestat o contradicție importantă între nivelul general de dezvoltare a forțelor de producție și o anumită rămînere în urmă a dezvoltării producției de energie electrică.

Ținînd seama de cerințele în continuă creștere ale economiei și de necesitatea depășirii greutăților determinate de contradicția amintită mai sus, în actualul cincinal se pune pe primul plan dezvoltarea bazei energetice și de materii prime, condiție hotărîtoare pentru progresul general al întregii economii naționale. În acest scop, în cadrul programului de cercetare geologică se urmărește consecvent creșterea rezervelor de țiței și gaze naturale, cărbuni, combustibili pentru centralele nuclearoelectrice, minereuri feroase și neferoase, substanțe nemetalifere.

În industria extractivă se prevede aplicarea pe scară largă a metodelor de exploatare de mare productivitate. Producția de cărbuni va trebui să atingă cel puțin 100 milioane tone, urmînd ca pe locuitor să revină cel puțin 4 000 kg. Pentru acoperirea necesarului economiei se prevede valorificarea tuturor resurselor de materii prime indigene de cupru, plumb și zinc, inclusiv a minereurilor sărace. Industria metalurgiei feroase se va dezvolta într-un ritm mediu anual de 5,8—6,0%. Va fi diversificată structura și îmbunătățită calitatea produselor de prelucrare avansată. La aluminiu, producția se menține la nivelul capacităților actuale, urmărindu-se obținerea de aliaje speciale și lărgirea sortimentului produselor.

Dezvoltarea bazei energetice se va realiza prin valorificarea eficientă a tuturor tipurilor de resurse primare, în special a lignitului și șisturilor bituminoase, prin extinderea construcției de hidrocentrale, accelerarea programului de realizare a centralelor nuclearoelectrice, amplificarea folosirii surselor noi de energie — solară, geotermală, a vîntului, biogazului, biomasei —, mărirea randamentelor de conversie a energiei primare prin extinderea producerii combinate a energiei electrice și termice, reducîndu-se la minimum utilizarea hidrocarburilor. Producția de energie electrică va ajunge în 1990 la 95—97 miliarde kWh, din care 21—22 miliarde se vor realiza în centrale nuclearoelectrice și aproape 38 miliarde pe bază de cărbuni și șisturi bituminoase.

Se va intensifica activitatea de recuperare și refolosire a surselor de energie și materiale, pe această bază urmînd ca în multe sectoare să se asigure 50% și peste 50% din necesarul de materii prime. Se vor perfecționa tehnica și tehnologiile de producție, în vederea reducerii consumurilor energetice. Și în viitor România va importa cantități importante de petrol, cărbune cocsificabil și gaze, precum și cantități importante de minereu de fier și alte materii prime.

Dezvoltarea ramurilor de înaltă tehnicitate și valorificarea superioară a resurselor

În conformitate cu orientarea prioritară a actualului cincinal, Directivele Congresului al XIII-lea prevăd ca una din sarcinile de bază *dezvoltarea intensivă a industriei, realizarea unor produse de ridicat nivel tehnic și calitativ, creșterea prioritară a ramurilor și subramurilor de înaltă tehnicitate, care valorifică cu maximă eficiență materiile prime, resursele energetice și munca socială, asigurînd o competitivitate superioară a produselor românești pe piețele externe.*

Potrivit acestor orientări, dezvoltarea industriei se va realiza îndeosebi prin modernizarea mijloacelor de muncă și a structurii producției, prin ridicarea nivelului tehnic și calitativ al acestora și introducerea continuă a tehnologiilor avansate.

Se vor aplica cu hotărîre programele privind mecanizarea, automatizarea și robotizarea; pînă în anul 1990 se va

încheia, în linii generale, reorganizarea intensivă a tuturor sectoarelor, ceea ce va reprezenta o schimbare majoră în baza tehnico-materială a economiei.

În acest scop, industria construcțiilor de mașini se va dezvolta într-un ritm mediu anual de 7,0—7,5%, 96% din producția-marfă a ramurii trebuind să fie constituită în 1990 din produse noi și reproiectate, situate la nivelul ridicat al performanțelor tehnice și calitative mondiale. Ritmuri mult mai mari sînt prevăzute pentru produsele industriei electronice, tehnica de calcul, industria de mecanică fină și roboți, precum și pentru navele maritime destinate transportului de mărfuri; se va dezvolta producția de utilaje tehnologice, îndeosebi fabricația de utilaje pentru prelucrarea metalurgică avansată, pentru industria chimică, a materialelor de construcții, pentru industria ușoară și cea alimentară.

Industria chimică se va dezvolta într-un ritm mediu anual de 8,5—9,0%, fiind orientată cu precădere spre prelucrarea superioară a materiilor prime.

Sporuri importante se prevăd la chimia de sinteză fină, produsele de microntonaj, materiale ultrapure, semiconductoare și monocristaline, reactivi de înaltă puritate. Se adîncesc procesele de prelucrare superioară a țițeiului, se amplifică cercetările pentru creșterea gradului de chimizare a gazului metan, a gazelor de sondă și gudroanelor de cocserie. Crește producția de îngrășăminte chimice, antidăunători, fibre și fire chimice.

Producția bunurilor de consum cunoaște o creștere importantă și diversificarea continuă a sortimentelor. Producția industriei ușoare va spori cu un ritm mediu anual de 5,5—5,8%, iar cea a industriei alimentare cu 6,5—6,8%, fiind orientată spre valorificarea superioară a resurselor interne de materii prime. Producția industriei mici va crește cu peste 6% anual.

5. Asigurarea unui raport optim între industrie și agricultură. Noua revoluție agrară

Rolul și funcțiile agriculturii

Agricultura reprezintă și va fi în continuare a doua ramură de bază a economiei noastre naționale. De aceea, documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. formulează ca una din orientările și sarcinile principale pentru perioada 1986—1990 *„asigurarea unui raport optim între industrie și agricultură, dezvoltarea armonioasă și echilibrată a tuturor ramurilor economiei naționale — condiție primordială a progresului său continuu și multilateral“* [1]. România dispune de condiții favorabile pentru dezvoltarea agriculturii, suprafața agricolă a țării urmînd să ajungă în 1990 la 15,5 milioane ha. Agricultura ocupă circa 28% din forța de muncă și asigură circa o șesime din venitul național al țării.

Între industrie și agricultură există o strînsă interdependență bazată, în principal, pe schimbul reciproc de activități. Pe de o parte, industria creează mijloacele de muncă, fără de care nu ar fi posibilă înzestrarea tehnică a agriculturii, livrează acestei ramuri cantități tot mai mari de îngrășăminte și alte substanțe chimice care permit sporirea recoltelor medii la hectar, asigurînd, totodată, prelucrarea și valorificarea superioară a unei părți importante din producția agricolă.

[1] *Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura Politică, București, 1984, p. 16.

Pe de altă parte, agricultura furnizează produse agro-alimentare pentru populație, livrează cantități tot mai mari de materii prime pentru unele ramuri de bază ale industriei, cum sînt industria ușoară și alimentară, asigură disponibilități pentru export.

Potrivit datelor din balanța legăturilor dintre ramuri, schimburile și fluxurile dintre cele două ramuri au o pondere importantă în sistemul de proporții, punînd în evidență atît rolul deosebit al unor ramuri de bază ale industriei pentru dezvoltarea agriculturii, cît și contribuția acestei ramuri la creșterea producției industriale. Astfel, în 1980 industria chimică livra agriculturii circa 22% din producția ei intermediară, construcțiile 17,6%, iar industria construcțiilor de mașini aproape 14%. De asemenea, ca urmare a ridicării gradului de dotare tehnică și a mecanizării agriculturii, au crescut consumurile de combustibil, lubrifianți și energie electrică, astfel că aproape 14% din producția industriei prelucrării țițeiului destinate consumului intermediar al ramurilor producției materiale revine agriculturii. La rîndul lor, în costurile materiale ale unor ramuri industriale, produsele de origine agricolă ocupă o pondere ridicată: 81,21% în industria alimentară, 20,87% în industria textilă, 55,88% în industria furajelor, 88,28% în industria casnică și alte ramuri ale producției materiale.

Ținînd seama de aceste interdependențe, de locul și funcțiile obiective în diviziunea socială a muncii și în sistemul reproducției socialiste lărgite, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului au fost criticate orice tendințe de contrapunere a industriei și agriculturii, de neglijare a dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii, elaborîndu-se programe și măsuri prin care să se asigure dezvoltarea concomitentă și corelată a celor două ramuri de bază ale economiei naționale.

Pe această bază, producția agricolă a marcat o creștere importantă, față de 1945, ea fiind de 3,6 ori mai mare în 1965 și de 7,2 ori în 1984. În raport cu alte țări, producția agricolă a cunoscut un ritm mai ridicat de creștere, și anume peste 4,0% (pe ansamblul perioadei 1950—1985).

Necesitatea rezolvării contradicției dintre industrie și agricultură

În raporturile dintre industrie și agricultură s-a manifestat și o anumită disproporție. Referindu-se la necesitatea depășirii ei, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Există o anumită disproporție și contradicție între dezvoltarea puternică a industriei și dezvoltarea mai înceată a agriculturii. Aceasta necesită, de asemenea, o acțiune hotărîtă pentru dezvoltarea mai puternică a agriculturii, pentru realizarea unui echilibru, a unei concordanțe corespunzătoare între industrie și agricultură, pornind de la principiul că ambele sectoare de activitate sînt hotărîtoare pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru ridicarea bunăstării generale a poporului“* [1].

În aprecierea acestei contradicții trebuie avut în vedere că în perioada 1976—1984, ritmul de creștere a producției industriale a fost de 6,9%, iar la producția globală agricolă, de 4,3%.

Așa cum s-a arătat în comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985, pe ansamblul agriculturii producția globală în acest cincinal a depășit cu 10,2% realizările din cincinalul 1976—1980, în 1985 obținîndu-se 23 milioane tone cereale boabe, 6,4 milioane tone sfeclă de zahăr, 6,1 milioane tone fructe ș.a.; au sporit efectivele de animale.

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura Politică, București, 1984, p. 35—36.

Pe de altă parte, agricultura furnizează produse agro-alimentare pentru populație, livrează cantități tot mai mari de materii prime pentru unele ramuri de bază ale industriei, cum sînt industria ușoară și alimentară, asigură disponibilități pentru export.

Potrivit datelor din balanța legăturilor dintre ramuri, schimburile și fluxurile dintre cele două ramuri au o pondere importantă în sistemul de proporții, punînd în evidență atît rolul deosebit al unor ramuri de bază ale industriei pentru dezvoltarea agriculturii, cît și contribuția acestei ramuri la creșterea producției industriale. Astfel, în 1980 industria chimică livra agriculturii circa 22% din producția ei intermediară, construcțiile 17,6%, iar industria construcțiilor de mașini aproape 14%. De asemenea, ca urmare a ridicării gradului de dotare tehnică și a mecanizării agriculturii, au crescut consumurile de combustibil, lubrifianți și energie electrică, astfel că aproape 14% din producția industriei prelucrării țițeiului destinate consumului intermediar al ramurilor producției materiale revine agriculturii. La rîndul lor, în costurile materiale ale unor ramuri industriale, produsele de origine agricolă ocupă o pondere ridicată: 81,21% în industria alimentară, 20,87% în industria textilă, 55,88% în industria furajelor, 88,28% în industria casnică și alte ramuri ale producției materiale.

Ținînd seama de aceste interdependențe, de locul și funcțiile obiective în diviziunea socială a muncii și în sistemul reproducției socialiste lărgite, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului au fost criticate orice tendințe de contrapunere a industriei și agriculturii, de neglijare a dezvoltării bazei tehnice materiale a agriculturii, elaborîndu-se programe și măsuri prin care să se asigure dezvoltarea concomitentă și corelată a celor două ramuri de bază ale economiei naționale.

Pe această bază, producția agricolă a marcat o creștere importantă, față de 1945, ea fiind de 3,6 ori mai mare în 1965 și de 7,2 ori în 1984. În raport cu alte țări, producția agricolă a cunoscut un ritm mai ridicat de creștere, și anume peste 4,0% (pe ansamblul perioadei 1950—1985).

Necesitatea rezolvării contradicției dintre industrie și agricultură

În raporturile dintre industrie și agricultură s-a manifestat și o anumită disproporție. Referindu-se la necesitatea depășirii ei, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Există o anumită disproporție și contradicție între dezvoltarea puternică a industriei și dezvoltarea mai înceată a agriculturii. Aceasta necesită, de asemenea, o acțiune hotărîtă pentru dezvoltarea mai puternică a agriculturii, pentru realizarea unui echilibru, a unei concordanțe corespunzătoare între industrie și agricultură, pornind de la principiul că ambele sectoare de activitate sînt hotărîtoare pentru făurirea socialismului și comunismului, pentru ridicarea bunăstării generale a poporului“* [1].

În aprecierea acestei contradicții trebuie avut în vedere că în perioada 1976—1984, ritmul de creștere a producției industriale a fost de 6,9%, iar la producția globală agricolă, de 4,3%.

Așa cum s-a arătat în comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985, pe ansamblul agriculturii producția globală în acest cincinal a depășit cu 10,2% realizările din cincinalul 1976—1980, în 1985 obținîndu-se 23 milioane tone cereale boabe, 6,4 milioane tone sfeclă de zahăr, 6,1 milioane tone fructe ș.a.; au sporit efectivele de animale.

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura Politică, București, 1984, p. 35—36.

Ritmul de creștere a producției agricole a fost însă influențat negativ de condițiile climatice nefavorabile din unii ani, precum și de deficiențele care au existat în unități agricole.

Mai trebuie menționat că, deși s-au redus mult diferențele dintre nivelul înzestrării tehnice și al productivității muncii, în acest domeniu se mai mențin unele deosebiri importante între industrie și agricultură. Totodată, structura populației, gradul de pregătire profesională a populației agricole, rămășițele vechilor mentalități își pun amprenta asupra ritmului de asimilare și folosire a progresului tehnic, asupra productivității muncii în agricultură.

Totodată, în etapa actuală are loc o creștere a rolului și funcțiilor agriculturii în dezvoltarea economiei naționale și dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei, precum și a interdependențelor dintre industrie și agricultură. Pe de o parte, industria este chemată să aducă o contribuție sporită la înzestrarea tehnică a agriculturii, prin furnizarea de mașini complexe și moderne, de mare productivitate și eficiență, precum și prin asigurarea unor cantități sporite de îngrășăminte chimice, piese de schimb etc. Pe de altă parte, agricultura trebuie să asigure produsele necesare alimentației populației în concordanță cu prevederile Programului de alimentație științifică, sporirea cantităților de materii prime furnizate industriei ușoare și alimentare, precum și disponibilități pentru schimburile economice externe. Pe baza creșterii mai pronunțate a eficienței economice și a producției nete, agricultura trebuie să aibă o participare mai mare la crearea venitului național și la formarea fondului național de dezvoltare economico-socială.

În acest scop, Directivele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd ca în actualul cincinal 1986—1990, producția globală agricolă să crească cu 30—33%, iar producția netă agricolă cu 40—44%, ritmurile medii anuale de creștere fiind mai apropiate de cele prevăzute pentru industrie. Rolul hotărîtor în această direcție revine dezvoltării intensive și modernizării întregii agriculturi, înfăptuirii consecvente a noii revoluții agrare (fig. 5).

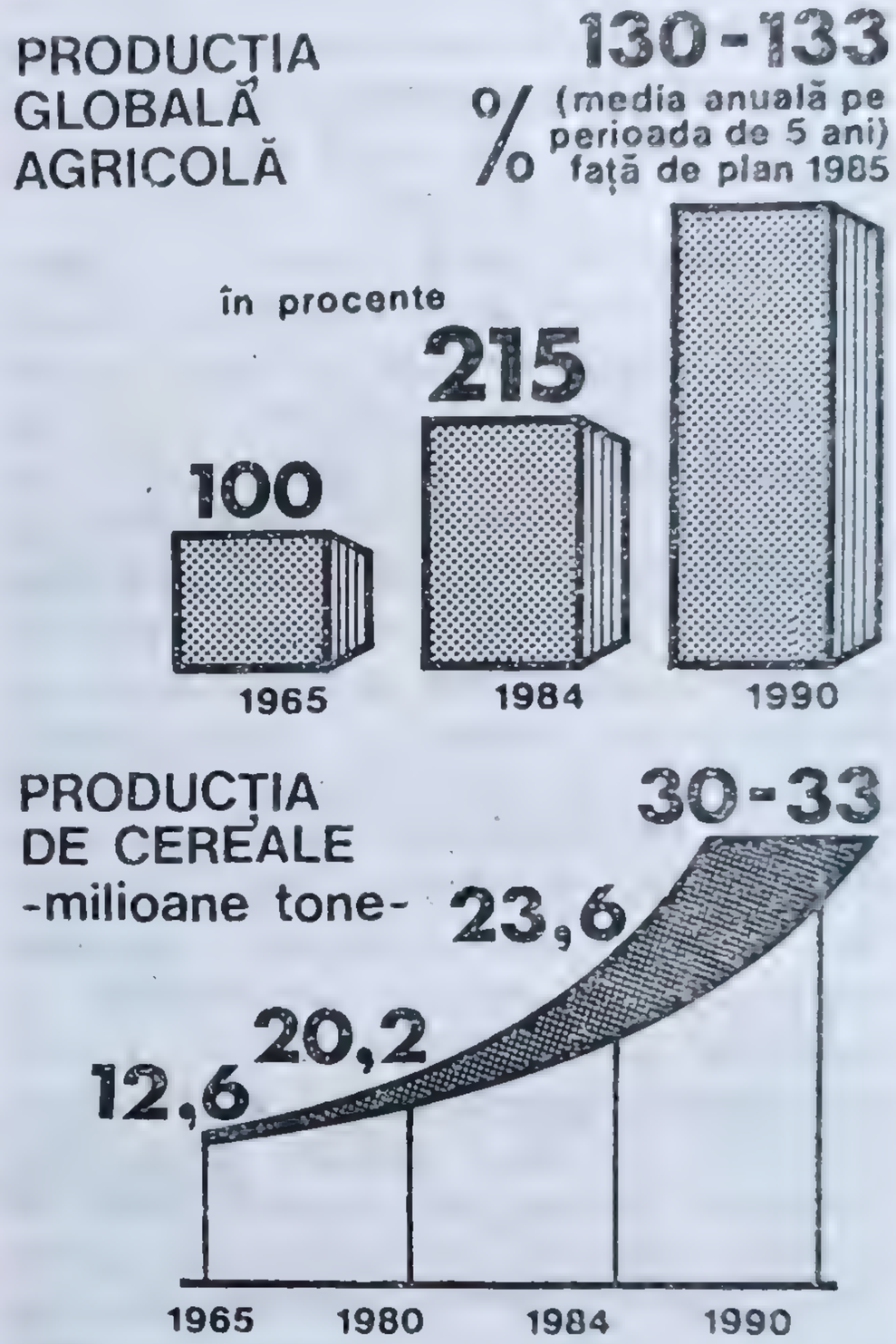

Fig. 5. Dinamica producției globale și a producției de cereale

Accentuarea dezvoltării intensive a agriculturii

Dezvoltarea intensivă a agriculturii exprimă, în principal, *folosirea completă și eficientă a întregului fond funciar și a celorlalte mijloace de muncă, organizarea și funcționarea proceselor de muncă corespunzător progresului tehnico-științific, realizarea unei structuri optime a producției, creșterea volumului de produse agricole pe unitatea de cheltuieli de producție.* În etapa actuală a con-

strucției socialismului din țara noastră, dezvoltarea intensivă a agriculturii cuprinde două procese esențiale:

a) *Modernizarea bazei tehnico-materiale a activităților primare din agricultură*, mai ales, prin mecanizarea complexă a tuturor lucrărilor agricole, ridicarea gradului de chimizare a solului, înfăptuirea sistemelor de irigații și ameliorații. Acest proces are ca scop organizarea și desfășurarea activităților din domeniile culturii plantelor și creșterii animalelor pe coordonatele progresului tehnico-științific contemporan, pentru a se obține producții înalte și stabile, precum și o eficiență ridicată.

b) *Extinderea activităților de tip industrial în cadrul agriculturii*. Acest proces va permite transformarea agriculturii într-o variantă a activității industriale, pe baza mecanizării și chimizării producției, a aplicării celor mai noi cuceriri ale geneticii și științei agrotehnice. În acest scop, se preconizează: extinderea sistemului de mașini diversificate în toate sectoarele agricole, dezvoltarea activităților de prelucrare industrială, concentrarea producției, dezvoltarea specializării și cooperării între unitățile agricole, pentru creșterea eficienței economice, a gradului de înnoire și diversificare a producției, pentru satisfacerea necesităților de consum științific determinate ale populației și pentru ridicarea gradului de competitivitate a produselor agricole destinate exportului.

Conținutul și direcțiile noii revoluții agrare

Congresele XII și XIII ale P.C.R., situînd dezvoltarea intensivă a agriculturii din țara noastră pe același plan cu lărgirea bazei proprii de materii prime, au stabilit ca obiectiv esențial al cincinalului actual, în domeniul agriculturii, *înfăptuirea unei profunde revoluții agrare. Așa cum s-a subliniat la Congresul al II-lea al întregii țărănimi, prin aceasta se urmărește realizarea unei adevărate revoluții în ce privește producția agricolă, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală din satele noastre.*

Reafirmînd necesitatea noii revoluții agrare, ca obiectiv fundamental în domeniul agriculturii, la Congresul al XIII-lea, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a relevat că aceasta presupune *„... transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gîndire al țărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării economiei naționale“* [1].

Principalele transformări calitative, care, prin conținutul și dimensiunile lor, urmează să concretizeze acest proces, sînt în esență următoarele:

— Valorificarea cu maximum de randament a întregii suprafețe agricole, a întregului teritoriu al țării. Un rol esențial în acest sens îl are înfăptuirea prevederilor Programului de irigații și îmbunătățiri funciare, de creștere a potențialului productiv al pămîntului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenurilor agricole.

— Introducerea celor mai noi realizări ale biologiei moderne și ale științelor agro-zootehnice în procesele de producție din toate sectoarele agriculturii. În acest sens, Directivele adoptate de Congresul al XIII-lea al P.C.R. prevăd un complex de sarcini prin care știința românească să aducă o contribuție sporită la dezvoltarea pe baze moderne a agriculturii, la obținerea unor producții ridicate, sigure și stabile, indiferent de fluctuația factorilor climatici.

— Creșterea gradului de înzestrare tehnică a muncii în toate sectoarele agricole. În acest scop se va lărgi și diversifica parcul de tractoare și de mașini agricole complexe care să asigure executarea într-un timp cît mai scurt

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 19.

a lucrărilor, cu maximum de randament și cu consumuri reduse. Se vor extinde sistemele de irigații, astfel ca în 1990 suprafața totală irigată să ajungă la 5,5 milioane hectare și se vor moderniza cele date în folosință în perioadele precedente. Vor spori continuu cantitățile de îngrășăminte folosite în agricultură.

— Perfecționarea organizării producției și a muncii în toate unitățile și sectoarele agricole. În acest domeniu, pe prim plan se impun măsurile preconizate pentru întărirea rolului consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste în ce privește concentrarea și specializarea producției, folosirea eficientă a fondului funciar, a mijloacelor materiale, financiare și a forței de muncă, întărirea economică a fiecărei unități componente. Totodată, sînt preconizate forme de sprijinire a gospodăriilor membrilor cooperatori, a asociațiilor pomicole și ale crescătorilor de animale, a gospodăriilor din zonele necooperativizate, pentru valorificarea superioară a potențialului lor de producție.

— Creșterea eficienței economice în toate sectoarele agricole, îndeosebi pe seama sporirii producțiilor la hectar, reducerii consumurilor de mijloace materiale și umane, dezvoltării activităților de prelucrare industrială a produselor primare.

Avînd în vedere aceste cerințe și rolul important al agriculturii, ca ramură de bază a economiei naționale, partidul nostru a hotărît să majoreze investițiile alocate în vederea încheierii mai rapide a procesului de mecanizare completă a lucrărilor agricole, a realizării unor vaste programe de irigații și îmbunătățiri funciare, precum și pentru chimizarea agriculturii.

6. Dezvoltarea construcțiilor și transporturilor

Construcțiile, ca ramură economică, cuprind activitățile privind executarea de noi obiective economice și social-culturale (clădiri, spații productive, instalarea și montarea mijloacelor de muncă), cît și modernizarea celor existente. În perioada 1945—1985 au fost puse în funcțiune peste 11 000 de capacități de producție industriale și agrozootehnice principale și au fost construite peste 6 milioane noi locuințe pentru populație. Producția de construcții montaj a crescut, în aceeași perioadă, de peste 20 ori. Ca urmare a dezvoltării continue a bazei tehnico-materiale din această ramură gradul de mecanizare a diferitelor lucrări de construcții-montaj în antrepriză, a sporit de la 20—30% cît reprezenta în 1950 la 90—95% în 1980, iar productivitatea muncii a crescut de circa 7 ori. Toate acestea s-au reflectat și în creșterea contribuției construcțiilor la crearea venitului național, ponderea acestei ramuri evoluînd de la 6,0% în 1950 la 7,7% în 1984.

Noi dimensiuni și modificări calitative vor caracteriza dezvoltarea construcțiilor în etapa actuală. Principala direcție a dezvoltării bazei tehnico-materiale din această ramură este creșterea *gradului de industrializare a lucrărilor de construcții, dotarea întreprinderilor de construcții cu utilaje și tehnică modernă care să asigure o înaltă productivitate a muncii.* Totodată, în executarea lucrărilor de construcții se urmărește introducerea pe scară largă a înlocuitorilor de materiale costisitoare, a prefabricatelor și altor produse industriale care solicită un consum mai redus de materii prime și energie.

În construirea noilor obiective economice se acordă o atenție deosebită dimensionării optime a acestora, astfel încît să se asigure folosirea la maximum a capacităților de producție. În construcția de locuințe și obiective social-culturale se urmărește îmbunătățirea confortului și ridicarea gradului de utilitate. Întreaga activitate de construcții trebuie să se desfășoare pe coordonatele

programului de sistematizare a teritoriului, de modernizare continuă a centrelor urbane și rurale, de valorificare superioară a resurselor naturale și protejării mediului ambiant.

Transporturile reprezintă activitățile prin care se realizează deplasarea în spațiu a bunurilor materiale și a persoanelor și atragerea în circuitul economic a resurselor naturale și umane. Ca ramură a economiei naționale, transporturile au un rol însemnat în ridicarea nivelului economic al tuturor zonelor țării și în creșterea gradului de civilizație al populației. Desfășurarea în ritm rapid a industrializării din țara noastră a asigurat și dezvoltarea continuă a bazei tehnico-materiale din ramura transporturilor. În transportul feroviar s-a trecut la introducerea și extinderea tracțiunii cu locomotive Diesel și electrice, aceasta reprezentînd în 1980 peste 90% din totalul traficului. A sporit numărul vagoanelor de călători cu viteze de peste 100 km/h și cu un grad de confort ridicat. Transportul fluvial și maritim a fost înzestrat cu nave de tonaj mare și cu viteză de deplasare ridicată. S-a modernizat cea mai mare parte a drumurilor naționale și s-a dezvoltat în ritm rapid transportul auto de călători și mărfuri. Pe baza activității productive din această ramură ponderea transporturilor în volumul venitului național s-a ridicat de la 4,3% în 1950 la 6,0% în 1984.

Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. înscriu noi direcții ale dezvoltării transporturilor din țara noastră în perioada actuală. Se va realiza un sistem unitar al transporturilor de înaltă calitate și eficiență economică, urmărindu-se ca fiecare categorie de transport (feroviar, naval, aerian, auto) să ocupe o pondere rațională. Se va dezvolta cu prioritate transportul pe cale ferată, transportul rutier — dotat cu autovehicule de mare capacitate — urmînd să asigure deplasarea mărfurilor pe distanțe scurte și în zone inadecvate altor mijloace. De asemenea, se va dezvolta puternic transportul fluvial și va spori dotarea cu nave maritime. Dotarea cu nave de tonaj optim va permite ca, pînă în anul 1990, să se asigure transportul cu mijloace proprii a întregului volum de materii prime și produse necesare a fi transportate pe apă. Flota maritimă va beneficia de creșterea capacității unitare a navelor, de utilizarea intensă a navelor portconteinere și port-șlepuri în vederea reducerii și eliminării transbordării mărfurilor. S-a construit canalul Dunăre-Marea Neagră și un nou port maritim Constanța Sud-Agigea. Va începe construcția canalului navigabil București-Dunăre. Va avea loc modernizarea porturilor, extinderea operațiunilor de prelucrare și predare a transconteinerelor, mecanizarea și automatizarea operațiunilor de încărcare-descărcare. În domeniul transportului aerian, va spori parcul de avioane prin dotarea cu aeronave moderne, de mare viteză și capacitate. Se va continua acțiunea de dotare a tuturor aeroporturilor cu aparatură de radio-navigație prin dirijarea aeronavelor și mărirea siguranței zborurilor. Se va dezvolta transportul în comun — urban și interurban —, asigurîndu-se modernizarea bazei materiale a acestuia. Astfel, va continua extinderea metroului în capitala țării, vor fi asimilate noi tipuri de vehicule (îndeosebi tramvaie silențioase și autobuze articulate). Întregul sistem de transport va fi astfel organizat încît să asigure o eficiență economică maximă și o contribuție sporită la desfășurarea normală a activităților social-economice din țara noastră.

7. Forța de muncă. Formarea și utilizarea ei eficientă

Forța de muncă constituie elementul principal al forțelor de producție; ea pune în mișcare întregul ansamblu al mijloacelor de producție, dinamizează și perfecționează aceste mijloace în vederea progresului societății. De aceea, stra-

tegia dezvoltării economice nu poate fi gîndită izolat de problemele formării și utilizării resurselor de muncă.

„*Dezvoltarea economico-socială în ritm înalt a țării* — se subliniază în Programul P.C.R. — *impune măsuri hotărîte pentru ridicarea nivelului general al învățămîntului, pentru pregătirea forței de muncă, creșterea calificării și organizarea recalificării oamenilor muncii din toate domeniile de activitate. De realizarea acestor măsuri depinde însăși înfăptuirea programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea spre comunism*“ [1].

Forța de muncă — principala forță de producție a societății. Corelația dintre factorii demografici și factorii economici în socialism

În analiza rolului forței de muncă trebuie avut în vedere faptul că populația, și mai ales partea ei activă, reprezintă principala avuție a națiunii. Ea se prezintă într-o triplă ipostază: a) de creatoare a bunurilor materiale și spirituale; b) ca subiect al repartiției produselor și c) consumatoare a bunurilor. Totodată, mărimea populației este o premisă de bază a diviziunii muncii; *.... așa cum premisa materială pentru diviziunea muncii în cadrul manufacturii o constituie un anumit număr de muncitori folosiți simultan* — sublinia **K. Marx** —, *tot astfel premisa materială pentru diviziunea muncii în cadrul societății o constituie numărul populației și densitatea ei*“ [2].

Revoluția tehnico-științifică contemporană, mărind interdependența dintre toate componentele forțelor de producție, sporește considerabil rolul factorului uman în dezvoltarea economico-socială, atît în procesul de producție propriu-zis, cît și în celelalte faze ale producției sociale. În aceste condiții accesul la cuceririle științei și tehnicii contemporane depinde în mod hotărîtor de nivelul de pregătire a forței de muncă și de modul de utilizare a acesteia. Nu numai crearea și perfecționarea mijloacelor de muncă și a obiectelor muncii, ci și formarea de noi ramuri industriale, ca și impulsionarea celor existente sînt indisolubil legate de formarea cadrelor de muncitori și specialiști capabili să asigure funcționarea eficientă a complexului aparat de producție pe care-l presupune economia modernă. Datorită acestui fapt, populația, și mai ales categoriile ei economice — resursele de muncă și populația ocupată — dețin un loc important în economia politică, aceasta fiind chemată să pună în evidență atît esența și condiționările raporturilor dintre factorii economici și cei demografici, cît și căile de formare și utilizare eficientă a resurselor de muncă.

Mărimea resurselor de muncă ale țării se află într-o legătură directă cu evoluția demografică. Dacă facem abstracție de migrație, influențată îndeosebi de factori sociali, mișcarea demografică — deci modificarea numărului și a structurii populației — se află într-o legătură directă cu evoluția natalității și mortalității, cunoscute sub numele de variabile demografice. Cu excepția structurii pe sexe, celelalte variabile demografice au o dublă condiționare: natural-biologică și economico-socială.

Prin urmare, forța de muncă este rezultatul unor procese complexe demografice și economico-sociale. În această corelație, denumită demoeconomică, rolul hotărîtor îl au factorii economici, reprezentați în esență prin forțele și relațiile de producție, deoarece aceștia influențează dinamica și structura populației, impun ridicarea calificării celor ce muncesc, utilizarea eficientă a forței de muncă etc. Realitatea țării noastre arată că dezvoltarea impetuoasă a for-

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 93.

[2] **K. Marx, F. Engels:** *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 361.

țelor de producție a determinat schimbări profunde în cadrul populației active. Totodată, structura populației, ridicarea nivelului ei de pregătire și de cultură generală, gradul ei de participare la munca socială au o importanță primordială pentru asigurarea dezvoltării economico-sociale a țării.

În interdependența demoeconomică, forța de muncă ocupată are o importanță deosebită. Raporturile între numărul și structura populației și participarea ei la munca socială, înzestrarea ei tehnică, nivelul și diversitatea pregătirii profesionale, precum și mobilitatea sa socială și teritorială sînt deosebit de complexe.

Corelațiile între dezvoltarea economică și forța de muncă își găsesc expresia în funcția:

$$y = f(BL^{\alpha}K^{\beta})$$

unde:

- y este volumul fizic al produsului social, al venitului național, al producției unei ramuri sau al unei întreprinderi;
- B — progresul tehnic, progresul cunoștințelor etc.;
- L — cantitatea de muncă utilizată, exprimată în numărul populației ocupate în economia națională, ramură, întreprindere (numărul de zile/om sau ore/om);
- K — volumul fondurilor fixe productive;
- α și β — elasticitatea variabilei dependente în raport cu variația cantității de muncă, respectiv, în raport cu variația fondurilor fixe.

În socialism, ca urmare a relațiilor socialiste de producție, există posibilitatea influențării proceselor demografice prin măsuri care privesc condițiile economice și sociale, pregătirea profesională, ridicarea conștiinței, ocrotirea sănătății etc., în concordanță cu cerințele dezvoltării în ritm susținut a economiei.

Practica arată că dezvoltarea în ritm susținut a economiei naționale presupune creșterea corespunzătoare a populației, asigurarea unei structuri optime pe vîrste și a unei repartizări judicioase a acesteia pe medii. Astfel, potrivit cercetărilor întreprinse în diferite țări socialiste, productivitatea muncii, exprimată prin producția pe un lucrător activ, variază și în funcție de grupa de vîrstă, ea atingînd niveluri mai ridicate la grupele de vîrstă între 25 și 40—45 de ani, iar contribuția la promovarea progresului tehnic este și ea diferită.

Creșterea ponderii lucrătorilor tineri în totalul forței de muncă presupune cheltuieli relativ mai mari pentru noile generații, pentru învățămînt și formarea profesională a acestora, precum și investiții pentru crearea locurilor de muncă.

Ținînd seama de relația de condiționare reciprocă ce există între evoluția populației și dezvoltarea economico-socială, partidul nostru desfășoară o politică demografică activă, care se sprijină pe următoarele coordonate de bază: a) politica demografică este o componentă inseparabilă a strategiei generale de dezvoltare, care trebuie să țină seama de condițiile concrete ale țării; b) creșterea populației și asigurarea unei structuri corespunzătoare a acesteia pe vîrste și principalele categorii de personal reprezintă o problemă esențială a dezvoltării economico-sociale, un factor esențial al dinamismului și forței productive a societății. În acest spirit, în Directivele Congresului al XIII-lea al partidului se subliniază că, pe baza dezvoltării generale economico-sociale a țării, a amplului program de măsuri privind întărirea familiei, creșterea natalității, ocrotirea mamei și copilului, se estimează că populația totală a țării va ajunge în anul 1990 la 24 milioane locuitori. În viitor se va urmări și asigurarea îmbunătățirii structurii pe vîrste a populației active, realizarea unor proporții optime între principalele categorii de personal prin creșterea ponderii celor care participă nemijlocit în producție; c) creșterea ponderii populației ocupate care influențează puternic utilizarea eficientă a forței de muncă. Această pondere

era în anul 1985 de 46,3 la sută, urmînd ca în anul 1990 să ajungă la 48 la sută din populația totală a țării.

Resursele forței de muncă

Resursele de muncă cuprind populația în vîrstă de muncă. Din resursele de muncă, partea cea mai importantă din punct de vedere economic este populația ocupată, adică totalitatea persoanelor participante la procesul muncii sociale. Populația ocupată diferă de cea activă, avînd o sferă mai restrînsă, ea neincluzînd militarii în termen, elevii și studenții.

În vederea dezvoltării economico-sociale, populația ocupată are o deosebită importanță atît sub aspect cantitativ (numărul celor care muncesc, timpul de muncă consumat în condițiile unui regim normal de lucru), cît și sub aspect calitativ (gradul înzestrării tehnice a muncii, nivelul de calificare, gradul de folosire a timpului de muncă). În condițiile actuale ale țării noastre se acordă atenție ambelor aspecte, insistîndu-se pe cel calitativ.

Resursele forței de muncă sporesc înainte de toate prin creșterea populației și mai ales a părții active a acesteia.

Între anii 1930 și 1985, populația țării a crescut de la 14,3 milioane la 22,8 milioane; ritmul mediu anual de creștere a populației în anii 1951—1985 a fost de 1,0%.

Congresele al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea ale partidului au stabilit măsuri corespunzătoare în vederea asigurării unui spor demografic normal și realizarea unor proporții juste pe vîrste a populației.

Sporirea forței de muncă active are loc și prin atragerea în procesul muncii a întregii populații apte de muncă.

Cît privește populația în vîrstă de muncă (între 16—61 ani pentru bărbați și 16—56 ani pentru femei), care la 1 iulie 1983 reprezenta aproape 58% din populația totală, ea are o structură demografică favorabilă dacă ținem seama că aproape 50% din aceasta aparține grupelor celor mai productive (25—44 ani).

Completarea efectivului de forță de muncă necesar economiei naționale poate avea loc în principal prin atragerea într-o proporție mai mare a populației feminine, atît din mediul rural cît și de la orașe, dar și prin ridicarea pregătirii profesionale a acestei populații. În acest scop au fost și vor fi luate măsuri privind sporirea gradului de cuprindere a elevelor în licee industriale, școli profesionale, cursuri de calificare; crearea în unitățile economice a unor condiții mai corespunzătoare de muncă pentru femei (adaptarea echipamentelor tehnice a mașinilor la caracteristicile psihofiziologice și antropometrice ale femeilor, stabilirea unor programe de lucru adecvate femeilor); îmbunătățirea condițiilor de îngrijire și educare a copiilor; ușurarea muncii casnice; îmbunătățirea asistenței medicale profilactice și curative a femeilor angajate etc. Feminizarea mai accentuată a resurselor de muncă — tendință de altfel mondială — se manifestă, în special, în sectorul terțiar; ocrotirea sănătății, asistența socială și cultură fizică, învățămînt, știință, cultură, artă etc. La sfîrșitul anului 1985, din totalul personalului muncitor din țara noastră peste 39% erau femei. Situația obiectivă a dezvoltării impune să se ajungă în anul 1990 la o pondere a femeilor în rîndul personalului de peste 45%.

Creșterea resurselor de muncă are loc și prin atragerea întregului tineret, care nu urmează o formă de pregătire profesională, în producția socială. De asemenea, completarea efectivului de forță de muncă poate avea loc și prin menținerea în procesul muncii a unei părți a populației postactive, ca urmare a posibilităților ei de a munci, determinate de creșterea duratei medii a vieții (de la 42 de ani în 1932 la 70 de ani în prezent).

Dinamismul puternic al economiei românești, modificările intervenite în dezvoltarea proporțională și echilibrată a

forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării au făcut posibilă crearea unui număr mare de locuri de muncă în toate ramurile și sectoarele de activitate ale economici naționale. În anul 1985 numărul personalului muncitor era de 7,6 milioane persoane, reprezentînd peste 72 la sută din populația ocupată a țării. În cincinalul 1986—1990 vor fi create 400 mii noi locuri de muncă.

Pregătirea forței de muncă în concordanță cu cerințele dezvoltării economico-sociale

Dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție din țara noastră, nivelul tot mai ridicat al înzestrării tehnice a muncii determină necesitatea ridicării permanente a complexității muncii, a calității forței de muncă.

În condițiile progresului tehnico-științific contemporan calitatea forței de muncă are un rol esențial în dezvoltarea economico-socială. *„Ridicarea nivelului pregătirii profesionale și tehnice pe baza celor mai noi cuceriri ale științei constituie factorul determinant al dezvoltării economico-sociale, al făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii la edificarea comunismului în România"* [1].

Cercetările economice arată că ridicarea calificării aduce o contribuție tot mai importantă la formarea și creșterea venitului național și avuției naționale. Munca complexă creează o valoare mai mare în unitatea de timp; totodată, fără calificarea corespunzătoare a forței de muncă nu sînt posibile folosirea eficientă a mijloacelor moderne de producție și creșterea productivității muncii.

Pentru pregătirea forței de muncă partidul și statul nostru au creat un sistem complex de formare profesională a tineretului prin rețeaua de învățămînt, perfecționarea pregătirii prin împrospătarea cunoștințelor tuturor oamenilor muncii, inclusiv a cadrelor tehnice și de conducere.

În anul 1948, în țara noastră, partea cea mai mare a forței de muncă avea un nivel de instrucție de 4 clase. În cincinalul 1976—1980 s-a generalizat prima treaptă a liceului, durata învățămîntului general obligatoriu crescînd la 10 ani.

Așa cum se arată în documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R., la sfîrșitul cincinalului 1986—1990 în învățămîntul de 12 ani vor fi cuprinși circa 60% din absolvenții treptei I de liceu, iar în perioada 1990—2000 în învățămînt se va asigura generalizarea celei de-a doua trepte a liceului, întregul tineret va fi cuprins în învățămîntul de 12 ani.

Asigurarea necesarului de cadre impune formarea profesională în perioada 1986—1990 a unui număr de aproape 2 milioane de persoane, din care 1,2 milioane muncitori calificați, tehnicieni și maiștri și 146 mii ingineri și alte cadre de specialiști cu studii superioare, îndeosebi pentru ramurile de bază — construcția de mașini, metalurgia, industria minieră, petrolieră, chimică, a materialelor de construcții, agricultura.

Pentru asigurarea unei corelări între nivelul de calificare și cerințele economiei naționale, la Congresul al XIII-lea al P.C.R. și la Congresul Științei și Învățămîntului din noiembrie 1985 s-a subliniat că este necesar să se dezvolte în continuare învățămîntul pe baza politehnizării și integrării strînse cu producția și cercetarea. În acest fel, elevii și studenții au posibilitatea ca la absolvire să se poată încadra, de la început, cu bune rezultate în activitate.

Revoluția tehnico-științifică contemporană și creșterea complexității proceselor economice impun, în mod obiectiv, ridicarea continuă a nivelului de pregătire a forței de muncă, care se realizează în țara noastră prin: reciclare (împrospătarea și îmbogățirea sistematică a cunoștințelor profesionale, aprofundarea unui anumit domeniu al spe-

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 25.

cialității de bază); policalificare (obținerea unei calificări suplimentare, pe lîngă profesia de bază); recalificare (adaptarea operativă la mutațiile profesionale impuse de progresul tehnic, schimbarea calificării în cazurile în care profesia de bază nu mai corespunde cerințelor tehnicii moderne și structurii economiei sau nu mai poate fi exercitată din cauza unor modificări ale capacității de muncă). Este prevăzut ca fiecare om al muncii să participe, o dată la cinci ani, la o formă organizată de perfecționare a pregătirii profesionale.

Repartizarea și utilizarea eficientă a forței de muncă

O problemă importantă a dezvoltării armonioase a economiei naționale este repartizarea corespunzătoare a forței de muncă, pe sectoare. Ea este un proces complex, ca urmare a multitudinii factorilor și aspectelor care se intercondiționează. Repartizarea forței de muncă se efectuează planificat, în conformitate cu nevoia socială.

Repartizarea forței de muncă din țara noastră urmărește:

a) asigurarea cu forță de muncă a tuturor sectoarelor și îndeosebi a ramurilor de bază — construcția de mașini, metalurgia, industriile minieră, petrolieră, chimică, precum și agricultura;

b) asigurarea pe sectoare, ramuri cît și pe zone a echilibrului structural calitativ și cantitativ al forței de muncă;

c) sporirea eficienței utilizării forței de muncă prin atragerea sa spre ramurile cu un înalt nivel al productivității muncii și care asigură valorificarea superioară a resurselor naturale ale țării noastre;

d) repartizarea geografică a forței de muncă, scop în care o mare importanță o are principiul economiei de timp. Prin diminuarea navetismului și micșorarea distanțelor de transport dintre domiciliu și locul de muncă se reduce timpul anteși postproductiv.

Un aspect principal al fluxului forței de muncă l-a constituit transferul ei din agricultură spre industrie, în general spre ramurile neagricole. Aceasta a fost urmarea industrializării, a adîncirii diviziunii sociale a muncii, precum și a modernizării agriculturii.

Evoluția acestei mișcări pe o perioadă de 40 ani este redată în tabelul 1.

Structura populației ocupate în principalele ramuri ale economiei R. S. România, în anii 1945, 1965 și 1985

TABELUL 1

	1945	1965	1985	1945 = 1	
				1965	1985
Populația ocupată — pondere — % din care:	100	100	100	1,23	1,32
— în industrie și celelalte ramuri neagricole — pondere — %	23,6	43,5	71,1	2,3	4,0
— în agricultură — pondere — %	76,4	56,5	28,9	0,91	0,5

Dezvoltarea impetuoasă a forțelor de producție, prevăzută de Congresul al XIII-lea al P.C.R., va determina și în viitor profunde schimbări în cadrul populației ocupate, ceea ce va avea puternice implicații pentru o utilizare mai eficientă a forței de muncă. În anul 1990, cea mai mare parte (73%) din populația ocupată va lucra în sectoarele neagricole. În 1990 în agricul-

tură urmează să lucreze 27 la sută din populația ocupată. Totodată se prevede să se acorde o atenție deosebită stabilizării și îmbunătățirii calității forței de muncă din agricultură și prin pregătirea a 590 mii persoane calificate.

O mare importanță are și asigurarea forței de muncă pentru celelalte domenii de activitate. Intensificarea procesului de transformare a științei în forță nemijlocită de producție impune o creștere a numărului celor ocupați în cercetarea științifică. Dezvoltarea transporturilor și telecomunicațiilor, a serviciilor necesită sporirea calității forței de muncă în aceste ramuri. Îmbunătățirea continuă a ocrotirii sănătății și asistenței sociale asigură condiții mai bune reproducției forței de muncă, iar populația ocupată în învățămînt, cultură și artă contribuie la ridicarea nivelului de pregătire a forței de muncă, dar și a nivelului general de conștiință socialistă — condiție esențială a progresului rapid al societății noastre.

Dezvoltarea economică impetuoasă a țării noastre impune îmbinarea optimului microeconomic cu cel teritorial, a optimului economic cu cel demografic, care să ducă la valorificarea superioară a resurselor naturale și umane din fiecare zonă. Această strategie a politicii partidului și statului nostru dă posibilitatea lichidării decalajelor moștenite și în ce privește repartizarea forței de muncă. Pentru dezvoltarea economico-socială echilibrată în profil teritorial a României socialiste un element determinant l-a constituit și îl va constitui îmbunătățirea în continuare a repartizării teritoriale a forței de muncă.

Ca urmare a corelării programelor de dezvoltare economico-socială cu gradul de ocupare a forței de muncă, ponderea populației urbane a crescut de la 22,8 la sută în anul 1945, la 49,2 la sută în anul 1984 și va fi de 57—58 la sută în anul 1990.

Utilizarea eficientă a forței de muncă este o cerință a dezvoltării economice, un factor de importanță majoră a dezvoltării prezente și viitoare a țării noastre.

Utilizarea completă a forței de muncă presupune, înainte de toate, antrenarea în activitate a tuturor persoanelor apte de muncă și folosirea totală a fondului de timp de muncă. Ea implică însă și luarea unor măsuri economice, tehnice, juridice și sociale, care să asigure: folosirea fiecăruia în locul de muncă pentru care s-a calificat, în toate sectoarele, ramurile și subramurile de activitate; îndeplinirea funcțiilor pentru care personalul are cunoștințe tehnico-profesionale; valorificarea de către fiecare a capacităților și experienței pentru a realiza concordanța între profesie și caracterul activității pe care o desfășoară.

Utilizarea rațională a forței de muncă are un caracter mai complex, presupunînd aspecte calitative ca: raportul dintre progresul tehnico-științific și pregătirea generală; calificarea, specializarea și repartizarea forței de muncă; folosirea forței de muncă potrivit nivelului de calificare; relația între nivelul calificări și cel al intensității muncii.

Utilizarea eficientă a forței de muncă cuprinde pe lîngă folosirea sa rațională și utilizarea ei la parametrii reali pe tot parcursul timpului de lucru și cu efect (rezultat) maxim.

Formele de manifestare a utilizării eficiente a forței de muncă sînt multiple, în funcție de sferele de activitate, în esență exprimîndu-se prin raportul dintre efectul (rezultatul) obținut ca urmare a acțiunii forței de muncă și efortul depus (forța de muncă utilizată).

În legătură cu utilizarea eficientă a forței de muncă, se disting două categorii de factori: intensivi și extensivi. Factorii intensivi privesc calitatea, calificarea și structura profesională a forței de muncă, iar cei extensivi sînt legați mai ales de modificarea cantității resurselor de muncă atrasă. Cele două categorii de factori se intercondiționează și se presupun reciproc.

Producția modernă determină creșterea importanței factorilor intensivi, care devin hotărîtori și pentru utilizarea eficientă a forței de muncă. Concordanța dintre structura calitativă a forței de muncă și gradul de tehnicitate și complexitate a mijloacelor de producție devine o condiție obligatorie a utilizării eficiente a factorilor de producție.

Din punctul de vedere al nivelului la care acționează, factorii utilizării eficiente a forței de muncă pot fi microeconomici (folosirea întregului fond de timp de muncă, folosirea forței de muncă în locurile de muncă pentru care s-a calificat, perfecționarea organizării științifice a producției și a muncii etc.) și macroeconomici (repartizarea corespunzătoare a forței de muncă, folosirea forței de muncă specializate în vederea amplificării cooperării etc.).

În scopul utilizării eficiente a forței de muncă, partidul și statul nostru au adoptat o serie de măsuri politice și economico-organizatorice importante, dintre care subliniem: îmbunătățirea condițiilor igienico-sanitare (a protecției muncii, aplicarea profilaxiei pentru reducerea îmbolnăvirilor); introducerea în noul sistem de retribuire a sporului de vechime neîntreruptă în aceeași unitate; generalizarea schimbului II și extinderea schimbului III, acolo unde condițiile permit; întărirea disciplinei în muncă; folosirea diverselor pîrghii de cointeresare materială a lucrătorilor (acordul global, sporul pentru condiții deosebite, premii pentru realizări deosebite și economii materiale, participarea la beneficii, participarea cu părți sociale la constituirea fondului de dezvoltare economică etc.); sprijinirea ridicării nivelului de calificare; introducerea unui nou indicator „fondul total de timp de muncă al întreprinderii", exprimat în ore/om, pentru determinarea necesarului de forță de muncă și a productivității muncii.

Pe baza măsurilor întreprinse de partid și stat, a sporit eficiența utilizării forței de muncă. În același timp, analiza atentă scoate la iveală și serioase deficiențe, datorate insuficientei preocupări a unor unități economico-sociale pentru: fundamentarea necesarului forței de muncă; corelarea judicioasă a creșterii producției cu ridicarea calificării forței de muncă; corelarea între muncitorii de bază, cei auxiliari și personalul tehnic, economic și administrativ; respectarea disciplinei de plan etc. Din asemenea situații putem conchide că în utilizarea eficientă a forței de muncă un rol important revine unităților economico-sociale, organelor coective de conducere ale acestora, care trebuie să asigure fundamentarea pe baze științifice a planului forței de muncă și realizarea corelațiilor obiective ale acestuia cu ceilalți indicatori economico-financiari.

Utilizarea eficientă a forței de muncă implică sporirea preocupărilor unităților economico-sociale pentru organizarea pe baze științifice a producției și muncii. Practica demonstrează că, printr-o mai bună organizare a producției și a muncii, productivitatea poate spori simțitor fără cheltuieli sau cu cheltuieli reduse de investiții. Pentru aceasta sînt necesare măsuri privind: prevenirea și înlăturarea operativă a cauzelor care duc la dereglarea aprovizionării tehnico-materiale; asigurarea constantă a unor indici superiori în exploatarea intensivă a mașinilor și utilajelor; realizarea unei ritmicități normale, decadale și lunare; raționalizarea mișcărilor de muncă și deservirea optimă a locurilor de muncă; aplicarea metodelor de programare și urmărire operativă a producției etc.

8. Repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării și ridicarea economico-socială a tuturor județelor

Schimbări esențiale în repartizarea teritorială a forțelor de producție

O trăsătură fundamentală a dezvoltării bazei tehnico-materiale din țara noastră a constituit-o și o constituie repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării și ridicarea economico-socială a tuturor județelor.

În anii construcției socialismului au avut loc schimbări esențiale în repartizarea rațională a forțelor de producție și dezvoltarea economico-socială a județelor, procesul esențial reprezentîndu-l industrializarea tuturor județelor și zonelor țării, în ritmuri diferite, în funcție de nivelul economic al acestora.

Un rol important în fundamentarea politicii de repartizare rațională a forțelor de producție l-a avut Conferința Națională a partidului din 1967, care a aprobat un complex de măsuri privind perfecționarea conducerii economiei naționale și îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării. Aceste măsuri au determinat creșterea rolului unităților teritoriale de bază — orașul și comuna — în fundamentarea, elaborarea și realizarea programelor de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării noastre, a tuturor obiectivelor privind progresul fiecărei localități. Elaborarea planului național unic, nu numai în profil de ramură și departamental, ci și teritorial, a creat condiții mai bune pentru ridicarea economico-socială a tuturor localităților și zonelor țării.

Astfel concepută și înfăptuită, politica partidului nostru în acest important domeniu al construcției socialiste a determinat schimbări esențiale în repartizarea teritorială a forțelor de producție și ridicarea economico-socială a județelor. Aspecte semnificative sînt: amplificarea rolului industriei în fiecare județ, în cele cu un nivel economic mai scăzut realizîndu-se ritmuri ale dezvoltării industriei mai mari decît cel mediu pe țară; crearea unui mare număr de noi locuri de muncă, precum și a bazei materiale necesare ridicării bunăstării populației în toate zonele țării; îmbinarea armonioasă a structurilor moderne pe ramuri ale economiei naționale, cu structurile social-economice în profil teritorial, asigurîndu-se în toate județele țării sectoare principale ale ramurilor industriale de bază și îndeosebi ale construcțiilor de mașini și industriei chimice, cu subramurile lor dinamice, în scopul creării unor condiții egale de muncă și viață pentru toți cetățenii patriei; valorificarea superioară a resurselor materiale și de muncă existente în fiecare zonă; dezvoltarea pe baze noi a învățămîntului și culturii, a creației originale și de masă; dezvoltarea democrației muncitorești.

Ca rezultat al acestei politici, în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului volumul investițiilor și producția industrială au înregistrat ritmuri sensibil mai mari de creștere, în raport cu media pe țară, în următoarele județe: Alba, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Buzău, Călărași, Covasna, Dîmbovița, Gorj, Harghita, Mehedinți, Sălaj, Tulcea, Vaslui, Vîlcea ș.a. Așa cum se arată în Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului național unic, la sfîrșitul cincinalului 1981—1985 s-a realizat obiectivul stabilit de Congresul al XII-lea al partidului ca fiecare județ să dispună de capacități în care să se realizeze un volum al activității economice pe locuitor de cel puțin 70 000 lei

O nouă etapă, calitativ superioară, în repartizarea rațională a forțelor de producție și ridicarea economico-socială a tuturor județelor

În noua etapă calitativ superioară în repartizarea rațională a forțelor de producție și ridicarea economico-socială a tuturor județelor, pe baza documentelor Congresului al XIII-lea al partidului vor avea loc și în viitor schimbări deosebit de importante. Principalele aspecte ale acestor schimbări sînt:

a) Asigurarea condițiilor pentru intensificarea acțiunii factorilor intensivi ai dezvoltării pe tot cuprinsul patriei, obținerea în fiecare județ a unei creșteri substanțiale a productivității muncii, ridicarea permanentă a nivelului tehnic și calității produselor, economisirea strictă și valorificarea superioară a materiilor prime, combustibililor, energiei, recuperarea și refolosirea resurselor rezultate din procesele de producție și consum, reducerea costurilor de producție și sporirea mai accentuată a întregii eficiențe economice.

b) Asigurarea realizării în fiecare județ a unui volum de activitate economică pe locuitor de cel puțin 80 mii lei anual, din care producția industrială va fi de cel puțin 50 000 lei. Ca urmare, în cincinalul 1986—1990 vor avea loc schimbări importante în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a județelor, așa cum reiese din tabelul 2.

TABELUL 2

Volumul de activitate economică pe locuitor — lei —	Număr de județe		
	1980	1985	1990
Pînă la 80 000	30	10	—
80 001—90 000	5	9	4
90 001—100 000	2	6	8
Peste 100 000	4	16	29

Apare evidentă tendința de apropiere a nivelurilor de dezvoltare economică a județelor, prin deplasarea accelerată spre categoriile superioare a celor mai puțin dezvoltate. La sfîrșitul actualului deceniu în majoritatea județelor se va realiza un volum de activitate economică pe locuitor de peste 100 000 lei. În aceste condiții va avea loc îmbunătățirea utilizării eficiente a forței de muncă, sporirea în continuare a gradului de ocupare a acesteia, valorificarea superioară a resurselor naturale existente în toate zonele și localitățile țării.

c) Asigurarea unor mutații calitative în dezvoltarea și modernizarea mijloacelor de muncă în profil teritorial. Volumul și repartizarea fondurilor fixe — care constituie forma social-economică de existență și funcționare a mijloacelor de muncă — pe unități administrativ teritoriale oferă o imagine cuprinzătoare asupra amplasării raționale a forțelor de producție. Dacă în anul 1945 nici un județ, iar în anul 1970 numai 7 județe dispuneau de fonduri fixe în valoare de peste 20 miliarde lei, în anul 1984 fiecare din județele țării dispunea de această valoare a fondurilor fixe.

d) Obținerea unor realizări deosebite pe plan social, ținînd seama de țelul suprem al politicii partidului: creșterea continuă a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii.

Ridicarea gradului de urbanizare și înfăptuirea unor mutații profunde în structura populației pe cele două medii — urban și rural —, dau posibilitatea creșterii ponderii populației urbane. În cincinalul 1986—1990, prin dezvoltarea orașelor și transformarea unor centre comunale în orășele agroindustriale, populația din mediul urban va avea

o pondere de 57—58 la sută din totalul populației. În cadrul noilor orașe, precum și în comunele reședință ale consiliilor agroindustriale se vor construi noi unități cu caracter industrial, de interes republican și local. Pe baza programelor de sistematizare a localităților, în centrele urbane vor fi create noi instituții social-culturale, în domeniul învățămîntului, culturii și sănătății, care vor servi un număr de 4—5 comune înconjurătoare, pe o rază de 15—20 km, ceea ce va determina intensificarea legăturilor dintre oraș și sat, apropierea condițiilor de muncă și viață ale tuturor cetățenilor patriei noastre.

Rolul principal în realizarea obiectivelor stabilite în acest domeniu revine dezvoltării industriei republicane și agriculturii. În același timp, documentele de partid acordă o atenție specială dezvoltării micii industrii în fiecare județ. Potrivit Programului adoptat în acest sens de cel de-al III-lea Congres al consiliilor populare (10—11 septembrie 1985), în perioada 1986—1990 producția micii industrii urmează să se dubleze, trebuind să se realizeze cel puțin 8 000 lei pe locuitor. De asemenea, un accent deosebit se pune pe dezvoltarea serviciilor în toate localitățile, îndeosebi în mediul rural.

Creșterea și diversificarea susținută a producției industriale, agricole și a serviciilor reprezintă factorul hotărîtor al realizării autoconducerii, autoaprovizionării și autofinanțării, ca principii de bază prevăzute în *Legea privind autoconducerea, autogestiunea și autofinanțarea teritorial-administrativă*, dezbătută de Congres.

Repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării și ridicarea economico-socială a tuturor județelor asigură condițiile pentru afirmarea plenară a personalității oamenilor muncii, a egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate. Așa cum prevăd Directivele Congresului al XIII-lea al partidului, pînă în anul 2000, *„Se va încheia procesul de organizare teritorială și de sistematizare a tuturor localităților țării. Ca rezultat al acestui proces, al mecanizării lucrărilor agricole, al ridicării economice și sociale a tuturor localităților, se va realiza o apropiere tot mai mare a condițiilor de muncă și de viață de la sate de cele de la orașe"* [1].

În realizarea acestui proces de organizare și sistematizare a teritoriului, partidul nostru promovează o concepție avansată, umanistă, în centrul căreia se află ridicarea nivelului de viață al satelor. Referindu-se la această orientare, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Urbanizarea nu trebuie să însemne concentrarea unui număr mai mare de populație în orașele existente, ci ridicarea condițiilor de viață ale comunelor, ale localităților sătești la nivelul celor din localitățile urbane"* [2].

În acest spirit, în etapa următoare se vor dezvolta noi orașe agroindustriale și vor fi întreprinse măsuri pentru ridicarea generală a nivelului de civilizație al tuturor localităților.

---

[1] *Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul* 1986—1990 *și orientările de perspectivă pînă în anul* 2000, Editura Politică, București, 1984, p. 57—58.

[2] **Nicolae Ceaușescu**, *Cuvîntare la cel de-al III-lea Congres al consiliilor populare*, Editura Politică, București, 1985, pag. 20.

3

RELAȚIILE DE PRODUCȚIE SOCIALISTE

Relațiile socialiste de producție — formă socială nouă, progresistă, de existență, funcționare, realizare și dezvoltare a forțelor de producție —, constituie principalul motor al dezvoltării forțelor de producție. De aceea, în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, o dată cu orientarea fermă a eforturilor națiunii spre modernizarea bazei tehnico-materiale, partidul nostru urmărește consecvent perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a ansamblului relațiilor sociale. Subliniind această orientare fundamentală a politicii partidului în etapa actuală, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R.: *„... vom acorda o atenție deosebită dezvoltării forțelor de producție, precum și perfecționării relațiilor sociale și de producție pe o bază nouă, continuînd cu fermitate procesul de transformare revoluționară a societății."* [1]

1. Sistemul relațiilor socialiste de producție

Relațiile socialiste de producție, în sensul cel mai larg al noțiunii, cuprind totalitatea raporturilor ce se statornicesc în societatea socialistă în legătură cu producția nemijlocită, repartiția, schimbul și consumul bunurilor materiale și al serviciilor.

Componentele relațiilor de producție nu sînt rupte unele de altele, ci se întrepătrund, se intercondiționează și se influențează reciproc. Ele există și se manifestă numai ca un *sistem* de relații.

Sistemul relațiilor de producție socialiste nu se reduce la suma aritmetică a elementelor componente; el constituie un tot unitar și organic, care include pe lîngă totalitatea elementelor componente și legăturile reciproce dintre aceste elemente, legăturile dintre fiecare element, pe de o parte, și sistemul privit în ansamblul său, pe de altă parte.

Sistemul relațiilor socialiste de producție poate fi privit și cercetat din mai multe unghiuri: al sferelor și ramurilor economiei naționale, al elementelor sale componente, al fazelor procesului reproducției socialiste și a subiecților economici între care se statornicesc acestea.

În cadrul *procesului unic al reproducției*, fiecare componentă a relațiilor economice ocupă un anumit loc și îndeplinește anumite funcții. Din acest punct de vedere, relațiile de producție socialiste se pot grupa în: a) relații nemijlocite de producție, care se statornicesc în procesul propriu-zis de creare a bunurilor materiale și serviciilor; b) relații de repartiție; c) relații de schimb; d) relații de consum.

Din punctul de vedere al *nivelului* la care se statornicesc, relațiile de producție sînt:

— raporturi care se stabilesc în interiorul întreprinderilor și al celorlalte unități economice, precum și între întreprinderi, denumite și *relații microeconomice*;

---

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 16.

relații ce se statornicesc între ramurile economice, ca și între acestea și economia națională în ansamblul său, denumite *relații macroeconomice* și — relații care se stabilesc între diferite economii naționale, în cadrul diviziunii internaționale a muncii, denumite și *relații mondoeconomice*.

Relațiile de producție mai pot fi grupate în: relații economice primare și relații derivate, secundare, terțiare etc.

2. Proprietatea socialistă și formele ei

Factorul principal care determină conținutul economico-social al sistemului relațiilor economice socialiste îl constituie *proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție*. Așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român „*proprietatea socialistă constituie baza orînduirii noastre noi, sursa propășirii materiale și spirituale a întregului popor*"[1].

Prin conținutul și formele ei, proprietatea socialistă determină schimbări profunde în economie, în mecanismul ei de funcționare și dezvoltare.

Esența proprietății socialiste

Proprietatea socialistă poate fi definită ca totalitatea raporturilor economice ce se statornicesc între membrii societății socialiste în legătură cu însușirea, apropierea (adică posesiunea, folosirea și dispoziția) mijloacelor de producție și a rezultatelor producției.

Proprietatea socialistă se caracterizează prin următoarele trăsături principale:

a) mijloacele de producție aparțin fie întregii societăți — proprietatea întregului popor —, fie unui colectiv sau grup de producători — proprietatea socialistă cooperatistă;

b) producătorii bunurilor materiale sînt *uniți*; proprietatea îi asociază la scara întregii societăți, în cazul proprietății întregului popor, și la nivelul unităților economice, în cazul proprietății cooperatiste. De aceea, proprietatea socialistă constituie *cel mai înalt grad de socializare*, în comparație cu toate formele de proprietate existente în orînduirile presocialiste;

c) membrii societății socialiste, ca subiecți ai relațiilor de proprietate, au o poziție egală față de mijloacele de producție și de rezultatele producției; ei sînt *coproprietari* ai avuției naționale. Calitatea fiecărui membru al societății, de proprietar al mijloacelor de producție, presupune în mod obiectiv necesar *apartenența* individului la colectivitatea respectivă și este *mijlocită* de această calitate. Izvorul proprietății socialiste îl constituie *munca depusă în comun* de membrii societății asociați la scara întregii economii naționale sau a unităților cooperatiste de producție. În aceste condiții calitățile de *proprietar și de producător nemijlocit* se reunesc și, ca urmare, membrii societății socialiste sînt *proprietari*, *producători* și *beneficiari* ai rezultatelor procesului social de producție. De aceea, în socialism nu există exploatarea omului de către om;

d) poziția egală a membrilor societății socialiste față de mijloacele de producție și calitatea lor de producători nemijlociți și de beneficiari ai rezultatelor producției — transformînd munca în singurul *izvor* de creștere a proprietății socialiste și a bunăstării fiecăruia — generează *necesitatea economică pentru toți membrii societății de a depune o muncă utilă*, în concordanță cu capacitățile lor, și *necesitatea*

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 102.

— relații ce se statornicesc între ramurile economice, ca și între acestea și economia națională în ansamblul său, denumite *relații macroeconomice* și
— relații care se stabilesc între diferite economii naționale, în cadrul diviziunii internaționale a muncii, denumite și *relații mondoeconomice.*

Relațiile de producție mai pot fi grupate în: relații economice primare și relații derivate, secundare, terțiare etc.

2. Proprietatea socialistă și formele ei

Factorul principal care determină conținutul economico-social al sistemului relațiilor economice socialiste îl constituie *proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.* Așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român *„proprietatea socialistă constituie baza orînduirii noastre noi, sursa propășirii materiale și spirituale a întregului popor"* [1].

Prin conținutul și formele ei, proprietatea socialistă determină schimbări profunde în economie, în mecanismul ei de funcționare și dezvoltare.

Esența proprietății socialiste

Proprietatea socialistă poate fi definită ca **totalitatea raporturilor economice ce se statornicesc între membrii societății socialiste în legătură cu însușirea, aproprierea (adică posesiunea, folosirea și dispoziția) mijloacelor de producție și a rezultatelor producției.**

Proprietatea socialistă se caracterizează prin următoarele trăsături principale:

a) mijloacele de producție aparțin fie întregii societăți — proprietatea întregului popor —, fie unui colectiv sau grup de producători — proprietatea socialistă cooperatistă;

b) producătorii bunurilor materiale sînt *uniți*; proprietatea îi asociază la scara întregii societăți, în cazul proprietății întregului popor, și la nivelul unităților economice, în cazul proprietății cooperatiste. De aceea, proprietatea socialistă constituie *cel mai înalt grad de socializare,* în comparație cu toate formele de proprietate existente în orînduirile presocialiste;

c) membrii societății socialiste, ca subiecți ai relațiilor de proprietate, au o poziție egală față de mijloacele de producție și de rezultatele producției; ei sînt *coproprietari* ai avuției naționale. Calitatea fiecărui membru al societății, de proprietar al mijloacelor de producție, presupune în mod obiectiv necesar *apartenența* individului la colectivitatea respectivă și este *mijlocită* de această calitate. Izvorul proprietății socialiste îl constituie *munca depusă în comun* de membrii societății asociați la scara întregii economii naționale sau a unităților cooperatiste de producție. În aceste condiții calitățile de *proprietar și de producător nemijlocit* se reunesc și, ca urmare, membrii societății socialiste sînt *proprietari, producători* și *beneficiari* ai rezultatelor procesului social de producție. De aceea, în socialism nu există exploatarea omului de către om;

d) poziția egală a membrilor societății socialiste față de mijloacele de producție și calitatea lor de producători nemijlociți și de beneficiari ai rezultatelor producției — transformînd munca în singurul *izvor* de creștere a proprietății socialiste și a bunăstării fiecăruia — generează *necesitatea economică pentru toți membrii societății de a depune o muncă utilă,* în concordanță cu capacitățile lor, și *necesitatea*

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism,* Editura Politică, București, 1975, p. 102.

ca societatea să asigure fiecărui membru al său un loc de muncă, în concordanță cu pregătirea și aptitudinile sale și cu nevoile societății.

Poziția egală față de mijloacele de producție își găsește expresia în *dreptul la muncă* egală pentru toți, în obligativitatea *generală de a munci*, în dreptul egal pentru toți de a se instrui și califica.

Munca prestată, apreciată prin cantitatea, calitatea, însemnătatea socială și rezultatele sale reprezintă, în socialism, *unitatea de măsură* egală pentru toți membrii societății, cu ajutorul căreia se determină contribuția fiecăruia la progresul vieții economico-sociale și partea ce i se cuvine de la societate. Munca constituie criteriul esențial care determină locul și rolul fiecăruia în societate;

e) proprietatea socialistă generează necesitatea și posibilitatea instaurării unor relații de colaborare și ajutor reciproc între membrii societății. Prin urmare, în însăși natura proprietății socialiste se află *temelia economică a democrației și profundului umanism* care caracterizează societatea socialistă în ansamblul ei.

O dată cu statornicirea proprietății socialiste, producția socială se subordonează scopului satisfacerii nemijlocite, cît mai depline, a trebuințelor materiale și spirituale ale tuturor membrilor societății, dezvoltării și afirmării multilaterale a personalității fiecăruia.

Însușirea, aproprierea economică socialistă a mijloacelor de producție și a produselor producției constituie un proces complex în cadrul căruia între subiecții participanți se stabilesc numeroase legături economice. Prin conținutul său acest proces cuprinde în primul rînd *aproprierea ca posesiune a mijloacelor de producție și a produselor producției*. În al doilea rînd, acest proces cuprinde *aproprierea economică, însușirea ca folosire planificată a obiectului proprietății*, în concordanță cu funcțiile pe care acesta le poate îndeplini în procesul de producție sau de consum neproductiv. Aceasta implică nu numai obligativitatea muncii pentru proprietari, ci și *unirea planificată a producătorilor cu mijloacele de producție*, care se realizează, în esență, prin repartizarea planificată a factorilor obiectivi și subiectivi între verigile diviziunii sociale a muncii, prin încadrarea dirijată a membrilor societății în sistemul diviziunii și cooperării muncii.

Aproprierea mijloacelor de producție și a rezultatelor producției cuprinde în al treilea rînd și *raporturile de dispoziție* colectivă care se formează în legătură cu gestionarea mijloacelor de producție și cu repartizarea rezultatelor activității economice.

Un moment intern esențial al acestor raporturi îl constituie *participarea efectivă*, nemijlocită și mijlocită, a membrilor societății, la gestionarea economică a proprietății, la *conducerea și organizarea procesului* de creare, creștere și dezvoltare a proprietății socialiste. Forma cea mai adecvată pentru etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate o constituie *autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară*.

Însușirea economică a mijloacelor de producție nu se rezumă la folosirea și gestionarea lor. În concordanță cu natura socialismului, aproprierea mijloacelor de producție se subordonează nemijlocit scopului obținerii de produse și servicii pentru satisfacerea trebuințelor tuturor membrilor societății și implică, în al patrulea rînd, raporturile prin care producătorii și proprietarii *beneficiază de roadele muncii comune*, de rezultatele gestionării și folosirii eficiente a mijloacelor de producție proprietate socială.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție reprezintă, așadar, *unitatea dialectică* a relațiilor economice de posesiune socială, folosire comună și dispoziție colectivă a bunurilor materiale și constituie deci, atît premisa fundamentală, condiția esențială, cît și rezultatul procesului de producție și reproducție socială. Relațiile de proprietate constituie componenta principală a sistemului relațiilor de

producție socialiste și stau la baza *superiorității* orînduirii socialiste, în însăși natura proprietății socialiste aflîndu-se *temelia economică a democrației și profundului umanism* care caracterizează societatea socialistă în ansamblul ei.

O dată cu statornicirea proprietății socialiste, producția socială se subordonează scopului satisfacerii nemijlocite, cît mai depline, a trebuințelor materiale și spirituale ale tuturor membrilor societății, dezvoltării și afirmări multilaterale a personalității fiecăruiai

Proprietatea întregului popor și proprietatea cooperatistă

Proprietatea întregului popor se caracterizează prin următoarele trăsături mai importante:

— bunurile care formează obiectul proprietății sociale constituie avuția întregii națiuni, o *proprietate unică și indivizibilă*;

— statul socialist — ca reprezentant al întregii societăți — administrează această avuție, conduce opera de dezvoltare a societății;

— mijloacele de producție se realizează ca proprietate socială în cadrul întreprinderilor întregului popor;

— funcționează în cadrul granițelor naționale ale fiecărei țări. Ea este deci proprietatea națională și constituie *baza complexului economic național unitar*.

Așa cum a arătat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, proprietatea întregului popor nu trebuie identificată cu proprietatea de stat. Mijloacele de producție care funcționează în prezent în întreprinderile aparținînd societății sînt rodul muncii comune, al acumulării socialiste și de aceea ele aparțin întregului popor. Statul nu este decît un instrument în mîna clasei muncitoare, a oamenilor muncii și el, ca reprezentant al întregului popor, trebuie să exercite controlul și să vegheze la buna gospodărire a proprietății întregului popor, precum și a celei cooperatiste.

Între stat, în calitate de administrator general al proprietății întregului popor, și colectivele de oameni ai muncii din întreprinderi și centrale, precum și între acestea și întreprinderile cooperatiste, se stabilesc anumite relații economice și juridice în cadrul cărora întreprinderile proprietate a întregului popor apar ca întreprinderi de stat.

Proprietatea cooperatistă există în industrie, agricultură, comerț, servicii. Ea exprimă relațiile economice care se statornicesc între membrii unităților cooperatiste, între unitățile cooperatiste precum și între acestea și societatea socialistă, *în legătură cu însușirea (posesiunea, folosirea și dreptul de dispoziție) de către unitățile cooperatiste și intercooperatiste a mijloacelor de producție și a produselor*.

Proprietatea cooperatistă se dezvoltă în strînsă legătură cu proprietatea socialistă a întregului popor, cu ajutorul statului socialist. Sprijinul multilateral acordat de statul socialist cooperativelor agricole de producție a constituit unul din factorii principali care au contribuit la consolidarea și dezvoltarea ei.

Unitatea celor două forme de proprietate

Proprietatea întregului popor și cea cooperatistă sînt, în esența lor, *de același tip*. Prin conținutul lor social ambele sînt forme ale proprietății *socialiste*, exclud exploatarea și dominarea omului de către om, împărțirea oamenilor în proprietari și nonproprietari; în ambele forme producătorii au aceeași poziție față de mijloacele de producție și față de produsele obținute cu ajutorul acestora. Unitatea lor de tip își

găsește, de asemenea, expresia în caracterul nou — de colaborare și ajutor reciproc — al relațiilor care se statornicesc între membrii societății sau colectivelor de producători, în legătură cu însușirea, posedarea și folosirea mijloacelor de producție și a rezultatelor ei

Unitatea de tip a celor două forme de proprietate, conținutul lor socialist reprezintă factorul principal care face ca producția socială să fie subordonată scopului fundamental al socialismului: satisfacerea cît mai deplină a trebuințelor materiale ale membrilor societății, dezvoltarea multilaterală a personalității umane. Ca urmare a unității de tip a celor două forme de proprietate, legile economice ale socialismului acționează în întreaga economie națională.

Esența comună a celor două forme de proprietate determină aplicarea aceloraşi principii de organizare a producției și a muncii în cele două sectoare: dreptul garantat la muncă, autogestiunea economică, stimularea materială și morală a producătorilor în ridicarea nivelului calitativ al activității prestate și sporirea eficienței acesteia, munca și conducerea colectivă.

Unitatea de tip a celor două forme de proprietate constituie baza unității intereselor economice fundamentale ale clasei muncitoare și țărănimii cooperatiste, temelia economică a alianței și prieteniei de nezdruncinat dintre cele două clase ale societății socialiste. Datorită esenței comune se va dezvolta tot mai mult conlucrarea dintre cele două forme de proprietate, se vor șterge treptat deosebirile dintre ele, iar în perspectiva edificării comunismului deplin ele se vor contopi și transforma în proprietatea unică a intregului popor.

Unitatea de tip a celor două forme de proprietate nu exclude existența unor *deosebiri* între ele, care se referă la nivelul de socializare și la formele de organizare.

Deosebirile dintre cele două forme ale proprietății socialiste nu înseamnă subaprecierea proprietății cooperatiste. Contrapunerea celor două forme de proprietate și accentuarea deosebirilor dintre ele pot să ducă la apariția unor greutăți și contradicții în procesul dezvoltării economico-sociale.

Proprietatea personală

Alături de proprietatea întregului popor și cea cooperatistă există și *proprietatea personală*, care are ca izvor munca utilă prestată atît în folosul societății, cît și în folosul personal. În condițiile socialismului nimeni nu trebuie să realizeze venituri prin exploatarea muncii altora. Temelia cea mai trainică a proprietății personale, a ridicării nivelului de trai al celor ce muncesc o constituie creșterea și dezvoltarea neîntreruptă a proprietății socialiste sub cele două forme ale sale.

În structura societății noastre există un număr restrîns de țărani cu gospodărie individuală, îndeosebi în zonele de munte și deal; ei își bazează existența pe munca lor și a familiilor lor, desfășoară o activitate utilă în agricultură, silvicultură, construcții și alte sectoare economice. De asemenea, mai există meseriași particulari și liber profesioniști care își întemeiază existența pe munca lor, a familiilor lor și desfășoară o activitate folositoare societății. Această formă de proprietate are o arie restrînsă, ponderea ei în cadrul produsului social și al avuției naționale este mică. Evoluția proprietății personale este puternic influențată de proprietatea socialistă care este dominantă și determinantă în economia noastră națională.

3. Perfecționarea relațiilor de producție în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate

Necesitatea obiectivă a concordanței relațiilor de producție cu forțele de producție

Necesitatea perfecționării izvorăște înainte de toate din interacțiunea obiectivă ce există între forțele productive materiale și relațiile economice, din acțiunea legii concordanței relațiilor de producție cu forțele productive. O dată cu modificările care se produc în sfera forțelor productive — ridicarea nivelului lor de dezvoltare, schimbarea structurii în direcția modernizării, accentuarea caracterului lor social — este necesară perfecționarea relațiilor de producție, întrucît numai în cadrul unei concordanțe între aceste două componente ale modului de producție socialist se realizează progresul economico-social.

O altă cauză care impune perfecționarea relațiilor de producție o constituie existența și apariția unor contradicții în însuși sistemul relațiilor economice, contradicții a căror rezolvare stimulează întreaga dezvoltare economico-socială.

În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, realizarea concordanței dintre forțele și relațiile de producție capătă noi dimensiuni. Se amplifică și se diversifică forțele de producție, mai ales sub influența noii revoluții tehnico-științifice contemporane. Totodată, relațiile socialiste de producție devin mai cuprinzătoare și mai complexe, se realizează în forme mai variate și mai adecvate.

Conținutul și direcțiile perfecționării relațiilor de producție

Principalele direcții ale perfecționării relațiilor socialiste de producție sînt:

a) perfecționarea relațiilor nemijlocite de producție și, în primul rînd, a concentrării, specializării, combinării și cooperării în concordanță cu dezvoltarea tehnicii și tehnologiilor de fabricație, cu cerințele revoluției tehnico-științifice contemporane, cu direcțiile adîncirii diviziunii sociale a muncii și ale cooperării economice;

b) promovarea tot mai puternică și mai consecventă a principiilor socialiste de muncă și repartiție;

c) creșterea și perfecționarea relațiilor economice de schimb între unitățile economice, între acestea și statul socialist;

d) creșterea rolului relațiilor și pîrghiilor economico-financiare în procesul de dezvoltare a întregii economii;

e) perfecționarea relațiilor sociale de consum;

f) perfecționarea formelor, metodelor, a activității și relațiilor de conducere științifică, planificare și organizare a vieții economico-sociale.

Aceasta înseamnă că în procesul dezvoltării relațiilor economice va crește continuu rolul societății socialiste în ansamblul ei, al unităților economice aparținînd întregului popor și al celor cooperatiste, al membrilor societății socialiste. *Va crește rolul economic al statului socialist,* se vor amplifica funcțiile întreprinderilor și celorlalte unități economice.

Înfăptuirea acestor cerințe ale perfecționării și dezvoltării relațiilor economice este legată indisolubil de *sporirea funcțiilor factorului conștient în dezvoltarea societății, de creșterea continuă a rolului conducător al partidului.* Partidul elaborează strategia dezvoltării economico-sociale a țării, stabilește direcțiile de acțiune și obiectivele principale de înfăptuit, formele, metodele și pîrghiile conducerii, organizării și des-

făşurării activităţii economico-sociale. Partidul soluţionează contradicţiile care apar în procesul dezvoltării economice şi sociale a ţării.

Creşterea şi dezvoltarea proprietăţii socialiste — baza progresului economico-social

Realităţile din ţara noastră, ca şi din celelalte ţări socialiste, demonstrează că la baza dezvoltării economiei naţionale şi a afirmării superiorităţii noii orînduiri se află proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie. Ea reprezintă *baza trainică* a socialismului şi comunismului. Îmbinarea strînsă a proprietăţii întregului popor şi a celei cooperatiste într-un tot unitar, în ansamblul economiei naţionale, oferă posibilităţi multiple de folosire raţională a tuturor resurselor materiale şi umane ale societăţii, permite creşterea în ritm susţinut a producţiei, perfecţionarea relaţiilor sociale şi satisfacerea tot mai deplină a trebuinţelor materiale şi spirituale ale celor ce muncesc de la oraşe şi sate. De aceea, întărirea şi dezvoltarea proprietăţii socialiste, în ambele ei forme, constituie o problemă de importanţă primordială, în care este profund interesat întregul popor. *„Avem marea răspundere* — a subliniat tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** la Congresul al III-lea al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste — *de a face totul pentru dezvoltarea în continuare a proprietăţii socialiste — proprietatea comună, cooperatistă şi de stat — garanţia sigură a dezvoltării în continuare a patriei noastre, a bunăstării, libertăţii şi fericirii întregii naţiuni."* [1]

Dezvoltarea relaţiilor socialiste de proprietate reprezintă un proces dialectic complex. El cuprinde atît creşterea *volumului* şi modificarea *structurii* bunurilor care constituie conţinutul natural-material al relaţiilor de proprietate, cît şi raporturile care se statornicesc între cele două forme de proprietate, între membrii societăţii în legătură cu însuşirea, posesiunea şi folosirea mijloacelor de producţie.

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producţie se realizează din punct de vedere economic, înainte de toate, în ridicarea bunăstării materiale şi spirituale a tuturor membrilor societăţii, în dezvoltarea şi afirmarea multilaterală a personalităţii fiecăruia. Întărirea şi dezvoltarea proprietăţii socialiste se află la baza ridicării sistematice a standardului de viaţă.

Calea de întărire şi creştere a proprietăţii socialiste în etapa edificării socialismului multilateral dezvoltat o constituie reproducţia lărgită. Ca urmare a unor vaste programe de investiţii, valoarea avuţiei naţionale în fonduri fixe a crescut de la 161,7 miliarde lei în 1945 la 2 593 miliarde lei în 1984. În aceeaşi perioadă numărul capacităţilor de producţie industriale şi agrozootehnice principale puse în funcţiune a fost de 9 912.

Unul din procesele legice ale dezvoltării proprietăţii socialiste în această etapă constă în *intensificarea colaborării şi conlucrării dintre proprietatea întregului popor şi cea cooperatistă*, de împletire tot mai strînsă a acestora pe măsura înaintării pe calea socialismului multilateral dezvoltat şi a comunismului. Cooperarea dintre întreprinderile agricole de stat şi cele cooperatiste asigură generalizarea experienţei înaintate, valorificarea mai înaltă a resurselor materiale şi financiare atît din agricultura de stat, cît şi din cea cooperatistă, creşterea producţiei agricole şi a veniturilor oamenilor muncii de la sate. De asemenea, se desfăşoară o largă cooperare între cooperativele agricole de producţie şi staţiunile pentru mecanizarea agriculturii în vederea folosirii raţionale a utilajelor, îmbunătăţirii conducerii şi a organizării muncii, creşterii producţiei agricole. Ro-

[1] **Nicolae Ceauşescu**: *Cuvîntare la Congresul al III-lea al Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste*, Editura Politică, Bucureşti, 1985, p. 9.

lul hotărîtor în realizarea acestor acțiuni de cooperare și în general în organizarea și desfășurarea unitară a activității în agricultură revine *consiliilor unice agroindustriale*. În cadrul acestora, unitățile agriculturii socialiste — păstrîndu-și proprietatea și autonomia — cooperează tot mai strîns, pe baza unificării mijloacelor mecanice și tehnice, a chimizării producției, a folosirii sistemelor de irigații, a activității de îmbunătățiri funciare. Consiliile unice se ocupă de organizarea unitară a tuturor ramurilor agricole, asigurînd, totodată, cadrul organizatoric necesar concentrării, zonării și specializării producției, consolidării economice și financiare a fiecărei unități agricole.

Așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** *„se impune să perfecționăm principiile de proprietate, de organizare socială, principiile noului mecanism economic, ale autoconducerii și autogestiunii muncitorcști, pentru a asigura ca oamenii muncii dintr-o unitate economico-socială să-și realizeze mai bine calitatea de proprietari asupra părții din proprietatea întregului popor încredințată lor spre gospodărire și dezvoltare"* [1].

Un rol important în această direcție îl are introducerea și perfecționarea autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare, care creează cadrul favorabil pentru participarea directă a oamenilor muncii la conducerea unităților economice, la adoptarea deciziilor care privesc gospodărirea cu eficiență maximă a fondurilor de producție, la elaborarea și îndeplinirea planului. În concepția partidului nostru, autoconducerea muncitorească reprezintă nu numai un sistem de valori și relații politice, ci și un ansamblu de forme, atribute și trăsături caracteristice relațiilor economice prin care se realizează proprietatea socialistă și o pîrghie de îmbinare și armonizare a intereselor generale ale societății cu interesele și năzuințele colectivelor de oameni ai muncii din fiecare unitate socialistă, precum și de împletire a activității economice cu satisfacerea necesităților materiale și social-culturale.

Ridicarea pe o treaptă superioară a calității oamenilor muncii de proprietari ai mijloacelor de producție, de producători și beneficiari ai avuției naționale s-a realizat și prin participarea cu părți sociale a oamenilor muncii la constituirea fondului de dezvoltare al unității economice. Potrivit prevederilor [2], oamenii muncii din unitățile economice pot avea în proprietate o parte din valoarea mijloacelor fixe aflate în administrarea acestor unități, ca parte socială. Partea socială aflată în proprietatea fiecărui om al muncii se constituie prin depunerea unei sume de bani la fondul de dezvoltare economică al unității, care nu poate fi mai mare de 50 000 și mai mică de 10 000 lei, pe întreaga perioadă de activitate a fiecărui om al muncii, și este purtătoare de dobîndă — venitul anual curent al oamenilor muncii fiind de 6%, în cazul realizării beneficiilor planificate, și de 5%, în cazul nerealizării beneficiului planificat al unității. Prin această măsură, se urmărește întărirea răspunderii oamenilor muncii pentru dezvoltarea și apărarea avutului obștesc și utilizarea cu maximum de eficiență a mijloacelor de care dispun întreprinderile, participarea mai activă a colectivelor de muncă la creșterea eficienței economice a întreprinderilor. În scopul întăririi autoconducerii muncitorești și al creșterii răspunderii colectivelor de oameni ai muncii, a organelor de conducere colective din întreprinderi, centrale, ministere și alte organe centrale, precum și a comitetelor executive ale consiliilor populare județene a fost

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *„România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate"*, vol. 24, Editura Politică, București, 1983, p. 31.

[2] Vezi: *Legea nr. 3/1982 privind participarea cu părți sociale a oamenilor muncii din unitățile economice de stat la constituirea fondului de dezvoltare economică*. Consiliul de Stat. Colecția „Legislație economică și financiară", 1983.

instituit contractul-angajament dintre stat și colectivele de oameni ai muncii, prin care patrimoniul intreprinderilor și centralelor — parte integrantă din proprietatea intregului popor se incredințează personalului muncitor, în vederea exercitării nemijlocite a prerogativelor și răspunderilor ce decurg din calitatea oamenilor muncii de proprietari, producători și beneficiari [2].

4. Contradicțiile economice și căile soluționării lor

Relațiile economice socialiste nu sînt statice, ci se află într-o continuă mișcare și transformare dialectică. Izvorul mișcării economico-sociale, al mișcării în universul natural și social îl constituie *contradicțiile*. Așa cum scria **Karl Marx**, *„ceea ce constituie esența mișcării dialectice este coexistența celor două laturi contradictorii, lupta și contopirea lor într-o categorie nouă"*.

Caracterul obiectiv al contradicțiilor

Realitatea nemijlocită, viața economică reală și concretă din țările socialiste a demonstrat caracterul eronat, din punct de vedere teoretic, și păgubitor, din punct de vedere practic, al opiniilor care susțineau că societatea socialistă ar fi lipsită de contradicții. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a precizat că *„manifestarea contradicțiilor, lupta între ele constituie și în socialism o lege a dezvoltării sociale"*.[1]

În condițiile socialismului se pot manifesta contradicții între cele două laturi fundamentale ale modului de producție: forțele de producție și relațiile de producție; între diferite componente ale forțelor de producție; între volumul și structura trebuințelor, pe de o parte, și volumul și structura producției, pe de altă parte; între elementele componente ale sistemului relațiilor economice socialiste.

De asemenea, se pot manifesta contradicții între diferitele laturi ale muncii: între munca fizică și intelectuală; între munca abstractă și munca concretă, între munca industrială și cea agricolă; între timpul de muncă individual și timpul de muncă social; între munca nemijlocit socială, pe de o parte, și munca relativ autonomă și independentă desfășurată în unitățile economice, pe de altă parte. Mărfii îi este imanentă contradicția dintre valoarea de întrebuințare și valoare etc. Exemplele menționate arată că procesele economice reprezintă *o unitate de laturi, de elemente contradictorii, o unitate contradictorie, o unitate a contrariilor, că legea contrariilor are caracter obiectiv*. Aceasta impune necesitatea studierii contradicțiilor ca laturi, aspecte și determinări ale fiecărei relații economice în parte și ale interacțiunii dintre acestea.

Natura contradicțiilor economice

Prin natura lor, contradicțiile socialismului nu sînt antagoniste; polarizarea contrariilor nu este prin sine însăși dușmănoasă. În condițiile socialismului contrariile nu numai că se presupun reciproc și trec unele în altele, dar ele sînt orientate în principiu într-o direcție unică; unitatea lor nu slăbește, ci se consolidează și se întărește. Accentuarea unității contrariilor nu înseamnă

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1972, p. 549.

[2] Vezi: *Legea nr. 3/1983 cu privire la contractul — angajament*. Consiliul de Stat. Colecția „Legislație privind munca, sănătatea și ocrotirile sociale", 1983.

însă identificarea absolută a acestora și nu poate însemna „eliberarea" unității de laturi contrarii; unitatea conține permanent, în sine, contrarii și se realizează numai prin interacțiunea contrariilor, prin împletirea și combinarea acestora. În societatea socialistă contradicțiile se manifestă pe fondul general al concordanței procesului de omogenizare a structurii economice a societății și a unității intereselor economice fundamentale generale, colective și personale și al relațiilor de colaborare și ajutor reciproc. Aceasta generează necesitatea și posibilitatea rezolvării și depășirii la timp a contradicțiilor, ceea ce amplifică rolul lor de izvor și impuls al progresului economico-social.

Cu toate acestea, posibilitatea nu se transformă automat în realitate; ca urmare, atunci cînd contradicțiile nu sînt sesizate și soluționate la timp, ele se pot dezvolta, pot genera frămîntări, convulsii, dereglări în mecanismul de funcționare și dezvoltare a economiei.

Rezolvarea și depășirea contradicțiilor

Prin soluționarea contradicțiilor se înțelege, înainte de toate, procesul de schimbare a conținutului relației dintre laturile contrarii ale unității în favoarea restabilirii concordanței dintre ele și a afirmării nestînjenite a noului. În condițiile socialismului modul specific de mișcare și rezolvare a contradicțiilor îl constituie activitatea conștientă, științific fundamentată a membrilor societății uniți în asociația de muncă a producătorilor. Premisa gnoseologică a acestei rezolvări o constituie studierea și cunoașterea cît mai cuprinzătoare a realității și cerințelor obiective. *„Rolul factorului conștient, al conducerii de către partid, al activității statului socialist* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *constă nu în a închide ochii și a nega existența contradicțiilor, ci în a recunoaște existența lor, a le înțelege, a le studia temeinic și a găsi căile care să ducă la atenuarea și lichidarea lor, asigurîndu-se continuu cîmp liber pentru afirmarea noului în toate domeniile de activitate"* [1]

Prin acțiunea conștientă desfășurată în concordanță cu cerințele obiective ale progresului, societatea procedează la schimbarea conținutului raportului dintre laturile contrarii, perfecționează metodele de organizare și conducere, creează forme noi de acțiune mai eficientă asupra realității, acționează hotărît pentru promovarea noului în toate domeniile de activitate.

5. Acțiunea legilor economice în socialism

Mecanismul de acțiune a legilor economice obiective

Desfășurarea vieții economice în ansamblul ei, funcționarea și dezvoltarea economiei naționale, înfăptuirea reproducției socialiste lărgite sînt guvernate de *acțiunea întregului sistem de legi economice.*

Mecanismul de acțiune a legilor economice își găsește expresia în totalitatea formelor economice obiective, reciproc legate între ele, în care se concretizează interdependențele economice. Un asemenea mecanism include: trebuințele și interesele economice; scopul producției socialiste; formele economice obiective în care se manifestă acțiunea legilor economice; formele legăturilor de intercondiționare, întrepătrundere și influențare reciprocă dintre legile economice; contradicțiile economice.

[1] **Nicolae Ceaușescu**; *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1972, p. 549.

Dezvăluirea mecanismului de acțiune a legilor economice obiective presupune, înainte de toate, evidențierea cauzei determinante și a forței motrice hotărîtoare care pune în mișcare masele de producători. O asemenea cauză este satisfacerea cît mai deplină a trebuințelor materiale și spirituale mereu crescînde ale tuturor membrilor societății. Trebuințele se manifestă prin *interesele economice*, care, la rîndul lor, condiționează mobilurile activității membrilor societății și se concretizează în ele. În cadrul sistemului de interese se disting: interesele generale ale societății; interesele colective, ale claselor și categoriilor sociale, ale altor colective și microcolective și interesele personale ale membrilor societății. Natura proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, poziția egală a membrilor societății față de mijloacele de producție, bun al întregului popor, caracterul de colaborare și ajutor reciproc propriu relațiilor economice socialiste generează, în mod obiectiv, *unitatea intereselor economice generale, colective și personale*. În condițiile socialismului, unitatea intereselor economice ale societății, claselor și categoriilor sociale și personale și concordanța dintre ele constituie unul din factorii principali care acționează în direcția accelerării dezvoltării economice și sociale a fiecărei țări socialiste.

Formele economice în care se realizează produsul social total, venitul național, fondul național de dezvoltare economico-socială, acumularea, prețul, beneficiul, rentabilitatea, retribuția, premiile, creditul — privite în unitatea și legăturile lor —, ca și în determinările lor calitative și cantitative, constituie unul din elementele importante ale mecanismului general de acțiune a sistemului de legi economice. Desigur, formele economice în care se manifestă și realizează legile economice sînt rezultatul acțiunii și întrepătrunderii a numeroși factori economico-sociali. Într-o măsură sau alta toate formele economice prin care se manifestă legile economice sînt legate de producția, repartiția, schimbul și consumul bunurilor materiale și serviciilor, de reproducția socialistă lărgită.

Folosirea acțiunii legilor economice în socialism

O trăsătură caracteristică a socialismului este folosirea conștientă de către oameni a legilor economice. „*Forțele sociale*, — scria **F. Engels** — *la fel ca și forțele naturii, acționează orbește, violent și distructiv* **atîta timp cît nu le cunoaștem** *și* **nu ținem seama de ele...** *Dar odată ce am înțeles natura lor, ele pot fi transformate în mîinile producătorilor asociați din stăpîni demonici în servitori docili. Este aceeași deosebire ca între forța distructivă a electricității din fulgerul furtunii și electricitatea îmblînzită a telegrafului și arcului voltaic. Aceeași deosebire ca între incendiu și focul pus în slujba omului*“ [1].

În condițiile socialismului folosirea legilor economice reprezintă o necesitate obiectivă pentru societate, care izvorăște, înainte de toate, din caracterul social al forțelor de producție, al producției și al muncii, din natura proprietății socialiste, din caracterul conștient dirijat al procesului de făurire a socialismului și comunismului.

Folosirea conștientă a acțiunii legilor economice se întemeiază pe: cunoașterea cît mai temeinică a cerințelor obiective; orientarea activității economice în concordanță cu acțiunea legilor economice care, la rîndul ei, presupune existența unei *unități de voință și acțiune* a tuturor membrilor societății; elaborarea și promovarea unei politici economice științific fundamentate — obiective care fac necesară folosirea celor mai potrivite *metode, forme și pîrghii pentru conducerea, organizarea și desfășurarea activităților economice*; elaborarea unui pro-

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 20, Editura Politică, București, 1964, p. 276 (s.n.).

gram concret de acțiune, care trebuie să cuprindă direcțiile fundamentale ale acțiunii și obiectivele principale de realizat.

Totalitatea metodelor, pîrghiilor și formelor de conducere, organizare și desfășurare planificată a vieții social-economice, elaborate și utilizate în concordanță cu mecanismul obiectiv de acțiune a sistemului de legi constituie, în fapt, *mecanismul de folosire a legilor obiective*.

Într-o determinare mai concretă și mai cuprinzătoare, mecanismul de folosire a legilor economice trebuie să cuprindă:

— cunoașterea trebuințelor curente și de perspectivă ale societății, determinarea verigii conducătoare în cadrul sistemului de trebuințe, a verigilor principale, corelarea trebuințelor cu posibilitățile economice ale societății. Stabilirea priorităților și a ordinii de urgență în ceea ce privește satisfacerea trebuințelor, optimizarea lor și repartizarea proporțională a mijloacelor de producție și a forței de muncă în concordanță cu structura și volumul trebuințelor, pe de o parte, și cu normele sociale de cheltuire a muncii vii și materializate, pe de alta;

— formele de organizare și desfășurare a producției sociale. Determinarea parametrilor optimi ai concentrării, specializării, combinării și cooperării în producție;

— formele economice de realizare a repartiției, schimbului și consumului de bunuri și servicii;

— formele și metodele de conducere conștientă, planificată a vieții economice și structurile organizatorice necesare;

— formele economice prin care se realizează stimularea materială a producătorilor și armonizarea intereselor economice personale, colective și generale ale societății și se rezolvă contradicțiile neantagoniste ce apar între acestea;

— formele, normele, metodele și cadrul instituțional juridic care, reflectînd relațiile economice, oficializează, investește cu titlu executoriu, obligativitatea participării și modul de participare a membrilor societății la viața economică;

— factorii politici, morali și social-psihologici care acționează asupra producției și reproducției în direcția realizării ritmului de dezvoltare și a ridicării nivelului calitativ al activității economico-sociale. Formele economice, prin care se manifestă și se realizează legile economice obiective, dobîndesc în cazul mecanismului de folosire conștientă a legilor economice valoarea de *pîrghii economice*, pe care societatea le folosește pentru a asigura funcționarea normală și dezvoltarea social-economică.

Eficiența mecanismului de folosire a legilor obiective depinde de gradul de cunoaștere a legilor și cerințelor obiective, de nivelul cunoașterii condițiilor economice concrete în care aceste legi acționează și se manifestă în fiecare etapă istorică, de gradul în care se realizează concordanța dintre mecanismul folosirii legilor și mecanismul obiectiv al acțiunii lor, sau măsura luării în considerare a cerințelor obiective ale dezvoltării, de eficiența pîrghiilor și metodelor de organizare, conducere și desfășurare a activității economice în general, a producției materiale în special, precum și de nivelul concordanței dintre activitatea conștientă, dirijată a maselor de oameni ai muncii și acțiunea legilor obiective.

Pe această bază, partidul nostru a elaborat un *nou mecanism economico-financiar*, care se aplică de la sfîrșitul deceniului trecut.

Actuala etapă de dezvoltare a țării noastre amplifică necesitatea și rolul cunoașterii și folosirii legilor obiective, a perfecționării noului mecanism economico-financiar. În raportul C.C. al P.C.R. prezentat la Congresul al XIII-lea, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat că *„înțelegerea și aplicarea legilor economice generale trebuie să aibă ca scop perfecționarea modului de producție socialist, a forțelor și relațiilor de producție și sociale. Să acționăm conștient în aplicarea legilor economice înlăturînd voluntarismul dar și acționarea de la sine a acestora.*

Noul mecanism economico-financiar trebuie să îmbine în mod unitar proprietatea socialistă, modul de producție socialist, cu o largă inițiativă și cointeresare materială a maselor. Deci, aplicarea noului mecanism, a legilor economice generale nu trebuie să se desfășoare la voia întîmplării, ci să fie condusă în mod conștient" [1].

Această necesitate este legată de creșterea complexității proceselor economico-sociale, de perfecționarea relațiilor socialiste de producție, precum și a metodelor de conducere și planificare a activității economico sociale.

Legea economică fundamentală a socialismului

În toate orînduirile sociale scopul final al producției l-a constituit satisfacerea trebuințelor membrilor societății. Ele îndeplinesc un multiplu rol, de impuls fundamental și forță motrice economică, de punct de pornire și scop final al acțiunii oamenilor.

Trebuințele economice se manifestă prin interese economice care, în fiecare etapă istorică, sînt legate de dezvoltarea forțelor productive și a relațiilor de producție. În orînduirile sociale bazate pe exploatare, între satisfacerea trebuințelor membrilor societății, pe de o parte, și dezvoltarea producției, pe de altă parte, se interpun — ca verigă social-economică contradictorie — mobilurile determinate în mod nemijlocit de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, producerea bunurilor materiale și însușirea plusprodusului făcîndu-se în interesul claselor exploatatoare.

Clasicii socialismului științific au subliniat că, o dată cu instaurarea proprietății sociale asupra mijloacelor de producție, vor avea loc schimbări esențiale în raportul dintre producție și consum, între dezvoltarea economică socială și gradul de realizare a trebuințelor membrilor societății realizîndu-se o legătură *nemijlocită*. Caracterizînd sintetic finalitatea producției sociale, precum și raportul dintre produsul necesar și plusprodus în socialism, **V. I. Lenin** arăta că produsele muncii efectuate în comun vor fi utilizate „*... în folosul oamenilor înșiși, iar prisosul produs, peste cele necesare întreținerii lor, va servi pentru satisfacerea nevoilor lor, pentru deplina dezvoltare a tuturor aptitudinilor lor și pentru folosirea în condiții de egalitate a tuturor cuceririlor științei și artei*" [2].

Baza social-economică obiectivă a acestei legături nemijlocite o constituie proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, în condițiile căreia oamenii muncii devin proprietari și beneficiari ai rezultatelor activității economice. Realizarea economică a acestor trăsături poate avea loc prin *subordonarea întregii producții sociale scopului nemijlocit al creșterii gradului de satisfacere a trebuințelor materiale și spirituale a tuturor membrilor societății*. Nu numai societatea socialistă în ansamblul său, ci și producătorii socialiști uniți, unitățile economice și colectivele lor sînt nemijlocit interesați în satisfacerea cît mai deplină a trebuințelor economice și sociale. În acest fel se realizează o legătură organică între producerea produsului necesar și a plusprodusului, ele fiind deopotrivă subordonate asigurării bunăstării materiale și spirituale a tuturor membrilor societății.

Noile relații concretizează unitatea dintre natura socială a stăpînirii mijloacelor de producție, pe de o parte, și scopul social al activității productive, pe de altă parte, și își găsesc expresia în *legea economică fundamentală a socialismului*. Aceasta exprimă necesitatea asigurării bunăstării materiale și spirituale a tuturor membrilor societății, a dezvoltării și afirmării multi-

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 28.

[2] **V. I. Lenin**: *Opere complete*, vol. 2, Editura Politică, București, 1963, p. 96.

laterale armonioase a fiecăruia, ca finalitate social-umană a întregului proces de dezvoltare economică a țării. Realizarea unei asemenea cerințe are drept mijloc creșterea continuă și diversificarea producției sociale, perfecționarea sistematică și planificată a acesteia pe baza cuceririlor științei și tehnicii moderne și a relațiilor socialiste de producție. Astfel, legea economică fundamentală a socialismului exprimă legăturile de interdependență directă dintre scopul nemijlocit și de durată al activității economico-sociale, pe de o parte, și mijloacele pentru realizarea acestuia, pe de altă parte. Ea acționează în toate fazele procesului de reproducție socialistă, determină împletirea obiectivă a intereselor generale, colective și individuale, exprimînd, în același timp, necesitatea participării tuturor membrilor societății la realizarea progresului economico-social.

Acțiunea legii economice fundamentale a socialismului se împletește organic cu acțiunea celorlalte legi economice obiective, determinînd esența și direcția principală a activității oamenilor, a întregii societăți. Folosirea ei se concretizează în nivelul de trai și ridicarea calității vieții, ca scop suprem al politicii partidului nostru. Acestui țel suprem îi sînt subordonate toate eforturile pentru dezvoltarea economiei naționale și creșterea venitului național — unica sursă de ridicare a nivelului de trai. Edificator în acestă privință este faptul că în perioada 1950—1984, pe baza creșterii venitului național al țării, retribuția reală a personalului muncitor a sporit de 4,4 ori; veniturile reale ale țărănimii, de 4,8 ori, iar veniturile obținute de populație din fondurile sociale de consum calculate pe o familie au crescut de la 772 lei la peste 13 000 lei.

Contradicțiile între interesele generale și cele individuale se manifestă pe fondul interesului fundamental, care decurge din legătura directă ce se stabilește între dezvoltarea economico-socială și gradul de satisfacere a trebuințelor membrilor societății, ceea ce creează largi posibilități de progres.

În centrul politicii generale a partidului și statului nostru de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism se află permanent omul — factorul esențial al întregii dezvoltări economico-sociale —, satisfacerea plenară a cerințelor sale de viață în continuă creștere și diversificare, afirmarea neîngrădită a personalității umane. Acestui țel îi sînt subordonate toate eforturile pentru creșterea venitului național, pentru dezvoltarea în ritm intens a economiei.

Extinderea și adîncirea proprietății socialiste, perfecționarea relațiilor de producție socialiste, a ansamblului relațiilor sociale, creează un cadru mai larg pentru acțiunea legilor economice, înainte de toate pentru acțiunea legii economice fundamentale a socialismului. De aceea, întărirea și apărarea proprietății socialiste constituie o problemă esențială a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism. Pornind de la aceste considerente, au fost luate măsuri pentru întărirea rolului diferitelor comisii și consilii din întreprinderi, în mod deosebit al consiliului de judecată, chemat să tragă la răspundere pe toți cei ce încalcă ordinea, disciplina, normele de conviețuire socială, care aduc prejudicii activității întreprinderii, proprietății obștești. S-a întărit, de asemenea, controlul muncitoresc în toate întreprinderile și instituțiile. A fost organizată o comisie de apărare și dezvoltare a proprietății obștești, socialiste. Întrucît cine nu îndeplinește în mod conștiincios sarcinile și atribuțiile, la locul său de muncă, aduce prejudicii întregului colectiv, proprietății socialiste, dezvoltării generale a societății, el trebuie să răspundă în fața colectivului de oameni ai muncii.

Acțiunea legii economice fundamentale imprimă mișcării economice a societății direcția spre comunismul deplin, spre faza superioară a societății comuniste.

4

PROPORȚIONALITATEA PLANICĂ ȘI PLANIFICAREA

O trăsătură caracteristică a economiei socialiste o constituie conducerea unitară, pe bază de plan național unic, a întregii activități economico-sociale. Ea urmărește dezvoltarea armonioasă, proporțională a întregii economii naționale, coordonarea eforturilor creatoare ale întregii națiuni în vederea asigurării progresului economico-social și creșterea gradului de civilizație a întregului popor. În condițiile sporirii complexității proceselor economice, determinată de accentuarea dezvoltării intensive, se impune — așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului *„ridicarea întregii activități de planificare și conducere a vieții economice și sociale la un nivel nou“* [1].

1. Nevoia socială, diviziunea socială a muncii și necesitatea proporționalității economice. Legea proporționalității planice

Nevoia socială și proporționalitatea economică

Trebuințele de consum productiv și neproductiv ale societății reprezintă *nevoia socială,* care sporește și se diversifică continuu sub impulsul dezvoltării și perfecționării forțelor de producție. Concretizată într-o gamă largă de produse și servicii pe care societatea le solicită și pe care tot ea trebuie să le producă, nevoia socială este impulsul principal, de fond, al dezvoltării producției materiale și al activităților spirituale.

Pentru satisfacerea nevoii sociale, societatea are la dispoziție un timp total de muncă — mijloace de producție și forță de muncă — pe care îl repartizează pe ramuri și domenii de activitate economico-socială, pe subramuri și unități economice, corespunzător structurii și volumului nevoii sociale. Fiecărui compartiment i se poate repartiza numai o parte din resursele economice ale societății, parte determinată de cantitatea de valori de întrebuințare de un anumit fel, de care societatea are nevoie, de resursele necesare pentru a obține o unitate de produs și de volumul resurselor alocate celorlalte compartimente *. *Raporturile ce rezultă*

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 41.

* În legătură cu aceste aspecte, **K. Marx** spunea: *„nu numai că pentru fiecare marfă se întrebuințează doar timpul de muncă necesar, dar și pentru diferite grupuri se întrebuințează numai cantitatea proporțional necesară din timpul de muncă social total. ... Dar dacă valoarea de întrebuințare a unei mărfi depinde de faptul dacă această marfă în sine satisface o nevoie oarecare, atunci valoarea de întrebuințare a unei anumite mase de produse sociale depinde de faptul dacă ea este adecvată cantitativ unei anumite nevoi sociale pentru fiecare fel de produse și, prin urmare, de faptul dacă munca între aceste sfere diferite ale producției este repartizată proporțional, în conformitate cu această nevoie socială cantitativ determinată. ... Nevoia*

din repartizarea muncii totale pe ramuri, subramuri, activități economice specializate și unități administrativ-teritoriale se numesc proporții economice. Ele exprimă diviziunea muncii sociale și sînt cu atît mai complexe, cu cît aceasta este mai dezvoltată.

Diviziunea socială a muncii reprezintă procesul obiectiv de separare a diferitelor categorii de muncă din ansamblul muncii sociale și fixarea acestora ca activități specializate de sine stătătoare. Ea presupune împărțirea producătorilor pe genuri de activități necesare societății și unirea lor în ansamblul social prin schimbul reciproc de activități.

Împărțirea muncii totale pe ramuri și domenii de activitate — diviziunea socială a muncii — se înfăptuiește, în socialism, în mod unitar, pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială. Corespunzător intereselor societății, statul socialist organizează și conduce procesul complex de adîncire și perfecționare a tuturor formelor de manifestare a diviziunii sociale a muncii: specializarea și cooperarea în producție, diviziunea profesională a muncii, diviziunea teritorială a muncii.

Fiecare unitate de producție trebuie să țină seama de necesitățile generale, să se încadreze în prevederile stabilite prin planul național unic. Așa cum arăta tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului, *„în cadrul diviziunii sociale a muncii, fiecare unitate îndeplinește un anumit rol în ansamblul producției materiale, dispune de capacități și are un specific ce corespunde unor cerințe bine determinate ale dezvoltării economiei naționale. Orice schimbare a structurii producției se poate face numai în cadrul unei reorganizări generale a economiei sau a unui sector, corespunzător necesităților și sarcinilor noi"* [1].

Proporțiile ce iau naștere, pe baza diviziunii muncii sociale, între ramurile economiei naționale și subdiviziunile lor, trebuie să corespundă necesităților sociale. *Corespondența dintre repartizarea muncii pe ramuri, sectoare de activitate și nevoia socială definește starea de proporționalitate.*

Atunci cînd repartizarea resurselor economice se înfăptuiește în concordanță cu volumul și structura nevoii sociale triate, deci cînd există proporționalitate economică, toate bunurile materiale create trec în sfera consumului. În aceste condiții economia națională este echilibrată. Invers, atunci cînd repartizarea resurselor nu coincide cu structura nevoilor societății, economia este disproporționată și dezechilibrată; o parte a necesităților sociale rămîne nesatisfăcută, în timp ce anumite bunuri nu sînt solicitate în cantitățile produse, resursele economice sînt nerațional folosite.

Proporționalitatea economică este o necesitate obiectivă pentru orice producție în care există diviziunea socială a muncii. Atragerea, utilizarea și repartizarea pe ramuri de activitate a resurselor economice, potrivit cu nivelul și structura nevoii sociale, se înfăptuiește însă diferit de la o orînduire socială la alta.

În condițiile proprietății capitaliste și, în general, ale producției de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și a rezultatelor muncii, repartizarea resurselor economice se înfăptuiește prin mecanismul spontan al legii valorii, în procesul concurenței. Proporționalitatea este o rezultantă temporară și instabilă, o tendință care se afirmă pe fondul încălcării permanente a proporțiilor, al

---

socială, adică valoarea de întrebuințare considerată pe scară socială, este aceea care determină aici partea din timpul de muncă social total care revine diferitelor sfere ale producției" (K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 25, partea a doua, Editura Politică, București, 1973, p. 177—178).

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 43.

risipei și satisfacerii incomplete a nevoilor societății.

Proprietatea socialistă realizează convergența intereselor fundamentale ale membrilor societății, ale claselor și grupurilor sociale. Pe această bază toate compartimentele economiei socialiste sînt unite într-un organism unitar subordonat scopului obiectiv al socialismului, satisfacerea maximă a nevoilor materiale și spirituale ale producătorilor socialiști uniți. Ca urmare, societatea socialistă generează un mecanism propriu de înfăptuire a proporționalității — superior tuturor mecanismelor existente în orînduirile anterioare —, concretizat în organizarea și conducerea pe bază de plan a economiei, cu alte cuvinte, în reglarea socială conștientă a acesteia. Conținutul reglării sociale a proporțiilor constă în cunoașterea, trierea și ierarhizarea nevoilor sociale în funcție de urgența, importanța și implicațiile acestora, în identificarea și atragerea resurselor și repartizarea acestora pe ramuri și activități ale muncii divizate, ca și în profil teritorial. Apariția unor noi nevoi impune, în vederea satisfacerii lor, atragerea de resurse suplimentare, economisirea celor existente și repartizate anterior sau, în cazul imposibilității acestora, renunțarea la satisfacerea unor trebuințe aflate pe trepte inferioare ale ierarhiei stabilite și deplasarea resurselor respective, sau numai o parte a lor, în ramurile și unitățile care produc bunuri și servicii ce răspund noilor necesități.

Legea proporționalității planice

Necesitatea și posibilitatea reglării sociale conștientă a proporționalității, a activității economice în condițiile socialismului sînt exprimate de *legea proporționalității planice*.

Legea economică a proporționalității planice este specifică societății socialiste. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție unește toate ramurile și verigile economiei naționale într-un tot unitar, creează unitatea de interese și de scop al acțiunii pentru toți membrii societății, dă posibilitate statului socialist să dispună de instrumentele necesare reglării sociale a proporțiilor. Așa cum arăta tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, relațiile de colaborare proprii orînduirii socialiste asigură premisele pentru conducerea planică pe toate treptele economice, inclusiv la nivelul întregii societăți, fac necesară și posibilă în același timp coordonarea întregului proces de reproducție, dirijarea conștientă a producției și repartiției, distribuirea resurselor pe ramuri și pe unități de producție, aplicarea pe scară largă a progresului tehnic și științific contemporan.

Conținutul legii proporționalității planice se relevă prin dependența obiectivă, strictă, dintre modul de utilizare a resurselor economice și gradul de satisfacere a nevoii sociale, în necesitatea înfăptuirii controlului societății socialiste asupra atragerii, repartizării și utilizării resurselor sale. În vederea folosirii conștiente a acestei legi, societatea socialistă dispune de un asemenea mecanism al economiei, prin care, potrivit intereselor societății, să maximizeze atragerea și utilizarea resurselor, să le repartizeze strict în concordanță cu nevoia socială, să optimizeze și să echilibreze permanent economia și, pe această bază, să maximizeze satisfacerea nevoilor sociale.

Deci, potrivit acestei legi, societatea socialistă realizează repartizarea prealabilă a resurselor economice și acționează pentru folosirea lor efectivă și eficientă. În acest scop, este necesară evaluarea amplă și completă a resurselor economice existente, stabilirea evoluției viitoare a volumului și eficienței folosirii acestor resurse, a căilor și modalităților de maximizare a atragerii și folosirii lor. Concomitent se impune justa determinare a nevoii sociale și a evoluției ei, ierarhizarea gradului de satisfacere a

trebuințelor astfel incit să se asigure satisfacerea armonioasă a intereselor individuale, colective și generale. Pe baza cunoașterii resurselor și a nevoii sociale selecționate, a legăturilor obiective dintre diferitele ramuri și sectoare de activitate, se stabilesc modalitățile de alocare și realocare a resurselor și se determină obiectivele economice și sarcinile de producție pentru fiecare compartiment, este pusă în mișcare și reglată întreaga activitate economică și socială.

Folosirea legii proporționalității planice presupune a lua în considerare întregul sistem de legi ce acționează în economia socialistă și, înainte de toate, a legii economice fundamentale. De asemenea, trebuie să se țină seama de condițiile concret istorice, interne și internaționale, formele concrete de acțiune a acestei legi — diferite de la o țară la alta — dînd naștere unui sistem concret de conducere.

Realizarea conștientă a proporționalității economice și dezvoltarea planificată a economiei vin să concretizeze folosirea legii proporționalității planice și să imprime societății socialiste una din cele mai importante trăsături de superioritate a acesteia, să-i dea capacitatea de a stăpîni și dirija propria ei dezvoltare. Întregul proces creează condiții ca societatea socialistă să evite disproporționalitatea, risipa de muncă socială, să-și folosească resursele cu maximum de eficiență.

2. Sistemul proporțiilor și trăsăturile lui. Echilibrul dinamic

Proporțiile economice și dinamismul lor

Din punctul de vedere al sferei de cuprindere există trei feluri de proporții economice: generale, speciale (de ramură) și de detaliu. Proporțiile generale se referă la ansamblul reproducției sociale; ele reprezintă raporturile dintre ramurile economiei naționale, dintre producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum, precum și proporțiile în dezvoltarea forțelor de producție pe teritoriu. Proporțiile speciale sînt raporturile dintre cantitățile de resurse repartizate subramurilor și unităților economice, ca de exemplu raporturile dintre industria siderurgică și industria construcțiilor de mașini, dintre industria combustibilului și cea a energiei electrice, raporturile dintre cantitățile de resurse repartizate unităților unei subramuri. Din categoria proporțiilor de detaliu fac parte raporturile dintre resursele alocate sectoarelor, secțiilor și atelierelor unei întreprinderi.

În funcție de forma lor de exprimare, proporțiile economice pot fi: natural-materiale, de muncă și valorice. Proporțiile natural-materiale sînt, de exemplu, raporturile dintre cantitățile de energie electrică, exprimate în kilowați-ore, repartizate ramurilor, subramurilor sau unităților economice. Proporțiile de muncă exprimă raporturile dintre cantitățile de forță de muncă repartizate ramurilor și unităților economice. Asemenea proporții sînt arătate, de exemplu, de structura pe ramuri și subramuri a populației ocupate. Proporțiile valorice exprimă, cu ajutorul banilor, atît raporturile dintre resursele alocate diferitelor ramuri economice, cît și raporturile dintre rezultatele obținute cu ajutorul acestora. Proporții valorice sînt și cele dintre acumulare și consum, dintre fondul de consum individual și fondul de consum social etc.

Proporțiile economice sînt strîns legate între ele, se intercondiționează și formează, la nivelul întregii economii

naționale, un sistem unitar caracterizat prin următoarele trăsături:

În primul rînd, sistemul proporțiilor economice se constituie istoricește în limitele granițelor naționale ale fiecărei țări și se prezintă deci ca sistem național, exprimînd, întotdeauna, diviziunea națională a muncii și organizarea proprie a economiei unei națiuni, modul de utilizare a resurselor naționale și gradul de satisfacere a nevoii sociale proprii, locul ei în diviziunea mondială a muncii și interesele naționale. Caracterul național al sistemului de proporții economice derivă din faptul că proporțiile economice nu sînt simple raporturi cantitative dintre ramuri și sectoare de activitate, ci reflectă interesele economice ale indivizilor, claselor, grupurilor sociale și națiunilor. Fiecare țară își constituie necesarmente un sistem propriu de proporții, iar națiunea, statul național reprezintă cadrul dezvoltării economice, politice, culturale și sociale ale fiecărui popor. Organizarea economiei naționale, mobilizarea și repartizarea resurselor și formarea proporțiilor reprezintă în mod obiectiv dreptul suveran al fiecărei națiuni;

În al doilea rînd, sistemul național de proporții economice se caracterizează prin complexitatea determinată de multitudinea proporțiilor și conexiunea lor legică și, ca atare, prin unitatea întregului sistem de proporții la scara economiei naționale. Desigur, unitatea presupune și contradicțiile sistemului de proporții, a căror rezolvare în timp util reclamă acțiunea de optimizare a acestora;

În al treilea rînd, o importantă trăsătură a sistemului de proporții economice o constituie mobilitatea, respectiv, dinamismul proporțiilor, sub impulsul mai multor factori, care determină schimbări atît la nivelul și structura nevoii sociale, cît și în volumul și eficiența utilizării resurselor economice. Factorii cei mai importanți care influențează mișcarea proporțiilor sînt: progresul științifico-tehnic, care amplifică procesul de modernizare a structurilor economice și de înnoire a producției, mărește productivitatea muncii și eficiența utilizării mijloacelor de producție; factorii economici, în rîndul cărora un rol deosebit revine acumulării socialiste, sistemului de prețuri, cointeresării materiale a unităților economice, participării la divizunea internațională a muncii; factorii social-politici, adică intervenția conștientă a societății pentru a asigura *„conducerea activității economico-sociale pe baza apli-cării legităților sociale, evitînd disproporțiile, soluționînd contradicțiile, asigurînd dezvoltarea armonioasă a tuturor sectoarelor, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului“* [1];

În al patrulea rînd, caracterul optimal al sistemului de proporții economice, ca urmare a menținerii conștiente a proporționalității economice, a stabilității economice active. Potrivit legii economice fundamentale a socialismului, criteriul de optimizare a proporțiilor este satisfacerea maximă a nevoilor materiale și spirituale ale membrilor societății.

Echilibrul economic

Echilibrul economic reprezintă starea de concordanță între laturile interdependente ale producției sociale, ca urmare a menținerii proporționalității economice. El presupune armonizarea cererii cu oferta, corelarea cheltuielilor cu veniturile, concordanța cantitativă și calitativă între forța de muncă și mijloacele de producție, corelarea creșterii retribuțiilor cu creșterea productivității muncii, asigurarea legăturilor tehnico-economice între diferitele ramuri și sectoare de activitate etc. Totodată, datorită mutațiilor permanente care survin în economia națională, echilibrul

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 45.

economic are caracter relativ, de tendință obiectivă.

Echilibrul economic se poate înfăptui la niveluri diferite de atragere și utilizare a resurselor economice și deci la niveluri diferite de satisfacere a nevoii sociale. Urmărind satisfacerea cît mai deplină a nevoilor sale, societatea socialistă își impune atragerea și utilizarea rațională a resurselor de care dispune și minimizarea cheltuielilor de producție pentru fiecare bun material sau serviciu necesar societății. Proporțiile care iau naștere în acest fel sînt numite proporții optime; optimul este, de fapt, o stare ideală spre care tinde în mod obiectiv orice economie, iar optimizarea proporțiilor, un proces continuu care se realizează prin atragerea și valorificarea superioară a resurselor economice, prin sporirea eficienței utilizării lor. Prin aceasta, optimizarea este, totodată, un proces de mărire a venitului național, de creștere economică. În condițiile creșterii economice, echilibrul se înfăptuiește de fiecare dată pe un plan superior, este un echilibru dinamic.

Menținerea proporționalității economice, dezvoltarea echilibrată a economiei naționale pe baza optimizării continue a sistemului de proporții economice constituie un obiectiv de seamă al politicii partidului și statului nostru. Aceasta cu atît mai mult în actuala etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate cînd, pe prim plan se pune problema creșterii laturilor calitative ale activității, a înfăptuirii unei reproducții de tip intensiv. Cum menționa tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului, va trebui accentuată dezvoltarea intensivă a tuturor ramurilor industriei și asigurat un echilibru mai bun între diferite sectoare, înlăturîndu-se unele contradicții apărute la un moment dat.

3. Mecanismul economic al societății noastre socialiste

Mecanismul economic; concept și structură

Folosirea legilor economice obiective se concretizează în politica economică a statului socialist. Ea presupune un mecanism propriu de funcționare a economiei socialiste, cu ajutorul căruia se realizează proporționalitatea economică și dezvoltarea echilibrată a economiei naționale, se mobilizează resursele disponibile și se asigură folosirea lor eficientă, se corelează interesele personale, colective și generale și se pune în funcțiune sistemul propriu de cointeresare materială, se organizează producția și circulația mărfurilor și se orientează cu precizie destinația venitului net, se acționează pentru ridicarea nivelului de trai etc.

Conceptul de mecanism economic exprimă o realitate deosebit de complexă, determinată atît de fenomene, procese și legi economice cu caracter obiectiv, cît și de elemente de ordin subiectiv, elaborate și acceptate tocmai ca o reflectare a laturii obiective a ansamblului economico-social național. Din aceste motive, mecanismul economic socialist este diferit, în aspectele sale concrete, de la o țară la alta, cunoaște o evoluție și perfecționare continuă în funcție de transformările economice, de realizările înregistrate în cunoașterea științifică, de obiectivele urmărite în fiecare etapă. În determinarea sa sînt implicate trei categorii de factori: elemente structurale, care vizează baza economică (sistemul relațiilor de producție, mecanismul obiectiv de acțiune a legilor economice); elemente de ordin suprastructural (măsuri de politică economică și principii elaborate de partid și de stat, reglementarea juridică a relațiilor economice și sociale, considerente ideologice, psihologice, culturale etc.); elemente ale sistemului

conducerii economice (conducerea unitară a economiei, autogestiunea economico-financiară, mecanismul de cunoaștere a nevoii sociale și de atragere a resurselor, sistemul de pîrghii și instrumente folosite în organizarea și conducerea economiei).

În general, *mecanismul economic socialist poate fi definit ca un sistem de principii, metode și pîrghii de organizare și conducere a economiei* — în ansamblul ei și al unităților economice —, *de impulsionare a sporirii eficienței utilizării resurselor economice și de armonizare a activității desfășurate la nivel micro-, mezo- și macroeconomic.*

Dintre componentele mecanismului economic socialist care îi conturează structura, menționăm: conducerea unitară, planificată a economiei, sistemul de organizare a producției și a muncii, organizarea și conducerea unităților economice și teritorial-administrative, sistemul de prețuri și tarife, sistemul financiar și de credit, sistemul de cointeresare materială a unităților economice și a oamenilor muncii. Elementele componente ale mecanismului economic sînt indisolubil legate între ele, formează un tot unitar, dar fiecare dintre acestea funcționează și ca mecanism de sine stătător, avînd forme, principii și instrumente specifice.

Spre deosebire de oricare mecanism economic bazat pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, caracterizat prin spontaneitate și anarhie pe plan social, mecanismul economic socialist concretizează acțiunea de stăpînire a proceselor și fenomenelor economice pe baza cunoașterii lor.

Mecanismul economic socialist — factor dinamizator al economiei

---

Organizarea și conducerea pe baze științifice a tuturor compartimentelor vieții economice, folosirea corelată a instrumentelor mecanismului economic determină obținerea unor rezultate economice superioare cu cheltuieli cît mai mici, sporirea venitului național.

Transformările continue din domeniile forțelor de producție și ale relațiilor de producție, adîncirea gradului cunoașterii științifice a vieții economice, modificarea parametrilor în care se conturează obiectivele stabilite impun cu necesitate perfecționarea mecanismului economic socialist, permanenta actualizare a conținutului său. Rămînerea în urmă a anumitor componente slăbește rolul stimulator al mecanismului economiei în întregul lui.

Complexul de măsuri adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978 conturează și definesc noul mecanism economico-financiar, ridicînd pe un plan superior nivelul conducerii și planificării economiei naționale. Ele se referă la: a) întărirea autogestiunii economico-financiare, lărgirea competențelor unităților economice în luarea deciziilor, în înfăptuirea hotărîrilor adoptate și îndeplinirea planului; ridicarea pe un plan superior a autoconducerii muncitorești, a rolului colectivelor de oameni ai muncii în conducerea vieții noastre economico-sociale; b) sporirea răspunderii întreprinderilor pentru întocmirea planului propriu de dezvoltare economico-socială, ținînd seamă de asigurarea cu comenzi atît din țară, cît și din exterior, precum și de capacitățile de producție de care dispun; c) elaborarea în fiecare unitate a bugetului propriu de venituri și cheltuieli, care reprezintă instrumentul de bază al conducerii activității financiare, al analizei și controlului, al asigurării echilibrului financiar la nivelul întreprinderii; d) perfecționarea sistemului de indicatori economico-financiari; e) îmbunătățirea muncii ministerelor și a celorlalte organe centrale, care trebuie să-și concentreze în mai mare măsură activitatea în întreprinderi și centrale. De asemenea, în cincinalul 1981—1985 au fost luate o serie de măsuri în vederea aplicării ferme a noului mecanism economico-financiar. Avem în vedere așezarea prețurilor pe principii

economice, perfecționarea sistemului de retribuire prin generalizarea acordului global, participarea oamenilor muncii la fondul de dezvoltare al întreprinderii etc.

Structura și utilizarea fiecărei componente a mecanismului economic sînt reglementate prin legi adoptate de Marea Adunare Națională, dintre care amintim: *Legea cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, Legea cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a României, Legea retribuirii după cantitatea și calitatea muncii, Legea cu privire la regimul prețurilor și tarifelor, Legea cu privire la gospodărirea resurselor materiale, a fondurilor fixe și aprovizionarea tehnico-materială, Legea finanțelor, Legea privind formarea, planificarea, destinația și vărsarea beneficiilor.*

Principiile fundamentale ale mecanismului economic

La baza mecanismului economic stau principii fundamentate teoretic de partidul nostru, de tovarășul **Nicolae Ceaușescu.** Perfecționările aduse mecanismului economic au drept coordonate esențiale mai buna aplicare a acestor principii, mărirea eficienței rezultate din respectarea lor.

Rolul hotărîtor în conducerea activității economico-sociale revine Partidului Comunist Român, ca centru vital al națiunii noastre. În concordanță cu acest principiu, deciziile esențiale pentru dezvoltarea economică — ritmurile, proporțiile și direcțiile principale ale creșterii economice, repartizarea venitului național, a fondului de consum și a investițiilor, dezvoltarea teritorială a forțelor de producție, participarea la circuitul economic mondial etc. — sînt atribute ale conducerii superioare de partid și de stat, ale Congreselor, Conferințelor Naționale, ale plenarelor Comitetului Central al P.C.R. și ale Marii Adunări Naționale — ca exponente ale voinței întregului partid și popor român.

Principiul *centralismului democratic îmbină conducerea unitară de către stat a economiei cu inițiativa și participarea verigilor și compartimentelor de bază ale economiei*, ale organelor locale de partid și de stat, ale tuturor celor ce muncesc. Aplicarea acestui principiu asigură, paralel cu democrația cea mai largă, acțiunea socială, unitară și coordonată a întregii națiuni. În etapa actuală, înfăptuirea centralismului democratic presupune, concomitent cu întărirea conducerii unitare a economiei, extinderea autonomiei unităților economice și sociale din toate sectoarele de activitate.

Un alt principiu al organizării și conducerii economiei României socialiste este *creșterea rolului planului național unic* și, în general, al planificării în ansamblul formelor și metodelor de organizare și conducere. Mărirea rolului planului se realizează în două direcții esențiale: a) cuprinderea în plan ca un tot unitar, armonios și echilibrat, a tuturor sectoarelor și ramurilor economiei naționale, inclusiv activitatea cooperativelor; b) perfecționarea planificării prin îmbunătățirea structurilor planului național unic, prin trecerea la planificarea în profil de ramură și teritorial alături de cea în profil departamental, prin perfecționarea sistemului indicatorilor de plan și a normativelor economico-financiare, prin mărirea gradului de fundamentare a planului și creșterea rolului și răspunderii verigilor economice de bază și teritoriale în elaborarea planurilor.

Corespunzător cerințelor obiective ale extinderii și adîncirii democrației muncitorești, partidul nostru promovează amplu principiul *autoconducerii muncitorești.* În acest sens, au fost instituționalizate, la nivelul unităților economice, adunările generale ale oamenilor muncii și consiliile oamenilor muncii. Totodată, Congresul consiliilor oamenilor muncii

din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe, Consiliul Național al Oamenilor Muncii, celelalte congrese și consilii ale celor ce muncesc în țara noastră reprezintă o formă nouă, superioară, de participare directă a maselor populare la luarea deciziilor. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** arăta că este necesar să se asigure o împletire tot mai strînsă a activității organelor de stat cu noile organisme democratice, trecînd tot mai mult în seama acestora o serie de atribuții în domeniul planificării și conducerii activității economico-sociale. Această împletire asigură reala democratizare a organelor de stat, întărirea rolului maselor populare în adoptarea hotărîrilor, în îndeplinirea lor, întărirea controlului clasei muncitoare, al maselor populare asupra întregii activități.

Caracterul tot mai complex al organizării și conducerii economiei impune principiul *muncii și conducerii colective*, conform căruia rezolvarea problemelor organizării, conducerii, elaborarea deciziilor economice sînt rodul muncii și gîndirii colective.

Corespunzător principiului *eficienței economice*, orice activitate trebuie să corespundă unei nevoi sociale reale, să contribuie la creșterea rapidă și la perfecționarea forțelor de producție, a vieții economice și sociale.

În strînsă legătură cu necesitatea măririi eficienței economice și cu dezvoltarea autoconducerii muncitorești în activitatea economico-socială din țara noastră se aplică principiul *autogestiunii economice* (economico-financiare), conform căruia orice unitate economică și administrativ-teritorială își desfășoară activitatea în condițiile autofinanțării, adică trebuie să-și acopere cheltuielile din veniturile proprii, să restituie societății fondurile primite, să-și creeze propriile fonduri de dezvoltare și, concomitent, să contribuie la formarea veniturilor generale ale statului.

Principiul *cointeresării materiale* cere îmbinarea intereselor generale ale societății socialiste în ansamblu cu interesele individuale, ale grupurilor sociale etc., și reprezintă una din forțele motrice fundamentale ale creșterii și perfecționării economiei socialiste. Corespunzător acestui principiu se urmărește legarea cît mai strînsă a veniturilor celor ce muncesc de rezultatele obținute în producție, de realizarea sarcinilor de plan.

Mecanismul economic socialist alcătuiește un tot și implică aplicarea lui integrală. Așa cum arată secretarul general al partidului nostru, unele întreprinderi nu pot reține din mecanismul economic numai componente favorabile lor în momentul dat. Fiecare întreprindere trebuie să aplice și să respecte cu consecvență toate prevederile actelor normative ce stau la baza actualului mecanism economico-financiar, să-și manifeste inițiativa în realizarea la un înalt nivel tehnic și calitativ, cu minimum de cheltuieli, a sarcinilor ce le revin din planul național unic.

4. Principiile și trăsăturile conducerii planificate în țara noastră

Obiectivele dezvoltării economico-sociale planificate

Întreaga activitate economico-socială din țara noastră se desfășoară planificat, pe baza planului național unic. Planul, elaborat în urma unor ample studii de fundamentare, cuprinde — în etapa actuală — obiectivele și mijloacele de realizare a politicii Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism; prin preve-

derile ce le cuprinde, el mobilizează și dirijează resursele economiei naționale în direcția creșterii forțelor de producție și perfecționării relațiilor de producție, ridicării eficienței economice, sporirii permanente a venitului național și a bunăstării materiale și spirituale a poporului.

Dintre obiectivele fundamentale ale dezvoltării planificate menționăm:

— creșterea prioritară a producției materiale, pe o cale preponderent intensivă, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, modernizarea structurii economiei naționale și a industriei în special — prin accentuarea creșterii ramurilor înalt prelucrătoare și dezvoltarea rațională a celor mari consumatoare de materii prime și energie, prin includerea în fabricație a unor produse mereu mai complexe cu valori unitare mai mari —, economisirea și valorificarea superioară a resurselor;

— optimizarea proporțiilor implicate în utilizarea finală a venitului național;

— promovarea largă și continuă a progresului tehnic, susținerea și orientarea cercetării științifice spre problemele esențiale, prioritare ale dezvoltării;

— pregătirea forței de muncă și ridicarea permanentă a nivelului acesteia, corespunzător mijloacelor din dotare;

— ridicarea eficienței economice, prin sporirea productivității muncii, a gradului de utilizare a capacităților de producție, reducerea consumurilor de muncă vie și materializată, valorificarea superioară a resurselor și ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor etc.;

— repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriu și ridicarea economică a zonelor rămase în urmă;

— creșterea nivelului de trai al membrilor societății, a retribuției în raport cu rezultatele obținute;

— asigurarea stabilității prețurilor și întărirea puterii de cumpărare a leului, întărirea finanțelor țării;

— extinderea cooperării tehnico-științifice și economice cu alte țări — în primul rînd cu țările socialiste —, creșterea gradului de participare a României la circuitul economic mondial.

Principiile conducerii planificate în țara noastră

Principiile mecanismului nostru economic sînt, implicit, și ale conducerii planificate a dezvoltării economico-sociale. Adăugăm însă la cele menționate anterior și următoarele principii *:

— îmbinarea organică a autoconducerii muncitorești și autogestiunii întreprinderilor cu conducerea planificată a întregii activități economico-sociale;

— îmbinarea organică a planificării departamentale cu planificarea de ramură și teritorială;

— activitatea de planificare pornește de la unitățile de bază economice, social-culturale și teritorial-administrative; pentru încadrarea propunerilor de plan ale acestora în echilibrul și opțiunile generale ale economiei se elaborează niveluri orientative și normative de plan;

— fundamentarea planurilor economice pe contracte, folosirea pîrghiilor economico-financiare în conformitate cu obiectivele dezvoltării planificate a țării;

— îmbinarea organică a planificării curente cu planificarea de perspectivă, a planurilor anuale și cincinale cu prognozele pe termen lung.

Trăsăturile conducerii planificate

Planificarea socialistă este principala componentă a mecanismului de organizare și conducere a activității economice și sociale în socialism. Ea îndeplinește funcțiile principale și esențiale

* Vezi: *Legea Nr. 8/1972 cu privire la dezvoltarea economico-socială planificată a României*, Ediția a II-a, Consiliul de Stat, 1979, p. 5—6.

ale conducerii economiei socialiste: a) evaluarea volumului și a eficienței folosirii resurselor, a posibilității atragerii lor în circuitul economic; b) evaluarea nevoii sociale în multiplele ei expresii concrete; c) determinarea modalităților practice de alocare a resurselor potrivit cu structura nevoii sociale; d) coordonarea activității diferitelor compartimente, în vederea dezvoltării echilibrate a economiei naționale; e) elaborarea variantelor de plan și definitivarea variantei optime; f) urmărirea și controlul îndeplinirii planului.

Exercitarea funcțiilor planificării la scara întregii economii naționale este posibilă datorită proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și, pe această bază, rolului pe care statul socialist îl are în organizarea și conducerea economiei, în înfăptuirea politicii partidului. Partidul comunist stabilește direcțiile și modalitățile de conducere a societății socialiste. Potrivit Programului Partidului Comunist Român, printre acestea se numără: cunoașterea profundă a proceselor economice și sociale și realizarea unei previziuni clare a dezvoltării în perspectivă a societății, organizarea corespunzătoare și funcționarea ireproșabilă a tuturor sectoarelor, buna cunoaștere și repartizare a forțelor materiale și umane în toate sectoarele, concentrarea principalelor forțe ale societății în sfera producției, reducerea personalului administrativ-gospodăresc, organizarea unui control sistematic și a unei bune evidențe, întărirea controlului obștesc al maselor populare, repartizarea corespunzătoare a cadrelor, precizarea clară a răspunderilor și îndatoririlor, realizarea unei depline unități de concepție și acțiune la toate nivelurile activității sociale, dezvăluirea contradicțiilor și luarea măsurilor pentru soluționarea lor, consultarea largă a colectivelor de muncă și perfecționarea cadrului de participare a maselor la elaborarea și adoptarea hotărîrilor, promovarea metodelor moderne de analiză, decizie și prelucrare a datelor etc.

În conducerea activității economice, rolul conducător al partidului comunist se manifestă, înainte de toate, în elaborarea politicii economice, a strategiei și tacticii dezvoltării economiei naționale, componente esențiale ale programului construirii societății socialiste și comuniste. Protrivit strategiei economice generale, Partidul Comunist Român elaborează obiectivele tactice ale politicii economice și sociale pentru fiecare perioadă și pentru fiecare domeniu și sector de activitate (industrie, agricultură, investiții-construcții, transporturi, comerț exterior, nivel de trai, creșterea populației și folosirea forței de muncă, învățămînt, planificare, finanțe, prețuri, eficiență economică etc.) și completează și articulează seria opțiunilor și deciziilor vitale pentru progresul economiei socialiste. Rolul partidului comunist se manifestă apoi în organizarea și conducerea eforturilor societății pentru îndeplinirea politicii sale economice și sociale.

În cadrul precizat, relațiile de producție socialiste la scara întregului complex național imprimă conducerii planificate trăsături proprii, dintre care precizăm:

a) caracterul unitar și atotcuprinzător al conducerii planificate. Planul sintetizează toate laturile și elementele procesului reproducției socialiste lărgite, ale vieții economice și sociale, unind la scara întregii țări resursele materiale și umane. El integrează organic planurile care se elaborează la toate nivelurile de organizare — întreprinderi, centrale, ministere, consilii populare —, reprezentînd singurul cadru prin care se corelează mijloacele necesare și pîrghiile folosite pentru realizarea reproducției socialiste lărgite;

b) conducerea planificată este atribut esențial și inalienabil al suveranității și independenței naționale. Stabilirea prin plan a modului de folosire a resurselor, a obiectivelor economice și sociale, a proporțiilor și ritmurilor de dezvoltare etc., țin de competența exclusivă și de prerogativele inaliena-

bile ale statului, de dreptul său suveran în domeniul conducerii. Planul național unic este indivizibil și întruchipează obiectivele dezvoltării economico-sociale potrivit propriei voințe a poporului român;

c) caracterul de directivă a planului național unic. Prevederile planurilor cincinale și anuale, după ce au parcurs toate etapele elaborării și definitivării și au fost aprobate de către Marea Adunare Națională, capătă putere de lege, a cărei îndeplinire este obligatorie pentru toate compartimentele economice. În acest fel planul național este unic și executoriu;

d) fundamentarea științifică a planului. Prin aceasta se asigură elaborarea unor planuri realiste și optime, în stare să asigure valorificarea superioară a resurselor țării și creșterea rapidă a venitului național;

e) evidența și controlul îndeplinirii planului. Obiectivele controlului sînt variate. Pe de o parte, se urmărește prevenirea eventualelor disproporții, ce ar putea apărea ca urmare a neîndeplinirii indicatorilor de plan în unele unități economice, și — atunci cînd este cazul — luarea măsurilor necesare, inclusiv folosirea rezervelor, pentru restabilirea echilibrului. Pe de altă parte, controlul trebuie să pună în evidență modificările intervenite pe parcursul îndeplinirii planului în volumul și eficiența resurselor atrase, precum și în structura nevoii sociale și să determine măsuri de corectare a planurilor potrivit noilor cerințe.

5. Sistemul conducerii planificate. Metodologia elaborării planului

Rolul planului național unic

Planul național unic este acel program unitar de acțiune prin care se determină repartizarea resurselor societății pe domenii de activitate și modalitățile de folosire a acestora, rezultatele obținute și modul lor de utilizare. El este instrumentul principal prin care se realizează conducerea unitară a economiei naționale. Planul este astfel mijlocul principal de realizare a proporționalității și echilibrului economic.

Conducerea întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic trebuie să îmbine interesele fiecărei unități, ale fiecărui colectiv de oameni ai muncii cu interesele generale ale societății noastre socialiste, ale întregului popor. Subliniind rolul planului unic în construcția socialistă, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** menționa: *„Dacă am renunța la principiul conducerii pe baza planului unic de dezvoltare economico-socială, s-ar produce, inevitabil, dezorganizarea activității, ar apărea o serie de contradicții, cu repercusiuni grave asupra făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a dezvoltării patriei și ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului“* [1]. Date fiind interdependențele în cadrul economiei naționale și rolul fiecărei unități economice în diviziunea socială a muncii, schimbări ale structurii producției într-o întreprindere sau alta se pot face numai în cadrul unei reorganizări generale a economiei sau a unui sector, corespunzător necesităților și sarcinilor noi.

Conducerea planificată a economiei pe baza planului național unic necesită ca fiecare unitate productivă să țină seamă de nevoile generale și să se încadreze în prevederile stabilite prin planul unic de dezvoltare economico-socială, hotărîrile și măsurile care se

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 43.

iau în cadrul organelor colective de conducere urmînd să conducă la realizarea în bune condiții a sarcinilor de plan, la ridicarea nivelului tehnic și a calității producției.

În spiritul centralismului democratic, conducerea pe baza planului național unic necesită lărgirea rolului și atribuțiilor unităților, centralelor și consiliilor oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale. Ministerelor și centralelor le revine sarcina de a asigura conducerea unitară a sectoarelor respective. Consiliile oamenilor muncii, adunările generale din unitățile de producție au atribuții sporite în gospodărirea părții din avuția națională ce a fost încredințată colectivelor din unitățile respective în vederea realizării unui înalt nivel de eficiență.

Conform indicațiilor date de secretarul general al partidului nostru la Congresul al XIII-lea, este necesar să se acționeze pentru ridicarea întregii activități de planificare și conducere a vieții economice și sociale la un nivel nou, pentru întărirea rolului planului național unic și creșterea și mai puternică a rolului statului în planificarea, organizarea și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale.

Sistemul și metodologia elaborării planului

Activitatea de planificare se desfășoară permanent pe toate treptele organizatorice. Potrivit principiului continuității în planificare, fiecare plan realizează legătura cu perioadele precedente și se încadrează în obiectivele strategice strict delimitate ale perioadei viitoare. Corespunzător, punctul de pornire în elaborarea planului îl constituie obiectivele strategice ale politicii economice cuprinse în Programul Partidului Comunist Român și în orientările și liniile directoare de dezvoltare economico-socială a țării aprobate de congresele și conferințele naționale ale Partidului Comunist Român.

Pe baza acestor documente, a prognozelor * întocmite la nivelul ramurilor, subramurilor, al economiei naționale în ansamblu, ministerele coordonatoare de ramură și alte instituții centrale elaborează programele de perspectivă — pe 10—15 ani — de dezvoltare a ramurilor și domeniilor de activitate economico-socială a țării, care cuprind obiectivele și direcțiile principale ale activității viitoare în domeniul producției, cercetării științifice, învățămîntului și pregătirii cadrelor, repartizării teritoriale a forțelor de producție, nivelului de trai etc.

Pe baza directivelor congreselor Partidului Comunist Român și a programelor de perspectivă de dezvoltare a ramurilor, ministerele, departamentele, alte instituții centrale precum și centralele industriale elaborează nivelurile orientative și normative de plan.

Nivelurile orientative prevăd limite minime pentru produsele fizice de bază, producție valorică și export, și limite maxime pentru volumele de investiții și import. Normativele de plan prevăd sarcini minime pentru productivitatea muncii, valorificarea materiilor prime, producția și beneficiile la 1 000 lei fonduri fixe și maxime pentru costurile de producție și cheltuielile materiale-consumurile de materii prime, materiale, combustibil și energie. Prin intermediul nivelurilor orientative și normativelor de plan activitatea fiecărei uni-

* Prognozele reprezintă previziuni științifice întocmite pe perioade îndelungate de timp — de 10, 20, 25 sau mai mulți ani — cu privire la evoluția probabilă a nivelului și structurii consumului, la numărul populației și la structura ei, la tendințele progresului tehnico-științific și social, la volumul și eficiența resurselor naturale, la nivelul probabil de dezvoltare viitoare a economiei, la volumul producției diferitelor ramuri, la nivelul producției și al consumului unor produse pe locuitor, la nivelul productivității muncii și al cheltuielilor sociale de producție.

tăți economice este corelată cu opțiunile generale ale dezvoltării economico-sociale.

Potrivit metodologiei actuale[1], pe trepte organizatorice, întocmirea lucrărilor de plan se desfășoară astfel:

a) întreprinderile, organizațiile cooperatiste și unitățile social-culturale sînt titulare de plan; ele elaborează propunerile de plan în conlucrare cu centralele și ministerele din care fac parte, respectiv cu uniunile cooperatiste, precum și cu comitetele sau, după caz, birourile executive ale consiliilor populare, care au obligația să asigure fundamentarea temeinică a planurilor;

b) centralele și unitățile asimilate sînt titulare de plan; în această calitate răspund de elaborarea și realizarea planului unităților subordonate, au obligația să asigure integrarea și corelarea propunerilor acestora pe baza specializării și cooperării în producție, folosirii intensive a întregului potențial tehnic, stabilirii unor structuri de producție corespunzătoare cerințelor economiei; în elaborarea propunerilor de plan colaborează cu celelalte centrale, cu ministerele și cu organele locale.

Comitetul de Stat al Planificării elaborează și fundamentează direct pe centrale și unități asimilate planul de dezvoltare economico-socială, conlucrînd în acest scop cu ministerele;

c) ministerele și celelalte organe centrale sînt titulare de plan pentru ramura sau activitatea pe care o coordonează; întocmesc proiectele de plan pe minister prin însumarea planurilor centralelor și celorlalte unități subordonate; elaborează proiectele de planuri pentru ramura de care răspund.

În conformitate cu principiile autoconducerii muncitorești, proiectele de planuri întocmite și corelate pe fiecare treaptă organizatorică se adoptă de către organele de conducere colectivă respective; în întreprinderi, ele se adoptă de adunările generale ale oamenilor muncii.

Elaborate în trei profiluri — departamental, de ramură și teritorial — proiectele de plan sînt asamblate și corelate de Comitetul de Stat al Planificării, care elaborează proiectul planului cincinal național unic de dezvoltare economico-socială a țării.

Proiectul planului național unic, dezbătut de Congresul Consiliilor Oamenilor Muncii, avizat de Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și aprobat de Plenara C.C. al P.C.R., este supus votului Marii Adunări Naționale.

După votare, planul capătă putere de lege. El cuprinde indicatorii de plan, adică expresia cifrică a nivelului diferitelor laturi ale activității economico-sociale, îndeplinirea cărora este obligatorie pentru toate compartimentele și pentru toate unitățile economice. Indicatorii planului național unic sînt defalcați pe ministere, departamente, centrale, întreprinderi etc.

Sarcinile planului cincinal se stabilesc pe întreaga perioadă și pe fiecare an al cincinalului respectiv. Pe baza prevederilor planului cincinal, a angajamentelor cuprinse în programele suplimentare, înainte de începutul fiecărui an, întreprinderile, centralele, ministerele, unitățile teritoriale etc. elaborează proiecte de plan pentru următorul an. Proiectele planurilor anuale sînt actualizate, asamblate, echilibrate și apoi aprobate de aceleași foruri care aprobă și planul cincinal. După votarea de către Marea Adunare Națională, planurile anuale sînt defalcate pe trimestre, apoi pe luni și pe decade. Pe baza acestor defalcări se întocmesc programele și planurile operative — săptămînale, zilnice, pe schimburi — pentru compartimentele unităților economice.

Fundamentarea științifică a planului asigură caracterul realist și echilibrat al prevederilor de plan. Ea se bazează pe folosirea de norme științific fundamentate de consum de mijloace de producție și de muncă, stabilite în

---

[1] *Decret al Consiliului de Stat (Nr. 79) privind stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar.* Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 5 din 22 ianuarie 1986.

tăți economice este corelată cu opțiunile generale ale dezvoltării economico-sociale.

Potrivit metodologiei actuale[1], pe trepte organizatorice, întocmirea lucrărilor de plan se desfășoară astfel:

a) întreprinderile, organizațiile cooperatiste și unitățile social-culturale sînt titulare de plan; ele elaborează propunerile de plan în conlucrare cu centralele și ministerele din care fac parte, respectiv cu uniunile cooperatiste, precum și cu comitetele sau, după caz, birourile executive ale consiliilor populare, care au obligația să asigure fundamentarea temeinică a planurilor;

b) centralele și unitățile asimilate sînt titulare de plan; în această calitate răspund de elaborarea și realizarea planului unităților subordonate, au obligația să asigure integrarea și corelarea propunerilor acestora pe baza specializării și cooperării în producție, folosirii intensive a întregului potențial tehnic, stabilirii unor structuri de producție corespunzătoare cerințelor economiei; în elaborarea propunerilor de plan colaborează cu celelalte centrale, cu ministerele și cu organele locale.

Comitetul de Stat al Planificării elaborează și fundamentează direct pe centrale și unități asimilate planul de dezvoltare economico-socială, conlucrînd în acest scop cu ministerele;

c) ministerele și celelalte organe centrale sînt titulare de plan pentru ramura sau activitatea pe care o coordonează; întocmesc proiectele de plan pe minister prin însumarea planurilor centralelor și celorlalte unități subordonate; elaborează proiectele de planuri pentru ramura de care răspund.

În conformitate cu principiile autoconducerii muncitorești, proiectele de planuri întocmite și corelate pe fiecare treaptă organizatorică se adoptă de către organele de conducere colectivă respective; în întreprinderi, ele se adoptă de adunările generale ale oamenilor muncii.

Elaborate în trei profiluri — departamental, de ramură și teritorial — proiectele de plan sînt asamblate și corelate de Comitetul de Stat al Planificării, care elaborează proiectul planului cincinal național unic de dezvoltare economico-socială a țării.

Proiectul planului național unic, dezbătut de Congresul Consiliilor Oamenilor Muncii, avizat de Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și aprobat de Plenara C.C. al P.C.R., este supus votului Marii Adunări Naționale.

După votare, planul capătă putere de lege. El cuprinde indicatorii de plan, adică expresia cifrică a nivelului diferitelor laturi ale activității economico-sociale, îndeplinirea cărora este obligatorie pentru toate compartimentele și pentru toate unitățile economice. Indicatorii planului național unic sînt defalcați pe ministere, departamente, centrale, întreprinderi etc.

Sarcinile planului cincinal se stabilesc pe întreaga perioadă și pe fiecare an al cincinalului respectiv. Pe baza prevederilor planului cincinal, a angajamentelor cuprinse în programele suplimentare, înainte de începutul fiecărui an, întreprinderile, centralele, ministerele, unitățile teritoriale etc. elaborează proiecte de plan pentru următorul an. Proiectele planurilor anuale sînt actualizate, asamblate, echilibrate și apoi aprobate de aceleași foruri care aprobă și planul cincinal. După votarea de către Marea Adunare Națională, planurile anuale sînt defalcate pe trimestre, apoi pe luni și pe decade. Pe baza acestor defalcări se întocmesc programele și planurile operative — săptămînale, zilnice, pe schimburi — pentru compartimentele unităților economice.

Fundamentarea științifică a planului asigură caracterul realist și echilibrat al prevederilor de plan. Ea se bazează pe folosirea de norme științific fundamentate de consum de mijloace de producție și de muncă, stabilite în

[1] *Decret al Consiliului de Stat (Nr. 79) privind stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar.* Buletinul Oficial al R. S. România, nr. 5 din 22 ianuarie 1986.

raport cu condițiile concrete de înzestrare tehnică a producției și a muncii, cu posibilitățile oferite de noile cuceriri științifico-tehnice, cu nevoia socială. Echilibrul planurilor este asigurat cu ajutorul balanțelor materiale, care echilibrează resursele de mijloace de producție și bunuri de consum (stocurile inițiale, producția, importul) cu necesitățile (consum productiv și neproductiv, export, rezerve de plan și stocuri finale), al balanțelor forței de muncă, care pun de acord resursele de muncă, de diferite profesii și calificări, cu necesarul de forță de muncă al ramurilor; cu ajutorul balanțelor financiare se echilibrează resursele cu necesarul de mijloace bănești ale economiei naționale și ale compartimentelor ei, ale populației. Un rol deosebit în fundamentarea planurilor are balanța legăturilor dintre ramuri (input-output), care reprezintă o sinteză a balanțelor parțiale; cu ajutorul acesteia se determină livrările reciproce de bunuri și servicii ale ramurilor și pe această bază se testează echilibrul planului național unic de dezvoltare economico-socială.

6. Documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. despre aplicarea consecventă a noului mecanism economico-financiar

Documentele Congresului al XIII-lea au consemnat realizările obținute de poporul nostru în dezvoltarea economico-socială, în creșterea producției, a produsului social și a venitului național, în asigurarea unor proporții optime între acumulare și consum, au evidențiat rolul mecanismului economico-financiar și al factorilor economico-financiari în realizarea proporțiilor prevăzute în plan. Totodată, ele au subliniat necesitatea aplicării ferme a noului mecanism economico-financiar în toate sectoarele de activitate, a perfecționării continue a acestuia în vederea înfăptuirii obiectivelor și sarcinilor planului cincinal 1986—1990. În concepția partidului nostru, aplicarea noului mecanism economic trebuie să conducă la creșterea producției nete, la realizarea producției fizice și a producției-marfă planificate, la creșterea eficienței activității economice în toate sectoarele, a rentabilității tuturor unităților ca bază a formării fondurilor proprii și a creșterii aportului lor la dezvoltarea generală a societății.

În raportul prezentat la Congres, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, secretarul general al partidului, a subliniat atenția deosebită ce va trebui acordată, în continuare, perfecționării și funcționării în cele mai bune condiții a noului mecanism economico-financiar. Este evidențiată însemnătatea cunoașterii temeinice a legităților proprii socialismului — proprietatea socialistă, repartiția echitabilă, legea valorii, creșterea productivității muncii etc. — pentru buna funcționare a mecanismului economico-financiar. Perfecționarea continuă a mecanismului economico-financiar în etapa actuală necesită, de asemenea, așezarea întregii activități economico-sociale pe principiul autoconducerii și autogestiunii, aplicarea fermă a principiilor noului sistem de retribuire — acordul global —, legarea strînsă a veniturilor fiecărui om al muncii de rezultatele concrete ale activității desfășurate, de nivelul și evoluția veniturilor nete ale fiecărei unități economice. În același sens se menționează necesitatea unor măsuri de perfecționare a sistemului de acordare a creditelor unităților economice în funcție de specificul producției, obiectul creditării, durata și garanția returnării lor, precum și atenția ce trebuie acordată stabilității prețurilor și tarifelor, ca și întăririi puterii de cumpărare a leului, factor important al creșterii nivelului de trai material și spiritual.

Ținînd seama de orientările stabilite de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român în acest domeniu, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a dezbătut și adoptat, în ședința sa din 14 decembrie 1985, noi măsuri privind perfecționarea mecanismului economico-financiar, completate și statuate juridic prin Decretul Consiliului de Stat nr. 19, din 20 ianuarie 1986, privind stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar. Ele au în vedere îmbunătățirea, în continuare, a activității de planificare a economiei naționale, prin stabilirea cu mai multă exactitate a răspunderilor ce revin în acest domeniu Comitetului de Stat al Planificării, ministerelor, centralelor, întreprinderilor. Potrivit Decretului, Comitetul de Stat al Planificării împreună cu ministerele defalcă și urmăresc execuția planului cincinal direct pe centrale, precum și pe mari combinate și întreprinderi de importanță deosebită, asigurînd soluționarea tuturor problemelor pentru îndeplinirea prevederilor de plan. De asemenea, ele asigură întărirea autoconducerii muncitorești, creșterea mai accentuată a rolului organelor de conducere colectivă, sporirea răspunderii — inclusiv a celei materiale — ce revine personalului de conducere, fiecărui om al muncii în gospodărirea cu eficiență maximă a părții din avuția națională încredințate spre administrare și gospodărire fiecărei unități economice, în apărarea și dezvoltarea proprietății socialiste.

Măsurile vizează, totodată, o serie de perfecționări în domeniul aprovizionării tehnico-materiale, îndeosebi în ceea ce privește contractele economice, tipizarea produselor, normarea consumurilor, urmărindu-se și în acest domeniu o mai bună precizare a sarcinilor și răspunderilor, reducerea consumurilor de materii prime și materiale. În acest sens, au o însemnătate deosebită prevederile potrivit cărora producția destinată consumului intern trebuie să fie contractată integral pînă la definitivarea planului pe anul următor, stabilirea concretă, precisă a termenelor de încheiere a contractelor dintre întreprinderi, precum și creșterea răspunderii pentru realizarea obligațiilor contractuale. S-au stabilit, de asemenea, îmbunătățiri în sistemul financiar-bancar, de creditare a producției, în acordarea de credite populației pentru construirea de locuințe proprietate personală, în domeniul sporirii răspunderii și cointeresării oamenilor muncii în ridicarea calității și creșterea eficienței economice.

Toate măsurile de perfecționare a mecanismului economico-financiar sînt menite să asigure și înfăptuirea sarcinilor privind dezvoltarea intensivă a economiei.

5

PRODUCȚIA DE MĂRFURI ȘI LEGEA VALORII

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție imprimă producției de mărfuri anumite particularități, la fel cum producția de mărfuri și acțiunea legii valorii fac ca relațiile de producție socialiste să includă elemente specifice relațiilor marfă-bani.

Cunoașterea acțiunii legii valorii, folosirea ei și a categoriilor valorice — banii, prețurile, piața etc. — au o importanță deosebită în determinarea eficienței întregului mecanism de funcționare a economiei socialiste, în înfăptuirea obiectivelor dezvoltării economico-sociale.

1. Trăsăturile producției de mărfuri și ale relațiilor marfă-bani

Conținutul producției de mărfuri

Producția de mărfuri reprezintă un ansamblu de relații economico-sociale specifice, în cadrul cărora — așa cum preciza V. I. Lenin — produsele create de către producători autonomi, fiecare dintre ei fiind specializat în producerea anumitor bunuri materiale, trec de la producător la consumator prin intermediul vînzării-cumpărării, ca mărfuri. În acest proces are loc compensarea în formă bănească a cheltuielilor de muncă socială ocazionate de producerea bunurilor respective.

Baza acestor relații se află în *diviziunea socială a muncii*, care în condițiile socialismului se dezvoltă și se adîncește, capătă trăsături principial diferite în comparație cu diviziunea socială a muncii din capitalism; este eliberată de limitele proprietății particulare și de interesele antagoniste, iar dezvoltarea are loc în mod planificat, în conformitate cu tendințele progresului tehnico-științific și cu interesele prezente și de perspectivă ale societății. În procesul industrializării socialiste au apărut noi ramuri și subramuri ale industriei, s-a adîncit și s-a extins specializarea întreprinderilor, au apărut noi profesiuni, s-a lărgit și s-a reorganizat, conform noilor principii, diviziunea teritorială a producției. Toate aceste schimbări măresc gradul de complexitate a structurii producției materiale, determină necesitatea unor schimburi permanente și bine organizate de activități.

Schimbul și diviziunea muncii se condiționează reciproc. Diviziunea socială a muncii, scria **K. Marx**, „*este condiția de existență a producției de mărfuri, cu toate că producția de mărfuri nu este, invers, condiția de existență a diviziunii sociale a muncii... Numai produsele unor munci autonome și independente unele de altele se întîlnesc în calitate de mărfuri*“ [1]. Deci, a doua condiție de existență a producției de mărfuri este *autonomia, independența producătorilor*, autonomie determinată de forma de proprietate asupra mijloacelor de producție.

O dată cu lichidarea proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, care făcea ca autonomia producătorilor să capete forma unor activități particulare, se schimbă și formele de manifestare a acestei autonomii. Apariția și dezvoltarea proprietății socialiste, ge-

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 56—57.

neralizarea ei au făcut ca activitatea producătorilor să nu mai fie izolată, să nu mai aibă un caracter privat, iar autonomia lor să capete un pronunțat caracter relativ. Proprietatea socialistă generează convergența intereselor individuale colective și generale; unitățile economice se încadrează acum organic în activitatea generală comună care nu se mai caracterizează prin anarhie, ci prin organizarea și conducerea ei unitară pe bază de plan.

În condițiile proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, autonomia producătorilor are forme specifice de manifestare și se concretizează în:

a) existența celor două forme ale proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție. Produsul muncii obținut în prima formă este proprietatea întregului popor, iar cel obținut în întreprinderile cooperatiste — proprietatea cooperatorilor respectivi. Schimbul de activități între aceste două categorii de proprietari nu poate îmbrăca decît forma schimbului de mărfuri, schimb în cadrul căruia trebuie să aibă loc compensarea reciprocă a cheltuielilor de muncă;

b) autonomia se manifestă și în cadrul sectorului cooperatist, între unitățile care alcătuiesc acest sector. Colectivul de cooperatori din fiecare unitate agricolă sau meșteșugărească este nu numai proprietarul mijloacelor de producție din unitatea respectivă, ci și al rezultatelor producției desfășurate în cadrul ei. Între aceste unități produsele nu se pot schimba decît ca mărfuri, colectivele compensînd reciproc cheltuielile de muncă socială efectuate;

c) unitățile economice proprietatea întregului popor, ca verigi ale diviziunii sociale a muncii — în cadrul căreia cunosc o anumită specializare —, au o independență relativă, mijloacele lor de producție se autonomizează funcțional de mijloacele societății și în consecință sînt și independente unele față de altele. Aceasta implică, mai departe, ca fiecare dintre ele să asigure integritatea, dezvoltarea și utilizarea rațională a fondurilor cu care a fost înzestrată din fondurile societății. Relațiile pe care unitatea le are cu celelalte unități economice, precum și cu populația și cu statul socialist, au forma relațiilor valorice. Ele nu pot livra rezultatele producției lor fără a asigura recuperarea cheltuielilor de muncă socială încorporată în acestea, fără a înfăptui un schimb valoric echivalent;

d) proprietatea personală a cetățenilor, în cazul membrilor C.A.P. și asupra gospodăriei auxiliare, presupune existența relațiilor marfă-bani între întreprinderile socialiste și populație, în anumite situații și între diferite categorii ale populației sau persoane. Cei ce muncesc sînt retribuiți în raport cu cantitatea și calitatea muncii, primesc venituri bănești care, împreună cu partea ce le revine din fondurile sociale de consum, trebuie să le asigure satisfacerea nevoilor materiale și culturale. Aceste venituri sînt o componentă a valorii mărfurilor produse. Cu ajutorul lor sînt procurate bunurile de consum, care astfel sînt schimbate pe bani, în calitate de mărfuri;

e) economia națională socialistă participă la circuitul valorilor materiale pe plan mondial, produsele economiilor naționale autonome, independente, schimbîndu-se pe piața internațională ca mărfuri.

În concluzie, și în economia socialistă munca cheltuită pentru producerea bunurilor materiale este creatoare de valoare, producătorii schimbă produsele muncii lor prin intermediul banilor, trecerea produsului de la producător la consumator fiind un act de vînzare-cumpărare, iar produsele muncii — mărfuri.

Trăsăturile producției de mărfuri în socialism

Proprietatea obștească asupra mijloacelor de producție și relațiile de colaborare și ajutor reciproc imprimă

producției de mărfuri existentă în socialism anumite particularități, și anume:

a) marfa este rezultatul producătorilor socialiști uniți. Ea a încetat să mai fie produsul unor munci particulare, izolate. Munca are un caracter nemijlocit social, chiar dacă ea se desfășoară în condițiile de relativă independență a producătorilor și dacă piața trebuie să confirme, în ultimă instanță, utilitatea valorilor de întrebuințare produse. Împărțirea muncii sociale pe ramuri de activitate se face în mod planificat, conform nevoilor prezente și de perspectivă ale societății, în plan înscriindu-se numai activități social-utile;

b) marfa este obiect al însușirii socialiste, fiind apoi repartizată și folosită conform intereselor și obiectivelor bine stabilite ale societății. Trecerea mărfii de la producător la consumator prin intermediul vînzării-cumpărării este supusă controlului social și se integrează în ansamblul relațiilor economice ale noii orînduiri; legile producției de mărfuri, aflate într-o strînsă legătură cu legile specifice societății socialiste, sînt folosite în mod conștient în interesul întregii societăți;

c) socialismul determină modificări în privința sferei de cuprindere a producției și circulației de mărfuri. Producătorul nemijlocit este stăpîn al mijloacelor de producție și, ca atare, nu-și poate vinde sieși forța de muncă. Forța de muncă nu mai este marfă. Bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și pe munca eliberată de exploatare, producția de mărfuri nu mai poate genera relații de exploatare, nu mai poate da naștere la conflictele și anarhia cunoscute în capitalism. Producția de mărfuri, dirijată și organizată pe scară socială, slujește direct interesele construcției socialiste și comuniste.

2. Valoarea de întrebuințare

Valoarea de întrebuințare și calitatea produselor

Marfa este un produs al muncii omenești, capabil să satisfacă anumite necesități ale oamenilor — capacitatea care face din el o valoare de întrebuințare —, fiind, totodată, destinat schimbului. Valoarea de întrebuințare este direct condiționată de proprietățile fizice și chimice ale obiectului respectiv și, ca urmare, ea nu poate exista decît prin corpul material al acestuia. De asemenea, capacitatea valorilor de întrebuințare produse ale muncii omenești, de a satisface anumite trebuințe ale omului, este determinată de activitatea care a imprimat materialului forma utilă necesară. Într-un număr mare de cazuri, aceeași materie primă poate fi modelată prin muncă într-o varietate de valori de întrebuințare. Deoarece necesitățile ce trebuie satisfăcute sînt multiple, și muncile care produc valori de întrebuințare, privite sub forma lor utilă concretă, sînt foarte numeroase și deosebite. Diviziunea socială a muncii, profunzimea acesteia, determină structura valorilor de întrebuințare produse, iar cantitatea de muncă și productivitatea ei volumul acestora. În ultimă instanță, măsura în care sînt satisfăcute necesitățile de consum ale societății (consum individual sau productiv) depinde de structura, cantitatea și calitatea valorilor de întrebuințare.

Cu toate că valoarea de întrebuințare în sine nu exprimă nici o relație socială, în calitatea ei de purtător material al valorii intră în sfera preocupărilor economiei politice. Spre deosebire de societatea capitalistă, unde valoarea de întrebuințare este privită numai ca element în care se materializează profitul capitalistului, în socialism interesul față de valorile de întrebuințare este direct și nemijlocit. El se concre-

tizează atît în preocuparea pentru acoperirea necesarului de consum, în continuă creştere, al populaţiei, cît şi în repartizarea resurselor de muncă ale societăţii pe ramuri, subramuri şi unităţi economice în mod conştient, în funcţie de volumul şi structura valorilor de întrebuinţare ce urmează a fi produse.

Valorile de întrebuinţare, ca şi mărimile ale căror rezultat sînt, se deosebesc calitativ. Fiecare valoare de întrebuinţare satisface un anumit gen de necesităţi şi, ca atare, nu pot fi comensurate. Luate în parte au determinări cantitative exprimate în bucăţi, metri, metri cubi, tone etc. Pentru unele valori de întrebuinţare diferite prin trăsăturile lor generale se poate face însumarea şi comensurabilitatea lor — dar dintr-un anumit punct de vedere, pornind de la un element comun pe care ele îl au. Astfel, luînd în considerare puterea calorică putem face comensurarea unor produse ca ţiţei, gaze naturale, lemn, cărbune, şisturi bituminoase şi să facem însumarea lor în calitate de combustibil. Deşi în aceste cazuri valorile de întrebuinţare pot fi, pentru o anumită destinaţie, substituibile, folosirea sau consumarea lor vizează satisfacerea şi a unor criterii de eficienţă în care sînt luate în considerare rezervele, cheltuielile ocazionate de producerea lor, rezultatele ce pot fi obţinute printr-o altă utilizare a lor etc.

Distingem valori de întrebuinţare finale destinate consumului productiv sau personal şi valori de întrebuinţare intermediare folosite la obţinerea unui produs final; în special în domeniul producerii mijloacelor de producţie, volumul şi structura lor, ca şi cantitatea de muncă cheltuită pentru obţinerea lor se condiţionează reciproc, determinînd, mai departe, volumul şi structura valorilor de întrebuinţare pentru consumul personal.

În strînsă legătură cu valoarea de întrebuinţare se află *calitatea produsului*. Distincţia între aceste două noţiuni se referă la faptul că mărfuri cu aceeaşi valoare de întrebuinţare, care satisfac deci acelaşi gen de necesităţi, pot avea calităţi diferite. Calitatea exprimă măsura, *gradul în care produsul respectiv satisface aceste necesităţi*.

Calitatea produsului este comensurabilă, deoarece se referă la mărfuri de aceeaşi valoare de întrebuinţare. În acest scop se utilizează principalele însuşiri ale produsului, însuşiri care pot fi fizice, chimice, tehnologice, estetice etc. În funcţie de acestea, pentru fiecare gen de valori de întrebuinţare se stabilesc parametrii care indică cu precizie nivelul calităţii.

În Republica Socialistă România, problema calităţii produselor şi serviciilor este o componentă principală a politicii economice a statului, pentru care s-a elaborat cadrul juridic a cărui aplicare are menirea de a satisface această cerinţă vitală a creşterii noastre economice; ministerele, organele centrale şi locale, centralele industriale şi întreprinderile au obligaţia să asigure fabricarea şi livrarea de produse cu parametri calitativi ridicaţi, în condiţiile reducerii continue a consumurilor de materii prime, materiale, combustibil şi energie, înlocuirii materiilor prime şi materialelor deficitare, creşterii permanente a productivităţii muncii.

3. Valoarea şi mărimea valorii

Valoarea mărfii; izvorul, mărimea şi exprimarea ei

Calitativ, mărfurile se deosebesc între ele ca valori de întrebuinţare şi pot intra în relaţiile de schimb tocmai datorită acestui fapt; cantitativ, ele se deosebesc ca valori — schimbul punînd în relaţia respectivă mărimi egale ca valoare, făcînd să fie schimbate echivalente.

Valoarea este elementul comun al mărfurilor, elementul care determină proporţiile în care se schimbă între ele

diferitele mărfuri. Dacă **x** marfă **A** se schimbă pe **y** marfă **B**, înseamnă că valorile aflate de cele două părți ale ecuației sînt egale.

x marfă **A** = **y** marfă **B**

Așa cum se vede, pentru exprimarea valorii mărfii **A** este necesară o valoare de întrebuințare **(B)** diferită de a ei, care devine astfel forma de manifestare a valorii mărfii **A**, valoarea de schimb a mărfii **A**.

O valoare de întrebuințare are valoare numai pentru că în ea este înmagazinată muncă abstractă. **Munca abstractă**, adică **munca nediferențiată, privită ca simplă cheltuire de forță de muncă în sens fiziologic**, este izvorul valorii. În acest caz, se face abstracție de **aspectul util concret al muncii, determinată de scopul ei, de modul în care se lucrează, de obiectul, mijloacele și rezultatul ei** — o valoare de întrebuințare care satisface o trebuință concretă. *„Dacă, deci în raport cu valoarea de întrebuințare, munca cuprinsă în marfă prezintă importanță numai din punct de vedere calitativ, în raport cu mărimea valorii ea prezintă importanță numai din punct de vedere cantitativ, după ce a fost redusă la muncă omenească fără nici o altă calitate. În primul caz este vorba de a ști cum se muncește și ce anume se produce, în al doilea caz cîtă muncă se cheltuiește și care este durata acestei munci".*[1]

Mărimea valorii mărfii se măsoară prin cantitatea de muncă pe care o conține, iar cantitatea de muncă prin durată ei (ore, zile etc.). Privite mai îndeaproape se constată că și muncile abstracte cheltuite în forme utile diferite sînt de complexități diferite. Munca complexă este o muncă simplă potențată, este un multiplu al muncii simple — al cheltuirii de forță de muncă simplă, pe care o posedă în medie organismul oricărui om obișnuit, care nu se deosebește printr-o pregătire specială. O cantitate mai mică de muncă complexă este egală cu o cantitate mai mare de muncă simplă; în aceeași unitate de timp munca complexă creează o valoare mai mare decît munca simplă. În socialism, reducerea muncii complexe la munca simplă — element comun de măsură a valorii — nu se mai face spontan, pe piață, ci în mod conștient cu ajutorul normelor de muncă și al sistemului de retribuire a muncii, reducere concretizată în faptul că valorile de schimb sînt stabilite înainte ca mărfurile să ajungă pe piață.

În țara noastră, ca urmare a ridicării nivelului de pregătire a forței de muncă, a procesului de mecanizare și automatizare, se modifică permanent raportul dintre munca complexă și munca medie simplă — atît ca apropiere a nivelului de pregătire, cît și ca aport la crearea valorii —, apar, totodată, modificări în conținutul acestor categorii de muncă mereu mai dinamice.

Munca totală cuprinsă în produsul muncii, deci valoarea mărfii, este formată din două părți principale: a) munca trecută sau materializată în procese anterioare de producție, adică valoarea mijloacelor de producție consumate cu producerea mărfii respective, și b) munca vie — rezultat al cheltuirii forței de muncă în procesul de producție dat, muncă ce adaugă valorii mijloacelor de producție consumate o valoare nouă.

Conservarea productivă a valorii mijloacelor de producție și crearea valorii noi sînt procese concomitente și au la bază dublul caracter al muncii. Munca concretă este cea care conservă în noul produs munca materializată în mijloacele de producție folosite, influențînd, totodată, și cantitatea consumată din acestea. Consumul mai mare sau mai mic de materiale și de materii prime, existența sau inexistența rebuturilor, folosirea întregii capacități de producție etc. sînt în funcție de gradul de pregătire a forței de muncă. Valoarea nou-creată este rezultatul muncii

---

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 60.

abstracte, cheltuite în procesul de producere a mărfii.

K. Marx a făcut o legătură nemijlocită între izvorul valorii şi mărimea ei. El a arătat că mărimea valorii mărfii nu este determinată de timpul de muncă individual, ci de timpul de muncă socialmente necesar. **Timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea unei unităţi de marfă de un anumit fel este o mărime obiectivă, definită ca fiind timpul cheltuit în condiţiile medii, normale din punct de vedere social şi cu media socială de îndemînare şi intensitate a muncii.** Dar fiecare marfă, arată **K. Marx,** contează în genere ca un exemplar mijlociu al genului ei. În consecinţă, mărimea valorii întregii cantităţi de marfă de o anumită speţă este influenţată de diviziunea socială a muncii, de proporţiile ei, deci şi de timpul de muncă pe care societatea îl poate afecta pentru producerea acesteia.

Timpul de muncă socialmente necesar este rezultatul a două mărimi, exprimă două grupuri de relaţii — între producătorii care fabrică produse cu aceeaşi valoare de întrebuinţare, pe de o parte, şi între aceştia şi restul producătorilor, pe de altă parte. În primul caz, se determină timpul necesar pentru producerea unei unităţi de marfă — un timp cu o determinare tehnică şi socială sub aspectul mediei —, iar în al doilea caz, timpul pe care societatea îl acordă şi îl recunoaşte pentru producerea întregii cantităţi de mărfuri din speţa respectivă.

În socialism ambele procese se realizează planificat. În primul caz, societatea socialistă stabileşte norme (de muncă, de consum de materiale şi de materii prime, de folosire a utilajelor), planificînd timpul total de muncă ce poate fi cheltuit pentru producerea unei valori de întrebuinţare. Normele au la bază o fundamentare tehnico-ştiinţifică, reflectă nivelul calificării forţei de muncă, al tehnicii folosite, al organizării producţiei şi a muncii etc. În al doilea caz, se stabilesc — pe bază de plan — principalele proporţii între ramurile şi subramurile producţiei materiale, cantitatea ce trebuie produsă din fiecare speţă de marfă luată în parte, deci timpul pe care societatea îl poate acorda din timpul său total pentru producerea valorilor de întrebuinţare de un anumit fel. Producţia nu mai este reglată spontan prin oscilaţiile pieţei, reglare imprecisă şi însoţită de risipă de muncă socială, ci prin plan, acţionîndu-se în mod organizat pentru reducerea cheltuielilor sociale de producţie.

Timpul de muncă socialmente necesar are o importanţă deosebită atît pentru societate în ansamblul ei, cît şi pentru unitatea economică producătoare, pentru membrii colectivului ei. Cu cît se reduce timpul necesar pentru producerea valorilor de întrebuinţare aflate în fabricaţie, cu atît se poate produce o cantitate mai mare din acestea sau se poate trece la fabricarea şi a altor valori de întrebuinţare; concomitent, cresc veniturile oamenilor muncii şi ale unităţii economice. Totodată, fiecare producător este interesat în sporirea valorii unitare a produselor ca urmare a înnoirii şi modernizării acestora, a îmbunătăţirii calităţii şi ridicării nivelului lor tehnic. În aceste cazuri, de regulă, se reduc relativ — uneori şi absolut — cheltuielile cu mijloacele de producţie pe unitate de produs şi creşte cheltuiala cu munca vie — o muncă mereu mai complexă —, pe fondul măririi valorii produsului. O valoare de întrebuinţare de calitate superioară are o valoare mai mare, şi respectiv un preţ de vînzare superior, ca urmare a recunoaşterii sociale — deşi timpul de muncă nu înregistrează aceeaşi mişcare. Valoarea este materializată în valori de întrebuinţare cu recunoaştere socială, mărimea ei este în funcţie şi de această recunoaştere, ceea ce determină în plan economic grija deosebită pentru calitatea mărfurilor produse.

Indicatori ai volumului activității întreprinderii

Existența producției de mărfuri impune aprecierea valorică a activității economice a întreprinderilor. În acest sens se folosesc indicatorii producție globală, producție-marfă, producție marfă vîndută și încasată și producție netă. Fiecare din acești indicatori valorici are un anume conținut, evidențiază o anumită latură sau arie a activității, integrează sau sintetizează rezultatele obținute *.

Producția globală cuprinde, în expresie valorică, *volumul total* al producției, obținute într-o anumită perioadă de timp ca urmare a activității productive.

Producția-marfă este dată de valoarea tuturor produselor finite și a semifabricatelor din producția proprie livrate sau destinate livrării, valoarea prelucrării unor materii prime ale clienților, valoarea lucrărilor cu caracter industrial executate pentru terți sau pentru nevoile proprii. Producția-marfă este indicator principal de plan și este folosit și în calculul productivității muncii planificate și realizate, al volumului și evoluției cheltuielilor totale și a cheltuielilor materiale la 1 000 lei producție marfă, ca și la determinarea altor indicatori de eficiență.

Producția marfă vîndută și încasată evidențiază finalitatea activității întreprinderii și exprimă faptul că producția-marfă a fost efectiv livrată și s-a încasat contravaloarea ei.

Producția netă reprezintă valoarea nou-creată în activitatea productivă și cuprinde următoarele elemente principale: prelevarea pentru societate, retribuțiile personalului muncitor și alte drepturi ale acestuia, cheltuieli pentru cercetarea științifică și pentru introducerea tehnicii noi (exclusiv cheltuieli materiale), impozitul pe fondul de retribuire, contribuții pentru asigurări sociale, beneficiul. Calculul ei se face prin scăderea cheltuielilor materiale aferente din producția globală. La baza creșterii producției nete stă reducerea absolută și relativă a cheltuielilor de muncă materializată, sporirea valorii create în unitate de timp prin mărirea productivității muncii, includerea în fabricație a unor produse mereu mai complexe.

Valoarea se află materializată în valori de întrebuințare, în produse fizice menite să satisfacă nemijlocit nevoile societății, indiferent dacă acestea sînt livrate pieței sau sînt destinate consumului intern al întreprinderii. **Producția fizică** reprezintă totalitatea produselor fabricate, serviciilor prestate sau lucrărilor executate în unitățile economice, care au fost recepționate cantitativ și calitativ.

Producția fizică, producția netă și producția-marfă vîndută și încasată sînt indicatori în legătură cu care se calculează și se eliberează unităților economice fondul de retribuire.

Circulația mărfurilor. Categoria de piață

Producția bunurilor materiale ca mărfuri face ca cea mai mare parte a schimbului de activități să îmbrace forma circulației mărfurilor, a schimbului de mărfuri prin intermediul banilor. Au loc două acte relativ distincte *vînzarea* (M-B) și *cumpărarea* (B-M), acte ce sînt separate în timp și spațiu, dar care se condiționează reciproc. În același cadru deosebim circulația mărfurilor și circulația banilor, aflate într-o strînsă interconditionare din punct de vedere al cantităților și al vitezei cu care se desfășoară în timp.

Principala funcție a circulației mărfurilor este realizarea valorii mărfurilor, transformarea valorii mărfii din forma marfă în forma bani și a celei din forma bani în forma marfă.

* Vezi Anexa 1.

În societatea socialistă circulația mărfurilor — avînd drept căi principale de înfăptuire comerțul socialist și sistemul aprovizionării tehnico-materiale a unităților economice — se desfășoară în mod planificat (volumul și structura mărfurilor, repartizarea lor pe teritoriu și categorii de destinatari, căile și prețurile de realizare etc.).

Circulația mărfurilor concretizează, în forma relațiilor marfă-bani, relațiile dintre întreprinderi, dintre acestea și populație, pentru unele categorii de produse între întreprinderi și stat. Relațiile economice ce apar în procesul de vînzare-cumpărare sînt evidențiate sintetic în categoria de *piață*, care, pentru analiză, poate fi structurată, în funcție de natura mărfurilor, în piața mijloacelor de producție, piața bunurilor de consum, a serviciilor etc. sau, pornind de la alt criteriu, în piața internă și piața externă. La fel, referindu-se la piața externă, se poate vorbi de piața petrolului, piața grîului etc.

Piața evidențiază legăturile dintre producție și consum sub forma raportului dintre ofertă și cerere. Producția are rolul determinant în acest raport; ea se desfășoară în mod planificat, creează oferta. Cererea, privită ca cerere solvabilă și deci pentru care există capacitate de plată, nu coincide în mod automat cu oferta, pe care însă o influențează. Planul se elaborează pe baza studierii nevoii sociale exprimate de cerere, urmărindu-se ca oferta să corespundă ca mărime și structură cererii. O circulație normală a mărfurilor presupune să nu fie fabricate mărfuri pentru care nu există cerere și să nu existe pentru anumite bunuri cerere solvabilă nesatisfăcută; ea este o latură a echilibrului economic.

4. Contradicțiile producției de mărfuri și căile soluționării lor în socialism

Mărfii, ca unitate dialectică a valorii de întrebuințare și a valorii, îi este proprie contradicția dintre acești doi factori. Explicația generală a acestei contradicții rezidă în faptul că valoarea este un raport social între producătorii de mărfuri.

În cazul existenței și circulației banilor, unitatea interioară a mărfii între valoarea de întrebuințare și valoare se realizează în cadrul unor contradicții exterioare, în care mărfurile, ca valori de întrebuințare, se opun banilor, ca valoare de schimb.

După ce a produs mărfurile, orice întreprindere urmărește să realizeze în formă bănească valoarea acestora, să încaseze sumele necesare reluării și dezvoltării activității. Dar mărfurile produse se pot realiza ca valori numai dacă se verifică, se afirmă ca valori de întrebuințare socială, ceea ce presupune ca ele să corespundă cantitativ și calitativ nevoilor societății. Vînzarea și cumpărarea, ca două procese independente, exterioare mărfii și contradictorii, sînt expresia unității interne contradictorii a mărfii. Atît timp cît cele două laturi ale mărfii corespund determinărilor sociale, evoluția schimbului decurge în mod normal.

Caracterul contradicției mărfii este în funcție de natura relațiilor de producție. În capitalism, datorită proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, contradicția dintre valoarea de întrebuințare și valoare are un caracter antagonist și se manifestă prin discrepanța dintre producția și nevoia socială solvabilă, prin interesele antagoniste ale agenților economici, prin risipa de muncă socială etc.

În societatea socialistă, producția și structura valorilor de întrebuințare se desfășoară și se determină în mod planificat, corespunzător posibilităților și necesităților din fiecare etapă. Aceasta nu exclude însă posibilitatea ca anumite

mărfuri să nu corespundă calității cerute de beneficiari, sau să fie produse în cantități și într-o structură necorespunzătoare nevoii sociale. În cazul neconcordanței dintre producție și necesitățile societății, contradicția mărfii se manifestă, fără a putea avea însă urmările din societatea capitalistă. Manifestările acestei contradicții devin vizibile atunci cînd unele mărfuri nu se vînd — din cauză că nu li se recunoaște utilitatea socială — sau atunci cînd din aceleași motive se vînd la prețuri mai mici decît cele planificate, ca și în cazul în care întreprinderea producătoare trebuie să facă cheltuieli suplimentare pentru remedierea bunurilor cu defecte de fabricație.

Analizînd contradicția mărfii în socialism, trebuie să luăm în considerare și faptul că aici producătorului nu-i este și nu trebuie să-i fie *„indiferent dacă propria sa marfă are sau nu valoare de întrebuințare pentru posesorul celeilalte mărfi"* — cum spunea **K. Marx** —, respectiv pentru posesorul de bani; există un interes social pentru a produce mărfuri utile și corespunzătoare calitativ. Preîntîmpinarea manifestărilor negative ale contradicției mărfii, și deci rezolvarea ei, se înfăptuiește prin stabilirea unui plan realist și îndeplinirea lui riguroasă la toate sortimentele, prin îmbunătățirea continuă a calității mărfurilor produse, prin reducerea continuă a cheltuielilor de producție. În corelarea strictă a necesităților cu producția, un rol important revine contractelor economice, a căror încheiere și respectare sînt acte de o mare responsabilitate socială.

Dacă privim marfa ca obiect — valoare, realizarea ei — adică vînzarea — este actul care separă cele două laturi ale mărfii: vînzătorul obține echivalentul bănesc al valorii mărfii, iar cumpărătorul — valoarea de întrebuințare; bunul respectiv încetează de a mai fi marfă, intră în consum. Desigur, din fiecare act de realizare a mărfii se desprind concluzii pentru viitor, prezența contradicției mărfii impunînd perfecționarea activității. Contradicția mărfii își are explicația în contradicția muncii producătoare de mărfuri, dintre munca abstractă și munca concretă. De asemenea, producției de mărfuri, în organizarea socială ce-i este specifică, îi este proprie contradicția dintre munca autonomă, individuală și munca socială; muncile autonome ale producătorilor de mărfuri au efectiv, așa cum spunea **K. Marx**, un dublu caracter social. Pe de o parte, ele trebuie să satisfacă o trebuință socială determinată și deci să se afirme ca verigi reale ale muncii totale, ale sistemului de diviziune socială a muncii. Pe de altă parte, fiecare muncă, muncă autonomă utilă și specială să poată fi schimbată pe orice fel de muncă specială utilă, fiind echivalentă cu aceasta din urmă.

În societatea socialistă, pe baza proprietății obștești asupra mijloacelor de producție, munca autonomă nu mai este o muncă particulară, diviziunea muncii nu se mai înfăptuiește în mod spontan. Munca totală a societății este divizată pe producători autonomi în mod planificat, iar timpul de muncă necesar pentru producerea unei unități de produs este stabilit și influențat cu ajutorul normelor. Este adevărat, cum condițiile concrete de producție nu sînt identice în toate unitățile economice și, totodată, există diferențe în gradul de utilizare a fondurilor pe care acestea le au la dispoziție, nici timpul de muncă individual nu coincide în mod automat cu cel socialmente necesar.

Analizînd contradicțiile mărfii și ale producției de mărfuri trebuie să luăm în considerare natura producției de mărfuri în socialism, caracterul muncii în aceste condiții, ceea ce înseamnă evidențierea posibilităților de cunoaștere și folosire a acțiunii legii valorii în interesul construcției socialiste și comuniste. Contradicțiile nu au în condițiile societății noastre un caracter antagonist, dar este foarte posibil ca unele manifestări să îmbrace acest caracter. Totul depinde în ultimă instanță de priceperea de a folosi și a rezolva contradicțiile în in-

teresul societății. Contradicțiile mărfii și ale producției de mărfuri sînt, în condițiile elaborării și înfăptuirii unor măsuri economice ce corespund tendințelor obiective, un factor de perfecționare și dezvoltare continuă.

5. Banii și funcțiile lor. Circulația bănească în socialism

Banii și funcțiile lor

Existența obiectivă a producției de mărfuri implică în mod nemijlocit existența banilor. Dedublarea produsului muncii în marfă și bani este — așa cum menționa **K. Marx** — o lege a exprimării produsului ca marfă.

Ca urmare a procesului istoric al dezvoltării schimbului, funcția de valoare de schimb sau echivalent valoric al tuturor mărfurilor a început să fie îndeplinită de bani. Rolul de bani l-au avut diverse mărfuri, ca în final să se stabilească la metalele prețioase — aurul și argintul. Banii sînt o marfă, însă o marfă deosebită, care a căpătat și o valoare de întrebuințare specifică, aceea de a fi echivalent general al celorlalte mărfuri. Deci, o dată cu apariția banilor, întreaga lume a mărfurilor se scindează în mărfuri ca atare, și marfă-bani. Toate mărfurile se schimbă între ele prin intermediul banilor, își exprimă valoarea în bani — expresia bănească a valorii purtînd denumirea de preț.

Îndeplinind un rol social, acela de a exprima relații economice între producătorii de mărfuri participanți la schimb, banii pot servi relații social-economice fundamental deosebite; în calitate de capital sînt un mijloc de exploatare a forței de muncă; în socialism ei nu se mai pot transforma în capital, sînt un instrument al construcției socialiste și comuniste.

Ca formă socială generală a valorii, banii sînt un mijloc de măsură a avuției naționale, a venitului național, a rezultatelor tot mai diversificate ale producției sociale, a consumului de muncă vie și materializată cheltuite în diversele sectoare de activitate etc.

Funcțiile banilor în economia socialistă prezintă particularitățile legate de natura relațiilor de producție pe care ei le oglindesc. Dar, în afara oricăror particularități, funcțiile banilor, ale acestei mărfi cu o valoare de întrebuințare socială deosebită — echivalent general al mărfurilor — sînt cele determinate de producția și circulația mărfurilor.

În cadrul funcției de *măsură a valorii mărfurilor*, ei exprimă mărimea muncii sociale încorporate în marfă. Banii pot îndeplini această funcție tocmai pentru faptul că la origine și ei sînt o marfă — aur —, un produs al muncii omenești căruia istoria dezvoltării producției de mărfuri și a schimbului i-a încredințat acest rol. Cantitatea de aur stabilită de stat drept conținut al unității monetare (în cadrul țării noastre leul este egal cu 148,112 mg aur fin) se numește *etalon al prețurilor* și servește la exprimarea valorii mărfurilor.

În economia noastră națională, ca și în a celorlalte țări, nu circulă aur, ci semne ale valorii, bilete de bancă și monedă divizionară.

Îndeplinind funcția de *mijloc de circulație*, banii mijlocesc trecerea mărfurilor de la producător la consumator. Dedublarea produsului muncii în marfă și bani înseamnă că valoarea, ca atare, poate exista fie în forma marfă, fie în forma bani. Schimbarea continuă a formei pe care o îmbracă valoarea oglindește în fapt legătura dintre diferitele componente ale producției între care există relații valorice, precum și legătura dintre producție și consum.

Pentru societate prezintă importanță atît mărimea valorii care se găsește în formă de marfă sau de bani, cît și viteza circulației mărfurilor, respectiv a banilor. În acest sens, este necesar ca

stocurile de materii prime la dispoziția întreprinderii să nu depășească limitele necesare, judicios stabilite, producția marfă să fie realizată în timpul cel mai scurt posibil, sumele bănești să nu fie ținute inactive, ci reintroduse în circulație, iar cele care depășesc nevoile unității economice să fie puse la dispoziția societății pentru a fi folosite în alte sectoare de activitate.

În condițiile socialismului, cantitatea de bani necesară circulației este stabilită în mod planificat, în funcție de suma prețurilor mărfurilor și de viteza de circulație a banilor. Totodată, suma de bani aflată în circulație în numerar este mult redusă, ca urmare a faptului că schimbul între întreprinderile socialiste se înfăptuiește fără numerar, băncile operînd cu sumele respective în conturile participanților la schimb, și eliberînd numerar numai în limitele strictului necesar. Emisiunea de bani în concordanță cu nevoile circulației — și numai în cazul cînd există acoperirea în mărfuri —, retragerea din circulație a sumelor care depășesc nevoile acesteia feresc economia țării noastre de procesele inflaționiste și asigură monedei o puternică stabilitate. Este tocmai ceea ce caracterizează leul nostru, ca rezultat al unei politici monetare științifice.

Ca *mijloc de plată*, banii sînt folosiți pentru plata retribuțiilor, pentru restituirea creditelor, la plata impozitelor, chiriilor etc. De mare importanță este în cadrul acestei funcții termenul la care se face plata, ca și rolul ei general stimulativ. Cum termenul este stabilit anticipat și poate fi respectat numai în urma îndeplinirii obligațiilor de aprovizionare, producție și desfacere, statul socialist exercită (prin intermediul sistemului bancar) controlul prin bani asupra activității unităților economice.

Acumulările statului și ale unităților economice socialiste, precum și economiile populației au formă bănească. Întreprinderile și instituțiile păstrează mijloacele bănești la bănci, iar populația poate face același lucru la Casa de Economii și Consemnațiuni. În toate aceste situații, banii îndeplinesc funcția de *mijloc de acumulare socialistă și de economisire*.

Banii au și funcția de *mijlocitor al schimburilor economice externe*. Această calitate a fost îndeplinită de aur, el fiind folosit fie direct ca mijloc de cumpărare și de plată în relațiile economice externe, fie ca mijloc de stabilire a parității monedelor utilizate în decontările internaționale. În condițiile actuale, în relațiile economice internaționale nu circulă bani de aur, ci numai valute. De fapt, extinderea clearingului — sistem de decontări fără numerar — reduce mult însăși circulația valutelor, ele avînd mai ales rolul de instrument de calcul.

Producția și circulația mărfurilor, ca și circulația banilor, se desfășoară pe baza acțiunii legii valorii.

Circulația bănească în socialism

Circulația mărfurilor se înfăptuiește prin intermediul banilor. În timp însă ce mărfurile intrate în circulație părăsesc în urma realizării lor această sferă și trec în consum — productiv sau neproductiv —, banii care au mijlocit acest proces rămîn în sfera circulației. Cantitatea de bani existentă în posesia participanților la reproducție este ceea ce numim **masa bănească totală**, formată din **bani de cont** (decontări fără numerar, viramente bancare) și **bani în numerar** (existenți efectiv la populație și în unitățile socialiste). Circulația banilor de cont are forma unor deplasări scriptice, din contul bancar al unei unități socialiste în contul alteia. Circulația banilor în numerar mijlocește circulația mărfurilor destinate consumului personal al membrilor societății.

În țara noastră, cea mai mare parte a masei bănești este formată din bani de cont, numerarul existent efectiv în circulație fiind de circa 10—11% din total.

Pentru dimensionarea cantității de bani trebuie să fie luată în considerare

acțiunea legii circulației bănești, care exprimă dependența între volumul operațiunilor bănești legate de relațiile de vînzare-cumpărare într-o perioadă dată și cantitatea de bani care mijlocește operațiunile respective, în condițiile unei anumite viteze de circulație a banilor. Sfera de aplicare a cerințelor legii circulației bănești se referă numai la banii cu circulația curentă (în cont și numerar), în timp ce pentru alte mijloace bănești, reprezentînd economii cu caracter de fonduri sau provenind din surse externe, se folosesc criterii specifice de dimensionare pentru fiecare categorie în parte.

Cantitatea de bani aflată în circulație intervine direct în asigurarea *echilibrului monetar*, definit prin concordanța ce trebuie să existe între masa bănească și mărfurile și serviciile puse în circulație. Echilibrul monetar este de fapt raportul de proporționalitate dintre volumul și structura ofertei de mărfuri și servicii, pe de o parte, și volumul și structura cererii solvabile, pe de altă parte.

În economia românească, cantitatea de bani necesară circulației este nemijlocit legată de proporțiile și dinamica fluxurilor bănești, adică de procesele complexe ale realizării produsului social, ale distribuirii și redistribuirii venitului național.

Circulația bănească se realizează, în socialism, în mod planificat, un rol deosebit revenind planului de credite — care este nemijlocit legat de planul de casă — și balanței de venituri și cheltuieli bănești ale populației.

Planul de casă elaborat în corelare cu prevederile planului național unic și ale bugetului de stat și pe baza bugetului de venituri și cheltuieli al întreprinderilor, centralelor, ministerelor și celorlalte organe centrale și locale, stabilește încasările și plățile în numerar, sarcina de punere în circulație sau de retragere a numerarului, menținerea circulației bănești în numerar în limite normale, asigurarea corelării între veniturile bănești ale populației și fondul de mărfuri și serviciii, corespunzător nevoilor reale ale economiei.

La fundamentarea echilibrului monetar și menținerea unei circulații bănești corespunzătoare contribuie nemijlocit **balanța veniturilor și cheltuielilor bănești ale populației**, elaborată de către Comitetul de Stat al Planificării, Ministerul Finanțelor, Banca Națională a R.S. România și celelalte bănci, împreună cu ministerele și celelalte organe centrale și locale. Balanța de venituri și cheltuieli bănești ale populației stabilește pentru anumite perioade — cincinale, anuale — volumul și sursele principale de obținere a veniturilor și direcțiilor de efectuare a cheltuielilor bănești ale populației.

Ținînd seama de dialectica factorilor de care depinde realizarea echilibrului monetar, partidul nostru acordă o atenție deosebită dezvoltării producției de mărfuri și servicii, în volumul și structura decurgînd din nevoia socială, punerii la termen în funcțiune a noilor obiective economice și unei politici științifice în domeniul bugetar, precum și în cel al prețurilor și tarifelor.

În același timp, pentru realizarea unei circulații bănești echilibrate se urmărește coordonarea complexă și multilaterală a emisiunii monetare, astfel încît Banca Națională să pună în circulație, pe baza planurilor economico-financiare, o asemenea cantitate de bani care să stimuleze producția și circulația mărfurilor, să satisfacă necesitățile reproducției socialiste lărgite și să fie justificată din punct de vedere economic.

La asigurarea corelațiilor ce stau la baza echilibrului monetar contribuie și măsurile care vizează creșterea vitezei de circulație a banilor — indicator complex și sintetic, care exprimă raportul cantitativ între volumul total al operațiunilor bănești ce au loc în economie într-o anumită perioadă și masa bănească utilizată pentru efectuarea lor. În acest scop se acționează pentru perfecționarea metodelor de efectuare a operațiunilor de decontare și a plăților

în numerar, pentru întărirea controlului în aceste domenii, pentru respectarea principiilor de creditare, precum și pentru atragerea și folosirea organizată a disponibilităților bănești ale populației.

Toate aceste direcții de acțiune și măsuri asigură o bază trainică pentru întărirea finanțelor țării și consolidarea continuă a monedei naționale, pentru întărirea puterii ei de cumpărare, atît în țară, cît și în raport cu alte monede, — factor de seamă al dezvoltării economiei naționale și al ridicării nivelului de trai al poporului. În sensul celor menționate, secretarul general al partidului nostru arăta la Congresul al XIII-lea al P.C.R.: *„Pe baza progresului economico-social, a creșterii productivității și eficienței economice vom asigura menținerea și întărirea puterii de cumpărare a leului și, ca atare, menținerea nivelului de trai material și spiritual pe care l-am realizat și creșterea lui în continuare ca urmare a dezvoltării forței materiale a patriei noastre."* [1]

6. Rolul legii valorii în funcționarea economiei socialiste

Conținutul legii valorii

Producția și schimbul de mărfuri au la bază legea valorii. Întrucît valoarea mărfurilor se manifestă prin prețul lor, înseamnă că și legea valorii acționează prin intermediul prețurilor, este o lege a prețurilor sau, cum spunea **V. I. Lenin**, este legea *„formării și modificării prețurilor"*.

Potrivit legii valorii, producția și schimbul mărfurilor se efectuează pe baza cheltuielilor de muncă socialmente necesare. Mărfurile se produc în condiții individuale diferite și, în consecință, producătorii cheltuiesc timpi diferiți pentru producerea valorilor de întrebuințare identice. Chiar și în cazul unor valori de întrebuințare aflate exclusiv în fabricația anumitor producători — și unde mărimea valorii nu este o medie socială a timpurilor individuali — timpul individual nu coincide automat cu cel socialmente necesar. Legea valorii exprimă necesitatea ca schimbul de mărfuri să se facă nu la valoarea individuală, ci la valoarea socială, determinată de timpul de muncă socialmente necesar. În acest sens, *Legea cu privire la regimul prețurilor și tarifelor* menționează că *„La baza stabilirii prețurilor — în conformitate cu legile economice obiective — trebuie să stea cheltuielile sociale de producție, ținîndu-se seama totodată de nivelul de dezvoltare a bazei tehnico-materiale și posibilitățile de satisfacere a cerințelor pieței socialiste"* [2].

Trăsăturile acțiunii legii valorii în socialism

Legea valorii este proprie producției de mărfuri. Acțiunea ei este strîns împletită cu acțiunea legii economiei de timp, ca și cu cea a creșterii productivității muncii. **Referindu-se la importanța economisirii timpului în socialism, K. Marx arăta că economisirea timpului ca și repartizarea planică a timpului de muncă între diferitele ramuri de producție rămîn prima lege economică a unei societăți bazate pe proprietatea colectivă.**

Rezultatele obținute în economisirea timpului, în sporirea eficienței economice sînt apreciate, și în socialism, cu ajutorul valorii, al categoriilor și indicatorilor proprii ei. În plus, legea valorii continuă să fie legea prin care se

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 31.

[2] *Legea nr. 19/1971 cu privire la regimul prețurilor și tarifelor*, ediția a II-a, 1977, p. 4.

impune necesitatea valorică a economisirii, ca și mărimea socială a acesteia.

Ca expresie a relațiilor dintre producătorii de mărfuri socialiști, acțiunea legii valorii are anumite particularități, mecanismul folosirii ei se detașează ca specific față de celelalte orînduiri în care a existat producție de mărfuri:

a) proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție unește producătorii de mărfuri din punct de vedere al intereselor și al obiectivelor generale urmărite, face ca muncile lor să nu mai fie izolate, să nu mai aibă un caracter particular. În aceste condiții, legea valorii exprimă relații de colaborare și ajutor reciproc dintre producători;

b) luînd în considerare unitatea de interese fundamentale din societatea socialistă, acțiunea legii valorii nu duce la ruinarea unor producători. Experiența pozitivă de producție și organizare este generalizată în vederea dezvoltării generale;

c) încadrată în sistemul de legi al socialismului, legea valorii acționează acum în strînsă corelare cu legea dezvoltării planice proporționale a economiei naționale, cu legea repartiției după muncă, cu legea economică fundamentală a socialismului, ca și cu toate celelalte legi economice din societatea socialistă; este o lege cunoscută și stăpînită de oameni, folosită în mod conștient în construcția socialistă și comunistă;

d) timpul de muncă socialmente necesar — conținut al legii valorii, conținut în baza căruia pot fi explicate toate fenomenele proprii producției de mărfuri — nu se mai formează în mod spontan, ca urmare a concurenței și anarhiei în producția socială, ci ca rezultat al determinării și influențării lui conștiente;

e) acțiunea legii valorii stimulează și în socialism promovarea progresului tehnic. Dar introducerea lui nu mai are limitele determinate de mărimea profitului. Se vizează, deopotrivă, sporirea productivității muncii, ușurarea muncii și crearea unor condiții mai bune pentru desfășurarea ei.

Prin utilizarea legii valorii, ca și a celorlalte legi economice, se înfăptuiește conducerea planificată a economiei, dirijarea proceselor economice, se aplică întregul sistem de stimulente propriu stadiului socialist de dezvoltare, se îmbină interesele generale, individuale și colective într-un singur tot.

Cunoașterea și folosirea legii valorii

De mare importanță pentru creșterea producției și productivității muncii, a ridicării rentabilității întreprinderilor, sporirea nivelului de trai al oamenilor muncii este capacitatea de folosire conștientă a legii valorii, capacitate care sporește o dată cu adîncirea cunoașterii științifice a proceselor și fenomenelor economice.

A ține seama de legea valorii înseamnă, înainte de toate, a stăpîni bine mecanismul de formare a valorii, a organiza și orienta producția astfel încît valoarea să se formeze pe baza timpului de muncă socialmente necesar. Orice irosire de muncă (cheltuieli mai mari pe unitatea de produs în condițiile în care capacitățile de producție nu sînt complet utilizate sau nu se realizează parametrii proiectați, în care se face risipă de materii prime sau timpul de muncă al muncitorilor este incomplet folosit) nu poate fi considerată ca socialmente necesară, nu intră în timpul de muncă socialmente necesar. Pe de altă parte, se realizează ca muncă socialmente utilă și necesară numai munca cheltuită în cadrul unei structuri de producție care acoperă nevoia socială; munca cheltuită peste nevoile societății nu se recunoaște ca socialmente necesară și deci rămîne fără echivalent, nu se compensează. În conducerea și planificarea activității întreprinderilor trebuie să se țină seama de cerința ca timpul de muncă ce se cheltuiește pentru fabricarea produselor să corespundă, pe de o parte, condițiilor existente în eco-

nomie — care trebuie integral utilizate și să țină pasul cu acestea —, iar pe de altă parte, să se încadreze în proporțiile producției corespunzătoare nevoilor sociale. Acțiunea legii valorii stimulează economic reducerea continuă a timpului de producție individual — cu o forță direct proporțională cu raportul dintre acesta și cel socialmente necesar —, motiv suplimentar pentru introducerea și folosirea în producție a unei tehnici superioare, pentru perfecționarea pe baze științifice a organizării producției și a muncii. În socialism, acolo unde producția este supusă unui control prealabil real din partea societății, cum spunea **K. Marx**, se creează legătura dintre volumul timpului social de muncă întrebuințat pentru producerea anumitor articole și volumul nevoii sociale satisfăcute. Aceasta este una din trăsăturile esențiale ale acțiunii legii valorii în socialism, generată de interacțiunea acestei legi cu legea dezvoltării planice a economiei naționale. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** subliniază că: *„se impune să ținem într-o măsură mai mare seama în planificare de rolul pieței, al cererii, aceasta fiind o condiție esențială pentru desfășurarea cu maximum de eficiență a întregii activități economice. Trebuie să avem permanent în vedere că legea valorii și alte legități economice continuă să acționeze în socialism și ca atare este necesar să ținem permanent seama de ele în planificarea și conducerea activității economice"* [1].

Subliniind necesitatea cunoașterii și folosirii legii valorii, partidul nostru respinge, în același timp, teoriile după care categoriile valorice sînt contrapuse caracterului planificat al economiei socialiste și, conform cărora, aceasta ar trebui să se autoregleze pe baza mecanismului spontan al legii valorii. În acest sens, partidul nostru consideră că manifestările stihinice ale legii valorii, încercarea de a lăsa exclusiv pe seama pieței afirmarea nevoii sociale și reglementarea proporțiilor producției, precum și a repartiției supun economia unor forțe instabile și necontrolabile, determină puternice perturbații în reproducția socialistă lărgită. **A accepta ca economia să se dezvolte de la sine prin mecanismul spontan al legii valorii înseamnă a renunța la unul din cele mai importante avantaje ale noii orînduiri — dirijarea conștientă a economiei în scopul folosirii raționale a tuturor resurselor țării, al satisfacerii intereselor generale ale poporului.**

Importanța categoriilor valorice pentru organizarea și conducerea eficientă a activității economice

Existența legii valorii, exprimarea valorică — cu ajutorul categoriilor valorice — a relațiilor economice implică cunoașterea și folosirea lor în interesul construcției socialiste. Acțiunea legii valorii nu se rezumă la mecanismul prețurilor. Ea include sistemul relațiilor valorice exprimate de categoriile: costuri de producție, beneficiu, credit, dobîndă, autogestiune, retribuție, producție marfă, producție netă, rentabilitate etc., a căror corelare și folosire în calitate de pîrghii economice asigură stimularea materială și îmbinarea cointeresată a intereselor în înfăptuirea actului de conducere planificată a economiei.

Se remarcă folosirea indicatorilor valorici și a relațiilor valorice în stimularea unităților economice în îndeplinirea și depășirea sarcinilor privind volumul și structura producției, calitatea produselor, volumul cheltuielilor de producție și al rezultatelor financiare, în creșterea rentabilității, a sporirii competitivității produselor românești pe piețele externe etc. Un rol important în această privință revine perfecționării indicatorilor valorici și a relațiilor de vînzare-cum-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Expunere la Congresul al II-lea al consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, circulația mărfurilor și finanțe*, Editura Politică, București, 1981, p. 43.

părare între întreprinderile producătoare și cele beneficiare, pe baza hotărîrilor de introducere a noului mecanism economico-financiar. În acest sens, a fost introdusă producția netă ca indicator de planificare menit să stimuleze sporirea valorii nou create, beneficiul a fost dimensionat în așa fel încît să asigure o rentabilitate normală și sursele necesare constituirii fondurilor proprii ale întreprinderii — inclusiv fondul de participare a oamenilor muncii la beneficii —, s-au luat măsuri pentru creșterea rolului contractului economic în programarea producției și a desfacerii ei ș.a.m.d.

În accepțiunea noului mecanism economico-financiar înțelegem și așezarea întregii activități pe principii economice. Conform principiului autoconducerii și autogestiunii, fiecare unitate trebuie să știe ce produce, ce venituri are, ce consumă și ce trebuie să dea societății. În raportul prezentat la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** sublinia: *„O atenție deosebită va trebui să acordăm perfecționării și funcționării în cele mai bune condiții a noului mecanism economico-financiar. Va trebui să înțelegem bine rolul legităților economice și să aplicăm cerințele acestora la condițiile concrete ale dezvoltării economico-sociale a României în noua etapă"*.

Folosirea categoriilor valorice pentru conducerea planificată a economiei — stabilirea valorică a cheltuielilor și a rezultatelor producției, a proporțiilor și a structurii economiei naționale, a sarcinilor de eficiență și de ridicare a nivelului de trai ș.a.m.d. —, pentru organizarea producției sociale, nu exclude utilizarea indicatorilor fizici, îndeosebi la producția marfă, investiții, import și export, livrări la fondul pieței etc.

Valoarea în sine, fără acoperirea necesară în valori de întrebuințare, nu are nici un sens. Societatea are nevoie de valori de întrebuințare, în volum, structură și calitate corespunzător necesităților ei. Ea este interesată ca modificărilor mărimilor și raporturilor valorice să le corespundă schimbări în volumul și calitatea activității, în gradul de economicitate cu care este cheltuită munca socială. Noul mecanism economico-financiar, introdus în țara noastră, solicită și stimulează realizarea integrală atît a indicatorilor valorici, cît și a celor fizici.

6

AUTOGESTIUNEA ECONOMICO-FINANCIARĂ ȘI CREȘTEREA EFICIENȚEI ECONOMICE

O componentă de bază a mecanismului economico-financiar o reprezintă autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară. Înțelegerea conținutului și rolului lor se sprijină pe analiza funcțiilor, atribuțiilor și răspunderii unităților economice — întreprinderi și centrale —, a metodelor și formelor prin care se asigură gospodărirea eficientă a fondurilor întreprinderii.

1. Întreprinderea și centrala în sistemul economic

Întreprinderea și centrala

Unitatea de bază a sistemului organizatoric al economiei este întreprinderea, în cadrul căreia forța de muncă intră în contact cu mijloacele de producție și în care oamenii muncii își exercită direct atribuțiile ce decurg din calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari ai bunurilor materiale. În cadrul ei se desfășoară un complex de procese de natură tehnico-productive, economice, juridice, psiho-sociale etc., prin care se asigură gospodărirea cu maximă eficiență a mijloacelor de care dispune.

Întreprinderea socialistă de stat se organizează și funcționează pe baza principiului autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare, ca urmare a existenței patrimoniului propriu. Funcționalitatea ei este asigurată și de sistemul de relații instituit pe verticală (de dependență și subordonare) și pe orizontală (de conlucrare), care reflectă, pe de o parte, autonomia în raporturile cu alte unități socialiste, iar pe de altă parte, dependența față de activitatea celorlalte unități economice pe linia aprovizionării și, deci, a producției, precum și în ceea ce privește vinzarea mărfurilor.

Întreprinderea socialistă are ca obiect de activitate producerea de bunuri, executarea de lucrări sau prestarea de servicii, aprovizionarea sau desfacerea produselor *.

Amplificarea și diversificarea relațiilor dintre întreprinderile socialiste de stat, în condițiile exigențelor progresului tehnico-științific contemporan, au impus concentrarea producției în mari unități cu statut de centrală, prin gruparea mai multor întreprinderi.

Centrala este o unitate economică autonomă de producție, construcții, circulația mărfurilor, transporturi și alte prestări de servicii, care cuprinde mai multe întreprinderi, fabrici, precum și unități de proiectare și cercetare, de aprovizionare și desfacere, de prelucrare automată a datelor, de pregătire a cadrelor. Prin atribuțiile pe care le au, centralele asigură conducerea nemijlocită a întreprinderilor și a celorlalte unități din subordinea lor. Ele îndeplinesc o serie de activități în folosul unităților componente (aprovizionarea tehnico-materială, desfacerea producției, cercetare tehni-

* *Legea nr. 5/1978 cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, precum și la funcționarea acestora pe baza autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare*, ediția a III-a, 1982, art. 1.

co-științifică, proiectarea, pregătirea cadrelor etc.). Întreprinderile din subordinea lor, degrevate de îndeplinirea acestor atribuții sau numai a unora din ele, își pot concentra mai bine forțele pentru desfășurarea activităților productive. Centrala se profilează ca o mare unitate, puternică din punct de vedere economic, capabilă să valorifice pe larg avantajele cooperării și specializării în producție, să contribuie la asigurarea funcționării normale a mecanismului de ansamblu al economiei naționale.

Întreprinderea cooperatistă are la bază proprietatea cooperatistă. Sub forma cooperativei agricole de producție, ea ocupă un loc deosebit în agricultură; în industrie ea este reprezentată de cooperativa meșteșugărească, iar în comerț de cooperativa de consum.

Cooperativa agricolă de producție (C.A.P.) este unitatea dominantă în agricultură (C.A.P. dețin circa 60% din suprafața agricolă a țării și aproape 75% din cea arabilă); ea are un rol deosebit de însemnat în dezvoltarea intensivă a producției agricole și în ridicarea nivelului de civilizație la sate. În vederea realizării unor activități comune, care necesită unirea eforturilor a două sau mai multe cooperative, se pot constitui *asociații intercooperatiste*. De asemenea, au apărut legături trainice între C.A.P.-uri și întreprinderile agricole de stat, care au dus la formarea de *asociații economice de stat și cooperatiste*. Conducerea și organizarea tuturor unităților din agricultură, de stat și cooperatiste, se asigură de către *consiliile unice agroindustriale, de stat și cooperatiste*.

Unitățile economice sînt, așadar, verigi structurale de bază ale economiei naționale în care se desfășoară producția materială corespunzător nevoilor de consum ale societății. Ca urmare, în cadrul diviziunii sociale a muncii — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al P.C.R. — fiecare unitate îndeplinește un anumit rol în ansamblul producției materiale, dispune de capacități și are un specific ce corespunde unor cerințe bine determinate ale dezvoltării economiei naționale. Toate acestea presupun o gospodărire rațională a patrimoniului fiecărei unități, realizarea integrală a producției fizice planificate, a producției marfă vîndută și încasată, precum și a celorlalți indicatori de plan, integrarea organică a acestora în circuitul economic național.

Întreprinderea socialistă are o serie de trăsături caracteristice. Ea are un caracter complex, reprezentînd deopotrivă:

— *o unitate tehnico-productivă*, care își găsește expresia în specificul activităților productive și al tehnologiilor folosite, în dependența tehnologică dintre elementele structurale;

— *o unitate economică și juridică*, concretizată în autonomia funcțională, în unitatea sarcinilor de plan, a evidenței rezultatelor activității, în asigurarea încadrării și funcționării fiecărui lucrător în procesul muncii;

— *o unitate organizatorico-administrativă*, prin care se asigură corelarea și sincronizarea elementelor producției, precum și a diferitelor compartimente de muncă, ceea ce permite folosirea eficientă a resurselor materiale, financiare și umane;

— *o unitate social-politică*, în care oamenii muncii desfășoară — paralel cu activitatea productivă — un ansamblu de activități cu caracter social, politic, cultural-educativ, toate contribuind la procesul formării omului nou, cu o înaltă conștiință muncitorească.

Funcțiile unităților economice

Unitățile economice au următoarele funcții: a) *funcția de cercetare-dezvoltare*, care are în vedere ansamblul de activități prin care se studiază, se concepe, se elaborează și se realizează viitorul cadru tehnic, tehnologic și organizatoric

al unității; b) *funcția de producție*, care cuprinde activitățile de bază ale unității; c) *funcția comercială*, prin care se asigură legăturile întreprinderii cu alte unități, vizînd activitatea de aprovizionare și de desfacere; d) *funcția financiar-contabilă*, care cuprinde activitățile de sinteză, control și corelație, în vederea folosirii raționale a mijloacelor financiare necesare desfășurării activității de ansamblu a unității; e) *funcția de personal*, prin care se urmărește asigurarea unităților economice cu forța de muncă calificată.

Alături de aceste funcții, în cadrul unităților economice se desfășoară și alte activități importante cum ar fi: activitatea de planificare, de prelucrare a datelor statistice și cea juridică.

Pentru unitățile cooperatiste și în special pentru C.A.P.-uri, gruparea activităților pe funcții are în vedere specificul agriculturii.

Structura organizatorică a unităților economice

Organizarea unităților economice are ca scop realizarea unei combinări cît mai raționale a mijloacelor existente (materiale, umane, financiare) în vederea realizării în condiții optime a obiectivelor și sarcinilor planificate. Structura organizatorică a unităților economice cuprinde două mari părți: structura de producție și de concepție și structura funcțională*.

Structura de producție și de concepție exprimă, în general, totalitatea subdiviziunilor de producție, de cercetare și de service (ateliere, secții și alte elemente ce compun întreprinderea), componența, mărimea, modul de amplasare în spațiu și formele cooperării dintre ele, precum și relațiile ce se stabilesc între acestea pe linia realizării procesului de producție. Ea diferă de la o unitate economică la alta în funcție de particularitățile ramurii și de natura proceselor tehnologice.

Structura funcțională a unităților economice este formată din totalitatea compartimentelor funcționale (birouri, servicii, direcții) și a posturilor de muncă din cadrul lor, din legăturile dintre compartimente sau relațiile structurale, mărimea și modul de grupare și subordonare a lor.

Realizarea obiectului de activitate și a funcțiilor întreprinderii este condiționată, înainte de toate de existența mijloacelor de producție și a mijloacelor bănești necesare desfășurării proceselor de producție și de desfacere. Procurarea și utilizarea acestor mijloace, precum și mișcarea și transformarea valorii mijloacelor de producție dau naștere unor relații economico-juridice complexe, generînd drepturi și obligații ale întreprinderii atît față de alte unități, cît și față de societate. Analiza acestor relații precum și a conținutului autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare implică cunoașterea conținutului și structurii fondurilor întreprinderii socialiste, ca bază a activității economice și a autoconducerii muncitorești.

2. Clasificarea fondurilor unităților economice. Circuitul și rotația fondurilor

Conținutul și structura fondurilor întreprinderii

Totalitatea mijloacelor de muncă, a obiectelor muncii și a mijloacelor bănești de care dispun unitățile economice constituie fondurile întreprinderii. Aceasta este o categorie economică specifică socialismului, care reflectă forma social-economică de existență și funcționare a mijloacelor materiale și bănești. Fondurile unităților economice sînt proprietate socialistă și sînt folosite conștient, în mod planificat, în scopul creșterii bunăstării întregului popor.

* Vezi: *Decretul nr. 162 din 23 martie 1973.*

O parte a fondurilor funcţionează în sfera producţiei (mijloacele de producţie) şi formează **fondurile de producţie**. Alături de acestea, unităţile economice dispun şi de produse finite, care se află în depozite sau expediţie (neîncasate), precum şi de mijloace băneşti, care împreună formează *fondurile de circulaţie*. În condiţiile producţiei de mărfuri fondurile unităţilor socialiste au o structură materială şi una valorică. Alături de fondurile de producţie şi de circulaţie, unităţile economice dispun şi de *fonduri neproductive*, *utilizate pentru scopuri social culturale*.

Circuitul şi rotaţia fondurilor de producţie

Participînd la realizarea şi obţinerea producţiei, fondurile de producţie ale unităţilor economice cunosc o continuă mişcare şi transformare, fapt ce impune existenţa lor sub *trei forme funcţionale*: bănească, productivă şi marfă, şi trecerea prin *trei stadii* distincte: aprovizionarea tehnico-materială (B—Mp); producţia propriu-zisă (Mp ... P ... M); desfacerea (M—B'). Primul şi ultimul stadiu au loc în sfera circulaţiei, iar al doilea, în sfera producţiei. Continuitatea procesului de producţie impune ca fondurile întreprinderii să se găsească simultan şi succesiv în anumite proporţii în toate stadiile. *Transformarea succesivă a fondurilor dintr-o formă în alta şi trecerea lor prin cele trei stadii poartă denumirea de circuitul fondurilor întreprinderii.*

Circuitul fondurilor, privit ca un act care se repetă continuu, se numeşte *rotaţia fondurilor*. Trăsătura principală a rotaţiei este că se înfăptuieşte ca un proces organizat, conştient în fiecare întreprindere şi pe ansamblul economiei naţionale. Durata unei rotaţii este dată de timpul în care fondurile se află în stadiul producţiei (timp de producţie) şi timpul în care fondurile se află în stadiul circulaţiei (timp de circulaţie). Numărul de rotaţii efectuate într-o perioadă de timp, de regulă într-un an, poartă denumirea de *viteză de rotaţie*. Accelerarea vitezei de rotaţie a fondurilor presupune reducerea duratei, atît a timpului de producţie, cît şi a timpului de circulaţie, prin acţiuni ce vizează aprovizionarea ritmică a producţiei, scurtarea ciclului de fabricaţie, organizarea ştiinţifică a producţiei şi muncii, accelerarea desfacerii mărfurilor etc. Tot în această direcţie acţionează şi îmbunătăţirea structurii fondurilor, prin reducerea ponderii celor care au o viteză de rotaţie mică şi care nu intervin nemijlocit în procesul de transformare a obiectelor muncii (clădiri, construcţii etc.). Accelerarea vitezei de rotaţie a fondurilor are o importanţă deosebită pentru creşterea eficienţei economice.

În funcţie de *modul de participare la procesul de rotaţie şi transmitere a valorii lor*, fondurile de producţie se împart în două mari grupe:

Fonduri fixe (clădiri, maşini, instalaţii, utilaje, unelte, mijloace de transport, dispozitive şi instrumente etc.), care participă în întregime şi în repetate rînduri în procesul de producţie, îşi păstrează forma iniţială cedînd o parte din valoarea lor noilor produse în timpul funcţionării treptat, pe măsură ce se uzează. Prin structura lor, fondurile fixe reprezintă aparatul de producţie al societăţii şi constituie partea cea mai importantă a avuţiei naţionale. Ca urmare a politicii de industrializare a ţării, în anii socialismului fondurile fixe au cunoscut o importantă creştere. Astfel, de la 207 mild. lei fonduri fixe în anul 1950, economia noastră va dispune la sfîrşitul anului 1985 de fonduri fixe în valoare de circa 2 800 mild. lei. Creşterea substanţială a înzestrării tehnice a muncii a fost însoţită şi de schimbări structurale im-

portante. În țara noastră, structura fondurilor fixe a cunoscut următoarele modificări mai importante: creșterea continuă a ponderii mașinilor, instalațiilor și utilajelor în valoarea totală a fondurilor fixe; sporirea continuă a acelor mijloace care au un nivel tehnic înalt, reușind să întruchipeze cel mai bine progresul tehnico-științific contemporan (aparatura electronică, mașini-unelte automate, instalații din chimia de sinteză, mijloace tehnice destinate centrelor de cercetări sau laboratoarelor etc.).

Zestrea tehnică de care dispune economia națională necesită ca în perioada cincinalului 1986—1990, eforturile tuturor întreprinderilor, a întregii economii naționale să fie îndreptate spre valorificarea întregului potențial productiv, spre gospodărirea rațională a tuturor fondurilor fixe.

Fondurile circulante (materii prime, materiale, combustibil etc.) sînt acea parte a fondurilor de producție care se consumă în întregime într-un singur proces de producție și a căror valoare se transmite dintr-o dată asupra noului produs. Continuarea procesului de producție necesită reînnoirea permanentă a lor.

Într-o etapă dată există un raport bine determinat între fondurile materiale de producție în funcțiune și forța de muncă utilizată. Acesta reprezintă compoziția organică a fondurilor de producție.

O parte a fondurilor întreprinderii funcționează în sfera circulației, aflîndu-se sub formă de mijloace bănești sau mărfuri; acestea reprezintă *fondurile de circulație.*

Fondurile circulante și fondurile de circulație se împletesc, în mișcarea lor, formînd *mijloace circulante* ale unităților economice.

Fondurile fixe și mijloacele circulante necesare activității întreprinderii se constituie, pe baza principiului autofinanțării, în condițiile legii.

Schema circuitului fondurilor și structura acestora este redată în figura 6.

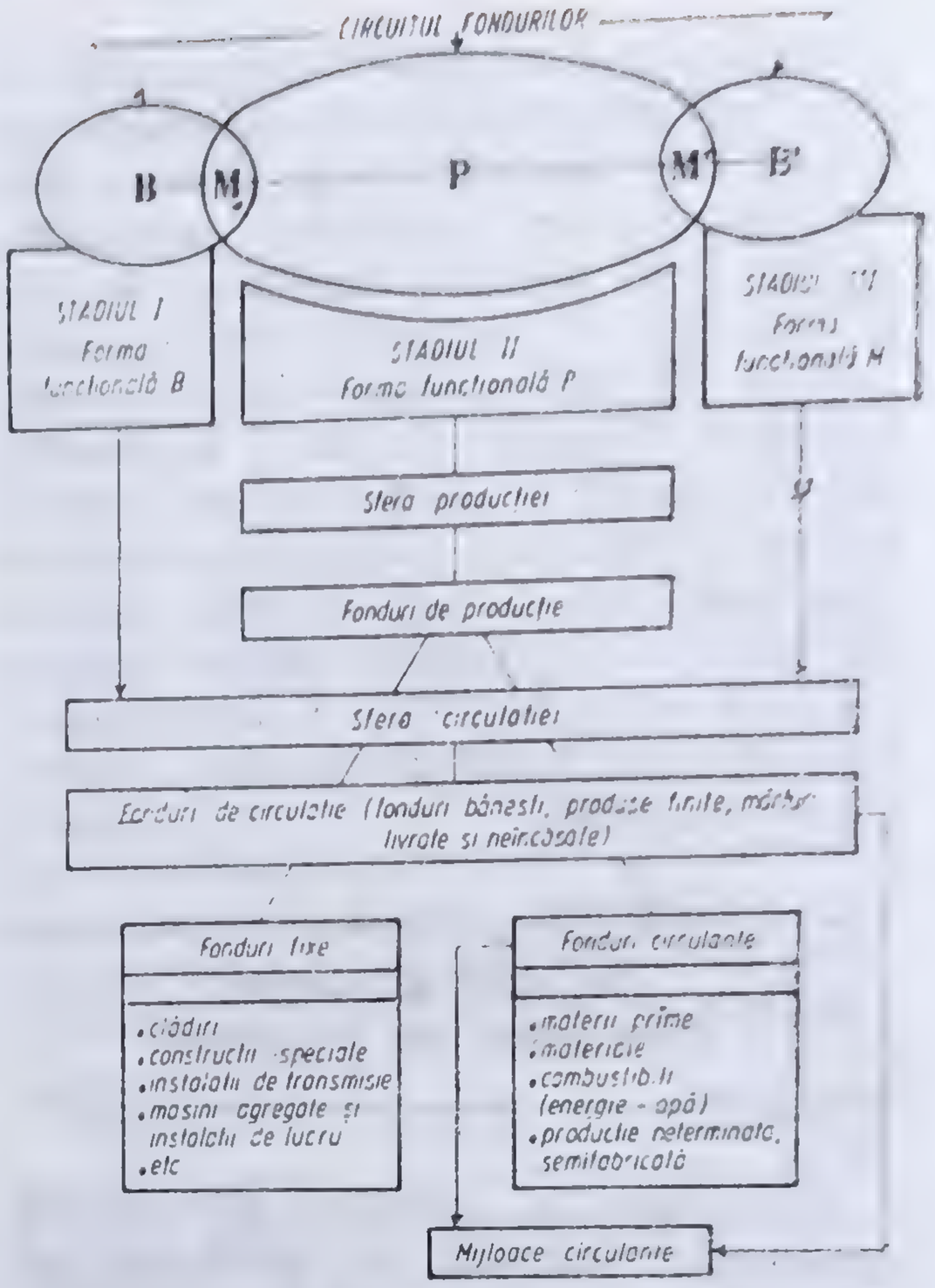

Fig. 6. **Structura și circuitul fondurilor**

Uzura și amortizarea fondurilor fixe

Consumîndu-se în procesul de producție, fondurile fixe se uzează fizic și moral. *Uzura fizică* constă în pierderea treptată a proprietăților tehnico-productive a fondurilor fixe datorită folosirii lor în procesul de producție sau datorită acțiunii distructive a factorilor naturali. Pierderea treptată a valorii de întrebuințare a fondurilor fixe este însoțită de procesul de transmitere treptată a valorii lor asupra noilor produse. Dacă fondurile fixe sînt nefolosite, uzura fizică rezultată din acțiunea factorilor naturali reprezintă o pierdere pentru întreprindere și societate, deoarece echivalentul ei valoric nu se include în costul producției și deci nu se recuperează.

Uzura morală a fondurilor fixe este efectul sau rezultatul introducerii continue a progresului tehnic care duce,

pe de o parte, la creşterea productivităţii muncii, ceea ce face ca valoarea mijloacelor de muncă de acelaşi tip să se reducă, iar pe de altă parte, la producţia de mijloace de muncă cu parametri tehnico-funcţionali mai ridicaţi. Acest dublu efect al progresului tehnic duce la existenţa a două forme de uzură morală. Prima formă constă în devalorizarea mijloacelor de muncă aflate în funcţiune ca urmare a ieftinirii determinată de reducerea timpului de muncă socialmente necesar producerii lor. Apariţia unor maşini de acelaşi tip mai ieftine nu impune scoaterea din funcţiune a maşinilor mai vechi, deoarece valoarea de întrebuinţare a acestora nu este afectată. Are loc, însă, un proces de depreciere valorică a mijloacelor de muncă în funcţiune, care afectează într-o oarecare măsură veniturile unităţilor economice. A doua formă constă atît în pierderea de valoare, cît şi în deprecierea valorii de întrebuinţare a maşinilor în funcţiune, învechirea lor tehnică — urmare a apariţiei de maşini şi utilaje moderne, cu randamente superioare. În această situaţie se impune înlocuirea mijloacelor de muncă aflate în funcţiune şi care încă nu sînt uzate fizic cu altele mai noi, perfecţionate. Deşi valoarea neamortizată a mijloacelor de muncă care se înlocuiesc reprezintă o pierdere pentru societate, introducerea în producţie a maşinilor perfecţionate are rezultate economice pozitive, ducînd la creşterea productivităţii muncii şi la obţinerea de economii superioare. Menţinerea în producţie a unor utilaje învechite duce la creşterea nejustificată a cheltuielilor cu întreţinerea lor, frînează reducerea costului, la obţinerea de produse de o calitate necorespunzătoare etc.

Înlocuirea mijloacelor uzate moral se face treptat, pe baza unor calcule de eficienţă economică, şi ţinînd seama de posibilităţile pe care le are economia naţională. De aceea, în vederea reducerii acestui efort, acolo unde este cazul, unităţile economice pot moderniza mijloacele de muncă aflate în funcţiune, ridicînd caracteristicile tehnice şi economice ale acestora la nivelul sau aproape de nivelul tehnicii actuale. Cheltuielile de modernizare pot fi reduse dacă această acţiune se desfăşoară concomitent cu reparaţiile capitale ale utilajelor. De fapt, menţinerea în stare de funcţionare normală a fondurilor fixe impune efectuarea periodică a reviziilor tehnice şi a reparaţiilor curente şi capitale.

Asigurarea unui mers normal al procesului de producţie necesită ca la anumite intervale de timp să se înlocuiască fondurile fixe uzate cu exemplare noi. Această înlocuire se face pe seama *fondului de amortizare* care se constituie prin includerea treptată, în costul produselor fabricate, a valorii fondurilor fixe, şi prin recuperarea acestei valori în urma vînzării produselor. Procesul de recuperare a valorii fondurilor fixe se numeşte *amortizare*. Aceasta reprezintă expresia bănească a acelei părţi din valoarea fondurilor fixe, care se transmite în procesul muncii asupra produsului finit ca urmare a consumului lor productiv. Anual se stabileşte o mărime a amortizării sub forma unei sume de bani, care se include în fondul de amortizare. *Mărimea anuală a amortizării* se stabileşte după formula:

$$A = \frac{V - r + d}{T}$$

în care:

- **A** = suma anuală a amortizării;
- **V** = valoarea iniţială a fondurilor fixe;
- **r** = valoarea reziduală, adică ceea ce se recuperează după scoaterea din funcţiune a fondurilor fixe;
- **d** = cheltuieli făcute pentru scoaterea din uz a fondurilor fixe;
- **T** = timpul de funcţionare a fondurilor fixe.

Pe baza amortizării anuale se stabileşte *cota medie de amortizare*, care se calculează, ca o mărime procentuală,

prin raportarea amortizării (A) la valoarea fondurilor fixe (V):

$$C = \frac{A}{V} \times 100$$

Stabilirea corectă a cotelor de amortizare are o mare importanță, deoarece aceasta depinzînd formarea fondului de amortizare și deci înlocuirea fondurilor fixe uzate, ca și determinarea riguroasă a costului și a rentabilității întreprinderilor.

O importanță deosebită în acest sens prezintă duratele de serviciu normate ale fondurilor fixe; conform prevederilor Decretului nr. 19 din ianuarie 1986, acestea se vor reexamina, în condițiile legii, îndeosebi la categoriile de fonduri fixe la care evoluția progresului tehnic este mai rapidă luîndu-se măsuri de modernizare și dotare cu S.D.V.-uri care să asigure prelungirea duratei de utilizare și reducerea cheltuielilor privind amortizarea. Conform legislației în vigoare amortizarea are următoarele destinații: o parte se varsă la banca finanțatoare pentru restituirea fondurilor de investiții primite de la organul ierarhic superior; pentru constituirea fondului de dezvoltare economică; pentru constituirea fondului de investiții ale organului ierarhic superior; pentru rambursarea creditelor primite pentru investiții. Fondul de amortizare reprezintă așadar o sursă de lărgire a producției. Pentru aceasta se cere o stabilire riguros științifică a cotelor de amortizare și folosirea rațională a capacităților de producție.

Capacitatea de producție a unității economice reprezintă producția maximă ce poate fi obținută într-o perioadă dată, pentru o anumită structură și calitate a producției, în condițiile folosirii depline a fondurilor fixe productive, potrivit celui mai eficient regim de lucru și de organizare rațională a producției și a muncii. Capacitatea de producție a unităților economice se determină în funcție de o serie de elemente: numărul utilajelor; mărimea suprafețelor de producție; indicatorii de utilizare intensivă și extensivă; sortimentul planificat al producției etc.

Calculul capacității de producție se face după o metodologie bine determinată și are în vedere toate verigile de producție ale unității economice, respectiv utilaje singulare sau grupe de utilaje, instalații sau suprafețe de producție etc. Acolo unde sînt mai multe verigi de producție, capacitatea de producție se calculează pe baza parametrilor tehnico-productivi ai utilajelor, instalațiilor, secțiilor în care au loc cele mai importante operații tehnologice și care sînt denumite verigi conducătoare.

Determinarea capacității de producție se calculează după formula:

$$C = KITd,$$

unde: K = mărimea caracteristicii dimensionale a verigii de producție conducătoare; I = indicatorul de utilizare intensivă; Td = fondul de timp disponibil.

Capacitatea de producție astfel determinată se exprimă, de regulă, în unități fizice (tone, m^2, m^3, buc. etc.). În unitățile economice unde se produce o gamă variată de produse și sortimente, capacitatea de producție se calculează în produs echivalent, pe baza unuia sau mai multor produse reprezentative.

3. Autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară

Sistemul autoconducerii muncitorești

Principiul de bază pe care este organizată conducerea unităților economice din țara noastră este autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară.

Autoconducerea muncitorească cuprinde întreg sistemul de realizare a democrației economice, totalitatea formelor și metodelor de conducere colectivă și de

luare a deciziilor la nivelul unităților economice și administrativ teritoriale. Autoconducerea muncitorească este rezultatul legic al unui proces obiectiv de acumulare ce a avut loc în domeniul conducerii și organizării, fiind pregătită de complexul de măsuri de democratizare a vieții economice și sociale luate de partidul nostru.

Promovarea autoconducerii muncitorești în cadrul unităților economice are un efect pozitiv deosebit asupra principalului act al conducerii, și anume adoptarea deciziilor. Avantajele ce decurg din practica luării în comun a deciziilor sînt următoarele: utilizarea cunoștințelor profesionale și a experienței unui număr mare de lucrători, ceea ce contribuie la fundamentarea temeinică a deciziilor; coordonarea efortului factorilor de răspundere din cadrul unităților economice, eliminarea paralelismelor și viziunii înguste în activitatea compartimentelor operaționale și funcționale; crearea unui climat favorabil confruntării de idei și opinii, întărirea responsabilității și motivației în muncă; mărirea operativității în luarea deciziilor și mai ales în transpunerea lor în viață.

Autoconducerea muncitorească, la nivelul unităților economice, se exercită prin intermediul următoarelor organe instituționalizate: *adunarea generală a oamenilor muncii* (sau a reprezentanților oamenilor muncii); *consiliul oamenilor muncii; biroul executiv de conducere.* Se asigură astfel participarea largă a oamenilor muncii din fiecare unitate la conducerea întreprinderilor. Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** *„instituționalizarea adunării generale, ca organ suprem de conducere al proprietarilor și producătorilor constituie o înaltă expresie a democrației revoluționare, muncitorești, în care masele populare hotărăsc nemijlocit asupra tuturor problemelor dezvoltării economico-sociale"* [1]. Adunările generale și consiliile oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale, consiliile de conducere ale ministerelor și altor organe centrale, împreună cu congresele și consiliile naționale completează activitatea organelor de stat și realizează un sistem de conducere democratică, unic în felul său. În toate sectoarele de activitate există peste 6000 de consilii ale oamenilor muncii, la activitatea cărora participă circa 114 000 de oameni ai muncii, cadre de conducere, activiști de partid și de stat, din care peste 30% muncitori direct din producție. Organele instituționalizate ale autoconducerii muncitorești au competența necesară să dezbată toate problemele cu care se confruntă întreprinderea modernă. Ele au un caracter deliberativ, desfășurîndu-și activitatea în prezența a cel puțin 2/3 din numărul membrilor, adoptînd hotărîri cu votul a cel puțin jumătate din numărul total al membrilor.

Fac parte din consiliul oamenilor muncii secretarul organizației de partid din întreprindere, care îndeplinește și funcția de președinte al consiliului oamenilor muncii, directorul, reprezentanți ai organizației de sindicat, ai Uniunii Tineretului Comunist, ai comisiei de femei. Adunările generale și consiliile oamenilor muncii dispun în etapa actuală de atribuții sporite privind utilizarea potențialului tehnic și uman al unităților economice, discutarea propunerilor de numire a cadrelor de conducere, aprobarea primirii noilor încadrați în întreprindere, soluționarea problemelor sociale ale colectivelor de muncă etc.

Importanța și rolul organelor autoconducerii muncitorești au fost caracterizate sintetic la Congresul al XIII-lea al P.C.R. de către tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** care arăta: *„Un rol important în realizarea marilor sarcini ce ne stau în față au organismele democrației noastre noi, revoluționare, care unesc elanul și energiile maselor largi populare, asigură dezbaterea problemelor construcției socialismului și participarea efectivă*

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *România pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura Politică, București, 1982, p. 184.

a oamenilor muncii la conducerea tuturor domeniilor, la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului" [1].

Conceptul de autogestiune economico-financiară

Pentru a-și îndeplini sarcinile ce le revin din planul național unic, unitățile economice gestionează o parte din fondul proprietății socialiste. În acest proces se formează un complex de relații economico-sociale și juridice. Astfel, întreprinderile de stat dispun de fonduri (de producție, de circulație și cu caracter social-cultural), proprietate a întregului popor; pentru unitățile cooperatiste, baza activității o constituie proprietatea de grup, obștească, a membrilor cooperatori. Ca urmare a acestei separări patrimoniale, fondurile fiecărei unități economice efectuează rotații distincte, fapt ce face ca în desfășurarea activității lor, unitățile economice să intre în relații unele cu altele, cu forurile tutelare, cu statul socialist, cu lucrătorii lor. În cadrul acestor relații se produc și se livrează permanent bunuri materiale, se prestează servicii sau se execută lucrări, se folosesc fonduri bănești pentru plata mijloacelor cu care se aprovizionează unitățile economice, se încasează bani pentru produsele vîndute etc. Prin intermediul lor se asigură participarea unităților economice la circuitul economic național.

Totalitatea relațiilor care se formează pe baza planului național și al autonomiei funcționale a unităților economice, în legătură cu utilizarea resurselor aflate în gospodărirea lor, își găsește expresia în autogestiunea economico-financiară. Ea constituie suportul economic a autoconducerii muncitorești, reprezentînd forma concretă prin care se administrează, se gospodărește și se dezvoltă proprietatea socialistă la nivel microeconomic.

Autogestiunea economico-financiară este, în același timp, o metodă de acțiune practică în organizarea și conducerea producției, avînd ca scop obținerea de către unitățile economice a unei eficiențe economice ridicate. Ea se întemeiază pe folosirea conștientă a legilor economice obiective, pe aplicarea în fiecare unitate economică a hotărîrilor partidului și statului, a legislației economice în vigoare.

Autogestiunea economico-financiară cere ca prin eforturi proprii și pe răspunderea unităților economice să se asigure recuperarea cheltuielilor din venituri proprii și să se obțină beneficii. Unitățile economice trebuie să-și creeze fonduri pentru dezvoltare (să se autofinanțeze), pentru satisfacerea unor nevoi sociale, pentru cointeresarea colectivă a oamenilor muncii și, în același timp, să restituie treptat fondurile primite de la societate și să participe într-o măsură cît mai mare la dezvoltarea generală a societății.

O importanță deosebită pentru promovarea autogestiunii o au Hotărîrile Plenarei C.C. a P.C.R. din martie 1978 și expunerea tovarășului **Nicolae Ceaușescu** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982. În aceste documente se subliniază că *întreprinderile trebuie să asigure realizarea în practică a principiului autoconducerii muncitorești, al autogestiunii economico-financiare, să întărească creșterea răspunderii directe a conducerilor colective, a tuturor oamenilor muncii din unitățile respective pentru desfășurarea cu maximă eficiență a activității economice.*

Autogestiunea economico-financiară include un ansamblu de pîrghii, metode și mijloace economico-financiare, atribuții și răspunderi economice ale unităților prin care se asigură realizarea sarcinilor de plan, eficiență maximă a întregii activități economice.

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 46.

Conținutul și rolul bugetului de venituri și cheltuieli

Un rol deosebit în conducerea activității financiare a unităților economice îl are *bugetul propriu de venituri și cheltuieli.*

În funcție de specificul ramurilor economice, bugetul de venituri și cheltuieli cuprinde:

— veniturile, cheltuielile, rezultatele financiare privind producția industrială, lucrările de construcții-montaj, transporturile, circulația mărfurilor, activitatea de cercetare și proiectare, prestările de servicii și alte activități de bază sau auxiliare, încasări din vînzarea producției la export;

— fondurile proprii ale întreprinderii;

— credite bancare;

— vărsăminte la bugetul de stat.

Bugetul de venituri și cheltuieli elaborat în fiecare întreprindere se integrează în sistemul bugetelor de venituri și cheltuieli ce se întocmesc la nivel de centrală, se corelează cu sarcinile prevăzute în planul național unic, bugetul de stat, planurile de credite, planul financiar centralizat al statului. Unitățile fără personalitate juridică (cum ar fi: fabrici, uzine, grupuri de șantiere sau altele similare) întocmesc buget propriu de venituri și cheltuieli integrat însă bugetului unității cu personalitate juridică din care fac parte *.

Unitățile economice conduse pe baza autogestiunii economico-financiare își asigură mijloacele necesare activității de producție, retribuției oamenilor muncii, fondurile pentru dezvoltarea capacităților de producție, pentru satisfacerea directă a unor necesități sociale, inclusiv în domeniul construcțiilor de locuințe. La nivelul fiecărei întreprinderi, din veniturile obținute se constituie prin bugetul de venituri și cheltuieli următoarele fonduri:

a) *fondul de dezvoltare economică* — pentru investiții productive prevăzute în planul național unic. Se constituie din: o parte din amortizarea aferentă fondurilor fixe productive, o cotă din beneficiu, alte resurse ale întreprinderii;

b) *fondul mijloacelor circulante* — pentru completarea necesarului de mijloace circulante. Se constituie din beneficiu;

c) *fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social* — care este destinat construirii de locuințe pentru personalul muncitor, precum și construirii și dotării căminelor muncitorești, creșelor, grădinițelor, cantinelor-restaurant și alte investiții cu caracter social prevăzute în plan. Se constituie din: beneficii, amortizările aferente locuințelor și celorlalte fonduri fixe cu caracter social, venituri realizate de unele unități social-culturale;

d) *fondul pentru acțiuni sociale,* destinat acoperirii unor cheltuieli speciale, cum sînt: trimiteri la tratament balnear și odihnă, regie și hrană la creșele și grădinițele care funcționează pe lîngă unitățile economice, regie și cheltuieli la cantine-restaurant etc. Surse: beneficiul în limita sumelor prevăzute cu această destinație; o cotă de pînă la 5% din fondul de participare la beneficii; contribuții datorate, în condițiile legii, personalului muncitor pentru trimiteri la tratament balnear și odihna și întreținerea copiilor în creșe și grădinițe;

e) *fondul de participare a oamenilor muncii la realizarea producției, a beneficiului și la împărțirea beneficiului,* care se formează din beneficiile planificate și cele peste plan;

f) *fondul pentru cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducerea progresului tehnic;*

g) *fondul pentru protecția muncii etc.*

---

* Vezi: *Legea nr. 5/1978 cu privire la organizarea și conducerea unităților socialiste de stat, precum și la funcționarea acestora pe baza autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare,* art. 84.

Constituirea acestor fonduri este dependentă de rezultatele economico-financiare înregistrate în fiecare unitate economică.

Trăsăturile autogestiunii economico-financiare

Autonomia unităților socialiste în gospodărirea fondurilor. Ea are la bază proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, manifestîndu-se în limitele conducerii centralizate pe bază de plan a economiei naționale și a existenței patrimoniului fiecărei unități economice. Autonomia unităților socialiste este recunoscută în momentul în care acestea dobîndesc calitatea de persoană juridică.

Prin crearea centralelor industriale, autonomia se realizează în grade de complexitate diferită. Centralele economice și întreprinderile subordonate direct ministerelor sau altor organe centrale dispun de toate prerogativele care caracterizează autonomia, respectiv: au plan de producție propriu, cont de decontare la bancă, au relații directe economice, financiare, juridice cu alte unități, au drept la credite bancare, încheie bilanț propriu.

Întreprinderile din subordinea centralelor, uzine, fabrici, grupuri de șantiere etc., fie că au dreptul de personalitate juridică — în limita atribuțiilor fixate de centrală —, fie că sînt lipsite de dreptul respectiv. Acestea din urmă, numai prin „împuternicire" și „delegare", intră în relații economice și financiare cu alte unități. În urma măsurilor privind perfecționarea mecanismului economic, s-a acționat în direcția creșterii inițiativei și răspunderii unităților economice, a autonomiei lor funcționale în elaborarea și realizarea sarcinilor de plan, în realizarea producției și a investițiilor, în constituirea și utilizarea fondurilor, în desfășurarea unei activități rentabile și repartizarea beneficiilor.

Relații economice directe între unități, pe bază de contracte. Adîncirea diviziunii sociale a muncii amplifică relațiile economice directe dintre unități. Forma concretă de realizare a lor o constituie contractul economic.

Centralele economice, concentrînd la nivelul lor activitatea de aprovizionare și desfacere, au obligația de a încheia contractele economice, răspunzînd de modul de îndeplinire a lor. Întreprinderile subordonate, în limitele atribuțiilor pe care le primesc, pot încheia contracte pentru un nomenclator de materiale stabilit în prealabil. În același timp, aceste unități au sarcina de a preciza necesarul de materii prime, materiale, combustibil etc. cu care trebuie să se aprovizioneze, de a lua contact direct cu furnizorii și de a urmări respectarea obligațiilor acestora.

Respectarea clauzelor contractuale este deosebit de importantă, deoarece creează premisele necesare pentru realizarea planului, pentru menținerea proporționalității în economie.

Măsurile privind perfecționarea mecanismului economico-financiar pun un accent deosebit pe creșterea rolului contractelor economice în întreaga activitate a întreprinderilor. Relațiile economice dintre întreprinderi au la bază contracte pe termen lung, care asigură raporturi trainice între beneficiari și furnizori, acestea din urmă avînd certitudinea desfacerii producției. În acest sens, se interzice introducerea în fabricație a produselor care nu au asigurată desfacerea prin contracte sau comenzi ferme.

Măsurile pentru întărirea disciplinei contractuale permit intensificarea preocupărilor unităților economice de a produce cantitativ și calitativ produse conform nevoii sociale și, de asemenea, impulsionează întreprinderile în prospectarea pieței interne și externe.

Cointeresarea materială și răspunderea materială pentru activitatea depusă. Aceasta se realizează, înainte de toate, prin sistemul de retribuire după cantitatea și calitatea muncii, precum și prin participarea oamenilor muncii la producție și beneficii. Potrivit normelor legale în vigoare *, fondul de participare a oamenilor muncii la realizarea producției, a beneficiului și la împărțirea beneficiului se acordă integral cu condiția îndeplinirii valorii producției nete, exprimată potrivit specificului fiecărei ramuri, precum și a producției fizice contractate. În cazul nerealizării acestora, fondul de participare se reduce.

Răspunderea materială a unităților economice are în vedere eliminarea unor neajunsuri în activitatea lor care, în final, reduc rentabilitatea. Pentru creșterea răspunderii colective se utilizează dobînzile, amenzile, penalizările, care afectează beneficiul și fondul de participare la beneficii.

Controlul economic-financiar asupra activității unităților, care are drept scop: îndeplinirea planurilor de producție și de desfacere; modul cum sînt utilizate fondurile și creditele primite; încasarea de către stat a venitului net centralizat; depistarea și înlăturarea la timp a cauzelor de ordin tehnic, economic, organizatoric care pot provoca pagube în avutul obștesc sau pot perturba activitatea ritmică a planului; dezvăluirea de rezerve de sporire a producției, a productivității muncii; respectarea disciplinei financiare.

Trăsăturile autogestiunii economico-financiare reflectă sintetic atribuțiile și răspunderea întreprinderilor socialiste în gospodărirea judicioasă și eficientă a patrimoniului propriu. Aceste atribuții și răspunderi ce revin întreprinderii, inclusiv personalului muncitor al acesteia, sînt instituționalizate nu numai prin *Legea nr. 5/1978*, ci și prin *Legea 3/1983 cu privire la contractul angajament*, care se încheie între stat, în calitate de administrator general al proprietății întregului popor — reprezentat prin ministere, organe centrale sau locale în subordinea cărora funcționează întreprinderile și centralele — și colectivele de oameni ai muncii din aceste unități. Contractul angajament se referă la obligațiile ce revin personalului muncitor pentru buna gospodărire și administrare a patrimoniului încredințat, pe baza principiului autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare, și cuprinde în esență, următoarele: [1]

— utilizarea cu maximă eficiență a mijloacelor materiale și bănești încredințate, realizarea integrală a sarcinilor de plan, introducerea progresului tehnic și ridicarea calității producției, reducerea consumurilor de materii prime, materiale, combustil și energie și sporirea gradului de utilizare a materialelor refolosibile, asigurarea aprovizionării și desfacerii producției, creșterea eficienței exporturilor, a rentabilității tuturor produselor și serviciilor și, pe această bază, autofinanțarea întregii activități;

— sporirea mai rapidă a productivității muncii decît a retribuțiilor, astfel încît să se asigure atît fondurile necesare majorării retribuției cît și resursele pentru acoperirea cheltuielilor generale ale statului;

— utilizarea judicioasă a forței de muncă, dimensionarea la strictul necesar a personalului, perfecționarea pregătirii profesionale a personalului muncitor, respectarea strictă a ordinii și disciplinei în muncă;

— folosirea fondurilor proprii și a altor fonduri bănești numai în conformitate cu prevederile de plan și ale bugetu-

---

* Vezi: *Legea nr. 57/1974 — Legea retribuirii după cantitatea și calitatea muncii*, ediția a II-a, 1980, p. 81.

[1] *Legea Nr. 3/1983 cu privire la contractul angajament*. Consiliul de Stat. Colecția „Legislație privind munca, sănătatea și ocrotirile sociale", 1983, p. 19—20.

lui de venituri și cheltuieli, cu respectarea strictă a dispozițiilor legale;

— dezvoltarea patrimoniului, restituirea fondurilor primite de la societate, constituirea celorlalte fonduri prevăzute de lege, participarea într-o măsură mai mare la progresul general al societății.

În lumina acestor prevederi, oamenii muncii, în calitate de producători, proprietari și beneficiari, răspund pentru conducerea directă și efectivă a unității, pentru păstrarea, dezvoltarea și apărarea patrimoniului încredințat, gospodărirea judicioasă a acestuia și pentru rezultatele economice obținute.

4. Importanța îndeplinirii ritmice a planului de producție de către fiecare întreprindere

Autogestiunea economico-financiară a unităților economice se manifestă și își pune în valoare valențele numai în condițiile conducerii planificate și unitare a economiei naționale. Prin intermediul acesteia, se asigură sincronizarea și funcționarea normală a tuturor verigilor ce constituie economia națională. La nivelul unităților economice — celule de bază ale economiei naționale — conducerea planificată urmărește atît elaborarea și fundamentarea științifică a planului de dezvoltare economico-socială a acestora, corelarea planurilor proprii cu cele ale ramurilor și economiei naționale, cît și luarea tuturor măsurilor ce se impun pentru realizarea integrală și la timp a obiectivelor din plan.

Între planul unităților economice, planul național unic de dezvoltare economico-socială a țării, planul ramurii din care face parte unitatea respectivă, precum și planul unității administrativ-teritoriale în care este amplasată întreprinderea există o strînsă unitate și interdependență. Aceasta rezultă din unitatea proprietății socialiste, din unitatea intereselor economice dintre diferitele verigi ale economiei și se manifestă în mod concret prin integrarea organică a sarcinilor și obiectivelor unității economice în sarcinile și obiectivele ramurii economice, întregii economii naționale. Dar acest lucru nu este suficient. Sînt necesare, totodată, respectarea disciplinei de plan de către fiecare întreprindere, mobilizarea tuturor mijloacelor și eforturilor pentru realizarea obiectivelor și sarcinilor prevăzute în plan.

Privind prin prisma unităților economice, autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară trebuie să se manifeste atît în etapa elaborării planului, cît și, în mod consecvent, pe toată durata realizării acestuia, în așa fel ca toate prevederile din plan să fie îndeplinite. În acest sens, la Congresul al XIII-lea al partidului, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Inițiativa fiecărei unități trebuie să se manifeste în realizarea exemplară a sarcinilor de plan, în ridicarea nivelului tehnic și a calității producției, în perfecționarea continuă a activității economice“* [1].

Pentru aceasta este necesar să se desfășoare o muncă vastă de organizare, îndrumare și control de către unitatea economică, prin intermediul organelor de conducere colectivă și de conducere operativă a activităților ce au loc în cadrul ei, de gestionare a fondurilor de producție, de asigurare a ordinii necesare, de respectare a relațiilor contractuale, de confruntare permanentă a planului cu mișcarea reală a economiei etc., respectiv să se asigure punerea în valoare a tuturor atributelor autogestiunii economico-financiare.

---

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 43.

Importanţa realizării sarcinilor de plan în mod ritmic de către fiecare unitate economică derivă din interdependenţa care există între planurile economico-sociale ale acesteia, planul ramurii şi al economiei naţionale. De asemenea, datorită adîncirii diviziunii sociale a muncii, a extinderii pe această bază a relaţiilor de cooperare economică dintre unităţi, activitatea fiecărei unităţi economice este dependentă de activitatea celorlalte unităţi. Drept urmare, *funcţionarea angrenajului complex al economiei naţionale depinde de buna funcţionare a fiecărei componente a acestuia.* Neîndeplinirea unor obligaţii de plan de ordin cantitativ sau calitativ de către întreprindere, atrage după sine dereglarea activităţii unui şir întreg de alte unităţi economice, iar prin efect propagat, dezechilibre nu numai la nivelul producţiei, ci şi al repartiţiei, schimbului şi consumului.

De aceea, indiferent din ce unghi de vedere privim, autoconducerea muncitorească şi autogestiunea economico-financiară reclamă ordine şi disciplină. Fiecare întreprindere trebuie să se încadreze în disciplina de plan, să militeze pentru îndeplinirea sarcinilor asumate. În această idee, este necesar a se pune în valoare şi a activa toţi factorii care concură la îndeplinirea planului de către întreprindere.

Realizarea întocmai şi la timp a sarcinilor de plan prezintă o importanţă deosebită nu numai pentru economia naţională, ci şi pentru fiecare unitate economică în parte. Îndeplinirea obiectivelor curente ale unităţii şi în special a celor de perspectivă, precum şi a obiectivelor proprii ale personalului muncitor este dependentă de rezultatele obţinute în transpunerea în viaţă a planului economico-social. În afara acestuia nu se pot obţine fonduri pentru dezvoltare, pentru acţiuni social-culturale etc. (toate fondurile pe care le presupune autogestiunea economico-financiară) şi nici venituri din care să se plătească retribuţiile personalului muncitor. Iată de ce întreprinderile sînt interesate nu numai în adoptarea unor planuri de dezvoltare economico-socială care să se sprijine pe optimizarea tuturor deciziilor, ci şi în îndeplinirea ritmică a acestora la toţi indicatorii.

5. Creşterea susţinută a eficienţei economice — cerinţă fundamentală a mecanismului economic şi autogestiunii economico-financiare

Conceptul de eficienţă economică

Cerinţa de bază a autogestiunii economico-financiare o constituie organizarea, conducerea şi desfăşurarea activităţii unităţilor economice pe principii economice, fapt ce impune atingerea, în fiecare etapă a realizării planului, a unei eficienţe economice maxime şi mobilizarea continuă a eforturilor interne pentru creşterea acesteia.

Într-o definiţie concisă, *eficienţa economică reprezintă un raport între rezultatele obţinute şi cheltuielile făcute pentru obţinerea lor, într-un anumit interval de timp, în domeniul producţiei şi în alte activităţi economico-sociale.* Eficienţa economică reprezintă modul de utilizare al resurselor materiale, financiare şi umane existente în societate, comparativ cu efectul sau efectele economice obţinute. Cu cît efectul economic este mai mare, în condiţiile unui efort economic dat, cu atît eficienţa economică este mai ridicată. Acelaşi rezultat se obţine dacă considerăm reducerea eforturilor sau cheltuielilor necesare pentru obţinerea unui efect economic dat. În primul caz,

$E = \frac{\text{Efect}}{\text{Efort}} \rightarrow$ maxim; în al doilea caz,

$E = \frac{\text{Efort}}{\text{Efect}} \rightarrow$ minim.

Criteriul fundamental al eficienței activității economice se consideră că îl reprezintă obținerea, cu ajutorul resurselor existente într-o anumită perioadă, a unei cantități cît mai mari de bunuri materiale și servicii utile, a unor produse de înaltă calitate și mare complexitate. Acesta se referă atît la nivel de întreprindere, cît și pentru întreaga economie națională.

Conceptul de eficiență economică surprinde elementele ce intervin în toate verigile și structurile economice în obținerea efectelor economice și sociale în cadrul activității economice și are în vedere realizarea atît a optimurilor economice parțiale, cît și a optimului economic general. În același timp, el presupune și optimizarea deciziilor de conducere, a întregului proces de conducere atît la nivel macroeconomic, cît și microeconomic.

Cercetarea și analiza eficienței economice în condițiile economiei socialiste, indiferent de nivelul, domeniul sau procesul economic la care se raportează la un moment dat, se face în strînsă corelație cu finalitatea activității economico-sociale, finalitate pusă în evidență de scopul producției în socialism. Drept urmare, *conceptul de eficiență economică pune în evidență multitudinea efectelor economice ce izvorăsc din fiecare activitate desfășurată în cadrul economiei naționale și care trebuie să aibă ca finalitate creșterea venitului național, bază a dezvoltării neîntrerupte a economiei și a bunăstării întregii societăți.*

Prin asigurarea unei eficiențe economice ridicate în cadrul fiecărei unități economice se permite, de fapt, realizarea unui anumit nivel al eficienței întregii activități economice și sociale. Cu alte cuvinte, eficiența la nivel microeconomic determină eficiența la nivel macroeconomic, aceasta din urmă reflectînd eficiențele parțiale din întreprinderi, centrale, subramuri și ramuri ale economiei naționale.

La nivel macroeconomic, pe baza proprietății socialiste, procesele economice se întrepătrund formînd un ansamblu închegat. Ca atare, la acest nivel putem vorbi de eficiența întregii activități economice, care exprimă efectele economico-sociale ale ansamblului reproducției socialiste, în unitatea momentelor sale, precum și a celorlalte domenii de activitate în strînsă conexiune cu acestea. Deci, nu avem în vedere o simplă însumare a eficiențelor parțiale, ci și o potențare a lor, determinată de interdependențele dintre activitățile economico-sociale, ca și de existența efectelor propagate atît pe orizontală cît și pe verticală.

Formele și indicatorii eficienței economice

Eficiența economică constituie o categorie economică complexă, de maximă generalitate. Ea poate fi analizată și determinată la diferite niveluri ale economiei naționale și pentru diferite activități economico-sociale: cercetare științifică, producție, repartiție, schimb și consum. Dacă ne raportăm la eficiența economică a producției, aceasta poate fi studiată la diferite niveluri de activitate: loc de muncă, secție, întreprindere, centrală, ramură, economie națională. Dacă avem în vedere domeniile și procesele economice distincte, se poate cerceta și determina eficiența economică a investițiilor, a comerțului interior și exterior, a asimilării de noi produse și tehnologii, a utilizării fondurilor productive, a conducerii activității economice la nivel micro și macroeconomic etc.

Corespunzător cu nivelul de referire și tipul de activitate pentru care se determină eficiența economică, aceasta va îmbrăca forme distincte, dintre

care amintim pe cele mai importante: eficiența utilizării resurselor naturale; eficiența activității productive în diferite ramuri ale producției materiale; eficiența investițiilor, eficiența comerțului exterior; eficiența consumului; eficiența conducerii economico-sociale; eficiența utilizării muncii vii; eficiența fondurilor fixe etc.

Multitudinea activităților din cadrul economiei naționale, necesitatea economisirii permanente a muncii vii și materializate, determină ca eficiența economică să se caracterizeze printr-o largă aplicabilitate. Putem aprecia că toate activitățile sau procesele economico-sociale sînt și trebuie să fie analizate prin prisma eficienței lor.

Ca urmare a complexității economico-sociale, a diversității formelor prin care se exprimă corelația dintre efectul economic și cheltuielile făcute, exprimarea eficienței economice, atît la nivel macro-, cît și la nivel microeconomic, se face printr-un sistem de indicatori. Acesta cuprinde o varietate de indicatori, adaptați nivelului de raportare și specificului activităților, care exprimă, prin conținutul lor, o latură sau alta a eficienței economice. Imaginea globală a eficienței economice este dată de ansamblul indicatorilor utilizați la nivel macro sau microeconomic.

La nivel macroeconomic sînt utilizați următorii indicatori sintetici: venitul național (sau sporul de venit național) pe un lucrător ocupat în sfera producției materiale (pe un lucrător ocupat suplimentar); sporul de venit național obținut la un anumit volum de investiții; venitul național la 1000 lei fonduri fixe; producția marfă la 1000 lei fonduri fixe; ponderea cheltuielilor materiale în produsul social. La nivel microeconomic principalii indicatori de eficiență utilizați sînt următorii: productivitatea muncii; valoarea producției nete sau a producției marfă la 1000 lei fonduri fixe; beneficiul la 1000 lei fonduri fixe; cheltuieli la 1000 lei producție marfă; cheltuieli materiale la 1000 lei producție marfă; sporul producției sau de venit pe o unitate de investiții sau la 1000 lei investiții etc.

Prin introducerea noului mecanism economico-financiar a fost extins sistemul indicatorilor de eficiență, astfel ca unitățile economice, și pornind de aici celelalte structuri ale economiei, să aibă o imagine cuprinzătoare asupra nivelului eficienței economice atins să desprindă direcțiile de acțiune în vederea ridicării acestuia.

Nivelul înalt al eficienței — cerință a economiei socialiste

Creșterea eficienței economice, reflectare a cerinței legii economiei de timp, reprezintă o cerință a progresului economico-social al României. În acest sens, putem aprecia că preocupările pentru accentuarea și aprofundarea procesului de optimizare a creșterii eficienței economice constituie expresia unei concepții revoluționare despre dezvoltarea economico-socială ce vizează toate domeniile de activitate din societate. „*Societatea socialistă* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului — *nu se poate dezvolta decît pe baza unei înalte eficiențe și rentabilități în toate domeniile*“ [1].

O asemenea opțiune esențială a politicii partidului are o condiționare obiectivă, profundă și multilaterală. *În primul rînd*, ea decurge din esența și cerințele actualei etape în care se află construcția socialistă în țara noastră, din exigențele afirmării superiorității noii orînduiri sociale, fiind în același timp o componentă esențială a trecerii României în rîndul țărilor cu dezvoltare medie. *În al doilea rînd*, factorii cantitativi devin tot mai restrictivi în raport cu nevoile economiei naționale,

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 29.

care amintim pe cele mai importante: eficiența utilizării resurselor naturale; eficiența activității productive în diferite ramuri ale producției materiale; eficiența investițiilor, eficiența comerțului exterior; eficiența consumului; eficiența conducerii economico-sociale; eficiența utilizării muncii vii; eficiența fondurilor fixe etc.

Multitudinea activităților din cadrul economiei naționale, necesitatea economisirii permanente a muncii vii și materializate, determină ca eficiența economică să se caracterizeze printr-o largă aplicabilitate. Putem aprecia că toate activitățile sau procesele economico-sociale sînt și trebuie să fie analizate prin prisma eficienței lor.

Ca urmare a complexității economico-sociale, a diversității formelor prin care se exprimă corelația dintre efectul economic și cheltuielile făcute, exprimarea eficienței economice, atît la nivel macro-, cît și la nivel microeconomic, se face printr-un sistem de indicatori. Acesta cuprinde o varietate de indicatori, adaptați nivelului de raportare și specificului activităților, care exprimă, prin conținutul lor, o latură sau alta a eficienței economice. Imaginea globală a eficienței economice este dată de ansamblul indicatorilor utilizați la nivel macro sau microeconomic.

La nivel macroeconomic sînt utilizați următorii indicatori sintetici: venitul național (sau sporul de venit național) pe un lucrător ocupat în sfera producției materiale (pe un lucrător ocupat suplimentar); sporul de venit național obținut la un anumit volum de investiții; venitul național la 1000 lei fonduri fixe; producția marfă la 1000 lei fonduri fixe; ponderea cheltuielilor materiale în produsul social. La nivel microeconomic principalii indicatori de eficiență utilizați sînt următorii: productivitatea muncii; valoarea producției nete sau a producției marfă la 1000 lei fonduri fixe; beneficiul la 1000 lei fonduri fixe; cheltuieli la 1000 lei producție marfă; cheltuieli materiale la 1000 lei producție marfă; sporul producției sau de venit pe o unitate de investiții sau la 1000 lei investiții etc.

Prin introducerea noului mecanism economico-financiar a fost extins sistemul indicatorilor de eficiență, astfel ca unitățile economice, și pornind de aici celelalte structuri ale economiei, să aibă o imagine cuprinzătoare asupra nivelului eficienței economice atins să desprindă direcțiile de acțiune în vederea ridicării acestuia.

Nivelul înalt al eficienței — cerință a economiei socialiste

Creșterea eficienței economice, reflectare a cerinței legii economiei de timp, reprezintă o cerință a progresului economico-social al României. În acest sens, putem aprecia că preocupările pentru accentuarea și aprofundarea procesului de optimizare a creșterii eficienței economice constituie expresia unei concepții revoluționare despre dezvoltarea economico-socială ce vizează toate domeniile de activitate din societate. „*Societatea socialistă* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului — *nu se poate dezvolta decît pe baza unei înalte eficiențe și rentabilități în toate domeniile*“ [1].

O asemenea opțiune esențială a politicii partidului are o condiționare obiectivă, profundă și multilaterală. *În primul rînd*, ea decurge din esența și cerințele actualei etape în care se află construcția socialistă în țara noastră, din exigențele afirmării superiorității noii orînduiri sociale, fiind în același timp o componentă esențială a trecerii României în rîndul țărilor cu dezvoltare medie. *În al doilea rînd*, factorii cantitativi devin tot mai restrictivi în raport cu nevoile economiei naționale,

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 29.

pentru fiecare etapă ei au limite peste care nu se poate trece cu tot aportul pe care îl aduc știința și progresul tehnic. În aceste condiții economia națională trebuie să se orienteze în direcția creșterii eficienței utilizării resurselor materiale și de muncă. *În al treilea rînd*, fiecare cincinal pe care l-a parcurs țara noastră a însemnat o creștere cantitativă importantă, un aport la acumulările cantitative care au făcut posibilă trecerea la o nouă calitate ce presupune în primul rînd ridicarea eficienței economice. La aceste considerente putem adăuga rezervele care sînt în economie, în cadrul multor întreprinderi, în direcția creșterii eficienței economice.

În etapa actuală ca și în perspectivă — așa cum rezultă din documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. — creșterea eficienței economice reprezintă principiul fundamental al activității în toate întreprinderile și ramurile economiei naționale — cerință de bază a noului mecanism economico-financiar. Aplicarea fermă a principiului autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare, determină ca fiecare activitate economică să corespundă nevoii sociale și să fie eficientă. Prin aceasta se asigură îmbinarea organică a criteriului eficienței economice cu criteriile sociale, evidențiindu-se caracterul umanist al politicii economice a partidului nostru.

Creșterea eficienței economice la nivelul tuturor segmentelor economiei naționale este determinată de depistarea și punerea în valoare a tuturor factorilor de influență. Dintre aceștea amintim creșterea mai accentuată a productivității muncii, folosirea eficientă a fondurilor fixe, utilizarea mai bună a suprafețelor de producție, ridicarea nivelului tehnic al producției și perfecționarea organizării producției și a muncii, înnoirea continuă a produselor, reproiectarea mașinilor și utilajelor, perfecționarea tehnologiilor de fabricație, îmbunătățirea nivelului tehnic și al calității tuturor produselor etc. Creșterea eficienței economice necesită, de asemenea, valorificarea superioară a materiilor prime, materialelor, combustibilului și energiei, reducerea cheltuielilor materiale de producție.

Tot în direcția creșterii eficienței economice acționează ridicarea nivelului de calificare a personalului muncitor, gospodărirea rațională a fondurilor materiale și financiare de către fiecare întreprindere, obținerea unor efecte economice cît mai înalte în activitatea de investiții, de export, import și cooperare economică cu alte state etc.

Factorii amintiți influențează, într-un mod sau altul, creșterea eficienței activității din întreaga economie națională, acțiunea fiecărui factor se particularizează de la ramură la ramură, de la întreprindere la întreprindere, în funcție de condițiile concrete existente. De asemenea, trebuie subliniat că între factori, în timpul acțiunii acestora, se stabilesc raporturi de intercondiționare și că intensitatea acțiunii lor depinde și de natura acestor raporturi.

Cunoașterea și activizarea tuturor factorilor de creștere a eficienței economice depinde de măsurile economice, tehnice, organizatorice etc. luate de către fiecare întreprindere în parte, precum și la celelalte niveluri ale economiei naționale. De menționat că sporirea eficienței economice, atît la nivel de economie națională, cît și la nivel de unitate economică, este rezultatul eforturilor creatoare a fiecărui lucrător în parte, a tuturor colectivelor de oameni ai muncii.

Pentru a evidenția, la nivel de întreprindere, modul cum acționează factorii de influență ai eficienței economice, efectele acestei acțiuni, este necesar a se determina corect nivelul eficienței economice în fiecare etapă, utilizîndu-se indicatorii amintiți mai sus. O imagine cuprinzătoare obținem dacă se folosesc toți indicatorii de determinare ai eficienței. De asemenea, calculul eficienței economice presupune și determinarea riguroasă a costurilor de producție și a beneficiului întreprinderii.

Căile creşterii eficienţei economice a fondurilor întreprinderii

Utilizarea deplină şi eficientă a potenţialului productiv al unităţilor economice, valorificarea tuturor rezervelor de creştere a capacităţilor de producţie a acestora joacă un rol deosebit în soluţionarea problemelor majore de ordin economic şi social ale societăţii. Folosirea raţională şi eficientă a capacităţilor de producţie existente, ca şi gospodărirea raţională a fondurilor, are ca efect obţinerea unor sporuri importante de producţie, prin creşterea gradului de folosire a maşinilor, instalaţiilor şi suprafeţelor de producţie, prin economisirea materiilor prime, a materialelor, a combustibilului etc.

Eficienţa folosirii fondurilor fixe se determină prin cantitatea de produse obţinute cu ajutorul unui volum dat de fonduri fixe. Ea se exprimă sub forma *eficienţei globale* a fondurilor fixe, care se calculează prin raportarea valorii producţiei globale obţinute la 1000 lei fonduri fixe, şi sub forma *eficienţei nete*, care se determină prin raportarea beneficiului şi/sau a producţiei nete la valoarea fondurilor fixe (vezi Anexa de la finele manualului). Eficienţa netă a fondurilor fixe face parte din sistemul de indicatori şi norme de eficienţă pe care întreprinderile trebuie s-o urmărească în conformitate cu prevederile Plenarei C.C. al P.C.R. din martie 1978. La nivelul întreprinderii şi ramurii creşterea gradului de eficienţă a utilizării fondurilor fixe se materializează în devansarea creşterii fondurilor fixe de către sporul producţiei nete; la nivel de economie naţională produsul social şi venitul naţional cunosc un ritm mai accelerat de creştere în raport cu fondurile de producţie fixe.

Îmbunătăţirea utilizării capacităţilor de producţie şi a fondurilor se realizează pe două căi: calea extensivă şi calea intensivă. *Calea extensivă* constă în prelungirea duratei de funcţionare în timp a maşinilor, instalaţiilor, suprafeţelor de producţie etc., ceea ce se reflectă în creşterea indicelui de folosire în timp a maşinilor prin generalizarea schimbului II şi extinderea schimbului III, reducerea întreruperilor în funcţionarea maşinilor şi utilajelor, îmbunătăţirea activităţii de întreţinere şi reparare a acestora, alimentarea ritmică şi în cantităţi suficiente a locurilor de muncă cu materiale, semifabricate, scule, dispozitive şi verificatoare, cerute de procesul tehnologic, întărirea disciplinei în muncă prin eliminarea absenţelor nemotivate, a întreruperilor, a fluctuaţiei forţei de muncă etc. *Calea intensivă* are ca efect obţinerea cu aceleaşi maşini, instalaţii, suprafeţe de lucru etc. a unei producţii mai mari într-o unitate de timp efectiv folosită. Ea are în vedere asigurarea încărcării corespunzătoare a maşinilor şi utilajelor în scopul obţinerii unui volum maxim de producţie de la fiecare maşină, în fiecare oră de funcţionare. La aceasta contribuie atingerea cît mai rapidă a parametrilor proiectaţi la capacităţile noi de producţie, ridicarea permanentă a calificării cadrelor, perfecţionarea tehnologiilor de fabricaţie etc. Ambele căi se împletesc organic, fiind utilizate simultan de către unităţile economice.

Buna utilizare a capacităţilor de producţie are ca efect imediat creşterea substanţială a volumului de produse fabricate cu aceeaşi masă de mijloace de muncă, cu alte cuvinte, se realizează o creştere a produsului social şi a venitului naţional pe unitatea de capacitate de producţie existentă. Ca urmare, înainte de a se trece la crearea de noi capacităţi de producţie este necesar a se lua toate măsurile pentru utilizarea deplină a capacităţilor existente. Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1980 a subliniat importanţa creşterii rapide a eficienţei fondurilor fixe şi necesitatea ca, în cadrul fiecărei unităţi economice, să se asigure utilizarea deplină a fondurilor existente, întreţinerea şi repararea corespunzătoare şi la timp a utilajelor, maşinilor şi instalaţiilor, astfel ca fără eforturi suplimentare să se asigure

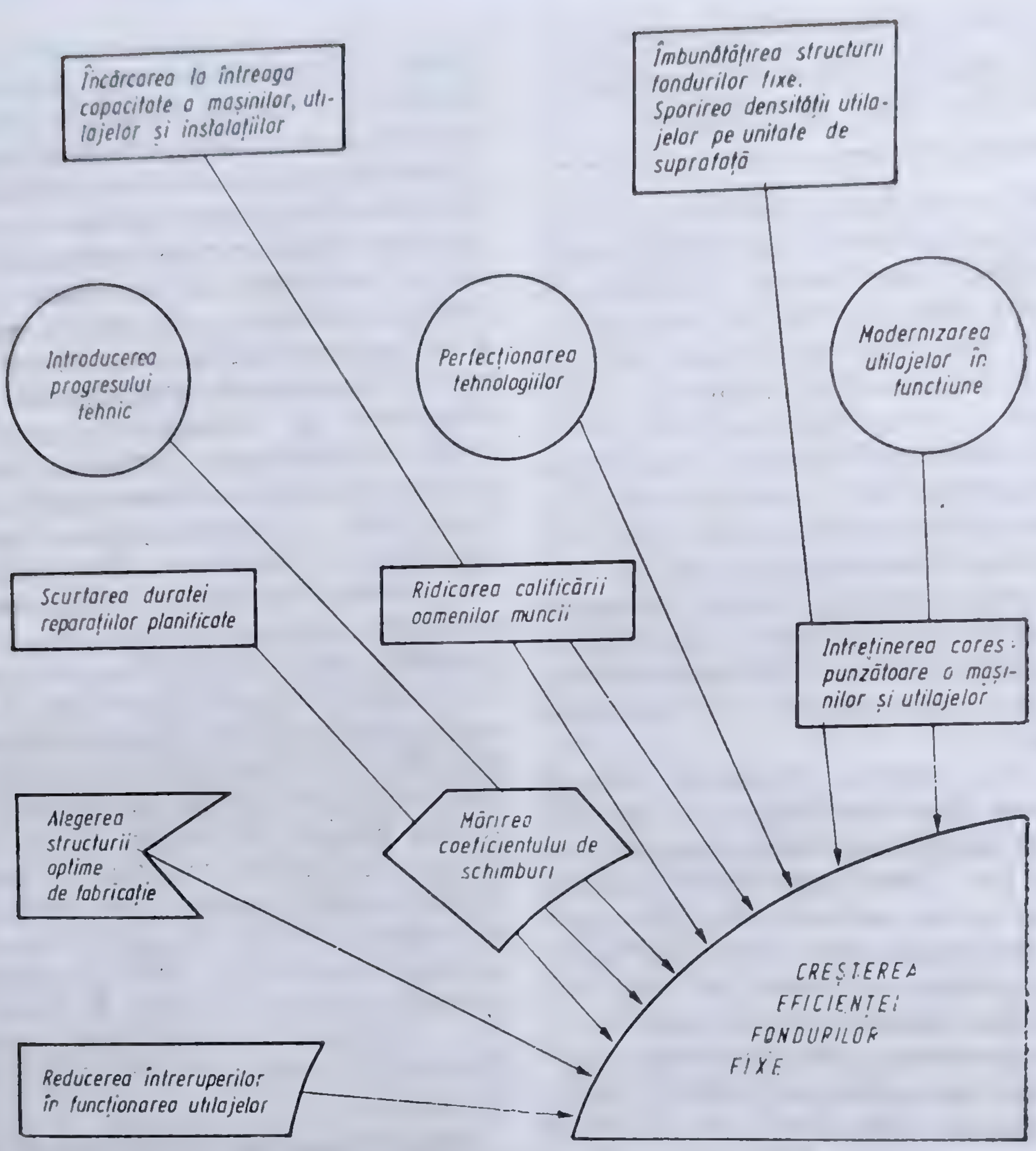

Fig. 7. Căile creșterii eficienței fondurilor fixe

creșterea substanțială a producției. Pe această bază urmează — așa cum se arată în directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R., cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000 — să se asigure o creștere importantă a producției și a venitului național la 1000 lei fonduri fixe. Realizarea acestui obiectiv impune ca, în fiecare unitate, să se acționeze pentru încărcarea deplină a capacităților de producție, perfecționarea organizării producției și a muncii, întărirea și respectarea strictă a disciplinei tehnologice, efectuarea la timp și de bună calitate a reparațiilor capitale și reviziilor tehnice, exploatarea cu maxim randament a tuturor mașinilor, utilajelor și instalațiilor.

Creșterea gradului de utilizare a capacităților de producție presupune și îmbunătățirea utilizării mijloacelor circulante și accelerarea vitezei de rotație a acestora, prin scurtarea duratei de aprovizionare tehnico-materială a întreprinderii, reducerea timpului de producție, reducerea duratei de vînzare a produselor. Accelerarea vitezei de rotație a mijloacelor circulante are ca efect mărirea producției anuale obținute cu același volum de mijloace circulante sau obținerea aceleiași producții cu un volum mai mic de mijloace circulante.

7

PRODUCTIVITATEA MUNCII

În ansamblul laturilor calitative ale activității, al dezvoltării intensive, productivitatea muncii ocupă locul principal. Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., *„Un obiectiv principal al cincinalului 1986—1990 îl constituie creșterea productivității muncii pe baza organizării mai bune a producției și a muncii, precum și a automatizării, cibernetizării și robotizării producției“* [1].

1. Creșterea productivității muncii — factor determinant în dezvoltarea generală a societății

Conceptul de productivitate a muncii

Munca — factor principal al producției sociale — este forță de muncă în acțiune, cheltuială de forță de muncă. Cu ajutorul mijloacelor de muncă, forța de muncă acționează asupra obiectelor muncii și are ca rezultat producerea valorilor de întrebuințare și valoarea nou creată în procesul muncii. În acest sens vorbim de forța productivă a muncii, ca de un potențial, de o capacitate de a produce, proprie muncii vii, laturii concrete a acesteia, adică acelei laturi care dă naștere noilor valori de întrebuințare și care conservă în produsul fabricat valoarea mijloacelor de producție utilizate. Pe planul valorilor de întrebuințare, eficiența cu care este cheltuită munca se concretizează în cantitatea acestora, produsă în unitatea de timp, iar pe planul valorii, în consumul de mijloace de producție și în mărimea valorii nou create în unitate de timp.

Deci, avînd în vedere structura consumului de muncă — muncă vie și muncă materializată —, putem spune că **productivitatea este rezultatul muncii apreciat însă în raport cu cantitatea de muncă cheltuită pentru obținerea lui, este eficiența cu care se consumă munca omenească în procesul de producție.**

Creșterea productivității muncii înseamnă, de fapt, reducerea consumului de muncă pe unitate de produs, posibilă prin mărirea cantităților de bunuri materiale obținute pe unitate de timp, diminuarea cheltuielilor materiale de producție pe unitate de produs, includerea în fabricație a unor produse mici consumatoare de forță de muncă și de mijloace de producție — în genere, produse mai complexe cu valori unitare mai mari —, îmbunătățirea calității produselor etc.

Creșterea productivității muncii este factorul principal al dezvoltării intensive, al sporirii rezultatului producției sociale pe unitate de muncă consumată — vie și materializată —, al măririi venitului național. În acest fel, creșterea productivității muncii ne apare ca factor esențial în afirmarea superiorității orînduirii socialiste și în victoria ei asupra celei capitaliste, în atenuarea și lichidarea decalajelor față de țările

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 29.

7

PRODUCTIVITATEA MUNCII

În ansamblul laturilor calitative ale activității, al dezvoltării intensive, productivitatea muncii ocupă locul principal. Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., *„Un obiectiv principal al cincinalului 1986—1990 îl constituie creșterea productivității muncii pe baza organizării mai bune a producției și a muncii, precum și a automatizării, cibernetizării și robotizării producției"* [1].

1. Creșterea productivității muncii — factor determinant în dezvoltarea generală a societății

Conceptul de productivitate a muncii

Munca — factor principal al producției sociale — este forță de muncă în acțiune, cheltuială de forță de muncă. Cu ajutorul mijloacelor de muncă, forța de muncă acționează asupra obiectelor muncii și are ca rezultat producerea valorilor de întrebuințare și valoarea nou creată în procesul muncii. În acest sens vorbim de forța productivă a muncii, ca de un potențial, de o capacitate de a produce, proprie muncii vii, laturii concrete a acesteia, adică acelei laturi care dă naștere noilor valori de întrebuințare și care conservă în produsul fabricat valoarea mijloacelor de producție utilizate. Pe planul valorilor de întrebuințare, eficiența cu care este cheltuită munca se concretizează în cantitatea acestora, produsă în unitatea de timp, iar pe planul valorii, în consumul de mijloace de producție și în mărimea valorii nou create în unitate de timp.

Deci, avînd în vedere structura consumului de muncă — muncă vie și muncă materializată —, putem spune că **productivitatea este rezultatul muncii apreciat însă în raport cu cantitatea de muncă cheltuită pentru obținerea lui, este eficiența cu care se consumă munca omenească în procesul de producție.**

Creșterea productivității muncii înseamnă, de fapt, reducerea consumului de muncă pe unitate de produs, posibilă prin mărirea cantităților de bunuri materiale obținute pe unitate de timp, diminuarea cheltuielilor materiale de producție pe unitate de produs, includerea în fabricație a unor produse mici consumatoare de forță de muncă și de mijloace de producție — în genere, produse mai complexe cu valori unitare mai mari —, îmbunătățirea calității produselor etc.

Creșterea productivității muncii este factorul principal al dezvoltării intensive, al sporirii rezultatului producției sociale pe unitate de muncă consumată — vie și materializată —, al măririi venitului național. În acest fel, creșterea productivității muncii ne apare ca factor esențial în afirmarea superiorității orînduirii socialiste și în victoria ei asupra celei capitaliste, în atenuarea și lichidarea decalajelor față de țările

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 29.

dezvoltate din punct de vedere economic, în ridicarea nivelului material și spiritual al membrilor societății socialiste.

Referindu-ne la unitatea economică și luînd în considerare retribuirea după muncă, concretizată în rezultatele obținute, sporirea productivității muncii asigură în mod direct majorarea veniturilor oamenilor muncii, iar întreprinderilor rentabilitatea.

Productivitatea muncii este influențată atît de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, cît și de natura relațiilor de producție. Ea reflectă, pe de o parte, conexiunile dintre elementele componente ale forțelor de producție și, pe de altă parte, exprimă raporturi social-economice, reprezentînd deci o categorie economică. Relațiile de producție își pun amprenta asupra ritmului de creștere a productivității muncii, a efectelor sporirii ei asupra situației producătorilor și a influențelor pe care le are în creșterea economică.

✗ Indicatorii productivității muncii

Productivitatea muncii este principalul indicator de eficiență economică. Ca și în cazul altor indicatori de eficiență, nivelul ei se exprimă ca un raport între rezultate și munca cheltuită pentru obținerea acestora. Prin natura lui, rezultatul oricărui raport între două mărimi cantitative se evidențiază folosind unitățile de măsură ale numărătorului. Prin urmare, fiecare indicator de productivitate își are expresia rezultată din forma de expresie a numărătorului. De asemenea, rezultatul muncii, luat în considerare, poate fi global sau parțial, cum și munca vie cheltuită poate fi apreciată în unități de timp diferite.

Pornind de la varietatea indicatorilor posibili de productivitate, este necesar ca de fiecare dată să se precizeze modul concret de determinare a acestora.

Indicatorii de productivitate se exprimă în următoarele unități: a) naturale — exprimarea cea mai exactă, dar cu o arie restrînsă de aplicare, la locurile de muncă, în întreprinderile și ramurile cu producție omogenă; b) natural-convențională, în cazul produselor de același gen, dar cu parametri diferiți; c) valorice, exprimare care permite asigurarea măsurării productivității muncii și la nivel de întreprinderi, ramuri cu producții neomogene, precum și pe întreaga sferă productivă. Indicatorii valorici au însă o serie de limite care se datorează, de regulă, modificării prețurilor, motiv pentru care, ori de cîte ori este posibil, se folosesc prețuri constante; d) unități de muncă (manoperă), utilizate la nivelul locurilor de muncă sau al secțiilor (minute, ore, zile).

Referitor la timpul de muncă luat în calculul productivității muncii, de exemplu — pe un an, trimestru, lună —, se operează cu număr mediu de personal, număr de zile-om lucrate, număr de ore-om lucrate. Dintre toate aceste posibilități, expresia cea mai exactă a productivității este cea orară. Pentru determinarea necesarului de forță de muncă și a nivelului productivității muncii, Plenara C.C. al P.C.R. din martie 1978 a hotărît introducerea indicatorului *„fondul total de timp de muncă al întreprinderii"*, exprimat în *ore-om*.

În practica noastră economică actuală, productivitatea muncii la nivel de întreprindere, ramură a industriei și total industrie se calculează prin raportarea producției-marfă la numărul mediu de personal: *

$$W = \frac{PM}{P}.$$

În acest sens, în Directivele Congresului al XIII-lea al partidului se menționează: *„În industrie, productivitatea muncii — determinată pe baza producției-marfă — va trebui să crească într-un*

* vezi Anexa 1.

pînă atunci atinsă de fiecare, atingîndu-se deodată nivelul la care fusese ridicată de unii".

În cazul folosirii mijloacelor naturale, raportul de productivitate este între numărul de produse executate, de un anume fel, și timpul utilizat. Invers, dacă același raport, obținem ceea ce numim productivitatea fizică a muncii, în prima consumul de muncă pe unitate de produs. În scopul reducerii consumului de muncă pentru fabricarea tuturor produselor, se stabilesc prin plan productivități fizice pentru produse sau grupe de produse exprimate prin norme de consum de muncă pe produs, precum și norme de producție pe mașini, utilaje și instalații.

Indicatorii prezentați, ca și alți asemănători lor, evidențiază eficiența cu care este utilizată munca vie, nemijlocită din procesul de producție dat. Societatea este însă interesată în reducerea întregii munci — vii și materializate. Evidențierea eficienței întregii munci cheltuite se poate obține, la nivel de întreprindere și ramură, prin calculul productivității cu ajutorul produsului net:

$$W = \frac{PN}{P}.$$

În acest caz, cu cît cheltuielile materiale sînt mai mici, cu atît este mai mare producția netă și, evident, raportul determinat. Calculul productivității muncii pe baza produsului net a fost introdusă în practica noastră economică pe baza hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din martie 1978 și are menirea de a stimula reducerea cheltuielilor materiale.

Același obiectiv se realizează, la scară națională, prin raportarea venitului național la numărul populației ocupate.

Atît productivitatea muncii vii, cît și productivitatea muncii totale, pot avea niveluri individuale — loc de muncă, secție, întreprindere — determinate de condițiile proprii de înzestrare tehnică a muncii, îndemînare a lucrătorilor, intensitate a muncii și niveluri sociale — determinate de condițiile medii, normale din punct de vedere social.

Creșterea productivității se apreciază, de regulă, procentual, în perioada curentă față de perioada de bază:

$$i_W = \frac{W_1}{W_0} \cdot 100.$$

Privind lucrările pe plan valoric, sporirea productivității muncii ca factor principal de creștere a venitului național nu trebuie examinată la reducerea absolută a timpului consumat pentru producerea unor valori de întrebuințare date. Ea trebuie să urmărească, corespunzător procesului de modernizare a structurii economiei naționale, includerea în fabricație a unor produse noi, complexe, de valori mai mari. De asemenea, trebuie avut în vedere și numitorul raportului de productivitate. Supradimensionarea numărului de personal, neurmată de o producție suplimentară corespunzătoare, reduce productivitatea muncii și diminuează veniturile personalului din unitatea economică respectivă. Tocmai în acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu menționa: „*Trebuie să luăm măsuri serioase privind productivitatea muncii... Acolo unde nu avem oameni, va trebui să redistribuim oamenii în alte sectoare de activitate. Să luăm măsuri pentru a dimensiona fiecare secție, fiecare fabrică, fiecare întreprindere în raport de planul de producție și de oamenii pe care îi are.*"[1]

Sporirea productivității muncii este un proces determinat de evoluția forțelor de producție și a relațiilor sociale de producție. Creșterea cantității și calității de bunuri produse de societate, ca și reducerea timpului necesar fabricării unității de produs reprezintă o cerință imperioasă a progresului social impusă de multiplicarea și diversificarea necesităților de producție și de consum.

[1] Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 37, Editura Politică, București, 1984, p. 40.

Legea creşterii productivităţii muncii

Creşterea productivităţii muncii constituie una din legile economice generale care exprimă raportul esenţial şi cauzal, permanent şi obiectiv determinat între dezvoltarea forţelor de producţie şi eficienţa cu care se consumă munca socială. Ca şi celelalte legi generale, acţiunea legii creşterii productivităţii muncii are, în fiecare orînduire socială, forme şi particularităţi de manifestare, în funcţie de relaţiile sociale de producţie. Prin influenţa pe care o au asupra forţelor de producţie, relaţiile de producţie permit o creştere susţinută a productivităţii muncii, în situaţia cînd ele concordă cu nivelul forţelor de producţie, sau o creştere lentă şi contradictorie, cînd se manifestă neconcordanţa dintre aceste două laturi ale modului de producţie.

În socialism, scopul nemijlocit al producţiei sociale impune necesitatea obiectivă de a folosi mijloacele de producţie şi forţa de muncă în modul cel mai eficient, de a obţine un volum cît mai mare de valori de întrebuinţare cu resursele existente într-o anumită perioadă. În aceste condiţii, se accentuează necesitatea şi importanţa sporirii productivităţii muncii în raport cu orînduirile anterioare. **K. Marx** arată că, în această orînduire, economisirea muncii sociale devine lege într-un grad şi mai înalt, că sporirea productivităţii muncii capătă o importanţă deosebită. Previziunea teoretică a lui **K. Marx** a fost şi este confirmată de practica social-istorică. Proprietatea socialistă creează condiţii optime pentru dezvoltarea planificată şi organizarea superioară a producţiei sociale, repartizarea raţională a timpului de muncă disponibil al societăţii şi folosirea tot mai eficientă a resurselor materiale şi umane. Constituind factorul principal de sporire a producţiei şi a venitului naţional, creşterea productivităţii muncii determină într-o măsură hotărîtoare posibilităţile de ridicare a nivelului de trai al populaţiei, de reducere a duratei săptămînii de lucru, de progres economico-social. În consecinţă, legea generală a sporirii productivităţii acţionează în socialism ca lege a creşterii necontenite şi în ritm înalt a productivităţii muncii.

Partidul Comunist Român, prin politica sa economică şi socială, s-a preocupat şi se preocupă de ansamblul de măsuri concrete destinate sporirii neîntrerupte şi în ritm rapid a productivităţii muncii în toate ramurile economiei naţionale. *„Trebuie să fie tuturor clar* — arăta tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** — *că ridicarea productivităţii muncii constituie factorul hotărîtor al dezvoltării eficiente a producţiei materiale, al asigurării resurselor necesare creşterii nivelului de trai — şi de aceea această problemă să stea permanent în atenţia tuturor colectivelor de muncă, tuturor întreprinderilor, centralelor şi ministerelor. Productivitatea muncii, tovarăşi, este o problemă centrală pentru făurirea socialismului şi comunismului."* [1]

În condiţiile dezvoltării rapide a forţelor de producţie, datorită aplicării în viaţă a măsurilor stabilite de partid, în ţara noastră au avut loc creşteri însemnate ale productivităţii muncii în toate ramurile, ritmul ei fiind mai rapid în ramurile hotărîtoare pentru progresul susţinut al întregii economii.

Dacă avem în vedere că în anul 1984, faţă de anul 1950 considerat egal cu 100, venitul naţional avea un nivel de 1 700%, iar populaţia ocupată un nivel de 125,3%, rezultă că în acest interval productivitatea muncii sociale a crescut de 13,6 ori, într-un ritm mediu anual de 8%; în aceeaşi perioadă productivitatea muncii pe o persoană, în industrie, a sporit de 11 ori, iar în construcţii-montaj de 8,59 ori. Datele statistice despre dinamica acestui indicator, în industrie, ne oferă imaginea

[1] **Nicolae Ceauşescu**: *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura Politică, Bucureşti, 1978, p. 883.

concludentă a unei creşteri continue şi în ritm susţinut, aşa cum rezultă din tabelul 3.

Tabelul 3

Dinamica productivităţii muncii pe o persoană, în industrie şi în unele ramuri ale ei (1950 = 100)

Ramuri	1965	1975	1980	1984	Ritm mediu anual de creştere 1981—1984 (procente)
Industrie — total	343	666	923	11 ori	7,2
— energie electrică şi termică	562	16 ori	20 ori	15 ori	8,2
— metalurgie feroasă	325	732	977	12 ori	7,7
— construcţii de maşini şi prelucrarea metalelor	615	14 ori	20 ori	26 ori	10
— chimie	502	13 ori	19 ori	18 ori	9,0
— materiale de construcţii	455	929	14 ori	15 ori	8,2
— exploatarea şi prelucrarea lemnului	293	475	648	724	6,0
— textilă	231	384	558	632	5,6
— alimentară	224	302	392	483	4,7

Sursa: *Anuarul statistic al R.S. România 1985*, DCS, p. 106.

Conferinţa Naţională a partidului din decembrie 1982, abordînd măsurile ce se impun pentru ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a activităţii economico-sociale, a hotărît elaborarea unui program de largă perspectivă, prin care să se asigure creşterea mai accentuată a productivităţii muncii, astfel încît să se realizeze în deceniul 1980—1990 dublarea ei şi, ca urmare, atingerea nivelelor de productivitate care se realizează în ţările dezvoltate din Europa.

Programul elaborat * prevede următoarele obiective şi sarcini principale:

a) realizarea în anul 1990 a unei productivităţi a muncii în industria republicană de 2,13 ori mai mare decît cea din anul 1980, din care în industria prelucrătoare de 2,25 ori mai mare.

Ca urmare, se prevede ca productivitatea muncii în industrie să ajungă la circa 680 mii lei pe o persoană ocupată în industria republicană, iar în industria prelucrătoare — 700 mii lei pe o persoană;

b) productivitatea fizică a muncii va spori continuu pe seama reducerii consumului de manoperă la toate produsele. În acest scop, se vor stabili prin plan în fiecare perioadă productivităţi fizice pentru produse sau grupe de produse exprimate prin norme de consum de muncă pe produs, precum şi norme de producţie pe maşini şi instalaţii;

c) creşterea productivităţii se va fundamenta pe bază de programe de măsuri

* *Programul privind creşterea mai accentuată a productivităţii muncii şi perfecţionarea organizării şi normării muncii în perioada 1983—1985 şi pînă în 1990*, „Scînteia", 29 noiembrie 1983.

concludentă a unei creșteri continue și în ritm susținut, așa cum reiese din tabelul 3.

Tabelul 3

Dinamica productivității muncii pe o persoană, în industrie și în unele ramuri ale ei (1950 = 100)

Ramuri	1965	1975	1980	1984	Ritm mediu anual de creștere 1951—1983 (procente)
Industrie—total	343	666	923	11 ori	7,2
— energie electrică și termică	562	16 ori	20 ori	15 ori	8,2
— metalurgie feroasă	325	732	977	12 ori	7,7
— construcții de mașini și prelucrarea metalelor	615	14 ori	20 ori	26 ori	10
— chimie	302	13 ori	19 ori	18 ori	9,0
— materiale de construcții	455	929	14 ori	15 ori	8,2
— exploatarea și prelucrarea lemnului	293	475	648	724	6,0
— textile	231	384	558	632	5,6
— alimentară	224	302	392	483	4,7

Sursa: *Anuarul statistic al R.S. România 1985*, DCS, p. 106.

calitativ superioară a activității economico-sociale, a hotărît elaborarea unui program de largă perspectivă, prin care să se asigure creșterea mai accentuată a productivității muncii, astfel încît să se realizeze în deceniul 1980—1990 dublarea ei și, ca urmare, atingerea nivelelor de productivitate care se realizează în țările dezvoltate din Europa.

Programul elaborat * prevede următoarele obiective și sarcini principale:

a) realizarea în anul 1990 a unei productivități a muncii în industria republicană de 2,13 ori mai mare decît cea din anul 1980, din care în industria prelucrătoare de 2,25 ori mai mare.

Ca urmare, se prevede ca productivitatea muncii în industrie să ajungă la circa 680 mii lei pe o persoană ocupată în industria republicană, iar în industria prelucrătoare — 700 mii lei pe o persoană;

b) productivitatea fizică a muncii va spori continuu pe seama reducerii consumului de manoperă la toate produsele. În acest scop, se vor stabili prin plan în fiecare perioadă productivități fizice pentru produse sau grupe de produse exprimate prin norme de consum de muncă pe produs, precum și norme de producție pe mașini și instalații;

c) creșterea productivității se va fundamenta pe bază de programe de măsuri

* *Programul privind creșterea mai accentuată a productivității muncii și perfecționarea organizării și normării muncii în perioada 1986—1990 și pînă în 1990*, „Scînteia", 29 noiembrie 1985.

Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, abordînd măsurile ce se impun pentru ridicarea pe o treaptă

elaborate de ministere, centrale și întreprinderi, precum și prin programe pe județe. O cerință majoră o constituie respectarea cu strictețe a principiului creșterii mai rapide a productivității muncii în raport cu creșterea retribuției medii a personalului muncitor.

Potrivit Directivelor Congresului al XIII-lea al partidului, un obiectiv principal al cincinalului 1986—1990 îl constituie creșterea mai accentuată a eficienței economice și, în acest cadru, sporirea substanțială a productivității muncii sociale, pe seama căreia va trebui să se obțină circa 85% din sporul venitului național pe cincinal.

Ridicarea continuă a productivității muncii a reprezentat și reprezintă factorul principal al sporirii producției materiale; în deceniul 1950—1960, circa 55% din sporul total al producției industriale a fost obținut prin creșterea productivității muncii; în perioada 1961—1970 circa 75%, în cincinalul 1976—1980 circa 80%, iar în cincinalul 1981—1985 aproape întregul spor al producției industriale.

Este foarte semnificativă și evoluția valorii absolute a producției industriale ce revine la o creștere cu 1% a productivității muncii. Astfel, în anul 1965 aceasta reprezenta circa 450 milioane lei, în anul 1965 — 1,5 miliarde lei, în anul 1975 — 5 miliarde lei, iar în anul 1980 — circa 9 miliarde lei.

Importanța creșterii susținute a productivității muncii în toate ramurile și întreprinderile rezultă evident și din implicațiile pe care le are asupra duratei săptămînii de lucru. Numai în măsura sporirii volumului de bunuri obținute cu ajutorul muncii sociale disponibile apare posibilitatea reducerii duratei săptămînii și zilei de lucru. În acest sens, măsurile luate de partidul și statul nostru, de a se trece la săptămîna de lucru de 44 ore, se bazează pe sporirea susținută a productivității muncii.

În același timp, creșterea rapidă a productivității muncii sociale reprezintă un factor esențial pentru egalizarea nivelului de dezvoltare a României cu cel al țărilor socialiste avansate din punct de vedere economic și apropierea de nivelul țărilor industriale dezvoltate ale lumii.

Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră deschide perspective noi în direcția progresului forțelor de producție, a creșterii productivității muncii în industrie, agricultură și celelalte ramuri ale economiei.

2. Factorii de bază ai creșterii productivității muncii

Productivitatea muncii se află sub influența tuturor condițiilor materiale și sociale în care se desfășoară producția; acestea sînt foarte variate și complexitatea lor sporește pe măsură ce se dezvoltă societatea. În general, sporirea productivității este un proces continuu și nelimitat.

Factorii sporirii productivității muncii sînt numeroși și acționează în mod diferit. Există o serie de factori fundamentali, generali, cărora li se subsumează numeroși alți factori derivați. Relevînd factorii generali ai creșterii productivității muncii, **K. Marx** preciza: *„Forța productivă a muncii este determinată de împrejurări diferite, între altele de nivelul mijlociu de îndemînare a muncitorilor, de gradul de dezvoltare a științei și de gradul ei de aplicabilitate tehnologică, de combinarea socială a procesului de producție, de volumul și de eficacitatea mijloacelor de producție, precum și de condițiile naturale."* [1] Factorii fundamentali și cei derivați se structurează în moduri diferite, în funcție de perioadă, ramură și întreprindere, fapt care ne-

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 54.

cesită întotdeauna, în scopul adoptării unor decizii adecvate, o cercetare complexă a acestora. Abordarea lor trebuie să se îmbine cu dezvăluirea și valorificarea rezervelor de creștere a productivității muncii, care reprezintă acele posibilități neutilizate de a spori eficiența muncii.

Influența relațiilor socialiste de producție asupra mobilizării și folosirii factorilor producției și, prin aceasta, asupra dinamicii productivității muncii este multilaterală. Ele favorizează ritmul și amploarea progresului tehnico-științific, precum și un mod nou, superior de organizare a producției sociale. În condițiile în care producătorii sînt în același timp și proprietarii uniți ai mijloacelor de producție, se schimbă radical forma de atragere și stimulare în muncă, precum și caracterul diviziunii și cooperării muncii.

În etapa actuală de dezvoltare a economiei românești, principalii factori ai creșterii productivității muncii în toate ramurile sînt: progresul tehnic și perfecționarea tehnologiilor — în strînsă legătură cu dezvoltarea științei —, creșterea calificării oamenilor muncii, îmbunătățirea organizării producției sociale, perfecționarea organizării producției și a muncii în fiecare întreprindere, cointeresarea materială și dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii.

În scopul perfecționării cadrului juridic în domeniul răspunderilor în utilizarea completă, eficientă a dotării tehnice, a forței de muncă și a timpului de lucru, Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România a adoptat, în decembrie 1985, Legea cu privire la creșterea productivității muncii, perfecționarea organizării și normării producției și a muncii.

Progresul tehnic — factor principal

Progresul tehnic reprezintă procesul de perfecționare a uneltelor de producție (îndeosebi mecanice) și de înlocuire a uneltelor manuale cu mașini, instalații, agregate, aparate de măsură și control etc., de înnoire a tehnologiilor de fabricație. Progresul tehnic constituie factorul cel mai important al creșterii productivității muncii în industrie, agricultură și toate celelalte ramuri ale producției materiale.

Revoluția tehnico-științifică contemporană caracterizată prin transformări profunde în domeniul uneltelor de producție și în tehnologie, în baza energetică și de materii prime, intensifică influența acestui factor. Societatea noastră oferă cîmp larg aplicării științei și tehnicii moderne, creează condiții tot mai propice pentru aceasta, alocă mari fonduri pentru perfecționarea aparatului de producție, pentru dezvoltarea științei.

În întreprinderile industriale, agricole, de construcții, se acționează în etapa actuală pe baza aplicării următoarelor direcții ale progresului tehnic: mecanizarea complexă, automatizarea parțială și complexă, electrificarea, chimizarea și robotizarea.

Creșterea mai accentuată a productivității muncii în perioada actuală are la bază introducerea mașinilor și a liniilor automate complexe. Introducerea tehnicii moderne și a tehnologiilor avansate va contribui cu o pondere de 55% la creșterea productivității muncii în 1990 față de 1985, constituind astfel factorul cel mai important în acest proces. Introducerea mijloacelor de automatizare, inclusiv a manipulatoarelor, a microprocesoarelor și a roboților industriali implică efectuarea unor analize aprofundate tehnice și economice, prin care să se urmărească o eficiență economică ridicată. Programul privind creșterea mai accentuată a productivității muncii pînă în 1990 formulează cerința de a accelera extinderea automatizării proceselor de producție în turnătorii, forje și tratamente termice, în metalurgie, chimie, industria de mașini unelte, utilaje tehnologice, mașini și utilaje pentru construcții, mijloace și sisteme de transport, industria ușoară, precum și în alte ramuri. Directivele Congresului

al XIII-lea al partidului prevăd extinderea sistemelor automatizate și mecanizate în așa măsură încît ponderea producției industriale realizate în aceste sisteme să se ridice pînă la 70% în anul 1987 și la peste 90% în 1990. Se va acționa, de asemenea, pentru conducerea cibernetizată a proceselor tehnologice, generalizarea muncii la mai multe mașini, folosirea tehnicii electronice în programarea producției, în lucrările de calcul și evidență. Fiecare ramură, întreprindere și secție de fabricație trebuie să aplice măsuri specifice în aceste direcții, corespunzătoare condițiilor și posibilităților concrete.

În vederea înfăptuirii progresului tehnic în toate ramurile, se dezvoltă în ritmuri înalte industria constructoare de mașini; una din sarcinile lucrătorilor din industria constructoare de mașini o constituie reproiectarea mașinilor și utilajelor, asimilarea de noi tipuri cu caracteristici la nivelul performanțelor mondiale. Din punctul de vedere al eficienței economice, creșterea gradului de tehnicitate și complexitate al mașinilor, îmbunătățirea indicatorilor lor calitativi (randament, greutate specifică, consum de materiale și de energie, fiabilitate etc.) trebuie să se realizeze cu cheltuieli minime de proiectare și asimilare. *„Nici o cercetare* — se subliniază în Programul-directivă aprobat de Congresul al XII-lea al P.C.R. — *nu va putea fi abordată și, cu atît mai mult, introdusă în producție, dacă nu pornește de la necesitatea de a se obține la fiecare produs, la fiecare tehnologie nouă o înaltă eficiență economică, un nivel tehnic și calitativ comparativ cu cele mai avansate realizări pe plan mondial."* [1]

Prin mecanizare și automatizare crește gradul mediu de înzestrare tehnică a muncii *, mai ales în industrie, ca și ramurile supuse unui proces intens de mecanizare a muncii (agricultură, construcții). Corelația dintre necesarul relativ de fonduri fixe, înzestrarea tehnică a muncii și productivitatea muncii se exprimă astfel: considerăm necesarul relativ de fonduri fixe $f = \frac{F}{Q}$, unde **F** — volumul fondurilor, iar **Q** — volumul producției; înzestrarea tehnică a muncii egală cu $y = \frac{F}{N}$, unde: **N** — numărul de muncitori; productivitatea muncii egală cu $W = \frac{Q}{N}$. Între aceste raporturi, precum se poate observa, există următoarea legătură:

$$W = \frac{Q}{N} = \frac{\frac{F}{f}}{\frac{F}{y}} = \frac{y}{f}.$$

Prin urmare, nivelul productivității muncii (**W**) se află în raport direct proporțional cu gradul de înzestrare tehnică a muncii (**y**) și invers proporțional cu necesarul relativ de fonduri fixe (**f**).

Din punct de vedere economic, progresul tehnic trebuie să fie însoțit de creșterea eficienței fondurilor fixe și de sporirea productivității muncii. Cu alte cuvinte, ritmul dotării cu noi mijloace tehnice trebuie să fie devansat de ritmurile eficienței fondurilor și ale productivității muncii. Sub aceste aspecte, în economia noastră există încă importante rezerve de sporire a productivității muncii și eficienței fondurilor, rezultate din eliminarea unor fenomene negative cum sînt: întîrzierea dării în folosință a noilor capacități și atingerii parametrilor tehnico-economici proiectați, gradul incomplet de folosire a unor utilaje, deficiențe de organizare a muncii, care duc la un grad redus de productivitate și intensitate a muncii, lipsuri în

[1] *Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada 1981—1990 și direcțiile principale pînă în anul 2000*. Editura Politică, București, 1979, p. 34.

* Prin înzestrare tehnică a muncii, se înțelege, de obicei, valoarea fondurilor fixe ce revin pe un muncitor productiv.

disciplina muncii etc. Eficiența folosirii mijloacelor tehnice moderne cu care sînt dotate numeroase unități din țara noastră, ca și nivelul productivității muncii, se află în urma gradului de înzestrare tehnică a muncii. Îmbunătățirea în continuare a folosirii intensive și extensive a acestor mijloace permite ridicarea eficienței muncii, a fondurilor și a producției în ansamblu.

În agricultură și industria extractivă, o influență importantă asupra productivității muncii o au condițiile naturale. Perfecționarea mijloacelor de muncă pe baza celor mai noi realizări ale științei și tehnicii potențează factorul uman în regenerarea și ameliorarea condițiilor naturale din agricultură, în vederea obținerii unei productivități mereu mai înalte, creează posibilitatea exploatării unor resurse ale subsolului, anterior inaccesibile, sau cu conținuturi utile reduse, restringînd influența factorilor naturali asupra productivității muncii.

Creșterea calificării oamenilor muncii

Introducerea în producție a realizărilor științei și tehnicii moderne impune creșterea nivelului de pregătire profesională și de cultură a lucrătorilor, determină apariția unor noi profesiuni, schimbă conținutul calificării în unele meserii etc. Ridicarea nivelului de pregătire profesională a tuturor lucrătorilor, îmbogățirea cunoștințelor tehnice, economice și de cultură generală le permite să perfecționeze mijloacele de muncă și tehnologiile de fabricație, să aplice noi metode de lucru menite să ducă la economisirea muncii vii și materializate pe fiecare produs.

Ridicarea calificării tuturor categoriilor de lucrători are în producție un efect dublu: pe de o parte, contribuie la creșterea volumului de valori de întrebuințare, iar pe de altă parte, la sporirea valorii întregii producții. Totodată, creșterea calificării și experienței în mină contribuie în mare măsură la folosirea mai bună a mașinilor și tehnologiilor și perfecționează aceste condiții materiale prin inovații, raționalizări, îmbunătățiri tehnice.

În condițiile extinderii mecanizării complexe și automatizării producției crește exigențele față de nivelul de pregătire al producătorilor, formele avansate ale progresului tehnic generează procesul de trecere de la muncitorul cu calificare simplă la cel cu calificare complexă. Automatizarea implică exigențe sporite față de lucrător, impune trecerea de la muncitorul cu specializare îngustă la cel cu specializare largă, mai cuprinzătoare, îi cere să posede un sistem mai amplu de cunoștințe, pentru a fi în măsură să folosească utilajul automatizat. Relația informație-decizie-acțiune se îmbogățește substanțial în condițiile automatizării, iar conținutul muncii muncitorului are unele caracteristici proprii muncii tehnicianului și inginerului.

În programul de pregătire a cadrelor pentru cincinalul 1986—1990 sînt prevăzute sarcini de creștere în continuare a numărului muncitorilor calificați, acordîndu-se atenție sporită asigurării cu forță de muncă în meseriile deficitare. Învățămîntul profesional va contribui, în mai mare măsură, la asigurarea muncitorilor calificați, școlarizîndu-se anual circa o treime din tinerii ce au absolvit 10 clase. Întregul personal va fi cuprins în cursurile de reciclare, pe baza programelor specifice, astfel încît pînă în anul 1990 să se asigure un nivel de cunoștințe teoretice și practice, tehnice și științifice corespunzător dotării moderne cu mașini și utilaje. Cadrele didactice, personalul de cercetare științifică și proiectare tehnologică, specialiștii cu experiență din ministere, centrale și întreprinderi vor participa nemijlocit la elaborarea și înfăptuirea programelor de perfecționare profesională a oamenilor muncii.

Îmbunătăţirea organizării producţiei sociale

Printre factorii care au o puternică influenţă asupra productivităţii muncii se numără şi organizarea producţiei sociale. Formele principale ale acesteia sînt: concentrarea şi combinarea producţiei, specializarea şi cooperarea, repartizarea judicioasă pe teritoriul ţării a unităţilor economice, perfecţionarea conducerii şi planificării economiei naţionale. Socialismul creează condiţii pentru ca organizarea pe baze ştiinţifice a întregii economii naţionale să se îmbine armonios cu organizarea ştiinţifică a producţiei în fiecare întreprindere, obţinîndu-se, în consecinţă, o productivitate tot mai înaltă a întregii munci sociale.

Concentrarea producţiei, care constă în creşterea volumului de fonduri, a capacităţilor de producţie în aceeaşi unitate economică, se desfăşoară corespunzător necesităţilor economiei naţionale, fiindu-i străină limitarea dată de proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producţie. Efectele economice favorabile ale concentrării sînt, în mod deosebit, reducerea investiţiilor specifice şi eficienţa mai înaltă a fondurilor, folosirea unei tehnici moderne şi a unor tehnologii avansate, indici superiori de utilizare a maşinilor şi materiilor prime, nivelul mai înalt de productivitate a muncii.

Combinarea producţiei constă în unirea în aceeaşi întreprindere (combinat) a unor producţii diferite, dar organic legate între ele. Este mai răspîndită în metalurgie, chimie, industria textilă şi prelucrarea lemnului, conducînd la folosirea complexă a materiilor prime şi valorificarea lor superioară. Combinarea reprezintă o formă eficientă de ridicare a parametrilor economici calitativi: reducerea costurilor, economii de investiţii şi de cheltuieli de transport, obţinerea unei productivităţi ridicate a muncii vii.

Specializarea producţiei este un proces determinat de dezvoltarea forţelor de producţie şi de adîncirea diviziunii sociale a muncii. Apariţia de noi ramuri şi subramuri, ca urmare a creşterii gradului de complexitate a economiei noastre sub impulsul industrializării, a fost însoţită de sporirea volumului şi varietăţii valorilor de întrebuinţare în scopul satisfacerii nevoii sociale tot mai ample şi diversificate. Caracteristica industriei noastre este specializarea pe produse finite şi pe subansamble (îndeosebi în construcţia de maşini), precum şi, într-o anumită măsură, specializarea tehnologică. În unităţile specializate există posibilitatea unei mai bune organizări interne a producţiei, folosirii unor utilaje de mare randament, asimilării rapide a unor produse calitativ superioare, obţinerii unei eficienţe ridicate a muncii şi a producţiei.

Cooperarea întreprinderilor reprezintă legăturile stabile — de producţie şi de desfacere — între întreprinderile specializate pe subansamble sau părţi dintr-un produs, care participă astfel la producerea unor valori de întrebuinţare complexe. Relaţiile de cooperare între întreprinderi, desfăşurate pe baza contractelor economice, duc la folosirea mai bună a capacităţilor de producţie, la obţinerea produselor cu costuri mai reduse, la accelerarea procesului de înnoire a produselor în pas cu cerinţele economiei naţionale şi consumul populaţiei.

Concentrarea, combinarea, specializarea şi cooperarea, ca forme ale organizării producţiei sociale, alcătuiesc un tot, sînt aspecte ce privesc unitar fiecare întreprindere antrenată în circuitul economic naţional. Concentrarea şi combinarea producţiei presupun specializare, iar aceasta, la rîndul ei, cooperarea. Specializarea şi cooperarea între unităţile economice specializate se impune a fi judicios dimensionate, astfel încît prin integrarea producţiei în mari unităţi sau prin dezvoltarea diviziunii muncii să se asigure maximum de eficienţă în utilizarea muncii sociale. Referindu-se la unele aspecte negative manifestate în

relațiile de cooperare, secretarul general al partidului nostru critica încercările unor întreprinderi de a înlocui realizarea producției fizice cu realizarea producției valorice prin înregistrarea de mai multe ori a aceluiași produs, prin repartizarea în diferite întreprinderi a unor subansamble, a unor părți dintr-un produs. *„Nu de umflarea, prin circulația internă a produselor și între întreprinderi, a valorii avem nevoie! Aceasta nu produce nimic în plus! ... Este necesar să luăm o serie de măsuri pentru a pune mai multă ordine în organizarea producției și a muncii. Am discutat, de mai multe ori, necesitatea concentrării și specializării producției, pentru a asigura reducerea numărului excesiv de colaboratori și realizarea în mai bune condiții a produselor necesare îndeplinirii, pe ansamblu, a planului de producție și pentru a asigura și calitatea corespunzătoare"* [1].

De asemenea, realizarea unui număr foarte mare de sortimente diferite, care intră în produsele pe care le fabricăm, necesită o bună cooperare, precum și urmărirea temeinică a creării de către fiecare întreprindere a produselor care intră în produsul final. Nivelul productivității muncii rezultă atît din activitatea fiecărei întreprinderi, cît și din organizarea ansamblului social care, la rîndul lui, influențează eficiența activității în fiecare unitate economică.

Îmbunătățirea organizării producției și a muncii în fiecare întreprindere

Organizarea științifică a producției și a muncii este un proces complex care, la nivelul unității economice, se desfășoară în trei direcții principale: organizarea conducerii activității, organizarea producției și organizarea muncii.

Organizarea pe baze științifice a conducerii activității fiecărei unități economice este o cerință impusă de producția modernă. Creșterea dimensiunilor întreprinderilor ridică probleme organizatorice complexe, printre care se pot cita: asigurarea unei structuri raționale a întreprinderii; determinarea riguroasă a competențelor și răspunderilor compartimentelor întreprinderii; asigurarea unui sistem informațional, care să permită cunoașterea amănunțită și operativă a proceselor economice, adoptarea unor decizii temeinic fundamentate etc.

Organizarea științifică a procesului de producție din fiecare întreprindere cuprinde numeroase elemente și acțiuni, dintre care se pot considera mai importante următoarele: stabilirea unor fluxuri tehnologice raționale, folosirea completă a utilajelor și suprafețelor de producție, extinderea lucrului la mai multe mașini, optimizarea seriilor de fabricație, asigurarea unui circuit rațional al materiilor prime, a semifabricatelor și produselor finite, mecanizarea operațiunilor de transport intern și altor munci auxiliare, organizarea riguroasă a aprovizionării tehnico-materiale și a livrărilor, asigurarea ritmicității producției tuturor secțiilor și întreprinderii în ansamblu etc.

Organizarea științifică a muncii presupune mai multe măsuri, printre care mai importante sînt: asigurarea corelației optime între capacitățile de producție și personalul muncitor, repartizarea forței de muncă pe secții, ateliere și servicii potrivit cerințelor tehnice și tehnologice, constituirea de brigăzi complexe în toate întreprinderile, potrivit specificului producției, menținerea unui raport optim între diferite categorii de lucrători, folosirea mai bună a forței de muncă prin trecerea din sectoarele neproductive în sectoarele productive a unor lucrători, asigurarea bunei aprovizionări cu piese, materiale și scule a locurilor de muncă etc. Organizarea muncii trebuie să permită folosirea integrală și eficientă a timpului de lucru al fiecăruia; în acest proces, un instru-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura Politică, București, 1984, p. 132, 137.

relațiile de cooperare, secretarul general al partidului nostru critica încercările unor întreprinderi de a înlocui realizarea producției fizice cu realizarea producției valorice prin înregistrarea de mai multe ori a aceluiași produs, prin repartizarea în diferite întreprinderi a unor subansamble, a unor părți dintr-un produs. *„Nu de umflarea, prin circulația internă a produselor și între întreprinderi, a valorii avem nevoie! Aceasta nu produce nimic în plus! ... Este necesar să luăm o serie de măsuri pentru a pune mai multă ordine în organizarea producției și a muncii. Am discutat, de mai multe ori, necesitatea concentrării și specializării producției, pentru a asigura reducerea numărului excesiv de colaboratori și realizarea în mai bune condiții a produselor necesare îndeplinirii, pe ansamblu, a planului de producție și pentru a asigura și calitatea corespunzătoare"* [1].

De asemenea, realizarea unui număr foarte mare de sortimente diferite, care intră în produsele pe care le fabricăm, necesită o bună cooperare, precum și urmărirea temeinică a creării de către fiecare întreprindere a produselor care intră în produsul final. Nivelul productivității muncii rezultă atît din activitatea fiecărei întreprinderi, cît și din organizarea ansamblului social care, la rîndul lui, influențează eficiența activității în fiecare unitate economică.

Îmbunătățirea organizării producției și a muncii în fiecare întreprindere

Organizarea științifică a producției și a muncii este un proces complex care, la nivelul unității economice, se desfășoară în trei direcții principale: organizarea conducerii activității, organizarea producției și organizarea muncii.

Organizarea pe baze științifice a conducerii activității fiecărei unități economice este o cerință impusă de producția modernă. Creșterea dimensiunilor întreprinderilor ridică probleme organizatorice complexe, printre care se pot cita: asigurarea unei structuri raționale a întreprinderii; determinarea riguroasă a competențelor și răspunderilor compartimentelor întreprinderii; asigurarea unui sistem informațional, care să permită cunoașterea amănunțită și operativă a proceselor economice, adoptarea unor decizii temeinic fundamentate etc.

Organizarea științifică a procesului de producție din fiecare întreprindere cuprinde numeroase elemente și acțiuni, dintre care se pot considera mai importante următoarele: stabilirea unor fluxuri tehnologice raționale, folosirea completă a utilajelor și suprafețelor de producție, extinderea lucrului la mai multe mașini, optimizarea seriilor de fabricație, asigurarea unui circuit rațional al materiilor prime, a semifabricatelor și produselor finite, mecanizarea operațiunilor de transport intern și altor munci auxiliare, organizarea riguroasă a aprovizionării tehnico-materiale și a livrărilor, asigurarea ritmicității producției tuturor secțiilor și întreprinderii în ansamblu etc.

Organizarea științifică a muncii presupune mai multe măsuri, printre care mai importante sînt: asigurarea corelației optime între capacitățile de producție și personalul muncitor, repartizarea forței de muncă pe secții, ateliere și servicii potrivit cerințelor tehnice și tehnologice, constituirea de brigăzi complexe în toate întreprinderile, potrivit specificului producției, menținerea unui raport optim între diferite categorii de lucrători, folosirea mai bună a forței de muncă prin trecerea din sectoarele neproductive în sectoarele productive a unor lucrători, asigurarea bunei aprovizionări cu piese, materiale și scule a locurilor de muncă etc. Organizarea muncii trebuie să permită folosirea integrală și eficientă a timpului de lucru al fiecăruia; în acest proces, un instru-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura Politică, București, 1984, p. 132, 137.

ment indispensabil îl constituie normele de muncă care trebuie să țină seama de nivelul înzestrării tehnice, de intensitatea optimă normală a muncii, de nevoile reale de timp de lucru pentru operațiunile care compun munca utilă respectivă.

Îmbunătățirea activității de normare a muncii are, în condițiile actuale, o importanță esențială pentru asigurarea creșterii mai accentuate a productivității muncii. De aceea, este necesar ca toate categoriile de personal să-și desfășoare activitatea pe bază de norme și normative de muncă fundamentate științific.

Normarea muncii trebuie privită ca un proces dinamic și continuu, care să reflecte schimbările ce au loc în condițiile tehnice și pregătirea personalului muncitor. Îmbunătățirea normelor de muncă trebuie să fie rodul gîndirii și acțiunii colective a cadrelor cu experiență bogată, iar aplicarea lor realizată după dezbaterea prealabilă cu întregul personal muncitor din întreprindere.

Pentru reducerea sistematică a consumului de muncă pe fiecare produs este necesar să se extindă normele de producție unificate, exprimate în cantitatea de produse ce trebuie executate de un om pe un schimb de lucru. Se prevede ca, pînă în 1990, ponderea instalațiilor și utilajelor pentru care se vor elabora norme de producție unificate la principalele ministere să se situeze între 60—90%.

Organizarea muncii trebuie să țină seama și de concluziile unor științe noi cum sînt: ergonomia și sociologia muncii, psihologia muncii, pentru a se crea condiții de lucru cît mai potrivite, a se cunoaște capacitățile de creație și a le folosi cît mai adecvat, a stimula perfecționarea profesională. Practica arată că acolo unde se manifestă o grijă deosebită pentru condițiile de lucru, eficiența muncii este mai ridicată. În acest sens, este necesar să se adopte măsuri care atenuează oboseala muncitorului, să se asigure respectarea regulilor de securitate a muncii și de igienă industrială.

Documentele partidului subliniază că sporirea substanțială a productivității muncii trebuie realizată nu prin intensificarea efortului fizic, ci prin modernizarea continuă a activității, perfecționarea tehnologiilor, mecanizarea și automatizarea producției, stimularea gîndirii creatoare a lucrătorilor, accentuarea muncii de concepție tehnică, valorificarea inițiativei, inteligenței și spiritului novator ale celor ce muncesc.

Îmbunătățirea organizării producției și a muncii este un proces continuu, practic neîntrerupt, care trebuie să țină seama de progresul tehnic și tehnologic, de creșterea calificării și experienței lucrătorilor, de noile concluzii ale științei conducerii și organizării producției.

Cointeresarea materială și dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii

Sporirea productivității muncii este indisolubil legată de cointeresarea materială a lucrătorilor. Cu ajutorul sistemului de retribuire a muncii, mai ales al retribuției în acord global, precum și a participării întregului personal la beneficii, veniturile oamenilor muncii sînt puse în dependență directă de contribuția adusă la realizarea sarcinilor de producție, la îndeplinirea normelor de muncă. În acest mod sînt stimulate utilizarea deplină a capacităților de producție și a timpului de lucru, întărirea disciplinei în muncă, ridicarea calificării etc. Creșterea productivității muncii își găsește reflectarea în sporirea retribuției nominale, aceasta realizîndu-se atît prin aplicarea prevederilor legale de retribuire a muncii, cît și, la anumite intervale de timp, prin majorările generale de retribuție. Este necesar ca ritmul de creștere a productivității muncii să devanseze ritmul în care sporesc retribuția medie nominală și celelalte venituri

bănești ale oamenilor muncii, fapt impus de cerințele dezvoltării susținute a economiei naționale pe baza acumulării socialiste.

O latură componentă a procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate este formarea și dezvoltarea continuă a conștiinței socialiste. Atitudinea nouă față de muncă și de bunurile obștești, aspirațiile superioare și satisfacția în muncă, preocuparea pentru inovații și alte perfecționări ale producției, participarea activă la întrecerea socialistă și la îndeplinirea angajamentelor asumate, constituie trăsături noi ale muncii socialiste și factori social-politici de creștere a productivității muncii.

Calitatea oamenilor muncii de producători ai bunurilor materiale și de proprietari ai mijloacelor de producție și ai rezultatelor producției este premisa obiectivă a unității intereselor lor fundamentale. Pentru transformarea acestei premise într-o realitate profund înțeleasă de toți, se cere perfecționarea activității de educație socialistă, de ridicare a conștiinței tuturor oamenilor muncii la nivelul situației lor obiective de proprietari socialiști uniți.

Societatea noastră socialistă este societatea producătorilor și celorlalți oameni ai muncii, asociați la scara națională, uniți prin interese fundamentale comune. Cu cît este mai mare eficiența muncii fiecăruia, cu atît este mai mare producția materială și venitul național. În consecință, partea de bunuri destinată consumului individual se mărește, ridicînd pe noi trepte nivelul de trai al membrilor societății în ansamblu și al fiecăruia în parte. În stadiul actual de dezvoltare a țării noastre, creșterea eficienței întregii activități economice, a productivității muncii sociale depind în mare măsură de ridicarea pe o treaptă superioară a pregătirii politico-ideologice a tuturor oamenilor muncii.

În vederea creșterii rolului acestor factori de ridicare a productivității muncii, pe baza prevederilor Congresului al XIII-lea, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. a hotărît să se constituie Comisia centrală pentru organizarea și modernizarea proceselor de producție și, în mod corespunzător, să se treacă la organizarea unor astfel de comisii la nivelul Capitalei și al tuturor județelor, în sarcina acestor organisme intrînd organizarea și coordonarea întregii activități de modernizare și introducere a progresului tehnic în economie. Așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din 16 decembrie 1985, prin înfăptuirea programelor de modernizare și încheierea organizării științifice a întreprinderilor, a producției și a muncii urmează ca pînă în anul 1990 să se realizeze dublarea productivității muncii, concomitent cu reducerea substanțială a consumurilor de materiale și energie și cu ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției.

Îmbunătățirea laturilor calitative ale producției sociale va avea loc cu atît mai intens, cu cît vor acționa în toate compartimentele economiei naționale oameni cu conștiința înaltă a îndatoririlor sociale, cu nivel politico-ideologic corespunzător exigențelor actualei etape.

8

CALITATEA PRODUSELOR

În procesul creșterii eficienței economico-sociale, al valorificării superioare a resurselor naturale, materiale și de forță de muncă, un rol fundamental îl are calitatea produselor. O direcție de bază a activității, în perioada 1986—1990, o reprezintă, așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea, *„Creșterea substanțială a nivelului tehnic și calitativ al produselor, îmbunătățirea structurii producției și valorificarea tot mai eficientă a resurselor economice, sporirea gradului de competitivitate a produselor românești"*.[1]

1. Necesitatea ridicării nivelului tehnic, calitativ al produselor

Calitatea — cerință primordială a dezvoltării economico-sociale

Ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor constituie un factor principal al dezvoltării economico-sociale în etapa actuală, contribuind în mare măsură la accentuarea caracterului intensiv al reproducției, la menținerea dinamismului în toate verigile economiei naționale.

Îmbunătățirea calității produselor, crearea de produse cu parametri înalți, comparabili cu cele mai bune realizări de pe plan mondial constituie o necesitate obiectivă și, totodată, o posibilitate generală de dezvoltare a forțelor de producție pe baza promovării intense a progresului tehnic multilateral.

Afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice determină transformări esențiale, calitative în sistemul tehnico-productiv, în structura economiei naționale, impunînd ca ridicarea calității produselor să reprezinte o direcție prioritară de acțiune. Produsele cu parametri tehnici înalți, de calitate superioară sînt solicitate într-o măsură crescîndă atît de către întreprinderi, în vederea modernizării bazei tehnice a producției, a ridicării eficienței economice, a creșterii rentabilității, cît și de către populație, pentru satisfacerea într-un grad mai înalt a nevoilor proprii. Ele asigură, de asemenea, creșterea competitivității pe piața mondială, ridicarea eficienței exportului românesc.

Problemă centrală a politicii economice a partidului și statului nostru, calitatea produselor vizează introducerea pe scară largă a tehnologiilor moderne, înnoirea într-un ritm rapid a produselor. Calitatea înaltă a produselor permite valorificarea superioară a materiilor prime, asigurînd crearea de produse ce conțin cantități tot mai mari de muncă complexă, cu cheltuieli materiale minime. Produsele, indiferent dacă sînt mașini, utilaje, instalații simple sau complexe, ori bunuri de consum, fiind realizate la nivel calitativ ridicat, cu

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la Congresul al XIII-lea al P.C.R.*, Editura Politică, 1984, p. 23.

8

CALITATEA PRODUSELOR

În procesul creșterii eficienței economico-sociale, al valorificării superioare a resurselor naturale, materiale și de forță de muncă, un rol fundamental îl are calitatea produselor. O direcție de bază a activității, în perioada 1986—1990, o reprezintă, așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea, *„Creșterea substanțială a nivelului tehnic și calitativ al produselor, îmbunătățirea structurii producției și valorificarea tot mai eficientă a resurselor economice, sporirea gradului de competitivitate a produselor românești"*.[1]

1. Necesitatea ridicării nivelului tehnic, calitativ al produselor

Calitatea — cerință primordială a dezvoltării economico-sociale

Ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor constituie un factor principal al dezvoltării economico-sociale în etapa actuală, contribuind în mare măsură la accentuarea caracterului intensiv al reproducției, la menținerea dinamismului în toate verigile economiei naționale.

Îmbunătățirea calității produselor, crearea de produse cu parametri înalți, comparabili cu cele mai bune realizări de pe plan mondial constituie o necesitate obiectivă și, totodată, o posibilitate generală de dezvoltare a forțelor de producție pe baza promovării intense a progresului tehnic multilateral.

Afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice determină transformări esențiale, calitative în sistemul tehnico-productiv, în structura economiei naționale, impunînd ca ridicarea calității produselor să reprezinte o direcție prioritară de acțiune. Produsele cu parametri tehnici înalți, de calitate superioară sînt solicitate într-o măsură crescîndă atît de către întreprinderi, în vederea modernizării bazei tehnice a producției, a ridicării eficienței economice, a creșterii rentabilității, cît și de către populație, pentru satisfacerea într-un grad mai înalt a nevoilor proprii. Ele asigură, de asemenea, creșterea competitivității pe piața mondială, ridicarea eficienței exportului românesc.

Problemă centrală a politicii economice a partidului și statului nostru, calitatea produselor vizează introducerea pe scară largă a tehnologiilor moderne, înnoirea într-un ritm rapid a produselor. Calitatea înaltă a produselor permite valorificarea superioară a materiilor prime, asigurînd crearea de produse ce conțin cantități tot mai mari de muncă complexă, cu cheltuieli materiale minime. Produsele, indiferent dacă sînt mașini, utilaje, instalații simple sau complexe, ori bunuri de consum, fiind realizate la nivel calitativ ridicat, cu

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la Congresul al XIII-lea al P.C.R.*, Editura Politică, 1984, p. 23.

performanțe tehnice și economice la nivel mondial, încorporează în ele mai multă inteligență, permițînd satisfacerea într-un grad superior a cerințelor consumatorilor (întreprinderi sau populație), contribuind la obținerea unor importante economii de muncă și bănești atît de către producători, cît și de către beneficiari.

Ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor reprezintă o necesitate obiectivă în toate țările lumii. Drept urmare, problemele privind calitatea produselor ca și soluțiile ce li se dau intră în sfera de preocupări de prim ordin ale statelor. Într-o serie de țări s-au elaborat acte normative extrem de riguroase privind calitatea produselor, respectarea cărora constituie o trăsătură caracteristică a prestigiului economic și tehnologic al țării respective în general, sau al întreprinderilor producătoare, în particular. Așa, de pildă, în Anglia, din 1959 a fost introdusă marca de calitate „As selected for the Design Center, London" care este obținută de produsele trecute în Design Index și care corespund următoarelor criterii: consum rațional de materiale; tehnologii de fabricație simple; estetică subordonată scopului; exploatare simplă; siguranță în funcționare; randament. În Japonia, după al doilea război mondial s-a hotărît să nu mai fie pus accentul pe cantitatea produselor, ci pe calitatea lor. În acest sens, încă din 1947 s-a introdus marca pentru produsele de calitate cunoscută sub denumirea de „G-mark", simbolizată prin litera „G", iar în 1959 s-a promulgat o lege care permite exportul numai pentru mărfuri de calitate înaltă cu design original.

În țările socialiste s-a acordat și se acordă o atenție deosebită calității produselor, elaborării de orientări și direcții cu caracter politic, organizatoric și economic, adoptării de acte normative privind calitatea produselor și tehnologiilor. În cadrul C.A.E.R. preocupările privind calitatea produselor s-au materializat în elaborarea standardelor 293-76 „Controlul statistic al calității produselor" și standardul 292-76 „Fiabilitate în tehnică". În ultimii ani s-au încheiat, între statele membre, convenții privind nivelul calitativ al produselor ce fac obiectul specializării și cooperării ca și schimbului reciproc de produse.

R. S. România participă la activitatea de standardizare ce se desfășoară în cadrul C.A.E.R., la activitatea Comisiei Economice a O.N.U. pentru Europa, a Comisiei Codexului Alimentar pe linia F.A.O./O.M.S., a Organizației Internaționale de Standardizare și a Comisiei Electrotehnice Internaționale. În acest context, peste 2 300 standarde românești sînt corelate cu cele reglementate de O.I.S., 1 300 cu cele ale C.A.E.R. și peste 500 cu ale altor organisme internaționale de standardizare.

În țara noastră, ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor a constituit un obiectiv prioritar în întreaga perioadă a făuririi noii orînduiri. Problemele calității produselor au căpătat soluții în conformitate cu cerințele progresului multilateral al economiei și vieții sociale, în special după Congresul a IX-lea al P.C.R. cînd s-au adoptat o serie de reglementări pe linie de stat. Astfel, în baza măsurilor stabilite de Conferința Națională a partidului din 1967 a fost înființat Inspectoratul General de Stat pentru Calitatea Produselor, în cadrul căruia s-a creat un organism specializat pentru calitatea produselor destinate exportului, care din 1970 a cuprins în atribuțiile sale și produsele destinate pieții interne.

În vederea perfecționării activității de ridicare a calității produselor s-a adoptat *Legea nr. 7/1977 „Legea calității produselor și serviciilor"*. Fundamentînd necesitatea ridicării calității produselor în condițiile înfăptuirii obiectivelor prevăzute de Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, legea precizează caracterul permanent al activității din acest domeniu, începînd din faza de

proiectare a produselor, continuînd de-a lungul întregului proces de fabricaţie şi încheindu-se cu verificarea comportării lor în procesul utilizării la beneficiari. Legea stabileşte răspunderile ce revin unităţilor socialiste şi oamenilor muncii în vederea asigurării respectării normelor unitare de calitate, a standardelor, normelor tehnice şi caietelor de sarcini, prevede sporirea preocupărilor conducerilor pentru ridicarea nivelului de pregătire tehnico-profesională a personalului muncitor în concordanţă cu cerinţele impuse de introducerea în producţie a celor mai bune realizări tehnico-ştiinţifice din ţară şi de pe plan mondial.

Legea reglementează normele privind organizarea şi desfăşurarea controlului calităţii produselor în toate fazele producţiei, de către toţi cei implicaţi. Sînt stabilite stimulente materiale şi morale pentru rezultatele bune obţinute în ridicarea calităţii produselor şi răspunderea materială pentru nerespectarea cerinţelor de calitate. În acest scop, legea a introdus obligativitatea „certificatului de calitate" şi, în anumite cazuri, pentru unele produse, şi a „buletinului de analiză", care însoţesc produsele livrate de întreprinderi, iar pentru bunurile de uz îndelungat vîndute populaţiei, „certificatul de garanţie". Pentru stimularea fabricării de produse de calitate superioară, cu grad înalt de competitivitate, s-a instituit „marca de calitate".

Pentru agricultură, transporturi, construcţii, comerţ etc. există reglementări specifice privind calitatea produselor.

Creşterea gradului de complexitate al economiei naţionale, în condiţiile afirmării tot mai puternice a revoluţiei tehnico-ştiinţifice, mai ales în ultimul deceniu, a determinat intensificarea preocupărilor partidului şi statului nostru în direcţia ridicării nivelului tehnic, calitativ al produselor. Congresul al XII-lea al partidului, Conferinţa Naţională din decembrie 1982 şi Congresul al XIII-lea al P.C.R. au adoptat măsuri speciale vizînd acest domeniu. O importanţă deosebită o are, în prezent, aplicarea prevederilor programului special elaborat din iniţiativa secretarului general al partidului, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu**, şi adoptat pe linie de partid şi de stat şi anume *„Programul privind îmbunătăţirea nivelului tehnic şi calitativ al produselor, reducerea consumurilor de materii prime, de combustibil şi energie şi valorificarea superioară a materiilor prime şi materialelor în perioada 1983—1985 şi pînă în 1990"*.[1]

În vederea înfăptuirii prevederilor acestui program ca şi a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R., în decembrie 1984, M.A.N. a adoptat *„Legea privind tipizarea şi standardizarea produselor, normarea tehnică a consumurilor materiale şi energetice, ridicarea calităţii şi nivelului tehnic al produselor"* [2], care stabileşte cerinţele specifice acestor domenii, atribuţiile şi răspunderile ce revin organelor de stat centrale şi locale, centralelor industriale, întreprinderilor şi unităţilor de cercetare.

Principalele obiective privind ridicarea nivelului tehnic şi calitativ al produselor

Analiza situaţiei actuale a nivelului tehnic şi calitativ al produselor, făcută de partidul şi statul nostru, pune în evidenţă faptul că dispunem de un important potenţial tehnic şi de cercetare. S-au introdus în fabricaţie, în ultimul deceniu, 7 700 tehnologii noi şi perfecţionate, cu parametri tehnici şi economici similari cu cei din ţările avansate. Acest potenţial tehnic asigură condiţii optime pentru ridicarea nivelului tehnic şi calitativ al produselor fabricate în R.S. România. Astfel, o serie de produse create în ţara noastră se situează prin

[1] Vezi Hotărîrea Marii Adunări Naţionale nr. 2 din 24 martie 1984, Colecţia de legi şi decrete pe 1984, 1 ianuarie 1984—31 martie 1984, Consiliul de stat, Sectorul B.O. şi al publicaţiilor legislative, 1984, p. 138—169.

[2] Vezi Scînteia din 15 decembrie 1984.

parametrii lor tehnici, funcționali la nivel competitiv pe piața mondială, între care: tractoare, rulmenți, unele utilaje tehnologice, pompe și instalații hidraulice, excavatoare de mare capacitate, motoare navale, nave maritime și aeriene, echipamente pentru prelucrarea datelor, pentru controlul automat al producției industriale, centrale telefonice automate, electronice, anumite tipuri de motoare electrice, centre de prelucrat cu comandă numerică, anumite sortimente de tablă și profile laminate din oțel, polietilenă de mică și mare densitate, unele substanțe farmaceutice, fire și fibre sintetice, plăci de faianță, unele sortimente de ciment, tipuri de mobilier din lemn, unele sortimente de țesături, confecții și tricotaje, încălțăminte, unele produse alimentare etc.

Se mențin însă în fabricație și produse care nu se situează la nivelul celor similare de pe plan mondial, impunîndu-se determinarea cauzelor care le generează și adoptarea de măsuri menite să înlăture fenomenele respective.

În conformitate cu prevederile Programului privind ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. subliniază necesitatea intensificării acțiunilor de prospectare a pieții interne și externe, documentarea și cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, proiectarea și asimilarea de produse cu performanțe ridicate la nivel mondial, organizarea mai bună a producției, a controlului tehnic și de calitate, efectuarea probelor tehnologice, verificarea comportării produselor la beneficiari, ca și un complex de măsuri care să ducă la perfecționarea tehnologiilor de fabricație, a caracteristicilor tehnico-constructive ale produselor, a structurilor de fabricație și, pe această bază, la sporirea substanțială a gradului de valorificare a materiilor prime și la reducerea cheltuielilor materiale, la ridicarea eficienței producției și creșterea competitivității mărfurilor românești pe piața mondială.

Programul privind ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor și documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. stabilesc următoarele obiective:

1. *Intensificarea lucrărilor de reproiectare și modernizare a produselor* din fabricația curentă, îmbunătățirea concepției celor în curs de asimilare și extinderea sortimentului fabricației prin asimilarea unor produse de tehnicitate ridicată, astfel ca ponderea produselor la nivel mondial ridicat să crească la circa 69 la sută în 1985, la 84,6 la sută în 1987 și să se apropie de 95 la sută în 1990. De asemenea, între 2 și 5 la sută din produse să se situeze peste nivelul atins pe plan mondial.

2. *Creșterea competitivității produselor la export,* lărgirea pe această cale a exportului de produse românești cu prelucrare avansată și înaltă eficiență.

3. *Extinderea mecanizării și automatizării în toate ramurile industriale,* în special în sectoarele cu volum mare de muncă.

4. *Reducerea consumurilor specifice de materii prime, energie, combustibili și materiale, a importurilor,* folosirea pe scară tot mai largă a resurselor interne de materii prime și materiale proprii, asimilarea de noi materiale care înlocuiesc importurile.

5. *Valorificarea mai bună a tuturor materiilor prime și materialelor,* astfel ca pe ansamblu să se înregistreze o creștere a gradului de valorificare a acestora față de 1980 cu circa 41 la sută în 1987 și cu 64 la sută în 1990.

6. *Creșterea eficienței întregii activități economice* care să se reflecte prin reducerea cheltuielilor materiale la mia de lei producție marfă industrială cu peste 98 lei, în 1987 și cu circa 133 lei în 1990, față de 1980.

Țara noastră dispune de largi posibilități pentru a înfăptui aceste obiective de importanță primordială.

2. Conceptul de calitate. Indicatorii calităţii produselor

Definiţia calităţii produselor. Criterii de calitate

Calitatea unui produs reprezintă o caracteristică a valorii lui de întrebuinţare. Valoarea de întrebuinţare şi calitatea produsului sînt noţiuni între care există o strînsă legătură, ambele referindu-se la proprietăţile produselor, la utilitatea lor. Ele nu trebuie confundate, identificate în mod absolut. Astfel, în timp ce valoarea de întrebuinţare exprimă totalitatea proprietăţilor unui produs (marfă) de a satisface anumite necesităţi, proprietăţi recunoscute în mod social, calitatea produsului exprimă *măsura* sau gradul în care produsul, mai precis valoarea de întrebuinţare, satisfac trebuinţa socială. Valoarea de întrebuinţare individualizează produsele în funcţie de diversele trebuinţe ale oamenilor, în timp ce calitatea diferenţiază produsele de acelaşi tip, în funcţie de caracteristicile utile, pe care le posedă şi în măsura în care corespund domeniilor de utilizare.

Precizarea elementelor comune şi a trăsăturilor specifice ale valorii de întrebuinţare şi calităţii produselor are o deosebită importanţă teoretică şi practică, deoarece permite să se releve faptul că societatea nu are nevoie pur şi simplu de valori de întrebuinţare, indiferent de gradul lor de utilitate şi economicitate. Dimpotrivă, sporirea eficienţei economice, satisfacerea la un nivel superior a necesităţilor societăţii presupune un grad înalt de valorificare a resurselor materiale şi de muncă, concretizat în produse cu caracteristici tehnico-economice ridicate, corespunzător cerinţelor impuse de progresul tehnico-ştiinţific, ceea ce conferă valorii de întrebuinţare calitate şi rentabilitate superioare.

Întrucît calitatea produselor este determinată de activitatea productivă, de calitatea concepţiei şi execuţiei produselor, există o legătură organică între procesul de proiectare, producţie şi cel de consum. De aceea, noţiunea de calitate a produselor trebuie privită atît prin prisma calităţii produselor la producător (nivelul caracteristicilor, costurile calităţii) cît şi în exploatare, la beneficiar, unde se concretizează, se certifică, de fapt, prin intermediul efectelor economice şi sociale pe care le produce. Calitatea îmbracă astfel două forme de bază şi anume: **calitatea producţiei** corespunzătoare caracteristicilor producţiei produselor ce prezintă interes direct pentru producător şi **calitatea produselor,** corespunzător caracteristicilor obiective ale produselor, ce prezintă interes direct pentru consumator, pentru beneficiar.

Calitatea produselor interpretată ca grad, sau măsura utilităţii lor sociale se manifestă sub mai multe forme, între care: a) calitatea *de conformitate,* care exprimă gradul în care proprietăţile produselor concordă cu cele stabilite în documentaţia tehnică; b) *disponibilitatea,* ce reprezintă măsura în care produsele pot funcţiona la un anumit moment potrivit caracteristicilor lor. În acest cadru, un rol deosebit îl are *fiabilitatea,* ce exprimă probabilitatea ca un produs să-şi îndeplinească funcţiile într-un timp dat, corespunzător caracteristicilor de calitate, ca şi *mentenabilitatea,* adică proprietatea unui produs de a putea fi supravegheat, întreţinut şi reparat într-o anumită perioadă de timp.

Calitatea produselor este o *noţiune dinamică* determinată de modificările rapide ale caracteristicilor produselor impuse de promovarea progresului tehnico-ştiinţific. Conţinutul ei evoluează corespunzător necesităţilor practice, istoriceşte determinate, şi surprinde atît aspectul extensiv, respectiv variaţia în timp a caracteristicilor, proprietăţilor pentru unul şi acelaşi produs, cît şi aspectul intensiv, care se manifestă prin amplificarea, îmbogăţirea în sub-

stanță a caracteristicilor existente ale produsului. Dezvoltarea forțelor de producție în condițiile revoluției telmico-științifice, complexitatea proceselor de fabricație impun existența unor utilaje, mașini și instalații cu caracteristici superioare, care să asigure crearea de noi mijloace de producție, mai perfecționate și mai eficiente în exploatare. Mai mult decît atît, progresele rapide pe care le înregistrează știința și tehnica amplifică procesul uzurii morale, determină ca produsele de cea mai bună calitate la un moment dat, care nu se perfecționează pe măsura acestor progrese, să devină necorespunzătoare, de cele mai multe ori la intervale de timp foarte scurte.

Pornind de la caracterul dinamic al calității produselor, conceptul de calitate a evoluat în ultimele decenii de la interpretări relativ simple, legate de controlul calității produselor, urmărind concordanța dintre proprietățile produselor create și documentația tehnică, pînă la conturarea unei *concepții moderne asupra calității produselor* potrivit căreia; a) calitatea produselor exprimă în mod sintetic totalitatea proprietăților, caracteristicilor pe care le posedă produsele și care fac posibilă utilizarea optimă a lor; b) ea este rezultanta unui proces complex care începe cu cercetarea științifică a nevoilor sociale, continuă cu asigurarea realizării parametrilor de calitate și se încheie cu cercetarea științifică a comportării produsului la beneficiar (vezi fig. 8). Edificator pentru interpretarea calității produselor în această concepție este faptul că în Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. procesul ridicării nivelului tehnic și calitativ al produselor este implicat în cadrul direcțiilor cercetării științifice și dezvoltării tehnologice; [1] c) se asigură drept urmare a conlucrării între toate verigile procesului de producție, a trasapunerii în practică a principiului „totul trebuie controlat sub aspect calitativ" materiile prime, materialele, mașinile și utilajele folosite; d) este dependentă de calitatea instrumentelor, metodelor și sistemelor de control care trebuie să se situeze la cel mai înalt nivel pe plan mondial.

Calitatea produselor este o *noțiune complexă*. De aceea, în vederea precizării ei *este necesară luarea în considerare a unui număr mare și variat de factori și condiții de natură tehnică, economică și socială*. Ea trebuie să sintetizeze multitudinea de caracteristici și parametri tehnici, funcționali, economici ai produsului, să cuprindă elementele estetice ale produsului, gradul său de utilitate și eficiență în exploatare. În același timp, la aprecierea calității unor produse intervin factori care depind în mare măsură de gustul și necesitățile, comportamentele cumpărătorilor, determinabile și determinate într-un anumit loc și timp, dar foarte variate.

Între numeroasele *caracteristici de calitate*, stabilite în cadrul standardelor, în conformitate cu *„Legea calității produselor și serviciilor"* în țara noastră, pe principalele grupe, menționăm:

— pentru utilaje tehnologice complexe și motoare termice: randament și siguranță în funcționare; fiabilitate, grad înalt de automatizare, protecție anticorozivă, gabarit și greutate specifică reduse, consumuri reduse de combustibil și energie;

— pentru mașini-unelte: precizie în prelucrare, productivitate ridicată, gabarit și masă reduse pe unitatea de putere, caracteristici ergonomice și estetice superioare, consumuri mici de energie, fiabilitate, grad înalt de protecție a omului la locul de muncă;

— pentru mijloace de transport: capacități și viteze optime, securitate maximă în exploatare, nivel minim de poluare, confort sporit, consumuri minime de energie, costuri reduse de întreținere;

— pentru minereuri: conținut mare de substanțe utile; puritate înaltă, granulație fină etc.;

[1] *Directivele Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura Politică, București, 1984, p. 26.

stanță a caracteristicilor existente ale produsului. Dezvoltarea forțelor de producție în condițiile revoluției tehnico-științifice, complexitatea proceselor de fabricație impun existența unor utilaje, mașini și instalații cu caracteristici superioare, care să asigure crearea de noi mijloace de producție, mai perfecționate și mai eficiente în exploatare. Mai mult decît atît, progresele rapide pe care le înregistrează știința și tehnica amplifică procesul uzurii morale, determină ca produsele de cea mai bună calitate la un moment dat, care nu se perfecționează pe măsura acestor progrese, să devină necorespunzătoare, de cele mai multe ori la intervale de timp foarte scurte.

Pornind de la caracterul dinamic al calității produselor, conceptul de calitate a evoluat în ultimele decenii de la interpretări relativ simple, legate de controlul calității produselor, urmărind concordanța dintre proprietățile produselor create și documentația tehnică, pînă la conturarea unei *concepții moderne asupra calității produselor* potrivit căreia: a) calitatea produselor exprimă în mod sintetic totalitatea proprietăților, caracteristicilor pe care le posedă produsele și care fac posibilă utilizarea optimă a lor; b) ea este rezultanta unui proces complex care începe cu cercetarea științifică a nevoilor sociale, continuă cu asigurarea realizării parametrilor de calitate și se încheie cu cercetarea științifică a comportării produsului la beneficiar (vezi fig. 8). Edificator pentru interpretarea calității produselor în această concepție este faptul că în Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. procesul ridicării nivelului tehnic și calitativ al produselor este implicat în cadrul direcțiilor cercetării științifice și dezvoltării tehnologice; [1] c) se asigură drept urmare a conlucrării între toate verigile procesului de producție, a transpunerii în practică a principiului „totul trebuie controlat sub aspect calitativ" materiile prime, materialele, mașinile și utilajele folosite; d) este dependentă de calitatea instrumentelor, metodelor și sistemelor de control care trebuie să se situeze la cel mai înalt nivel pe plan mondial.

Calitatea produselor este o *noțiune complexă*. De aceea, în vederea precizării ei *este necesară luarea în considerare a unui număr mare și variat de factori și condiții de natură tehnică, economică și socială*. Ea trebuie să sintetizeze multitudinea de caracteristici și parametri tehnici, funcționali, economici ai produsului, să cuprindă elementele estetice ale produsului, gradul său de utilitate și eficiență în exploatare. În același timp, la aprecierea calității unor produse intervin factori care depind în mare măsură de gustul și necesitățile, comportamentele cumpărătorilor, determinabile și determinate într-un anumit loc și timp, dar foarte variate.

Între numeroasele *caracteristici de calitate*, stabilite în cadrul standardelor, în conformitate cu *„Legea calității produselor și serviciilor"* în țara noastră, pe principalele grupe, menționăm:

— pentru utilaje tehnologice complexe și motoare termice: randament și siguranță în funcționare; fiabilitate, grad înalt de automatizare, protecție anticorozivă, gabarit și greutate specifică reduse, consumuri reduse de combustibil și energie;

— pentru mașini-unelte: precizie în prelucrare, productivitate ridicată, gabarit și masă reduse pe unitatea de putere, caracteristici ergonomice și estetice superioare, consumuri mici de energie, fiabilitate, grad înalt de protecție a omului la locul de muncă;

— pentru mijloace de transport: capacități și viteze optime, securitate maximă în exploatare, nivel minim de poluare, confort sporit, consumuri minime de energie, costuri reduse de întreținere;

— pentru minereuri: conținut mare de substanțe utile; puritate înaltă, granulație fină etc.;

---

[1] *Directivele Congresului al XIII-lea al Partidul Comunist Român cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura Politică, București, 1984, p. 26.

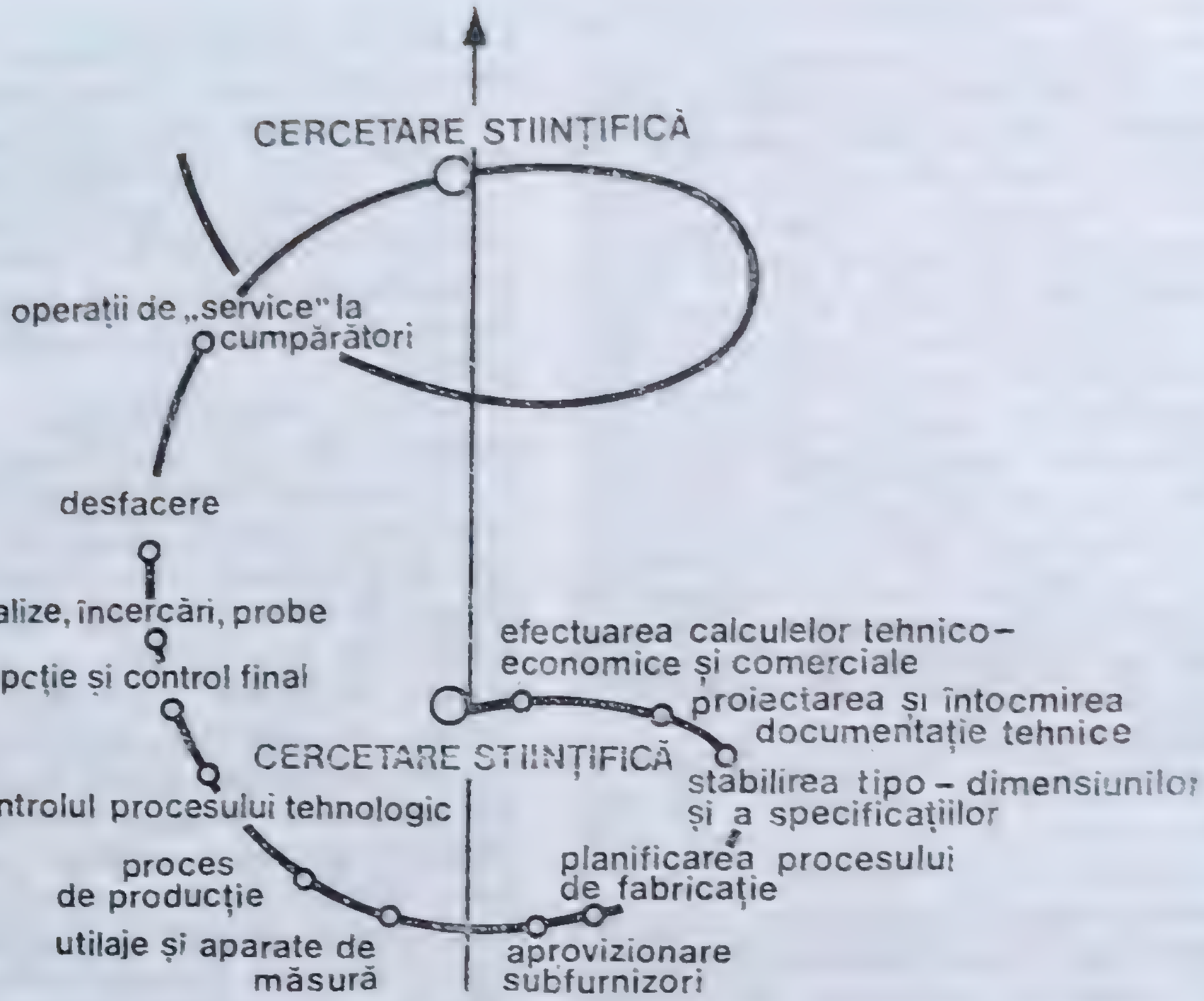

Fig. 8. Spirala calității

— pentru țesături: rezistență, stabilitate dimensională a coloritului, varietate coloristică și a designului, greutate redusă;

— pentru articole de uz casnic: rezistență, multifuncționalitate, întreținere ușoară, aspect estetic, finisare etc.;

— pentru alimente: însușiri gustative și valoare nutritivă superioare, rezistență la factorii de alterare etc.

În vederea definirii calității unui anumit produs se are în vedere un număr cît mai mare de caracteristici atît tehnico-economice, funcționale, cît și ergonomice, psihosociale.

Ținînd seama de aspectele mai sus menționate privind conceptul de calitate a produselor, aceasta ar putea fi definită astfel: *totalitatea proprietăților pe care le posedă un produs și care exprimă gradul sau măsura în care el satisface nevoia socială, în funcție de parametrii tehnico-economici și estetici, de gradul de utilitate și eficiență în exploatare.*

Realizarea obiectivelor cuprinse în Programul privind ridicarea nivelului tehnic, calitativ al produselor, impune intensificarea eforturilor în direcția înnoirii produselor, perfecționării performanțelor lor tehnice, economice și ergonomice, așa încît toate produsele să fie realizate la nivel tehnic ridicat, asigurînd creșterea competitivității la export, ridicarea gradului de valorificare a tuturor materiilor prime și materialelor, reducerea cheltuielilor materiale, a consumurilor energetice, și pe această bază — sporirea eficienței întregii activități economice.

În conformitate cu prevederile legii tipizării și standardizării produselor, din decembrie 1984, au fost întreprinse măsuri vizînd perfecționarea standardelor, prin stabilirea unor criterii unitare de determinare a calității anumitor produse și a unor niveluri de calitate diferențiate pe ramuri și categorii de produse astfel:

1. *Criterii generale unitare* ce se referă la ridicarea performanțelor tehnice, economice și altele ale produselor româ-

neşti, comparativ cu produsele similare de pe piaţa mondială, realizate la cel mai înalt nivel; gradul de incorporare a inteligenţei proprii în asigurarea performanţelor produselor fabricate; contribuţia produselor de calitate superioară la creşterea beneficiului, venitului net şi a venitului naţional ş.a.

2. *Criterii speciale*:

a) *Criterii de calitate funcţionale* referitoare la proprietăţile produselor, destinaţia şi domeniile de utilizare, dimensiunile principale şi parametrii funcţionali, de exemplu: dimensiuni maxime care se pot prelucra pe maşini unelte; presiunea nominală, presiunea maximă, presiunea de încercare în conducte, recipiente; caracteristici organoleptice la produsele alimentare; consumul specific de energie electrică, abur, aer comprimat la motoare, turbine etc.;

b) *Criterii constructive şi tehnologice* ce cuprind caracteristici ce se referă la calităţile tehnice ale produselor, construcţiilor şi tehnologiilor de fabricaţie ale acestora, de pildă: accesibilitatea de utilizare, de întreţinere şi reparare etc.;

c) *Criterii de fiabilitate*, precum: probabilitatea de funcţionare fără defectare; durata de funcţionare pînă la o anumită stare limită, de exemplu, pînă la prima reparaţie capitală; intensitatea defectărilor; durata de funcţionare garantată etc.;

d) *Criterii ergonomice*, care cuprind caracteristici ale produselor legate de igienă, fiziologie, antropometrie, care să asigure protecţia şi eficacitatea activităţii umane cum ar fi: niveluri de iluminat; ventilaţie, temperatură, umiditate, poluare, radiaţii, vibraţii, toxicitate etc.

În vederea ridicării nivelului tehnic, calitativ al produselor, tipizarea şi standardizarea se asigură în strînsă corelare cu programele de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică pe ramuri şi domenii privind în special: gazeificarea cărbunilor, producerea, stocarea şi utilizarea hidrogenului, valorificarea complexă a şisturilor bituminoase, materiale pentru centralele nucleare, pentru electronică şi microelectronică, biotehnologii etc.

Măsurarea calităţii produselor. Indicatorii de calitate

Măsura calităţii produselor o constituie *nivelul calităţii*. Dependent de nivelul tehnic al producţiei, incorporat în numeroasele proprietăţi pe care le posedă produsele ce satisfac în grade diferite necesităţile societăţii, *nivelul calităţii produselor* se determină prin: 1) *măsurări* fie a) *directe* cu ajutorul unor instrumente şi metode specifice, exprimîndu-se în unităţi de măsură cu caracter general valabil: gabaritul în m, m^2, m^3; greutatea în g, kg, t; precizia în microni, milimicroni; viteza, în număr de rotaţii sau distanţa parcursă pe secundă, minut etc., fie *b*) *indirecte* cu ajutorul unor instrumente de înaltă precizie, exprimîndu-se în parametri ce se încadrează în anumite limite de toleranţă, de pildă, puterea unui motor se măsoară prin cantitatea de H.P. pe care o poate dezvolta, în anumite condiţii; fiabilitatea, cu ajutorul probelor de rezistenţă la uzură etc.

2. *Compararea:* a) *obiectivă* a caracteristicilor produsului dat cu mostre etalon, urmărindu-se a se stabili dacă din punct de vedere calitativ produsul corespunde cu etalonul ale cărui caracteristici sînt precis stabilite; b) *subiectivă*, efectuată de experţi cu înalt grad de pregătire şi experienţă în domeniul măsurării calităţii produselor alimentare, băuturilor, designurilor etc.

Nivelul calităţii unui mare număr de produse se poate măsura şi chiar înregistra cu metode simple sau dintre cele mai complexe, cu aparatură obişnuită ori ultramodernă. Pe această bază se organizează controlul de calitate.

Datorită numărului mare de caracteristici care trebuie luate în considerare la definirea calităţii produselor, ca şi a condiţiilor, uneori extrem de dificile, ce

intervin în măsurarea lor, elaborarea *indicatorilor calității produselor* este o problemă grea. Din punct de vedere teoretic și practic are o mare însemnătate *indicatorul sintetic al calității produselor*, care exprimă nivelul mediu al proprietăților unor produse de același gen, din industrie, construcții, agricultură, potrivit relației:

$$\overline{X} = x_1c_1 + x_2c_2 + \ldots + x_ic_i + \ldots + x_nc_n$$

sau

$$\overline{X} = \sum_{i=1}^{n} x_ic_i$$

în care: $x_i(x_1, x_2, x_3, \ldots, x_n)$ reprezintă proprietățile produselor ce definesc calitatea lor;
$c_i(c_1, c_2, c_3 \ldots c_n)$ reprezintă o cifră ce indică gradul de utilitate.

Cu acest indicator se poate determina calitatea produselor planificate comparativ cu calitatea prescrisă în standarde și calitatea produselor fabricate comparativ cu cea a produselor planificate.

Din punct de vedere practic o mare importanță o are *sistemul indicatorilor de calitate a produselor*, compus din:

1. *indicatori parțiali* care exprimă condiții normale, medii de utilizare a diferitelor produse, înscrise în standardele de stat ori în caietele de sarcini din toate ramurile economiei naționale atît pentru produse cît și pentru servicii;

2. *indicatori care exprimă ponderea produselor de calitate superioară*, care în cazul produselor omogene, indiferent de ramura economică, se determină cu ajutorul:

a) *„coeficientului mediu de calitate"*, de forma:

$$k = \frac{\sum_{i=1}^{n} c_iq_i}{\sum_{i=1}^{n} q_i}$$

în care: c — coeficientul de calitate; o, pentru categoria extra;
1, pentru categoria I; 2, pentru categoria a II-a etc.

q — cantitatea de produse din categoria respectivă;
i(1, 2, ..., n) = categoria de produse.

Cu cît valoarea coeficientului este mai mică, tinzînd spre „o", cu atît ponderea produselor de calitate extra este mai mare.

b) *„prețul mediu al produselor de calitate"*, indiferent de ramura economică, care exprimă prețul ce revine pe un produs, rezultat al raportului dintre suma prețurilor produselor pe calități și cantitatea totală de produse, de forma:

$$\overline{p} = \frac{\sum_{i=1}^{n} q_ip_i}{\sum_{i=1}^{n} q_i}$$

în care: q — cantitatea de produse de diferite calități;
p — prețul de producție al produselor;
i(1, 2, .., n) categorii de produse.

Cu cît prețul mediu este mai mare cu atît calitatea este mai bună.

În cazul cînd producția este neomogenă se determină *„coeficientul de calitate medie generalizat"*, care exprimă media coeficienților de calitate pe fiecare gen de prodse. În anumite ramuri ale economiei, ca industria ușoară, alimentară, agricultură (legumicultură, zootehnie) ca indicatori de calitate se utilizează *punctajele*. Fiecărei categorii de produse clasificate după calități i se acordă un anumit punctaj, de pildă, pentru calitatea extra = 100 puncte; calitatea I = 99—90 puncte; calitatea a II-a = = 89—80 puncte; calitatea a III-a = = 79—70 puncte. Sub 70 puncte se poate stabili că produsul nu corespunde din punct de vedere calitativ, fiind respins ca rebut.

3. *Indicatorii reclamațiilor beneficiarilor*, utilizați în toate ramurile economiei. Informațiile obținute pe această bază servesc la remedierea defectelor de calitate, stabilindu-se cauzele acestora, ca și vinovații de producerea lor. Între

acești indicatori se pot menționa cantitatea produselor refuzate la recepție și reclamate în perioada de garanție; valoarea produselor refuzate și reclamate; ponderea cantității sau valorii produselor refuzate sau reclamate în totalul producției livrate; pierderi din reclamații și refuzuri etc.

4. *Indicatorii rebuturilor*: producția rebutată, procentul rebuturilor în totalul producției sau valoarea producției rebutate în valoarea producției; ponderea pierderilor din rebuturi în totalul costurilor producției etc. În conformitate cu mecanismul economico-financiar actual, în cazul producerii de rebuturi, pierderile provocate sînt în principal suportate de vinovați. Evidențierea rebuturilor și a pierderilor provocate constituie astfel un instrument menit să asigure respectarea riguroasă a calității produselor în toate ramurile economiei naționale.

3. Relația dintre calitate și eficiență. Căile îmbunătățirii calității produselor

Ridicarea calității produselor — formă a economisirii muncii sociale

Calitatea mai bună a unui produs reprezintă o trăsătură obiectivă a sa, chiar dacă în aprecierea calității intervin și unele elemente de ordin subiectiv. O cantitate dată de marfă de calitate superioară poate fi recunoscută de societate ca *echivalentă* cu o cantitate mai mare de marfă de același fel, de calitate medie sau inferioară. Astfel, dacă la un moment dat, pentru 9 strunguri de calitate superioară cu un randament total egal cu randamentul a 10 strunguri de calitate medie s-a cheltuit același timp individual de muncă, să zicem 100 ore/bucată, societatea va recunoaște, în cazul strungurilor de calitate superioară, un timp de muncă pe produs mai mare decît în cazul strungurilor de calitate medie, adică: 100 ore × 10 strunguri de calitate medie = 1 000 ore, ce reprezintă timp total de muncă socialmente necesar, recunoscut ca timp de muncă total și pentru cele 9 strunguri de calitate superioară, deci pe produs 1 000 ore : 9 = 111,1 ore. Întrucît fiecare produs de calitate superioară are un randament mai mare cu 11,1% decît cel al celor de calitate medie, și valoarea sa socială va fi mai mare.

Efectele economice ale îmbunătățiri calității produselor sînt *identice* cu efectele economice ale creșterii productivității muncii, economiile de muncă sociale fiind egale, proporțional mai mari sau mai mici cu creșterea sau reducerea nivelului calității produselor, raportat la nivelul calitativ mediu, ce reglează timpul de muncă socialmente necesar. În vederea satisfacerii nevoii sociale date, societatea poate produce și utiliza fie 10 strunguri de calitate medie, fie 9 strunguri de calitate superioară. Producătorul beneficiază de efectele creșterii productivității muncii prin faptul că produce și vinde mai multe produse cu preț stabil, în timp ce de efectele creșterii nivelului calității produselor beneficiază prin faptul că produce și vinde cantități neschimbate de produse cu preț mai mare. În conformitate cu legea prețurilor și tarifelor în țara noastră, nivelul prețurilor (de producție, de livrare și cu amănuntul) este diferențiat după calitatea produselor. Produsele de calitate superioară, cu grad ridicat de complexitate, cu parametri înalți au prețuri cu nivel mai ridicat comparativ cu restul produselor de același gen de calitate inferioară sau medie. Astfel, pentru a-și satisface într-un grad mai mare o nevoie determinată, la un moment dat, sau în același grad mai multe nevoi, cumpărătorul cumpără mai multe

produse cu un preț neschimbat sau mai puține produse de calitate superioară cu un preț mai mare. Prin urmare, *dacă privim îmbunătățirea calității mărfurilor din punctul de vedere al conținutului și efectelor sale economice, acest fenomen reprezintă în esență o formă de creștere a productivității muncii sociale.*

Într-adevăr, în condițiile unui timp de muncă dat, creșterea productivității muncii poate avea loc fie prin mărirea cantității de produse care satisface un volum proporțional mai mare de trebuințe sociale, fie prin crearea aceluiași volum de produse de calitate mai bună care să satisfacă volumul de trebuințe sociale mărit într-o proporție identică cu cea anterioară. În practică se demonstrează, într-un număr infinit de cazuri, că produselor de calitate superioară societatea le recunoaște un preț de vînzare superior față de prețul de vînzare al produselor de același gen de calitate medie, chiar și în cazul cînd pentru fabricarea acestor produse s-a cheltuit un timp de muncă identic cu al produselor de calitate medie. Societatea, de regulă, preferă să plătească un preț mai mare pentru produse de calitate superioară pentru că ele satisfac într-un grad mai mare nevoia socială dată și mai ales sînt expresia încorporării unui nivel tehnic superior, asigurînd corespunzător promovarea progresului tehnic. *Condiția realizării economiilor de muncă socială de către producător* este vînzarea produselor de calitate superioară. *Pentru cumpărător, condiția realizării economiilor de muncă socială este folosirea efectivă a acestor produse la parametrii de calitate.* În caz contrar, cumpărătorul va obține o *pierdere* de muncă socială, mai mare sau mai mică, proporțional cu gradul neutilizării parametrilor produselor de calitate. Ca urmare, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor impune *creșterea răspunderii întreprinderilor producătoare pentru asigurarea creării parametrilor de calitate prescriși, ca și a întreprinderilor consumatoare (beneficiare) și a populației pentru utilizarea produselor de calitate superioară la nivelul parametrilor tehnici, economici, sociali etc.*

Costurile calității și eficiența economică

Pînă aici s-a presupus că pentru a obține produse de calitate superioară se cheltuie o cantitate de muncă egală cu cea necesară pentru a produce produse de calitate medie. În practică, în vederea ridicării calității produselor, unitățile economice productive efectuează costuri suplimentare. *Cheltuielile determinate de crearea unor produse cu parametri îmbunătățiți, mai înalți, cu nivel calitativ superior, sînt numite costurile calității.* În acestea se pot include de obicei: a) cheltuielile suplimentare pentru retribuția personalului din serviciile de proiectare ce urmăresc crearea de parametri de calitate, ca și costurile materiale ocazionate de aceste activități; b) cheltuielile suplimentare determinate de verificarea calității produselor cu aparate și instrumente perfecționate, ca și costul materialelor consumate și a retribuției personalului utilizat în acest scop; c) costurile suplimentare impuse de înlăturarea defectelor conținute de materiile prime pentru realizarea producției de calitate, ca și produsele ce urmează a fi de calitate superioară, dar în diferite faze ale procesului de producție apar cu anumite defecte; d) cheltuielile suplimentare ocazionate de înlăturarea defectelor exterioare ale produselor, apărute în procesul livrării lor către beneficiari.

Efectuarea unor cheltuieli de producție suplimentare în vederea ridicării calității produselor se justifică din punct de vedere economic, în toate cazurile, numai *dacă suma economiilor de muncă socială, în principal beneficiul, pentru producător, sau economiile de investiții la cumpărător, obținute din vînzarea produselor de calitate superioară, respectiv la cumpărarea*

și utilizarea lor de cumpărători, este cel puțin egală sau mai mare decît aceste cheltuieli suplimentare. Această relație dintre costurile calității și eficiența economico-socială are un rol determinant în cadrul mecanismului economico-financiar în țara noastră în etapa actuală și în viitor.

Obiectivul principal urmărit de fiecare întreprindere în activitatea economico-socială este ridicarea nivelului eficienței economice, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor reprezentînd calea principală menită să asigure realizarea sa. Creșterea costurilor calității este motivată numai în anumite condiții pentru crearea produselor de calitate superioară, produse noi sau modernizate, cu parametri înalți; aceasta *nu este o cerință generală*, absolută a creării produselor de calitate superioară. Drept urmare a perfecționării tehnicii și tehnologiilor de fabricație, a introducerii în producție a rezultatelor cercetării științifice, a ridicării calificării personalului muncitor, a creșterii experienței în domeniul producției anumitor produse, *costurile calității trebuie să se reducă pe unitatea de produs sau pe unitatea de efect util.* Este necesar, astfel, să se determine așa-numita **calitate optimă**, adică în baza analizei relației dintre costurile calității și efectele economice (eficiența economică) obținută la produsele de calitate superioară să se aleagă varianta care asigură cea mai bună calitate cu cele mai reduse costuri.

Ținînd seama de importanța ridicării calității produselor în scopul creșterii competitivității produselor românești pe piața mondială se poate determina relația eficienței economice în acest caz, de forma:

$$\mathbf{Ecr_e} = \sum_{i=1}^{n} \left[\frac{(\mathbf{Cr_1} - \mathbf{Cr_0})\,\mathbf{Q_1}}{\mathbf{C}} \right] \mathbf{i}$$

în care:

$\mathbf{Ecr_e}$ = eficiența economică (venituri suplimentare obținute la cursul de revenire brut la export);

$\mathbf{Cr_1}$ = cursul de revenire brut la produsele cu calitate superioară, în perioada curentă;

$\mathbf{Cr_0}$ = cursul de revenire brut la produsele de calitate medie, din perioada anterioară, la export;

$\mathbf{Q_1}$ = cantitatea de produse de același fel la export, în perioada curentă;

$\mathbf{i}(1, 2, .., \mathbf{n})$ = categorii de produse exportate.

În conformitate cu documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R., în etapa actuală ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, ca obiectiv prioritar al dezvoltării economico-sociale a țării noastre, trebuie să fie obținută în condițiile reducerii costurilor materiale, materii prime, materiale, a consumurilor de energie, ale reducerii timpului de muncă pe unitatea de produs, respectiv ale creșterii productivității muncii, asigurîndu-se totodată creșterea eficienței economice și sociale, corespunzător cerințelor afirmării în economia națională cu prioritate a factorilor intensivi ai reproducției.

Căile îmbunătățirii calității produselor

Privită prin prisma creșterii productivității muncii și eficienței economice în general, ridicarea nivelului calității produselor reprezintă un obiectiv principal al întregii activități economico-sociale a întreprinderilor, generînd preocupări de prim ordin în această direcție, începînd cu proiectarea produselor noi, reproiectarea celor existente, continuînd cu organizarea fabricației lor, verificarea cu instrumente și metode moderne a calității produselor, vînzarea către beneficiari, exploatarea și întreținerea de către beneficiari, cercetarea științifică a comportării generale a produselor de calitate superioară în sfera consumului. Urmărind ridicarea calității produselor în toate verigile lanțului: proiectare-producție-exploatare, unitățile economice

asigură o înaltă fiabilitate produselor fabricate.

Ridicarea nivelului tehnic, a calității produselor depinde, în primul rînd, de *îmbunătățirea calității producției*, a calității activității productive a întreprinderilor, a calității organizării producției și muncii, a calității proceselor tehnologice, de ordinea și disciplina din interior, de calitatea activității de ansamblu a întreprinderii, a tuturor componentelor sale, a relațiilor cu celelalte unități economice.

O cerință esențială pentru ridicarea generală a calității produselor este intensificarea preocupărilor pentru *introducerea în producție a rezultatelor cercetării științifice*, organizarea activității proprii de concepție, cercetare și proiectare, asimilarea și promovarea în producție a rezultatelor cercetării științifice proprii. În condițiile actualei etape de dezvoltare a țării, ale afirmării tot mai puternice a revoluției tehnico-științifice, realizarea produselor de calitate superioară este de neconceput fără aportul cercetării științifice și ingineriei tehnologice, care devin factori de bază ce pot asigura ridicarea calității produselor. Cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică concură la fundamentarea noilor tehnologii, la modernizarea celor existente, fără de care nu se pot crea produse moderne, de înaltă competitivitate care valorifică materiile prime și materialele, asigură crearea de noi materii prime și materiale cu performanțe superioare, de înlocuitori, prin înnobilarea materiilor și materialelor tradiționale.

În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane, cînd apar noi și noi descoperiri, orice întîrziere în introducerea în producție a rezultatelor cercetării, a unor tehnologii și produse noi cu performanțe ridicate determină o rămînere în urmă, greu sau imposibil de recuperat în viitor. Ca urmare, se impune *asigurarea scurtării continue a ciclului cercetare-producție*. Cu cît ciclul este mai mic, cu atît este mai mare eficiența economică și socială a cercetării științifice și dezvoltării tehnologice, sporește aportul său la progresul economico-social al țării.

Un rol hotărîtor în ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor la parametri înalți îl au *cunoașterea și respectarea riguroasă a tehnologiilor de fabricație, modernizarea tehnologiilor de fabricație, promovarea tehnologiilor noi, de vîrf, de complexitate și eficiență ridicate*. Aceasta impune ca întregul personal angajat în fabricarea produselor cu parametri superiori să cunoască perfect operațiile tehnice stabilite în documentațiile tehnice, urmărind realizarea lor ireproșabilă.

În vederea creșterii rolului planului în ridicarea calității produselor, *Decretul privind perfecționarea mecanismului economico-financiar* (din ianuarie 1986) prevede că planurile cincinale și anuale vor cuprinde indicatori specifici de măsurare a nivelului tehnic și calitativ al produseor, cum sînt: ponderea producției de calitate superioară în totalul producției realizate, ponderea în producția marfă a valorii produselor de calitate, la nivel mondial.

Viața economică internă și internațională atestă că de nivelul pregătirii forței de muncă, de pregătirea complexă, multilaterală, depind calitatea muncii, a producției și în ultimă analiză calitatea produselor. Noua calitate ce trebuie realizată în toate domeniile de activitate presupune un om nou, cu un larg orizont politico-ideologic, de cunoaștere, cultural cu o temeinică pregătire tehnico-profesională, cu o largă viziune asupra lumii. De aceea, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor impune *perfecționarea continuă a pregătirii profesionale, tehnico-științifice a personalului muncitor*, înarmarea sa cu toate cunoștințele necesare producției și realizării la nivelul exigențelor de pe piața mondială, cultivarea răspunderii, a mîndriei patriotice pentru calitatea produselor, pentru marca fabricii în care lucrează, pentru prestigiul economic și tehnologic al României socialiste pe arena economiei mondiale.

9

COSTUL DE PRODUCȚIE

Dezvoltarea economico-socială a țării angajează tot mai multe resurse materiale, umane și financiare, a căror utilizare rațională contribuie nemijlocit la realizarea unor ritmuri susținute de creștere a produsului social și venitului național. De aceea, una din direcțiile de bază în care se acționează în etapa actuală este *„creșterea continuă a eficienței economice, reducerea cheltuielilor materiale, folosirea cît mai eficientă a mijloacelor materiale și a forței de muncă“* [1].

1. Conținutul și indicatorii costului de producție

Valoarea și costul de producție

Oricare ar fi forma socială a producției, producerea bunurilor materiale și prestarea de servicii prilejuiesc consumuri de mijloace de producție (materii prime, materiale, combustibil, uzura mașinilor și instalațiilor etc.) și de forță de muncă. **Totalitatea acestor cheltuieli de muncă vie și materializată formează cheltuielile de producție.** Ele pot să reflecte condițiile concrete de producție ale unei întreprinderi, alcătuind *cheltuieli de producție individuale*, sau pot să fie o reflectare a condițiilor sociale de producție, adică a unui nivel mediu, normal de înzestrare tehnică, precum și de calificare a forței de muncă, de organizare a producției, alcătuind *cheltuielile sociale de producție*.

Formarea cheltuielilor de producție, ca proces economico-social, se împletește cu circuitul și rotația fondurilor unităților economice, dînd naștere unei țesături de relații economice și tehnico-economice complexe. În acest proces, care concretizează circuitul fondurilor și mișcarea valorii mărfurilor, unele componente ale acesteia *se autonomizează, căpătînd forme de sine stătătoare.* — Astfel, valoarea mijloacelor de producție consumate (c) și valoarea creată de munca pentru sine — care ia forma cheltuielilor întreprinderii pentru retribuție (v) — se autonomizează de restul valorii mărfii, luînd forma *costului* de *producție al întreprinderii* (a prețului de cost).

La baza procesului de formare a costurilor stau o serie de factori obiectivi.

În primul rînd, reluarea procesului de producție în fiecare întreprindere necesită înlocuirea mijloacelor de producție consumate și noi sume pentru retribuirea lucrătorilor, fondurile respective fiind înlocuite din valoarea producției realizate de unitatea economică respectivă. Subliniind autonomizarea cheltuielilor de producție ale întreprinderii de valoarea mărfii și faptul că acestea nu constituie numai o rubrică de contabilitate, **K. Marx** arăta că *„separarea acestei părți din valoare se manifestă practic continuu în producția reală a mărfii“*, deoarece prin procesul

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 67.

de circulație această parte trebuie să se transforme din forma sa de marfă în forma productivă și *„în consecință, cu prețul de cost al mărfii trebuie cumpărate neîncetat elementele producției consumate în producerea ei"* [1].

În al doilea rînd, costul de producție este legat și de organizarea unităților economice pe principiile autogestiunii economico-financiare, ale sistemului de relații economice care se constituie între stat și întreprinderi, precum și între unitățile economice. Punerea în evidență a contribuției fiecărei întreprinderi la crearea de venit net pentru societate și asigurarea integrității proprietății socialiste asupra fondurilor proprietate de stat sau cooperatistă au drept premisă de bază estimarea și evidențierea distinctă, în formă bănească, a cheltuielilor făcute de fiecare întreprindere, separarea acestora de restul valorii producției, pentru ca pe această bază să se poată realiza atît comensurarea și compararea cheltuielilor și veniturilor, cît și organizarea relațiilor dintre fiecare unitate și celelalte unități economice, între acestea și societate.

Costul de producție reprezintă, așadar, o categorie economică a producției socialiste d mărfuri, care exprimă, în formă bănească, acea parte din valoarea producției (sau a mărfii) care înlocuiește unității economice productive valoarea mijloacelor de producție consumate și cheltuielile pentru retribuirea lucrătorilor.

Costul de producție se deosebește *cantitativ* de valoarea mărfii, el necuprinzînd acea parte a valorii care se concretizează în venitul net (p). Costul de producție se deosebește însă și *calitativ* de valoare, deoarece consumul de mijloace de producție se reflectă în cost nu direct — prin valoarea acestora —, ci prin intermediul prețurilor. Valoarea mijloacelor de producție consumate își găsește sau nu reflectarea integrală în măsura în care și prețurile acestora reflectă sau nu cheltuielile de producție socialmente necesare pentru producerea mijloacelor de producție. Pe de altă parte, valoarea produsului pentru sine se reflectă în cost prin intermediul relațiilor de repartiție, care în anumite cazuri pot determina forme și corelații specifice (de exemplu, în cazul nerespectării corelațiilor necesare se poate modifica proporția în care se împarte valoarea nou creată — pentru sine și pentru societate — și, implicit, mărimea costurilor de producție ale întreprinderii, fără ca aceasta să modifice și mărimea valorii nou create).

În practica economică conținutul economic al costurilor de producție nu se limitează la cele două componente — c și v — ci cuprinde și o serie de cheltuieli care prin natura lor sînt elemente ale plusprodusului, ca de exemplu: contribuții asupra retribuției pentru asigurările sociale, cheltuieli pentru fondul cercetării științifice, dobînzi pentru creditele planificate. În același timp, în costurile realizate (nu și în cele planificate) ale întreprinderilor se includ și unele cheltuieli care nu sînt socialmente necesare (pierderi de materii prime, energie etc. în timpul transportului și depozitării; pierderi din rebuturi, pierderi din întreruperi și altele). Prin aceasta se urmărește ca evidența și calcularea costului efectiv să oglindească modul în care unitățile economice gospodăresc resursele materiale și financiare, să sporească răspunderea materială pentru reducerea și eliminarea cheltuielilor neproductive.

Indicatorii costului de producție

Costul de producție reprezintă unul din indicatorii sintetici de bază ai activității și eficienței economice, fiind utilizat pe scară largă în munca de planificare și conducere. În primul rînd, în nivelul, structura și evoluția costurilor își găsește expresia modul în care între-

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 25, partea întîi, Editura Politică, București, 1969, p. 32.

prinderile gospodăresc mijloacele materiale, umane și financiare. Planificarea, evidența și calcularea costurilor de producție au ca obiectiv utilizarea cît mai eficientă a fondurilor de producție și a forței de muncă, identificarea și mobilizarea resurselor existente în întreprinderi, analiza critică sistematică a nivelului cheltuielilor. În același timp, evidența și calculul costurilor constituie o premisă de bază a comensurabilității și a comparabilității veniturilor cu cheltuielile, favorizînd astfel înfăptuirea cerințelor autogestiunii economice; pe această bază se pot face și comparații cu realizările altor întreprinderi similare sau cu nivelul cheltuielilor de producție medii pe ramură. *În al doilea rînd*, costul de producție este folosit ca un indicator important în determinarea eficienței economice a investițiilor, al introducerii tehnicii și tehnologiilor noi de producție, stînd, alături de alți indicatori, la baza adoptării soluțiilor optime de dezvoltare și modernizare a capacităților de producție. *În al treilea rînd*, așa cum se subliniază în *Legea nr. 19/1971 cu privire la regimul prețurilor și tarifelor*, costurile stau la baza stabilirii tuturor categoriilor de prețuri.

Ținînd seama de funcțiile acestui indicator, Programul Partidului Comunist Român subliniază că în activitatea de conducere se va urmări ca prețul de cost să reflecte cît mai fidel cheltuielile de producție strict necesare, pornindu-se de la faptul că reducerea acestora și sporirea eficienței producției sînt factorii hotărîtori ai creșterii avuției naționale.

Aceasta implică, pe de o parte, perfecționarea metodelor de evidență și calculație a costurilor, astfel încît să se asigure mai multă operativitate și un caracter mai analitic informațiilor privind cheltuielile de producție, să dea posibilitatea cunoașterii operative în cursul procesului de producție a abaterilor față de normele de consum și de timp, precum și față de normele de cheltuieli generale determinate în mod științific.

Pe de altă parte, este necesară analiza critică a costurilor pe fiecare produs și pe fiecare întreprindere, urmărindu-se valorificarea maximă a tuturor rezervelor de economisire a muncii vii și materializate. În planificarea costurilor, precum și în determinarea costului antecalculat (pentru stabilirea prețurilor de vînzare) *Legea nr. 19/1971* interzice includerea în costuri a cheltuielilor neproductive determinate de rebuturi, amenzi, penalizări, precum și crearea de rezerve, sub orice formă, sau luarea în calcul a cheltuielilor suplimentare determinate de folosirea altor materii prime decît cele necesare pentru executarea normală a produsului.

În practica planificării și a conducerii activității unităților economice au o largă aplicare următorii indicatori: *„cheltuieli la 1 000 lei producție marfă"* și *„cheltuieli materiale la 1 000 lei producție marfă"*.

Privit în dinamică, indicatorul „cheltuieli la 1 000 lei producție marfă" reflectă laturile calitative ale activității economice, exprimînd atît reducerea costurilor de producție, efectele valorificării superioare a materiilor prime, cît și influența modificărilor intervenite în structura produselor. El este un indicator de *directivă, prevăzut în planul național unic și acționînd la toate celelalte niveluri organizatorice — întreprindere, centrală, minister*. Cu modificările necesare, el este utilizat nu numai în industrie, ci și în construcții („cheltuieli la 1 000 lei producție construcții-montaj, exprimată în prețuri de deviz"), în transporturi („costul la 1 000 tone km convenționali), în întreprinderile agricole de stat, în stațiunile pentru mecanizarea agriculturii („cheltuieli maxime la 1 000 lei venituri"), în comerț („cheltuieli de circulație maxime la 1 000 lei volum de desfacere").

Indicatorul de plan „cheltuieli la 1 000 lei producție marfă" se referă la întreaga producție marfă și se determină prin raportarea costului acesteia la valoarea producției marfă exprimată

în prețuri de producție sau de livrare, după formula:

$$Ipl = \frac{\Sigma Opl. Cpl}{\Sigma Opl. Ppl} \cdot 1\,000.$$

în care:

Ipl — cheltuieli planificate la 1 000 lei producție marfă;

Opl — cantitatea planificată din fiecare produs;

Cpl — costul planificat al fiecărui produs;

Ppl — prețul de producție sau de livrare al fiecărui produs.

Cheltuielile materiale la 1 000 lei producție marfă se determină în același fel, scăzînd însă din costuri cheltuielile care reprezintă retribuirea muncii și alte elemente ce concretizează munca vie, pentru a rămîne numai valoarea mijloacelor de producție consumate. Este un indicator cuprins, de asemenea, în planul național unic, fiind utilizat pentru orientarea activităților tuturor ramurilor, centralelor și întreprinderilor economice în direcția economisirii și valorificării superioare a materiilor prime, materialelor, energiei și combustibilului, precum și a folosirii raționale a fondurilor fixe.

O importanță mare pentru activitatea economică o are *determinarea costului produselor, semifabricatelor lucrărilor și serviciilor, realizate sau prestate de întreprinderi*. Planificarea și evidența costului pe produs dau posibilitatea unei urmăriri sistematice a evoluției cheltuielilor de producție și a întreprinderii de măsuri active în vederea reducerii consumurilor de muncă vie și trecută. Totodată, costul pe unitatea de produs stă la baza stabilirii prețului de vînzare și a analizei evoluției rentabilității pe care întreprinderile o obțin la fiecare categorie de produse. Conform reglementărilor actuale, întreprinderile sînt obligate ca, o dată cu sarcinile de plan, să elaboreze calculații prin care să se stabilească nivelul costurilor pentru toate produsele sau grupele de produse importante.

În vederea stabilirii prețurilor, precum și pentru planificarea rentabilității pe ramuri și subramuri — care este apoi diferențiată pe produse și grupe de produse — se calculează și costul mediu la nivel de ramură (vezi anexa I).

Pentru stabilirea, urmărirea și calculareа costurilor de producție pe produse, unitățile economice trebuie să aplice *metoda costurilor standard sau normate*, introdusă în ultimii ani în condițiile noului mecanism economic și aflată în continuă extindere; pînă la generalizarea acestei metode se pot aplica, în continuare, metodele folosite pînă în prezent (pe comenzi, pe faze, globală etc.).

Metoda costurilor standard sau normate constă în determinarea cu anticipație față de punerea în fabricație a produselor atît a cheltuielilor directe, cît și a celor indirecte cuprinse în costul de producție sub forma unor antecalculații stabilite în mod științific. În cursul desfășurării procesului de producție sînt determinate operativ abaterile de la costurile standard, pe articole de calculație, pe cauze și factorii care au condus la producerea lor, pe secții sau pe întreaga întreprindere. Costurile standard corectate cu abaterile în plus (depășirile) sau în minus (economiile) conduc la stabilirea costurilor efective ale producției obținute.

Metoda costurilor standard se fundamentează pe normarea costurilor de producție. În acest scop se stabilesc: a) cheltuielile normate pentru materii prime, combustibil, energie, materiale, retribuțiile directe, impozitul și contribuția pentru asigurări sociale aferente retribuțiilor directe; b) planurile de cheltuieli de transport—aprovizionare, cheltuielile indirecte. Costurile normate pe repere, semifabricate și pe produs au la bază normele de consum de materiale ori de muncă cuprinse în documentația tehnologică, prețurile și tarifele prevăzute în listele de prețuri, rețelele tarifare de retribuire, precum

și normele și normativele pentru cheltuieli indirecte.

Relația matematică de principiu folosită este următoarea:

$$C_j = d_j + k_j;\ i = 1, \dots m$$

$$d_j = \sum_{i=1}^{m} a_{ij} p_j \text{ iar } k_j = \sum_{j=1}^{s} k_{fj},$$

unde:

C_j reprezintă *costul unitar* normat pe produsul **j**;

d_j — *costul direct* unitar normat pe produsul **j**;

k_j — *costul indirect* unitar normat al produsului **j**;

a_{ij} — norma de consum a cheltuielii directe „i" pentru produsul „j";

p_j — prețul sau tariful unitar al consumului „i";

k_{fj} — cota pe unitate de produs din cheltuiala indirectă a locului „f" repartizată asupra produsului „j".

Calculația costului efectiv unitar pe fiecare produs se face pe baza relației însumînd cheltuielile efective pe fiecare articol de calculație determinate:

$$C_{ij} = \hat{C}_{ij} \pm \alpha_{ij};$$

unde C_{ij} reprezintă costul efectiv privind articolul de calculație „i" la produsul „j";

$\hat{C}_{ij}$ — costul normat;

α_{ij} — abaterile privind articolul de calculație „i" la produsul „j".

Avantajul acestei metode constă în mutarea centrului de greutate în faza normării costurilor, precum și în posibilitățile pe care le creează pentru urmărirea operativă a cauzelor care determină abateri de la costurile normate și pentru luarea de măsuri care să ducă la înlăturarea acestora în vederea economisirii muncii sociale și a reducerii costurilor de producție.

Planul costurilor de producție

Autogestiunea economico-financiară implică planificarea, evidența și calculația riguroasă a costurilor de producție, în scopul utilizării cît mai eficiente a fondurilor de producție și a forței de muncă, al identificării și mobilizării resurselor de economisire a muncii sociale, pentru creșterea continuă a eficienței economice.

Planul costurilor producției la nivelul întreprinderii se întocmește anual, cu defalcarea pe trimestre și cuprinde totalitatea cheltuielilor stabilite pe bază de norme și normative, necesare desfășurării activității productive, inclusiv cheltuielile de desfacere a producției finite, grupate pe elemente primare.

Realizarea și aprofundarea autogestiunii economico-financiare face necesară, de asemenea, întocmirea unor planuri de cheltuieli la nivelul secțiilor de bază și auxiliare, pe toate subunitățile întreprinderii.

La elaborarea planului costurilor producției trebuie să se asigure următoarele *corelații cu celelalte secțiuni ale planului economic:*

a) totalul cheltuielilor de materii prime, materiale, combustibil și energie din planul costurilor producției (fără cheltuielile de aprovizionare-transport) trebuie să fie corelat cu materiile prime, materialele, combustibilul și energia necesară producției, prevăzute în planul de aprovizionare;

b) totalul retribuțiilor din planul costurilor de producție trebuie să fie egal cu fondul de retribuire a muncii;

c) suma amortizării din planul costurilor trebuie să fie corelată cu cea din planul de amortizare a fondurilor fixe.

La calculația de plan a costurilor este necesar să se țină seama de următoarele: stas-urile sau normele tehnice aprobate; perfecționarea procesului tehnologic în perioada planificată; normele de consum pentru materiale și de timp de muncă; sarcinile de reducere a cos-

turilor de producție și a consumurilor materiale; prețurile și tarifele în vigoare în anul de plan; ceilalți indicatori de plan care determină nivelul costurilor pe produs. Obiectivele principale ale planificării, evidenței și calculării costului producției constau în utilizarea cît mai eficientă a fondurilor de producție și a forței de muncă, identificarea și mobilizarea resurselor existente în unitățile economice, analiza critică sistematică a costurilor în scopul reducerii lor și al creșterii eficienței economice.

2. Clasificarea și structura costurilor de producție

Criterii de delimitare și clasificare

Costul de producție reprezintă expresia sintetică a unei mari varietăți de cheltuieli concrete de producție, care se formează în diferite momente și faze ale procesului de producere a bunurilor materiale, de efectuare a lucrărilor sau de prestare a serviciilor care fac parte din planul de producție al întreprinderii. Ele iau forma consumurilor de materii prime, energie, combustibil, a amortizării, cheltuielilor cu retribuirea muncii sau a cheltuielilor de organizare și conducere a activității economice. De aceea, o importanță mare pentru planificarea activității economice, precum și pentru autogestiunea economico-financiară o are delimitarea și clasificarea cheltuielilor de producție.

Din punct de vedere al includerii lor în costul de producție cheltuielile unităților economice se împart în două categorii: a) cheltuieli care se includ atît în costul planificat, cît și în cel efectiv — în această categorie aflîndu-se cheltuielile considerate ca obiectiv necesare pentru producerea și desfacerea produselor; b) cheltuieli care nu se planifică, ci se includ numai în costul efectiv al producției. Nu se includ în costul planificat, nefiind obiectiv necesare: pierderile din rebuturi; pierderile din întreruperi provocate din cauze interne sau externe întreprinderii; lipsurile de materii prime, materiale constatate la inventariere ș.a. De asemenea, sînt unele cheltuieli care nu se includ nici în costul planificat, nici în cel efectiv al producției, fie pentru că ele se suportă direct din rezultatele financiare ale întreprinderii, adică din beneficiu (de exemplu: amortizarea și cheltuielile pentru reparațiile clădirilor și altor fonduri fixe date în folosință gratuită școlilor profesionale și altor organizații obștești de pe lîngă întreprinderi; cheltuieli cu pregătirea cadrelor și practica în producție, taxa pentru folosirea terenurilor proprietate de stat ș.a.), fie pentru că se suportă din fondurile proprii ale întreprinderilor, sau de la bugetul de stat (alocațiile pentru copii) sau de la bugetul asigurărilor sociale.

În cost se includ toate cheltuielile aferente producției respective, indiferent de perioada în care acestea sînt efectuate.

Cheltuielile care se includ în costul de producție se clasifică după mai multe criterii. În funcție de conținutul lor economic, ele se grupează în *cheltuieli de muncă vie* și *cheltuieli materiale*. În funcție de dependența față de volumul producției, unele sînt cheltuieli *variabile*, a căror mărime se schimbă în funcție de volumul producției (materii prime, materiale) și cheltuieli fixe care au un nivel constant sau relativ constant, indiferent de oscilațiile volumului producției (cheltuielile cu administrarea și conducerea întreprinderii, amortizarea unor fonduri fixe etc.). În funcție de modul de repartizare în costul producției, ele se împart în chel-

tuieli *directe*, care se individualizează pe produs sau pe grupe de produse omogene și se includ direct în costul acestora, și în cheltuieli *indirecte* care, fiind comune mai multor produse, grupe de produse, comenzi sau loturi se repartizează acestora pe baza unor criterii (chei) de repartizare (cheltuielile comune ale secțiilor de fabricație și cheltuielile generale ale întreprinderii).

În fine, în funcție de felul activității se disting *cheltuielile producției de bază, cheltuieli ale producției auxiliare* și *cheltuieli de desfacere.*

Toate cheltuielile de producție se grupează într-o nomenclatură unitară constituită pe baza unor criterii bine determinate *. Pentru planificarea economică de ansamblu și pentru realizarea unei legături directe între planul costurilor de producție și celalalte secțiuni ale planului economic (de aprovizionare, de muncă și retribuție etc.) se folosește gruparea cheltuielilor pe *elemente primare*, cu același *conținut economic.*

Pe baza acestui criteriu se disting: *cheltuielile materiale*, rezultat al muncii trecute, care cuprind: materii prime și materiale de bază și auxiliare, produse și semifabricate obținute prin cooperare; combustibil, energie și apă, procurate din afara unității, amortizarea fondurilor fixe si alte cheltuieli materiale; *cheltuieli de muncă vie*, care cuprind: retribuțiile personalului muncitor și alte drepturi cuvenite acestuia, impozitul pe fondul de retribuire, contribuția pentru asigurările sociale, contribuția pentru constituirea fondului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic și alte cheltuieli de muncă vie (tabelul 4). Această clasificare face posibilă calcularea cu ușurință a producției nete a întreprinderii.

Pentru contabilitatea costurilor și urmărirea concretă în unitățile economice a acțiunii de reducere a cheltuielilor de producție, precum și pentru stabilirea planificată a prețurilor de vînzare un rol important îl are nomenclatura pe *articole de calculație*, care se utilizează la planificarea costurilor *pe produse, grupe de produse, lucrări și servicii.* Potrivit acestei clasificări, cele mai multe cheltuieli se pot raporta direct, altele prin metode și procedee indirecte.

Potrivit nomenclaturii adoptate, costul pe produs pe baza articolelor de calculație se formează în trepte și cuprinde trei categorii de bază: *costul de secție*, care cuprinde toate cheltuielile ce se fac la nivelul secției (materii prime, materiale, combustibil, retribuții, impozitul pe fondul de retribuție, contribuții la asigurările sociale directe și cheltuieli de organizare și conducere); *costul de uzină* (care cuprinde costul de secție și cheltuielile generale ale întreprinderii); *costul complet*, în care pe lîngă cheltuielile de mai sus se includ și cele ocazionate de desfacerea produselor.

În vederea perfecționării planificării și calculației costurilor de producție, Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 a adoptat o serie de principii metodologice vizînd *întărirea disciplinei în realizarea costurilor pe produs, perfecționarea sistemului de repartizare a cheltuielilor indirecte pe produs și imprimarea unui caracter mai activ acțiunii de planificare, evidență și calculare a costurilor de producție.* Noua metodologie adoptată ține seama de natura economică a cheltuielilor pe produs și a determinat majorarea volumului cheltuielilor care se repartizează direct pe produs și, respectiv, diminuarea volumului cheltuielilor indirecte. Potrivit acestor principii, *costul unitar*

---

* Sistemul de clasificare și evidență este stabilit prin „Regulile de bază pentru planificarea, evidența și calcularea costurilor producției industriale", elaborate de Comitetul de Stat al Planificării, Direcția Centrală de Statistică, Ministerul Finanțelor și Comitetul de Stat pentru Prețuri, publicate în Buletinul financiar-contabil din martie—aprilie, 1980.

tuieli *directe*, care se individualizează pe produs sau pe grupe de produse omogene și se includ direct în costul acestora, și în cheltuieli *indirecte* care, fiind comune mai multor produse, grupe de produse, comenzi sau loturi se repartizează acestora pe baza unor criterii (chei) de repartizare (cheltuielile comune ale secțiilor de fabricație și cheltuielile generale ale întreprinderii).

În fine, în funcție de felul activității se disting *cheltuielile producției de bază*, *cheltuieli ale producției auxiliare* și *cheltuieli de desfacere*.

Toate cheltuielile de producție se grupează într-o nomenclatură unitară constituită pe baza unor criterii bine determinate *. Pentru planificarea economică de ansamblu și pentru realizarea unei legături directe între planul costurilor de producție și celalalte secțiuni ale planului economic (de aprovizionare, de muncă și retribuție etc.) se folosește gruparea cheltuielilor pe *elemente primare*, cu același *conținut economic*.

Pe baza acestui criteriu se disting: *cheltuielile materiale*, rezultat al muncii trecute, care cuprind: materii prime și materiale de bază și auxiliare, produse și semifabricate obținute prin cooperare; combustibil, energie și apă, procurate din afara unității, amortizarea fondurilor fixe și alte cheltuieli materiale; *cheltuieli de muncă vie*, care cuprind: retribuțiile personalului muncitor și alte drepturi cuvenite acestuia, impozitul pe fondul de retribuire, contribuția pentru asigurările sociale, contribuția pentru constituirea fondului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic și alte cheltuieli de muncă vie (tabelul 4). Această clasificare face posibilă calcularea cu ușurință a producției nete a întreprinderii.

Pentru contabilitatea costurilor și urmărirea concretă în unitățile economice a acțiunii de reducere a cheltuielilor de producție, precum și pentru stabilirea planificată a prețurilor de vînzare un rol important îl are nomenclatura pe *articole de calculație*, care se utilizează la planificarea costurilor *pe produse, grupe de produse, lucrări și servicii*. Potrivit acestei clasificări, cele mai multe cheltuieli se pot raporta direct, altele prin metode și procedee indirecte.

Potrivit nomenclaturii adoptate, costul pe produs pe baza articolelor de calculație se formează în trepte și cuprinde trei categorii de bază: *costul de secție*, care cuprinde toate cheltuielile ce se fac la nivelul secției (materii prime, materiale, combustibil, retribuții, impozitul pe fondul de retribuție, contribuții la asigurările sociale directe și cheltuieli de organizare și conducere); *costul de uzină* (care cuprinde costul de secție și cheltuielile generale ale întreprinderii); *costul complet*, în care pe lîngă cheltuielile de mai sus se includ și cele ocazionate de desfacerea produselor.

În vederea perfecționării planificării și calculației costurilor de producție, Conferința Națională a partidului din decembrie 1982 a adoptat o serie de principii metodologice vizînd *întărirea disciplinei în realizarea costurilor pe produs, perfecționarea sistemului de repartizare a cheltuielilor indirecte pe produs și imprimarea unui caracter mai activ acțiunii de planificare, evidență și calculare a costurilor de producție*. Noua metodologie adoptată ține seama de natura economică a cheltuielilor pe produs și a determinat majorarea volumului cheltuielilor care se repartizează direct pe produs și, respectiv, diminuarea volumului cheltuielilor indirecte. Potrivit acestor principii, *costul unitar*

---

* Sistemul de clasificare și evidență este stabilit prin „Regulile de bază pentru planificarea, evidența și calcularea costurilor producției industriale", elaborate de Comitetul de Stat al Planificării, Direcția Centrală de Statistică, Ministerul Finanțelor și Comitetul de Stat pentru Prețuri, publicate în Buletinul financiar-contabil din martie—aprilie, 1980.

al produsului se formează din următoarele categorii de cheltuieli:

1. Materii prime și materiale
   1.1. directe
   din care:
   1.1.1. materii prime și materiale primare
   1.1.2. materiale folosite din recuperări
   1.1.3. produse și semifabricate din cooperare
   1.2. indirecte
2. Materiale recuperabile și refolosibile (se scad)
3. Combustibil, energie și apă
   3.1. directe
   3.2. indirecte din secții
   3.3. indirecte pe întreprindere
4. Amortizări
   4.1. directe
   4.2. indirecte din secții
   4.3. indirecte pe întreprindere
5. Alte cheltuieli materiale
6. Total costuri materiale (1—2+3+4+5)
7. Retribuții, impozitul pe fondul de retribuire și contribuția la asigurările sociale
   7.1. directe
   7.2. indirecte din secții
   7.3. indirecte pe întreprindere
8. Alte cheltuieli cu munca vie
9. Total costuri de muncă vie (7+8)
10. Total cost de producție (6+9)

Structura costurilor de producție

O însemnătate deosebită pentru planificarea și punerea în evidență a rezervelor și căilor de reducere a cheltuielilor de producție o are cunoașterea și analiza structurii costurilor de producție. Ea exprimă proporția pe care o au diferite elemente în volumul general al costurilor de producție și care, după cum se poate vedea din tabelul 4, diferă de la o ramură de producție la alta și chiar de la o întreprindere la alta în funcție de specificul procesului de producție, de nivelul înzestrării tehnice a muncii, de gradul de organizare a producției, structura organizatorică, precum și de alți factori (tabelul 4).

O primă concluzie care se impune este că în ramurile prelucrătoare ale industriei, ponderea cea mai mare o au cheltuielile cu materii prime, materiale și combustibil, în timp ce în ramurile extractive o proporție mai importantă o au cheltuielile pentru retribuirea personalului sau, cum este cazul în extracția gazului metan, pentru amortizarea fondurilor fixe. Rezultă că pentru întreprinderile din prima grupă de ramuri atenția principală trebuie orientată spre folosirea rațională, economisirea și valorificarea superioară a resurselor materiale fără a neglija celelalte elemente, iar pentru cele din ramurile extractive creșterea productivității muncii și utilizarea rațională a fondurilor fixe aduc contribuția hotărîtoare la reducerea costurilor de producție.

Structura costurilor de producție are un caracter *dinamic*, modificîndu-se sub influența unor factori multipli, între care: promovarea progresului tehnic și creșterea productivității muncii, reducerea consumurilor de materii prime, mai buna folosire a fondurilor fixe etc. Cunoașterea tuturor acestor factori și a structurii costurilor dă posibilitatea ca unitățile economice să se orienteze preponderent asupra factorilor care oferă resurse mai mari de reducere a costurilor.

TABELUL 4

Structura costului efectiv al producției-marfă în industria republicană și în unele ramuri pe elemente de cheltuieli primare, în anul 1983

	Total	Materii prime și materiale	Combustibil	Energie-apă	Retribuții[1]	Contribuțiile la asigurări sociale	Amortizări	Alte cheltuieli bănești
Industria republicană total:	100	64,1	6,0	3,1	13,7	2,0	4,6	6,5
— energie electrică și termică	100	6,9	67,7	0,3	3,6	0,8	9,7	9,0
— cărbune	100	25,8	1,1	4,7	28,2	4,2	17,3	18,7
— petrol	100	76,6	1,4	3,5	4,3	0,6	6,5	7,1
— extracția gazului metan	100	1,5	0,6	0,9	12,7	1,9	30,2	52,2
— construcții de mașini și prelucr. metal	100	65,7	1,3	1,6	18,0	2,7	3,8	6,9
— chimie	100	64,9	5,4	8,2	8,5	1,3	6,1	5,6
— sticlă, porțelan și faianță	100	34,7	12,3	3,7	32,3	4,9	5,5	7,1
— textilă	100	68,6	1,3	2,1	18,9	2,9	2,8	3,4
— alimentară	100	78,0	2,6	1,4	8,4	1,2	2,3	6,1

[1]Inclusiv impozitul pe fondul de retribuție

3. Necesitatea și căile reducerii costului de producție

Însemnătatea reducerii costurilor de producție

Alături de dezvoltarea susținută a producției materiale, un obiectiv esențial al activității economice în etapa actuală îl constituie sporirea eficienței economice, *realizarea producției cu cheltuieli minime.* Referindu-se la însemnătatea acestei laturi a activității, la Congresul al XIII-lea al partidului, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Cu cît vom asigura reducerea cheltuielilor materiale și de producție și creșterea rentabilității și eficienței, cu atît vom determina o sporire mai mare a bogăției naționale, a venitului național — baza sigură a dezvoltării societății noastre socialiste și a ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului"* [1].

Reducerea sistematică a costurilor, concretizînd economisirea muncii sociale vii și materializate, exercită o influență favorabilă atît la nivelul unităților productive, cît și la nivelul economiei naționale, fiind un factor de bază al ridicării eficienței și dezvoltării economice: a) în măsura în care reducerea costurilor se concretizează în micșorarea consumurilor de materii prime, materiale, energie, să poată duce la obținerea unor cantități suplimentare de bunuri materiale; b) pentru țara

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, 19 noiembrie 1984, Editura Politică, București, 1984, p. 29.

noastră care are resurse limitate de materii prime, la unele produse acoperindu-și nevoile în mare parte din import, economisirea resurselor materiale înseamnă, totodată, mari economii valutare; c) în condițiile în care prețurile de producție sau de livrare nu se modifică, reducerea costurilor este calea principală de creștere a beneficiului și rentabilității întreprinderii; d) micșorarea continuă a cheltuielilor de producție constituie baza evoluției planificate și strict controlate a prețurilor de vînzare și o condiție importantă a realizării programului partidului de sporire a veniturilor reale ale populației.

Ca urmare a acestor implicații favorabile majore, reducerea mai accentuată a costurilor de producție și îndeosebi a cheltuielilor materiale ocupă un loc de primă importanță în politica de creștere a eficienței economice. Pentru cincinalul 1981—1985 Congresul al XII-lea a prevăzut reduceri importante la costurile producției.

În cincinalul trecut cheltuielile totale la 1 000 lei producția marfă în industria republicană au scăuzt în anul 1985 față de 1980 cu 3,2%, iar cele materiale cu 4,9%, obținîndu-se pe această cale un volum de economii pe întreaga perioadă a cincinalului de circa 21,9 miliarde lei. Așa cum se arată în Comunicatul cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială pe anul 1985 și pe întregul cincinal 1981—1985, cu toate rezultatele obținute costurile de producție nu s-au redus în toate sectoarele corespunzător sarcinilor din planul cincinal, datorită, în principal, depășirii unor consumuri specifice și nerealizării la termenele prevăzute a parametrilor tehnico-economici la unele capacități de producție.

În documentele partidului nostru a fost relevată o contradicție în acest domeniu constînd, așa cum a arătat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din decembrie 1985, în faptul că deși dispunem de o industrie nouă, bine dotată din punct de vedere tehnic, consumurile materiale și energetice sînt mai mari decît în multe țări dezvoltate.

Totodată, în agricultură în ultimii ani au crescut mult și nejustificat cheltuielile care revin la hectar. Ținînd seama de această situație și de cerințele creșterii eficienței, secretarul general al partidului a subliniat: *„Am hotărît să revedem și să stabilim norme pentru fiecare lucrare, precum și pentru cheltuielile din agricultură. Trebuie neapărat să reducem radical cheltuielile de producție, cheltuielile materiale, să asigurăm creșterea rentabilității și eficienței economice a agriculturii, aceasta avînd în vedere și creșterea corespunzătoare a producției agricole!“* [1]

Pentru cincinalul 1986—1990, Congresul al XIII-lea al partidului a stabilit o sarcină de reducere a cheltuielilor de producție în industria republicană de circa 110 lei la 1 000 lei producție marfă. Volumul total al economiilor cumulate care urmează să se realizeze pe seama reducerii costurilor de producție se ridică la peste 470 miliarde lei.

Căile de reducere a costurilor de producție sînt numeroase și variate. Ele se află în strînsă legătură cu condițiile concrete ale fiecărei ramuri și întreprinderi. Făcînd abstracție de specificul producției, se constată că *cele mai importante căi de reducere a costurilor sînt: reducerea consumurilor și a cheltuielilor materiale, creșterea productivității muncii, reducerea indicilor de folosire a fondurilor de producție, reducerea cheltuielilor administrativ-gospodărești* ș.a.

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la Plenara lărgită a Consiliului Național al Agriculturii, Industriei Alimentare, Silviculturii și Gospodăririi Apelor*, 14 februarie 1986, Editura Politică, București, 1986, p. 12

Reducerea cheltuielilor materiale — factor de bază al creşterii eficienţei

În cea mai mare parte a ramurilor şi unităţilor economice, nivelul costurilor de producţie — totale şi pe unitatea de produs — depinde, în mod hotărîtor, de mărimea cheltuielilor materiale. Ponderea acestora în structura produsului social sau a produsului global al ramurilor economice, precum şi dinamica lor determină, în acelaşi timp şi unele corelaţii importante ale reproducţiei socialiste lărgite: dintre cele două subdiviziuni ale producţiei sociale, dintre fondul de înlocuire şi valoarea nou creată.

Documentele de partid pun în centrul activităţii tuturor unităţilor economice sarcina reducerii cheltuielilor materiale în condiţiile creşterii calităţii produselor. Amploarea şi actualitatea acestei sarcini ies mai bine în evidenţă dacă se are în vedere şi faptul că în ţara noastră atît ponderea cheltuielilor materiale în produsul social, cît şi mai ales consumurile materiale pe unitate de produs sînt în multe cazuri sensibil mai mari în comparaţie cu ţările dezvoltate.

De exemplu, în 1984 ponderea cheltuielilor materiale în produsul social era de circa 60%, iar consumul de energie ce revine la o unitate de venit naţional, în ţara noastră, este de 2—3 ori mai mare în comparaţie cu ţările dezvoltate din punct de vedere industrial.

Directivele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd reducerea ponderii cheltuielilor materiale în produsul social la 53% în 1990. Însemnătatea traducerii în viaţă a acestei prevederi iese mai bine în evidenţă subliniind că dacă în 1970 reducerea ponderii cheltuielilor materiale în produsul social cu un procent însemna un venit naţional suplimentar de circa 5 miliarde, în 1985 el echivala cu un venit naţional suplimentar de aproape 20 miliarde lei. Pe seama reducerii cheltuielilor materiale se poate obţine circa 65% din reducerea planificată a costurilor de producţie.

Acest factor al reducerii costurilor de producţie nu se limitează la o scădere a ponderii cheltuielilor materiale în structura generală a costurilor şi a valorii producţiei. El priveşte, înainte de toate, *consumurile de materii prime, materiale, combustibil şi energie pe unitatea de produs sau pe unitatea de valoare de întrebuinţare*, ca factor hotărîtor pe care se sprijină, în ultimă instanţă, reducerea cheltuielilor materiale în valoarea producţiei totale şi pe unitatea de produs.

În acest sens, Directivele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd ca pe baza introducerii unor tehnologii cu randamente ridicate să se diminueze consumurile energetice pe unitatea de venit naţional cu peste 20% în 1990 faţă de 1985. În industria construcţiilor de maşini, consumurile specifice medii de aminate feroase se vor reduce cu 19%; se va micşora substanţial consumul de metale neferoase în industria electrotehnică şi în alte ramuri. În industria metalurgică un obiectiv prioritar îl constituie creşterea coeficientului de scoatere a oţelului în producţia de laminate; se vor întreprinde măsuri pentru ca în 1990 să se atingă consumul specific de cocs realizat pe plan mondial. Se va urmări mai intens economisirea produselor chimice, a materiilor prime din industria uşoară, a hîrtiei şi materialelor lemnoase, a tuturor resurselor materiale.

Pentru punerea în valoare a rezervelor existente în acest domeniu în fiecare întreprindere și ramură a economiei naționale trebuie ținut seama atît de condițiile concrete ale producției, cît și de faptul că problemele reducerii consumurilor se rezolvă în toate fazele procesului de producție și realizare a noilor produse, rolul hotărîtor revenind muncii de concepție și de proiectare. Potrivit unor estimări activitatea de concepție și proiectare a noilor produse contribuie cu 70—80% la totalul economiilor ce se realizează la un produs dat, îmbunătățirea proceselor tehnologice cu 10—20% iar specializarea producției și utilizarea reperelor tipizate cu cca 10%.

De aceea, *ridicarea nivelului tehnic al produselor, prin asimilarea de produse noi cu caracteristici tehnico-economice superioare, reproiectarea și modernizarea celor din fabricația curentă* reprezintă una din căile de bază ale reducerii cheltuielilor materiale. În acest scop, documentele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd accelerarea ritmului de înnoire a producției și perfecționarea tehnologiilor de fabricație, această acțiune avînd drept obiectiv prioritar reducerea accentuată a consumului de energie și valorificarea superioară a materiilor prime și materialelor prin încorporarea unei cantități mai mari de muncă complexă, de înaltă calificare și de inteligență tehnică în aceeași unitate de materie primă, utilizarea mai rațională a bazei de materii prime și a forței de muncă și reducerea cheltuielilor materiale în valoarea produsului. Pe ansamblul industriei, în cincinalul 1986—1990 trebuie să se realizeze o creștere cu 35% a gradului de valorificare, calculat la producția marfă.

Un rol hotărîtor în această privință revine înfăptuirii prevederilor din Programul privind îmbunătățirea nivelului tehnic și calitativ al produselor, reducerea consumurilor de materii prime, de combustibili și energie și valorificarea superioară a materiilor prime și materialelor în perioada 1983—1985 și pînă în 1990, care alături de creșterea ponderii produselor la nivelul mondial urmează să asigure și o sporire substanțială a indicatorilor de eficiență: a) reducerea cheltuielilor materiale la 1 000 lei producție-marfă, față de 1980 cu 98,3 lei în 1987 și cu 133 lei în 1990; b) reducerea consumurilor materiale și energetice, în paralel cu creșterea valorii unitare a produselor, pe seama ridicării performanțelor tehnice și calitative ale produselor, va trebui să determine creșterea gradului de valorificare a resurselor materiale; c) creșterea gradului de valorificare a produselor românești pe piețele externe.

Un indicator de bază cu ajutorul căruia se reflectă și se urmărește modul de utilizare a materiilor prime este *coeficientul de utilizare*, care reprezintă raportul dintre cantitatea de material încorporat în produsul finit și cantitatea totală de material utilizat în procesul de producție pentru obținerea produsului dat. El poate fi stabilit pentru o grupă de materiale, ca de exemplu total metal, laminate finite pline de oțel, cherestea, țesături sau pentru un anumit sortiment de material destinat executării unui reper, subansamblu sau produs finit, la nivelul unui atelier, secție sau întreprindere.

Îmbunătățirea coeficientului de utilizare este în mod hotărîtor legată de adoptarea unor tehnologii care să asigure reducerea pierderilor de materiale.

Introducerea și extinderea tehnologiilor moderne de fabricație permit micșorarea sau eliminarea adaosurilor de prelucrare a deșeurilor, reducerea consumurilor energetice și în general a tuturor costurilor de producție. Astfel,

în industria metalurgică, de exemplu, introducerea și extinderea procedeului de turnare continuă a oțelului lichid conduce la diminuarea investițiilor, prin eliminarea cheltuielilor aferente halelor și utilajelor de turnare, a laminoarelor degrosisoare și a cuptoarelor adînci etc., și micșorarea consumurilor specifice de oțel cu circa 100 kg/t și de combustibil convențional cu 60 kg/t. Economii asemănătoare se obțin și în turnătoriile întreprinderilor, în prelucrarea materiilor prime din celelalte ramuri economice. Totodată, o direcție importantă de acțiune pentru reducerea cheltuielilor materiale, mai ales la metal, lemn, piele, lînă etc., o reprezintă *extinderea folosirii de înlocuitori* (mase plastice, fibre și fire sintetice, plăci aglomerate și fibro-lemnoase, piele sintetică și altele).

O contribuție importantă la reducerea cheltuielilor materiale trebuie să o aducă *normarea științifică și reducerea consumurilor specifice de materii prime, materiale, combustibil și energie, eliminarea rebuturilor și a oricăror forme de risipă*. Pornind de la faptul că numai 65—68% din cantitățile de materii prime introduse în fabricație se regăsesc în produsele finite ale ramurilor prelucrătoare, s-au luat măsuri pentru îmbunătățirea normării științifice a consumurilor materiale. Astfel, pentru cincinalul 1981—1985 au fost stabilite peste 4 600 norme de consum, 515 coeficienți de utilizare și 365 normative de valorificare. Ele au în vedere extinderea și generalizarea celor mai bune rezultate obținute în producție, accelerea procesului de modernizare a structurii producției, extinderea tehnologiilor avansate, reproiectarea și înnoirea produselor — toate acestea în vederea reducerii cheltuielilor materiale.

Normele cu fundamentare științifică, prevăzute în planul național unic, constituie limite maxime, care pot fi îmbunătățite și detaliate în fiecare întreprindere. Pentru prevenirea depășirii acestor norme este necesar ca fiecare întreprindere să asigure urmărirea operativă a consumurilor pe fiecare secție și să analizeze modul de realizare a normelor.

În crearea condițiilor pentru reducerea cheltuielilor materiale un rol important îl joacă, de asemenea, *îmbunătățirea aprovizionării tehnice-materiale, a sistemului de depozitare și gospodărire a materiilor prime, a combustibilului etc., precum și ridicarea calității materiilor prime și a materialelor.*

Posibilități importante de lărgire a bazei de materii prime și reducere a cheltuielilor materiale *creează recuperarea și valorificarea resurselor secundare și refolosibile.* Așa cum a hotărît Congresul al XIII-lea al P.C.R., prin recuperare trebuie să se asigure cel puțin 50% din necesarul intern de fier, metale neferoase, fibre și fire textile, uleiuri minerale și alte materii prime. Aceasta impune schimbarea radicală a concepției cu privire la materialele secundare și refolosibile.

Resursele energetice refolosibile rezultate din procesele tehnologice din industrie pot fi clasificate în funcție de caracteristicile lor în următoarele categorii:

	% din total
— *combustibile*: produse secundare rezultate din procese de natură chimică sau deșeuri de materii prime și materiale	46,9
— *termice*: căldura sensibilă a gazelor de ardere; căldura bifizică a aburului uzat, a condensului, a agenților de răcire, a produselor calde, a zgurelor și altor deșeuri	53,0
— *de suprapresiune*: presiunea gazelor de zăcămînt sau transport, presiunea lichidelor sau gazelor rezultată din unele procese chimice și mecanice: energie de frînare din transporturile feroviare; energie obținută la bancurile de probă	0,1

Din totalul acestor resurse, care echivalează cu peste 15,5 milioane t.c.c/an, cele rezultate din industria metalurgică și chimică reprezintă 75% și fac parte din categoriile celor combustibile și termice.

Valorificarea resurselor energetice refolosibile reprezintă peste 15,5 milioane tone combustibil convențional pe an. Fiecare procent de sporire peste prevederile planului a cantității de resurse energetice refolosibile valorificate asigură economii de resurse energetice care echivalează cu o cantitate de petrol care, importată, ar costa aproape 11 milioane dolari. Alături de măsuri care să asigure creșterea gradului de recuperare și refolosire a energiei (în prezent sînt refolosite peste 70% din resursele energetice refolosibile) este necesar ca la temelia concepției constructive a fiecărui produs, a fiecărei tehnologii noi, a modernizării celor existente, a oricărei noi capacități de producție ce va fi creată să se așeze ca un criteriu esențial recuperarea cu un randament cît mai înalt a resurselor energetice refolosibile.

Recuperarea și refolosirea resurselor materiale reprezintă, așa cum arată experiența mondială, o latură importantă a dezvoltării intensive.

Literatura internațională pune în evidență, de exemplu, faptul că în țările dezvoltate din punct de vedere industrial, caracterizate printr-un consum ridicat de resurse pe locuitor, se recuperează și se folosesc 30—40% din cantitățile de oțel, 25—45% din hîrtia folosită, 20—35% la aluminiu, 25—45% la cupru, 40—75% la plumb etc.

Eficiența folosirii posibilităților existente în acest domeniu este ridicată. De exemplu, în vreme ce țara noastră importă minereu de fier și cărbune cocsificabil, o tonă de fier vechi înlocuiește o tonă de fontă pentru a cărei elaborare sînt necesare circa două tone de minereu și o tonă de cărbuni.

În vederea creșterii contribuției acestui factnr de dezvoltare este necesară extinderea acțiunii de colectare și achiziționare de la întreprinderi, instituții și populație a materialelor secundare și deșeurilor de metale feroase și nefe-roase, produse chimice, cauciuc, textile, lemn, hîrtie, sticlă, uleiuri minerale *pentru refolosirea lor.*

Tipizarea produselor și materialelor

Una din căile importante de creștere a productivității muncii și de reducere a costurilor de producție o reprezintă *tipizarea și standardizarea produselor, construcțiilor, tehnologiilor și materialelor.* Pe această cale se obține o creștere importantă a seriilor de fabricație și reducerea costului unitar al produselor; potrivit analizelor, costul unui produs se reduce cu 16% prin dublarea seriei de fabricație și cu 45% în cazul creșterii ei de zece ori. Rezolvarea unei contradicții obiective între cerințele unificării și ale creșterii seriei de fabricație și tendința spre diversificare a producției de mijloace de producție și bunuri de consum se sprijină pe aplicarea largă a *concepției modulare.* Aceasta este o formă superioară a tipizării constructive, bazată pe utilizarea unui număr restrîns de tipodimensiuni ale componentelor funcționale (denumite module), concepute într-un mod corespunzător și executate în serii mari de fabricație, astfel încît ele să permită formarea unui mare număr de interconectări și să satisfacă marea varietate de echipamente și instalații tehnologice multifuncționale necesare economiei naționale.

Ținînd seama de aceste cerințe, în țara noastră au fost adoptate măsuri de perfecționare a activității de tipizare, standardizare și normare. Legea adoptată în acest sens de Marea Adunare Națională [1], precizează că ministerele, celelalte organe centrale și locale, centralele și întreprinderile, unitățile de

[1] *Legea privind tipizarea și standardizarea produselor, construcțiilor și tehnologiilor, normarea tehnică a consumurilor materiale și energetice, ridicarea calității și nivelului tehnic al produselor.* Scînteia din 15 decembrie 1984.

cercetare științifică, inginerie tehnologică și de proiectare sînt obligate să elaboreze și să aplice norme de tipizare, standardizare și norme tehnice de consum pe baza celor mai bune rezultate obținute în activitatea de cercetare științifică, inginerie tehnologică, proiectare și producție, care să asigure ridicarea continuă a calității producției și competitivității produselor, folosirea eficientă a resurselor materiale și energetice, creșterea productivității și reducerea costurilor.

În acest spirit, proiectarea, omologarea și introducerea în fabricație de produse și tehnologii noi se realizează numai prin utilizarea de materii prime, materiale, piese de schimb, subansamble, produse și instalații tipizate, cu respectarea prescripțiilor de calitate și în condițiile încadrării stricte în limitele stabilite prin normele tehnice de consum și de recuperare a resurselor refolosibile. *Legea interzice proiectarea, omologarea și introducerea în fabricație sau în exploatare de produse și tehnologii noi cu consumuri specifice mai mari în raport cu cele ale produselor sau tehnologiilor pe care le înlocuiesc.* Respectarea normelor de consum aprobate este, de asemenea, obligatorie și în planificarea producției fizice, în repartizarea, contractarea și livrarea materiilor prime, materialelor, combustibilului și energiei, a tuturor produselor, precum și în folosirea acestora în întreaga economie națională.

Îmbunătățirea folosirii fondurilor întreprinderii

Un alt factor de reducere a cheltuielilor materiale și, în general, a costului de producere îl constituie *îmbunătățirea utilizării fondurilor fixe ale întreprinderilor, a tuturor capacităților de producție*, prin mărirea numărului de schimburi, desfășurarea ritmică a producției și eliminarea întreruperilor neraționale, punerea în funcțiune a tuturor mașinilor și utilajelor, prin organizarea eficientă a activității de reparații, precum și prin ridicarea parametrilor tehnico-funcționali ai mașinilor și instalațiilor, încărcarea corespunzătoare a acestora. Chiar dacă în mărime absolută valoarea mașinilor perfecționate poate fi mai mare, cheltuielile legate de funcționarea mașinilor și utilajelor se reduc relativ, întrucît îmbunătățirea indicilor de utilizare intensivă și extensivă a fondurilor fixe conduce la reducerea costurilor de producție, prin micșorarea amortizării și a cheltuielilor de exploatare și reparații pe unitatea de produs. În aceeași direcție a reducerii costurilor acționează și *utilizarea rațională și accelerarea vitezei de rotație a mijloacelor circulante*, care, pe de o parte, contribuie la micșorarea eforturilor făcute pentru realizarea producției planificate, iar pe de altă parte, conduc la reducerea cheltuielilor de depozitare și manipulare a materiilor prime și produselor finite.

Creșterea productivității muncii

Sporirea productivității muncii determină reducerea consumului de muncă vie pe unitatea de produs, reducerea cheltuielilor de retribuție și a altor cheltuieli pe unitatea de produs, care nu cresc proporțional cu creșterea producției. Pentru ca ridicarea productivității muncii să contribuie la reducerea costurilor de producție este însă necesar ca ea să crească mai repede decît retribuția medie pe întreprindere. Creșterea productivității muncii duce și la reducerea cheltuielilor materiale pe unitatea de produs sau a ponderii acestora, în condițiile în care ritmul acestei creșteri devansează ritmul mediu de sporire a înzestrării muncii vii cu fonduri de producție.

Toate acestea impun măsuri organizate din partea fiecărei unități economice pentru utilizarea rațională a forței de muncă și a timpului de muncă,

cercetare științifică, inginerie tehnologică și de proiectare sînt obligate să elaboreze și să aplice norme de tipizare, standardizare și norme tehnice de consum pe baza celor mai bune rezultate obținute în activitatea de cercetare științifică, inginerie tehnologică, proiectare și producție, care să asigure ridicarea continuă a calității producției și competitivității produselor, folosirea eficientă a resurselor materiale și energetice, creșterea productivității și reducerea costurilor.

În acest spirit, proiectarea, omologarea și introducerea în fabricație de produse și tehnologii noi se realizează numai prin utilizarea de materii prime, materiale, piese de schimb, subansamble, produse și instalații tipizate, cu respectarea prescripțiilor de calitate și în condițiile încadrării stricte în limitele stabilite prin normele tehnice de consum și de recuperare a resurselor refolosibile. *Legea interzice proiectarea, omologarea și introducerea în fabricație sau în exploatare de produse și tehnologii noi cu consumuri specifice mai mari în raport cu cele ale produselor sau tehnologiilor pe care le înlocuiesc.* Respectarea normelor de consum aprobate este, de asemenea, obligatorie și în planificarea producției fizice, în repartizarea, contractarea și livrarea materiilor prime, materialelor, combustibilului și energiei, a tuturor produselor, precum și în folosirea acestora în întreaga economie națională.

Îmbunătățirea folosirii fondurilor întreprinderii

Un alt factor de reducere a cheltuielilor materiale și, în general, a costului de producere îl constituie *îmbunătățirea utilizării fondurilor fixe ale întreprinderilor, a tuturor capacităților de producție*, prin mărirea numărului de schimburi, desfășurarea ritmică a producției și eliminarea întreruperilor neraționale, punerea în funcțiune a tuturor mașinilor și utilajelor, prin organizarea eficientă a activității de reparații, precum și prin ridicarea parametrilor tehnico-funcționali ai mașinilor și instalațiilor, încărcarea corespunzătoare a acestora. Chiar dacă în mărime absolută valoarea mașinilor perfecționate poate fi mai mare, cheltuielile legate de funcționarea mașinilor și utilajelor se reduc relativ, întrucît îmbunătățirea indicilor de utilizare intensivă și extensivă a fondurilor fixe conduce la reducerea costurilor de producție, prin micșorarea amortizării și a cheltuielilor de exploatare și reparații pe unitatea de produs. În aceeași direcție a reducerii costurilor acționează și *utilizarea rațională și accelerarea vitezei de rotație a mijloacelor circulante*, care, pe de o parte, contribuie la micșorarea eforturilor făcute pentru realizarea producției planificate, iar pe de altă parte, conduc la reducerea cheltuielilor de depozitare și manipulare a materiilor prime și produselor finite.

Creșterea productivității muncii

Sporirea productivității muncii determină reducerea consumului de muncă vie pe unitatea de produs, reducerea cheltuielilor de retribuție și a altor cheltuieli pe unitatea de produs, care nu cresc proporțional cu creșterea producției. Pentru ca ridicarea productivității muncii să contribuie la reducerea costurilor de producție este însă necesar ca ea să crească mai repede decît retribuția medie pe întreprindere. Creșterea productivității muncii duce și la reducerea cheltuielilor materiale pe unitatea de produs sau a ponderii acestora, în condițiile în care ritmul acestei creșteri devansează ritmul mediu de sporire a înzestrării muncii vii cu fonduri de producție.

Toate acestea impun măsuri organizate din partea fiecărei unități economice pentru utilizarea rațională a forței de muncă și a timpului de muncă,

pentru realizarea unui raport optim între diferite categorii de lucrători, de bază și auxiliari, productivi și neproductivi, precum și pentru folosirea deplină și eficientă a capacităților de producție.

Reducerea cheltuielilor administrativ-gospodărești

Însemnate rezerve de reducere a costurilor de producție se află și în domeniul cheltuielilor de deservire și conducere sau, mai general, al cheltuielilor comune ale secțiilor și a cheltuielilor generale ale întreprinderii, care ocupă o pondere apreciabilă în structura generală a costurilor de producție. Unele dintre aceste cheltuieli au un caracter constant sau relativ constant, iar altele se modifică odată cu creșterea producției dar nu în aceeași proporție. De aceea, sporirea rapidă a producției, în condițiile unei gospodăriri raționale a tuturor resurselor și ale asigurării unor corelații fundamentate științific între muncitori și tehnicieni, pe de o parte, și personalul administrativ și de conducere, pe de altă parte, duce la scăderea costurilor pe unitatea de produs. Un rol important în acest sens îl au mecanizarea și automatizarea operațiilor de calcul, evidență și planificare, raționalizarea muncii administrative și în general perfecționarea conducerii și organizării unităților economice. Economii însemnate se realizează și prin reducerea și prevenirea cheltuielilor neproductive, provenind din amenzi, penalizări, din nerespectarea disciplinei contractuale, precum și din deteriorarea materiilor prime sau a produselor finite.

O importanță deosebită în acest sens o are creșterea răspunderii materiale pentru rambursarea la timp a creditelor pentru realizarea ritmică a planului și respectarea disciplinei contractuale. Potrivit unor reglementări recente, au fost adoptate următoarele măsuri: dobînzile plătite băncilor la creditele curente și la cele pentru refacerea capacității de plată se suportă din cheltuielile de producție sau de circulație, după caz; dobînzile penalizatoare plătite pentru creditele nerambursate la termen se suportă din fondul de participare a oamenilor muncii la realizarea producției, a beneficiilor și la împărțirea beneficiilor, precum și din beneficiul total al întreprinderii; 50% din influențele negative rezultate din amenzi și penalizări care, potrivit legii, nu sînt imputate persoanelor vinovate, se suportă din fondul de participare la beneficii, iar diferența de 50%, se suportă din beneficiul întreprinderii.

De asemenea, potrivit *Decretului nr. 19* din ianuarie 1986, pagubele unităților socialiste prin plata de penalizări și despăgubiri, ca urmare a încălcării obligațiilor asumate prin contracte și care nu sînt imputabile, se suportă astfel: 60% din fondul de participare a oamenilor muncii la beneficii, iar 40% din beneficiul total.

Trebuie menționat, în același timp, că fondul de participare la beneficii se majorează cu o parte importantă din economiile obținute prin creșterea peste plan a productivității muncii și reducerea consumurilor materiale, prin dezvoltarea cercetării științifice și aplicarea de invenții și inovații.

Toate aceste căi de reducere a costurilor de producție sînt legate de întărirea spiritului gospodăresc și întărirea disciplinei economice în toate compartimentele de activitate, de intensificarea muncii politico-educative în rîndul tuturor colectivelor de oameni ai muncii.

10

VENITUL NET ȘI RENTABILITATEA

Pentru trecerea la o nouă calitate in economie, subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, este necesar ca *„întreaga activitate economică să se desfășoare sub imperativul obținerii, pentru fiecare leu cheltuit, a unui volum cît mai mare de producție-marfă și a unor beneficii sporite — singure sursă de creștere a avuției naționale, de ridicare a nivelului de trai al poporului“* [1]. De aceea, una dintre problemele importante ale teoriei și practicii economice o constituie analiza conținutului și formelor venitului net în socialism, a rolului și funcțiilor beneficiului — ca formă principală a venitului net — și punerea în evidență, pe această bază, a căilor de creștere a rentabilității tuturor unităților economice.

Cu privire la rolul și importanța creșterii eficienței și rentabilității fiecărei unități economice, ca principiu de bază al autogestiunii și autoconducerii, în Raportul la Congresul al XIII-lea al P.C.R. tovarășul **Nicolae Ceaușescu** arăta: *„Societatea socialistă nu se poate dezvolta decît pe baza unei înalte eficiențe, a rentabilității în toate domeniile“*.

1. Conținutul și formele venitului net al societății

Produsul pentru societate — conținutul material al venitului net

Împărțirea produsului nou creat în produs necesar și plusprodus a fost caracteristica tuturor orînduirilor sociale în care nivelul productivității muncii a permis ca producătorul să creeze mai mult decît consumă. Relevînd rolul plusprodusului în istoria societății, **F. Engels** arăta că: *„Întreaga dezvoltare a societății omenești după ieșirea din stadiul sălbăticiei animalice a început din ziua în care munca familiei a creat mai multe produse decît erau necesare pentru întreținerea ei, din ziua în care o parte a muncii a putut fi utilizată pentru producerea nu numai a mijloacelor de subzistență, ci și a mijloacelor de producție. Un surplus al produsului muncii peste cheltuielile de întreținere a muncii, precum și crearea și acumularea din acest surplus a unui fond social de producție și de rezervă a fost și este baza oricărei dezvoltări sociale, politice și intelectuale“* [2].

În funcție de natura proprietății, a relațiilor de producție, conținutul și formele sociale ale plusprodusului diferă de la o orînduire socială la alta. În orînduirea capitalistă, plusprodusul îmbracă forma plusvalorii și exprimă relații de exploatare a clasei muncitoare.

Desprinderea unei părți a valorii nou create pentru acumulare și acoperirea unor nevoi generale ale societății este o necesitate obiectivă și pentru orîn-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura Politică, București, 1978, p. 21.

[2] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 20, Editura Politică, București, 1964, p. 188.

duirea socialistă. K. Marx, în „Critica Programului de la Gotha", a combătut lozinca mic-burgheză cu privire la „dreptul asupra întregului produs al muncii" și cerința ca, în socialism, să se distribuie între membrii societății „rezultatul integral al muncii". El considera, pe bună dreptate, că în societatea socialistă produsul social — deși aparține în totalitatea sa celor ce muncesc — nu se poate repartiza în întregime, în mod direct, membrilor societății.

În economia socialistă produsul necesar se concretizează în partea din venitul național pe care o primesc membrii societății pentru consumul lor individual, iar plusprodusul în venitul net al societății. Venitul net al societății, ca o categorie economică, exprimă relații de colaborare și ajutor reciproc dintre toți membrii societății (care iau naștere în procesul formării, repartizării și utilizării finale a venitului național), întregul sistem de interacțiuni și intercondiționări care se creează între producătorii socialiști uniți în procesul reproducției socialiste lărgite. Socialismul desființează caracterul de clasă, exploatator al împărțirii produsului nou creat în produs necesar și plusprodus.

Plusprodusul în societatea socialistă este creat de munca liberă de exploatare a producătorilor socialiști uniți și se utilizează nu în interesul unei anumite clase sociale, ci în interesul întregii societăți, de el beneficiază fiecare membru al societății. Cu privire la relația nouă dintre munca pentru sine (produsul necesar) și munca pentru societate (plusprodusul), la unitatea indisolubilă dintre ele, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** arată: *„Progresul impune ca fiecare cetățean să producă atît pentru sine cît și pentru societate; între munca pentru sine și munca pentru societate nu există contradicții, deoarece cu cît este mai mare partea destinată societății, cu atît sporește mai rapid avuția națională și, pe această bază, bunăstarea întregului popor, veniturile fiecărui om al muncii"* [1].

Pornind de la locul și rolul plusprodusului în dezvoltarea accelerată a societății, partidul și statul nostru au acordat o atenție deosebită creșterii productivității muncii, a produsului nou creat, și în acest cadru a plusprodusului ca bază a dezvoltării forțelor de producție, a creării unei infrastructuri moderne în toate domeniile vieții sociale. În condițiile societății socialiste, cea mai mare parte a plusprodusului se reîntoarce — pe diferite căi — la cei care l-au creat.

Formele venitului net al societății

Venitul net al societății reprezintă valoarea nou creată de munca pentru societate a celor ocupați în sfera muncii productive. Din punct de vedere cantitativ el reprezintă diferența dintre valoarea mărfurilor și costurile de producție, și se calculează prin scăderea costurilor de producție din valoarea producției. Mărimea venitului net al societății este dată, prin urmare, de excedentul de valoare peste cheltuielile totale de producție. Venitul net al societății se creează în unitățile economice ale întregului popor, în cooperativele agricole de producție și în cele meșteșugărești, în toate activitățile în care se creează valoare.

În activitatea practică venitul net al societății se divide într-o varietate de forme concrete, în funcție de o serie de factori economico-sociali, printre care: diviziunea socială a muncii și autonomizarea circuitului economic pe care-l efectuează valoarea; cerințele mobilizării unei părți din venitul net la dispoziția societății, în vederea satis-

[1] Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1973, p. 481.

facerii nevoilor generale, precum și ale realizării autogestiunii economico-financiare: particularitățile formării și planificării prețurilor etc.

În esență, formele principale pe care le îmbracă venitul net în economia socialistă a României sînt: beneficiul, adaosul (rabatul) comercial, dobînda, venitul net al cooperativelor agricole de producție și renta, prelevările la bugetul statului din producția netă, impozitul pe circulația mărfurilor ș.a. Pe baza constituirii și utilizării acestor forme ale venitului net, între unitățile productive și societate, în interiorul acestora, precum și între unitățile economice înseși se formează un complex de relații economice care ocupă un loc important în ansamblul relațiilor de producție socialiste, conferind acestor forme rolul unor importante pîrghii economice și al unor componente de bază ale mecanismului economico-financiar. În ultimă instanță, în procesul creării și repartizării venitului net o parte intră, prin diferite forme, la dispoziția societății, formînd venitul net centralizat al statului, iar altă parte rămîne la dispoziția unităților economice, formînd venitul net al acestora.

2. Conținutul, căile de formare și rolul venitului net centralizat al statului

Prelevările din producția netă

În vederea participării unităților proprietate a întregului popor la formarea fondului centralizat al bugetului statului, în țara noastră s-a instituit, începînd din ianuarie 1979, prelevarea pentru societate a unei părți din venitul net. Aceasta constituie principala cale de preluare pentru acoperirea nevoilor dezvoltării economico-sociale și a cheltuielilor generale ale statului, a unei părți din venitul net creat de unitățile economice din industrie. Cotele de prelevare sînt diferențiate, în funcție de nivelul rentabilității ramurii, subramurii sau întreprinderii respective. Totodată, prin introducerea prelevării pentru societate a unei părți din venitul net se asigură reglarea nivelului rentabilității pe întreprinderi, centrale, ministere, precum și o apropiere a ratei beneficiului pe ramuri. Acesta este și motivul pentru care la stabilirea cotei medii de prelevare pe ramuri s-a ținut seama de valoarea producției nete, de volumul beneficiului, de nivelul rentabilității și necesitățile proprii de autofinanțare.

Astfel, în scopul stimulării creșterii gradului de valorificare a resurselor în ramurile de prelucrare finală — construcțiile de mașini, chimia, industria ușoară — rentabilitatea este mai ridicată, în ramurile intermediare — metalurgie, materiale de construcții, construcțiile industriale — se asigură o rentabilitate medie, de circa 15—20%, iar în industria extractivă rentabilitatea este mai scăzută.

În practica financiară actuală, beneficiul pe produs care depășește rentabilitatea de 15% se preia la buget prin intermediul prelevării pentru societate. Pentru a fi stimulate întreprinderile care lucrează pentru export, plata prelevării pentru societate este diferențiată și în funcție de destinația producției, asigurîndu-se o rentabilitate mai mare pentru produsele exportate prin reducerea rentabilității la produsele destinate pieței interne. Prin introducerea acestui sistem de prelevare se creează condiții aproximativ egale, pentru toate unitățile economice, de aplicare a autocon-

ducerii muncitorești și autogestiunii economice.

Pentru stimularea colectivelor de oameni ai muncii în depășirea producției nete planificate și creșterea beneficiului, cota de prelevare din beneficiul realizat peste plan este cu aproape 50% mai mică.

Impozitul pe circulația mărfurilor

Impozitul pe circulația mărfurilor constituie o altă formă de preluare pentru societate a unei părți a venitului net. În esență, impozitul pe circulația mărfurilor reprezintă o parte a valorii produsului exprimată în preț, și nu un adaos la acesta sau o abatere în sus a prețurilor de la valoare. Impozitul pe circulația mărfurilor este un element al prețului de livrare. Mărimea impozitului pe circulația mărfurilor depinde de nivelul venitului net cuprins în preț. Trebuie precizat că impozitul pe circulația mărfurilor se practică la anumite categorii de produse și constituie un element al prețului, dar nu determină mărimea acestuia, el reprezentînd o formă bănească a plusprodusului și se calculează ca o diferență între prețul de livrare și prețul de producție.

Impozitul pe circulația mărfurilor, în calitatea sa de formă a venitului net, constituie o pîrghie de politică financiară, utilizată de stat, pentru reglarea ratei rentabilității. Totodată, impozitul pe circulația mărfurilor este un mijloc de a prelua la bugetul de stat o parte din venitul net cuprins în anumite categorii de prețuri, care nu se datorește efortului propriu al unității respective.

Impozitul pe fondul de retribuire

O formă de realizare a veniturilor centralizate la bugetul de stat o constituie impozitul pe fondul total de retribuire al unităților socialiste. Pînă în iulie 1977 aceasta s-a realizat sub forma impozitului pe retribuție, plătit de fiecare persoană în funcție de nivelul veniturilor. Prin *Legea nr. 1 din 1977*, acest sistem de impozit a fost desființat, instituindu-se impozitul pe fondul total de retribuire plătit de unitățile socialiste. Acest impozit se calculează prin aplicarea asupra fondului total de retribuire a unor cote diferențiate între 15—17% pe ramuri, subramuri și activități economico-sociale.

Taxa pe terenuri și impozitul agricol

Taxa pe terenuri a fost instituită prin *Legea nr. 59 cu privire la fondul funciar*, din 1974, în vederea stimulării beneficiarilor de investiții în scopuri neagricole să folosească suprafețe cît mai mici, precum și a întreprinderilor să utilizeze integral suprafețele din incintele construite. Unitățile economice plătesc o taxă anuală pentru terenurile proprietate a întregului popor folosite în activitatea economică, inclusiv pentru drumuri și căi ferate, pentru sedii administrative, cluburi, creșe, cămine, cantine, locuințe, ștranduri, terenuri și săli de sport etc. Taxele sînt diferențiate pe categorii de localități, între 1,50 și 15 lei pe metru pătrat, la care se adaugă o majorare între 50 și 250% în funcție de zona de fertilitate.

În vederea stimulării cooperativelor agricole de producție și a gospodăriilor agricole ale populației în utilizarea cît mai judicioasă a suprafețelor de teren, creșterea producției pe unitate de suprafață, sporirea numărului de animale și creșterea producției de carne, lapte și lînă, prin legea privind impozitul agricol din 30 iunie 1977 a fost înlocuit sistemul de impunere al C.A.P. pe venituri cu un impozit fix pe hectar, diferențiat pe categorii de folosință a terenurilor și zone de fertilitate. La stabilirea nivelului impozitului fix pe hec-

tar s-a ținut seamă de renta diferențială I, prin împărțirea teritoriului arabil al țării în 5 zone de fertilitate, și de rentă diferențială II, prin stabilirea a 3 categorii de folosință a terenului. Ca urmare a existenței rentei diferențiale I și II, determinată de fertilitatea diferită a terenurilor agricole, de poziția și distanța diferită față de căile de comunicație și consumatori, precum și de randamentele diferite ale investițiilor în funcție de condițiile naturale ale solului, se creează și în agricultura socialistă condiții pentru formarea unui venit net suplimentar. O parte a acestui venit net suplimentar se preia de către societate sub formă de impozit, o parte se redistribuie în favoarea societății prin politica de prețuri la produsele agricole, iar restul rămîne producătorilor și este împărțit între C.A.P. și întreprinderea de mecanizarea agriculturii. Totodată, C.A.P. plătesc și un impozit pe fondul de retribuție între 3% și 9%, în funcție de nivelul mediu ce revine pe un cooperator. Impozitul fix pe hectar și impozitul pe fondul de retribuție reprezintă contribuția C.A.P. la veniturile centralizate ale statului. La veniturile centralizate ale statului participă și populația prin impozitul fix la hectar, diferențiat pe categorii de folosință și zone de fertilitate pentru terenurile pe care le dețin, situate în localitățile rurale, fie sub formă de gospodărie personală pentru membrii C.A.P., fie ca gospodărie individuală pentru zonele necooperativizate.

3. Beneficiul — formă de bază a venitului net

Conținutul și funcțiile beneficiului în condițiile noului mecanism economico-financiar

Beneficiul este partea din valoarea nou creată în activitatea productivă a unităților economice, care se constituie după repartizarea următoarelor elemente principale: prelevarea pentru societate a unei părți din valoarea producției nete: retribuțiile personalului muncitor și alte drepturi ale acestuia; cheltuielile de cercetare și pentru introducerea tehnicii noi; impozitul pe fondul total de retribuire și contribuția pentru asigurări sociale; alte cheltuieli cu munca vie.

Beneficiul unităților economice se planifică prin bugetul de venituri și cheltuieli, luîndu-se în considerare următoarele elemente: obținerea unei producții maxime de pe capacitățile de producție și spațiile existente, creșterea sistematică a productivității muncii și raționalizarea consumului de muncă; încadrarea în normele și normativele de consum de materii prime, materiale, combustibili și energie; valorificarea superioară a resurselor materiale, creșterea calității produselor și serviciilor; promovarea progresului tehnic și aplicarea rezultatelor cercetării științifice, reducerea continuă a costurilor de producție etc.

Beneficiul unităților economice reprezintă o sursă de bază a reproducției socialiste lărgite, servind la formarea fondului de dezvoltare economico-socială și a fondului mijloacelor circulante. Fiecare întreprindere este obligată să desfășoare o astfel de activitate încît să-și acopere cheltuielile din venituri și să obțină beneficiu, din care să-și asigure resursele propriei dezvoltări și pentru acțiuni sociale, să contribuie la constituirea fondurilor centralizate ale statului. În acest fel, beneficiul îndeplinește importante funcții stimulative.

Repartizarea beneficiului

Prin mecanismul de repartizare a beneficiului, reglementat prin *Legea nr. 28/1978, privind formarea, planificarea, des-*

tar s-a ţinut seamă de renta diferenţială I, prin împărţirea teritoriului arabil al ţării în 5 zone de fertilitate, şi de rentă diferenţială II, prin stabilirea a 3 categorii de folosinţă a terenului. Ca urmare a existenţei rentei diferenţiale I şi II, determinată de fertilitatea diferită a terenurilor agricole, de poziţia şi distanţa diferită faţă de căile de comunicaţie şi consumatori, precum şi de randamentele diferite ale investiţiilor în funcţie de condiţiile naturale ale solului, se creează şi în agricultura socialistă condiţii pentru formarea unui venit net suplimentar. O parte a acestui venit net suplimentar se preia de către societate sub formă de impozit, o parte se redistribuie în favoarea societăţii prin politica de preţuri la produsele agricole, iar restul rămîne producătorilor şi este împărţit între C.A.P. şi întreprinderea de mecanizarea agriculturii. Totodată, C.A.P. plătesc şi un impozit pe fondul de retribuţie între 3% şi 9%, în funcţie de nivelul mediu ce revine pe un cooperator. Impozitul fix pe hectar şi impozitul pe fondul de retribuţie reprezintă contribuţia C.A.P. la veniturile centralizate ale statului. La veniturile centralizate ale statului participă şi populaţia prin impozitul fix la hectar, diferenţiat pe categorii de folosinţă şi zone de fertilitate pentru terenurile pe care le deţin, situate în localităţile rurale, fie sub formă de gospodărie personală pentru membrii C.A.P., fie ca gospodărie individuală pentru zonele necooperativizate.

3. Beneficiul — formă de bază a venitului net

Conţinutul şi funcţiile beneficiului în condiţiile noului mecanism economico-financiar

Beneficiul este partea din valoarea nou creată în activitatea productivă a unităţilor economice, care se constituie după repartizarea următoarelor elemente principale: prelevarea pentru societate a unei părţi din valoarea producţiei nete: retribuţiile personalului muncitor şi alte drepturi ale acestuia; cheltuielile de cercetare şi pentru introducerea tehnicii noi; impozitul pe fondul total de retribuire şi contribuţia pentru asigurări sociale; alte cheltuieli cu munca vie.

Beneficiul unităţilor economice se planifică prin bugetul de venituri şi cheltuieli, luîndu-se în considerare următoarele elemente: obţinerea unei producţii maxime de pe capacităţile de producţie şi spaţiile existente, creşterea sistematică a productivităţii muncii şi raţionalizarea consumului de muncă; încadrarea în normele şi normativele de consum de materii prime, materiale, combustibili şi energie; valorificarea superioară a resurselor materiale, creşterea calităţii produselor şi serviciilor; promovarea progresului tehnic şi aplicarea rezultatelor cercetării ştiinţifice, reducerea continuă a costurilor de producţie etc.

Beneficiul unităţilor economice reprezintă o sursă de bază a reproducţiei socialiste lărgite, servind la formarea fondului de dezvoltare economico-socială şi a fondului mijloacelor circulante. Fiecare întreprindere este obligată să desfăşoare o astfel de activitate încît să-şi acopere cheltuielile din venituri şi să obţină beneficiu, din care să-şi asigure resursele propriei dezvoltări şi pentru acţiuni sociale, să contribuie la constituirea fondurilor centralizate ale statului. În acest fel, beneficiul îndeplineşte importante funcţii stimulative.

Repartizarea beneficiului

Prin mecanismul de repartizare a beneficiului, reglementat prin *Legea nr. 28/1978, privind formarea, planificarea, des-*

tinația și vărsarea beneficiilor, se asigură restituirea fondurilor primite de la societate, contribuția unităților economice la dezvoltarea generală a societății și constituirea fondurilor proprii ale întreprinderii. Conform prevederilor legii, beneficiile planificate se repartizează pentru: restituirea fondurilor primite în vederea finanțării investițiilor (pînă la acoperirea integrală a obligației de restituire și numai în măsura în care această obligație nu poate fi acoperită în anul de plan din amortizarea fondurilor fixe), constituirea fondului de dezvoltare economică al întreprinderii, constituirea fondului mijloacelor circulante, constituirea fondului pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social, constituirea fondului pentru acțiuni sociale, constituirea fondului de participare a oamenilor muncii la beneficii, alte destinații prevăzute de lege, vărsăminte la bugetul de stat (suma rămasă).

Repartizarea beneficiului peste plan se face diferențiat față de beneficiul prevăzut în plan, urmărindu-se în principal cointeresarea unităților economice, a colectivelor de oameni ai muncii în utilizarea cu eficiență maximă a fondurilor fixe și circulante și a forței de muncă pentru valorificarea întregului potențial economic de care dispun în vederea îndeplinirii și depășirii planului de beneficii. În acest scop, o cotă de 20% din beneficiile realizate peste plan se repartizează pentru fondul propriu de dezvoltare economică, circa 5% la fondul de construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social, iar o cotă de pînă la 25% pentru suplimentarea fondului de participare a oamenilor muncii la beneficii. Avînd în vedere că realizarea beneficiului peste plan este nu numai rezultatul efortului propriu, ci reflectă și contribuția societății în ansamblul ei, se prevede ca o cotă de cel puțin 35% să se verse la bugetul statului. Totodată, în vederea sporirii cointeresării unităților în realizarea de beneficii peste plan, pe calea utilizării unor factori intensivi cum sînt: creșterea productivității muncii, reducerea consumurilor materiale, accelerarea introducerii în producție a rezultatelor cercetării științifice, aplicarea în practică a unor inovații și invenții, creșterea eficienței la export a produselor, s-a stabilit prin lege ca între 50—60% din beneficiul peste plan obținut în primul an de aplicare și 25% în al doilea an să rămînă la dispoziția unităților pentru majorarea fondului de participare la beneficii.

Sistemul de repartizare a beneficiului unităților economice din țara noastră, de care beneficiază toți oamenii muncii, producătorii înșiși, nu o anumită clasă socială ca în capitalism, demonstrează superioritatea socialismului în domeniul formării și utilizării plusprodusului.

Venitul net în C.A.P.

În cooperativele agricole de producție, venitul net — ca expresie a plusprodusului — se determină ca *diferență între producția netă* (obținută prin scăderea cheltuielilor materiale din producția globală) și *cheltuielile cu retribuirea muncii*. Conform legislației din țara noastră, venitul net în cooperativele agricole de producție se repartizează astfel:

1) impozitul pe teren și impozitul pe fondul total de retribuire, reprezentînd contribuția C.A.P. la fondurile centralizate ale bugetului de stat — la dezvoltarea economiei naționale și la cheltuielile generale ale societății;

2) contribuția la fondul centralizat de pensii și asigurări ale U.N.C.A.P.;

3) contribuții pentru efectuarea unor lucrări obștești și pentru fondul de rezervă destinat acoperirii eventualelor pierderi din anii precedenți;

4) beneficiul C.A.P. — reprezintă acea parte a venitului net care rămîne după plata impozitului pe fondul total de retribuție, a impozitului pe terenurile C.A.P., a contribuției la fondul de pensii și indemnizații de asigurări sociale,

precum și a altor cheltuieli legate de munca vie.

Beneficiul cooperativei agricole de producție se repartizează pentru: a) fondul de dezvoltare economică; b) fondul mijloacelor circulante; c) fondul de rezervă; d) fondul social-cultural și sportiv; e) fondul de participare a cooperatorilor la beneficii în raport cu munca depusă; f) fondul de participare la beneficii în raport cu aportul social.

Renta funciară și repartiția venitului net creat în unitățile agricole

În economia socialistă deși dispar condițiile social-economice, respectiv relațiile de proprietate capitalistă, care generează existența rentei absolute, se mențin, totodată, premisele pentru renta diferențială. Ca urmare a diferențelor de fertilitate și a poziției diferite față de căile de comunicație și de piețele de desfacere, pe diferite suprafețe se realizează venituri diferențiate. De exemplu, pe terenurile cu un grad mai ridicat de fertilitate pentru anumite culturi sau mai apropiate de resursele de apă, precum și pe cele cu distanțe mai mici față de centrele de desfacere se obține un venit suplimentar. Acest venit suplimentar este expresia bănească a rentei diferențiale. Așa se explică de ce diferite unități agricole socialiste, cu aceleași cheltuieli de muncă, obțin recolte diferite.

Baza generală a formării rentei diferențiale o reprezintă și în socialism *monopolul asupra pămîntului ca obiect al economiei*, care se exprimă în faptul că terenurile pentru agricultură sînt limitate, după cum limitate sînt și terenurile cu fertilitate mai bună.

Or, diferența de fertilitate naturală dintre terenuri determină diferențe în nivelul productivității muncii și în costurile de producție pe unitate de produs. Și în economia socialistă, ca urmare a limitării suprafețelor de teren cu un grad mai ridicat de fertilitate pentru anumite culturi, pentru satisfacerea nevoilor sporite de produse agricole, este nevoie să fie cultivate și terenurile cu randamente mai scăzute, iar cheltuielile de producție mai mari cu care se realizează producția obținută pe aceste suprafețe, trebuie să capete o recunoaștere socială. Ca urmare, pentru a înțelege conținutul și mecanismul economic al rentei diferențiale în socialism, trebuie arătat că *valoarea socială a produselor agricole nu este determinată de cheltuielile medii de muncă, ca în industrie, ci de cheltuielile de muncă mai ridicate, care se realizează pe terenurile cu randamente mai scăzute, a căror cultivare cu anumite produse agricole este socialmente necesară.* Astfel, în condițiile în care prețul de vînzare al produselor agricole este același, indiferent de costurile de producție producătorii care cultivă terenuri cu fertilitate mai mare obțin o producție superioară, cu cheltuieli pe unitate de produs mai mici, și realizează față de producătorii care utilizează terenuri cu randamente naturale mai scăzute și cheltuieli individuale pe produs mai mari, un venit net suplimentar. Mărimea acestuia este egală cu *diferența dintre prețul de vînzare, care îndeplinește funcția de valoare socială, și costurile individuale*. Așa se explică, cel puțin parțial, diferența de rentabilitate a unităților agricole.

În economia socialistă, inclusiv în țara noastră, beneficiarii rentei diferențiale sînt unitățile agricole de stat și cooperatiste, precum și gospodăriile populației. O mică parte din venitul suplimentar realizat de unitățile agricole cooperatiste și de gospodăriile populației este preluată de statul socialist sub forma impozitului pe venituri, care este diferențiat în funcție de gradul de fertilitate al terenurilor.

Renta diferențială îmbracă și în economia socialistă două forme: *renta diferențială I*, care este rezultatul fertilității naturale, mai bune, și al poziției mai favorabile față de centrele de colec-

tare sau desfacerea produselor respective, și *renta diferențială II*, care este rezultatul intensificării producției agricole, pe calea progresului tehnic prin efectuarea de investiții suplimentare în mijloace de mecanizare, chimizare, îmbunătățiri funciare, pentru perfecționarea tehnologiilor de producție etc. Este necesar de precizat că, dacă venitul suplimentar obținut ca efect al rentei diferențiale I nu este rezultatul efortului propriu al unității agricole respective, venitul suplimentar realizat prin renta diferențială II este rezultatul direct și nemijlocit al muncii acesteia și se cuvine integral repartizat celor care l-au obținut.

Rabatul (adaosul) comercial

Este sursa principală de venit a unităților comerciale pentru operațiunile de vînzare a produselor. El este component organic al valorii, cuprins în prețul de vînzare cu amănuntul. În economia socialistă, nivelul rabatului comercial este astfel dimensionat încît să asigure acoperirea cheltuielilor de circulație ale unităților comerciale, precum și obținerea unui beneficiu. Din punct de vedere economic rabatul comercial reprezintă o parte a venitului net, creat în producție și care se realizează în sfera circulației.

Unitățile comerciale, prin activitatea pe care o desfășoară pentru vînzarea mărfurilor (pentru care primesc rabat comercial sau comision pentru unitățile de aprovizionare), precum și prin operațiunile cu caracter productiv care creează valoare nouă — ambalare, sortare, transport, depozitare etc. —, realizează un venit net propriu, un beneficiu.

În activitatea practică din țara noastră rabatul comercial se calculează ca o cotă procentuală sau suma fixă asupra prețului de livrare. Avînd în vedere rolul și scopul comerțului în economia socialistă, nivelul rabatului comercial este mult inferior față de cel perceput în comerțul capitalist. România este printre țările cu adaosul comercial cel mai scăzut, fapt ce are influență favorabilă asupra prețului de vînzare cu amănuntul. Din această cauză beneficiile unităților comerciale și de aprovizionare sînt relativ scăzute. O parte din acest beneficiu este folosită pentru dezvoltarea bazei materiale, prin constituirea unor fonduri proprii, iar o altă parte pentru formarea venitului centralizat al statului prin vărsăminte la buget.

Conținutul și rolul dobînzii

O altă formă a venitului net al societății o constituie dobînda, care se aplică la primirea și acordarea de credite. Necesitatea dobînzii decurge din relațiile de credit în cadrul economiei socialiste și reprezintă acea parte a venitului net creat în întreprinderile socialiste, pe care acestea o plătesc băncilor pentru utilizarea temporară a mijloacelor bănești împrumutate; totodată, ea reprezintă și venitul realizat de către deponenții la bancă pentru folosirea de către aceasta a banilor depuși de ei. Dobînda are ca scop acoperirea cheltuielilor de funcționare a băncilor și asigurarea unui beneficiu. În economia socialistă nivelul dobînzii este reglementat de stat și diferă în funcție de destinația creditelor și de condițiile rambursării lui. Prin nivelul dobînzii se urmărește determinarea unităților economice să utilizeze cît mai eficient creditele primite de la bancă.

Rata dobînzii este raportul dintre mărimea dobînzii și suma creditului, exprimată în procente.

În contrast cu tendințele de creștere a dobînzilor din țările capitaliste și avînd în vedere rolul dobînzii în economia socialistă de sprijinire a unităților economice pentru realizarea în condiții cît mai bune a sarcinilor de plan, utilizarea rațională a mijloacelor materiale

tare sau desfacerea produselor respective, și *renta diferențială II*, care este rezultatul intensificării producției agricole, pe calea progresului tehnic prin efectuarea de investiții suplimentare în mijloace de mecanizare, chimizare, îmbunătățiri funciare, pentru perfecționarea tehnologiilor de producție etc. Este necesar de precizat că, dacă venitul suplimentar obținut ca efect al rentei diferențiale I nu este rezultatul efortului propriu al unității agricole respective, venitul suplimentar realizat prin renta diferențială II este rezultatul direct și nemijlocit al muncii acesteia și se cuvine integral repartizat celor care l-au obținut.

Rabatul (adaosul) comercial

Este sursa principală de venit a unităților comerciale pentru operațiunile de vînzare a produselor. El este component organic al valorii, cuprins în prețul de vînzare cu amănuntul. În economia socialistă, nivelul rabatului comercial este astfel dimensionat încît să asigure acoperirea cheltuielilor de circulație ale unităților comerciale, precum și obținerea unui beneficiu. Din punct de vedere economic rabatul comercial reprezintă o parte a venitului net, creat în producție și care se realizează în sfera circulației.

Unitățile comerciale, prin activitatea pe care o desfășoară pentru vînzarea mărfurilor (pentru care primesc rabat comercial sau comision pentru unitățile de aprovizionare), precum și prin operațiunile cu caracter productiv care creează valoare nouă — ambalare, sortare, transport, depozitare etc. —, realizează un venit net propriu, un beneficiu.

În activitatea practică din țara noastră rabatul comercial se calculează ca o cotă procentuală sau suma fixă asupra prețului de livrare. Avînd în vedere rolul și scopul comerțului în economia socialistă, nivelul rabatului comercial este mult inferior față de cel perceput în comerțul capitalist. România este printre țările cu adaosul comercial cel mai scăzut, fapt ce are influență favorabilă asupra prețului de vînzare cu amănuntul. Din această cauză beneficiile unităților comerciale și de aprovizionare sînt relativ scăzute. O parte din acest beneficiu este folosită pentru dezvoltarea bazei materiale, prin constituirea unor fonduri proprii, iar o altă parte pentru formarea venitului centralizat al statului prin vărsăminte la buget.

Conținutul și rolul dobînzii

O altă formă a venitului net al societății o constituie dobînda, care se aplică la primirea și acordarea de credite. Necesitatea dobînzii decurge din relațiile de credit în cadrul economiei socialiste și reprezintă acea parte a venitului net creat în întreprinderile socialiste, pe care acestea o plătesc băncilor pentru utilizarea temporară a mijloacelor bănești împrumutate; totodată, ea reprezintă și venitul realizat de către deponenții la bancă pentru folosirea de către aceasta a banilor depuși de ei. Dobînda are ca scop acoperirea cheltuielilor de funcționare a băncilor și asigurarea unui beneficiu. În economia socialistă nivelul dobînzii este reglementat de stat și diferă în funcție de destinația creditelor și de condițiile rambursării lui. Prin nivelul dobînzii se urmărește determinarea unităților economice să utilizeze cît mai eficient creditele primite de la bancă.

Rata dobînzii este raportul dintre mărimea dobînzii și suma creditului, exprimată în procente.

În contrast cu tendințele de creștere a dobînzilor din țările capitaliste și avînd în vedere rolul dobînzii în economia socialistă de sprijinire a unităților economice pentru realizarea în condiții cît mai bune a sarcinilor de plan, utilizarea rațională a mijloacelor materiale

și bănești, reducerea costurilor și creșterea beneficiilor, în țara noastră, începînd cu 1 noiembrie 1984, nivelele dobînzilor percepute de bănci la creditele acordate, s-au redus între 1—3 procente, în funcție de specificul activității.

4. Rentabilitatea unităților economice și căile creșterii ei în etapa actuală

Conținutul categoriei de rentabilitate

Rentabilitatea este o categorie valorică, legată nemijlocit de relațiile marfă-bani, de mecanismul legii valorii. Orice activitate productivă presupune crearea de plusprodus. Gradul de rentabilitate al unei unități economice se exprimă în mărimea venitului net realizat. O întreprindere este rentabilă numai atunci cînd reușește să-și acopere integral toate cheltuielile de producție și obține un venit net.

Rentabilitatea este o categorie economică comună atît economiei capitaliste, cît și celei socialiste, însă esența acesteia depinde de conținutul relațiilor de producție proprii fiecărei orînduiri. Astfel, în economia capitalistă, rentabilitatea se măsoară prin rata profitului și exprimă gradul de valorificare a capitalului și de exploatare a forței de muncă. În economia socialistă, rentabilitatea exprimă întregul sistem de relații economice care se formează între unitățile economice, între acestea și societate, precum și între producătorii socialiști uniți în procesul creării venitului net. Ea este o expresie a modului de utilizare a fondurilor fixe și circulante cu care este dotată fiecare unitate economică, a eficienței forței de muncă. În virtutea proprietății socialiste, întregul venit net, indiferent de forma în care se realizează, aparține societății, poporului, producătorilor înșiși și nu unei clase ca în capitalism.

Rentabilitatea este o cerință a dezvoltării economice. Este depășită concepția simplificatoare, care cu ani în urmă a avut o anumită circulație și în țara noastră, că obținerea rentabilității nu este obligatorie în toate cazurile. Partidul nostru a combătut cu fermitate, încă de la Conferința Națională din 1967, această concepție și a acționat — prin măsurile adoptate la congresele al X-lea, al XI-lea, al XII-lea și al XIII-lea, precum și la conferințele naționale — pentru rentabilizarea tuturor unităților economice. Prin introducerea autoconducerii și autogestiunii, ca urmare a *Hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din martie 1978*, rentabilitatea a devenit o cerință de bază pentru toate unitățile economice, indiferent de ramură. Deci, crearea produsului pentru societate este o necesitate obiectivă, o condiție pentru înfăptuirea reproducției socialiste, pentru asigurarea unei creșteri economice susținute, pentru progresul multilateral al societății socialiste. Partidul Comunist Român consideră că, **în orînduirea socialistă, rentabilitatea nu mai este o chestiune privată a diferitelor întreprinderi, ci o problemă fundamentală a societății. Orice activitate economică trebuie să corespundă unor cerințe concrete ale societății, să răspundă unor nevoi reale ale vieții materiale și spirituale a oamenilor, asigurînd în același timp creșterea continuă a avuției naționale, sporirea venitului național.**

În economia socialistă nivelul rentabilității, pe ramuri, subramuri și produse se stabilește planificat prin politica de prețuri, și nu pe piață, în funcție de cerere și ofertă, ca în economia capitalistă. Prețurile de producție și livrare cuprind și venitul net al societății. *Prețul de producție trebuie să asi-*

gurc o rentabilitate optimă, reflectînd în mod corespunzător politica de reproducție lărgită, de dezvoltare multilaterală a societății și ridicare a bunăstării întregului popor.

În literatura economică sfera de cuprindere a rentabilității este tratată în mod diferit: unii autori apreciază rentabilitatea prin întregul venit net; alții reduc rentabilitatea numai la nivelul beneficiului. Este evident că rentabilitatea în sens larg cuprinde venitul net integral, respectiv plusprodusul. Totodată, în practica financiară rentabilitatea este sinonimă de regulă cu obținerea de beneficiu. Rentabilitatea în sens larg exprimă eficiența economică a ramurii, subramurii sau produsului, iar în sens restrîns exprimă nivelul rentabilității numai prin prisma părții din venitul net al societății care stă la baza constituirii fondurilor proprii ale întreprinderii. În funcție de aceasta se determină și rata rentabilității.

Rata rentabilității. Căile creșterii rentabilității

Rata rentabilității (**R**), *în sens larg*, este raportul procentual dintre venitul net (**Vn**) creat de unitatea economică și totalul costurilor de producție (**Cpt**):

$$R = \frac{Vn}{Cpt} \cdot 100$$

Rata rentabilității, în sens restrîns, se determină ca rată a beneficiului realizat de întreprindere (B), după formula:

$$R = \frac{B}{Cpt} \cdot 100$$

Rata beneficiului nu reflectă rentabilitatea întreprinderii în toată complexitatea sa, contribuția efectivă pe care o aduce fiecare unitate economică la crearea venitului net al societății, ci exprimă numai o parte a plusprodusului.

Pentru determinarea rentabilității, în activitatea de planificare economică și financiară se utilizează și alți indicatori cum sînt: beneficiul (**B**) la 1 000 lei fonduri fixe (**Ff**), beneficiul la 1 000 lei fonduri de producție (**Fp**): $\frac{B}{Ff} \cdot 1\,000$; $\frac{B}{Fp} \cdot 1\,000$. Dimensionarea după criterii științifice a rentabilității și ratei beneficiului prezintă interes deosebit pentru activitatea de planificare a întreprinderii, pentru evaluarea corectă și unitară a rezultatelor economico-financiare ale ramurilor economiei naționale, pentru orientarea politicii de investiții. Prin perfecționările succesive aduse sistemului de prețuri, ratele rentabilității au fost astfel dimensionate încît să permită și să asigure cointeresarea pe scară largă a întreprinderilor în folosirea eficientă a resurselor materiale, financiare și umane de care dispune fiecare unitate; stimularea unităților în realizarea unor produse cu un grad înalt de prelucrare în industria constructoare de mașini, chimie, industria ușoară; creșterea competitivității produselor românești la export; funcționarea unităților pe principiul autogestiunii economico-financiare. Pentru a se realiza aceste obiective s-au stabilit rentabilități mai mici pentru ramurile primare, extractive și rentabilități mai mari pentru ramurile de prelucrare finală. Totodată, s-a urmărit eliminarea pierderilor planificate, rentabilizarea tuturor unităților economice. În acest fel, prețurile de producție și de livrare existente în țara noastră asigură premise necesare pentru realizarea eficienței economice în toate ramurile producției materiale.

Creșterea rentabilității se realizează, în principal, prin: a) *Reducerea mai accentuată a cheltuielilor de producție și îndeosebi a cheltuielilor materiale.* Cu cît se reduc costurile de producție, cu atît sporește ponderea venitului net în valoarea totală a produsului. b) *Creșterea mai accelerată a productivității mun-*

cii. Prin sporirea productivității se diminuează ponderea retribuției în valoarea totală a producției nete și crește în mod corespunzător ponderea venitului net. c) *Îmbunătățirea calității produselor*. Întrucît prețurile se diferențiază pe calități, rezultă că întreprinderile care realizează o producție de calitate superioară, obțin o rentabilitate mai ridicată. Totodată, calitatea superioară a produselor, în cazul mijloacelor de producție are efecte favorabile asupra costurilor de producție la cei care le utilizează. d) *Mărirea vitezei de rotație a fondurilor*, prin reducerea timpului de rotație, determină sporirea masei anuale a beneficiului, obținerea unei cantități mai mari de produse cu cheltuieli relativ mai reduse.

Pornind de la necesitatea accentuării rolului factorilor intensivi ai dezvoltării economice în actuala etapă și pe baza unei analize critice a deficiențelor manifestate (în primii patru ani ai cincinalului 1981—1985, un număr important de întreprinderi din industrie și agricultură nu și-au îndeplinit integral sarcinile referitoare la beneficii, sau la reducerea cheltuielilor materiale), este necesar ca, în perioada următoare, așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., o atenție deosebită să se acorde *„înfăptuirii sarcinilor de reducere a cheltuielilor de producție în industria republicană prevăzute în cincinalul viitor — de circa 110 lei la 1 000 lei producție-marfă. Cu cît vom asigura reducerea cheltuielilor materiale și de producție și creșterea rentabilității și eficienței, cu atît vom determina o sporire mai mare a bogăției naționale, a venitului național — baza sigură a dezvoltării societății noastre socialiste și a ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului“* [1].

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**, *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 29

11

SISTEMUL DE PREȚURI

Prețul — expresie bănească a valorii mărfii — este un element de bază al mecanismului economic. El îndeplinește un rol esențial în asigurarea circuitului economic național, în evidențierea și stimularea eficienței muncii sociale, în stabilirea și orientarea proporțiilor dintre ramurile și subramurile economiei naționale și în ridicarea nivelului de trai. De aceea, în cadrul politicii de conducere a activității economico-sociale, partidul și statul nostru acordă o atenție deosebită perfecționării sistemului de prețuri, legiferării principiilor, criteriilor și normelor privind regimul prețurilor și tarifelor, în strînsă concordanță cu cerințele reproducției socialiste lărgite în fiecare etapă a construcției socialiste.

1. Conținutul și funcțiile prețurilor. Categorii de prețuri

Prețul — expresie bănească a valorii

Prețurile sînt, înainte de toate, concretizarea acțiunii legii valorii, conform căreia mărfurile se schimbă în funcție de timpul de muncă socialmente necesar pentru producerea lor, adică în funcție de valoarea lor. Cerința esențială care rezultă din aceasta este ca nivelul prețurilor mărfurilor să aibă la bază mărimea valorii, ca evoluția lor să reflecte modificările în timp ale acesteia. Deci, stabilirea prin preț a raporturilor valorice în care mărfurile se află unele față de altele trebuie să aibă la bază cheltuielile de muncă socială necesare pentru producerea și reproducerea lor.

În societatea socialistă prețul este stabilit în mod planificat. Considerînd că toate valorile de întrebuințare, a căror producere a fost prevăzută în plan, răspund unor necesități sociale, se impune ca recunoașterea socială a acestora să fie reflectată și în prețurile practicate, care trebuie să asigure recuperarea cheltuielilor de muncă socială. Așezarea prețurilor în funcție de mărimea valorii înmagazinate în mărfurile respective are efecte pozitive asupra funcționării întregului mecanism economic, asupra tuturor proceselor și fenomenelor economico-sociale.

Stabilirea prețurilor pe baza cheltuielilor sociale de muncă, a valorii, asigură înfăptuirea principiului echivalenței în schimbul de mărfuri, astfel încît fiecare unitate economică ce își încadrează cheltuielile în limitele sociale, normale recuperează costurile de producție și obține venitul net.

Dinamismul cheltuielilor sociale de muncă, cerințele protejării și valorificării resurselor, evoluția prețurilor pe piața internațională și alți factori dau acțiunii de stabilire conștientă și de perfecționare a prețurilor, precum și celei de prevedere a evoluției lor, un caracter permanent și complex. Numai în acest fel, prețul își poate îndeplini funcțiile

și rolul ce-i revin în stimularea producției sociale.

În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, sistemul de prețuri practicat în țara noastră a cunoscut și cunoaște perfecționări substanțiale menite să asigure prețului îndeplinirea cît mai completă a rolului de instrument în măsurarea muncii sociale, a aportului unităților economice și ramurilor la crearea venitului național, în fundamentarea deciziilor adoptate la diferite nivele în vederea sporirii eficienței economice, a aplicării ferme a autogestiunii economico-financiare, în creșterea cointeresării materiale a producătorilor și ridicarea nivelului de trai al membrilor societății.

Funcțiile prețurilor

Pornind de la definirea generală a prețurilor, rezultă că prima lor funcție este aceea de a fi *instrument de măsurare a valorii mărfurilor* și, în acest cadru, *a cheltuielilor de producție și a rezultatelor obținute*, atît la nivelul întreprinderilor, cît și al ramurilor și subramurilor economiei naționale. Volumul mijloacelor de producție consumate — total și pe unitate de produs — este apreciat cu ajutorul prețurilor. La fel, cheltuielile de muncă, ca și toate celelalte cheltuieli, indiferent de natura lor, au expresie bănească. Prin însumarea acestora se obține ceea ce denumim cost de producție, și la care vine să se adauge partea corespunzătoare de venit net, de valoare nou creată de munca pentru societate, formîndu-se prețul de vînzare al mărfii. În acest fel, prin prețuri se evaluează și rezultatele totale obținute, ca și partea de plusprodus inclusă în prețul mărfurilor; se fac calcule de eficiență economică a activității desfășurate, se determină — la scară socială — mărimea produsului social și a venitului național, iar pentru acesta din urmă, împărțirea lui în fond de consum și fond de acumulare.

În al doilea rînd, prețurile sînt un *instrument principal de care dispun organele de conducere și planificare* a activității economico-sociale, cu ajutorul căruia acestea reglementează și exprimă sintetic proporțiile dintre ramurile și subramurile economiei naționale, evaluează și orientează împărțirea resurselor pe domenii de activitate. Cu ajutorul prețurilor se concretizează principalii indicatori ai planului național unic, se apreciază nivelul și eficiența participării la circuitul economic mondial, se fac calcule de transformare a exprimării unor prețuri, din monedă națională, în alte monede, și invers.

Folosirea prețurilor în activitatea de planificare vizează, totodată, stimularea creșterii eficienței cu care este cheltuită munca socială, realizarea integrală a sarcinilor de plan și asigurarea ridicării continue a nivelului de trai al membrilor societății. Prin prețuri se influențează orientarea cererii și a ofertei de mărfuri și servicii și se adaptează planul de producție și desfacere a acestora la cerințele pieței.

În al treilea rînd, prețurile îndeplinesc funcția *de asigurare a circuitului economic în cadrul economiei naționale*, de a favoriza realizarea echilibrului economic. Întreaga cantitate de mărfuri produse, ca volum și structură, este orientată prin plan corespunzător nevoii sociale solvabile și, ca atare, ea are beneficiari potențiali ale căror nevoi de producție și consum urmează a fi satisfăcute. Prețurile și tarifele practicate exprimă raporturile dintre producători, beneficiari și consumatori, dintre întreprinderile socialiste, dintre acestea și populație. Ele mijlocesc aceste raporturi și le facilitează evoluția, asigură desfacerea mărfurilor în volumul și structura produsă, contribuie la asigurarea echilibrului economic.

În al patrulea rînd, prețurile au funcția de *cointeresare materială a producătorilor* — întreprinderi industriale, de construcții, transporturi agricole (de stat și cooperatiste), a producătorilor

individuali — în creșterea producției și ridicarea eficienței muncii sociale, în realizarea integrală și depășirea sarcinilor de plan, în îmbunătățirea calității produselor. Avînd ca element de formare cheltuiala socială de muncă, prețul stimulează pe producător să reducă costurile de producție și să obțină beneficii mai substanțiale — sporindu-și rata rentabilității —, să includă în fabricație mărfuri cu valori unitare mai mari, să îmbunătățească calitatea produselor. Referindu-se la actualizarea prețurilor de producție, de contractare și de achiziții în agricultură, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** arăta că unificarea unor prețuri între sectorul cooperatist, de stat și particular, asigurarea prețurilor unice la aceleași produse și de aceeași calitate vor pune pe toți producătorii în situații comparabile. *„Astfel, fiecare va primi pentru aceeași cantitate de produse același preț: dacă vor avea producții mai mari sau de mai bună calitate, vor primi, desigur, în mod corespunzător, venituri mai mari. Vom stimula, astfel, prin prețuri legale lupta pentru producții mari și de calitate, atît în sectorul vegetal, cerealier, cît și în legumicultură și în zootehnie"* [1].

În al cincilea rînd, prețurile joacă un rol de prim ordin în realizarea obiectivelor politicii economice și sociale a partidului nostru, sînt un instrument principal al acesteia.

În acest cadru, ele sînt un *mijloc de redistribuire a unei părți a venitului național*, de repartizare finală a acestuia în fond de acumulare și fond de consum. Această funcție se realizează prin abaterea unor prețuri de la valoare. În genere, prețul se poate abate de la valoare — spontan în condițiile producției de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, conștient în societatea socialistă —, dar el va tinde mereu spre ceea ce trebuie să reprezinte, spre valoare.

În societatea socialistă, abaterea respectivă este una din formele de concretizare a folosirii prețului ca instrument al politicii economice, ca mijloc de realizare a unor obiective stabilite. Această abatere, indiferent de sens, nu poate depăși însă anumite limite, nu poate rupe prețul de ceea ce il determină, adică de valoare. Altfel, unele întreprinderi ar fi puse în situația de a încasa mult mai mult sau mult mai puțin decît cheltuielile de muncă efectuate de ele, de a avea rentabilități exagerate sau de a fi lipsite de rentabilitate. În ambele situații, imaginea valorică a cantității și calității activității desfășurate ar fi deformată, principiile eficienței și ale cointeresării, ale autogestiunii economico-financiare ar fi încălcate.

Prin folosirea unor prețuri mai mari, respectiv mai mici decît valoarea, se stimulează protejarea unor resurse și consumarea altora, se influențează echilibrarea raportului cerere-ofertă, se limitează consumul unor articole de lux și care nu sînt de strictă necesitate și se creează condiții superioare de accesibilitate pentru unele medicamente, articole pentru copii, anumite cărți etc. Cum aceste abateri privesc, în special, prețurile de vînzare a mărfurilor, prin intermediul lor se formează venituri suplimentare — după caz — ale statului sau ale populației.

Principalele categorii de prețuri

Prețul are la bază elementele constitutive ale valorii, pe care o exprimă. Aceasta înseamnă că el este format din costul de producție și venitul net al societății. Dat fiind că la producerea și desfacerea mărfurilor participă unitățile productive, statul socialist și unitățile comerciale, rezultă că fiecăruia dintre participanții menționați trebuie să-i revină o parte corespunzătoare din venitul net. Posibilitatea încasării, de către fiecare din aceștia, a unei anumite părți din venitul net, implică folosirea

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 16—17 decembrie 1980*, Editura Politică, București, 1980, p. 13.

mai multor categorii de prețuri. Aceasta, tocmai ca expresie a diviziunii sociale a muncii, a relațiilor dintre întreprinderile de producție, dintre acestea și cele de desfacere, dintre întreprinderi și stat, ca și a relațiilor lor cu membrii societății în calitate de consumatori.

Necesitatea practicării mai multor categorii de prețuri decurge și din faptul că nu întotdeauna cumpărătorul mărfurilor este și consumatorul lor final. Mărfurile intrate în procesul schimbului nu au toate aceeași destinație. Unele (mijloace de producție) sînt folosite pentru producerea altor mărfuri, altele sînt revîndute fără a cunoaște anumite transformări — dar fiind totuși conservate, ambalate etc. —, intrînd în consumul sau folosința personală a membrilor societății.

Pornind de la cele precizate înseamnă că, de fapt, categoriile de preț sînt niveluri de preț pentru aceeași marfă, dar aceasta nu impune ca toate mărfurile să cunoască aceleași trepte în procesul realizării lor, și deci toate categoriile de prețuri.

Privind procesul de stabilire a prețurilor în sensul mișcării mărfii de la producător la consumator, sistemul de prețuri din economia noastră națională cuprinde următoarele categorii de prețuri: * prețuri ale producătorilor — care revin unităților industriale, de construcții-montaj, agricole, precum și altor producători; prețuri de livrare — la care circulă produsele între unitățile socialiste; prețuri cu amănuntul — pentru desfacerea produselor și executarea lucrărilor de construcții către populație; tarife — pentru serviciile prestate unităților socialiste și populației.

Prețurile și tarifele pot fi fixe (se aplică la nivelul la care au fost stabilite) și limită (au un nivel maxim ce nu poate fi depășit și în cadrul căruia se pot stabili sau practica prețuri mai mici), și unele și altele putînd fi unice sau diferențiate.

Categoria de prețuri ale producătorilor cuprinde: a) prețurile de producție, care se stabilesc atît pentru mijloacele de producție industriale, cît și pentru bunurile de consum, alimentare și nealimentare, și sînt alcătuite din costurile de producție și beneficiul normat, iar pentru unele ramuri industriale mai cuprind și prelevarea pentru societate. În acest fel, ele asigură unităților producătoare ce lucrează în condiții normale de dotare, organizare și gospodărire, recuperarea costurilor și un beneficiu. Prețurile de producție se folosesc și pentru produsele agricole vegetale și animale, livrate de unitățile agricole de stat la fondul central; b) prețuri de contractare și prețuri de achiziție, la care cooperativele agricole de producție, membrii acestora și producătorii individuali vînd produsele lor statului; c) prețuri pe obiecte de construcții, prețuri pe părți de obiecte, pe unități fizice și de folosință și prețuri de deviz, pentru lucrările de construcții-montaj.

Prețurile de livrare sînt prețurile la care întreprinderile industriale de stat vînd bunurile de consum întreprinderilor comerciale, ca și prețurile cu care se livrează produsele agricole de către organizațiile achizitoare. Prețul de livrare cuprinde, pe lîngă prețul de producție, impozitul pe circulația mărfurilor și alte prelevări la bugetul de stat. Pentru mijloacele de producție industriale, prețurile de livrare se situează, de regulă, la nivelul prețurilor de producție, și numai în cazurile prevăzute de lege ele cuprind și impozit pe circulația mărfurilor și alte prelevări la bugetul de stat.

Prețurile cu amănuntul sînt cele la care se vînd bunurile de consum și alte produse destinate aprovizionării populației. Aceleași prețuri se aplică și la vînzările prin rețeaua comerțului cu amănuntul către unitățile de stat, cooperatiste și alte organizații obștești. Prețurile cu amănuntul cuprind, pe

---

* Vezi *Legea Nr. 19/1971 cu privire la regimul prețurilor și tarifelor*, ediția a II-a, 1977, p. 5.

lîngă prețul de livrare, adaosul (rabatul) comercial — destinat acoperirii cheltuielilor normate pentru desfacerea mărfurilor și asigurării unui beneficiu organizațiilor comerciale.

Tarifele se aplică în domeniul serviciilor prestate unităților socialiste și populației. Ca și în cazul prețurilor cu amănuntul, tarifele au același nivel indiferent de beneficiul serviciilor, și sînt formate din costuri, beneficiu și impozit pe circulația mărfurilor.

Sistemul de prețuri este o componentă esențială a mecanismului economic. Avînd profunde implicații asupra tuturor proceselor și fenomenelor economico-sociale, sistemul de prețuri este pîrghia economică cu ajutorul căreia se acționează nemijlocit pentru realizarea obiectivelor propuse. Mărimea prețului, în cazul fiecărei categorii, trebuie astfel stabilită încît să asigure recuperarea cheltuielilor recunoscute ca necesare, pe toate treptele producției și desfacerii și încasarea plusprodusului în condiții de înaltă eficiență economică — conform prevederilor legale.

2. Bazele stabilirii prețurilor

Cerința principală în domeniul prețurilor este ca ele să corespundă valorii sociale a mărfurilor respective. Pornind de la acest adevăr, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat că *„...prețul de cost și de producție trebuie neapărat, și în orice condiții, să exprime cît mai corect cheltuielile materiale și de muncă pentru realizarea unui produs"* [1].

Costul de producție — element principal în stabilirea prețului

Stabilirea prețului include precizarea costurilor ce trebuie să stea la bază, precum și determinarea formelor și mărimii părților de plusprodus ce trebuie cuprinse în fiecare categorie de preț. Legea cu privire la regimul prețurilor și tarifelor precizează că diferitele categorii de prețuri, precum și tarifele se stabilesc avîndu-se în vedere următoarele elemente:

— *costurile antecalculate*, care cuprind totalitatea cheltuielilor normate necesare executării produsului sau prestării serviciului;

— *beneficiul*, care contribuie la asigurarea reproducției lărgite, precum și la cointeresarea unităților economice și a colectivelor de oameni ai muncii pentru îndeplinirea și depășirea tuturor indicatorilor de plan.

La elementele de mai sus se adaugă, după caz:

— *impozitul pe circulația mărfurilor* sau alte prelevări la bugetul de stat, în funcție de politica economică și financiară a statului;

— *rabatul (adaosul) comercial, destinat acoperirii cheltuielilor* pentru desfacerea mărfurilor și asigurarea unui beneficiu organizațiilor comerciale.

Costurile de producție antecalculate — care stau la baza stabilirii oricărei categorii de prețuri — se calculează pe baza normelor de consum, determinate științific și revizuite ori de cîte ori este necesar. Legea interzice luarea în considerare — în costurile antecalculate a rebuturilor, amenzilor, penalizărilor și altor cheltuieli neproductive, ca și a oricăror cheltuieli nejustificate rezultate din organizarea defectuoasă a producției și a muncii. Este, de asemenea, interzisă includerea în costurile ante-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la ședința de lucru comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, 9 februarie* 1982, Editura Politică, p. 14.

calculate a cheltuielilor suplimentare determinate de folosirea unor materii prime și materiale de calitate mai ridicată și a unor forțe de muncă cu calificare superioară celor care sînt necesare pentru executarea normală a produsului.

La baza stabilirii prețurilor unice, pentru mărfurile care se produc în mai multe întreprinderi, stau costurile medii la nivel de ramură, antecalculate, care se determină prin luarea în calcul a cheltuielilor respective din toate unitățile care produc aceleași produse, iar pentru produsele la care nu se stabilesc prețuri unice, se pornește de la costurile antecalculate ale unităților subordonate organului sau organizației care stabilește prețurile. În toate cazurile, stabilirea prețurilor este precedată de analiza critică a costurilor pe fiecare unitate producătoare.

Nivelul beneficiului pe ramuri și subramuri se calculează avîndu-se în vedere obținerea unor rentabilități sporite în ramurile de prelucrare finală și a unor rentabilități mai reduse în ramurile primare și intermediare. Beneficiul astfel determinat se raportează la costurile de producție totale ale ramurii sau subramurii, obținîndu-se rata rentabilității medii pe ramură sau subramură. În cadrul acestei medii, beneficiul este diferențiat pe produse, în funcție de cerințele politicii economice și de necesitățile de corelare.

Conform Legii privind actualizarea și îmbunătățirea corelării, pe principii economice, a prețurilor de producție și de livrare*, prețurile și tarifele în vigoare de la 1 ianuarie 1981 sînt determinate în raport cu costurile reale de producție, în condițiile reducerii maxime a consumurilor de materii prime, materiale, energie și combustibil și ținîndu-se seama de modificările intervenite în prețurile externe ale materiilor prime și materialelor din import. În urma actualizării, pe ansamblul industriei extractive se va realiza o rentabilitate medie de 6%, la energie electrică și termică — de 9%, în industria metalurgică — de 14%.

---

ea privind actualizarea și îmbu-
rii, pe principii economice, a pre-
ducție și de livrare a produselor
socialiste, precum și a prețurilor
de contractare și de achiziții în
Scînteia" din 19 decembrie 1980.

Prețurile și valoarea de întrebuințare

Pentru a se realiza ca valoare, mărfurile produse trebuie să aibă utilitate socială, munca cheltuită să fie înmagazinată în valori de întrebuințare socialmente utile. Cantități egale de muncă pot fi înmagazinate în valori de întrebuințare diferite care să nu aibă același grad de recunoaștere socială. La fel, produse cu același grad de recunoaștere socială pot conține cantități diferite de muncă. Ca urmare, în stabilirea prețurilor trebuie să se țină seama și de proprietățile mărfii, de valoarea ei de întrebuințare. Astfel, prețurile diferitelor produse se vor corela încît să exprime și raporturile dintre valorile de întrebuințare ale acestora, concretizate în caracteristicile tehnice-funcționale, de durabilitate, estetice, de confort și alte asemenea caracteristici.

Luînd în considerare valoarea de întrebuințare a mărfii, utilitatea ei, produsele care se pot înlocui reciproc trebuie să aibă același preț sau preț apropiat, chiar dacă pentru obținerea lor s-au cheltuit cantități inegale de muncă. Și invers, prețul unitar al valorilor de întrebuințare pentru care s-au cheltuit cantități egale de muncă, dar satisfac necesități diferite, va fi în funcție și de urgența și importanța acelor necesități.

În acest context poate fi menționat și cazul produselor noi, al căror preț trebuie să stimuleze atît producerea și asimilarea, cît și extinderea folosirii lor în vederea promovării progresului teh-

calculate a cheltuielilor suplimentare determinate de folosirea unor materii prime și materiale de calitate mai ridicată și a unor forțe de muncă cu calificare superioară celor care sînt necesare pentru executarea normală a produsului.

La baza stabilirii prețurilor unice, pentru mărfurile care se produc în mai multe întreprinderi, stau costurile medii la nivel de ramură, antecalculate, care se determină prin luarea în calcul a cheltuielilor respective din toate unitățile care produc aceleași produse, iar pentru produsele la care nu se stabilesc prețuri unice, se pornește de la costurile antecalculate ale unităților subordonate organului sau organizației care stabilește prețurile. În toate cazurile, stabilirea prețurilor este precedată de analiza critică a costurilor pe fiecare unitate producătoare.

Nivelul beneficiului pe ramuri și subramuri se calculează avîndu-se în vedere obținerea unor rentabilități sporite în ramurile de prelucrare finală și a unor rentabilități mai reduse în ramurile primare și intermediare. Beneficiul astfel determinat se raportează la costurile de producție totale ale ramurii sau subramurii, obținîndu-se rata rentabilității medii pe ramură sau subramură. În cadrul acestei medii, beneficiul este diferențiat pe produse, în funcție de cerințele politicii economice și de necesitățile de corelare.

Conform Legii privind actualizarea și îmbunătățirea corelării, pe principii economice, a prețurilor de producție și de livrare*, prețurile și tarifele în vigoare de la 1 ianuarie 1981 sînt determinate în raport cu costurile reale de producție, în condițiile reducerii maxime a consumurilor de materii prime, materiale, energie și combustibil și ținîndu-se seama de modificările intervenite în prețurile externe ale materiilor prime și materialelor din import. În urma actualizării, pe ansamblul industriei extractive se va realiza o rentabilitate medie de 6%, la energie electrică și termică — de 9%, în industria metalurgică — de 14%.

Prețurile și valoarea de întrebuințare

Pentru a se realiza ca valoare, mărfurile produse trebuie să aibă utilitate socială, munca cheltuită să fie înmagazinată în valori de întrebuințare socialmente utile. Cantități egale de muncă pot fi înmagazinate în valori de întrebuințare diferite care să nu aibă același grad de recunoaștere socială. La fel, produse cu același grad de recunoaștere socială pot conține cantități diferite de muncă. Ca urmare, în stabilirea prețurilor trebuie să se țină seama și de proprietățile mărfii, de valoarea ei de întrebuințare. Astfel, prețurile diferitelor produse se vor corela încît să exprime și raporturile dintre valorile de întrebuințare ale acestora, concretizate în caracteristicile tehnice-funcționale, de durabilitate, estetice, de confort și alte asemenea caracteristici.

Luînd în considerare valoarea de întrebuințare a mărfii, utilitatea ei, produsele care se pot înlocui reciproc trebuie să aibă același preț sau preț apropiat, chiar dacă pentru obținerea lor s-au cheltuit cantități inegale de muncă. Și invers, prețul unitar al valorilor de întrebuințare pentru care s-au cheltuit cantități egale de muncă, dar satisfac necesități diferite, va fi în funcție și de urgența și importanța acelor necesități.

În acest context poate fi menționat și cazul produselor noi, al căror preț trebuie să stimuleze atît producerea și asimilarea, cît și extinderea folosirii lor în vederea promovării progresului teh-

---

*ea privind actualizarea și îmbu-rii, pe principii economice, a pre-ucție și de livrare a produselor socialiste, precum și a prețurilor de contractare și de achiziții în Scînteia" din 19 decembrie 1980.

nic. Noile produse trebuie însă să prezinte îmbunătățiri substanțiale, să conducă la o reală îmbogățire a gamei de produse existente și să asigure o eficiență sporită la beneficiar (la un efect util egal, cheltuieli mai mici sau cel mult la același nivel cu cele determinate de folosirea produselor similare existente).

Luarea în considerare a valorii de întrebuințare în stabilirea prețurilor stimulează producătorii să înlocuiască produsele vechi cu altele moderne, să introducă în fabricație produse noi, face ca prețul să fie un instrument de promovare a progresului tehnic, de modernizare a structurii economiei naționale — înainte de toate a industriei.

În strînsă legătură cu valoarea de întrebuințare se află calitatea produsului. Mărfurile cu aceeași destinație, dar de calități diferite nu au același grad de satisfacere a necesităților și, în consecință, trebuie să aibă prețuri diferite, chiar dacă timpii necesari producerii lor corespund. Stabilirea diferenței de prețuri se face pornindu-se de la efectul util obținut în consumul mărfii respective.

Prin diferențierea prețurilor în funcție de calitate, trebuie stimulată nu numai producția mărfurilor de calitate superioară, ci și consumul sau folosirea lor. Ca atare, efectul util obținut de pe urma calității superioare, tradus prin preț într-o sumă de bani, trebuie astfel repartizat între producător și beneficiar încît să-i stimuleze pe amîndoi— atît producerea, cît și consumul de mărfuri cu calități superioare.

Prețul — factor de influențare a raportului dintre cerere și ofertă

În condițiile producției de mărfuri, nevoia socială se manifestă prin cererea solvabilă pentru o anumită marfă, cerere care este influențată atît de capacitatea totală de plată a consumatorilor, cît și de structura consumului. Cererea poate însă explica prețul numai dacă este privită în raport cu oferta reprezentată prin cantitatea de mărfuri produse și date spre vînzare.

Structura mărfurilor oferite trebuie să corespundă structurii cererii sociale. În realitate, cererea este influențată de o multitudine de factori economici și extraeconomici și, în consecință, este extrem de mobilă. Oferta se adaptează cererii, ceea ce însă nu se înfăptuiește în mod automat.

În țara noastră prețurile, în majoritatea lor, sînt fixe pentru o anumită etapă și unice pentru aceeași marfă, indiferent de locul realizării și de raportul concret dintre cerere și ofertă. Aceasta nu înseamnă însă că raportul dintre cerere și ofertă nu trebuie avut în vedere la formarea prețurilor. El nu determină oscilații ale prețului pe piața organizată, însă este luat în calcul atunci cînd se stabilește prețul pentru o anumită perioadă. De asemenea, ca și în condițiile oricărei producții de mărfuri, mărirea prețului influențează la rîndu-i, raportul dintre cerere și ofertă.

Există mărfuri pentru a căror producere, în momentul dat, societatea nu dispune de capacitatea necesară satisfacerii cererii. În aceste cazuri se pot stabili prețuri mai mari, temperindu-se în mod corespunzător cererea pentru aceste mărfuri și, implicit sporind-o pentru altele — atît ca rezultat al disponibilităților bănești rezultate din reorientarea cererii, cît și prin prețurile mai mici practicate pentru alte mărfuri la care se dorește fie stimularea cererii, fie asigurarea posibilității consumării lor de către toate categoriile populației.

Pornind de la necesitatea ca oamenii muncii cu venituri mai reduse să poată găsi produsele de care au nevoie în raport cu posibilitățile lor, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** insista să se păstreze neapărat raportul stabilit prin plan între produsele cu prețuri mai mici, produsele cu prețuri medii și produsele cu prețuri mari.

Tot astfel se poate pune problema utilizării prețurilor și pentru orientarea consumului în anumite direcții. De exemplu, dacă se urmărește economisirea unui gen de materie primă, de combustibil etc., se pot practica prețuri majorate atît la resursele în cauză, cît și la produsele fabricate din materiile prime respective, chiar dacă pentru ele s-au făcut aceleași cheltuieli de muncă ca și pentru cele obținute sau fabricate din resurse ce se găsesc în cantități mai mari sau care se regenerează la intervale mai mici și față de care restricțiile sînt reduse.

3. Perfecționarea sistemului de prețuri în țara noastră

Necesitatea perfecționării sistemului de prețuri

Schimbările care au loc în condițiile de producție, precum și în volumul și structura nevoii sociale, fac din prețuri una dintre cele mai mobile pîrghii economice supuse cu necesitate unui proces de perfecționare. Pe măsura dezvoltării economiei și a creșterii complexității relațiilor economice, crește rolul prețurilor în efectuarea schimburilor între sectoare, ramuri și întreprinderi, în ridicarea eficienței producției și circulației mărfurilor, în asigurarea stabilității monetare, în ridicarea planificată a nivelului de trai.

În acest spirit, în perioada care a trecut de la Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, au fost adoptate măsuri de perfecționare continuă a sistemului de prețuri. Dintre coordonatele acestei acțiuni menționăm: așezarea prețurilor pe baza cheltuielilor sociale de producție și eliminarea din costuri a cheltuielilor nejustificate; formarea unor corelații mai bine fundamentate între prețurile diferitelor produse, corelații care să asigure o circulație normală a mărfurilor, să contribuie la economisirea și valorificarea superioară a materiilor prime, la dezvoltarea cooperării întreprinderilor, la raționalizarea importurilor; diferențierea mai accentuată a prețurilor în funcție de calitate; o politică de prețuri unitară, coordonată la scara întregii economii; un control ferm în domeniul prețurilor; perfecționarea metodologiei de formare și planificare a evoluției prețurilor.

Evoluția planificată a prețurilor

O trăsătură esențială a politicii de prețuri în țara noastră o constituie controlul ferm și evoluția planificată a prețurilor. Controlul exercitat în domeniul prețurilor, strictețea cu care s-a respectat cerința de a se permite modificări numai în limitele planificate, au făcut ca sistemul nostru de prețuri să se caracterizeze prin stabilitate. Astfel, în cincinalul 1971—1975, indicele prețurilor cu amănuntul și al tarifelor serviciilor a fost de 105,3%, în cincinalul 1976—1980, de 109,1%; prin măsurile adoptate în 1982, indicele mediu al prețurilor cu amănuntul la ansamblul desfacerilor de bunuri de consum a crescut cu 14,8%. De asemenea, în perioada 1986—1990, așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al partidului, *se va asigura stabilitatea prețurilor cu amănuntul și a tarifelor pentru servicii în limitele planificate*, indicele acestora urmînd să se încadreze între 1,1—1,3% anual.

Această evoluție contrastează puternic cu grava instabilitate care caracterizează economia mondială, cu procesele inflaționiste și creșterile haotice de prețuri din țările capitaliste și de pe piața mondială.

Corelarea pe baze economice a prețurilor și principiile înfăptuirii ei în etapa actuală

Pentru ca sistemul de prețuri să-și poată exercita în continuare rolul în stimularea creșterii economice, el tre-

buie să reflecte schimbările care au intervenit în condițiile interne de producție și în nivelul prețurilor externe, să fie supus acțiunii de corelare și actualizare. La Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1980, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, analizînd factorii care au dus la măsurile de actualizare a prețurilor adoptate de plenară, a arătat că este vorba, înainte de toate, de creșterea costurilor de producție la petrol, cărbune și la alte materii prime realizate în țară, care a făcut necesară subvenționarea activității acestor sectoare de la buget, în condițiile în care întreprinderile din ramurile prelucrătoare înregistrau beneficii prea mari. Pierderile înregistrate de industria extractivă, ca și beneficiile mari obținute de ramurile prelucrării finale, făceau dificilă înfăptuirea autogestiunii economice, slăbeau interesul și semnificația reală a economisirii resurselor și deformau proporțiile valorice între ramuri, aportul acestora la crearea venitului național, îngreuind aplicarea noului mecanism economico-financiar.

În același timp, s-a ținut seama și de creșterile mari ale prețurilor la petrol și alte materii prime pe piața mondială.

Actualizarea și îmbunătățirea corelării prețurilor de producție și de livrare au la bază principiile economice definite cu claritate de secretarul general al partidului nostru și prevăzute de legea adoptată de Marea Adunare Națională în decembrie 1980:

a) corelarea prețurilor în raport de costurile normate de producție și prețurile externe ale importului, asigurîndu-se raporturi valorice corespunzătoare între ramurile și subramurile economiei naționale;

b) rentabilizarea tuturor produselor și activităților, în principal pe seama reducerii cheltuielilor de producție, îndeosebi materiale; stabilirea prețurilor se va face pe baza costurilor planificate, încît acestea să reflecte numai cheltuieli strict necesare;

c) întărirea autogestiunii economico-financiare a tuturor unităților, buna funcționare a noului mecanism economico-financiar;

d) îmbunătățirea corelațiilor de prețuri pe scara valorilor de întrebuințare a produselor și stimularea, prin preț, a ridicării calității produselor, valorificării superioare a materiilor prime și a materialelor, utilizării materialelor refolosibile, creșterii eficienței exporturilor și a întregii activități de comerț exterior;

e) stabilirea de prețuri unice pentru produsele importante pentru economie fabricate de unitățile din subordinea mai multor ministere sau organe centrale și locale;

f) menținerea, de regulă, la nivelul actual, a prețurilor produselor din ramurile finale, cu excepția acelora la care se constată decorelații față de alte produse sau la care influența majorării costului materiilor prime, combustibililor, energiei nu poate fi suportată în cadrul rentabilității în vigoare;

g) folosirea cu maximă eficiență a tuturor mijloacelor de transport, optimizarea transportului și creșterea gradului de utilizare a vehiculelor;

h) folosirea de noi tehnologii și soluții constructive, reducerea consumului de materiale și creșterea productivității muncii la lucrările de construcții.

Pe baza acestor principii, începînd de la 1 ianuarie 1981, a avut loc majorarea prețurilor de producție și de livrare din industrie cu circa 13%, precum și a prețurilor de producție, de contractare și de achiziții din agricultură cu aproape 12%. Pe baza măsurilor luate s-a asigurat în continuare o stabilitate corespunzătoare a tuturor categoriilor de prețuri, în anul 1984 indicele prețurilor bunurilor destinate consumului populației fiind cu aproape 2 procente sub cel planificat.

Aceste măsuri s-au repercutat asupra celorlalte sectoare economice, conducînd la creșterea costurilor de producție, sensibil influențate în același sens și de majorările de prețuri la energie

și la materiile prime din import. Ca urmare, s-a creat o neconcordanță, la unele produse prețul de vînzare cu amănuntul fiind mai mic decît prețul de producție și de livrare — în unele cazuri chiar mai mic decît costurile —, ceea ce contravine principiilor autogestiunii economico-financiare și stimulării producției. Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în noiembrie 1981 *„. . . realizarea unei politici juste a prețurilor, păstrarea unor raporturi corespunzătoare între prețul de cost, prețul de producție și prețul de desfacere constituie o cerință legică obiectivă a bunei conduceri a activității economice, a construcției socialismului și comunismului"*.[1] De aceea, actualizarea și îmbunătățirea prețurilor din industrie și a prețurilor produselor agricole au impus cu necesitate corelarea corespunzătoare a prețurilor de desfacere cu amănuntul. Trebuie luat în considerare și faptul că la unele produse, cum sînt zahărul, uleiul, orezul, prețurile au rămas neschimbate de 25—30 de ani; în această perioadă veniturile populației au crescut de peste 10 ori, iar retribuția, de circa 7 ori. Ca urmare, la începutul anului 1982 au fost majorate prețurile bunurilor agroalimentare, în medie cu 35%, luîndu-se, totodată, măsuri pentru acordarea de compensații.

Pornind de la progresele obținute în reducerea efectivă a costurilor de producție, de la prevederile programelor de reducere suplimentară a acestora, precum și de la faptul că la unele produse, piese și subansamble din industria orizontală nivelul rentabilității este nejustificat de mare comparativ cu eforturile reale ale producătorilor, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința sa din 26 octombrie 1984 a stabilit limite maxime ale rentabilității la o serie de produse și lucrări. Pe această bază, prețurile de producție și de livrare urmau să se reducă cu peste 15 miliarde lei, creîndu-se condiții pentru diminuarea, în continuare, a costurilor la produsele finale, precum și pentru reducerea prețurilor acestor produse, cu efecte favorabile asupra eficienței întregii activități economice. Măsurile luate se înscriu pe linia preocupărilor constante ale partidului nostru de îmbunătățire a activității economice, de perfecționare a mecanismului economico-financiar — a cărui componentă este și sistemul de prețuri —, de creștere a eficienței economice. Perfecționarea sistemului de prețuri este o coordonată permanentă a politicii economice a partidului nostru, reflectînd dinamismul producției, modificările ce intervin în eficiența utilizării factorilor producției, în volumul și structura nevoilor sociale etc., aflată într-o strînsă corelație cu evoluția veniturilor oamenilor muncii, în vederea ridicării necontenite a nivelului de trai material și spiritual al membrilor societății.

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Expunere la plenara comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, 25 noiembrie* 1981, Editura Politică, București, p. 34.

12

REPARTIȚIA DUPĂ MUNCĂ

Repartiția reprezintă procesul și faza reproducției sociale care distribuie, în anumite proporții, bunurile materiale și spirituale și înfăptuiește, astfel — alături de schimb — legătura dintre producție și consum. Însoțind în mod necesar producția, repartiția se concretizează într-un sistem de relații specifice, care exercită un rol activ asupra producției și consumului, asupra întregului sistem al reproducției. De aceea, partidul nostru acordă o atenție deosebită perfecționării metodelor și formelor de repartiție în concordanță cu cerințele fiecărei etape a construcției socialiste.

1. Legea repartiției după muncă

Conținutul și trăsăturile repartiției în socialism

Potrivit teoriei marxiste, în socialism, între membrii societății se repartizează acea parte a produsului nou creat care nu este destinată satisfacerii unor nevoi generale. Criticînd ideea lui **F. Lassalle**, după care în socialism muncitorii vor primi *„rezultatul integral, deplin al muncii lor"*, **K. Marx** arăta în lucrarea „Critica programului de la Gotha" [1], că deși în societatea socialistă produsul social aparține celor ce muncesc, acesta nu poate fi repartizat în întregime și direct pentru consumul individual. El arăta că produsul social, creat prin munca liberă de exploatare a tuturor celor ce muncesc, este folosit pentru: a) înlocuirea mijloacelor de producție consumate; b) lărgirea producției și formarea fondurilor de rezervă și de asigurare; c) acoperirea unor nevoi social-culturale (educație, asistență socială, ocrotirea sănătății, întreținerea administrației de stat etc.). După constituirea acestor fonduri sociale se formează fondul de consum individual, care se repartizează direct membrilor societății pentru satisfacerea necesităților lor personale.

În acest sens, restrîns, repartiția este un proces economic care intervine între societate, unitățile economice și membrii societății, proces în cadrul căruia se determină, după anumite legi economice (legea economică fundamentală a socialismului, legea reproducției socialiste lărgite, legea repartiției după muncă), partea ce revine în mod direct fiecărui participant la activitatea economico-socială, pentru satisfacerea trebuințelor individuale.

Relațiile de producție socialiste fac ca repartiția bunurilor materiale și spirituale să se realizeze în interesul întregii societăți și al fiecărui membru în parte. Proprietatea socialistă asigură o poziție egală tuturor membrilor societății față de mijloacele de producție, același loc social în procesul de producție. Dreptul de proprietate asupra mijloacelor de producție se transformă într-un drept real numai în procesul de producție prin intermediul muncii de-

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 19, Editura Politică, București, 1964, p. 19.

puse și, de aceea, *munca reprezintă condiția hotărîtoare a participării la procesul de repartiție*. În felul acesta, proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție generează obligativitatea muncii și, în același timp, duce în mod necesar la instituirea unui *criteriu unic de repartiție pentru toți membrii societății — munca depusă și rezultatele obținute*.

Repartiția trebuie privită deci în legătură organică cu producția. În cadrul raportului dialectic de interconditionare dintre producție și repartiție, rolul determinant îl are producția, deoarece se pot repartiza numai bunurile create. La rîndul său, repartiția are un rol activ asupra producției, formele și metodele ei trebuind să fie, în fiecare etapă a construcției socialiste, în concordanță cu cerințele stimulării producției de bunuri materiale și servicii, precum și ale folosirii eficiente a muncii sociale.

Conținutul legii repartiției după muncă

Repartizarea bunurilor de consum după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii reprezintă o cerință determinată, în mod obiectiv, de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție în prima fază a societății comuniste și de specificul relațiilor de producție socialiste, de caracterul muncii sociale. a) Nivelul de dezvoltare a forțelor de producție nu este atît de ridicat încît să asigure abundența de bunuri materiale care să permită repartiția lor după nevoi. b) În socialism continuă să existe deosebiri esențiale între oamenii muncii, fizice și intelectuale, între cei calificați și cei necalificați, între nivelul de calificare al diferiților lucrători etc. Ca urmare, în aceeași unitate de timp, oamenii muncii creează mase diferite de valoare nouă, de valori de întrebuințare și, în general, dau societății rezultate diferite. c) De asemenea, în prima fază a societății comuniste, munca nu a devenit încă o necesitate vitală pentru toți membrii societății. Mai trebuie menționat că, la unii membri ai societății, există manifestări și atitudini nesocialiste față de muncă, față de avutul obștesc, rămășițe ale vechii orînduiri, exprimate în tendința de a da mai puțin, dar de a primi mai mult din partea societății, de a neglija interesele generale ale societății.

De aceea, în socialism este obiectiv necesar un asemenea mod de repartiție prin care, nivelul părții repartizate să fie pus în legătură directă și nemijlocită cu cantitatea, calitatea și importanța muncii prestate, dreptul producătorilor de a primi de la societate trebuind să fie proporțional cu munca depusă și cu rezultatele obținute.

Determinarea obiectivă a modului de repartiție în cadrul relațiilor de producție socialiste este reflectată de cerințele *legii repartiției după muncă*, al cărei conținut își găsește expresia în principiul: *„de la fiecare după capacități, fiecăruia după munca sa"*. Aceasta înseamnă că, la muncă egală și rezultate egale, toți membrii societății primesc o parte egală din produsul nou creat, din fondul de consum individual.

Legea economică a repartiției după muncă exprimă legăturile esențiale ce se formează în cadrul economiei socialiste, în procesul distribuirii acelei părți din venitul național destinate consumului individual și potrivit căreia repartiția se face în raport cu cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii. **Ea exprimă, astfel, necesitatea măsurării și satisfacerii nevoilor de consum individual în raport cu munca social-mente utilă și efectiv prestată. Aplicarea ei presupune atît folosirea celor mai corespunzătoare forme de măsurare a muncii și a repartiției rezultatelor acesteia, cît și asigurarea unei interdependențe juste între rezultate și venituri, în așa fel încît diferențierile în repartiție să fie bazate pe cantitatea și calitatea muncii prestate.**

Folosirea conștientă a legii repartiției după muncă presupune ca sistemul de repartizare, în cadrul său general, să asigure: retribuire egală pentru muncă egală, indiferent de sex, vîrstă, naționalitate etc.; retribuire diferențiată în funcție de calificare, calitatea muncii și importanța economico-socială a muncii; corelarea judicioasă între veniturile personale și colective, pe de o parte, și rezultatele individuale, ale unității economice și ale întregii economii, pe de altă parte.

Prin toate acestea socialismul se deosebește principial de capitalism, unde repartiția se caracterizează prin relații de inegalitate și inechitate determinate, pe de o parte de proprietatea capitalistă și relațiile de capital, iar pe de altă parte de persistența unor forme de discriminare în sistemul de salarizare în funcție de rasă și de sex. Astfel, analize recente ale Biroului Internațional al Muncii în mai multe țări capitaliste apreciază că în domeniile salarizării *„egalitatea de tratament între bărbați și femei este mai mult juridică decît reală"*. Luînd ca bază salariile plătite bărbaților, analizele arată că în 1982, la calificare comparabilă, salariile femeilor erau în Japonia cu circa 47% mai mici, iar în țările vest-europene, deși decalajele sînt mai reduse, proporțiile acestora continuă să fie importante: cu 33% în Marea Britanie și Elveția și cu 27% în R.F.G.; potrivit unui raport al Ministerului pentru Problemele Sociale, în Austria femeilor le revine un salariu cu 30—40% mai mic decît bărbaților. În fine, potrivit săptămînalului american „U. S. News and World Report", în 1982 femeile cîștigau în medie 63 de cenți pentru fiecare dolar plătit bărbaților.

2. Egalitate, echitate și cointeresare materială

Conținutul egalității

Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție așază repartiția pe baza normelor și principiilor egalității, eticii și echității socialiste.

Prin conținutul ei, legea repartiției după muncă prezintă *două tendințe fundamentale ale repartiției în socialism*: prima constă în aceea că *repartiția obiectelor de consum se face pentru toți membrii societății, după un criteriu unic*, ca expresie a egalității sociale în repartiție; a doua tendință exprimă fenomenul diferențierii veniturilor provenite din muncă, ca urmare a *corelării nivelului retribuției cu cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii depuse de fiecare individ și cu rezultatele muncii depuse*. Între cele două tendințe se manifestă, în mod obiectiv, o contradicție neantagonică specifică repartiției în socialism, contradicție ce se cere permanent rezolvată prin măsuri de politică economică.

Înțelegerea și rezolvarea acestei contradicții are la bază, înainte de toate, faptul că societatea socialistă asigură dreptul la muncă și creează condițiile necesare ca fiecare cetățean să aibă asigurat locul de muncă în raport cu pregătirea sa și cu necesitățile dezvoltării societății. *„Fiecare cetățean are atît dreptul, dar și obligația să lucreze într-un sector, în raport cu pregătirea sa, acolo unde este necesar, unde este repartizat. Nimeni nu poate avea venitul garantat dacă nu muncește"* [1].

Egalitatea oamenilor muncii constă în dreptul de a fi liberi de exploatare și de a fi proprietari comuni ai mijloacelor de producție, dreptul și datoria

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura Politică, București, 1983, p. 26.

egală de a munci după capacitatea fizică și intelectuală și de a fi retribuiți după munca prestată și rezultatele obținute în realizarea producției, creșterea productivității muncii și a eficienței economice a întregii activități. Prin legarea nemijlocită a veniturilor oamenilor muncii de contribuția adusă și de rezultatele obținute în muncă se asigură un raport direct între drepturile și obligațiile fiecăruia, astfel încît nimeni să nu poată beneficia de drepturi dacă nu își îndeplinește obligațiile față de societate.

Aprecierea modului în care oamenii muncii își exercită aceste drepturi și îndatoriri se face prin muncă, dar acest criteriu unic se aplică, după cum se exprima K. Marx, unor oameni inegali din punct de vedere al contribuției pe care o aduc la creșterea producției și la dezvoltarea generală a societății: în aceeași unitate de timp ei creează valori inegale și cantități diferite de produse și servicii, prestînd munci de calitate și complexitate diferite. Repartiția după muncă nu are nimic cu egalitarismul care neagă sau ignoră necesitatea diferențierilor socialmente necesare în repartiție.

Ca urmare, în prima fază a comunismului, diferențierea veniturilor în funcție de cantitatea, calitatea și importanța muncii trebuie să asigure cointeresarea materială a oamenilor muncii în rezultatele muncii lor și ale întreprinderii în care lucrează.

Cointeresarea materială — cerință a stimulării producției

Cointeresarea materială constituie o pirghie importantă de stimulare a fiecărui lucrător și a colectivelor de oameni ai muncii în participarea lor activă la progresul economic și social al țării. Cointeresarea materială, ca relație obiectivă, oglindește interacțiunea dintre interesele generale, de grup (colective) și personale. Corespunzător acestor categorii de interese, sistemul stimulentelor materiale asigură unitatea lor.

Instrumentele prin care se realizează cointeresarea materială sînt repartiția după muncă, sistemul de participare la beneficii, sistemul de prețuri, sistemul financiar și de credit etc. Mijlocul principal de înfăptuire a cointeresării materiale îl constituie repartiția după muncă, instrumentul prin care se îmbină interesele economice ale oamenilor muncii cu interesele generale ale societății.

Cointeresarea materială are două laturi distincte, indisolubil legate între ele, și anume: *stimularea materială* și *răspunderea materială*. Stimularea materială se realizează prin aceea că retribuția fiecărui om al muncii se află în dependență directă cu realizarea sarcinilor de producție și de serviciu și cu rezultatele individuale și de ansamblu ale unității economice în care lucrează. Răspunderea materială se referă la faptul că cei care nu-și îndeplinesc obligațiile de serviciu, pricinuiesc pagube economiei naționale sau colectivului în care lucrează, resimt material consecințele comportării lor necorespunzătoare.

Îmbinarea organică a celor două laturi ale cointeresării materiale are menirea să asigure în permanență legătura directă între veniturile provenite din muncă și rezultatele obținute în producție. Retribuția tarifară se acordă în raport cu gradul de îndeplinire a sarcinilor încredințate, și anume: integral, dacă au fost realizate toate sarcinile proprii și cele ce decurg din planul unității sau al compartimentului; acordarea unor venituri suplimentare pentru depășirea sarcinilor stabilite; diminuarea retribuției în cazul nerealizării sarcini-

egală de a munci după capacitatea fizică și intelectuală și de a fi retribuiți după munca prestată și rezultatele obținute în realizarea producției, creșterea productivității muncii și a eficienței economice a întregii activități. Prin legarea nemijlocită a veniturilor oamenilor muncii de contribuția adusă și de rezultatele obținute în muncă se asigură un raport direct între drepturile și obligațiile fiecăruia, astfel încît nimeni să nu poată beneficia de drepturi dacă nu își îndeplinește obligațiile față de societate.

Aprecierea modului în care oamenii muncii își exercită aceste drepturi și îndatoriri se face prin muncă, dar acest criteriu unic se aplică, după cum se exprima K. Marx, unor oameni inegali din punct de vedere al contribuției pe care o aduc la creșterea producției și la dezvoltarea generală a societății: în aceeași unitate de timp ei creează valori inegale și cantități diferite de produse și servicii, prestînd munci de calitate și complexitate diferite. Repartiția după muncă nu are nimic cu egalitarismul care neagă sau ignoră necesitatea diferențierilor socialmente necesare în repartiție.

Ca urmare, în prima fază a comunismului, diferențierea veniturilor în funcție de cantitatea, calitatea și importanța muncii trebuie să asigure cointeresarea materială a oamenilor muncii în rezultatele muncii lor și ale întreprinderii în care lucrează.

Cointeresarea materială — cerință a stimulării producției

Cointeresarea materială constituie o pirghie importantă de stimulare a fiecărui lucrător și a colectivelor de oameni ai muncii in participarea lor activă la progresul economic și social al țării. Cointeresarea materială, ca relație obiectivă, oglindește interacțiunea dintre interesele generale, de grup (colective) și personale. Corespunzător acestor categorii de interese, sistemul stimulentelor materiale asigură unitatea lor.

Instrumentele prin care se realizează cointeresarea materială sînt repartiția după muncă, sistemul de participare la beneficii, sistemul de prețuri, sistemul financiar și de credit etc. Mijlocul principal de înfăptuire a cointeresării materiale îl constituie repartiția după muncă, instrumentul prin care se îmbină interesele economice ale oamenilor muncii cu interesele generale ale societății.

Cointeresarea materială are două laturi distincte, indisolubil legate între ele, și anume: *stimularea materială* și *răspunderea materială*. Stimularea materială se realizează prin aceea că retribuția fiecărui om al muncii se află în dependență directă cu realizarea sarcinilor de producție și de serviciu și cu rezultatele individuale și de ansamblu ale unității economice în care lucrează. Răspunderea materială se referă la faptul că cei care nu-și îndeplinesc obligațiile de serviciu, pricinuiesc pagube economiei naționale sau colectivului în care lucrează, resimt material consecințele comportării lor necorespunzătoare.

Îmbinarea organică a celor două laturi ale cointeresării materiale are menirea să asigure în permanență legătura directă între veniturile provenite din muncă și rezultatele obținute în producție. Retribuția tarifară se acordă în raport cu gradul de îndeplinire a sarcinilor încredințate, și anume: integral, dacă au fost realizate toate sarcinile proprii și cele ce decurg din planul unității sau al compartimentului; acordarea unor venituri suplimentare pentru depășirea sarcinilor stabilite; diminuarea retribuției în cazul nerealizării sarcini-

lor de muncă individuale sau colective. Cu alte cuvinte, retribuția se află în raport direct proporțional cu munca prestată și rezultatele obținute. În cazul depășirii producției planificate veniturile cresc în mod corespunzător și nu sînt plafonate; în situația nerealizării producției sau a neîndeplinirii obligațiilor de muncă, retribuția se diminuează în mod corespunzător, fără a se asigura un venit garantat.

În concepția partidului nostru cointeresarea materială acționează simultan și în strînsă legătură cu stimulentele morale specifice socialismului. Ca și cointeresarea materială, stimularea morală are două laturi: *recompensa și răspunderea morală.*

Cele două categorii de stimulente — materiale și morale — acționează simultan, într-o unitate indisolubilă, în care fiecare în parte are ca scop final realizarea interesului general. Rolul stimulenților morali va spori pe măsura înțelegerii lor conștiente de către toți membrii societății ca urmare a intensificării activității de educare politico-ideologică, de ridicare a conștiinței socialiste a maselor.

Echitatea socialistă în repartiție

Repartiția în socialism asigură egalitatea din punct de vedere social, dar nu poate șterge deosebirile dintre oameni în domeniile veniturilor și ale consumului. Referindu-se la principiul socialist al repartiției, **K. Marx** afirma: *„El nu recunoaște deosebiri de clasă căci fiecare muncitor este ca toți ceilalți; el recunoaște însă în mod tacit, ca privilegii firești, dotarea individuală inegală și deci o capacitate de muncă inegală a muncitorului"* [1].

Inegalitățile în venituri și consum care decurg din aplicarea repartiției după muncă și a cointeresării materiale nu trebuie să ia dimensiuni prea mari, trebuind să fie menținute în limite socialmente justificate. De aceea, repartiția în socialism trebuie să se sprijine și pe principiile echității socialiste care implică atît obligativitatea condiționării repartiției de participarea fiecărui membru apt de muncă la activitatea socială cît și inadmisibilitatea unor inegalități și diferențieri în venituri nefondate pe cerințe obiective.

Cerințele echității socialiste sînt reflectate în politica partidului nostru în domeniul repartiției prin aplicarea consecventă a criteriului unic în repartiție, legarea directă a veniturilor de rezultatele obținute, evitarea tendințelor de egalitarism sau de exagerare în repartiție, preocuparea pentru menținerea diferențelor în repartiție în limite socialmente justificate, precum și de combatere a tendințelor de îmbogățire fără muncă. Realizarea principiului echității socialiste în domeniul repartiției și-a găsit reflectarea în reducerea raportului dintre retribuția tarifară minimă și cea maximă de la 1 la 23 în 1950, la 1 la 10 în 1965 și la 1 la 5—5,5 în prezent; partidul nostru consideră că acest raport între veniturile mici și veniturile mari corespunde actualei etape de dezvoltare. Atenuarea diferențierilor are loc și prin folosirea fondului de consum social de care beneficiază într-o măsură sporită cei cu venituri mici, prin apropierea nivelului veniturilor lucrătorilor din agricultura cooperatistă de nivelul retribuției din unitățile de stat etc.

---

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere alese* în 2 vol., vol. II, ed. III-a, Editura Politică, 1967, pag. 14—15.

3. Produsul necesar și formele lui în socialism. Perfecționarea relațiilor de repartiție

Produsul necesar

În mod obiectiv și în socialism produsul nou se împarte în produs necesar (produs pentru sine) și plusprodus (produs pentru societate), iar munca ce îl creează în muncă pentru sine și muncă pentru societate. În calitate de posesor al forței de muncă și de participant individual la procesul de producție, fiecare lucrător din sfera productivă obține produsul necesar, iar colectivitatea, în calitate de posesoare a mijloacelor de producție, reține plusprodusul (produsul pentru societate), în vederea satisfacerii necesităților sociale generale.

Produsul necesar este acea parte a produsului nou creat destinată satisfacerii principalelor nevoi personale ale lucrătorilor din sfera productivă și familiilor lor, asigurînd reproducția forței de muncă.

Între nivelul produsului necesar și nivelul întregului produs creat există o legătură directă. Mărimea produsului necesar este condiționată — în cadrul unui anumit nivel al produsului nou — de partea afectată cerințelor de ordin social-general, în special a acumulării, parte care, la rîndul ei, este determinată de necesitățile satisfacerii în condiții cît mai bune a nevoilor prezente și viitoare.

Partea din produsul muncii destinată formării fondului de consum individual are menirea să asigure necesitățile materiale și culturale ale populației, fundamentate științific, care reflectă posibilitățile reale ale societății socialiste în fiecare etapă a dezvoltării sale.

Formele în care se realizează satisfacerea necesităților membrilor societății sînt: **directe**, și anume retribuția tarifară, adaosul de acord, participarea la realizarea producției, a beneficiilor și la împărțirea beneficiilor, premii, sporuri, indemnizații etc. și **indirecte**, prin intermediul retribuției sociale care reprezintă totalitatea bunurilor și serviciilor de care beneficiază oamenii muncii din fondurile destinate învățămîntului, ocrotirii sănătății, pensiilor, alocațiilor de stat pentru copii, ajutoarelor familiale precum și altor nevoi cu caracter social-cultural. În etapa actuală de edificare socialistă a țării, veniturile directe au o pondere dominantă în totalul veniturilor populației. Și în perioada următoare, așa cum se subliniază în documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R., se va urmări aplicarea mai fermă a principiului socialist de repartiție, în raport cu munca depusă, legarea și mai strînsă a veniturilor de contribuția fiecărui om al muncii la dezvoltarea economiei și a întregii vieți sociale.

Retribuția — categorie economică a socialismului

Noțiunea de retribuție este de dată relativ recentă în teoria și practica economică din țara noastră, ea găsindu-și fundamentarea în opera tovarășului **Nicolae Ceaușescu,** secretarul general al partidului nostru. Referindu-se la semnificația și considerentele de ordin social-economic care au stat la baza adoptării acestei noțiuni, în locul celei de salariu, secretarul general al partidului nostru arăta că: *„Ea va trebui să ajute la eliminarea unor mentalități învechite privind poziția față de proprietatea obștească, față de mijloacele de producție, derivate din vechile relații de producție, din vechiul sistem de relații dintre patroni și oameni ai muncii, dintre capitaliști și muncitori. Ea va trebui să contribuie la dezvoltarea atitudinii noi față de proprietatea obștească, față de muncă"* [1].

[1] **Nicolae Ceaușescu**, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura Politică, București, 1974, p. 1 128—1 129.

Conținutul categoriei retribuție este în strînsă dependență cu cerințele legii repartiției după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii prestate. Ca expresie a relațiilor de proprietate, ea evidențiază modul specific de însușire a bunurilor de consum necesare traiului, precum și forma pe care o îmbracă această însușire.

Retribuția este, deci, principala formă de venit în expresie bănească a producătorului socialist, condiționată de participarea sa la procesul muncii, de cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii depuse, și care mijlocește însușirea în proprietatea personală a bunurilor de consum individual.

Retribuția nominală și retribuția reală

Retribuția nominală este suma de bani pe care lucrătorul o primește în raport cu cantitatea, calitatea și importanța ei socială. În general, ea se prezintă sub forma de retribuție brută și de retribuție netă. Retribuția netă este suma de bani care revine efectiv lucrătorului după ce s-a scăzut din retribuția brută impozitul asupra retribuției. În România, din anul 1977 impozitul asupra retribuției nu se mai aplică asupra venitului individual, ci asupra fondului total de retribuire, fiind plătit direct de întreprindere. În consecință, în țara noastră se utilizează categoria de *retribuție netă*.

Retribuția reală reprezintă cantitatea de bunuri și servicii pe care oamenii muncii o pot procura în schimbul retribuției nominale. Deci retribuția reală este influențată de *doi factori*, și anume: a) nivelul retribuției nominale, cu care se află într-un raport direct proporțional și b) nivelul prețurilor și tarifelor, față de care se află într-un raport invers proporțional. Sporirea retribuției reale se face pe măsura dezvoltării economiei naționale, prin creșterea retribuției nominale.

Asupra acestei mărimi influențează atît nivelul venitului național cît și proporția repartizării acestuia pentru constituirea fondului de consum și a celui de acumulare. Mărimea retribuției fiecărui om al muncii este legată nemijlocit de fondurile generale de care dispune societatea în fiecare etapă a dezvoltării și de munca proprie prestată în unitățile socialiste. De aceea, fiecare cetățean trebuie să înțeleagă că spiritul colectivității, al conviețuirii sociale presupune să se țină seama de posibilitățile societății, de contribuția fiecăruia la dezvoltarea acesteia.

Perfecționarea retribuirii muncii și a relațiilor de repartiție în etapa actuală

Consolidarea relațiilor de producție socialiste și realizarea principiilor repartiției după muncă implică perfecționarea continuă a formelor și metodelor de retribuire și afirmarea mai puternică a rolului activ al relațiilor de repartiție.

Introdus în economia noastră de la 1 ianuarie 1949, după formarea sectorului socialist în economie, sistemul de retribuire s-a perfecționat continuu, în concordanță cu schimbările intervenite în economie și cu cerințele mecanismului economic. Un rol de seamă în această privință l-a avut adoptarea *Legii nr. 57 din 1974* prin care au fost reafirmate și dezvoltate principiile generale ale sistemului de retribuire a muncii și componentele de bază ale acestuia, precum și a *Legii nr. 2 din 1983* prin care s-a generalizat forma de retribuire în acord global. În 1982 a fost adoptat un nou cadru legislativ corespunzător și pentru sectorul cooperatist din agricultură.

Ținînd seama de stadiul actual al dezvoltării economico-sociale, de cerințele îmbunătățirii mecanismului economico-financiar, de întărirea autoconducerii muncitorești și a cadrului organizatoric al democrației muncitorești, precum și de imperativele accentuării

laturilor calitative, intensive ale creșterii economice, Marea Adunare Națională a adoptat *Legea nr. 1 din 1986 privind retribuirea în acord global și în acord direct a personalului muncitor.* [1]

În spiritul eticii și echității socialiste, în vederea punerii de acord a legii retribuirii cu cerințele noii etape de dezvoltare a economiei naționale și cu întregul complex de măsuri privind perfecționarea mecanismului economico-financiar s-a urmărit, *în primul rînd*, stimularea mai puternică a participării tuturor oamenilor muncii la procesul de creare a bunurilor materiale și spirituale. Nimeni nu poate și nu trebuie să trăiască fără muncă sau din munca altuia. Veniturile obținute din muncă sînt nelimitate și, în același timp, nu se mai asigură venituri garantate fără muncă. Retribuția acționează, astfel, ca un puternic stimulent material asupra producției și eficienței economice. *În al doilea rînd*, pentru a se asigura fondurile necesare majorării retribuției cît și resursele pentru acoperirea cheltuielilor generale ale statului s-a asigurat înfăptuirea mai riguroasă a corelației dintre retribuire și creșterea productivității muncii. Ea se concretizează în creșterea mai rapidă a productivității muncii în raport cu creșterea retribuției medii. Această devansare constituie o condiție primordială pentru asigurarea dezvoltării de ansamblu a economiei naționale, a sporirii continue a bunăstării oamenilor muncii, este o expresie concretă a îmbinării intereselor generale cu cele personale. În noul sistem de retribuire, creșterea retribuțiilor se realizează în raport direct cu gradul de îndeplinire a indicatorilor de creștere a productivității muncii planificate în fiecare unitate. *În al treilea rînd*, în scopul creșterii cointeresării materiale a sporit ponderea părții variabile în totalul veniturilor personalului muncitor prin mărirea adaosului de acord, a fondului de participare la realizarea producției, a beneficiilor și la împărțirea beneficiilor, creșterea fondului de premiere pentru realizări deosebite și a sporului de vechime neîntreruptă în aceeași unitate. Ca urmare, retribuțiile tarifare cuprind 75%, iar partea variabilă 25% din fondul de retribuire. *În al patrulea rînd*, s-a realizat o corelație mai strictă între fondul de retribuire și principalii indicatori de plan și anume: producția fizică, producția marfă vîndută și încasată, planul de export, indicele de valorificare a materiilor prime, calitatea produselor, consumurile normate de materii prime, materiale, combustibili și energie etc. *În al cincilea rînd*, s-a generalizat acordul global, care constituie forma principală de retribuire a întregului personal din cadrul întreprinderilor, centralelor și ministerelor și s-a stabilit o legătură directă între retribuție și efortul individual și colectiv depus pentru ridicarea calității și eficienței producției. Toate categoriile de personal din unitățile socialiste își desfășoară activitatea pe bază de norme și normative de muncă fundamentate științific.

Înfăptuirea obiectivelor și sarcinilor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului privind creșterea producției materiale și a eficienței economice, în perioada 1986—1990, va determina sporirea venitului național și a bogăției naționale — garanția sigură a creșterii veniturilor populației, a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

În viitor, o dată cu dezvoltarea puternică a forțelor de producție și dezvoltarea proprietății socialiste se vor perfecționa și relațiile de repartiție. Se va realiza, în fiecare etapă, o corelație cît mai judicioasă între veniturile direc-

[1] *Legea nr. 1 din 1986 privind retribuirea în acord global și în acord direct a personalului muncitor.*

te provenite din muncă și fondurile sociale de consum. Pe măsura ridicării nivelului profesional și a omogenizării structurii sociale a țării, se vor stabili noi corelații între veniturile diferitelor categorii ale populației. Treptat, pe măsura lichidării deosebirilor esențiale dintre industrie și agricultură, dintre oraș și sat, se va realiza și procesul de apropiere a veniturilor oamenilor muncii de la orașe și sate. În acest mod, prin întărirea și perfecționarea continuă a repartiției după muncă se pregătesc condițiile obiective pentru realizarea, în perspectivă, a repartiției comuniste — după nevoi.

4. Sistemul de retribuire. Generalizarea acordului global

Conținutul sistemului de retribuire în unitățile de stat

Sistemul de retribuire reprezintă forma organizată, planificată de înfăptuire conștientă a cerințelor legii obiective a repartiției după muncă și este format din totalitatea instrumentelor cu ajutorul cărora se poate stabili o corelație între munca prestată și retribuția cuvenită. Structura sistemului de retribuire este astfel concepută încît respectă principiul cointeresării materiale, principiu ce impune utilizarea unor pîrghii care să stimuleze în mod distinct rezultatele obținute în cadrul sarcinilor de plan, precum și cele peste prevederile planului.

Elementele sistemului de retribuire sînt următoarele: **A.** formele de măsurare a muncii și formele de retribuire; **B.** sistemul tarifar de retribuire; **C.** indemnizația de conducere; **D.** sistemul de participare a oamenilor muncii la beneficii; **E.** sistemul premial; **F.** sistemul de sporuri.

A. **Formele de măsurare a muncii și formele de retribuire** constituie instrumentul cu ajutorul căruia se realizează măsurarea și evaluarea muncii. Aprecierea consumului de muncă nu se face în mod direct pornind de la consumul individual, ci pe baza unui etalon care se numește norma de muncă.

Norma de muncă reprezintă unitatea de măsură a muncii necesare pentru efectuarea unei lucrări sau producerea unei valori de întrebuințare în anumite condiții tehnico-organizatorice. Ea exprimă sarcinile ce urmează a fi efectuate, individual sau în colectiv, presupunînd un anumit nivel de calificare și un anumit timp necesar. Normele de muncă se stabilesc pe baza analizei tuturor factorilor care influențează procesul de producție. În funcție de natura activității desfășurate, normele de muncă pot fi: norme de timp, norme de producție, norme de deservire sau sarcini de serviciu și norme de personal.

Pentru folosirea judicioasă a forței de muncă, toate categoriile de personal, inclusiv cel de conducere, își desfășoară activitatea pe bază de norme și normative de muncă fundamentate științific.

Forma principală de retribuire a muncii este *acordul global*. Premisa aplicării acestei forme este încheierea unui contract — angajament între unitatea economică și formația sau colectivul respectiv în care se prevăd producția sau lucrările ce urmează a fi realizate, criteriile în raport cu care se majorează sau se diminuează retribuțiile, condițiile pentru neîndeplinirea cărora se diminuează retribuțiile, mărimea și structura formației de lucru, precum și fondul de retribuire ce revine întregii formații. Sumele corespunzătoare valorii lucrărilor executate lunar se plătesc sub formă de avans din care se recalculează drepturile cuvenite în conformitate cu rezultatul final. Mărimea retribuției individuale depinde de contribuția fiecărui muncitor al formației în realizarea sarcinilor colective.

Această formă de retribuire se aplică în toate ramurile economice din industrie, construcții-montaj, agricultură, transporturi, cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, proiectare și din alte sectoare.

În funcție de specificul unor ramuri sau activități se aplică formele de retribuire în acord direct sau pe bază de cote procentuale, remize ori tarife. De exemplu în activitatea de comerț interior se folosește forma de retribuire în remiză, exprimată prin cote la 10 000, 1 000 sau 100 lei desfacere. Personalul muncitor necuprins în acord global este retribuit pe bază de norme de muncă și normative de personal în raport cu realizarea sarcinilor și a condițiilor stabilite.

B. **Sistemul tarifar** este principalul instrument al sistemului de retribuire cu ajutorul căruia se apreciază calitatea și importanța socială a muncii. El este format din *indicatoarele tarifare de calificare, din rețelele tarifare și retribuția tarifară.*

Indicatoarele tarifare de calificare stabilesc cunoștințele și lucrările ce trebuie executate de un muncitor pentru a fi încadrat într-o anumită categorie din rețeaua tarifară.

Rețelele tarifare au un triplu rol în diferențierea retribuției. *Mai întîi*, prin gruparea tuturor ramurilor, subramurilor, activităților din economie pe 8 mari grupe și pe 44 de nivele de retribuire se realizează diferențierea în retribuție în funcție de importanța socială a ramurii, subramurii sau întreprinderii, de complexitatea procesului tehnologic și de gradul de înzestrare tehnică. *În al doilea rînd*, în cadrul fiecărei rețele se utilizează un număr de *categorii de calificare* (între 6—8) care permit o diferențiere în retribuție în funcție de calitatea muncii depuse de lucrătorii din aceeași rețea. *În al treilea rînd*, diferențierea în cadrul fiecărei categorii de calificare cuprinde, pe lîngă *nivelul de bază, și două trepte tarifare* de încadrare cu ajutorul cărora sînt recompensate calitățile personale ale lucrătorilor reflectate în rezultatele obținute în muncă. Promovarea în categorii superioare se face pe bază de examen, iar promovarea în trepte se face pe bază de apreciere.

Retribuția tarifară a maiștrilor se stabilește — ținînd seama de rolul lor de organizatori și conducători ai formațiilor de lucru, precum și de participanți direcți la executarea unor lucrări — pe trei funcții: maistru, maistru principal și maistru principal specialist. În cadrul fiecărei funcții, retribuția tarifară este stabilită pe clase (un nivel de bază și 6 gradații) și diferențiată pe ramuri, subramuri și activități.

Sistemul tarifar de retribuire la personalul TESA este organizat după aceleași criterii de diferențiere (ca și la muncitori) cu excepția personalului administrativ la care nu se utilizează diferențierea pe ramură. În cadrul fiecărei grupe de ramuri retribuția se diferențiază după *calificarea și complexitatea muncii pe clase, funcții și gradații.* Pe total economie sînt stabilite 41 de clase — prima clasă corespunde retribuției tarifare minime, iar ultima clasă reprezintă retribuția tarifară maximă.

O clasă de retribuire reunește funcții foarte diferite, dar care au aproximativ același nivel de complexitate și necesită o pregătire similară (de exemplu, economist, fizician, chimist etc.); la unele funcții, retribuția se poate diferenția pe grade profesionale, pe nivele, pe grupe — atunci cînd apar deosebiri în ce privește nivelul de pregătire, gradul de solicitare, importanța socială a respectivelor activități etc.

Gradațiile sînt instrumentele de retribuire care îndeplinesc un rol asemănător treptelor. În cadrul fiecărei funcții se pot utiliza un număr de 6—7 gradații pe lîngă nivelul tarifar de bază.

Retribuția tarifară constituie partea principală a retribuției totale și elementul determinant pentru stimularea calificării. Ea reprezintă retribuția stabilită pe baza rețelelor tarifare sau a

listelor de funcții pentru muncitori și personalul operativ și prin nomenclatoarele de funcții pentru personalul de execuție, tehnic, economic, de altă specialitate, pentru personalul de conducere, precum și pentru cel administrativ.

C. **Indemnizația de conducere.** Personalul de conducere (director, inginer șef, contabil șef etc.) primește o retribuție tarifară ce se diferențiază în raport de funcția ocupată, grupa din care face parte unitatea, gradul de organizare al unității. La această retribuție tarifară se adaugă o indemnizație de conducere, care se diferențiază după criteriile enumerate mai sus.

Sistemul de retribuire fiind subordonat principiului cointeresării materiale, acordarea retribuției tarifare și a indemnizației de conducere se face în acord global, în raport cu gradul de îndeplinire a unor indicatori de plan și anume producția-marfă, planul de export, productivitatea muncii, producția netă sau alți indicatori specifici.

D. **Sistemul de participare a oamenilor muncii la realizarea producției, a beneficiilor, precum și la împărțirea beneficiilor** este un instrument de stimulare materială suplimentară a oamenilor muncii în condițiile autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare. Personalul muncitor beneficiază de participarea la beneficiile realizate de întreprindere în raport cu contribuția adusă și vechimea în unitatea respectivă.

Fondul de participare la beneficii se constituie la dispoziția întreprinderii în volum de 4% din fondul de retribuire pe economie națională pe baza rezultatelor economice din următoarele surse: a) o cotă de pînă la 3% în medie pe economie, din beneficiul planificat; b) o cotă de pînă la 25% din beneficiile peste plan obținute prin reducerea cheltuielilor materiale și a celorlalte cheltuieli de producție; c) o cotă de pînă la 14% din beneficiile peste plan obținute prin depășirea producției nete, ca urmare a depășirii producției fizice; d) o cotă de pînă la 8% din beneficiile peste plan obținute pe alte căi; e) o cotă de pînă la 10% din beneficiul peste plan obținut de unitatea producătoare, proporțional cu depășirea exportului.

Fondul de participare la beneficii se repartizează de adunarea generală a oamenilor muncii astfel[1]: cel puțin 75% pentru întregul personal muncitor al unității (suma individuală de participare la beneficii se stabilește în raport cu retribuția tarifară, la care se adaugă sporul de vechime și indemnizația de conducere); pînă la 15% pentru stimularea mai accentuată a oamenilor muncii care au avut o contribuție deosebită la rezultatele obținute; pînă la 5% pentru acoperirea costului excursiilor colective organizate în cadrul fondurilor în valută alocate; pînă la 5% pentru completarea fondului pentru acțiuni sociale.

E. **Sistemul premial** este un mijloc de stimulare materială a realizării și depășirii planului, a realizării indicatorilor de eficiență economică. În toate ramurile și domeniile de activitate se utilizează trei categorii de premii în cursul anului, diferențiate după indicatorii a căror realizare superioară o stimulează, precum și după modul de constituire a fondului de premiere și anume: a) premii pentru realizări deosebite ce se acordă acelor lucrători ce obțin rezultate substanțiale în creșterea eficienței economice, îmbunătățirea calității produselor etc.; b) premii pentru realizarea de economii la materii prime, materiale, combustibili și forța de muncă; c) premii pentru stimularea exportului și reducerea importului.

Personalul muncitor din unitățile bugetare, în care nu se aplică sistemul de participare la beneficii, primește premii anuale sub formă de gratificații

---

[1] Vezi Anexa 3 la *Decretul Consiliului de Stat nr. 325 pentru majorarea retribuirii personalului muncitor*. Buletinul Oficial nr. 66 din 10 septembrie 1983.

pentru rezultatele de ansamblu obținute în anul respectiv.

F. **Sistemul de sporuri** cuprinde normele și criteriile pe baza cărora oamenii muncii beneficiază de anumite sume bănești care se adaugă la retribuția tarifară lunară. Un loc principal în cadrul acestui sistem îl ocupă sporurile acordate pentru vechime neîntreruptă în aceeași unitate, prin care se urmărește și asigurarea stabilității personalului. În același timp, se acordă sporuri speciale pentru cei care lucrează în condiții deosebite (mediu toxic, condiții grele de muncă — subteran, înălțime, izolare — munca de noapte etc.).

Generalizarea acordului global

Forma de retribuire în acord global a fost generalizată în întreaga sferă productivă. În acord global sînt cuprinși muncitorii, maiștrii, inginerii, tehnicienii și celelalte categorii de personal inclusiv personalul de conducere al întreprinderii, centralelor și ministerelor.

Forma de retribuire în acord global se aplică la nivel de întreprindere, fabrică, uzină, secție, atelier, brigadă, șantier, lot, fermă și alte forme organizatorice asemănătoare în funcție de specific.

În cadrul acestei forme de retribuire, un colectiv de oameni ai muncii se angajează — pe bază de contract — să efectueze o anumită lucrare sau să realizeze o anumită cantitate de produse, în condiții de calitate și eficiență stabilite, iar unitatea se obligă să asigure condiții organizatorice și tehnico-materiale corespunzătoare efectuării lucrărilor și să retribuie munca prestată cu suma prevăzută în contract. Această formă de retribuire cointeresează direct colectivele de oameni ai muncii deoarece veniturile personalului retribuit în acord global se stabilesc în raport direct cu cantitatea de produse fizice realizate și calitatea acestora fără a fi limitate atît în cazul depășirii, cît și în cazul nerealizării.

Sarcina cantitativă ce se contractează în acord global este producția fizică pe sortimente, produse, subansamble, piese, repere sau lucrări care rezultă din plan. Suma destinată retribuirii personalului muncitor se determină pe baza tarifelor pe unitatea de produs sau lucrare, elaborate prin aplicarea manoperei stabilite prin norme și normative pentru executarea fiecărui sortiment.

În contractul de acord global se prevăd, de asemenea, și anumite criterii și condiții ce trebuie îndeplinite pentru a se acorda integral retribuția. Criteriile în raport cu care se majorează sau se diminuează sumele cuvenite pentru producția fizică sînt diferențiate pe ramuri și întreprinderi dar, în general, sînt două: indicele planificat de valorificare a materiilor prime sau indicele planificat de scoatere a produselor și ponderea planificată a produselor de calitate superioară.

Condițiile ce se cer îndeplinite pentru acordarea integrală a sumelor ce revin în raport cu producția realizată și cu gradul de îndeplinire a criteriilor menționate sînt diferențiate pe categorii de personal. Aceste condiții se referă la indicatori și sarcini cum sînt: a) pentru muncitori, maiștri și personal ingineresc: realizarea indicilor planificați de utilizare a mașinilor și instalațiilor și încadrarea în consumurile specifice de materii prime, materiale, combustibili și energie; b) pentru personalul de conducere al unităților economice și cel din compartimentele funcționale: planul de export, producția netă, producția marfă vîndută și încasată, productivitatea muncii, indici de utilizare a mașinilor și instalațiilor, producția marfă la 1 000 lei fonduri fixe, cheltuieli la 1 000 lei producție, sau alți indicatori.

Acordul global se aplică — într-o formă specifică — și la retribuirea personalului de conducere din ministere și alte organe centrale și locale care coordonează activități economice, precum și a celui din centralele economice. Astfel, legea prevede că acest personal este retribuit în funcție de media realizărilor pe ansamblul unităților subordonate, în raport direct proporțional cu gradul de îndeplinire a următorilor indicatori luați împreună: producția fizică marfă, indicii de valorificare a materiilor prime sau de scoatere a produselor, ponderea producției de calitate, exportul, productivitatea muncii, punerea în funcțiune a obiectivelor de investiții, cheltuieli la 1 000 lei producție marfă, producție marfă la 1 000 lei fonduri fixe, încadrarea în normele și normativele de consumuri specifice, alți indicatori specifici.

Retribuția în unitățile cooperatiste din agricultură

În unitățile agricole cooperatiste retribuirea muncii se face pe baza principiului socialist al repartiției după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii prestate, precum și în funcție de rezultatele obținute de fiecare unitate în parte în îndeplinirea planului producției fizice și a bugetului de venituri și cheltuieli. Retribuirea muncii cooperatorilor se asigură din fondurile proprii obținute de fiecare unitate pe baza aplicării ferme a principiilor autoconducerii, autogestiunii economice și autofinanțării.

În vederea înfăptuirii acestui principiu a fost îmbunătățită legislația. Prin noile reglementări s-a trecut la norme echivalente cu cele din I.A.S., astfel încît și în agricultura cooperatistă, prin realizarea acelorași cantități de muncă și a acelorași producții, să se obțină venituri egale, iar în cazul depășirii producției, venituri suplimentare. În același timp, s-au stabilit raporturi mai bune între diferite componente ale venitului, 70% din venitul de bază fiind legat de producția realizată și numai 30% de complexitatea muncii, precum și între veniturile cooperatorilor și veniturile cadrelor de conducere.

Conform legii [1], elementele sistemului de retribuire a muncii membrilor cooperativelor agricole de producție sînt:

a) *retribuția de bază* în bani sau în bani și în natură, stabilită pe bază de tarife pe norma de muncă, pe unitatea de produs sau la 1 000 lei valoare a producției fizice;

b) *retribuția sub formă de participare la beneficii*, în bani sau bani și natură, pentru realizarea producției planificate;

c) *retribuția suplimentară* sub formă de participare la beneficii, în bani sau în natură, pentru producția realizată peste plan.

Legea prevede și pentru C.A.P. posibilitatea acordării unui spor pentru vechime neîntreruptă în aceeași unitate și același sector de activitate.

Retribuția de bază — partea principală a retribuției — se acordă pentru realizarea producției, a lucrărilor, a sarcinilor proprii de muncă stabilite sau care decurg din planul de producție și financiar al C.A.P. Nivelul ei poate fi diferențiat pe activități, în funcție de importanța acestora în dezvoltarea și consolidarea economico-financiară a cooperativei, potrivit hotărîrii adunării generale. Retribuția se diferențiază pe categorii sau grupe de lucrări corespunzător gradului de complexitate a muncii, precum și în raport cu nivelul de calificare, gradul de răspundere și vechimea în muncă.

Tarifele de retribuire pe norma de muncă sînt stabilite pe patru grupe de complexitate și pe sectoare (I, II, III și IV) după cum urmează (în lei pe o normă de muncă):

— în producția vegetală: 40, 48, 56 și 65 lei;

— în producția animală: 50, 60, 70 și 80 lei.

[1] *Legea retribuirii muncii în unitățile agricole cooperatiste. Legea nr.* 1/1982, Ediția a II-a. Buletin Oficial nr. 36 din 6 aprilie 1982.

Beneficiile se acordă integral cooperatorilor și celorlalți oameni ai muncii cu condiția îndeplinirii valorii producției fizice și a livrărilor la fondul de stat. În cazul nerealizării acestor indicatori, fondul total de participare la beneficii se reduce cu 1% pentru fiecare procent de nerealizare a planului la fiecare dintre acești indicatori, dar nu cu mai mult de 25% în total. Drepturile individuale cuvenite cooperatorilor și celorlalți oameni ai muncii din fondul de participare la beneficiile obținute în cadrul planului și peste plan se stabilesc de consiliul de conducere, în raport cu contribuția adusă la realizările producției și a beneficiilor, la dezvoltarea cooperativei agricole și se aprobă de adunarea generală.

O importanță deosebită pentru retribuirea muncii o are organizarea producției și a muncii în C.A.P. Se organizează subunități de producție (ferma, brigada și sectorul care au plan propriu de producție sau, după caz, și plan de venituri și cheltuieli), iar în cadrul acestora se constituie formații de muncă.

Formația de bază în cadrul subunităților de producție este echipa mixtă, de mecanizatori și cooperatori, echipa de mecanizatori sau echipa de cooperatori. Echipa se organizează cu caracter permanent, cel puțin pe durata unui ciclu de producție sau a unui an calendaristic.

Retribuirea în C.A.P. se poate face prin mai multe forme: în acord global; în acord direct; în regie; pe bază de cote procentuale din producția ori din valoarea acesteia la unele culturi. Formele folosite în fiecare unitate se aprobă de adunarea generală a cooperatorilor. Forma principală de retribuire a muncii în C.A.P. este acordul global.

În cadrul acestei forme, o echipă, fermă, brigadă sau sector își asumă obligația de a realiza o anumită producție stabilită în unități fizice, pentru care retribuția cuvenită se stabilește global, în bani sau în bani și în natură și se acordă proporțional cu producția fizică realizată, cu respectarea cheltuielilor, a termenelor și a celorlalte condiții stabilite prin angajament, fără a fi plafonată.

Personalul de conducere al C.A.P. (președinte, vicepreședinte, inginer șef, contabil șef) este retribuit în acord global, în raport cu realizarea sarcinilor de plan ale cooperativei pe baza prevederilor concrete cuprinse în angajamentul încheiat cu direcția generală pentru agricultură și uniunea județeană a cooperativelor agricole de producție.[1]

Specialiștii agricoli și alte cadre cu pregătire superioară, care lucrează pe bază de contract de muncă în calitate de specialiști ai statului în unitățile agricole cooperatiste, sînt retribuiți — ca și ceilalți oameni ai muncii din întreprinderile de stat — în acord global, în raport cu munca prestată și rezultatele obținute. Veniturile lor nu sînt plafonate în condițiile depășirii producțiilor planificate, iar în cazul neîndeplinirii obligațiilor la locul de muncă, retribuția se diminuează în mod corespunzător, fără a se asigura venit garantat.

5. Politica P.C.R. de creștere a veniturilor oamenilor muncii

Dezvoltarea susținută a bazei tehnico-materiale, progresul neîntrerupt al economiei noastre naționale au asigurat sporirea permanentă a venitului național, ceea ce a permis creșterea nivelului veniturilor oamenilor muncii în pas cu realizările și progresele obținute pe tărîm economic și social.

Creșterea veniturilor (nominale și reale) ale populației se realizează pe două căi principale: a) sporirea veniturilor

[1] Vezi articolul VIII din *Decretul Consiliului de Stat nr. 19 privind stabilirea unor măsuri pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar* (Buletinul Oficial nr. 5 din 22 ian. 1986).

TABELUL 4

Veniturile populației

	1950	1965	1984	1950 = 1	
				1965	1984
— Fondul de retribuire — mld. lei	10,1	57,2	287,8	5,7	28
— Retribuția medie netă a personalului muncitor — lei lunar	337	1 025	2 925	3,0	8,7
— Retribuția reală a personalului muncitor				2,3	4,4
— Veniturile reale ale țărănimii, obținute din muncă în CAP și gospodăriile personale, pe o persoană activă				1,9	4,8
— Cheltuielile social-culturale finanțate de la bugetul de stat (învățămînt, sănătate, cultură și artă, asigurări sociale de stat) — total, mil. lei	3 444,9	20 925,0	84 187,5	6,1	24
— Veniturile obținute de populație din fondurile sociale de consum ce revin pe o familie — lei anual	772	3 858	13 250	5,0	17

directe provenite din munca prestată în unitățile socialiste; b) creșterea veniturilor provenite din fondurile sociale de consum.

Veniturile directe (retribuția, adaos de acord, participarea la beneficii, premii, sporuri etc.), fiind legate nemijlocit de aportul fiecărui om al muncii și al unității economice în care lucrează la creșterea producției, a productivității muncii, a eficienței și rentabilității, au ponderea cea mai mare în cadrul veniturilor totale ale populației.

Prin intermediul fondurilor sociale de consum, societatea acoperă în folosul membrilor săi cheltuielile pentru învățămînt, cultură, artă, ocrotirea sănătății, sport, plata pensiilor, alocațiilor de stat pentru copii, ajutoarelor familiale, precum și a altor acțiuni cu caracter social-cultural.

Evoluția veniturilor populației în anii construcției socialiste este prezentată în tabelul nr. 4.

Programul-directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare continuă a calității vieții pe perioada 1986—1990 adoptat de Congresul al XIII-lea al P.C.R. prevede sporirea, în continuare, a veniturilor oamenilor muncii pe măsura creșterii producției materiale, a productivității muncii și a venitului național. Creșterea veniturilor în strînsă corelație cu rezultatele muncii corespunde pe deplin cerințelor impuse de stadiul de dezvoltare în care a pășit economia românească, de imperativul accentuării rolului factorilor intensivi, al îmbinării mai eficiente a stimulentelor materiale și morale cu principiile eticii și echității socialiste. În cincinalul 1986—1990 se va asigura, de asemenea, creșterea în continuare a veniturilor din fondurile sociale de consum, revenind în anul 1990 circa 16 000 lei pe o familie. Pe ansamblu se prevede, în perioada 1986—1990, creșterea cu circa 10% a veniturilor reale ale populației.

13

CREAREA ȘI REPARTIZAREA VENITULUI NAȚIONAL

Venitul național este una din categoriile economice de bază, cu multiple semnificații. Mărimea lui totală și pe locuitor oglindește puterea economică și nivelul de dezvoltare al unei țări, dimensiunile bazei tehnico-materiale a societății și gradul ei de evoluție, modul de utilizare a resurselor materiale și umane, productivitatea muncii sociale.

Mărimea venitului național și dinamismul creșterii lui sînt hotărîtoare pentru progresul economico-social. Iată de ce documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R. subliniază necesitatea și importanța creșterii accentuate a venitului național pe baza dezvoltării producției și a ridicării eficienței economice.

1. Avuția națională, produsul social și venitul național

Orice proces de producție a bunurilor necesare vieții, de creare a produsului social și a venitului național are ca premisă obligatorie un anumit volum de *avuție națională*. Avuția națională poate fi definită ca **totalitate a resurselor umane, a bunurilor materiale, științifice și culturale de care dispune societatea la un moment dat.** Dimensiunea, structura și calitatea avuției naționale condiționează volumul și ritmul creșterii producției, participarea unei țări la circuitul economic mondial, standardul de viață al populației. Avuția națională reflectă și cumulează, în același timp, rezultatele muncii productive depuse de-a lungul timpului de către națiune, ale activității curente și a celei cheltuite de generațiile anterioare.

Așa cum reiese din definiție, avuția națională cuprinde o mare diversitate de elemente constitutive care pot fi grupate astfel: a) *resursele umane*, definite de numărul populației și împărțirea acesteia în activă și inactivă, de structura ei pe vîrste și sexe, pe ocupații și nivele de calificare, de potențialul de viață totală și viață activă al populației etc.; b) *bunurile materiale acumulate* (fondurile fixe de care dispun toate ramurile economiei naționale, sfera productivă și neproductivă; stocurile de materii prime; inventarul casnic al populației etc.); c) *resursele naturale* (fondul funciar, pădurile, fondul de vînătoare și pescuit, resursele de apă și potențialul hidroenergetic, platforma maritimă continentală, rezervele de substanțe minerale utile); d) *potențialul creativ al națiunii* (potențialul instrucției publice, potențialul științific, tehnologic și de proiectare, potențialul culturii și civilizației, potențialul sănătății publice, stocul de informații) [1].

O dată cu creșterea producției, cu progresul tehnic și creșterea productivității muncii sociale, au loc modificări în volumul și structura avuției naționale. Astfel, sporește ponderea bunurilor produse prin muncă în totalul avuției țării, iar în cadrul acestora crește greutatea specifică a celor de înaltă tehnicitate și calitate. Paralel, sporește și experiența în producție, poten-

[1] *Avuția națională*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 190—191.

tiul creator și productiv al populației active. Are loc, de asemenea, o sporire a volumului și ponderii resurselor naturale atrase în circuitul economic în totalul bogățiilor naturale.

Produsul social

Rezultat nemijlocit al muncii, **produsul social cuprinde totalitatea bunurilor create de societate în decursul unei perioade de timp, de regulă un an.** El este cu atît mai mare, cu cît mai însemnată este avuția națională și eficacitatea utilizării ei. Pe de altă parte, creșterea produsului social contribuie la mărirea avuției naționale, întrucît cantități sporite din acest produs — cu prioritate de folosință îndelungată — nu se consumă în decursul unui an, ci se acumulează.

Privit sub aspect material, prin prisma valorilor de întrebuințare din care este format, produsul social cuprinde *totalitatea* mijloacelor de producție (create de sectorul I al producției sociale) și *totalitatea* bunurilor de consum (create de sectorul II al producției sociale) obținute în decursul unui an.

Privit sub aspect valoric, produsul social cuprinde: a) valoarea mijloacelor de producție consumate; b) valoarea nou creată de munca pentru sine (valoarea produsului necesar) și c) valoarea nou creată de munca pentru societate (valoarea produsului pentru societate). Fiecare parte a valorii produsului social are o anumită destinație: prima — înlocuirea mijloacelor de producție consumate, a doua — reproducția forței de muncă, iar a treia — acumularea în producția materială precum și întreținerea și dezvoltarea sferei neproductive.

Corelațiile dintre producția de mijloace de producție și producția obiectelor de consum și dintre cele trei părți componente ale valorii produsului social nu sînt date o dată pentru totdeauna, ci se modifică în procesul evoluției economice. În acest sens, hotărîtoare sînt: progresul tehnic, modificarea structurii de ramură a economiei naționale, gradul de economicitate și raționalitate cu care se consumă munca trecută și munca vie. Corelațiile menționate și structura producției trebuie să corespundă, în fiecare etapă, cerințelor de ordin productiv și neproductiv, exigențelor prezente și de perspectivă ale dezvoltării economiei naționale, să permită un echilibru dinamic al diverselor sfere de activitate umană.

Venitul național

Pentru a-și continua producția pe aceeași scară, societatea trebuie să rețină din produsul social o anumită cantitate de mijloace de producție, menite să înlocuiască pe cele consumate în procesul anterior de producție. *Partea din produsul social care rămîne după scăderea valorii mijloacelor de producție consumate constituie venitul național, respectiv valoarea nou creată de societate în decursul anului. „Venitul brut* (sau venitul național — n.a.) — *scria* **K. Marx** — *este partea din valoare și partea produsului brut măsurată cu această valoare care rămîne după ce se scade partea din valoare și partea produsului total măsurat cu această valoare care înlocuiește capitalul constant avansat și consumat în producție*“ [1].

Ca și produsul social, venitul național are o structură materială și una valorică.

Din punct de vedere material, venitul național cuprinde *totalitatea obiectelor de consum* și *mijloacele de producție* destinate lărgirii producției. Mijloacele de producție care înlocuiesc pe cele consumate (asigurînd reproducția simplă) fac parte din produsul social, dar nu și din venitul național.

Din punct de vedere valoric, venitul național cuprinde valoarea nou creată

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 25, partea a II-a, Editura Politică, București, 1973, p. 378

de munca pentru sine și valoarea nou creată de munca pentru societate.

Pentru cunoașterea gradului de dezvoltare a economiei, pentru repartizarea valorilor nou create în scopul creșterii producției și satisfacerii nevoilor de consum ale populației, o importanță practică deosebită o are *calculul* venitului național.

Mărimea venitului național se calculează după mai multe metode. Una din ele este *metoda de producție sau reală*, pe baza căreia venitul național se află prin însumarea valorii nou create în toate ramurile producției materiale. (La rîndul ei, valoarea nouă a fiecărei ramuri se obține prin scăderea cheltuielilor materiale din producția globală.) O altă metodă este *metoda repartiției*, pe baza căreia venitul național se calculează prin adunarea tuturor veniturilor primare din economia națională. Prin intermediul ei se obține venitul național repartizat care în principiu trebuie să fie egal cu cel creat. Pentru a afla mărimea venitului național utilizat, se folosește metoda *utilizării finale*, care constă în însumarea veniturilor finale. Întrucît o parte din producția creată se deteriorează și se pierde din diverse motive, între momentul producerii ei și al consumului productiv sau neproductiv, venitul național utilizat este inferior celui creat. Anumite diferențe între venitul național creat și cel utilizat pot apărea și datorită plusurilor sau minusurilor provocate de relațiile economice externe.

2. Producerea venitului național

Sfera muncii productive

Noțiunea de muncă productivă a fost și rămîne o noțiune viu disputată. Ea a apărut cu mult înainte de economia politică marxistă, dar a fost științific fundamentată abia prin contribuția hotărîtoare a lui **K. Marx.** Nu rezultă însă de aci că o dată cu apariția operei lui **Marx** a încetat schimbul de păreri în legătură cu conținutul muncii productive și respectiv neproductive. El este prezent și azi și tinde să se multiplice chiar, sub influența modificărilor care au loc în structura de ramură a economiei și în diviziunea socială a muncii, provocate de revoluția științifico-tehnică contemporană.

Prin muncă productivă se înțelege, înainte de toate, munca cheltuită pentru producerea bunurilor materiale. În linii mari, această sferă include: producția mijloacelor de producție; producția bunurilor de consum care se adresează nevoilor materiale ale întregii populații; producția mijloacelor materiale necesare sferei neproductive; activitățile de amenajare a naturii, menite să asigure lărgirea producției în diverse ramuri, împiedicarea degradării naturii sau conservarea ei, menținerea mediului ambiant în stare de folosință, de valoare de întrebuințare pentru producție și populație.

Rolul determinant în producerea venitului național revine sferei producției materiale formate din: industrie, agricultură, silvicultură, construcții — ramuri în care se produc valori de întrebuințare materiale și în care se creează cea mai mare parte a venitului național și care polarizează atenția principală a celorlalte activități. De asemenea, un rol crescînd în producerea venitului național revine sferei serviciilor de producție, în care se includ:

a) *Transportul de mărfuri și de persoane.* El are un rol important în producerea bunurilor materiale, în desfășurarea normală a întregii vieți economice și sociale. Orice transport reprezintă o *producție specifică*, care rezolvă o nevoie de ordin material: *deplasarea în spațiu.* Sînt de aceea productive și transporturile de

mărfuri și cele de persoane. Transporturile de mărfuri pot să fie considerate și tratate ca o prelungire în sfera circulației a procesului total de producție a mărfii, căci aceasta este finită atunci cînd ajunge la locul de consum, adică la dispoziția întreprinderilor, instituțiilor, a populației. Transporturile de călători sînt și ele productive la rîndul lor, indiferent de scopul imediat pentru care ele se efectuează (în interes de serviciu sau nu), de ceea ce sînt persoanele transportate (populație activă sau nu) și de locul în care acestea sînt transportate.

Ținînd seama de conținutul muncii din sfera transporturilor și de semnificația acestora, **Marx** considera transporturile de mărfuri și de persoane ca cea de-a patra ramură a producției materiale.

Servicii productive realizează și telecomunicațiile, oficiile poștale, studiourile de radio și televiziune etc.

b) *Serviciile care constituie faze ale procesului de producție a bunurilor materiale.* Ele sînt cu atît mai numeroase cu cît mai dezvoltată este diviziunea socială a muncii. Gama lor fiind foarte cuprinzătoare, dăm doar cîteva exemple: servicii de cercetare științifică și de servire științifică; servicii de proiectare; servicii agrotehnice; servicii de reproducție și selecție în creșterea animalelor; servicii sanitar veterinare; servicii de mecanizare a lucrărilor de construcții; servicii de prelucrare intermediară și de finisare în vederea realizării unor produse sau lucrări ș.a.

c) *Servicii care produc și livrează în formă finită bunuri materiale.* În această categorie intră serviciile prestate de multe unități ale cooperației meșteșugărești, de croitorie, încălțăminte, mobilă etc., care în fond aparțin, prin natura muncii și a producției, industriei prelucrătoare. De reținut că unitățile care prestează aceste servicii nu produc mărfuri destinate a fi vîndute pe piață, ci mărfuri dinainte comandate de diferite categorii ale populației și de multe ori cu materia primă a clientului.

d) *Servicii care recondiționează și fac utilizabile produse deja existente.* Reparațiile sînt tipul cel mai reprezentativ al acestei categorii de servicii. Importanța lor crește considerabil o dată cu sporirea varietății și ponderii bunurilor de folosință îndelungată și a schimbărilor care survin în funcțiile îndeplinite de produse.

Serviciile de reparații au ca efect reapariția utilității efective a produselor sau ridicarea ei pe un plan superior față de cea inițială. Se poate afirma, de acum, că gradul de folosire a avuției depinde și de suficiența și calitatea acestor servicii.

e) *Servicii complexe* în care se includ comerțul, alimentația publică, gospodăria comunală, turismul, depozitarea.

Comerțul cuprinde numeroase munci de ordin productiv: ambalarea mărfurilor, sortarea, finisarea uneori, deplasarea în spațiu în incinta unităților comerciale, cîntărirea și livrarea mărfurilor către populație și unitățile economice. El este de însemnătate primordială pentru distribuția bunurilor create, pentru bunul mers al întregii activități economice și calitatea vieții.

Alimentația publică este o activitate complexă; ea nu se reduce la distribuția și consumația de bunuri, ci implică actul de producere a hranei, care este de aceeași natură cu obținerea materiilor prime agricole sau a produselor agroalimentare. Apropierea în timp a momentului consumației de cel al producției propriuzise, existența aceluiași spațiu comun al producției, desfacerii și consumației nu anulează, ci doar ascund privirii procesele de producție materială. În lumina ideilor de mai sus este productivă și întreaga muncă de preparare a hranei de către populație.

Gospodăria comunală cuprinde și ea un număr însemnat de servicii productive: distribuirea energiei electrice, apei, gazelor naturale, salubritatea, îngrijirea străzilor, parcurilor, gospodărirea și exploatarea băilor comunale, gospodărirea hotelieră.

Turismul cuprinde, de asemenea, o gamă întreagă de activități productive: transport, pregătirea hranei, prin unități de alimentație publică, întreținerea localurilor amenajate pentru odihnă.

Depozitarea este și ea un serviciu complex și productiv. Ea nu se rezumă la așezarea produsului în diverse spații, ci presupune adesea și ambalarea produsului, deplasarea lui, crearea condițiilor necesare menținerii integrității acestuia. Fără activitatea de depozitare, care impune folosirea de instalații și aparatură tot mai complicată, o cantitate importantă de produse s-ar degrada, și-ar pierde parțial sau total caracteristicile proprii, ar deveni inutilizabilă.

mărfuri și cele de persoane. Transporturile de mărfuri pot să fie considerate și tratate ca o prelungire în sfera circulației a procesului total de producție a mărfii, căci aceasta este finită atunci cînd ajunge la locul de consum, adică la dispoziția întreprinderilor, instituțiilor, a populației. Transporturile de călători sînt și ele productive la rîndul lor, indiferent de scopul imediat pentru care ele se efectuează (în interes de serviciu sau nu), de ceea ce sînt persoanele transportate (populație activă sau nu) și de locul în care acestea sînt transportate.

Ținînd seama de conținutul muncii din sfera transporturilor și de semnificația acestora, **Marx** considera transporturile de mărfuri și de persoane ca cea de-a patra ramură a producției materiale.

Servicii productive realizează și telecomunicațiile, oficiile poștale, studiourile de radio și televiziune etc.

b) *Serviciile care constituie faze ale procesului de producție a bunurilor materiale.* Ele sînt cu atît mai numeroase cu cît mai dezvoltată este diviziunea socială a muncii. Gama lor fiind foarte cuprinzătoare, dăm doar cîteva exemple: servicii de cercetare științifică și de servire științifică; servicii de proiectare; servicii agrotehnice; servicii de reproducție și selecție în creșterea animalelor; servicii sanitar veterinare; servicii de mecanizare a lucrărilor de construcții; servicii de prelucrare intermediară și de finisare în vederea realizării unor produse sau lucrări ș.a.

c) *Servicii care produc și livrează în formă finită bunuri materiale.* În această categorie intră serviciile prestate de multe unități ale cooperației meșteșugărești, de croitorie, încălțăminte, mobilă etc., care în fond aparțin, prin natura muncii și a producției, industriei prelucrătoare. De reținut că unitățile care prestează aceste servicii nu produc mărfuri destinate a fi vîndute pe piață, ci mărfuri dinainte comandate de diferite categorii ale populației și de multe ori cu materia primă a clientului.

d) *Servicii care recondiționează și fac utilizabile produse deja existente.* Reparațiile sînt tipul cel mai reprezentativ al acestei categorii de servicii. Importanța lor crește considerabil o dată cu sporirea varietății și ponderii bunurilor de folosință îndelungată și a schimbărilor care survin în funcțiile îndeplinite de produse.

Serviciile de reparații au ca efect reapariția utilității efective a produselor sau ridicarea ei pe un plan superior față de cea inițială. Se poate afirma, de acum, că gradul de folosire a avuției depinde și de suficiența și calitatea acestor servicii.

e) *Servicii complexe* în care se includ comerțul, alimentația publică, gospodăria comunală, turismul, depozitarea.

Comerțul cuprinde numeroase munci de ordin productiv: ambalarea mărfurilor, sortarea, finisarea uneori, deplasarea în spațiu în incinta unităților comerciale, cîntărirea și livrarea mărfurilor către populație și unitățile economice. El este de însemnătate primordială pentru distribuția bunurilor create, pentru bunul mers al întregii activități economice și calitatea vieții.

Alimentația publică este o activitate complexă; ea nu se reduce la distribuția și consumația de bunuri, ci implică actul de producere a hranei, care este de aceeași natură cu obținerea materiilor prime agricole sau a produselor agroalimentare. Apropierea în timp a momentului consumației de cel al producției propriuzise, existența aceluiași spațiu comun al producției, desfacerii și consumației nu anulează, ci doar ascund privirii procesele de producție materială. În lumina ideilor de mai sus este productivă și întreaga muncă de preparare a hranei de către populație.

Gospodăria comunală cuprinde și ea un număr însemnat de servicii productive: distribuirea energiei electrice, apei, gazelor naturale, salubritatea, îngrijirea străzilor, parcurilor, gospodărirea și exploatarea băilor comunale, gospodărirea hotelieră.

Turismul cuprinde, de asemenea, o gamă întreagă de activități productive: trausport, pregătirea hranei, prin unități de alimentație publică, întreținerea localurilor amenajate pentru odihnă.

Depozitarea este și ea un serviciu complex și productiv. Ea nu se rezumă la așezarea produsului în diverse spații, ci presupune adesea și ambalarea produsului, deplasarea lui, crearea condițiilor necesare menținerii integrității acestuia. Fără activitatea de depozitare, care impune folosirea de instalații și aparatură tot mai complicată, o cantitate importantă de produse s-ar degrada, și-ar pierde parțial sau total caracteristicile proprii, ar deveni inutilizabilă.

De multe ori produsul nu este finit înainte de depozitare. Exemplul concludent în acest sens îl constituie cerealele, care sînt supuse, în depozite, silozuri, la o serie de operațiuni, care le asigură ultima finisare, înainte de a intra în consum.

De observat că serviciile complexe la care ne-am referit nu sînt separate rigid unele de altele, că ele se întrepătrund într-o măsură deloc neglijabilă.

Producția bunurilor materiale pe care am tratat-o succint cu deosebire sub unghiul componentelor sale este *sediul principal*, dar nu și unic al sferei productive, adică al sferei în care se creează avuție și venit național. Munca cheltuită în cadrul producției materiale satisface nevoile întreprinderilor, instituțiilor, ale populației de regulă nu în calitate de activitate, nu direct, ci mijlocit, prin intermediul unor obiecte. Chiar și serviciile productive incluse în producția materială gravitează, într-un fel sau altul, în jurul producerii acestor obiecte, constituie o fază sau o condiție a creării și ajungerii lor la beneficiar.

Așa cum susțin mulți economiști, pornind de la accepțiunea noțiunii de avuție, în sfera productivă se pot include și activități care se adresează *direct persoanei*, urmărind dezvoltarea fizică și spirituală a oamenilor, pregătirea pentru muncă și viață, formarea lor ca principală forță de producție și ca subiecți ai relațiilor sociale. În interiorul acestora decisive ca importanță sînt *învățămîntul și ocrotirea sănătății*.

Activitatea pe care o desfășoară învățămîntul și bunurile materiale pe care le consumă se convertesc în forță de muncă, în capacitate de creație, în bunuri „lăuntrice" la dispoziția persoanelor și a societății, care acționează ulterior într-un mod specific în toate genurile de producție. Îndeplinind această funcție, învățămîntul este creator de avuție umană și de venit național și devine un mijlocitor al sporirii productivității muncii sociale, o sursă de multiplicare a acesteia, de creștere economică.

Permanent necesar pentru dezvoltarea producției și a tuturor domeniilor din societate, pentru ridicarea pe treptele superioare a nivelului de cultură și civilizație al unei națiuni, învățămîntul dobîndește o importanță deosebită o dată cu sporirea rolului muncii complexe în întreaga viață economică și socială, cu extinderea cîmpului de aplicabilitate tehnologică a științei. *„În anii socialismului* — spunea tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la marea adunare populară din municipiul Timișoara — *am creat un sistem modern de învățămînt, care cuprinde astăzi peste 25 la sută din populația țării și asigură o temeinică pregătire întregului nostru tineret, cadrele necesare pentru toate domeniile de activitate. Putem afirma fără teamă de a greși* — adaugă secretarul general al partidului — *că dacă nu am fi realizat aceste succese importante în învățămînt, dacă nu am fi înfăptuit — aș putea spune — această revoluție în transformarea învățămîntului românesc, nu am fi putut obține nici celelalte realizări în dezvoltarea economico-socială a patriei. Tocmai pe baza învățămîntului modern, a cercetării, a științei, am putut realiza marile transformări revoluționare din România"* [1].

Producînd forță de muncă, învățămîntul creează un gen deosebit de activitate, încorporînd cunoștințe într-un factor de bază al producției, cu durată mare de folosință. În procesul de întrebuințare, aceste cunoștințe nu se pierd, ci sporesc cantitativ și calitativ.

În definirea caracterului muncii din învățămînt, trebuie să se aibă în vedere și faptul că în actuala concepție și organizare din țara noastră el produce și avuție materială. În unitățile de învățămînt există ateliere-școală care produc o gamă variată de bunuri (în parte destinate întreprinderilor socia-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Timișoara cu prilejul vizitei de lucru în județul Timiș și al deschiderii noului an de învățămînt* 1984—1985, Editura Politică, București, 1984, p. 9.

De multe ori produsul nu este finit înainte de depozitare. Exemplul concludent în acest sens îl constituie cerealele, care sînt supuse, în depozite, silozuri, la o serie de operațiuni, care le asigură ultima finisare, înainte de a intra în consum.

De observat că serviciile complexe la care ne-am referit nu sînt separate rigid unele de altele, că ele se întrepătrund într-o măsură deloc neglijabilă.

Producția bunurilor materiale pe care am tratat-o succint cu deosebire sub unghiul componentelor sale este *sediul principal*, dar nu și unic al sferei productive, adică al sferei în care se creează avuție și venit național. Munca cheltuită în cadrul producției materiale satisface nevoile întreprinderilor, instituțiilor, ale populației de regulă nu în calitate de activitate, nu direct, ci mijlocit, prin intermediul unor obiecte. Chiar și serviciile productive incluse în producția materială gravitează, într-un fel sau altul, în jurul producerii acestor obiecte, constituie o fază sau o condiție a creării și ajungerii lor la beneficiar.

Așa cum susțin mulți economiști, pornind de la accepțiunea noțiunii de avuție, în sfera productivă se pot include și activități care se adresează *direct persoanei*, urmărind dezvoltarea fizică și spirituală a oamenilor, pregătirea pentru muncă și viață, formarea lor ca principală forță de producție și ca subiecți ai relațiilor sociale. În interiorul acestora decisive ca importanță sînt *învățămîntul și ocrotirea sănătății*.

Activitatea pe care o desfășoară învățămîntul și bunurile materiale pe care le consumă se convertesc în forță de muncă, în capacitate de creație, în bunuri „lăuntrice" la dispoziția persoanelor și a societății, care acționează ulterior într-un mod specific în toate genurile de producție. Îndeplinind această funcție, învățămîntul este creator de avuție umană și de venit național și devine un mijlocitor al sporirii productivității muncii sociale, o sursă de multiplicare a acesteia, de creștere economică.

Permanent necesar pentru dezvoltarea producției și a tuturor domeniilor din societate, pentru ridicarea pe trepte superioare a nivelului de cultură și civilizație al unei națiuni, învățămîntul dobîndește o importanță deosebită o dată cu sporirea rolului muncii complexe în întreaga viață economică și socială, cu extinderea cîmpului de aplicabilitate tehnologică a științei. *„În anii socialismului* — spunea tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la marea adunare populară din municipiul Timișoara — *am creat un sistem modern de învățămînt, care cuprinde astăzi peste 25 la sută din populația țării și asigură o temeinică pregătire întregului nostru tineret, cadrele necesare pentru toate domeniile de activitate. Putem afirma fără teamă de a greși* — adaugă secretarul general al partidului — *că dacă nu am fi realizat aceste succese importante în învățămînt, dacă nu am fi înfăptuit — aș putea spune — această revoluție în transformarea învățămîntului românesc, nu am fi putut obține nici celelalte realizări în dezvoltarea economico-socială a patriei. Tocmai pe baza învățămîntului modern, a cercetării, a științei, am putut realiza marile transformări revoluționare din România"* [1].

Producînd forță de muncă, învățămîntul creează un gen deosebit de activitate, încorporînd cunoștințe într-un factor de bază al producției, cu durată mare de folosință. În procesul de întrebuințare, aceste cunoștințe nu se pierd, ci sporesc cantitativ și calitativ.

În definirea caracterului muncii din învățămînt, trebuie să se aibă în vedere și faptul că în actuala concepție și organizare din țara noastră el produce și avuție materială. În unitățile de învățămînt există ateliere-școală care produc o gamă variată de bunuri (în parte destinate întreprinderilor socia-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la marea adunare populară din municipiul Timișoara cu prilejul vizitei de lucru în județul Timiș și al deschiderii noului an de învățămînt* 1984—1985; Editura Politică, București, 1984, p. 9.

liste), se desfășoară muncă de cercetare științifică și de proiectare în slujba producției, se realizează invenții, inovații, raționalizări, se asimilează produse noi, specifice unor ramuri de vîrf, apărute sub impactul revoluției tehnico-științifice contemporane.

Activitatea medicală, de ocrotire a sănătății, de recuperare a capacității de muncă, de cercetare științifică medicală se adresează nemijlocit dezvoltării fizice a omului. Muncile la care ne referim îndeplinesc funcții de același gen ca și producția de bunuri materiale. Ele participă într-un mod specific la producerea vieții materiale a oamenilor, la crearea condițiilor de existență ale acestora, au fost și continuă să fie productive. Așa cum producătorii de alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte etc. creează un fond din care se întreține fizic personalul medical, tot astfel acest personal participă la asigurarea capacității de muncă a producătorilor.

Condiție de bază a vigorii fizice și psihice, a fiecărui popor, a unor relații sociale normale, activitatea de ocrotire a sănătății este concomitent o premisă a unei înalte productivități a muncii în întreaga economie.

Venitul național se produce și prin activitatea de creație culturală (poezie, proză, muzică, pictură și sculptură, teatru și film etc.), în măsura în care aceasta se concretizează în valori autentice, capabile să contribuie la modelarea personalității umane. Producția de valori culturale și consumația lor au efecte pozitive nu numai asupra orizontului spiritual și calității vieții oamenilor, ci și asupra producției materiale. Ele reprezintă ajutoare reale ale acesteia, factori care contribuie la sporirea creativității celor care muncesc în industrie, agricultură, construcții etc.

În lumina celor de mai sus, sfera muncii productive este mai largă decît sfera producției materiale. Sînt productivi, în consecință, toți participanții la crearea avuției societății, indiferent dacă munca lor se concretizează în bunuri materiale sau nemateriale. Cea mai mare cantitate de avuție, de produs social total și venit național se creează însă în producția bunurilor materiale înțeleasă în sens larg și cea mai mare parte a populației active muncește tot în cadrul acestei producții.

Producția bunurilor materiale a fost și rămîne pe toate treptele de dezvoltare social-economică, domeniul primordial al activității oamenilor, al societății, al progresului acesteia. Ea determină și explică în ultimă instanță locul și influența celorlalte producții, suprastructura societății, instituțiile neproductive, concepțiile oamenilor. Următoarele cuvinte scrise de **Engels** sînt în esență — credem — valabile și azi. *„Așa cum Darwin a descoperit legea dezvoltării naturii organice, Marx a descoperit* **legea dezvoltării istoriei omenirii**: *faptul simplu, ascuns pînă acum în stufărișul ideologic, că înainte de a se putea ocupa de politică, știință, artă, religie etc., oamenii trebuie în primul rînd să mănînce, să bea, să aibă locuință și să se îmbrace; că prin urmare,* **producția mijloacelor materiale** *de subzistență nemijlocite și o dată cu ea, fiecare treaptă de dezvoltare economică a unui popor sau a unei epoci constituie baza, din care se dezvoltă instituțiile de stat, concepțiile juridice, arta, și chiar ideile religioase ale oamenilor respectivi, și prin care trebuie explicate toate acestea, iar nu invers, cum s-a făcut pînă acum"* [1] (s.n.).

Munca cheltuită în ramurile sferei productive este *productivă prin destinație*, prin menirea ei socială, prin rolul pe care trebuie să-l joace în existența și dezvoltarea societății. Pentru ca această muncă să fie *realmente (sau efectiv) productivă* se cer îndeplinite o serie de condiții din care amintim: concordanța dintre structura produselor și

[1] **K. Marx, F. Engels**: *Opere alese în două volume*, vol. II, ediția a III-a, Editura Politică, București, 1967, p. 151.

structura nevoii sociale, a cererii (bunurile fără corespondent în nevoia socială sînt inutile, iar procesul lor de creație o cheltuială zadarnică de energie umană și mijloace materiale); existența obiectului creat ori a serviciului în calitate de valoare de întrebuințare, capabilă să satisfacă o nevoie. Cerințele lărgirii producției materiale și spirituale, ale dezvoltării societății, impun, de asemenea, ca fiecare domeniu și fiecare unitate din sfera productivă să creeze valoare nouă, inclusiv venit net.

Sfera neproductivă

Această sferă cuprinde activitățile administrative, juridice și social-politice necesare societății, dar care nu creează valoare nouă. Munca cheltuită în interiorul acestei sfere poartă denumirea de muncă neproductivă. Îi spunem astfel, pentru că ea nu produce nici avuție materială, nici spirituală.

De reținut că sfera neproductivă, care poate să funcționeze numai prin consumul bunurilor create de sfera productivă, este, la rîndul ei, o condiție de existență a celei din urmă. Această sferă a fost și rămîne indispensabilă mecanismului de funcționare al societății în întregul ei.

În socialism — îndeosebi — sfera neproductivă se constituie într-un sistem de reglare directă sau indirectă a tuturor activităților din societate, de realizare a coeziunii indivizilor, atît de necesară eficacității la scara țării, de apărare a independenței și suveranității naționale.

Între cele două sfere, productivă și neproductivă, are loc o conlucrare strînsă, menită să asigure producerea bunurilor materiale și spirituale de care are nevoie societatea, progresul economic și social-politic al acesteia, promovarea înaltelor valori morale ale noii societăți, formarea omului nou.

Sferele productivă și neproductivă nu sînt rigid separate. Dezvoltarea forțelor de producție, progresul tehnico-științific și cultural fac necesară și posibilă extinderea volumului activității din cele două sfere, creșterea numărului de subdiviziuni ale acestora, modificarea structurii lor interne și a personalului încadrat.

Paralel cu creșterea dimensiunilor sferei productive, se modifică ponderea agriculturii, a industriei și a serviciilor. Pînă la un punct al evoluției economiei, al lărgirii diviziunii sociale a muncii, sporește vizibil ponderea industriei și scade ponderea agriculturii, iar într-o perioadă ulterioară, cîmp de extensie considerabilă dobîndesc sectorul serviciilor, învățămîntul, ocrotirea sănătății, care solicită un personal în creștere, avînd greutate specifică tot mai mare în ansamblul populației active. Aceste tendințe corespund unei logici a creșterii productivității muncii sociale, se întemeiază pe ea și o favorizează totodată, reprezentînd deci o urmare și o premisă a sporirii eficacității producției. În producția materială se petrec treptat și transformări în structura *muncitorului colectiv productiv*, a persoanelor care participă într-un fel sau altul la producerea bunurilor materiale și în activitatea fiecărei categorii de oameni ai muncii. Sub impactul progresului tehnico-științific se conturează cîteva tendințe din care amintim: a) creșterea ponderii activităților preparatorii, care preced prelucrarea obiectului muncii (îndeosebi a muncilor de cercetare științifică și de proiectare), și a celor care urmează acestui act de prelucrare (distribuție, sortare, ambalare, service etc.); b) creșterea ponderii lucrătorilor care efectuează cu precădere muncă intelectuală (ingineri, informaticieni, tehnicieni, cercetători, organizatori ai producției); c) creșterea părții de muncă intelectuală în totalul muncii personalului care se ocupă direct de transformarea în produs a materiilor prime.

În sfera neproductivă sporește paralel importanța activităților din domeniul

structura nevoii sociale, a cererii (bunurile fără corespondent în nevoia socială sînt inutile, iar procesul lor de creaţie o cheltuială zadarnică de energie umană şi mijloace materiale); existenţa obiectului creat ori a serviciului în calitate de valoare de întrebuinţare, capabilă să satisfacă o nevoie. Cerinţele lărgirii producţiei materiale şi spirituale, ale dezvoltării societăţii, impun, de asemenea, ca fiecare domeniu şi fiecare unitate din sfera productivă să creeze valoare nouă, inclusiv venit net.

Sfera neproductivă

Această sferă cuprinde activităţile administrative, juridice şi social-politice necesare societăţii, dar care nu creează valoare nouă. Munca cheltuită în interiorul acestei sfere poartă denumirea de muncă neproductivă. Îi spunem astfel, pentru că ea nu produce nici avuţie materială, nici spirituală.

De reţinut că sfera neproductivă, care poate să funcţioneze numai prin consumul bunurilor create de sfera productivă, este, la rîndul ei, o condiţie de existenţă a celei din urmă. Această sferă a fost şi rămîne indispensabilă mecanismului de funcţionare al societăţii în întregul ei.

În socialism — îndeosebi — sfera neproductivă se constituie într-un sistem de reglare directă sau indirectă a tuturor activităţilor din societate, de realizare a coeziunii indivizilor, atît de necesară eficacităţii la scara ţării, de apărare a independenţei şi suveranităţii naţionale.

Între cele două sfere, productivă şi neproductivă, are loc o conlucrare strînsă, menită să asigure producerea bunurilor materiale şi spirituale de care are nevoie societatea, progresul economic şi social-politic al acesteia, promovarea înaltelor valori morale ale noii societăţi, formarea omului nou.

Sferele productivă şi neproductivă nu sînt rigid separate. Dezvoltarea forţelor de producţie, progresul tehnico-ştiinţific şi cultural fac necesară şi posibilă extinderea volumului activităţii din cele două sfere, creşterea numărului de subdiviziuni ale acestora, modificarea structurii lor interne şi a personalului încadrat.

Paralel cu creşterea dimensiunilor sferei productive, se modifică ponderea agriculturii, a industriei şi a serviciilor. Pînă la un punct al evoluţiei economiei, al lărgirii diviziunii sociale a muncii, sporeşte vizibil ponderea industriei şi scade ponderea agriculturii, iar într-o perioadă ulterioară, cîmp de extensie considerabilă dobîndesc sectorul serviciilor, învăţămîntul, ocrotirea sănătăţii, care solicită un personal în creştere, avînd greutate specifică tot mai mare în ansamblul populaţiei active. Aceste tendinţe corespund unei logici a creşterii productivităţii muncii sociale, se întemeiază pe ea şi o favorizează totodată, reprezentînd deci o urmare şi o premisă a sporirii eficacităţii producţiei. În producţia materială se petrec treptat şi transformări în structura *muncitorului colectiv productiv*, a persoanelor care participă într-un fel sau altul la producerea bunurilor materiale şi în activitatea fiecărei categorii de oameni ai muncii. Sub impactul progresului tehnico-ştiinţific se conturează cîteva tendinţe din care amintim: a) creşterea ponderii activităţilor preparatorii, care preced prelucrarea obiectului muncii (îndeosebi a muncilor de cercetare ştiinţifică şi de proiectare), şi a celor care urmează acestui act de prelucrare (distribuţie, sortare, ambalare, service etc.); b) creşterea ponderii lucrătorilor care efectuează cu precădere munci intelectuale (ingineri, informaticieni, tehnicieni, cercetători, organizatori ai producţiei); c) creşterea părţii de muncă intelectuală în totalul muncii personalului care se ocupă direct de transformarea în produs a materiilor prime.

În sfera neproductivă sporeşte paralel importanţa activităţilor din domeniul

lanear financiar legate direct de lumul mers al producției materiale și spirituale, a activității instituțiilor de sinteză care se ocupă de sincronizarea la nivel macro a tuturor verigilor diviziunii sociale a muncii. Crește, de asemenea, semnificația și dimensiunea muncilor politico-ideologice, a eforturilor care sprijină angajarea plenară a oamenilor în realizarea sarcinilor de edificare a noii societăți.

3. Creșterea venitului național

Necesitatea creșterii susținute a venitului național

Dezvoltarea economico-socială a țării impune creșterea continuă și susținută a venitului național, întrucît numai pe această bază se asigură resursele necesare atît pentru fondul de acumulare, cît și pentru ridicarea nivelului de trai al populației. Creșterea venitului național este cu atît mai necesară în etapa actuală cînd se pun probleme tot mai complexe privind creșterea potențialului economic al țării, modernizarea economiei naționale, trecerea țării noastre de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la cel de țară cu dezvoltare economică medie și în continuare la stadiul de țară dezvoltată.

In anii construcției socialiste, datorită dinamismului economiei românești, ca rezultat al industrializării, venitul național a crescut în ritm rapid.

Paralel cu creșterea rapidă a venitului național total și pe locuitor (vezi dinamica venitului național în figura 9), în țara noastră au avut loc profunde modificări în aportul ramurilor la producerea venitului național. Schimbarea cea mai importantă o constituie creșterea contribuției industriei la crearea venitului național, oglindită în sporirea ponderii ei de la 44,9% în anul 1955 la 61% în anul 1984. A crescut, de asemenea, ponderea construcțiilor în producerea venitului național; s-a redus paralel ponderea agriculturii. De reținut că aceste modificări au avut loc pe fondul general al creșterii absolute a producției în toate ramurile sferei productive. Elocvente, în acest sens, sînt datele cuprinse în tabelul 5.

Modificarea ponderii diferitelor ramuri la crearea venitului național reflectă procesul complex și continuu de schimbare a structurii pe ramuri a economiei naționale, a diviziunii sociale a muncii, a locului pe care îl ocupă diversele ramuri în ansamblul economiei țării, în alți termeni schimbarea repartizării intersectoriale a forțelor umane și materiale de producție.

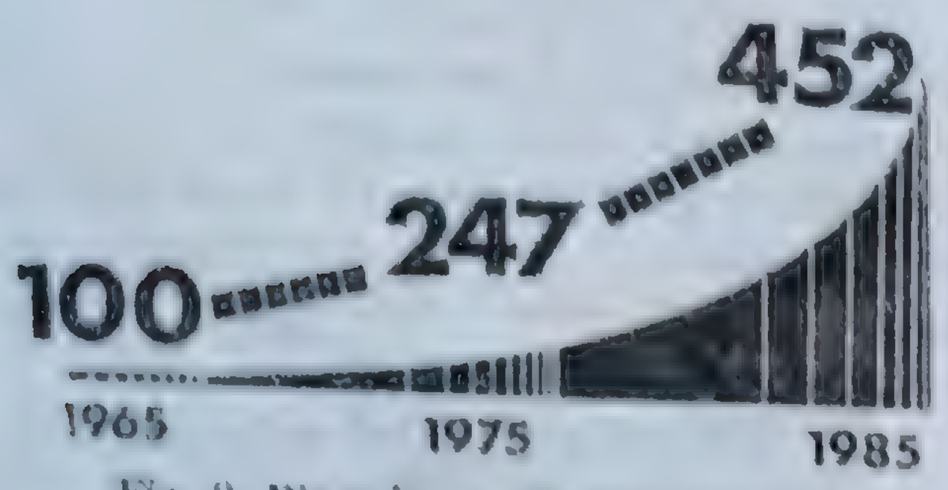

Fig. 9. Dinamica venitului național

Principalii factori ai creșterii venitului național

Venitul național crește pe seama a doi factori: a) sporirea cantității de muncă cheltuită în sfera productivă (prin creșterea numărului de persoane ocupate în această sferă și prin folosirea mai completă a timpului de muncă) și b) creșterea productivității muncii. Acesta din urmă este factorul cel mai important de creștere a venitului național. Productivitatea muncii poate să

TABELUL 5

Dinamica venitului național pe principalele ramuri ale economiei naționale
(1938 = 100)

Anii	Venitul național	Industrie	Construcții	Agricultură	Transporturi și telecomunicații	Venitul național pe locuitor
1948	67	94	78	59	60	66
1950	99,5	164	238	70	81	95
1965	411	12 ori	14 ori	118	477	337
1975	10 ori	39 ori	35 ori	148	12 ori	746
1980	14 ori	59 ori	47 ori	165	16 ori	10 ori
1984	17 ori	71 ori	54 ori	187	18 ori	12 ori

Sursa: *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1985*, Direcția Centrală de Statistică, p. 49.

crească mai rapid decît cantitatea de muncă cheltuită în producția materială. Sporirea acestei cantități de muncă e frînată de sporul natural al populației, de atragerea unui număr tot mai mare de persoane în sfera neproductivă și de tendința de reducere a zilei de muncă.

O dată cu ridicarea nivelului de dezvoltare economică a țării, productivitatea muncii are un rol tot mai important în creșterea venitului național. În cincinalul 1986—1990 productivitatea muncii se va dubla în industrie și construcții, iar în agricultură va spori cu 6,5 la sută anual. Numărul de personal muncitor va spori în schimb — pe ansamblul economiei naționale — într-un ritm mediu anual de 0,5—0,7 la sută. Ca urmare, cea mai mare parte din sporul de venit național (85%) se va obține în această perioadă pe seama creșterii productivității muncii.

La nivelul unei întreprinderi sau ramuri, creșterea productivității muncii se concretizează, așa cum este știut, în sporirea numărului de produse create în aceeași durată de timp, de un număr dat de persoane, în scăderea prin urmare a cantității de muncă vie întrebuințată pe unitatea de produs. Creșterea productivității muncii se realizează însă și prin reducerea consumurilor specifice de materii prime, materiale, combustibil și energie, adică a cheltuielilor materiale.

Privind problema la scara socială, reducerea cheltuielilor materiale presupune atît utilizarea cu grijă a mijloacelor de producție cît și modificarea structurii de ramură a economiei naționale, modernizarea acestei structuri, sporirea greutății specifice a ramurilor mici consumatoare de materii prime, materiale și energie, întemeiate pe folosirea de muncă înalt calificată, pe aplicarea în producție a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

În actualul cincinal, ca și în cel precedent, productivitatea muncii sporește și prin economisirea de muncă vie și prin economisirea de muncă trecută, astfel încît venitul național înregistrează o creștere mai rapidă decît produsul social total. La o creștere de 1,44—1,49 ori a venitului național, produsul social total sporește de 1,27—1,32. Aceasta echivalează cu scăderea ponderii cheltuielilor materiale în produsul social total. „Prin reducerea consumurilor materiale și energetice — precizează Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. —, creșterea gradului de valorificare a materiilor prime, combustibililor și energiei, modernizarea structurilor de producție în toate ramurile se prevede ca *ponderea cheltuielilor materiale în produsul social* să scadă la circa 53 la sută în 1990".

Ambele căi de sporire a venitului național total atrag după sine creșterea fizică și valorică a acestuia. În condițiile

în care durata și intensitatea muncii sînt constante sau în scădere, creșterea venitului național (fizic și valoric) pe o persoană activă și pe locuitor se poate realiza numai pe seama sporirii productivității muncii.

Creșterea productivității muncii antrenează reducerea valorii unei mărfi de o calitate anume și concomitent creșterea valorii realizate de o persoană într-un interval de timp determinat. Ultimele create pentru că valoarea unitară a mărfii nu se reduce în aceeași măsură în care se reduce numărul de ore de muncă necesar fabricării ei, sporirea productivității muncii presupunînd o schimbare în procesul muncii, în modul în care se produc bunurile, în tehnica de fabricație, în calificare etc. Creșterea valorii create într-un interval de timp determinat își are deci originea, în ultimă instanță, în sporirea gradului de complexitate a muncii, în schimbarea pozitivă a conținutului, a calității acesteia.

Modificări în procesul de muncă și în calitatea muncii implică și îmbunătățirea performanțelor funcționale ale produselor, chiar dacă numărul lor e constant, precum și apariția de noi produse necunoscute altădată, prin urmare modificarea structurii de ramură a economiei naționale. Cel puțin pentru o anumită perioadă noile produse calitativ superioare au o valoare unitară mai ridicată decît cele vechi, apariția lor înscriindu-se de aceea în rîndul factorilor care concură la creșterea valorii nou create într-un interval de timp determinat.

Această creștere este indisolubil asociată și cu sporirea densității muncii — componentă inseparabilă a sporirii productivității muncii —, datorită eliminării unor pori din ziua de lucru, permisă de noile mijloace de muncă mai perfecționate, de creșterea duratei lor de folosire efectivă în cadrul zilei de muncă, de mai buna organizare a producției și a muncii etc.

Creșterea valorii produse într-un interval de timp determinat și de o persoană care lucrează in sfera productivă este baza economică a sporirii venitului național pe locuitor. Aceasta devine realitate însă numai dacă ritmul de creștere a valorii nou create este superior ritmului de creștere a populației țării.

Experiența istorică evidențiază o mișcare contradictorie: sporirea valorii nou produse de o persoană și a venitului național pe locuitor este paralelă cu scăderea timpului de muncă. În țările slab dezvoltate, durata muncii este mai mare, iar venitul național pe locuitor substanțial mai mic decît în țările dezvoltate. Decalajele dintre venitul național pe locuitor între cele două categorii de țări nu țin numai de modalitățile de măsurare, de calcul ale produsului social și venitului național, ci oglindesc diferențe efective în valoarea nou creată în producția materială și spirituală.

Privită îndeaproape, contradicția dintre timpul de muncă (fizic măsurat) și valoarea nouă pentru cele două categorii de țări este concomitent concordantă între cantitatea de muncă cheltuită și valoare. În țările slab dezvoltate într-un interval de timp mai mare se cheltuiește o cantitate de muncă mai mică (de aceeași calitate) decît în țările dezvoltate, căci în ultimul grup de țări complexitatea medie a muncii e incomparabil mai ridicată decît în primul grup. „*Munca mai complexă* — scria **Marx** — *contează numai ca muncă simplă* **potențată** *sau mai exact multiplicată, astfel că o cantitate mai mică de muncă complexă este egală cu o cantitate mai mare de muncă simplă*“ [1].

---

[1] **K. Marx, F. Engels:** *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, pag. 59.

4. Repartiția venitului național

Venitul național creat parcurge procesele de repartiție și circulație. În virtutea relațiilor de producție socialiste, a convergenței intereselor fundamentale ale membrilor societății, repartiția venitului național se face în interesul dezvoltării economico-sociale a țării. Ea cunoaște două etape: *distribuirea sau repartiția primară și redistribuirea sau repartiția secundară*.

La etapa *distribuirii*, care cuprinde întregul venit național, iau parte toți factorii care au participat la producerea acestuia, adică: lucrătorii din sfera productivă, unitățile economice productive și statul socialist în calitate de organizator al muncii și producției la nivelul întregii economii naționale.

Prin intermediul repartiției primare se formează: retribuția în bani a personalului muncitor, retribuția în bani și în natură a membrilor cooperativelor agricole de producție, retribuția membrilor cooperativelor meșteșugărești, veniturile gospodăriilor agricole individuale.

În același proces al distribuirii venitului național se formează și veniturile întreprinderilor productive: beneficiul întreprinderilor socialiste de stat; beneficiul cooperativelor agricole de producție și al cooperativelor meșteșugărești și o parte din venitul net centralizat al statului.

Redistribuirea vizează doar o parte a venitului național creat. Necesitatea ei este determinată de existența sferei neproductive, de lipsa de coincidență dintre veniturile obținute de diverse ramuri și întreprinderi productive și cele necesare dezvoltării lor, de existența diferitelor forme de proprietate. Chiar dacă am presupune teoretic că nu există sferă neproductivă, o parte din venitul național tot ar trebui supusă procesului redistribuirii. E suficient să se arate că în economia modernă, caracterizată prin diversificarea producției, apariția de noi ramuri nu ar fi posibilă fără procesul redistribuirii unei părți din venitul național.

În etapa redistribuirii se formează *veniturile secundare* sau derivate ale statului, ale populației, ale unor organizații obștești și de administrație publică. Dintre acestea pot fi menționate: impozitul pe veniturile unor unități economice și ale populației; despăgubirile AIAS; alocațiile de stat pentru copii; pensiile; retribuția celor din sfera neproductivă; bursele; ajutoarele; veniturile unităților administrativ-teritoriale formate din contribuția bănească a populației etc.

Redistribuirea unei părți din venitul național se realizează prin numeroase mijloace și pîrghii, dintre care cele mai importante sînt: sistemul financiar și de credit, plata serviciilor neproductive și abaterea prețurilor de la valoare. Dacă unele bunuri de consum, de exemplu, livrate de unitățile de stat populației, au prețuri sub valoare, o parte din venitul național creat în întreprinderile respective trece la dispoziția populației, se redistribuie în favoarea ei. Dacă, dimpotrivă, o parte din bunurile de consum livrate populației au prețuri care depășesc valoarea, o parte din veniturile populației trec la dispoziția societății, se redistribuie.

Distribuirea și redistribuirea venitului național și formarea veniturilor primare și secundare — ca venituri bănești — implică circulația efectivă a mărfurilor produse și, prin urmare, și a celor care constituie substratul material al valorii noi totale create de societate. Se poate vorbi deci și de o circulație a venitului național atît în formă bănească, cît și materială.

Prin folosirea veniturilor bănești de către întreprinderi și populație pentru cumpărare de mărfuri — mijloace de producție și de consum —, se asigură efectiv posibilitatea utilizării bunurilor materiale create, intrarea lor în consumația productivă și neproductivă.

5. Rolul finanțelor și al pîrghiilor financiare în repartizarea venitului național

Dezvoltarea rapidă a economiei naționale impune asigurarea unor importante fonduri bănești și repartizarea lor conform prevederilor de plan. Concomitent, dezvoltarea proporțională a ramurilor producției materiale, a sferei productive și neproductive, ridicarea economică a tuturor județelor țării fac necesară și o redistribuire a fondurilor bănești între diferite domenii de activitate. Constituirea acestor fonduri, repartizarea și redistribuirea lor se realizează cu ajutorul finanțelor și creditului.

O parte din fondurile bănești se formează și se utilizează centralizat de către stat, iar altă parte se constituie la dispoziția unităților economice.

În afară de funcția de constituire și repartizare (în sens larg înțeleasă) a fondurilor bănești necesare evoluției ascendente a economiei, înfăptuirii reproducției socialiste lărgite, finanțele și creditul îndeplinesc și funcția de control asupra utilizării fondurilor amintite și asupra îndeplinirii indicatorilor de plan de către unitățile economice și instituții social culturale, centrale, ministere etc. Prin intermediul controlului se urmărește păstrarea integrității avutului obștesc, prevenirea faptelor generatoare de cheltuieli neeconomicoase și neoportune, evitarea risipei și a proastei gospodăriri.

Componentele (verigile) sistemului financiar și de credit

Componentele sistemului financiar și de credit sînt: bugetul de stat, asigurările sociale, asigurările de bunuri și persoane, finanțele unităților economice și creditul.

Bugetul de stat. Este cea mai importantă componentă a sistemului financiar și exprimă relațiile economice care apar în procesul de mobilizare și repartizare planificată a fondului principal de resurse bănești la dispoziția statului. El se întocmește anual și se aprobă de Marea Adunare Națională.

Bugetul de stat este compus din două verigi principale: *bugetul republican și bugetele locale* (bugetele comunelor, orașelor, muncipiilor, județelor, sectoarelor municipiului București și al municipiului București). El se prezintă sub forma unei balanțe, care în partea stîngă cuprinde veniturile, iar în partea dreaptă cheltuielile bugetare.

La partea de venituri ponderea covîrșitoare o au cele care provin de la unitățile de stat: prelevarea pentru societate, vărsămintele din beneficiile unităților economice de stat, impozitul pe circulația mărfurilor, taxa pentru folosirea terenurilor proprietate de stat etc. De menționat că, în urma aplicării principiilor noului mecanism economico-financiar, partea procentuală din beneficii prelevată ca vărsămînt la bugetul de stat s-a redus, majorîndu-se simțitor partea lăsată la dispoziția centralelor pentru autofinanțarea dezvoltării și stimularea materială a oamenilor muncii. În bugetul de stat se concentrează, de asemenea, impozitele plătite de cooperativele agricole de producție, de cooperativele meșteșugărești, de cooperativele de consum, precum și impozitele și taxele plătite de populație. În prezent acestea din urmă cuprind: impozitul pe terenurile gospodăriilor personale ale membrilor C.A.P. și gospodăriilor individuale, impozitul pe veniturile oamenilor de litere, artă, știință, micilor meseriași, liber profesioniștilor, taxele și impozitele locale, inclusiv taxa de timbru.

La partea de cheltuieli bugetul de stat apare cu patru subdiviziuni principale: cheltuieli pentru finanțarea eco-

nomiei naționale; cheltuieli pentru acțiuni social-culturale; cheltuieli pentru apărare; cheltuieli pentru administrație, justiție și procuratură.

Prima subdiviziune este cea mai importantă ca volum de cheltuieli. În interiorul ei sumele cele mai mari sînt destinate fondului național de dezvoltare economico-socială.

În subdiviziunea cheltuielilor social-culturale, situată pe locul doi ca ordin de mărime, intră cheltuielile pentru întreținerea și funcționarea școlilor de toate gradele, a instituțiilor de cultură și artă, a unităților spitalicești și acțiunilor de ocrotire a sănătății publice, alocația de stat pentru copii, cheltuielile pentru prevederi sociale și pentru asigurări sociale.

Asigurările sociale de stat, ca o a doua verigă a sistemului financiar și de credit, au menirea de a satisface o serie de nevoi materiale ale personalului muncitor din unitățile de stat și ale membrilor lor de familie în caz de pierdere temporară sau definitivă a capacității d muncă. Fondurile necesare în acest scop se formează pe seama contribuțiilor suportate de către unitățile economice și instituțiile de stat. Din fondurile asigurărilor sociale se acordă: pensii pentru depășirea limitei de vîrstă și pentru invaliditate, ajutoare de boală, de maternitate și deces, se fac cheltuieli cu trimiterea oamenilor la odihnă și tratament.

Cooperativele agricole de producție și cooperativele meșteșugărești își constituie fonduri proprii de asigurări sociale pe care le administrează potrivit normelor statutare.

Asigurările de bunuri si persoane se realizează dintr-un fond de asigurare la dispoziția Administrației asigurărilor de stat (ADAS). Pe seama fondului de asigurare a bunurilor se compensează pierderile provocate de calamități naturale și de accidente cauzate bunurilor aparținînd organizațiilor cooperatiste, întreprinderilor și instituțiilor de stat în anumite cazuri, precum și populației, și se finanțează măsurile de prevenire a incendiilor și de combatere a mortalității animalelor. Pe seama fondului de asigurări a persoanelor, se acoperă sumele cuvenite persoanelor cuprinse în sistemul asigurărilor de viață. Fondurile la care ne-am referit se constituie din primele de asigurare plătite de persoanele juridice și fizice cuprinse în asigurare.

Finanțele unităților economico-sociale sînt subordonate desfășurării normale a circuitului fondurilor de producție și de circulație, consolidării permanente a autogestiunii, îmbunătățirii condițiilor materiale și social-culturale a celor ce muncesc.

Creditul intervine în relațiile cu unitățile economice de stat pentru finanțarea unor activități economice sezoniere, ori cu caracter permanent, a unor investiții, precum și în relațiile cu organizațiile cooperatiste și populația, cărora statul le acordă sprijin financiar cu titlu rambursabil.

Creditele se acordă de bănci unităților economice de stat și cooperatiste din fondurile care se constituie prin mobilizarea resurselor temporar disponibile și se întorc apoi la fondul de creditare pe calea restituirii. Ele privesc:

— efectuarea aprovizionărilor pentru producția contractată la intern sau la export și a cheltuielilor necesare, îndeplinirii sarcinilor de plan;

— stocurile și cheltuielile sezoniere, formate ca urmare a achiziționării, contractării și prelucrării materiilor prime agricole și a altor produse;

— reîntregirea fondurilor încorporate în produse livrate, lucrări executate și servicii prestate, aflate în curs de încasare;

— acoperirea cheltuielilor planificate care depășesc în unele trimestre veniturile, inclusiv pentru introducerea tehnicii noi;

— stocurile de produse, mărfuri, ambalaje etc. la unități producătoare, de desfacere a mărfurilor și de turism.

Creditul bancar trebuie garantat cu valori materiale, cu resurse prevăzute în bugetul de venituri și cheltuieli al unităților economice și se rambursează la scadență. Unitățile care beneficiază de credite plătesc instituției creditoare o anumită dobîndă.

În țara noastră procesul de creditare se realizează prin intermediul aparatului bancar: Banca Națională a R.S. România, Banca de Investiții, Banca pentru Agricultură și Industria Alimentară și Banca Română de Comerț Exterior.

În etapa actuală, crește rolul sistemului financiar și al creditului în cadrul mecanismului economic. Finanțele și creditul trebuie să contribuie în mai mare măsură la gospodărirea judicioasă a fondurilor din fiecare întreprindere, la creșterea rentabilității și a întregii eficiențe economice a întreprinderilor, ceea ce face necesară perfecționarea activității în acest domeniu. Referindu-se la această cerință și la direcțiile perfecționării activității financiare, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat următoarele, în cuvîntarea la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 aprilie 1986: *„Vrem deci nu numai să vorbim de noul mecanism, dar să realizăm norme clare de finanțare, de creditare, de avansuri, în așa fel încît, pe această cale, conducătorii de întreprinderi, oamenii muncii să știe că autofinanțarea, autoconducerea înseamnă să producă, să vîndă cît mai repede."* [1] Sistemul financiar și creditul trebuie să contribuie, prin mijloace specifice, la întărirea controlului asupra modului în care se efectuează cheltuielile și se realizează veniturile întreprinderilor, ca mijloc de promovare consecventă a autoconducerii și a autogestiunii economice. Prin aceasta, finanțele și creditul trebuie să participe la încadrarea fiecărei întreprinderi, cu întregul lor potențial, în circuitul economic național, în procesul de ansamblu, al reproducției socialiste lărgite.

---

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 1-2 aprilie 1986*, „Scînteia" nr. 13565 din 3 aprilie 1986.

14

ACUMULAREA ŞI CONSUMUL

Creşterea produsului social şi a venitului naţional şi, pe această bază, ridicarea gradului de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale populaţiei sînt indisolubil legate de alocarea mijloacelor materiale şi băneşti necesare dezvoltării şi perfecţionării neîntrerupte a producţiei sociale. De aceea, una din problemele fundamentale ale construcţiei socialiste, în etapa actuală, este *„asigurarea unui raport corespunzător între fondul de consum şi fondul de dezvoltare în vederea creşterii în ritm înalt a întregii economii şi, în acelaşi timp, a sporirii continue a bunăstării materiale şi spirituale a poporului, satisfacerii cerinţelor de viaţă ale oamenilor muncii la nivelul civilizaţiei moderne"* [1].

1. Necesitatea şi funcţiile acumulării. Legea acumulării socialiste

Acumularea — funcţie progresistă a societăţii

Experienţa dezvoltării mondiale a confirmat tot mai mult teza marxistă potrivit căreia acumularea joacă un rol esenţial în realizarea progresului economico-social, de volumul, structura şi eficienţa acesteia depinzînd în mod hotărîtor dezvoltarea forţelor de producţie şi sporirea potenţialului economic al ţării. Ea arată că, pe de o parte, perioadele de accentuată dezvoltare economică s-au caracterizat şi printr-o intensă acumulare, iar, pe de altă parte, ţările care au folosit în scopuri productive o parte importantă a plusprodusului creat au reuşit să-şi sporească în mod susţinut avuţia naţională. Ţinînd seama de aceasta, F. Engels numea acumularea *„funcţia progresistă cea mai importantă a societăţii"*.

Acumularea reprezintă procesul de utilizare a unei părţi din venitul naţional în scopul lărgirii proporţiilor la care se reia procesul de producţie.

După destinaţie, distingem *acumulare productivă* — folosită în ramurile sferei productive în vederea creării de noi capacităţi de producţie, precum şi a dezvoltării şi modernizării celor existente şi *acumulare neproductivă*, concretizată în construcţii şi dotări tehnice care dezvoltă baza materială a activităţilor social-culturale.

În accepţiunea prezentată, acumularea cuprinde, ca momente de sine stătătoare, atît constituirea fondurilor băneşti necesare, cît şi transformarea lor efectivă în elemente materiale suplimentare ale producţiei sociale. Pentru a delimita aceste momente ale procesului de acumulare, **K. Marx** deosebea „acumularea efectivă" de „acumularea băneacscă", care însoţeşte în mod trecător acumularea reală, extinderea scării la care se reia procesul de producţie.

Mobilul, izvoarele, trăsăturile şi rezultatele social-economice ale acumulării sînt determinate de natura relaţiilor de producţie. De aceea, acumularea îmbracă forme concrete specifice în fiecare orînduire socială.

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, Bucureşti, 1985, p. 67.

În condițiile capitalismului, acumularea devine o funcție a capitalului, își are izvorul în munca neplătită a lucrătorilor salariați, duce la sporirea proprietății capitaliste și a dominației capitalului, fiind însoțită de adîncirea inegalităților social-economice și a contradicțiilor orînduirii capitaliste.

Acumularea socialistă își are izvorul în munca pentru societate a lucrătorilor liberi de exploatare, înfăptuindu-se în mod planificat, în strînsă legătură cu cerințele perfecționării producției sociale și ale ridicării nivelului de trai al poporului. Acumularea socialistă se exprimă, din punct de vedere material, în creșterea mijloacelor de producție care funcționează drept bază tehnico-materială a producției socialiste și a activităților social-culturale. În acest fel, ea este baza creșterii avuției naționale și a proprietății socialiste, sporește capacitatea de atragere a unor noi forțe de muncă în procesul producției sociale, de valorificare a resurselor naturale și de creștere a producției de bunuri materiale și servicii. Ca urmare, acumularea socialistă reproduce pe o bază sporită calitatea oamenilor muncii de producători și proprietari ai mijloacelor de producție și creează premisele pentru îmbunătățirea continuă a calității vieții.

Funcțiile acumulării în socialism. Legea acumulării socialiste

Pentru societatea socialistă, acumularea reprezintă o necesitate obiectivă, o cerință a progresului economico-social. Relevînd această cerință, în Raportul la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a subliniat: *„Acumularea, deci alocarea unui procent important din venitul național pentru dezvoltare, constituie o necesitate obiectivă, o lege a construcției socialiste pentru progresul general al societății și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a poporului"* [1].

În primul rînd, acumularea este baza dezvoltării și modernizării forțelor de producție, a creării și punerii în funcțiune a unor noi fonduri fixe productive, precum și a modernizării celor existente. Ea se concretizează în noi capacități de producție, în crearea de noi locuri de muncă pentru populația aptă de muncă, precum și în ridicarea nivelului de înzestrare tehnică a muncii, ca factor de bază al ridicării productivității muncii sociale.

În al doilea rînd, prin acumulare se asigură și creșterea fondurilor circulante necesare procesului reproducției socialiste lărgite, a stocurilor normate de materii prime, materiale, combustibil etc., în strînsă legătură cu lărgirea capacităților de producție și cu creșterea capacității de prelucrare de către forța de muncă, prevăzute prin planul de dezvoltare economico-socială.

În al treilea rînd, fără acumulare nu sînt de conceput dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a științei, învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății, precum și a altor activități social-culturale.

În al patrulea rînd, pe seama acumulării se asigură mijloacele materiale și bănești necesare prevenirii sau înlăturării disproporțiilor care se pot ivi în dezvoltarea unor sectoare, a consecințelor determinate de anumite calamități sau pentru satisfacerea unor nevoi neprevăzute.

Prin toate acestea, acumularea se afirmă ca *sursa* hotărîtoare și de neînlocuit *a reproducției socialiste lărgite* și a creșterii avuției, a cărei componentă de bază o reprezintă fondurile fixe. Ea se manifestă și ca izvor al dezvoltării proprietății socialiste, precum și al creării unor premise materiale mai bune pentru creșterea nivelului de trai. Totodată, ea constituie și temelia sporirii

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 27.

avuției personale a membrilor societății. Este edificator în această privință faptul că, pe baza acumulării socialiste, avuția materială a societății noastre a cunoscut în anii socialismului o creștere puternică, ajungînd să reprezinte în 1985 peste 4 000 miliarde lei, din care circa 2 800 miliarde lei fondurile fixe productive și cu destinație socială; circa 9/10 din fondurile fixe care funcționează în economie se află în proprietate socialistă, iar circa 1/10 în proprietate personală a populației.

Acumularea nu se limitează la creșterea avuției materiale acumulate. Ea are implicații economice și sociale favorabile multiple. Vom menționa în acest capitol numai faptul că ea permite atragerea în producția socială și folosirea deplină a populației apte de muncă, precum și sporirea volumului de cunoștințe și experiență de producție la populația ocupată, ca factor important al folosirii eficiente a aparatului de producție. K. Marx sublinia teza potrivit căreia acumularea de cunoștințe, de experiență, îndemînare și măiestrie în activitatea economico-socială se manifestă atît nemijlocit în munca vie, cît și în structura materială a avuției naționale acumulate, întrucît mijloacele de muncă nu sînt altceva decît o expresie și indicatori ai dezvoltării forței de muncă.

Partea din venitul național alocată anual pentru dezvoltare, pentru reproducția socialistă lărgită, poartă denumirea de fond de acumulare, cealaltă componentă a acestuia fiind fondul de consum.

Legăturile esențiale, de multiplicare reciprocă ce se stabilesc în procesul planificat al dezvoltării economico-sociale în socialism între creșterea venitului național, mărimea acumulării și finalitatea socială a dezvoltării își găsesc concretizarea *în legea acumulării socialiste. Ea exprimă*, înainte de toate, *necesitatea obiectivă a transformării unei părți determinate din venitul național în surse pentru reproducția socialistă lărgită. Totodată, legea acumulării socialiste exprimă cerința optimizării corelației dintre creșterea acumulării și a avuției naționale, între mărimea și eficiența fondurilor alocate în acest scop, pe de o parte, și gradul de satisfacere a cerințelor materiale și spirituale ale populației, pe de altă parte.*

În acest fel, legea acumulării socialiste exprimă nu numai relațiile ce se formează între membrii societății în legătură cu formarea și utilizarea fondului de acumulare, ci și dialectica intereselor generale, colective și individuale în procesul repartizării și utilizării finale a venitului național. Totodată, ea exprimă și corelația dialectică dintre cerințele și interesele imediate și cele pe termen lung ale oamenilor muncii. Utilizarea unei părți din venitul național pentru consum răspunde cerințelor imediate ale ridicării bunăstării materiale și spirituale, în timp ce acumularea exercită o influență pe termen mai lung asupra dezvoltării și reprezintă un consum amînat, resursele destinate dezvoltării reîntorcîndu-se amplificate pentru satisfacerea la nivel superior a trebuințelor de consum în perioada următoare.

Sursa acumulării. Factorii de care depinde mărimea acumulării

Sursa nemijlocită a acumulării o reprezintă plusprodusul și, respectiv, valoarea creată de munca pentru societate a celor ocupați în sfera productivă. Întrucît valoarea creată de munca pentru societate este o parte componentă a venitului național și se produce în indisolubilă legătură cu valoarea creată de munca pentru sine, fondul de acumulare se formează în procesul repartizării venitului național. Totodată, pentru economia socialistă este importantă cunoașterea și planificarea părții acumulate și respectiv consumate nu numai din plusprodus, ci în întregul venit național, întrucît pe această bază se pune în evidență și se planifică o corelație

care este fundamentală atît pentru repartizarea venitului național, cît și pentru dezvoltarea economico-socială și ridicarea nivelului de trai, material și spiritual al populației. Menționăm și faptul că, într-o măsură anumită, acumularea se realizează și pe seama produsului pentru sine, prin investițiile populației pentru construcții, prin cumpărări de animale etc.

Ca urmare, mărimea absolută și relativă a acumulării se stabilește prin raportare la întregul venit național supus repartizării.

Mărimea relativă a acumulării se exprimă prin *rata acumulării*, care se determină ca pondere procentuală în venitul național după formula:

$$a = \frac{A}{V} \cdot 100$$ (în care **a** = rata acumulării, **A** reprezintă mărimea absolută a fondului de acumulare, iar **V** — venitul național).

Rata acumulării constituie, așa cum arată experiența dezvoltării mondiale, un indicator și un factor de bază al reproducției lărgite și al creșterii economice și, totodată, o expresie a intensității efortului de dezvoltare economico-socială. Rezultă că volumul absolut al resurselor pe care societatea le poate destina pentru acumulare depinde de proporția în care venitul național se împarte pentru acumulare și pentru consum. *Cu cît este mai ridicată rata acumulării — la un venit național dat —, cu atît este mai mare mărimea absolută a resurselor pe care sociotatea le alocă pentru dezvoltare și cu atît mai mari sînt posibilitățile de reluare a procesului de reproducție pe o scară lărgită.*

Atunci cînd proporția dintre fondul de acumulare și fondul de consum este dată, *mărimea absolută a acumulării depinde, în mod hotărîtor, de mărimea venitului național.* Ca urmare, la un venit național mare fondul de acumulare poate fi mare și prin urmare creează largi posibilități de dezvoltare, chiar dacă rata acumulării este mai mică, în timp ce în condițiile unui venit național mai mic, absolut și pe locuitor, resursele de dezvoltare sînt mai mici, chiar și în condițiile unei rate mai ridicate a acumulării.

Dacă presupunem ca date atît mărimea venitului național, cît și proporția în care acesta se împarte în fond de acumulare și fond de consum, *dezvoltarea economică depinde în mod hotărîtor de eficiența cu care sînt folosite fondurile de producție existente și mijloacele economice destinate pentru acumulare, precum și de nivelul și dinamica productivității muncii sociale.*

O dată cu productivitatea muncii crește și masa de produse în care se concretizează o valoare determinată, prin urmare atît valoarea plusprodusului, cît și întregul venit național. În legătură cu aceasta **K. Marx** sublinia că avuția reală a societății și posibilitățile lărgirii permanente a procesului de reproducție depind nu atît de durata supramuncii, cît de productivitatea ei și de asigurarea condițiilor de producție în care se desfășoară munca socială. Influența este reciprocă, întrucît productivitatea, la rîndul ei, implică un anumit volum al acumulării, care să permită creșterea gradului de înzestrare tehnică a muncii.

La o proporție dată între fondul de acumulare și fondul de consum, creșterea productivității muncii determină sporirea masei ambelor fonduri, iar în măsura în care creșterea productivității muncii sociale atrage după sine o reducere a prețurilor mijloacelor de producție și a bunurilor de consum, poate avea loc o micșorare relativă a fondului de acumulare, fără ca aceasta să afecteze mărimea fizică a fondurilor respective.

Trebuie subliniat că *progresele științei și tehnicii acționează ca un factor al creșterii posibilităților de acumulare nu numai prin creșterea productivității muncii, ci și prin posibilitățile de valorificare și revalorificare a resurselor materiale existente.* Referindu-se la un asemenea aspect, cu privire la acumularea capitalului, **K. Marx** remarcă: *„Orice progres în domeniul chimiei nu numai că sporește numărul materiilor utile și*

mijloacele de întrebuințare a celor deja cunoscute, extinzînd deci, o dată cu creșterea capitalului, și sfera lui de plasare, ci arată totodată cum deșeurile procesului de producție și de consum pot fi introduse din nou în circuitul procesului de reproducție, spre a crea astfel materia unui nou capital, fără o cheltuire prealabilă de capital" [1].

Acumularea nu epuizează însă întregul produs pentru societate, o parte importantă a acestuia din urmă fiind utilizată pentru cheltuieli social-culturale și luînd forma fondurilor sociale de consum. Ca urmare, pentru a satisface cerințele legii acumulării socialiste se cer îndeplinite o serie de corelații, între care: a) sporul produsului pentru societate obținut pe seama creșterii productivității muncii trebuie să devanseze sporul produsului pentru sine; b) produsul pentru societate trebuie să fie mai mare decît cheltuielile (investițiile) necesare pentru reproducția lărgită a fondurilor fixe și circulante, a fondurilor fixe neproductive și a fondurilor de rezervă — această depășire constituind baza materială a sporirii fondurilor sociale de consum.

2. Optimizarea corelației dintre fondul de acumulare (dezvoltare) și fondul de consum — cerință a progresului economico-social

Criteriile și factorii optimizării. Necesitatea unei rate înalte a acumulării

Întrucît sursa principală a dezvoltării economico-sociale este partea din venitul național care este destinată pentru acumulare socialistă, o problemă de bază a creșterii economice o constituie stabilirea unei proporții optime între fondul de consum și fondul de acumulare, ținînd seama atît de nevoile curente, cît și de cele de perspectivă ale societății, de interesele imediate și de cele viitoare ale poporului. Experiența construcției socialiste în țara noastră ca și cea mondială demonstrează că progresul economic și social al fiecărui popor, gradul de civilizație din fiecare țară sînt determinate în măsură hotărîtoare de realizarea unui raport just între fondul de acumulare și fondul de consum.

Dacă am privi această corelație numai prin prisma intereselor imediate, atunci fondul de consum ar fi mai mare în condițiile unei părți mai reduse din venitul național destinate pentru dezvoltare. Aceasta numai pentru o perioadă scurtă de timp, întrucît o asemenea rată a acumulării ar duce, treptat, la diminuarea ritmului de creștere a venitului național și, pe această bază, la încetinirea ritmului de creștere a fondului de consum. Tocmai de aceea, problema stabilirii proporțiilor în care se împarte venitul național pentru dezvoltare (acumulare) și pentru consum nu poate fi analizată în mod abstract și static, ci în mod *dinamic*, în indisolubilă legătură cu o serie de factori importanți, între care locul principal îl dețin următorii: sarcinile etapei în care se află construcția socialistă; nivelul de dezvoltare economică și pozițiile față de țările avansate; raportul între volumul construcțiilor de noi capacități și dezvoltarea capacităților existente; gradul de eficiență economică a acumulării etc. În fiecare etapă, această corelație trebuie să satisfacă, într-o împletire armonioasă, cerințele dezvoltării economiei și ale ridicării nivelului de trai.

Criteriul de optimizare a acestei corelații se stabilește ținînd seama de cerințele legii economice fundamentale

[1] K. Marx: *Capitalul, vol. I*, în: Marx, Engels, *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 615.

a socialismului și de legătura nemijlocită dintre dinamica venitului național și creșterea fondului de consum. **Maximizarea fondului de consum, însumat pe întreaga perioadă a unui cincinal sau deceniu, este cel mai corespunzător criteriu pentru optimizarea acestei corelații.** Privind într-o perioadă de timp mai lungă *, se realizează relații de multiplicare reciprocă între rata fondului de acumulare, pe de o parte, ritmul creșterii venitului național și dinamica fondului de consum, pe de altă parte, apărînd mai avantajoase variantele de dezvoltare economică bazate pe rate mai înalte ale acumulării (vezi anexa I).

În condițiile țării noastre opțiunea pentru o rată înaltă, optimă, a acumulării a fost legată înainte de toate de *necesitatea obiectivă a lichidării situației economice moștenite de la orînduirea capitalistă, a depășirii stadiului de țară în curs de dezvoltare și apropierii de nivelul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic,* care implică crearea unei puternice baze tehnico-materiale.

Necesitatea unei asemenea rate a acumulării este amplificată de *revoluția tehnico-științifică contemporană* care: a) mărește proporțiile înlocuirii și modernizării rapide a aparatului de producție; b) determină modificări însemnate în structura producției, mărind rolul și importanța ramurilor moderne în care investițiile pentru crearea unui loc de muncă sînt mai mari și c) sporește proporțiile introducerii în producție a cuceririlor științei și tehnicii.

Trebuie subliniat că sub influența progresului tehnico-științific contemporan și în multe țări dezvoltate resursele destinate dezvoltării economice (investițiile) au crescut în perioada postbelică, în comparație cu perioada anterioară nu numai absolut, ci și relativ, ca pondere în totalul produsului național brut sau în venitul național. **

Un studiu elaborat sub egida Organizației Națiunilor Unite arată că pentru a obține ritmuri medii de creștere a produsului brut de 4—6% este necesară o rată a investițiilor de 20%, pentru ritmuri medii de 7—8% o rată de 30%, iar ritmurile susținute de creștere economică, de 9—10% și mai mult, pot fi realizate numai cu rate ale investițiilor de 35—40%. [1]

Pentru România, care urmărește cu consecvență realizarea unui complex economic național modern, armonios dezvoltat, eficient și dinamic, realizarea unor anumite programe de investiții a fost și este o cerință vitală. Orientarea eforturilor în direcțiile care asigură continuarea susținută a industrializării socialiste a țării, prin dezvoltarea prioritară a ramurilor de vîrf ale industriei, dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a agriculturii implică punerea în funcțiune a unor noi capacități de producție și modernizarea celor existente, creșterea fondurilor fixe, ceea ce nu se poate realiza fără alocarea unei părți importante din venitul național pentru dezvoltare.

---

* Deși ca este rezultatul unei opțiuni, determinarea acestei perioade ține seama de un complex de factori de ordin economic și social-politic printre care cei mai importanți sînt: structura economiei; ciclul de reproducție la un nivel superior a fondurilor fixe; armonizarea intereselor diferitelor generații. Ținînd seama de acești factori se consideră ca optim intervalul de 10 ani pentru determinarea corelației dintre fondul de consum și fondul de dezvoltare.

** Astfel, potrivit calculelor economistului englez Angus Madison, rata investițiilor în produsul național brut a crescut în R.F.G. de la 14,3% în anii 1925—1937 la 24% în perioada 1950—1960. În Italia, de la 13,5% la 30,8%; în S.U.A., de la 14,7% la 19,1%; în Japonia, de la 15,4% la 28,2%. După calculele lui E. Streissen, rata investițiilor în anii 1963—1972 a fost de 24,4% în Suedia, 29,3% în Austria, 26,9% în R.F.G. și 35,6% în Japonia.

[1] **A.P. Carter, W. Leontief, P. Petri**: *Viitorul economiei mondiale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 36.

Pe un alt plan, cu profunde implicații economico-sociale, alocarea unei cote importante din venitul național pentru acumulare, realizarea unor vaste programe de investiții sînt imperios cerute și de *repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării*, precum și de *necesitatea utilizării complete și cît mai eficiente a forței de muncă*. Numai pe această bază se pot înființa noi obiective industriale în zonele agricole și mai puțin dezvoltate, iar pe această bază se dezvoltă toate celelalte ramuri ale economiei, se intensifică procesul de urbanizare și construcțiile social-culturale și edilitar-gospodărești. Totodată, se creează noi locuri de muncă, îndeosebi în industrie și în celelalte ramuri neagricole, atît pentru noile generații apte de muncă, cît și pentru atragerea în mai mare măsură a femeilor în producția socială, pentru ocuparea forței de muncă redistribuită din alte ramuri. În legătură cu acest aspect trebuie avut în vedere faptul că pe măsura dezvoltării economice și a accentuării progresului tehnic, cheltuielile necesare pentru echiparea tehnică a unui loc de muncă au înregistrat o creștere importantă. Astfel, dacă în cincinalul 1951—1955, aceste cheltuieli erau de 123 mii lei, în perioada 1976—1980 ele au ajuns la aproape 900 000 lei, în ramurile de vîrf ale industriei fiind cu mult mai mari.

Trebuie menționat că nevoia de acumulare este determinată și de cerințele îmbunătățirii condițiilor de locuit, ale diversificării producției de servicii, precum și de dezvoltarea științei, învățămîntului și ocrotirii sănătății.

Ca urmare a acestor factori, corelația dintre fondul de acumulare (dezvoltare) și fondul de consum a fost situată de către P.C.R. la rangul de *opțiune politică fundamentală*, amplu fundamentată în documentele congreselor și conferințelor naționale ale partidului în perioada care a urmat Congresului al IX-lea. Referindu-se la această opțiune, la Plenara lărgită a C.C. al partidului din 1—2 iunie 1982, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** a relevat: *„Este necesar să avem permanent în vedere că înfăptuirea obiectivelor Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XII-lea impune alocarea în continuare a circa 30 la sută din venitul național în scopul dezvoltării forțelor de producție. Societatea noastră socialistă, ca orice societate de altfel, trebuie să asigure permanent mijloacele pentru reproducția lărgită, o acumulare înaltă — baza dezvoltării forțelor de producție, a nivelului de civilizație generală a țării. În același timp trebuie să se asigure creșterea eficienței acumulării, a tuturor investițiilor, sporirea rentabilității economice și, o dată cu acestea, creșterea venitului național, singura sursă a desfășurării neîntrerupte a reproducției lărgite și ridicării necontenite a nivelului de trai al întregului popor"* [1].

Luînd atitudinea critică față de tendințele de subapreciere a funcțiilor acumulării, partidul nostru a subliniat că nu se poate consuma tot ceea ce se produce, răspunderea pentru făurirea societății socialiste, pentru creșterea continuă a potențialului economic, pentru independență și suveranitatea națională impunînd alocarea permanentă a unei părți importante din venitul național pentru dezvoltarea economico-socială.

Ca urmare a acestei orientări principiale rata acumulării a crescut de la 22,3% în primele trei cincinale la 32,8% în perioada 1966—1980. Pe această bază, așa cum se observă și din tabelul 6, s-a realizat și o dezvoltare mai puternică a bazei tehnico-materiale și a înzestrării economiei cu fonduri fixe, s-au creat peste 5 milioane noi locuri de muncă, din care 3,1 milioane în perioada 1966—1980, s-a amplificat puternic atît sporul mediu anual al venitului național, cît și sporul mediu al fondului de consum.

Este semnificativ faptul că la o rată medie a acumulării de 22—23% în primele trei cincinale s-a asigurat un

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Expunere la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982*, Editura Politică, București, 1982, p. 25.

TABELUL 6

Evoluția ratei acumulării, creșterea economică și sporul fondului de consum în România

Perioada	Rata medie a acumulării %	Sporul fondurilor fixe * (mld. lei)	Numărul noilor locuri de muncă (mil. pers.)	Sporul mediu anual al venitului național * (mld. lei)	Sporul mediu anual al fondului de consum (mld. lei)
1951—1965	22,3	310	2,2	7,4	5,3
1966—1980	32,8	1 347,2	3,1	24,2	14,3
1981—1990	circa 30	circa 1 636	1,2	circa 69,0	circa 50

* Calculat ca diferență dintre nivelul ultimului an al perioadei respective și anul final al perioadei anterioare

spor mediu anual al venitului național de 7,4 miliarde lei, în timp ce la o rată medie a acumulării de aproape o treime în perioada 1966—1980, sporul mediu anual a fost de 24,2 miliarde lei. Drept urmare, venitul național pe locuitor a crescut de la 2,2 mii lei în 1950 la 7,6 mii lei în 1965 și la 22,9 mii lei în 1980, adică de aproape 11 ori în raport cu anul 1950, iar în 1990 el urmează să crească la 50 mii lei.

Rata acumulării nu poate să crească continuu. Ea variază între două limite: maximă și minimă.

Limita minimă a ratei acumulării este dată de acel nivel sub care ea nu mai poate coborî întrucît în perioada următoare ar avea loc o scădere a venitului național pe locuitor (dacă se presupune ca dată eficiența utilizării fondului de acumulare).

Prevenirea unei asemenea evoluții implică respectarea următoarei corelații de restricție:

$\frac{V_i}{L_i} \geqslant \frac{V_{i-1}}{L_{i-1}}$ în care V_i reprezintă venitul național în perioada sau anul analizat și V_{i-1} cel din perioada (anul) precedentă; iar **L** reprezintă populația din cele două perioade.

Se impun următoarele precizări. Pe de o parte, în realitate venitul național pe locuitor nu poate rămîne la același nivel cu cel din perioada anterioară, întrucît în acest caz nu ar avea loc nici o creștere economică astfel că restricția trebuie să fie o inegalitate. Pe de altă parte, creșterea venitului național pe locuitor poate avea loc și în condițiile stabilității sau chiar a descreșterii ratei acumulării, dacă are loc o creștere a eficienței nete a folosirii fondurilor fixe productive.

Limita maximă a ratei acumulării o formează acel nivel dincolo de care începe reducerea fondului de consum pe locuitor. La această limită restricția poate fi exprimată astfel:

$\frac{C_i}{L_i} \geqslant \frac{C_{i-1}}{L_{i-1}}$, în care **C** reprezintă fondul de consum.

Pentru cincinalul 1981—1985 Congresul al XII-lea al partidului a hotărît ca pentru fondul de dezvoltare să se aloce circa 30% din venitul național, o rată cu aproape trei procente mai mică față de media celor trei cincinale precedente. În cincinalul actual, conform orientărilor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului circa 70% din venitul național va fi alocat pentru fondul de consum, iar 30% pentru fondul de acumulare (dezvoltare). Așa cum a arătat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congres, aceste proporții corespund stadiului actual de dezvoltare a țării noastre și asigură atît condițiile necesare ridi-

cării nivelului de trai material și spiritual al poporului, cît și dezvoltării economico-sociale, realizării bazei materiale a societății socialiste multilateral dezvoltate și creării condițiilor pentru trecerea la făurirea societății comuniste.

3. Fondul național de dezvoltare economico-socială

Categorie economică complexă

Una din categoriile economice care exprimă relațiile complexe care se formează la nivel macro- și microeconomic în procesul mobilizării și utilizării surselor dezvoltării o constituie *fondul național de dezvoltare economico-socială*. Formulat pentru prima dată în Raportul prezentat de tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Conferința Națională a partidului din iulie 1972, acest concept s-a impus din necesitatea de a caracteriza mai cuprinzător trăsăturile și sursele reproducției socialiste lărgite, împletirea funcțiilor pe care în acest proces le îndeplinesc unele componente valorice ale produsului social, precum și de a organiza în mod unitar, planificat, mobilizarea, repartizarea și utilizarea tuturor resurselor destinate dezvoltării economico-sociale.

Într-o determinare foarte sintetică, fondul național de dezvoltare economico-socială **exprimă totalitatea resurselor alocate de societate pentru creșterea forțelor de producție, pentru lărgirea bazei materiale a producției și a activităților social-culturale.**

Din punct de vedere material, fondul național de dezvoltare economico-socială se compune, în principal, din mijloacele de muncă necesare punerii în funcțiune a unor noi capacități de producție și înlocuirii celor uzate, precum și din obiecte ale muncii necesare sporirii stocurilor normate de mijloace circulante; întrucît fondul cuprinde și alte componente (de exemplu, partea necesară pentru fondul de rezervă și de asigurare), el poate consta și din alte bunuri materiale sau resurse.

Fondul național de dezvoltare economico-socială îmbracă și o *formă valorică*, el constituindu-se la diferite niveluri organizatorice ale economiei naționale. Așa cum rezultă din *Legea finanțelor*, fondul național de dezvoltare în expresie bănească este un sistem unitar și corelat de fonduri ce se constituie atît la nivel central, cît și la unitățile economice și la cele administrativ teritoriale *.

Componentele fondului

Fondul național de dezvoltare economico-socială cuprinde: a) fondul central de dezvoltare economico-socială, care se formează pe seama acelei părți din valoarea nou creată ce se concentrează la bugetul republican; b) fondul local de dezvoltare economico-socială, constituit la unitățile administrativ-teritoriale — județe, municipii, orașe și comune; c) fondurile proprii de dezvoltare economico-socială ale unităților economice — centrale industriale, întreprinderi; d) fondurile proprii de dezvoltare ale organizațiilor cooperatiste și ale celorlalte organizații obștești; e) fondurile utilizate de populație pentru construcții de locuințe și gospodărești, creșterea producției și a șeptelului, pentru alte bunuri cu destinații similare.

Realizarea obiectivelor și sarcinilor făuririi societății socialiste multilateral

* Vezi: *Legea finanțelor nr. 9/1972*, ediția a II-a, 1979, art. 11.

dezvoltate, crearea unei economii moderne, de înaltă eficiență sînt legate, în mod hotărîtor, de constituirea și utilizarea unui puternic fond central de dezvoltare, care permite realizarea unor investiții de mare importanță pentru dezvoltarea armonioasă a țării. Prin traducerea în viață a măsurilor de introducere și aplicare consecventă a noului mecanism economico-financiar sporesc competențele, răspunderea și cointeresarea unităților economice și teritorial-administrative în domeniul creșterii eficienței economice, astfel ca desfășurarea reproducției lărgite — la nivelul întreprinderilor — să se realizeze în mai mare măsură din resursele proprii, din fondurile proprii constituite pe seama beneficiului, amortizării fondurilor fixe și altor resurse stabilite de lege.

Fondurile proprii de dezvoltare economico-socială ale unităților economice se formează și se utilizează în mod distinct. După cum se știe, la întreprinderi ele cuprind: fondul de dezvoltare economică; fondul mijloacelor circulante și fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social. La centrale ele cuprind: fondul pentru finanțarea investițiilor noi și pentru finanțarea dezvoltărilor importante și fondul de rezervă pentru mijloacele circulante. În acest fel se simplifică și relațiile dintre întreprinderi și bugetul de stat. Întreprinderile care primesc fonduri de la buget pentru investiții rămîn obligate să le restituie. Totodată, unitățile economice trebuie să participe, în proporții diferențiate pe ramuri și subramuri, în funcție de nivelul rentabilității lor, la formarea fondului central de dezvoltare economico-socială. *Hotărîrile Plenarei C.C. din 22—23 martie 1978* se referă și la activitatea consiliilor populare de toate gradele, implicînd, ca o necesitate obiectivă, măsuri de întărire a autoconducerii și autogestiunii, pentru a asigura tuturor organelor economice, și deci și consiliilor populare, mijloacele necesare dezvoltării economico-sociale.

Sursele și destinația fondului național de dezvoltare

Cea mai importantă sursă de formare a fondului național de dezvoltare economico-socială o constituie partea din venitul național destinată pentru *acumulare socialistă* și, prin urmare, *fondul de acumulare*. În țara noastră în deceniul trecut acesta a reprezentat circa trei pătrimi din totalul investițiilor făcute în economie. Ca urmare, cerințele referitoare la alocarea unei părți importante din venitul național pentru acumulare și factorii care determină mărimea și eficiența acumulării — analizați mai sus — acționează și la creșterea și utilizarea fondului național de dezvoltare economico-socială.

Cea de-a doua sursă de constituire a fondului național de dezvoltare este legată nu de valoarea nou creată în perioada respectivă, ci de partea produsului social care constituie *fondul de amortizare*. În ultimele cincinale, amortizarea a reprezentat circa un sfert din fondul național de dezvoltare economico-socială.

După cum se știe, prin natura lui **fondul de amortizare este menit să înlocuiască, în formă naturală, mijloacele de muncă, atunci cînd acestea și-au pierdut valoarea de întrebuințare și trebuie scoase din procesul de producție.** Datorită faptului că procesul de uzură și amortizare are un caracter continuu, dar înlocuirea mașinilor și instalațiilor se face la anumite intervale de timp, precum și ca urmare a creșterii productivității muncii și a modului cum are loc amortizarea, fondul de amortizare îndeplinește, însă, și importante funcții de acumulare sau mijlocește, practic, reproducția lărgită.

Această posibilitate rezidă în particularitățile reproducției fondurilor fixe,

în formă valorică și materială. *În primul rînd*, unitățile economice includ în permanență o parte din valoarea mijloacelor de muncă utilizate în valoarea producției, astfel că, o dată cu vînzarea produselor, ele primesc în formă bănească și valoarea transmisă noilor produse, constituind fondul de amortizare. Întrucît mașinile și utilajele respective nu sînt înlocuite în natură decît în momentul uzării lor complete, înseamnă că există posibilitatea ca, pînă în acest moment, fondul de amortizare să fie utilizat — în aceeași unitate sau în altele — pentru lărgirea și modernizarea mijloacelor de muncă. *„În felul acesta* — sublinia **K. Marx** —, *la intervale mai scurte sau mai lungi are loc reproducția, și anume — privind lucrurile din punctul de vedere social — reproducție pe scară lărgită; ... Această reproducție pe scară lărgită nu rezultă din acumulare..., ci din retransformarea valorii care s-a detașat, care s-a desprins sub formă de bani de corpul capitalului fix într-un nou capital fix de același fel, adițional sau mai eficient"*.[1]

În al doilea rînd, progresul tehnic și creșterea productivității muncii duc la ridicarea parametrilor tehnico-economici ai mijloacelor de muncă, precum și, în anumite împrejurări, la scăderea valorii mașinilor și utilajelor care trebuie înlocuite, astfel încît cu aceeași valoare inițială — recuperată în procesul amortizării — se pot cumpăra — în momentul înlocuirii în natură a mijloacelor de muncă — mașini și utilaje mai perfecționate, care permit o productivitate superioară; efectul economic îl constituie, desigur, lărgirea proporțiilor producției.

În al treilea rînd, trebuie avut în vedere și faptul că în unele cazuri mașinile, instalațiile etc. continuă să fie utilizate și după ce valoarea lor a fost complet recuperată. Dacă amortizarea încetează în momentul recuperării integrale a valorii, mijloacele de muncă aflate în funcțiune prestează și în această ipostază ceea ce **K. Marx** denumea un „serviciu gratuit", fiind o sursă a acumulării reale, a obținerii unei producții suplimentare. Dacă însă ele continuă să fie amortizate, supraamortizarea respectivă deși apare ca un element al cheltuielilor de producție, este în esență venit net și servește acumulării. În țara noastră, în etapa actuală, fondurile fixe care funcționează după recuperarea valorii nu mai sînt supuse procesului amortizării.

Ca urmare a creșterii continue a fondurilor fixe, precum și a schimbărilor care intervin în structura fondurilor fixe prin majorarea ponderii mașinilor și utilajelor are loc o sporire a rolului fondului de amortizare ca sursă a fondului național de dezvoltare economico-socială. De altfel, trebuie subliniat că în țările dezvoltate s-a remarcat, în ultimele decenii, preocuparea pentru creșterea rolului fondului de amortizare în finanțarea creșterii economice, prin accelerarea procesului de amortizare a mașinilor și utilajelor, precum și prin utilizarea eficientă a amortizării.

Această sursă a fondului național de dezvoltare își are izvorul în fondul de înlocuire, respectiv în modul cum are loc reproducția mijloacelor de muncă. Într-o anumită măsură — evident mult mai mică — fondul național de dezvoltare economico-socială se constituie și pe seama valorii create de munca pentru sine. Este vorba de contribuția populației cu fonduri la construcția de locuințe, la creșterea șeptelului, la constituirea unor fonduri pe plan local și la realizarea acțiunilor care reprezintă o sporire a potențialului productiv al societății; de asemenea, contribuția oamenilor muncii cu părți sociale la fondul de dezvoltare al întreprinderilor, precum și soldul mediu al depunerilor la CEC sînt folosite de societate ca sursă a finanțării dezvoltării economice și sociale a țării.

---

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 24, Editura Politică, București, 1967, p. 180.

Aceste surse își găsesc reflectarea în sistemul fondurilor destinate dezvoltării. Astfel, *fondul central de dezvoltare economico-socială* se formează în cadrul bugetului republican, din veniturile acestuia. *Fondul local* se constituie în cadrul bugetelor unităților administrativ-teritoriale din veniturile acestora, din resurse provenind de la unitățile socialiste, precum și din contribuția bănească a populației.

Fondurile proprii ale întreprinderii se constituie în cadrul bugetului propriu de venituri și cheltuieli. *Fondul de dezvoltare economică al întreprinderii* se formează în limita cheltuielilor de investiții stabilite, pe baza prevederilor anuale din planul național unic, în bugetul de venituri și cheltuieli și, așa cum se arată în *Legea finanțelor*, are ca surse de formare: *amortizarea* fondurilor fixe rămasă după restituirea fondurilor primite de la societate pentru investiții; *alte surse* pentru finanțarea investițiilor, cum sînt cele provenite din valorificarea materialelor, pieselor și agregatelor rezultate din scoaterea din funcțiune a fondurilor fixe; *beneficiile* realizate în cadrul planului și peste plan. *Fondul mijloacelor circulante* al întreprinderii se constituie din beneficiile realizate în cadrul planului și din alte surse. *Fondul pentru construcții de locuințe și alte investiții cu caracter social* se formează pe seama amortizării aferente locuințelor și altor fonduri fixe cu caracter social, a beneficiilor realizate în cadrul planului și peste plan și a altor surse.

În esență, *fondul național de dezvoltare economico-socială are următoarele destinații*: a) investiții pentru dezvoltare economico-socială, modernizarea și reînnoirea fondurilor fixe productive din toate ramurile producției materiale, din sfera serviciilor, precum și pentru lărgirea bazei materiale a cercetării științifice; b) asigurarea unităților economice cu cantitățile normate de materii prime, materiale și alte mijloace circulante necesare activităților economice; c) constituirea de rezerve; d) investiții pentru lărgirea bazei materiale a învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății, pentru construcția de locuințe și lucrări edilitar-gospodărești la orașe și sate, precum și pentru alte nevoi social-culturale.

O latură importantă a politicii de acumulare socialistă a partidului nostru o constituie utilizarea rațională și eficientă a fondului național de dezvoltare economico-socială. Cea mai mare parte a lui ia forma investițiilor pentru dezvoltarea producției materiale, precum și a bazei materiale a științei și a activităților sociale, acestea reprezentînd aproape 9/10 din total. Circa 10% din resursele fondului iau forma stocurilor de mijloace circulante, mai ales de materii prime, materiale și combustibil.

4. Investițiile — principala cale de utilizare eficientă a fondului național de dezvoltare economico-socială

Conținutul și structura investițiilor

Investițiile reprezintă totalitatea cheltuielilor bănești făcute pentru crearea de noi fonduri fixe, productive și neproductive, pentru reconstrucția, dezvoltarea și modernizarea fondurilor fixe existente. *Legea investițiilor* definește activitatea de investiții ca un amplu și complex proces de transformare calitativă a resurselor materiale, financiare și de muncă în fonduri fixe, prin realizarea de noi capacități și obiective în toate ramurile economiei; prin moderni-

zarea, dezvoltarea, reconstrucția și reînnoirea fondurilor fixe existente [1].

Potrivit *Decretului 19/1986* sînt finanțate din fondurile de investiții și cheltuielile pentru lucrările de modernizare, executate o dată cu reparațiile capitale la mașini, utilaje și instalații, dacă ele depășesc 20% din valoarea reparațiilor.

Ele reprezintă principalul mijloc prin care se asigură reproducția socialistă lărgită, dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei naționale, atragerea în circuitul economic și valorificarea superioară a resurselor naturale, echiparea tehnică a noilor locuri de muncă și ridicarea gradului de înzestrare tehnică a celor existente. Totodată, investițiile sînt o pîrghie de bază a repartizării armonioase a forțelor de producție pe teritoriul țării.

Din punct de vedere al *naturii* lor, investițiile cuprind cheltuielile pentru: *lucrări de construcții-montaj; utilaje și instrumente; lucrări geologice și de foraj* și sînt asimilate lor cheltuielile *pentru proiectări, organizarea șantierului, pregătirea cadrelor necesare noilor obiective.* Rolul hotărîtor îl au investițiile în mașini și utilaje, întrucît de volumul și calitatea acestora depind în mod hotărîtor înzestrarea tehnică a muncii și nivelul productivității sociale.

Dezvoltarea și modernizarea economiei naționale necesită sume tot mai importante de investiții, creînd, totodată, și posibilități sporite în acest sens. Totodată, vastele programe de investiții s-au materializat în noi și moderne capacități industriale și agrozootehnice, în creșterea puternică a fondurilor fixe din economie care au sporit substanțial potențialul tehnico-productiv al țării. Sînt edificatoare în acest sens datele din tabelul 7, potrivit cărora în raport cu anul 1945 volumul anual al investițiilor a fost în 1984 de 108 ori mai mare iar fondurile fixe au crescut de 16 ori.

TABELUL 7

Investiții și fonduri fixe

	1945	1965	1984	1945 = 1	
				1965	1984
1. Investiții — total mlrd. lei	2,3	57,6	252,0	25	108
2. Fonduri fixe — total mlrd. lei	161,7	502,7	2 614,0	3,1	16
din care:					
— în ramurile producției materiale	76,0	303,8	2 044,4	4.0	27
3. Capacități de producție industriale și agrozootehnice principale, puse în funcțiune — număr	*1945—1965*		*1965—1984*		*1945—1984*
	1 371		8541		9912

În general, în anii construcției socialiste au fost investite în economie peste 3 000 miliarde lei; circa 90% din aceste investiții au fost realizate în perioada 1966—1984, cînd au fost puse în funcțiune 8 541 capacități de producție din cele 9 912 realizate pe ansamblul perioadei 1945—1984.

Pentru cincinalul 1986—1990 Directivele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd un volum de investiții de peste 1 200 miliarde lei, pe baza cărora vor fi construite și date în func-

[1] *Legea investițiilor*, „Scînteia" din 19 decembrie 1980.

zarea, dezvoltarea, reconstrucția și reînnoirea fondurilor fixe existente [1].

Potrivit *Decretului 19/1986* sînt finanțate din fondurile de investiții și cheltuielile pentru lucrările de modernizare, executate o dată cu reparațiile capitale la mașini, utilaje și instalații, dacă ele depășesc 20% din valoarea reparațiilor.

Ele reprezintă principalul mijloc prin care se asigură reproducția socialistă lărgită, dezvoltarea armonioasă, echilibrată a economiei naționale, atragerea în circuitul economic și valorificarea superioară a resurselor naturale, echiparea tehnică a noilor locuri de muncă și ridicarea gradului de înzestrare tehnică a celor existente. Totodată, investițiile sînt o pîrghie de bază a repartizării armonioase a forțelor de producție pe teritoriul țării.

Din punct de vedere al *naturii* lor, investițiile cuprind cheltuielile pentru: *lucrări de construcții-montaj*; *utilaje și instrumente*; *lucrări geologice și de foraj și sînt asimilate lor cheltuielile pentru proiectări, organizarea șantierului, pregătirea cadrelor necesare noilor obiective*. Rolul hotărîtor îl au investițiile în mașini și utilaje, întrucît de volumul și calitatea acestora depind în mod hotărîtor înzestrarea tehnică a muncii și nivelul productivității sociale.

Dezvoltarea și modernizarea economiei naționale necesită sume tot mai importante de investiții, creînd, totodată, și posibilități sporite în acest sens. Totodată, vastele programe de investiții s-au materializat în noi și moderne capacități industriale și agrozootehnice, în creșterea puternică a fondurilor fixe din economie care au sporit substanțial potențialul tehnico-productiv al țării. Sînt edificatoare în acest sens datele din tabelul 7, potrivit cărora în raport cu anul 1945 volumul anual al investițiilor a fost în 1984 de 108 ori mai mare iar fondurile fixe au crescut de 16 ori.

TABELUL 7

Investiții și fonduri fixe

	1945	1965	1984	1945 = 1	
				1965	1984
1. Investiții — total mlrd. lei	2,3	57,6	252,0	25	108
2. Fonduri fixe — total mlrd. lei	161,7	502,7	2 614,0	3,1	16
din care:					
— în ramurile producției materiale	76,0	303,8	2 044,4	4.0	27
3. Capacități de producție industriale și agrozootehnice principale, puse în funcțiune — număr	*1945—1965*		*1965—1984*		*1945—1984*
	1 371		8541		9912

În general, în anii construcției socialiste au fost investite în economie peste 3 000 miliarde lei; circa 90% din aceste investiții au fost realizate în perioada 1966—1984, cînd au fost puse în funcțiune 8 541 capacități de producție din cele 9 912 realizate pe ansamblul perioadei 1945—1984.

Pentru cincinalul 1986—1990 Directivele Congresului al XIII-lea al partidului prevăd un volum de investiții de peste 1 200 miliarde lei, pe baza cărora vor fi construite și date în func-

[1] *Legea investițiilor*, „Scînteia" din 19 decembrie 1980.

pe pregătirea temeinică a fiecărei investiții, pentru evitarea și prevenirea imobilizării de fonduri; în acest scop, s-a statuat ca deschiderea finanțării și începerea execuției lucrărilor să se aprobe numai după ce s-a constatat că toate condițiile necesare realizării lor în termen sînt îndeplinite. S-a stabilit, de asemenea, ca la realizarea construcțiilor și instalațiilor să se folosească numai proiecte, materiale și elemente de construcții și instalații tipizate, precum și materiale din resurse locale. În vederea scurtării duratelor de montaj a utilajelor și de intrare în funcțiune la termen a noilor capacități, utilajele complexe se preasamblează în uzină pentru verificarea calității lor, furnizorii de utilaje fiind, totodată, obligați să participe efectiv la montarea pe șantiere a utilajelor complexe, la efectuarea probelor tehnologice precum și la punerea în funcțiune a capacităților de producție.

5. Sursele, structura și formele de utilizare ale fondului de consum

Producția socialistă are drept scop fundamental înfăptuirea bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a personalității umane. Expresie a nivelului de trai și a calității vieții, bunăstarea întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a personalității umane este determinată și exprimată de un complex de procese economice, în cadrul căruia un rol principal îl are consumul populației de bunuri materiale și servicii.

Corelația dintre producție și consum

Producția, ca activitate socială de transformare a resurselor naturale în valori de întrebuințare, corespunzător nevoilor oamenilor, furnizează obiectul propriu-zis al consumului. Nivelul, volumul și structura producției determină și caracterul consumului și tendințele acestuia.

Consumul, ca principal proces prin care se satisfac necesitățile oamenilor, exercită, prin funcțiile sale, un rol activ asupra producției. Prin consum se realizează *finalitatea* producției. Orice produs capătă sens și își justifică utilitatea nu numai ca rezultat al activității materializate, ci și ca obiect pentru subiectul activ. Desăvîrșind producția, absorbindu-i produsul, consumul impune *reluarea* continuă a producției. *Consumul fixează în permanență obiectul producției, ca trebuință, ca imbold și ca scop.*

Consumul, ca fază a reproducției, nu trebuie înțeles ca un simplu act de utilizare a bunurilor materiale sau a serviciilor. **Conținutul principal al consumului este definit de relația dintre munca socială, concretizată sub forma bunurilor materiale și a serviciilor, pe de o parte, și reproducerea continuă, dezvoltarea forței de muncă, pe de altă parte.** În cadrul acestei relații un rol deosebit îndeplinesc nevoile (trebuințele) de consum.

Trebuințele de consum sînt forme concrete de manifestare a condițiilor materiale, spirituale și sociale care se impun a fi satisfăcute pentru desfășurarea normală a vieții oamenilor, pentru dezvoltarea aptitudinilor fizice și intelectuale ale acestora. Trebuințele pot fi grupate în patru mari categorii: *materiale* (hrană, îmbrăcăminte, locuință, transport etc.), *spirituale* (învățămînt, știință, cultură), *sociale* (dependente de condițiile de muncă, integrarea în activitatea socială utilă), *politice* (derivate din raporturile dintre clase, participarea la conducere etc.).

Trebuințele de consum au un caracter istoric, fiind un produs al dezvoltării producției materiale și al întregii activități sociale. Nivelul, structura și tendințele producției definesc volumul și

structura nevoilor ce se impun a fi satisfăcute, pentru menținerea în stare normală de funcționare a producătorilor, pentru reproducerea forței de muncă, dezvoltarea și perfecționarea acesteia. După cum arăta **K. Marx**, *însăși prima nevoie satisfăcută, acțiunea satisfacerii și instrumentul dobîndit pentru această satisfacere duc la noi necesități, iar această creare de noi necesități este primul act istoric.* Cu alte cuvinte, reluarea continuă a procesului de producție înseamnă nu simpla reproducere a nevoilor, ci și o creștere continuă și diversificarea acestora, sub influența mai multor factori generali, de ordin economic și social, creșterea nevoilor fiind una dintre legile principale care guvernează producția, indiferent de natura ei social-economică.

Interacțiunea dintre producție și nevoi prezintă și o altă relație esențială. Producția „creează" nevoile prin produsele pe care le pune la dispoziția consumatorilor — mai întîi, din punct de vedere calitativ. Odată însușite noile produse de către consumatori, devine tot mai presantă satisfacerea cantitativă a noilor nevoi, ceea ce constituie una din forțele motrice ale dezvoltării producției materiale. Ca urmare, *sistemul trebuințelor se caracterizează prin: elasticitate, complexitate, diversitate și dinamism.*

Categoria de nevoie sau trebuință trebuie înțeleasă în mod dialectic. Asupra ei acționează producția, condițiile materiale și climatice, pe de o parte, și omul ca deținător al forței de muncă, pe de altă parte. *Pentru fiecare etapă de dezvoltare a societății, însă, necesitățile oamenilor au un volum și o structură bine definite, iar individualizarea lor se face sub acțiunea factorilor economici, sociali și psihologici.* În afară de nivelul veniturilor și puterea de cumpărare, acționează și dorințele, gusturile, preferințele, imitația, factori care — pe fondul general al necesităților de consum — imprimă acestora o mare varietate și forme diverse de manifestare.

Caracterul deosebit al relațiilor de producție și al scopului suprem al socialismului — bunăstarea întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului — imprimă trăsături distincte raporturilor producție-necesități-consum. *Prima* se referă la faptul că interdependențele dintre producție și consum se desfășoară în condițiile cînd însuși consumul de bunuri și servicii ale populației este parte integrantă a scopului orînduirii socialiste. *Cea de-a doua*, în strînsă corelație cu prima, exprimă situația consumului de a fi unul dintre obiectivele majore ale întregii politici economice din țara noastră. Sintetizînd aceste aspecte, Programul Partidului Comunist Român menționează: *„În determinarea direcțiilor și volumului producției materiale pornim nu de la criteriile proprii orînduirii capitaliste — ale asigurării unor profituri maxime — ci de la principiul socialist al dezvoltării forțelor de producție în vederea satisfacerii nevoilor de viață, determinate științific, ale societății, atît pentru asigurarea reproducției lărgite, cît și pentru acoperirea necesităților consumului"*[1].

Caracteristic pentru consumul de bunuri și servicii din societatea noastră este faptul că funcțiile și formele concrete ale acestuia se realizează pe fondul necesităților obiective științific determinate din fiecare etapă a dezvoltării sociale. Mărimea, structura și evoluția necesităților obiective de consum depind de un complex de factori obiectivi și subiectivi.

Pe prim plan se situează *volumul și structura sistemului unitar al nevoilor dezvoltării întregii societăți, în cadrul cărora o importanță deosebită prezintă nevoile obiective ale reproducției lărgite.*

De asemenea, în fiecare etapă, mărimea și structura nevoilor de consum depind atît de volumul și structura

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 98.

proceselor care asigură *funcționarea și reproducerea normală a forțelor de muncă* corespunzător cerințelor producției sociale, cît și de *posibilitățile reale de care dispune societatea* pentru satisfacerea efectivă a acestor procese. Ele sînt influențate și *de cerințele așezării relațiilor sociale pe principiile eticii și echității socialiste.*

Pentru societatea socialistă mărimea și structura nevoilor de consum științific determinate cunosc, totodată, dimensiuni și trăsături specifice imprimate de *conținutul deosebit al relațiilor de producție din această orînduire.* Astfel, generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga viață socială, desființarea exploatării omului de către om, au determinat înlăturarea limitelor sociale, de clasă, în dinamica și structura nevoilor și consumului populației muncitoare. Trebuințele obiective științific determinate ale tuturor membrilor societății se constituie, în socialism, într-un sistem de importanță generală, iar gradul satisfacerii lor este una din coordonatele majore ale nivelului și structurii întregii producții. Egalitatea dintre membrii societății socialiste, în calitate de producători și de proprietari, determină, în mod obiectiv, procesul de micșorare a diferențelor în ceea ce privește volumul și structura consumului de bunuri și servicii. În acest context una din funcțiile consumului populației constă *în asigurarea unui echilibru dinamic între mărimea și structura producției și creșterea continuă a gradului de satisfacere a necesităților tuturor membrilor societății.*

Integrat organic în scopul suprem al orînduirii socialiste, *consumul are un rol deosebit în ce privește dezvoltarea continuă a personalității umane.* Satisfacerea necesităților de instrucție și cultură înseamnă, o dată cu dezvoltarea personalității umane, asigurarea unor condiții principale ale creșterii neîntrerupte a productivității muncii, a eficienței întregii munci sociale.

Încadrat organic în reproducția lărgită, consumul de bunuri și servicii bazat pe necesitățile obiective nu presupune uniformizarea stilului de viață al oamenilor ci, dimpotrivă, stimulează dezvoltarea și diversificarea producției atît în funcție de tendințele progresului tehnico-științific, cît și de tradițiile de consum (naționale, zonale și locale) ale poporului nostru.

În concluzie, în societatea socialistă *consumul de bunuri și servicii este nu numai fază finală a reproducției, ci și una din premisele esențiale ale creșterii eficienței acesteia.* Dimensiunile și formele concrete de realizare a producției și consumului de bunuri și servicii din țara noastră sînt date nu numai de cheltuielile și rezultatele economice obținute de producători, ci și de *efectele social-economice pentru beneficiari individuali și pentru întreaga societate.* Evoluția consumului de bunuri și servicii din țara noastră nu reprezintă copierea sau imitarea vreunui mod de consum existent într-o altă țară, oricît de dezvoltată ar fi ea din punct de vedere economic. Încadrat organic în sistemul condițiilor economice, sociale și politice din societatea noastră, **consumul de bunuri și servicii trebuie să se desfășoare pe baza nevoilor obiective, în corelație cu tendințele moderne imprimate de progresul tehnico-științific contemporan și cu păstrarea și valorificarea corespunzătoare a tradițiilor specifice poporului român.**

Sursele fondului de consum

Principala sursă a fondului de consum este *produsul pentru sine,* adică, partea din produsul nou creat destinată satisfacerii nevoilor individuale de consum. Caracteristic pentru produsul pentru sine este faptul că limitele sale cresc pînă la acel volum pe care îl îngăduie forța productivă a muncii sociale și îl impune existența și reproducerea normală a forței de muncă.

O altă sursă a fondului de consum o constituie *produsul pentru societate,*

adică partea produsului nou creat concretizată în forme specifice. Astfel, o parte a acestuia este folosită pentru instruirea și educarea tinerelor generații, perfecționarea pregătirii forței de muncă, ocrotirea sănătății populației, ridicarea nivelului de cultură, organizarea și conducerea societății. O altă parte din produsul pentru societate se constituie ca sursă a fondului de consum destinată asigurării mijloacelor de trai necesare membrilor societății care au devenit inactivi (datorită vîrstei sau altor cauze).

În ce privește partea din produsul pentru societate destinată lărgirii producției aceasta constituie totodată și principala premisă a creșterii posibilităților de satisfacere a necesităților viitoare de consum al populației.

În țara noastră împărțirea venitului național pentru acumulare și pentru consum a cunoscut dimensiuni concrete în fiecare etapă de dezvoltare a societății, în funcție de o serie de criterii care, în rezumat, sînt următoarele:

a) atît dezvoltarea economică cît și creșterea nivelului de trai și ridicarea calității vieții să se realizeze ca procese continue și nu în cicluri sau conjunctural;

b) proporțiile în care se repartizează venitul național pentru cele două fonduri să reflecte nu numai mărimea și structura nevoilor prezente, dar și evoluția și nivelul acestora în viitor. Acest criteriu exprimă relația obiectivă după care mărimea și structura materială a fondului de consum dintr-o anumită perioadă sînt determinate de dimensiunile reproducției imprimate de întreaga evoluție a acumulării din perioadele precedente. Sau, într-o optică prospectivă, aceasta înseamnă că mărimea părții din venitul național alocată pentru dezvoltarea economică în perioada prezentă determină scara reproducției lărgite și nivelul și structura fondului de consum din etapele următoare ale societății;

c) ridicarea continuă a bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului să se realizeze, în fiecare etapă, în funcție de transformările cantitative și calitative care au loc în sistemul condițiilor vieții social-economice și pe fondul cunoașterii și determinării științifice a necesităților care trebuie satisfăcute.

Rezultatele obținute de țara noastră, cît și studiile prospective demonstrează că sporirea fondului de consum este determinată — în mod hotărîtor — de creșterea venitului național și de realizarea unei proporții optime între acumulare și consum. Astfel, așa cum rezultă și din tabelul 8, în timp ce venitul național pe locuitor a crescut în 1984 de 22 de ori față de 1945, fondul de consum pe locuitor a sporit de 15 ori.

TABELUL 8

Dinamica produsului social, venitului național și fondului de consum

	1945 = 1	
	1965	1984
Produsul social	7,0	28
Venitul național	7,0	32
Venitul național pe locuitor	5,8	22
Fondul de consum pe locuitor	5,8	15

În concepția partidului, ridicarea ratei acumulării nu este singura cale de creștere a fondului de consum. Ea se justifică în condițiile cînd în perioadele precedente ale construcției socialismului pentru fondul de dezvoltare s-a repartizat o parte din venitul național sub nivelul optim necesar. O dată cu atingerea proporțiilor optime ale repartizării venitului național pentru cele două fonduri, *calea principală de creștere a venitului național, deci și a fondului de consum, devine ridicarea eficienței economice.*

adică partea produsului nou creat concretizată în forme specifice. Astfel, o parte a acestuia este folosită pentru instruirea și educarea tinerelor generații, perfecționarea pregătirii forței de muncă, ocrotirea sănătății populației, ridicarea nivelului de cultură, organizarea și conducerea societății. O altă parte din produsul pentru societate se constituie ca sursă a fondului de consum destinată asigurării mijloacelor de trai necesare membrilor societății care au devenit inactivi (datorită vîrstei sau altor cauze).

În ce privește partea din produsul pentru societate destinată lărgirii producției aceasta constituie totodată și principala premisă a creșterii posibilităților de satisfacere a necesităților viitoare de consum al populației.

În țara noastră împărțirea venitului național pentru acumulare și pentru consum a cunoscut dimensiuni concrete în fiecare etapă de dezvoltare a societății, în funcție de o serie de criterii care, în rezumat, sînt următoarele:

a) atît dezvoltarea economică cît și creșterea nivelului de trai și ridicarea calității vieții să se realizeze ca procese continue și nu în cicluri sau conjunctural;

b) proporțiile în care se repartizează venitul național pentru cele două fonduri să reflecte nu numai mărimea și structura nevoilor prezente, dar și evoluția și nivelul acestora în viitor. Acest criteriu exprimă relația obiectivă după care mărimea și structura materială a fondului de consum dintr-o anumită perioadă sînt determinate de dimensiunile reproducției imprimate de întreaga evoluție a acumulării din perioadele precedente. Sau, într-o optică prospectivă, aceasta înseamnă că mărimea părții din venitul național alocată pentru dezvoltarea economică în perioada prezentă determină scara reproducției lărgite și nivelul și structura fondului de consum din etapele următoare ale societății;

c) ridicarea continuă a bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului să se realizeze, în fiecare etapă, în funcție de transformările cantitative și calitative care au loc în sistemul condițiilor vieții social-economice și pe fondul cunoașterii și determinării științifice a necesităților care trebuie satisfăcute.

Rezultatele obținute de țara noastră, cît și studiile prospective demonstrează că sporirea fondului de consum este determinată — în mod hotărîtor — de creșterea venitului național și de realizarea unei proporții optime între acumulare și consum. Astfel, așa cum rezultă și din tabelul 8, în timp ce venitul național pe locuitor a crescut în 1984 de 22 de ori față de 1945, fondul de consum pe locuitor a sporit de 15 ori.

TABELUL 8

Dinamica produsului social, venitului național și fondului de consum

	1945 = 1	
	1965	1984
Produsul social	7,0	28
Venitul național	7,0	32
Venitul național pe locuitor	5,8	22
Fondul de consum pe locuitor	5,8	15

În concepția partidului, ridicarea ratei acumulării nu este singura cale de creștere a fondului de consum. Ea se justifică în condițiile cînd în perioadele precedente ale construcției socialismului pentru fondul de dezvoltare s-a repartizat o parte din venitul național sub nivelul optim necesar. O dată cu atingerea proporțiilor optime ale repartizării venitului național pentru cele două fonduri, *calea principală de creștere a venitului național, deci și a fondului de consum, devine ridicarea eficienței economice.*

Structura și formele de utilizare ale fondului de consum

Fondul de consum se structurează în *fond individual*, ca expresie a celei mai mari părți a produsului pentru sine și în *fond social*, constituit pe seama unor părți din produsul pentru societate și din produsul pentru sine. Formele principale de repartizare a fondului individual de consum sînt *veniturile* (în bani și în natură), care revin fiecărui lucrător după muncă și după rezultatele în activitatea desfășurată. Fondul social de consum se repartizează, în parte, *direct* unor membri ai societății sub formă bănească, pensii, burse, alocații pentru copii, ajutoare sociale — sub formă de bunuri materiale — iar o altă parte, prin organizarea și desfășurarea activităților de instruire și educație socială, ocrotire a sănătății, culturale, politice de interes general.

Utilizarea efectivă a mijloacelor bănești și materiale provenite din fondul de consum se concretizează în forme extrem de diverse: cumpărări de mărfuri, consumuri din producția proprie, servicii etc. După modul de organizare și desfășurare a utilizării acestor mijloace, consumul populației se concretizează în: *consum individual* și *consum social*. Sfera consumului individual nu trebuie să fie confundată cu mărimea fondului individual de consum. Consumul individual are ca surse atît veniturile din fondul individual, cît și o parte din veniturile din fondul social (cum sînt: pensiile, bursele, alocațiile pentru copii etc.). Consumul social are ca surse nu numai fondul social de consum, ci și o parte din fondul individual (cum ar fi contribuțiile bănești ale populației la dezvoltarea bazei materiale a instituțiilor social-culturale, sau de gospodărie comunală).

În țara noastră, *macromodelul surselor și al formelor de utilizare a fondului de consum* are, în esență, următoarea structură:

I. Consumul individual de bunuri și servicii

A. *Din veniturile populației repartizate după muncă*:
- cumpărările de mărfuri din comerțul socialist cu amănuntul;
- cumpărările de produse agroalimentare de pe piața țărănească;
- consumul producătorilor agricoli din producția proprie;
- consumul direct de produse din unitățile agricole socialiste;
- consumul casnic de energie (electrică și termică), apă, gaze;
- servicii prestate populației de către unitățile socialiste; transporturi, telecomunicații, spălătorii — curățătorii, ateliere fotografice, hoteluri, servicii social-culturale, de gospodărie comunală, de igienă personală, de turism;
- servicii de transport ale C.A.P. și ale cărușilor particulari;
- repararea curentă și întreținerea fondului de locuințe;
- uzura fondului locativ particular;
- alte consumuri (din producția atelierelor școlare și a secțiilor industriale existente pe lîngă consiliile populare comunale).

B. *Din fondul social*:
- produse cumpărate și servicii prestate către populație pe baza veniturilor bănești obținute din fondul social (pensii, alocații pentru copii, ajutoare sociale);
- alimente, îmbrăcăminte, medicamente și diverse obiecte de uz personal asigurate diferitelor categorii ale populației de către unitățile social-culturale;
- echipamentul de lucru al muncitorilor care lucrează în condiții speciale (temperatură, toxicitate etc.);
- servicii pentru anumite categorii de populație (energie electrică, chirii etc. suportate de întreprinderi);
- uzura fondului de locuințe proprietate de stat, dat în folosință personală.

II. Consumul social

A. *Din veniturile repartizate după muncă*:

— contribuții bănești și materiale ale populației pentru dezvoltarea bazei materiale a instituțiilor social-culturale și de gospodărie comunală.

B. *Din fondul social*:

— cheltuieli bănești și consumuri de bunuri materiale pentru ridicarea nivelului de cunoaștere și pregătire științifică a întregii populații;
— cheltuieli de gospodărie comunală (salubritate, iluminat public, reparații curente și de întreținere a drumurilor și podurilor);
— cheltuieli de întreținere a instituțiilor, organizațiilor și unităților social-culturale;
— cheltuieli de întreținere a aparatului administrativ, inclusiv justiția;
— uzura fondurilor fixe ale instituțiilor social-culturale și administrative.

Dimensiunile, structura și modificările formelor de utilizare a fondului de consum depind direct de un complex de factori: mărimea venitului național, structura producției de bunuri și servicii, volumul nevoilor de consum, structura populației etc. În funcție de acești factori se stabilesc pentru fiecare etapă atît mărimea fondului de consum, cît și dimensiunile celor două forme principale de repartizare ale acestuia.

6. Nivelul de trai și calitatea vieții. Politica P.C.R. de ridicare a nivelului de trai și a calității vieții

Conținutul conceptelor

Așa cum se subliniază în Programul P.C.R., politica generală a partidului de dezvoltare în ritm intensiv a economiei și de creștere a venitului național are drept țel suprem ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor, ridicarea nivelului de trai, sporirea gradului de civilizație a vieții întregului popor.

Prin nivel de trai se înțelege gradul de satisfacere a trebuințelor materiale și spirituale ale membrilor societății. El este o categorie cu conținut social-economic concret, a cărui caracterizare presupune folosirea unui *sistem complex de indicatori* care să reflecte atît laturile cantitative, cît și pe cele calitative.

Calitatea vieții sintetizează interdependențele dintre nivelul și structura tuturor condițiilor vieții sociale, gradul de satisfacere a nevoilor (trebuințelor) membrilor societății și trăsăturile calitative esențiale ale existenței, dezvoltării și perfecționării personalității individuale și colectivităților umane. Calitatea vieții concretizează un complex de procese economice, sociale și politice în cadrul căruia gradul de satisfacere a nevoilor (nivelul de trai) reprezintă „liantul" (veriga) dintre nivelul și calitatea condițiilor vieții sociale și efectele asupra modului de viață a întregii societăți și a individului. *Nivelul de trai, în general, reflectă numai starea de fapt dintre volumul nevoilor ce trebuie satisfăcute și gradul de satisfacere a acestora.*

Calitatea vieții, care este determinată de *calitatea tuturor condițiilor economice, sociale și politice*, exprimă în primul rînd, *volumul, structura și tendințele nevoilor* (trebuințelor) obiective ale întregii societăți și ale individului, gradul de cuprindere și intensitate al acestora asupra membrilor societății, raporturile dintre nevoile generale și individuale. Totodată, calitatea vieții exprimă *formele și mijloacele* prin care membrii societății își satisfac nevoile de trai. Esența calității vieții constă în reflectarea efectelor tuturor acestor procese

asupra realizării și afirmării personalității individului, asupra conținutului și dimensiunilor modului de viață al tuturor membrilor societății.

Caracterul deosebit al condițiilor economice, sociale și politice din socialism, precum și acțiunea permanentă a societății pentru satisfacerea continuă și pe un plan superior a nevoilor populației determină *trăsăturile și componentele distinctive ale calității vieții, care pot fi grupate astfel*:

I. Calitatea mediului social-politic

— egalitatea deplină dintre membrii societății ca proprietari, producători și beneficiari ai rezultatelor muncii prestate;

— egalitatea deplină dintre toți membrii societății, indiferent de sex și naționalitate;

— participarea largă a maselor de oameni ai muncii la conducerea întregii societăți; adîncirea continuă a democratismului;

— asigurarea de către societate a realizării drepturilor social-politice și a condițiilor pentru înfăptuirea obligațiilor care revin fiecărei persoane.

II. Evoluția demografică

— familia — celulă de bază a societății; întărirea familiei;

— echilibrul dinamic dintre creșterea populației și dezvoltarea economiei;

— armonizarea modificărilor în structura populației pe medii cu schimbările în economie;

— politica, curentă și de perspectivă, a statului pentru prosperitatea demografică.

III. Asigurarea condițiilor de muncă; pregătirea și perfecționarea forței de muncă

— folosirea deplină și rațională a tuturor resurselor de muncă;

— creșterea numărului locurilor de muncă corespunzător evoluției potențialului de forțe de muncă;

— perfecționarea condițiilor de muncă; protecția muncii;

— pregătirea și perfecționarea continuă a forței de muncă în funcție de cerințele progresului tehnico-științific; asigurarea de către stat a locurilor de muncă corespunzător numărului și profilului pregătirii forțelor de muncă;

— mobilitatea planificată a forței de muncă.

IV. Nivelul și evoluția veniturilor populației

— creșterea venitului național — sursă principală a ridicării nivelului de trai și calității vieții;

— repartizarea venitului național pentru fondul de acumulare și fondul de consum — corelația fundamentală a progresului social-economic;

— repartizarea veniturilor populației pe baza principiilor eticii și echității socialiste; micșorarea decalajelor dintre veniturile cele mai mari și cele mai mici;

— creșterea veniturilor reale ale întregii populații.

V. Nivelul și structura consumului de bunuri și servicii

— așezarea pe baze științifice a consumului populației;

— armonizarea creșterii fondului individual de consum cu creșterea fondului social de consum, pentru satisfacerea nevoilor generale ale societății și a nevoilor individuale;

— creșterea și modificarea structurală și calitativă a consumului de bunuri (alimentare, nealimentare, de folosință îndelungată) și a serviciilor pentru populație.

VI. Condițiile de locuit

— creșterea continuă a fondurilor statului destinate construcției de locuințe;

— folosirea de către o mare parte a populației a locuințelor proprietate de stat în condiții avantajoase (chirie, întreținere etc.);

— construcția de locuințe — proprietate personală din veniturile proprii ale populației și cu sprijinul statului;

— ridicarea gradului de confort al locuințelor.

VII. Instruirea și educația continuă; ridicarea nivelului de cultură al întregii populații

— organizarea de către stat a unui sistem de instruire și educație continue;

— accesul gratuit al întregii populații la instruire și educație;

— creșterea gradului de instruire a întregii populații;

— extinderea și diversificarea mijloacelor de informare a populației și dezvoltarea activităților cultural-artistice în toate zonele țării;

— creșterea gradului de participare a populației la viața și creația cultural-artistică.

VIII. Protejarea și amenajarea mediului înconjurător

— protejarea mediului natural; acțiunea socială pentru dezvoltarea factorilor naturali biologici (resurse hidrografice, fondul forestier, flora și fauna etc.);

— sistematizarea teritoriului și modernizarea așezărilor omenești;

— combaterea poluării mediului înconjurător.

IX. Starea de sănătate a populației

— așezarea pe baze științifice a folosirii fondului total de timp de către populație (fondul de timp destinat activităților profesionale, fondul de timp pentru activități cultural-artistice și sportive, fondul de timp pentru activități familiale etc.); reducerea duratei săptămînii de lucru;

— dezvoltarea activităților de cultură fizică, sport și turism;

— refacerea capacității de muncă prin sistemul concediilor de odihnă;

— organizarea de către stat a sistemului de asistență sanitară; accesul gratuit al populației la serviciile de asistență sanitară preventivă și curativă;

— creșterea duratei medii de viață a întregii populații.

La cele de mai sus se impun cîteva precizări. *În primul rînd*, procesele și corelațiile care exprimă conținutul și trăsăturile calității vieții din socialism, sînt, în realitate, mult mai complexe decît cele prezentate. Totodată, pentru fiecare categorie de procese există un sistem de indicatori care permite cunoașterea, analiza și evaluarea schimbărilor cantitative și calitative ale vieții din socialism, precum și stabilirea direcțiilor principale de acțiune pentru ridicarea pe un plan superior a acesteia. *În al doilea rînd*, gruparea proceselor și corelațiilor analizate s-a făcut ținîndu-se seama atît de structura condițiilor vieții sociale, cît și din considerente de ordin metodologic, pentru a ușura analiza laturilor calitative ale macrosistemului. În realitate, între aceste grupe de procese există o interdependență organică și numai unitatea lor exprimă trăsăturile definitorii ale calității vieții din socialism. *În al treilea rînd*, procesele și corelațiile care definesc calitatea vieții din socialism se găsesc într-o continuă evoluție, dezvoltare și perfecționare, în funcție de transformările care au loc în producția socială, în baza și suprastructura societății socialiste.

Calitatea mediului social-politic

Procesul social-politic esențial care a determinat existența principalilor factori obiectivi și subiectivi pentru înfăptuirea *bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului a fost desființarea exploatării omului de către om, în condițiile generalizării relațiilor de producție socialiste*. Acest proces a însemnat practic *trecerea efectivă la o nouă calitate a vieții*, determinată de situația producătorilor direcți de a fi și proprietari și beneficiari ai rezultatelor muncii prestate. El a asigurat baza obiectivă pentru unitatea organică dintre interesele generale ale societății și interesele individuale, pentru înlăturarea limitelor de clasă ale evoluției nevoilor și nivelului de trai și egalitatea deplină între toți membrii societății atît în ce privește drepturile, cît și îndatoririle pe care le au.

Un alt proces care definește rolul deosebit al mediului social-politic din țara noastră în realizarea bunăstării întregii societăți și dezvoltarea multilaterală a omului este *unitatea organică dintre activitatea de producție și activitatea de conducere*, exercitate de producătorii direcți, ca principali factori de-

cizionali. Participarea directă a producătorilor la conducerea societății înseamnă stabilirea efectivă de către aceștia a căilor și formelor de creștere a producției, precum și a modalităților de folosire și repartizare a produsului nou creat. Totodată, aceasta *înseamnă cunoașterea profundă a posibilităților* (resursele materiale și umane) de care dispune societatea, *ca și a necesităților de trai ale populației*, și astfel, armonizarea cerințelor progresului social-economic cu cerințele creșterii nivelului de trai și ridicării calității vieții. Largul democratism din țara noastră asigură unitatea de acțiune a tuturor oamenilor muncii pentru ridicarea nivelului economic al tuturor zonelor țării (județe, localități), și a ridicării calității vieții pe întreg teritoriul țării, în condițiile *valorificării resurselor materiale și umane locale, a tradițiilor și particularităților zonale ale modului de trai al diferitelor colectivități.*

Evoluția demografică și asigurarea condițiilor de muncă

Întrucît omul are rolul hotărîtor în societatea socialistă, evoluția demografică devine o componentă esențială a calității vieții în România, în vederea asigurării unui spor demografic normal, realizării unei proporții juste de vîrstă a populației.

Datorită politicii demografice a Partidului Comunist Român, populația țării noastre a cunoscut o creștere continuă, evoluînd de la 15, 873 milioane locuitori în 1948 la peste 22,7 milioane locuitori în 1984. Deosebit de importante sînt *modificările calitative ale unor indici demografici*. Astfel, mortalitatea a scăzut de la 15,6‰ în 1948 la 10,0‰ în 1983; mortalitatea infantilă a scăzut, în aceeași perioadă, de la 142,7‰ la 23,9‰. Este semnificativ că, în perioada 1951—1983, ritmul mediu anual de creștere a populației din țara noastră a fost de 1,0‰, ceea ce situează România printre țările care au cea mai rapidă evoluție demografică din Europa. În vederea realizării prevederii Congresului al XIII-lea al P.C.R. de a se ajunge la un nivel de natalitate de cel puțin 18—20 la mia de locuitori, care constituie o necesitate pentru împiedicarea procesului de îmbătrînire a populației și pentru păstrarea unei structuri corespunzătoare de vîrstă, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 14 decembrie 1985 a hotărît creșterea substanțială a alocațiilor pentru familiile cu mai mulți copii și a indemnizațiilor acordate mamelor cu mai mulți copii.

În condițiile dezvoltării bazei tehnico-materiale a societății noastre, a desfășurării neîntrerupte a industrializării țării *s-a modificat substanțial și structura pe medii a populației*. Dacă în 1948 populația din mediul rural avea ponderea de 76,6% din totalul populației, în 1980 aceasta a fost de 50,4%. În legătură cu modificarea structurii populației pe medii se cuvine a se menționa că, în concepția partidului nostru, ea trebuie să se realizeze nu prin creșterea migrației populației de la sate spre orașele existente, sau prin depopularea mediului rural. Calea principală o constituie **ridicarea gradului de urbanizare a așezărilor rurale, transformarea acestora în localități de tip nou, în care să existe o populație stabilă, care să asigure desfășurarea neîntreruptă a activităților agro-industriale și a celorlalte activități și, care, în unitatea lor asigură valorificarea eficientă a resurselor materiale și umane din toate zonele țării, echilibrul dinamic al dezvoltării întregii economii naționale, creșterea veniturilor populației și, pe baza acestora, ridicarea gradului de civilizație.**

Corespunzător prevederilor *Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, în anul 1990 populația țării va ajunge la 24 milioane locuitori, iar în anul 2000, la circa 30 milioane locuitori. În condițiile dezvoltării echilibrate a tuturor zonelor și ju-

deţelor ţării se va realiza o evoluţie dinamică şi armonioasă a populaţiei pe diferite structuri (medii, vîrstă), se va ridica gradul de instruire şi pregătire a acesteia, va creşte nivelul de satisfacere a nevoilor de trai ale tuturor colectivităţilor sociale, ceea ce va însemna ridicarea pe un plan superior a bunăstării întregii societăţi şi a dezvoltării multilaterale a personalităţii umane.

O caracteristică esenţială a calităţii vieţii din ţara noastră o constituie faptul că paralel cu creşterea continuă a populaţiei s-au asigurat condiţiile necesare pentru *funcţionarea continuă a tuturor forţelor de muncă existente*, premisă esenţială pentru realizarea mijloacelor necesare satisfacerii necesităţilor de trai. În perioada 1951—1984, o dată cu sporirea populaţiei ocupate cu 25,3%, numărul personalului muncitor a crescut de circa 3,5 ori.

Ridicarea nivelului întregii societăţi şi dezvoltarea multilaterală a omului din ţara noastră sînt exprimate pregnant de *modificările calitative în structura forţei de muncă, ridicarea gradului de pregătire şi perfecţionare a acesteia*. În acest sens este deosebit de elocventă creşterea ponderii populaţiei ocupate în ramurile neagricole în totalul populaţiei ocupate în perioada 1950—1984, de la 25,9% la 71,1%, ceea ce demonstrează amplificarea continuă a condiţiilor asigurate de societatea noastră pentru pregătirea forţei de muncă la dimensiunile complexe ale diviziunii sociale a muncii.

Dimensiunile calitative ale pregătirii forţei de muncă sînt exprimate şi de schimbările care au avut loc în raportul dintre forţa de muncă calificată şi cea necalificată. Dacă în anul 1950 numai 40% din muncitori erau calificaţi, în 1985 ponderea muncitorilor calificaţi reprezintă în totalul muncitorilor circa 86%.

Modificări şi tendinţe ale consumului de bunuri şi servicii

Unul din indicatorii principali care exprimă dinamismul consumului populaţiei este evoluţia *cumpărărilor de mărfuri* cu amănuntul din comerţul socialist. În perioada 1950—1984 volumul total al vînzărilor de mărfuri cu amănuntul prin comerţul socialist a crescut de 17 ori, din care: mărfuri alimentare de 16 ori, prin alimentaţia publică de 21 ori, iar mărfuri nealimentare de 16 ori. Analiza evoluţiei vînzărilor de mărfuri pe medii dezvăluie cîteva aspecte calitative deosebite. În mediul urban, pînă în anul 1965 necesităţile de consum alimentar au avut o intensitate dominantă asupra întregului consum al populaţiei. După această perioadă, în condiţiile satisfacerii crescînde a necesităţilor de consum alimentar a apărut *tendinţa de creştere mai rapidă a consumului de produse nealimentare*, ceea ce exprimă orientarea consumului pe coordonatele moderne ale nivelului de trai. În mediul rural se menţine şi după anul 1965 creşterea mai rapidă a volumului şi ponderii mărfurilor alimentare faţă de evoluţia mărfurilor nealimentare. Această tendinţă exprimă procesul de *trecere de la consumul alimentar al ţărănimii bazat prin excelenţă pe produsele primare ale agriculturii la consumul de produse prelucrate industrial*, ceea ce înseamnă diversificarea şi îmbunătăţirea calorică şi nutritivă a alimentaţiei populaţiei din acest mediu. În ambele medii volumul vînzărilor prin alimentaţia publică cunoaşte o dinamică foarte rapidă, ceea ce exprimă extinderea formelor de consum în unităţile specializate care *permit aşezarea alimentaţiei pe baze raţional ştiinţifice şi realizarea unor economii de timp şi muncă pentru fiecare consumator*.

Dinamica consumului de produse alimentare şi industriale pe locuitor reflectă pregnant transformările radicale în modul de trai al populaţiei. În

decursul a 35 de ani de construcție a socialismului, consumul pe locuitor a crescut la carne de 3,7 ori, la lapte — de peste 2 ori, la ouă — de 4,5 ori, la zahăr — de 4,3 ori, la încălțăminte — de 6,6 ori etc. În această perioadă în România nu numai că s-a lichidat subalimentația, moștenită de la vechea orînduire socială, dar s-a modificat structura calitativă a consumului alimentar, indicii realizați în ceea ce privește volumul caloriilor pe locuitor, caloriile de origine animală, proteine și grăsimi depășind media mondială. Deosebit de important este faptul că aceste creșteri s-au realizat în condițiile modificării substanțiale a gradului de urbanizare a țării, populația urbană din țara noastră sporind de la 3,7 milioane în 1948 la peste 11 milioane în 1985 (ponderea ei în populația totală a crescut de la 23,4% la circa 50%).

Modificări însemnate s-au produs și în ceea ce privește consumul *de bunuri nealimentare*. Principala tendință care se manifestă în consumul acestor produse este reflectată *de creșterea mai rapidă a vînzărilor de mărfuri de folosință îndelungată și de cultură față de vînzările de articole de uz strict personal*. Astfel, în perioada 1950—1983, în timp ce volumul total al vînzărilor de mărfuri nealimentare a crescut de 16 ori, desfacerile de țesături și confecții au sporit de 2,1 ori, de încălțăminte de circa 9 ori, iar vînzările de produse metalo-chimice și electrice au crescut de peste 17 ori, de mobilă de circa 130 ori și articole de librărie de circa 14 ori. Creșterea mai rapidă a cumpărărilor de mărfuri *de folosință îndelungată și de cultură exprimă o nouă treaptă calitativă a ridicării nivelului de trai* al populației din țara noastră. Evident, această tendință se realizează, ca mărime și ritm, în mod diferit în funcție de specificul colectivităților și de nivelul consumului general al acestora. Pentru familiile din mediul urban, de exemplu, creșterea cheltuielilor pentru bunuri de cultură, mobilă și obiecte electrice de uz casnic este mai mare decît în cazul familiilor din mediul rural. În același timp, în totalul cheltuielilor pentru produse nealimentare ale familiilor din mediul rural ponderea cea mai mare o dețin cheltuielile pentru materiale de construcții și mobilă.

Se remarcă, și în cazul acestor forme ale consumului populației, *ritmul rapid de creștere*. Nivelurile de consum pe locuitor la unele produse nealimentare (încălțăminte și unele țesături) au atins normele rationale elaborate de specialiștii din țara noastră, iar la alte produse (tricotaje, confecții) sînt foarte aproape de normele respective. La unele obiecte de folosință îndelungată decalajele față de nevoile științific determinate sînt încă sensibile. De aceea, Programul-directivă de creștere a nivelului de trai și ridicare a calității vieții prevede un complex de măsuri și obiective pentru ridicarea gradului de înzestrare a populației cu obiecte de folosință îndelungată.

Modificările cantitative și calitative în consumul populației din țara noastră sînt exprimate și de extinderea și diversificarea continuă a *serviciilor*. O dată cu dezvoltarea serviciilor gratuite în domeniile învățămîntului, culturii, ocrotirii sănătății și în altele, a sporit volumul serviciilor prestate către populație în schimbul unei părți din veniturile bănești ale acesteia. Astfel, în perioada 1965—1983 volumul total al serviciilor prestate către populație a crescut de 5,8 ori, din care: serviciile cu caracter industrial de 6 ori, serviciile de construcții de 4,4 ori, serviciile de cazare hotelieră de 6,3 ori, cele de gospodărie comunală și locativă de 13 ori, serviciile de poștă, telecomunicații, radio, televiziune de 6 ori etc.

În cursul dezvoltării economico-sociale, ridicarea nivelului de trai, creșterea într-un ritm înalt a consumului au dus însă și la apariția unei contradicții între cerințele de consum și posibilitățile existente. Caracterizînd această contradicție, secretarul general al partidului, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**

a subliniat: „*S-a creat o disproporție între cerințele de consum și nivelul producției bunurilor de consum. În unele sectoare cerințele de consum depășesc într-o anumită măsură posibilitățile și nivelul actual al economiei noastre naționale. De aceea este necesar să acționăm în continuare cu fermitate pentru dezvoltarea mai puternică a producției bunurilor de consum, a serviciilor și, pe de altă parte, pentru stabilirea consumului la nivelul posibilităților existente, la nivelul la care a ajuns societatea noastră socialistă. Să nu uităm nici un moment că nivelul consumului nu poate depăși posibilitățile societății, nivelul dezvoltării bazei materiale*“ [1].

Potrivit Directivelor Congresului al XIII-lea al P.C.R., în cincinalul 1986—1990 se va asigura menținerea nivelului de trai realizat și creșterea veniturilor populației, a retribuției reale, pe măsura sporirii venitului național și productivității muncii, a reducerii costurilor de producție și îndeosebi a cheltuielilor materiale, a dezvoltării generale a societății. În acest cadru, Congresul al XIII-lea al partidului a stabilit orientări și sarcini importante în domeniul creșterii și diversificării producției bunurilor de consum, precum și al prestării de servicii. Producția industriei ușoare va spori în cincinalul 1986—1990 cu un ritm mediu anual de 5,5—5,8%, iar în industria alimentară ritmul va fi de 6,5—6,8% pe an — superior ritmului mediu pe ansamblul industriei.

Potrivit Programului-directivă de creștere a nivelului de trai și de ridicare continuă a calității vieții pe perioada 1986—1990, volumul bunurilor de consum vîndute populației va crește cu circa 10% față de 1985. Pentru produsele alimentare se vor realiza prevederile programului de alimentație științifică a populației, care urmărește satisfacerea echilibrată a cerințelor de consum ale tuturor membrilor societății, în condițiile eliminării oricăror forme de risipă. În lumina hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului au fost adoptate măsuri privind dezvoltarea mai puternică a industriei alimentare. De asemenea a fost elaborat Programul privind dezvoltarea producției de preparate culinare în perioada 1986—1990, care stabilește atît pentru industria alimentară, cît și pentru comerțul interior sarcina creșterii și diversificării producției de preparate culinare în vederea satisfacerii în condiții mai bune a cerințelor de consum ale populației, printr-o rețea diversificată de magazine și unități de alimentație publică specializate, situate cît mai aproape de întreprinderi. Se va asigura îmbunătățirea calității produselor, realizarea de sortimente diversificate, cu un conținut nutritiv ridicat.

O atenție deosebită va fi acordată introducerii în fabricație a unor bunuri de folosință îndelungată cu caracteristici tehnice superioare și consumuri mai reduse de materiale și energie. Va continua să crească înzestrarea populației cu bunuri tehnice de uz îndelungat, la 1 000 de locuitori urmînd să revină în 1990 310 aparate de radio, 260 televizoare, 230 frigidere, 190 mașini de spălat rufe și 51 automobile.

Se va urmări repartizarea și gospodărirea judicioasă a fondului de marfă în fiecare județ, în concordanță cu dezvoltarea economico-socială și cerințele de consum ale populației.

O dinamică deosebită vor cunoaște prestările de servicii, care vor crește cu 68—76%, cu un ritm mediu anual de 11—12%.

În structura serviciilor vor crește mai rapid activitățile pentru întreținerea bunurilor industriale de folosință îndelungată, spălătorii, curățătorii, construcții și reparații de locuințe. Creșterea serviciilor se va realiza în fiecare județ, atît în mediul urban, cît și în mediul rural.

În fiecare localitate urbană și rurală se va asigura un nivel minim de acti-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la Conferința Națională a P.C.R.*, 16—18 decembrie 1982, Editura Politică, București, 1982, p. 39.

vităţi de servicii pe bază de programe elaborate şi coordonate de consiliile populare împreună cu unităţile prestatoare de servicii din fiecare localitate.

Autoconducerea şi autoaprovizionarea teritorială

Programul de măsuri vizînd întărirea autoconducerii şi autoaprovizionării teritoriale, aprobat de Plenara comună a C.C. al P.C.R. şi a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice şi Sociale*, adoptat de Sesiunea Marii Adunări Naţionale din noiembrie 1981 situează în centrul atenţiei creşterea producţiei agricole în vederea satisfacerii nevoilor de consum ale populaţiei, ale industriei cu materii prime, precum şi a altor cerinţe şi are următoarele orientări de bază: a) Asigurarea unei bune aprovizionări a populaţiei în tot cursul anului, a unei nutriţii echilibrate atît în mediul urban, cît şi în cel rural, stabilirea unei structuri corespunzătoare a consumului pe locuitor, fundamentat ştiinţific, prin creşterea ponderii proteinelor de origine animală, a produselor cu un conţinut nutritiv ridicat şi prin diversificarea sortimentelor. b) Autoaprovizionarea fiecărui judeţ, municipiu, oraş, comună, localitate pe baza valorificării integrale a tuturor resurselor materiale şi de forţă de muncă de care dispun. c) Introduce o nouă concepţie de utilizare a producţiei agricole prin constituirea fondului de consum agroalimentar judeţean şi a fondului de stat centralizat de produse agroalimentare. d) Fondul de consum judeţean se defalcă pe oraşe, centre muncitoreşti, şantiere, schele petroliere, exploatări miniere, forestiere etc., precum şi pe comune. Fondul de stat centralizat se stabileşte prin planul de dezvoltare a agriculturii şi industriei alimentare. *Consiliile populare, ca organe ale autoconducerii, autoadministrării şi autoaprovizionării teritoriale, poartă întreaga răspundere pentru conducerea unitară a agriculturii de pe teritoriul unităţii administrativ-teritoriale în care îşi desfăşoară activitatea.* Ele trebuie să ia toate măsurile pentru îndeplinirea integrală a sarcinilor de livrare la fondul de stat centralizat şi pentru asigurarea fondului de consum local. Depăşirea producţiei obţinute peste prevederile programelor constituie o resursă suplimentară care se utilizează de organele locale ale pieţei de stat. Nerealizarea producţiilor planificate va influenţa în mod corespunzător fondul de consum judeţean. e) Gospodărirea judicioasă a fondului agroalimentar. f) Participarea la executarea la timp şi în condiţii corespunzătoare de calitate a lucrărilor agricole, în perioadele de vîrf, a întregii populaţii care locuieşte la sate, precum şi a populaţiei urbane. g) Dezvoltarea în continuare a industriei alimentare ţinînd seama de resursele de materii prime, centrele de consum, resursele energetice şi apă, urmărindu-se reducerea distanţelor de transport ale materiilor prime. h) Dezvoltarea schimbului de produse dintre oraş şi sat pe principii socialiste, la preţuri echitabile, prevenindu-se orice tendinţă de speculă.

* *Programul privind autoconducerea şi autoaprovizionarea teritorială pentru asigurarea populaţiei cu produse agricole animale şi vegetale în perioada* 1982—1985 („Scînteia" din 29 noiembrie 1981).

Condiţiile de locuit. Protejarea mediului înconjurător

Îmbunătăţirea continuă a condiţiilor de locuit constituie unul din procesele principale ale creşterii nivelului de trai şi ridicării calităţii vieţii din ţara noastră. Dimensiunile şi durata acestui proces, pînă la rezolvarea deplină a problemei locuinţelor, sînt determinate în principal de situaţia precară a fondului de locuinţe moştenit de la vechea orînduire socială. Faptul că peste 50% din

locuințele existente în 1944 erau construite din materiale cu o slabă rezistență, spațiul de locuit ce revenea pe o familie era restrîns (circa 65% din familii aveau în folosință o cameră și o bucătărie), insuficienta dotare sanitară — edilitară a celei mai mari părți a fondului de locuințe a pus *practic revoluției socialiste din țara noastră problema construirii unui nou fond de locuințe pentru populație.*

În aceste condiții progresul continuu și multilateral al economiei românești, pe fondul unui ritm rapid de industrializare, a fost concretizat și în creșterea continuă a fondului de locuințe nou construite. În decursul a 40 de ani s-au construit peste 5,5 milioane locuințe, ceea ce înseamnă că peste 80% din populația țării beneficiază de locuințe noi. Atrage atenția și faptul că acest fond nou de locuințe s-a construit, aproape în aceeași proporție, în ambele medii, ceea ce exprimă caracterul atotcuprinzător al procesului de îmbunătățire a condițiilor de locuit. Interesul întregii societăți pentru rezolvarea cît mai rapidă a problemei locuințelor din țara noastră este reflectată și de structura surselor de finanțare a noilor construcții. În primul rînd, trebuie menționată *creșterea fondurilor alocate de stat.*

În al doilea rînd, construcția unui mare număr de locuințe din fonduri proprii ale populației, îndeosebi în mediul rural, reflectă și confirmă atît creșterea veniturilor bănești ale populației, cît și lărgirea continuă a producției de materiale necesare construcției de locuințe.

În perioada 1986—1990 urmează să se construiască 725 de mii de locuințe noi. Continuarea construcțiilor de locuințe și în deceniul 1991—2000 va asigura *rezolvarea pe deplin a problemei locuințelor.*

Reflectînd politica partidului în acest domeniu, la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii din 16 decembrie 1985, au fost adoptate măsuri de perfecționare, în continuare, a reglementărilor în domeniul construcțiilor de locuințe proprietate personală și al acordării de credite în acest scop. Noile măsuri au în vedere să se acorde credite pentru construirea, în condițiile legii, de locuințe proprietate personală muncitorilor, specialiștilor și celuilalt personal muncitor care lucrează în orașe și municipii și doresc să-și construiască locuințe în comunele din jurul acestor localități. Credite pentru locuințe vor fi acordate, de asemenea, personalului muncitor care lucrează în orașe mici sau în comune. Nu se vor mai acorda credite pentru construirea de locuințe în orașele declarate, potrivit legii, orașe mari.

O atenție deosebită se acordă de societatea noastră problemelor privind *protejarea și amenajarea mediului înconjurător.*

Subliniind necesitatea, direcțiile și importanța protejării mediului înconjurător, secretarul general al partidului — tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — arăta: *„Ținînd seama de ritmul în care se dezvoltă industria, de introducerea tot mai accentuată în viața societății a elementelor civilizației moderne, o problemă de importanță vitală pentru națiunea noastră este protejarea mediului înconjurător. Este necesar să luăm măsuri riguroase pentru combaterea noxelor industriale, preîntîmpinarea poluării apei și aerului, protecția pădurilor, lacurilor, rîurilor, munților, a locurilor considerate monumente ale naturii. Este o datorie de onoare a partidului, a întregului nostru popor să facă totul pentru asigurarea cadrului ambiant propice ocrotirii sănătății oamenilor, pentru păstrarea nealterată a frumuseților patriei, pentru a transmite generațiilor viitoare toate darurile cu care natura a hărăzit România"* [1]. Reprezentînd o problemă de interes general, statul nostru a inițiat și aplică un complex de măsuri menit să asigure pro-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura Politică, București, 1973, p. 511.

tecția mediului înconjurător, la înfăptuirea căruia participă toți membrii societății. Astfel, a fost elaborat regimul juridic al protecției mediului înconjurător *, s-a înființat un organism special — Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător —, în județe funcționează comisii speciale, anual se alocă între 1,5—2% din venitul național pentru protecția mediului ambiant.

Starea de sănătate a populației

O caracteristică dominantă a progreselor obținute în starea de sănătate a populației din țara noastră o constituie *creșterea rolului factorilor de ocrotire a sănătății, îmbunătățirea continuă a tuturor condițiilor de muncă și de viață pe baze științifice, astfel încît să se asigure menținerea normală a întregii capacități fizice și intelectuale a fiecărui om pe o durată de timp cît mai lungă*. În acest context, o deosebită importanță prezintă dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale a proceselor de muncă din toate ramurile economiei naționale, introducerea continuă a progresului tehnico-științific în producție, care se concretizează atît în creșterea eficienței economice cît și în îmbunătățirea condițiilor de muncă. Este de menționat, totodată, că în întregul proces de proiectare, experimentare și aplicare în producție a noilor procese tehnice și tehnologice, respectarea normelor sanitare, conceperea unor soluții pentru prevenirea și contracararea eventualelor efecte negative asupra stării de sănătate a lucrătorilor sînt condiții obligatorii ale progresului tehnico-științific din țara noastră. În același timp, în unitățile economice și în instituții funcționează un sistem de protecție a muncii, reglementat prin lege.

A avut loc așezarea pe baze științifice a fondului total de timp al populației. În acest sens, pentru munca în schimbul de noapte durata este de 7 ore, iar pentru unele munci cu regim de lucru special, din unele ramuri, durata este de 6 ore pe zi și chiar mai redusă. De asemenea, pentru personalul care lucrează în condiții deosebite (zgomot continuu, mediu cu noxe), pentru adolescenți, femei cu copii mici și unele categorii de lucrători suferinzi durata zilei de muncă este redusă cu una sau mai multe ore. Preocuparea permanentă a Partidului Comunist Român pentru îmbunătățirea regimului de muncă din țara noastră este pregnant reflectată de măsurile privind reducerea duratei săptămînii de lucru. Astfel, începînd cu anul 1978 s-a trecut la reducerea treptată a săptămînii de lucru, diferențiat pe ramuri și în timp, urmînd ca pînă în 1990 să se generalizeze săptămîna de lucru de 44 ore.

În cadrul fondului total de timp al populației ocupate o importanță deosebită prezintă perioada concediului de odihnă, garantată și plătită pentru toate categoriile de oameni ai muncii. Totodată, statul asigură persoanelor bolnave concediu plătit pentru refacerea sănătății. Pentru folosirea cît mai eficientă a concediilor și refacerea forței de muncă statul finanțează dezvoltarea condițiilor materiale din domeniile turismului, odihnei și tratamentului.

O trăsătură esențială a condițiilor de sănătate în societatea noastră este *caracterul lor profilactic, atotcuprinzător și gratuit*. Deosebit de expresivă pentru starea de sănătate a populației din România socialistă este și creșterea continuă a duratei medii de viață la 70 de ani în prezent, față de numai 42,01 ani în 1932.

În contextul ridicării nivelului economic al țării, dezvoltarea sistemului de asistență și ocrotirea sănătății tuturor membrilor societății, va fi însoțită de noi modificări calitative în asigurarea sănătății întregii populații, ceea ce va amplifica potențialul de acțiune, creație, robustețe, vigurozitate al poporului român.

* Vezi *Legea nr. 9 din 20 iunie 1973.*

Instruirea și educația continuă, ridicarea nivelului de cultură al întregii populații

De menționat, înainte de toate, *caracterul accesibil de masă și gratuit* al instruirii și educației tuturor membrilor societății prin sistemul de învățămînt. În prezent, mai mult de o pătrime din populația țării este cuprinsă într-una din formele de învățămînt.

O trăsătură fundamentală a învățămîntului din țara noastră o reprezintă *caracterul formativ și creșterea efectului util al fiecărei trepte de instruire.* Astfel, reflectîndu-se cerințele reale ale procesului de pregătire a tineretului, învățămîntul preșcolar a fost integrat în sistemul complex de instruire și educație continuă, pe baza unor programe de activități specifice vîrstei copiilor, care să asigure *dezvoltarea pe baze științifice a aptitudinilor fizice și intelectuale.* Pentru ridicarea calitativă a gradului de pregătire a întregii populații școlare, *învățămîntul obligatoriu s-a extins de la 8 la 10 ani prin generalizarea primei trepte a învățămîntului liceal* și, totodată, s-au stabilit forme complexe de instruire care asigură pregătirea elevilor atît pentru activități productive, cît și pentru continuarea studiilor pe treptele următoare ale învățămîntului. Pornindu-se de la cerințele actuale și de perspectivă ale forței de muncă, *învățămîntul liceal a devenit principala formă de pregătire a muncitorilor calificați.* Pentru asigurarea forței de muncă cu pregătire superioară s-a dezvoltat îndeosebi învățămîntul superior tehnic, prin creșterea numărului de instituții de profil, înființarea unor secții de învățămînt tehnic superior în mari unități industriale și, evident, creșterea numărului de studenți.

Corespunzător Directivelor adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, *se va extinde gradul de cuprindere a elevilor în treapta a doua de liceu, se va perfecționa integrarea instruirii cu producția și cercetarea științifică, asigurîndu-se pregătirea membrilor societății pentru activități cu un profil larg, în raport de cerințele concrete ale vieții sociale, pe fondul dezvoltării multilaterale a personalității umane.* Se va realiza lărgirea bazei materiale a laboratoarelor și atelierelor școlare și modernizarea procesului instructiv-educativ din învățămîntul superior.

Înfăptuirea obiectivelor aprobate de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român privind dezvoltarea economico-socială a țării va determina *ridicarea* pe o treaptă superioară a bunăstării poporului, realizarea *unei noi calități a vieții*, dezvoltarea generală a civilizației materiale și spirituale a societății noastre socialiste.

15

REPRODUCȚIA ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ

Dezvoltarea susținută a economiei naționale și satisfacerea tot mai deplină a cerințelor în continuă creștere și diversificare ale membrilor societății sînt indisolubil legate de extinderea proporțiilor la care se reia procesul de producție, de desfășurarea reproducției socialiste lărgite. Înfăptuirea ei implică nu numai alocarea în acest scop a unei părți din venitul național și o corelație optimă între acumulare și consum, ci și asigurarea resurselor materiale de mijloace de producție, bunuri de consum și servicii, un raport corespunzător, judicios corelat, între toate ramurile economiei naționale.

1. Conținutul și tipurile reproducției socialiste. Congresul al XIII-lea al P.C.R. cu privire la accentuarea caracterului intensiv al reproducției

Esența și trăsăturile reproducției socialiste

Reproducția este un proces obiectiv, o condiție esențială a existenței societății omenești. *„Oricare ar fi forma socială a procesului de producție* — arăta K. Marx — *el trebuie să fie continuu, adică să parcurgă din nou, în mod periodic, aceleași faze ... Privit în conexiunea sa continuă și în fluxul neîntrerupt al reînnoirii sale, orice proces de producție socială este deci, în același timp, un proces de reproducție"* [1]. Socialismului îi este proprie reproducția lărgită. Numai pe această bază se creează posibilitatea ridicării potențialului economic al țării și creșterii nivelului de trai al populației.

Reproducția socialistă poate fi definită ca procesul planic de reluare permanentă, pe scară lărgită, a producției bunurilor materiale și serviciilor, de sporire și modernizare a forțelor de producție materiale și umane, de perfecționare continuă a relațiilor de producție socialiste, în scopul satisfacerii tot mai depline a necesităților materiale și spirituale ale întregii societăți.

În socialism, procesul reproducției are trăsături caracteristice noi: a) se desfășoară în conformitate cu cerințele legii economice fundamentale a socialismului, avînd ca *finalitate ridicarea sistematică a nivelului de trai și a calității vieții poporului*; b) are caracter *planificat*, direcțiile principale ale dezvoltării economico-sociale și proporțiile dintre diferitele ramuri și subramuri fiind stabilite prin planul național unic; c) *are loc pe fondul concordanței conștient menținute a relațiilor de producție socialiste cu caracterul, nivelul și structura forțelor de producție*; d) se caracterizează prin *ritmuri susținute de creștere a producției, a venitului național*, prin aplicarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne.

Reproducția socialistă are un caracter *complex*; ea presupune intercondiționarea diferitelor laturi ale muncii divi-

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 576.

zate, unitatea dialectică a producției, repartiției, schimbului și consumului. Prefacerile revoluționare din știința și tehnica contemporană determină sporirea considerabilă a posibilităților de amplificare a reproducției socialiste, în special pe baza factorilor de eficiență, creșterea complexității legăturilor interne dintre fazele reproducției.

Reproducția socialistă, luată în ansamblu, este, *în primul rînd, reproducția lărgită a produsului social*, adică sporirea proporțiilor întregii mase de valori de întrebuințare (mijloace de muncă, obiecte ale muncii, bunuri de consum și servicii materiale — atît ca volum, cît și ca structuri sortimentale și calitate). Ea reflectă legăturile complexe care se formează între ramurile din sfera productivă și însumează, astfel, rezultatul întregii activități productive. De mare importanță pentru țara noastră este în acest proces, potrivit hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R., lărgirea bazei de materii prime și a bazei energetice, inclusiv recuperarea și refolosirea resurselor rezultate din procesele de producție și de consum, dezvoltarea mai puternică a agriculturii, dezvoltarea susținută a ramurilor de înaltă tehnicitate.

În al doilea rînd, ea cuprinde reproducția lărgită a forței de muncă; pe de o parte sub aspect cantitativ — refacerea capacității de muncă și formarea noilor resurse de muncă —, iar pe de altă parte sub aspect calitativ — ridicarea nivelului de pregătire profesională a forței de muncă.

Reproducția lărgită a produsului social și a forței de muncă implică conservarea și protecția mediului înconjurător natural, *asigurarea echilibrului ecologic.*

În al treilea rînd, reproducția socialistă presupune perfecționarea relațiilor de producție socialiste, respectiv întărirea și amplificarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, dezvoltarea colaborării și ajutorului reciproc, întărirea disciplinei socialiste a muncii, perfecționarea relațiilor de repartiție, a schimbului socialist de activități, a relațiilor din sfera consumului și a mecanismului economico-financiar al societății.

Tipurile reproducției socialiste lărgite. Creșterea rolului factorilor intensivi.

În funcție de caracterul factorilor antrenați în procesul dezvoltării economico-sociale, *distingem două tipuri ale reproducției lărgite:* reproducția *de tip extensiv* și reproducția *de tip intensiv.*

Reproducția lărgită de tip extensiv are loc ca urmare a sporirii cantitative a factorilor de producție, respectiv mărirea volumului de mijloace de producție și a volumului muncii productive.

Reproducția lărgită de tip intensiv presupune promovarea factorilor *calitativi, de eficiență,* adică mărirea productivității muncii, utilizarea cu eficiență sporită a capacităților de producție, valorificarea superioară a resurselor de materii prime și energie, reducerea cheltuielilor materiale de producție și, în general, combinarea eficientă a factorilor de producție pe o bază tehnică tot mai înaltă. Un astfel de tip al reproducției este larg favorizat de revoluția tehnico-științifică contemporană.

În practică, aceste două tipuri nu se găsesc în stare pură; ele se împletesc în diferite proporții de la o țară la alta și de la o etapă la alta, potrivit condițiilor concret istorice determinate de numeroși factori de ordin economic, social și politic și, mai ales, de nivelul dezvoltării forțelor de producție.

În țara noastră, în anii construcției socialiste, reproducția socialistă lărgită a parcurs mai multe perioade. La începuturile industrializării au predominat aspectele extensive, întrucît accentul s-a pus pe creșterea bazei tehnico-materiale a socialismului, pe crearea a noi capacități de producție și locuri de muncă, pe creșterea numerică a populației ocupate în ramurile neagricole.

Factorii calitativi au acționat, în această perioadă, comparativ cu cei extensivi, cu o intensitate mai redusă. Treptat, mai cu seamă după Congresul al IX-lea al P.C.R., datorită cursului intens spre înaltă productivitate și eficiență imprimat vieții noastre economice, factorii calitativi au început să joace un rol tot mai important.

Congresul al XIII-lea al P.C.R. marchează intrarea economiei românești într-o nouă etapă, caracterizată prin *accentuarea puternică a caracterului intensiv* al reproducției socialiste lărgite. Această orientare este posibilă datorită marilor realizări obținute în dezvoltarea tehnică și economico-socială a țării, faptului că dispunem de o puternică bază tehnico-materială în toate ramurile, de cadre valoroase pentru toate domeniile. În al doilea rînd, reproducția lărgită intensivă, ca dominantă a cincinalului 1986—1990 și în perspectivă, este determinată de faptul că la actualul nivel de dezvoltare economică a țării, factorii cantitativi, extensivi sînt tot mai restrictivi în raport cu nevoile economiei naționale. Realizarea unor consumuri mult mai reduse de materii prime și energie, avînd în vedere consumul cumulat, pe unitatea de produs finit, de venit național, sporirea productivității muncii sînt cerințe imperioase ale creșterii economice. Făurirea unei economii moderne presupune nivel tehnic și tehnologic ridicat, productivitate și eficiență la nivelul țărilor dezvoltate și pe măsura posibilităților oferite de revoluția științifică și tehnică contemporană.

În Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. se prevăd următoarele sarcini pentru accentuarea puternică a caracterului intensiv al reproducției lărgite: modernizarea în continuare a structurilor de producție; ridicarea permanentă a nivelului tehnic și calitativ al produselor; sporirea puternică a productivității muncii; accentuarea specializării și integrării producției în vederea utilizării cu maximum de randament a capacităților; economisirea strictă și valorificarea superioară a materiilor prime, combustibililor și energiei; recuperarea și refolosirea resurselor rezultate din procesele de producție și de consum; reducerea costurilor de producție, cu deosebire a cheltuielilor materiale; creșterea substanțială a eficienței economice în toate ramurile și sectoarele de activitate. *„Pînă în anul 2000* — arată tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *se va încheia, în linii generale, reorganizarea intensivă a tuturor sectoarelor. Se va ajunge la un nivel general al producției industriei românești, precum și al calității și tehnicii acestei ramuri, comparabil cu cel din țările dezvoltate din punct de vedere economic*“ [1].

2. Producerea și realizarea produsului social

Realizarea produsului social — premisă a reproducției

Un model complet al realizării produsului social, implicit al reproducției sociale, a fost elaborat pentru prima dată de **K. Marx**, concluziile desprinse fiind valabile și pentru economia socialistă.

Reproducția socială are drept premisă a înfăptuirii ei realizarea produsului social. Prin componenta materială a acestuia și destinația corespunzătoare ei se asigură înlocuirea mijloacelor de producție consumate în procesul de producție anterior, ca și alocarea de noi resurse materiale în vederea dezvoltării producției sociale, se acoperă necesarul de bunuri de consum pentru membrii societății.

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 19.

Realizarea produsului social trebuie să fie continuă, o parte a acestuia să alimenteze permanent producția socială și să-i asigure dezvoltarea.

Prin realizarea produsului social se înțelege trecerea tuturor componentelor acestuia, prin intermediul repartiției și schimbului, din sfera producției în sfera consumului productiv și personal. Ea presupune atît realizarea din punctul de vedere al valorii de întrebuințare, cît și al valorii. Cum spunea **V. I. Lenin**, fiecare parte a produsului social trebuie să-și aibă destinația corespunzătoare valorii ei de întrebuințare, iar producătorii să intre în posesia echivalentului bănesc al valorii bunurilor produse.

Realizarea produsului social este deosebit de complexă. În societatea socialistă ea se înfăptuiește în mod planificat. Unitățile economice, ramurile și subramurile economiei naționale au circuite economice proprii de aprovizionare, producție și desfacere a produselor indisolubil legate în circuitul economic național; fiecare circuit le presupune în mod necesar pe celelalte — în volum, structură și nivel calitativ. Economia socialistă fiind o economie producătoare de mărfuri, schimbul de produse îmbracă formă bănească.

De ritmicitatea realizării produsului social depind desfășurarea normală a întregului proces al reproducției, nivelul satisfacerii nevoii sociale cu bunuri și servicii și, deci, eficiența globală a întregii activități productive.

Economia socialistă conține premisele obiective ale desfășurării normale a realizării produsului social. Dar posibilitatea ca întreaga masă de valori de întrebuințare să fie realizată nu se transformă de la sine în realitate. Contradicții pot să se manifeste și în socialism. Prin politica economică, fundamentată pe temeiul legilor economice, a realităților în dinamica lor, se pot soluționa în mod conștient contradicțiile posibile.

Cele două sectoare ale reproducției sociale și corelația dintre ele

Realizarea produsului social este condiționată de înfăptuirea echilibrului economic, de asigurarea stării de proporționalitate. **K. Marx** are meritul de a fi construit, în mod sintetic, schemele reproducției sociale. El a pornit de la forma materială și structura valorică a produsului social, elaborînd un tablou complex, un model de echilibru general economic din care sînt desprinse condițiile realizării produsului social, implicit ale reproducției sociale. Astfel, în analiza întreprinsă, el se bazează pe două postulate fundamentale:

a) produsul social este alcătuit din mijloace de producție și bunuri de consum și, în consecință, întreaga producție socială este formată din două mari sectoare — sectorul I producător de mijloace de producție și sectorul II producător de bunuri de consum;

b) produsul social, ca și fiecare marfă luată în parte, are o structură valorică formată din $c + v + p$.

Una din corelațiile de bază ale reproducției lărgite este aceea dintre producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum. Sectorul I asigură mijloacele tehnice, resursele energetice și de materii prime necesare reproducției lărgite atît în propriul sector, cît și în sectorul II, precum și celorlalte domenii de activitate; el primește de la sectorul II bunurile și serviciile de consum necesare acoperirii cererii populației ocupate în sectorul I, beneficiază de serviciile celorlalte domenii — învățămînt, cercetare, ocrotirea sănătății etc. Sectorul II asigură bunurile de consum alimentare și nealimentare, de uz curent și de folosință îndelungată, pentru acoperirea cererii întregii populații. El primește de la sectorul I mijloacele materiale necesare înfăptuirii reproducției lărgite și beneficiază de serviciile celorlalte activități.

Corelații similare există și în cadrul fiecăruia dintre cele două sectoare, între

ramuri, subramuri etc. Respectarea lor, realizarea proporționalității sînt condiții de prim ordin pentru înfăptuirea reproducției lărgite. În consecință, încălcarea proporționalității, apariția unor neconcordanțe între sectoarele și ramurile producției sociale duc la perturbații în economia națională, afectează mecanismul reproducției lărgite.

Sintetic, făcînd abstracție de mărimile înscrise, modelul elaborat de **K. Marx** pentru realizarea produsului social în condițiile reproducției simple și lărgite se prezintă în felul următor:

$$\text{I } c_1 + v_1 + p_1 = X_1$$

$$\text{II } c_2 + v_2 + p_2 = X_2$$

X_1, mijloace de producție, și X_2, bunuri de consum, formează produsul social a cărui realizare condiționează înfăptuirea reproducției. O parte a produsului social, atît din X_1 cît și din X_2, se realizează în sectorul în care a fost creat, iar diferența în celălalt, prin schimb între sectoare.

În cazul *reproducției simple*, X_1 trebuie să asigure înlocuirea mijloacelor de producție consumate în ambele sectoare, iar X_2 bunurile de consum necesare întregii populații. Deci $X_1 = c_1 + c_2$. Dacă din X_1 se scade partea realizată în propriul sector $(X_1 - c_1)$, rămîne pentru a fi realizată în sectorul II acea parte a produsului sectorului I care materializează pe $v_1 + p_1$. De aici, principala condiție a realizării produsului social în reproducția simplă:

$$\boxed{v_1 + p_1 = c_2}$$

Judecata respectivă este valabilă și pentru realizarea producției sectorului II, bunuri de consum $(c_2 + v_2 + p_2 = v_2 + p_2 + v_1 + p_1)$. În acest caz, valoarea nou creată în societate în timp de un an, adică venitul național, este formată numai din bunuri de consum.

În cazul reproducției lărgite, sectorul I trebuie să asigure mijloace de producție și pentru lărgirea producției în ambele sectoare, deci: $X_1 > c_1 + c_2$. Dar cum din X_1 se scade partea ce vine să înlocuiască mijloacele de producție consumate în sectorul I, rezultă, drept condiție fundamentală a realizării produsului social, că valoarea nou creată în sectorul I trebuie să fie mai mare decît cea a mijloacelor de producție consumate în sectorul II:

$$v_1 + p_1 > c_2.$$

În acest fel reproducția este înfăptuită pe scară lărgită, sursa acumulării necesare fiind plusprodusul; o parte din produsul pentru societate, materializat în mijloace de producție suplimentare, permite lărgirea producției în ambele sectoare.

Din corelația menționată rezultă potențialul material al reproducției lărgite (**M**), concretizat în mijloace de producție, care din punct de vedere cantitativ, este diferența dintre valoarea nou creată în sectorul I și valoarea fondului de înlocuire din sectorul II:

$$M = (v_1 + p_1) - c_2.$$

Condiția arătată se exprimă și prin aceea că valoarea nou creată în ambele sectoare trebuie să fie mai mare decît valoarea producției ramurilor sectorului II. Aceasta este o corelație necesară, deoarece, în condițiile reproducției lărgite, o parte din produsul pentru societate este destinată acumulării, îmbrăcînd forma materială de mijloace de producție.

$$(v_1 + p_1) + (v_2 + p_2) > c_2 + v_2 + p_2.$$

Condiția fundamentală a realizării produsului social, a înfăptuirii reproducției lărgite scoate în evidență rolul determinant al producției mijloacelor de producție în cadrul interacțiunilor dintre sectoarele producției sociale.

Creșterea cu precădere a producției mijloacelor de producție

În analiza întreprinsă de **K. Marx** pe problematica realizării produsului social în condițiile reproducției lărgite, el

a considerat compoziția organică a capitalului neschimbată. În consecință, din schemele reproducției astfel elaborate rezultă o dezvoltare uniformă a producției celor două sectoare ale producției sociale. În realitate are loc o creștere a compoziției organice, determinată de progresul tehnic, de sporirea productivității muncii. **V. I. Lenin** a îmbogățit schemele reproducției sociale întocmite de **K. Marx**. El a împărțit sectorul I în două subdiviziuni — producția mijloacelor de producție pentru producerea mijloacelor de producție și producția mijloacelor de producție pentru producerea bunurilor de consum — și, în procesul acumulării, a adăugat din plusprodus o parte mai mare la capitalul constant decît la capitalul variabil, crescînd compoziția organică a capitalului. Din analiza întreprinsă a rezultat că cel mai rapid crește producția mijloacelor de producție pentru producerea mijloacelor de producție, ceva mai încet producția mijloacelor de producție pentru producerea bunurilor de consum și cel mai încet crește producția bunurilor de consum. Creșterea cu precădere a producției mijloacelor de producție față de producția bunurilor de consum este o lege a reproducției lărgite, este condiție și urmare a sporirii productivității muncii.

În viziunea și practica partidului nostru, creșterea cu precădere a producției mijloacelor de producție nu reprezintă un scop în sine, nu înseamnă copierea structurilor altor țări, fie ele chiar dezvoltate; ea este subordonată creării unei structuri proprii a economiei noastre naționale, pe baza afirmării cu putere a revoluției tehnico-științifice în toate ramurile, care să exprime necesitățile și posibilitățile economiei românești, sporirii și diversificării producției bunurilor de consum în scopul ridicării continue a bunăstării poporului, realizării civilizației socialiste și comuniste. Dezvoltarea industriei grele servește, în ultimă instanță, reproducției lărgite a bunurilor de consum industriale și agroalimentare. Aceasta este o cerință importantă a optimizării proporțiilor pentru ca procesul reproducției lărgite să se desfășoare normal.

În folosirea acestei legi, partidul nostru are în vedere în politica sa economică complexul de factori care își exercită înrîurirea asupra corelațiilor dintre producția celor două sectoare, numeroasele legături directe și propagate, fenomenele și procesele economice pe plan național și internațional, concluziile rezultate din experiența acumulată în anii construcției socialiste în patria noastră, depășirea unor contradicții, a unor greutăți și lipsuri. „*Este cunoscută* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *importanța pe care o are pentru dezvoltarea întregii economii creșterea cu precădere, în cadrul industrializării socialiste, a industriei producătoare de mijloace de producție. Dar, în același timp, experiența a dovedit cît de dăunătoare este, pentru progresul social multilateral, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului, absolutizarea, fetișizarea producției de mijloace de producție, a industriei grele și neglijarea industriei bunurilor de consum și a agriculturii*“.[1]

Partidul nostru a acționat, mai ales după Congresul al IX-lea, pentru depășirea unor viziuni înguste despre rolul și profilul industriei țării care s-au manifestat în anumite perioade, a dezvăluit inconsistența unor manifestări de fetișizare și absolutizare a producției mijloacelor de producție. El a acționat pentru înlăturarea unor disproporții și contradicții din economie apărute atît ca urmare a unor contradicții interne, cît și a influenței crizei economice mondiale: între industria prelucrătoare și baza energetică, de materii prime; între dezvoltarea puternică a industriei și dezvoltarea mai înceată a agriculturii; între cerințele de consum și posibilitățile existente. În același timp, a luat măsuri ferme pentru dezvoltarea rapidă a domeniilor hotărîtoare pentru afirmarea plenară

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, volumul 2, Editura Politică, București, 1968, p. 532—533.

a revoluției tehnico-științifice în toate ramurile și dinamizarea ansamblului forțelor de producție.

Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. prevăd ca orientări și sarcini de bază în cel de-al optulea cincinal lărgirea în continuare a bazei energetice și de materii prime, dezvoltarea mai puternică a agriculturii, creșterea contribuției acestei ramuri la progresul general al societății. Aceasta nu înseamnă subaprecierea ramurilor prelucrătoare, ci, dimpotrivă, se are în vedere creșterea în ritmuri susținute a acestor ramuri, intensificarea procesului de restructurare a industriei, punîndu-se accentul pe ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate, care permit adîncirea gradului de prelucrare a materiilor prime și materialelor, valorificarea lor superioară, înfăptuirea unor mutații radicale în nivelul și structura consumurilor specifice și în refolosirea materialelor. În conformitate cu obiectivele ridicării nivelului de trai și calității vieții, producția bunurilor de consum va cunoaște ritmuri susținute de creștere. Se apropie ritmurile medii anuale de creștere a industriei ușoare și alimentare de ritmurile unor ramuri ale industriei grele.

3. Circulația mărfurilor și rolul ei în realizarea produsului social

Circulația mărfurilor este acea fază a reproducției sociale prin intermediul căreia mărfurile produse — mijloace de producție și bunuri de consum — sînt realizate, potrivit destinației lor, prin intermediul actelor de vînzare-cumpărare. Asigurînd legătura dintre producție și repartiție, pe de o parte, și consum, pe de altă parte, circulația mărfurilor permite realizarea produsului social, satisfacerea nevoilor de consum productiv, individual și social, recuperarea cheltuielilor pentru producerea și desfacerea produselor și încasarea venitului net al societății sub diferitele sale forme. Ea are astfel un rol deosebit de important în desfășurarea normală, cu eficiență sporită, a reproducției lărgite. În planul național unic de dezvoltare economico-socială se prevăd obiectivele principale ale activității din sfera circulației mărfurilor, și anume: volumul și structura circulației mărfurilor, repartizarea în spațiu și în timp a fluxului de mărfuri, căile și prețurile de realizare a mărfurilor etc.

Piața și formele ei în socialism

În procesul circulației mărfurilor iau naștere o serie de relații între întreprinderile socialiste, între acestea și populație, precum și între întreprinderi și partenerii externi. *Totalitatea acestor relații economice care iau naștere în procesul circulației mărfurilor, al actelor de vînzare-cumpărare între unitățile socialiste, între acestea și populație, precum și între unitățile economice și partenerii externi sînt exprimate de categoria economică de piață.*

Piața are o structură complexă, relațiile de vînzare-cumpărare referindu-se la o gamă extrem de largă de produse și servicii. Privind-o în ansamblu, ea este alcătuită dintr-o multitudine de compartimente și segmente. După obiectul ofertei și al cererii de mărfuri, se disting: piața mijloacelor de producție, piața bunurilor de consum, piața serviciilor etc; după cadrul teritorial în care se desfășoară relațiile de vînzare-cumpărare: piața internă și piața externă.

În cadrul pieței interne, formele circulației mărfurilor sînt: a) aprovizionarea tehnico-materială, prin care mijloacele

de producție trec în mod planificat de la producător la consumator, parteneri de schimb fiind unitățile socialiste; b) comerțul interior, prin intermediul căruia se înfăptuiește circulația bunurilor de consum destinate, în principal, populației; c) sistemul de contractări și achiziții de produse agricole de către organizațiile de stat și cooperatiste autorizate, care reprezintă una din principalele căi de constituire a fondului de stat de produse agricole; d) piața neorganizată, care cuprinde vînzările de produse, mai ales agroalimentare, direct către consumatori, de către C.A.P., țărani cooperatori și producători individuali.

Piața pune în evidență legăturile dintre producție și consum, sub forma unor raporturi între ofertă și cerere. Prin *oferta de mărfuri* se înțelege cantitatea totală de mărfuri destinată vînzării pe piață. Prin *cererea de mărfuri* se înțelege forma sub care se materializează cea mai mare parte a nevoii sociale. Mărimea cererii efective de mărfuri, care oglindește nevoia socială solvabilă, depinde de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție și de natura relațiilor de producție.

Între ofertă și cerere se stabilește un anumit raport, care reprezintă o formă specifică de exprimare a relațiilor dintre producție și consum în condițiile producției de mărfuri. Acest raport reflectă relația dintre valoarea de întrebuințare și valoare, dintre mărfuri și bani, dintre producători și consumatori.

Oferta și cererea sînt confruntate și corelate în cadrul contactelor directe dintre întreprinderi, materializîndu-se în contractele economice de aprovizionare și desfacere și în planurile de activitate ale întreprinderilor. În acest fel, se asigură corelarea optimă între posibilități și nevoi.

În raportul dintre ofertă (care reflectă producția) și cerere (care reflectă consumul) rolul principal îl are, desigur, oferta, întrucît producția creează obiectul consumului, determină modul de consumare și apariția de noi trebuințe. La rîndul său, cererea — în măsura în care este cunoscută ca volum, structură și nivel calitativ, și este reflectată în contractele economice încheiate de unități — influențează oferta, o orientează și o stimulează.

În realizarea produsului social un rol tot mai important revine comerțului exterior și cooperării economice a țării noastre cu alte state.

În socialism piața capătă un caracter planificat, transformîndu-se într-un element dirijat al procesului de reproducție. Nevoia socială de mărfuri se cunoaște cu anticipație, permițînd corelarea prin plan a volumului producției cu nevoile consumatorilor.

Verificînd măsura în care cantitatea, calitatea și structura mărfurilor produse corespund nevoilor, piața oferă organelor de planificare informațiile necesare cu privire la modul în care deciziile lor au corespuns cerințelor economiei naționale și le orientează hotărîrile viitoare.

Aplicarea noului mecanism economico-financiar creează condițiile necesare pentru ca planul să se modeleze după cerințele pieței, iar piața să se adapteze planificat la nevoile și posibilitățile economiei, lucru care duce la întărirea rolului planului național unic în conducerea unitară a vieții economico-sociale.

În practica economică au apărut și s-au dezvoltat o serie de cercetări științifice asupra pieței interne și externe, ca și o serie de tehnici comerciale complexe prin care producția este adaptată nevoilor actuale și viitoare ale cumpărătorilor.

4. Creșterea economică în socialism

Conceptul de creștere economică

Teoria creșterii economice în socialism s-a dezvoltat din necesitatea cunoașterii mai aprofundate a mecanismului reproducției socialiste lărgite și a fundamentării deciziilor privitoare la dezvoltarea planificată a activității economice.

Atît teoria reproducției socialiste lărgite, cît și teoria creșterii economice cercetează sporirea producției și a venitului național. Dar ele nu se suprapun și nu se identifică. Mai întîi, în timp ce teoria reproducției socialiste lărgite include atît reproducția produsului social, reproducția forței de muncă și a relațiilor de producție socialiste, teoria socialistă a creșterii economice vizează îndeosebi reproducția lărgită a produsului social și a venitului național. În al doilea rînd, teoria reproducției socialiste lărgite studiază toate sferele reproducției, iar teoria socialistă a creșterii economice vizează, în fapt, producția.

Noțiunea de creștere economică în socialism reflectă procesul planificat de sporire a produsului social și a venitului național total și pe locuitor, în condițiile modernizării continue a economiei naționale și utilizării cu maximum de eficiență a resurselor de care ea dispune, a factorilor de producție în toată complexitatea lor.

Fiind o componentă indisolubilă a reproducției lărgite, creșterea economică nu se poate înfăptui fără desfășurarea, la nivel corespunzător, cantitativ și calitativ, a celorlalte procese și laturi pe care în mod obiectiv le presupune reproducția lărgită. În același timp, ritmurile reproducției lărgite depind de proporțiile creșterii economice. Apare, așadar, necesitatea studierii creșterii economice în conexiune indisolubilă cu toate celelalte probleme ale reproducției lărgite.

Ca și alte procese economico-sociale, creșterea economică este reflectată cantitativ printr-un sistem adecvat de indicatori (ai potențialului economic, ai nivelului atins sau spre care se tinde, ai dinamicii ș.a.) care este utilizat în fundamentarea politicii de creștere, a unei strategii realiste, științifice.

Un prim obiectiv al creșterii economice este sporirea continuă a produsului social și a venitului național pe locuitor. Importanța acestui obiectiv se impune cel puțin sub două aspecte: a) prin caracterul sintetic al celor doi indicatori; b) prin capacitatea lor de a asigura atît lărgirea producției, cît și ridicarea nivelului de trai al populației. În cazul primului aspect, apare problema determinării ritmului optim posibil de creștere a venitului național. În cel de al doilea aspect, înfăptuirea creșterii economice pornește de la realitatea că, pe de o parte, produsul social și venitul național sînt rezultatul cel mai expresiv al creșterii economice iar pe de altă parte, constituie sursa care alimentează continuarea acesteia. În teoria creșterii economice relația respectivă poartă denumirea de „efectul multiplicării reciproce".

Un alt obiectiv al creșterii economice îl constituie modernizarea economiei prin: modernizarea tehnico-științifică și economico-organizatorică a aparatului de producție; perfecționarea mecanismului economic și a pîrghiilor folosite pentru funcționarea lui; realizarea unei structuri pe ramuri și în profil teritorial a economiei, în concordanță cu cerințele și posibilitățile dezvoltării economice, cu tendințele progresului tehnico-științific contemporan.

Creșterea economică are de asemenea ca obiectiv stabilirea celei mai raționale și mai eficiente variante de utilizare a factorilor de producție. Se are în vedere atît mobilizarea maximă a acestor factori, cît și combinarea optimă, rațională a acțiunii lor interferente.

Ținînd seama de stadiul atins în dezvoltarea industriei, agriculturii și

celorlalte ramuri ale economiei naționale, de realizarea în linii generale a obiectivelor cincinalului 1981—1985, de activitatea susținută pentru depășirea unor contradicții, a unor greutăți și lipsuri, Congresul al XIII-lea al P.C.R. a adoptat o strategie a creșterii economice care să asigure noi orizonturi de înflorire multilaterală a României, continuarea fermă a politicii de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a patriei noastre spre comunism. Dezvoltarea producției de bunuri materiale și servicii, sporirea eficienței activității economice și reducerea în continuare a ponderii cheltuielilor materiale în produsul social, vor determina în următorii 15 ani o creștere a venitului național de 2,3—2,6 ori, nivelul său anual pe locuitor ajungînd la peste 50 000 lei în 1990 și la 72 000—82 000 lei la sfîrșitul acestui secol.

Factorii creșterii economice

Creșterea economică este un proces complex, influențat de o multitudine de factori, dintre care unii cu acțiune directă, iar alții, mijlocită prin intermediul primilor.

Din rîndul factorilor care influențează direct creșterea economică fac parte: cantitatea și calitatea potențialului uman atras în activitatea productivă; volumul și calitatea fondurilor fixe productive; bogățiile naturale și intensitatea atragerii lor în circuitul economic. Influența acestora trebuie privită atît din punct de vedere al volumului și calității lor, cît și din punct de vedere al eficienței cu care sînt folosiți.

Acțiunea factorilor menționați are loc în cadrul unor procese economice. Dintre acestea, cele mai semnificative sînt: progresul tehnico-științific (inclusiv organizarea științifică a producției și a muncii); volumul, structura și eficiența acumulării; volumul și eficiența schimburilor economice externe.

Procesul creșterii economice presupune rezolvarea contradicțiilor dintre nevoia socială în permanentă ascensiune și capacitatea limitată de satisfacere a ei în fiecare moment dat, capacitate concretizată, la un anumit nivel al forțelor de producție, în volumul resurselor primare de care dispune societatea, respectiv în numărul, structura și calitatea resurselor de muncă, în volumul și structura resurselor de materii prime și energetice, a celorlalte resurse naturale, în capacitatea de acumulare și de convertire a acesteia în factori de producție suplimentari. Aceasta cu atît mai mult în condițiile dinamismului susținut al creșterii economice, propriu țării noastre și orînduirii socialiste în general.

Sporirea substanțială a contribuției factorilor intensivi — ca trăsătură fundamentală a creșterii economice în cincinalul 1986—1990 — reprezintă baza dinamismului susținut al creșterii economice în țara noastră. O expresie sintetică a acestei orientări o constituie devansarea ritmului creșterii produsului social de către cel al venitului național, faptul că partea covîrșitoare din sporul de producție și de venit național este rezultatul ridicării productivității muncii sociale.

Modelarea creșterii economice

Complexitatea procesului creșterii economice, cerințele corelării riguroase a tuturor componentelor și elementelor care asigură funcționalitatea economiei naționale, utilizarea cu eficiență maximă a tuturor resurselor impun utilizarea pe scară largă a modelării economice.

Prin acest proces, legăturile funcționale dintre factorii creșterii economice își găsesc expresie în modele ale creșterii economice, legături exprimate printr-un sistem de ecuații. În consecință, ea este o modelare matematică.

Modelarea creșterii economice are ca rezultat modelul creșterii. El este o construcție logico-matematică, corespunzătoare structurii logice a teoriei creșterii economice. El evidențiază ansamblul de factori care concură la creșterea produsului social și a venitului național, total și pe locuitor, și dependența funcțională dintre acești factori, prin intermediul unui sistem de ecuații. Fiind limitată la un anumit sistem de ecuații, modelarea creșterii economice reprezintă doar una din reflectările posibile ale teoriei. Reflectarea conceptului este cu atît mai completă, cu cît se au în vedere mai multe modele, fiecare dintre acestea evidențiind creșterea economică pornind de la anumiți parametri.

Un model economico-matematic al creșterii economice în socialism trebuie să satisfacă o serie de condiții: să fie elaborat pe baza și în concordanță cu cerințele legilor economice obiective; să conțină o funcție-obiectiv și să ofere soluții raționale de repartizare a resurselor, potrivit intereselor întregii societăți; să existe informația necesară pentru evaluarea numerică a parametrilor modelului și cel puțin o metodă de rezolvare, cu tehnica de calcul existentă, a sistemului de ecuații pe care îl conține modelul.

În funcție de laturile și scopurile urmărite în analiză, de parametrii luați în calcul etc., modelele pot fi clasificate după diverse criterii.

Există modele care oglindesc interdependența tehnologică dintre diversele ramuri ale producției, denumite modele *interramuri*, și modele în care sistemul economiei naționale este reprezentat prin funcții economice, denumite *modele sectoriale* (cu un sector, cu două sectoare, cu mai multe sectoare).

În funcție de intervalul de timp la care se referă și de menținerea sau modificarea structurii (ramurilor și coeficienților tehnologici), modelele creșterii economice se împart în modele *statice* — care se referă la un interval de timp scurt (cel imediat următor calculului și deciziei) și în care structura rămîne neschimbată, creșterea fiind posibilă la orice nivel — și modele *dinamice* — care se referă la un interval de timp mai îndelungat, timpul fiind considerat ca o variabilă economică (care implică modificări structurale), iar creșterea are loc în condițiile unor restricții determinate de modificările structurale.

În funcție de scopul utilizării lor, modelele creșterii economice se împart în modele de *decizie*, care reflectă elementele interne ale economiei la un moment dat, și modele *previzionale*, care cuprind ansamblul parametrilor ce definesc dezvoltarea viitoare a întregii economii.

Cît privește factorii propriu-zis ai creșterii economice, aceștia trebuie determinați avînd ca premisă metodologică contribuția la creșterea produsului social și venitului național. Legătura funcțională între acești factori, pe de o parte, și creșterea venitului național, pe de altă parte, legătură exprimată cantitativ prin relații matematice în diferite modele economice, este prezentată în anexa nr. 1 a acestui curs.

5. Optimul economic

Echilibrul dinamic și componentele sale

Înfăptuirea reproducției socialiste presupune menținerea permanentă a proporționalității ca premisă a funcționării normale a complexului economic național și a tuturor subsistemelor sale, deci realizarea echilibrului macroeconomic. Echilibrul macroeconomic este o rezultantă a conjugării echilibrelor la nivel sectorial, de ramură, teritorial, micro-

economic. De asemenea, avem de-a face cu echilibrul în formă natural-materială, valorică, sub aspectul resurselor de forță de muncă și al utilizării lor depline și eficiente, și cu echilibrul ecologic.

Echilibrul în profil de ramură este conceput în economia noastră națională ca un proces care, pe baza industrializării socialiste, să asigure proporționalitatea între sectoarele și ramurile economiei naționale, stimulînd cheltuirea cît mai eficientă a muncii sociale, să favorizeze manifestarea puternică a efectului de antrenare pozitiv al făuririi unei industrii și economii moderne. Strategia înfăptuirii echilibrului de ramură urmărește, în conformitate cu prevederile din Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R., asigurarea unui raport optim între industrie și agricultură, dezvoltarea armonioasă și echilibrată a tuturor celorlalte ramuri, pe temelia unei structuri tehnico-productive moderne, potrivit cerințelor realizării unei creșteri economice intensive.

Echilibrul dezvoltării teritoriale se realizează ca un proces de depășire, în condițiile făuririi unei economii avansate, a dezechilibrelor mari între zonele și județele țării, de ridicare a gradului de omogenizare a dezvoltării economico-sociale în profil teritorial, atît sub aspectul condițiilor de muncă, cît și al nivelului de trai. Acest proces s-a afirmat puternic în special după Congresul al IX-lea al P.C.R., prin eforturi susținute pentru dezvoltarea multilaterală, armonioasă și eficientă a fiecărui județ.

Echilibrul material se reflectă prin raporturile dintre ramurile economiei naționale, dintre toate subdiviziunile complexului economic național, atît în privința resurselor cît și a destinației lor, sub aspectul valorilor de întrebuințare, al producției fizice. Balanțele materiale sînt instrumentele prin care se înfăptuiește în bună măsură această formă a echilibrului macroeconomic. În etapa actuală, impulsionarea ramurilor producătoare de materii prime și energie, a agriculturii și a industriei prelucrătoare, dezvoltarea intensivă a industriei, realizarea unor produse cu ridicat nivel tehnic și calitativ, creșterea prioritară a ramurilor și subramurilor de înaltă tehnicitate, care valorifică cu maximă eficiență materiile prime, resursele energetice și munca socială, reprezintă elementele de bază ale acestui echilibru.

Echilibrul material este baza *echilibrului valoric*, care se regăsește în proporțiile și corelațiile sub formă valorică din planul național unic, din bugetul de stat și din bugetele de venituri și cheltuieli. El îmbracă forma echilibrului bănesc, financiar, valutar etc. Echilibrul *bănesc* exprimă starea de concordanță din economia națională dintre volumul mijloacelor bănești ale participanților la activitatea economico-socială, pe de o parte, și fondul de mărfuri (mijloace de producție și bunuri de consum) și servicii, pe de altă parte. Echilibrul *financiar* reflectă corelațiile dintre resursele financiare posibile și necesitățile care trebuie satisfăcute. Echilibrul *valutar* reprezintă raportul dintre încasările și plățile în valută, realizarea lui răsfrîngîndu-se favorabil asupra dezvoltării economiei naționale.

Realizarea echilibrului macroeconomic presupune înfăptuirea tuturor formelor și componentelor sale aflate într-o indestructibilă legătură. Neînfăptuirea, fie și parțială, a uneia afectează negativ procesul de ansamblu al reproducției lărgite și creșterii economice. În economia socialistă este pe deplin posibilă conceperea și înfăptuirea simultană a dezvoltării proporționale în cadrul tuturor subsistemelor, a tuturor verigilor din economie, compatibilitatea criteriilor dezvoltării la nivelul fiecărei verigi, cu cel general. Acest fapt atestă că realizarea în mod conștient, pe baza cerințelor legilor economice, a echilibrului macroeconomic este o caracteristică importantă a reproducției socialiste, un factor de mare însemnătate al progresului economico-social în ansamblul

său; se evidențiază și pe acest plan superioritatea de necontestat a organizării pe baze socialiste a întregii activități economico-sociale.

Conceptul de optim economic și formele lui

Echilibrul macroeconomic, cu toată importanța sa deosebită pentru înfăptuirea reproducției socialiste și a creșterii economice, nu indică și modul de combinare a factorilor de producție încît să se obțină cele mai bune rezultate din punctul de vedere al intereselor generale ale societății. Dintre numeroasele variante de combinare a factorilor de producție, dar cu efecte foarte diferite, se impune alegerea celei mai bune, deci realizarea optimului economic. Problema se impune și datorită diversității resurselor, caracterului relativ limitat al acestora în raport cu nevoile societății, gradului ridicat de substituire a resurselor etc.

Optimul economic este acea stare de echilibru dinamic spre care tinde economia națională socialistă în cadrul orizontului de optimizare determinat și în care resursele de forță de muncă, naturale, financiare și tehnice sînt atrase, repartizate pe ramuri, sectoare de activitate și utilizate cu maximum de eficiență, în concordanță deplină cu nevoia socială, asigurîndu-se satisfacerea la nivel maxim posibil, în condițiile concrete date, a cerințelor materiale și spirituale ale poporului, a nivelului său de trai.

Optimul economic are, ca și echilibrul economic, un caracter *sistemic*. Mai întîi, se disting *componentele funcționale* ale optimului economic: echilibrul macroeconomic dinamic; eficiența maxim posibilă în atragerea, repartizarea și utilizarea resurselor de care dispune societatea pentru a realiza creșterea economică; satisfacerea maxim posibilă, în condițiile date, a finalității social-umane a creșterii economice în socialism — ridicarea bunăstării poporului. În al doilea rînd, se disting *componentele structurale sau formele de existență ale optimului economic*: a) optimul macroeconomic (sau global); b) optimurile economice parțiale (sau relative). Acestea din urmă pot fi: de ramură, în profil teritorial, la nivel microeconomic.

Optimul *macroeconomic* caracterizează complexul economic național în ansamblul său. I se subordonează toate celelalte forme de optim determinate de modul concret de alocare a resurselor la nivelul fiecărui subsistem din economia națională. Cuprinderea într-un tot unitar, indivizibil, a optimelor economice parțiale în optimul macroeconomic se asigură în prezent în țara noastră prin noul mecanism economico-financiar și prin perfecționarea aplicării sale, astfel încît să se îmbine organic obiectivele dezvoltării de ansamblu a economiei naționale, cu activitatea fiecărei subdiviziuni a acesteia.

Optimul economic conține, ca element fundamental, criteriul de *optimizare*, după care se stabilește varianta cea mai avantajoasă de îmbinare a factorilor de producție. Altfel, procesul optimizării ar fi o acțiune fără scop precis determinat. Acest criteriu exprimă direcția fundamentală, forma economică pe care o capătă alocarea și utilizarea resurselor — *maximizarea mijloacelor pentru satisfacerea cerințelor materiale și spirituale ale poporului*. Folosirea acestui criteriu nu înseamnă subestimarea dezvoltării economice, ci, dimpotrivă, răspunde cerințelor dezvoltării puternice a forțelor de producție, sporirii avuției naționale și venitului național, justei repartizări a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare, promovării celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii moderne. În același timp, cerințele obținerii unei eficiențe economice cît mai ridicate, maxim posibile în condițiile date, în cazul optimelor parțiale, polarizează toate categoriile de interese, contribuie la amplificarea acțiunii factorilor intensivi de creștere economică,

la realizarea optimului macroeconomic. Astfel, între maximizarea mijloacelor destinate ridicării bunăstării poporului și creșterea eficienței economice în fiecare subdiviziune a economiei naționale este, în țara noastră, o legătură indestructibilă.

Un element al optimizării creșterii economice este stabilirea duratei de timp în care parametrii criteriului de optimizare își păstrează valabilitatea, perioadă cunoscută sub denumirea de *orizont de optimizare*. În țara noastră, orizonturile adoptate sînt de 5 ani în cazul planurilor cincinale, de 15 ani în cazul orientărilor de perspectivă privind dezvoltarea economico-socială a României pînă în anul 2 000 stabilite la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R., de 10 ani în cazul adoptării unor programe speciale și de 15—20 ani în cazul prognozelor economice. În cadrul fiecărui orizont de optimizare se pun bazele optimizării pentru perioada următoare.

Creșterea economică optimă în țara noastră ridică o serie de cerințe de bază. O primă cerință este *conceperea acestui proces pe temelia unei structuri tehnico-productive moderne*, care să permită depășirea în timp util și prevenirea elementelor destabilizatoare, de proveniență externă sau internă, să favorizeze progresul calitativ al factorilor de producție și cheltuirea cu eficiență ridicată a resurselor.

În al doilea rînd, în strînsă legătură cu înfăptuirea acestei cerințe, se află *realizarea echilibrului macroeconomic în condițiile dezvoltării multilaterale a economiei*, a modernizării ei rapide și profunde, înlăturarea și prevenirea factorilor potențiali de dezechilibru.

În al treilea rînd, *fundamentarea temeinică a ritmurilor creșterii economice* impune realizarea acelui nivel al ritmurilor pe ansamblu, pe ramuri, subramuri, în profil teritorial etc., care să corespundă celor mai favorabile combinații a factorilor de producție, asigurării pe termen lung a dinamismului susținut de creștere economică.

În al patrulea rînd, *normarea științifică, fundamentată tehnic și economic*, a utilizării tuturor resurselor, în concordanță cu cele mai noi cuceriri în știință și tehnologie este o cerință a creșterii economice optime. În cadrul creșterii economice de tip intensiv, sistemul de normare are un rol esențial în asigurarea unor corelații optime între efectele obținute și eforturile depuse în orice activitate și subsistem al economiei. Acestor cerințe le răspunde și *Legea privind tipizarea și standardizarea produselor, normarea tehnică a consumurilor materiale și energetice, ridicarea calității și nivelului tehnic al produselor*, adoptată în decembrie 1984.

În al cincilea rînd, în cadrul cerințelor optimizării creșterii economice se impune a lua în considerare interacțiunea dintre factorii interni și factorii externi, respectiv antrenarea eficientă a potențialului economic intern concomitent cu o participare largă la circuitul economic mondial.

Obiectivele de dezvoltare economico-socială a țării în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2 000 reprezintă, în fapt, un nivel calitativ superior de optimizare a creșterii economice, evidențiat prin accentuarea caracterului intensiv al acestei creșteri, prin conexiunea, de esență, între optimul economic și eficiența economică ridicată.

Creșterea economică și protecția mediului ambiant

Procesul de producție reprezentînd un schimb de materii între om — ca factor activ în acest proces —, și natură, ridică cu acuitate în lumea contemporană problema protejării mediului natural. Deteriorarea acestuia înseamnă, în fond, înrăutățirea condițiilor de existență ale speciei umane.

Mediul ambiant reprezintă totalitatea factorilor naturali și a celor creați prin activități umane care, în strînsă interac-

țiune, *influențează echilibrul ecologic, determină condițiile de viață și de muncă pentru om și perspectivele de dezvoltare a societății.*

Examinarea de ansamblu a raportului dintre creșterea economică și protecția mediului natural arată că, în condițiile amploarei creșterii economice și a dezvoltării industriale, există pericolul apariției unor fenomene de degradare a mediului natural în toate subsistemele sale. De aici și apariția cu insistență sporită în teoria creșterii economice a problemelor protecției mediului natural.

În lume s-au lansat numeroase semnale de alarmă, care cheamă la raționalizarea consumului de resurse și, mai ales, la intensificarea eforturilor pentru evitarea poluării mediului. Uneori, în literatura occidentală, problema a fost abordată în termeni alternativi: creșterea economică provoacă poluare și, deci, dacă se dorește creșterea economică, trebuie acceptată poluarea ca inevitabilă, sau, dacă se dorește reducerea poluării, trebuie oprită sau limitată creșterea economică. Acest mod de a pune problema este evident neștiințific, întrucît nu creșterea economică în sine, industrializarea și revoluția științifică-tehnică, prin natura lor, generează poluarea. Problema de rezolvat nu este aceea de a opri sau limita creșterea economică, ci de a înțelege și a lua în considerare interdependențele dintre creșterea economică și mediul natural în care se desfășoară, de a adopta soluții eficiente referitoare la asigurarea progresului economic în condițiile menținerii și protejării mediului natural.

Modalitățile de utilizare și apărare a mediului natural depind, mai întîi, de nivelul tehnicii și al științei, de crearea și perfecționarea unei structuri tehnologice adecvate și a unei producții de instrumente și utilaje de bună calitate și în cantități necesare. În al doilea rînd, măsura și modul de utilizare a mediului natural depind și de natura orînduirii social-economice.

Socialismul creează posibilitatea lichidării și prevenirii fenomenelor de poluare a mediului pe măsura creșterii potențialului economic al țării, asigură echilibrul ecologic dinamic, parte componentă a reproducției lărgite, a echilibrului general dinamic.

În concepția și practica partidului nostru, protecția mediului, ca activitate complexă ce vizează asigurarea echilibrului ecologic dinamic, conservarea și ameliorarea calității factorilor naturali, exploatarea rațională a bogățiilor naturale ale țării, asigurarea unor condiții de viață și de activitate mai bune pentru generațiile prezente și viitoare presupune: a) cunoașterea temeinică a mediului înconjurător și a interacțiunii dintre activitatea productivă și social-economică și sistemele naturale, înțelegerea consecințelor apropiate și îndepărtate ale acestor interacțiuni; b) elaborarea de soluții pentru menținerea calității mediului și pentru prevenirea poluării sale; c) utilizarea rațională, cu economicitate maximă, a resurselor naturale; d) prevenirea și înlăturarea atît a degradării mediului datorită acțiunii omului, cît și a celei care este consecința unor factori naturali; e) armonizarea intereselor imediate cu cele de lungă durată și permanente ale societății umane în utilizarea factorilor naturali de mediu: aer, apă, sol, subsol, floră, faună, rezervații și monumente ale naturii etc.

Partidul nostru a acordat și acordă o importanță majoră măsurilor de prevenire și înlăturare a poluării mediului, măsuri stabilite pe baza unei concepții unitare care cuprinde importante direcții de acțiune: folosirea rațională a resurselor naturale și echiparea proceselor de producție generatoare de poluanți cu instalații contra poluării; adoptarea de tehnici și tehnologii nepoluante, de sisteme avansate de protecție a mediului; prevenirea sau limitarea efectelor dăunătoare ale fenomenelor naturale; valorificarea într-o măsură sporită a substanțelor utile existente în deșeurile provenite din activitatea de producție și consum; neutralizarea efectelor nega-

tive ale reziduurilor nerecuperabile; realizarea și extinderea folosirii unor mijloace nepoluante de transport, precum și a unor substanțe chimice fără nocivitate și cu remanență cît mai redusă; extinderea acțiunilor de cooperare internațională — tehnică, științifică, economică — în domeniul protecției mediului înconjurător; instruirea și educarea cetățenilor în vederea participării active la protejarea mediului, alocarea de fonduri importante pentru protecția mediului.

Tot în acest scop s-a elaborat un ansamblu unitar de norme juridice, concretizate în Legea cu privire la protecția mediului, adoptată în 1973. Această lege fixează obiectivele, sarcinile și răspunderile ce revin tuturor factorilor din activitatea economico-socială, tuturor oamenilor muncii. În mod corespunzător, s-au înființat organisme de stat adecvate, cum sînt Consiliul Național pentru Protecția Mediului Înconjurător, iar la nivelul județelor și Capitalei — comisii locale. Problelmele conservării și ameliorării mediuoui fac obiectul a numeroase studii de pragnoză, direcțiile în care trebuie acționat sînt cuprinse în programele național le pe termen lung, pe ramuri și în profil teritorial, iar sarcinile concrete sînt prevăzute într-o secțiune specială a planului național unic de dezvoltare, prin care se asigură și mijloacele necesare.

Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. înscriu ca obiective pentru cincinalul 1986—1990, în domeniul protecției mediului înconjurător, respectarea strictă a limitelor admisibile în procesele generatoare de noxe, promovarea de tehnologii nepoluante, construirea de noi stații de epurare a apelor, de instalații pentru recuperarea substanțelor utile din gazele evacuate în atmosferă, prevenirea degradării fondului funciar, protecția faunei, a pădurilor și vegetației din rezervații, parcuri și locuri de agrement, introducerea unor mijloace de transport nepoluante.

Experiența României și a celorlalte țări socialiste arată că, în procesul creșterii economice, problemele protecției mediului natural trebuie abordate și rezolvate la nivelul întregii societăți, după o concepție unitară, folosind și punînd în aplicare întregul sistem de pîrghii tehnico-științifice, economico-financiare, juridice, educaționale adecvate.

Totodată, combaterea poluării impune o largă colaborare internațională în domeniu. Cele mai stricte măsuri de protejare a mediului într-o țară nu o feresc de poluare, dacă celelalte țări nu acționează în mod similar. Oceanul planetar, mare parte din rîuri și fluvii, vîntul și ploile, spațiul extraterestru nu cunosc limite teritoriale. La fel, schimbul internațional de bunuri materiale — mijloace de producție și bunuri de consum — poate facilita transferul de substanțe nocive de la o țară la alta.

Pornind de la toate aceste aspecte, România a propus intensificarea colaborării pe plan internațional în vederea protejării mediului, extinderea cooperării necesare producerii și utilizării mijloacelor de combatere a poluării și promovarea tehnologiilor nepoluante, interzicerea militarizării cosmosului, oprirea cursei înarmărilor și lichidarea arsenalelor nucleare.

16

COMERȚUL EXTERIOR ȘI COOPERAREA ECONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Concomitent cu mobilizarea tuturor resurselor economice interne, în vederea dezvoltării intensive pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, Partidul Comunist Român acordă importanța necesară și factorilor externi care pot contribui la progresul economic al țării noastre. În acest sens, în Raportul la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** menționa: *„În realizarea prevederilor planului cincinal viitor un rol important are dezvoltarea relațiilor economice internaționale și a cooperării în producție cu alte state"* [1].

1. Necesitatea participării active la circuitul economic mondial. Principiile promovate de România socialistă în relațiile economice internaționale

Una dintre trăsăturile definitorii ale economiei mondiale postbelice este dezvoltarea fără precedent a relațiilor economice dintre statele lumii, indiferent de orînduirea lor socială. Pe măsura introducerii în producție, în toate ramurile economice, a cuceririlor revoluției științifico-tehnice, a adîncirii diviziunii mondiale a muncii, devine tot mai stringentă necesitatea extinderii schimbului reciproc de activități între diversele economii naționale. Accesul la cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, la materiile prime vitale pentru orice proces de producție, este considerabil înlesnit prin înscrierea consecventă a fiecărei țări în circuitul economic mondial.

Conceptul de circuit economic mondial

Inițial, în condițiile formării economiei mondiale, principala formă de existență a circuitului economic mondial a constituit-o schimbul internațional de mărfuri, sau comerțul mondial. Mai tîrziu, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, ca urmare a puternicei dezvoltări a forțelor de producție, într-o serie de țări se produc transformări radicale: are loc trecerea de la libera concurență la dominația monopolurilor. Acest fenomen stă la baza apariției și dezvoltării unui flux nou — investițiile internaționale de capital (exportul de capital), care devine primordial în raport cu fluxul internațional de mărfuri. După cel de-al doilea război mondial, în strînsă legătură cu revoluția tehnico-științifică și cu implicațiile acesteia asupra structurii economiilor naționale, se formează fluxuri noi și, înainte de toate, cele legate de cooperarea economică și tehnico-științifică internațională.

Prin flux economic internațional se înțelege mișcarea unor valori materiale, bănești sau spirituale de la o țară la alta. Fluxurile pot îmbrăca forme dife-

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 25.

rite: produse, servicii (inclusiv cele turistice), investiții, cunoștințe tehnice, forță de muncă etc. Apariția unui flux nou nu a însemnat dispariția celor anterioare; între fluxurile economice caracteristice unei anumite perioade există legături mai mult sau mai puțin însemnate.

Fluxurile economice internaționale au o tendință de diversificare, ceea ce face ca din punctul de vedere al conținutului și al formei să fie eterogene. Fluxul internațional de mărfuri, de exemplu, poate lua forma exporturilor de mașini și utilaje, de materii prime, de produse alimentare etc., fiecare dintre ele prezentînd particularități în ceea ce privește evoluția cererii și a ofertei, formarea prețurilor ș.a.

Circuitul economic mondial reprezintă totalitatea fluxurilor economice internaționale privite în strînsa lor interdependență. El exprimă împletirea unor forme ale schimbului reciproc de activități dintre diverse economii naționale, care, pe lîngă sfera circulației, cuprind și sferele producției și cercetării științifice.

Circuitul economic mondial are un caracter concret-istoric. Conținutul și formele sale de manifestare s-au schimbat continuu în funcție de dezvoltarea economiei mondiale și, în ultimă analiză, de gradul de creștere a economiilor naționale. Acestea din urmă constituie factorul fundamental care determină existența și modificările circuitului economic mondial, deoarece ele furnizează „obiectul" funcționării acestui circuit.

Influența pe care fiecare economie națională o exercită asupra circuitului economic mondial nu este nediferențiată; ea depinde, din punct de vedere *cantitativ*, de nivelul de dezvoltare al forțelor sale de producție, iar din punct de vedere *calitativ*, de locul său în cadrul diviziunii mondiale a muncii, de specializarea sa. Deci, circuitul economic mondial este determinat de existența diviziunii mondiale a muncii, adică a specializării economiilor naționale în anumite direcții, în scopul valorificării optime, pe piața mondială, a resurselor economice de care dispun. Ca urmare, existența și dezvoltarea circuitului economic mondial sînt strîns legate de evoluția economiilor naționale, de schimbările care au loc în structura acestora.

Circuitul economic mondial este o parte componentă a sistemului economiei mondiale. În această calitate, deși nu are un caracter de sine stătător, el poate influența — într-o măsură importantă — dezvoltarea economică a statelor lumii.

În desfășurarea circuitului economic mondial un rol important revine și relațiilor politice internaționale. Aceste relații pot stimula sau, dimpotrivă, pot frîna diferitele fluxuri economice internaționale. De natura relațiilor internaționale depinde și influența pe care circuitul economic mondial o exercită, la rîndul său, asupra dezvoltării economiilor naționale.

România acordă o importanță deosebită acestor laturi ale activității economice. Așa cum se subliniază în Programul P.C.R., *„Partidul pornește de la faptul că lărgirea schimburilor economice și cooperarea în producție cu alte state, participarea activă la diviziunea internațională a muncii, reprezintă o latură inseparabilă a procesului de dezvoltare a fiecărei națiuni. Aceasta constituie o necesitate obiectivă și pentru progresul economic și social al țării noastre"* [1]. De aceea, partidul și statul nostru acționează pentru amplificarea relațiilor economice și a cooperării în domeniul producției, al științei și tehnicii, cu toate celelalte popoare.

Coordonatele politicii economice externe a României

Activitatea economică externă a României are un *caracter determinat*. Amploarea și structura materială a schim-

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltată și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 174.

burilor economice internaționale sînt dependente de gradul de dezvoltare și de diversificare a producției naționale. De aici se poate trage concluzia că politica economică externă nu are un caracter de sine stătător, ea fiind o prelungire a politicii economice interne. *Scopul* politicii noastre economice externe este subordonat intereselor naționale: prin promovarea exporturilor și a acțiunilor de cooperare internațională, prin creșterea participării la circuitul economic mondial, se urmărește aprovizionarea economiei naționale cu materii prime și tehnicile necesare, sporirea încasărilor în devize. Totodată, România promovează colaborarea între state, pe multiple planuri, în vederea rezolvării principalelor probleme economice ale lumii contemporane (eradicarea subdezvoltării, depășirea actualei crize economice mondiale etc.), a instaurării unui climat internațional sănătos, bazat pe respectarea independenței și suveranității naționale, pe neamestecul în treburile interne ale altor state, pe avantajul reciproc; România militează activ pentru așezarea relațiilor economice internaționale pe baze echitabile, în conformitate cu cerințele instaurării unei noi ordini economice internaționale.

În elaborarea politicii sale economice externe, țara noastră pornește de la cerințele legilor obiective care acționează în economia mondială, de la studierea și aprecierea științifică a principalelor fenomene și tendințe ce caracterizează viața economică internațională. Liniile directoare ale acestei politici sînt trasate în Programul partidului.

În cadrul raporturilor economice externe ale României, relațiile cu țările socialiste dețin, și vor deține, ponderea principală. Într-o lume în care se mai fac simțite consecințele vechii politici imperialiste, colaborarea dintre țările socialiste este menită să promoveze un nou tip de relații economice internaționale, fără precedent în istorie, bazate pe deplina egalitate în drepturi a tuturor statelor.

România dezvoltă relații economice cu *toate țările socialiste*. În extinderea acestor relații, partidul pornește de la faptul că întărirea continuă a fiecărui stat, egalizarea nivelurilor de dezvoltare, reprezintă o necesitate pentru progresul general al socialismului. Relațiile economice dintre țările socialiste trebuie să fie un exemplu de raporturi echitabile între state și să exercite astfel o puternică influență pe plan mondial.

România amplifică și diversifică, în continuare, relațiile economice cu țările în curs de dezvoltare. Colaborarea cu aceste țări se înscrie în principiile generale ale politicii externe a României, ca o expresie a solidarității cu lupta lor pentru emancipare economică, ca o contribuție internațională la cauza luptei împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului pe plan mondial. Un rol de importanță istorică în dezvoltarea relațiilor cu aceste țări îl au întîlnirile și convorbirile președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** cu șefii de stat și cu alți oameni politici din țările respective. Aceste contacte diplomatice s-au soldat cu semnarea unor documente importante — tratate de prietenie, declarații solemne comune, acorduri și înțelegeri de lungă durată — care au creat un cadru propice pentru lărgirea considerabilă a relațiilor economice dintre țările respective. Politica economică a României față de țările în curs de dezvoltare este apreciată de conducătorii și de popoarele acestor țări. Ca o expresie a acestei aprecieri, cu ocazia Conferinței ministeriale de la Manila a țărilor „Grupului celor 77", România a fost primită în unanimitate ca membră a acestui grup. Acest act reprezintă o expresie a relațiilor tot mai strînse existente între România și țările în curs de dezvoltare, a conlucrării dintre ele pe arena internațională, o recunoaștere a fermității și consecvenței cu care România socialistă militează pentru promovarea unor relații noi, bazate pe încredere și respect reciproc.

burilor economice internaționale sînt dependente de gradul de dezvoltare și de diversificare a producției naționale. De aici se poate trage concluzia că politica economică externă nu are un caracter de sine stătător, ea fiind o prelungire a politicii economice interne. *Scopul* politicii noastre economice externe este subordonat intereselor naționale: prin promovarea exporturilor și a acțiunilor de cooperare internațională, prin creșterea participării la circuitul economic mondial, se urmărește aprovizionarea economiei naționale cu materii prime și tehnicile necesare, sporirea încasărilor în devize. Totodată, România promovează colaborarea între state, pe multiple planuri, în vederea rezolvării principalelor probleme economice ale lumii contemporane (eradicarea subdezvoltării, depășirea actualei crize economice mondiale etc.), a instaurării unui climat internațional sănătos, bazat pe respectarea independenței și suveranității naționale, pe neamestecul în treburile interne ale altor state, pe avantajul reciproc; România militează activ pentru așezarea relațiilor economice internaționale pe baze echitabile, în conformitate cu cerințele instaurării unei noi ordini economice internaționale.

În elaborarea politicii sale economice externe, țara noastră pornește de la cerințele legilor obiective care acționează în economia mondială, de la studierea și aprecierea științifică a principalelor fenomene și tendințe ce caracterizează viața economică internațională. Liniile directoare ale acestei politici sînt trasate în Programul partidului.

În cadrul raporturilor economice externe ale României, relațiile cu țările socialiste dețin, și vor deține, ponderea principală. Într-o lume în care se mai fac simțite consecințele vechii politici imperialiste, colaborarea dintre țările socialiste este menită să promoveze un nou tip de relații economice internaționale, fără precedent în istorie, bazate pe deplina egalitate în drepturi a tuturor statelor.

România dezvoltă relații economice cu *toate țările socialiste*. În extinderea acestor relații, partidul pornește de la faptul că întărirea continuă a fiecărui stat, egalizarea nivelurilor de dezvoltare, reprezintă o necesitate pentru progresul general al socialismului. Relațiile economice dintre țările socialiste trebuie să fie un exemplu de raporturi echitabile între state și să exercite astfel o puternică influență pe plan mondial.

România amplifică și diversifică, în continuare, relațiile economice cu țările în curs de dezvoltare. Colaborarea cu aceste țări se înscrie în principiile generale ale politicii externe a României, ca o expresie a solidarității cu lupta lor pentru emancipare economică, ca o contribuție internațională la cauza luptei împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului pe plan mondial. Un rol de importanță istorică în dezvoltarea relațiilor cu aceste țări îl au întîlnirile și convorbirile președintelui Republicii Socialiste România, tovarășul **Nicolae Ceaușescu,** cu șefii de stat și cu alți oameni politici din țările respective. Aceste contacte diplomatice s-au soldat cu semnarea unor documente importante — tratate de prietenie, declarații solemne comune, acorduri și înțelegeri de lungă durată — care au creat un cadru propice pentru lărgirea considerabilă a relațiilor economice dintre țările respective. Politica economică a României față de țările în curs de dezvoltare este apreciată de conducătorii și de popoarele acestor țări. Ca o expresie a acestei aprecieri, cu ocazia Conferinței ministeriale de la Manila a țărilor „Grupului celor 77", România a fost primită în unanimitate ca membră a acestui grup. Acest act reprezintă o expresie a relațiilor tot mai strînse existente între România și țările în curs de dezvoltare, a conlucrării dintre ele pe arena internațională, o recunoaștere a fermității și consecvenței cu care România socialistă militează pentru promovarea unor relații noi, bazate pe încredere și respect reciproc.

Pornind de la necesitatea participării active la diviziunea mondială a muncii și de la principiile coexistenței pașnice între state cu orînduiri sociale diferite, România promovează o politică de colaborare economică cu toate țările, indiferent de orînduirea lor social-economică, inclusiv cu cele capitaliste dezvoltate. La baza relațiilor economice cu aceste țări stau principiile deplinei egalități în drepturi, avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne, respectului riguros al independenței și suveranității fiecărui stat.

România militează pentru dezvoltarea neîngrădită a colaborării economice internaționale, pentru schimbul liber și echitabil de valori, care să nu ducă sub nici o formă la subordonarea economiei unui stat de către altul, la crearea de grupări închise, la ridicarea de bariere artificiale în calea comerțului și cooperării pe plan mondial.

2. Comerțul exterior și importanța lui pentru dezvoltarea economiei românești. Congresul al XIII-lea al P.C.R. despre direcțiile dezvoltării comerțului exterior și a cooperării economice internaționale

Locul României în comerțul mondial

Ca o consecință directă a dezvoltării economiei noastre naționale, a avut loc o creștere a ritmului comerțului exterior. Dacă în deceniul 1956—1965 acest ritm a fost de 9,5% în medie pe an, în deceniul 1971—1980, el a urcat la 17,3%. Acest rezultat situează România printre țările cu cele mai dinamice schimburi economice externe. Este semnificativ faptul că ritmul de creștere a produsului social și a venitului național a fost devansat de cel al comerțului exterior — fenomen ce demonstrează participarea crescîndă a țării noastre la circuitul economic mondial (figura 11).

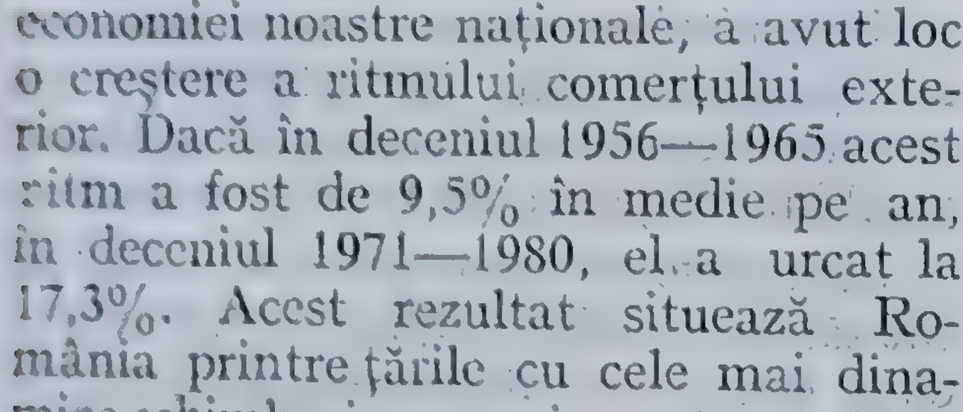

Fig. 11. Dinamica comerțului exterior al României

Pornind de la premisa că activitatea de comerț exterior presupune compararea muncii naționale, încorporată într-o anumită marfă, cu alta străină, vom recurge la metoda comparațiilor internaționale pentru a pune mai bine în evidență realizările românești în acest domeniu.

TABELUL 6

Ponderi în comerțul mondial (în %)*

Țări	1960	1980
România	0,52	0,62
Bulgaria	0,46	0,49
Cehoslovacia	1,42	0,74
R.P.U.	0,70	0,44
Polonia	1,10	0,90
U.R.S.S.	4,25	3,60
Iugoslavia	0,53	0,72
Argentina	0,90	0,46
Elveția	1,56	1,63
R.F.G.	8,20	9,40
Marea Britanie	9,00	5,80
Italia	3,20	4,40

* Sursa: Calculat după U. N. Statistical Yearbook, 1981, p. 886—888.

La nivelul anului 1980, poziția României în comerțul mondial este comparabilă cu aceea a majorității țărilor

socialiste membre C.A.E.R. sau cu a unor țări în dezvoltare, relativ avansate, ca de exemplu Argentina. Analizată în dinamica sa pe termen lung, situația demonstrează o îmbunătățire evidentă a situației României, ceea ce reprezintă o imagine a efortului susținut al întregii noastre economii, al industriei, în special, pentru o prezență tot mai activă în comerțul mondial.

Tendințe pozitive rezultă și din analiza evoluției valorii exporturilor pe locuitor. Raportînd rezultatele altor țări la cele ale României, situația a evoluat astfel:

TABELUL 7

Valoarea exporturilor pe locuitor (în %)*

Țara	Anii	
	1970	1981
România	100	100
R. P. Bulgaria	259	214
R. S. Cehoslovacă	291	173
R. D. Germană	296	211
R. P. Polonă	120	66
U.R.S.S.	58	53
R. P. Ungară	246	145
R.S.F.I.	90	86
Argentina	82	58
Brazilia	33	34
Mexic	26	50
Chile	145	62
Marea Britanie	384	328
Italia	270	234
R. F. Germania	618	507
Portugalia	115	75
Spania	78	96

* Sursa: Calculat după U. N. Statistical Yearbook, 1981, p. 886—888.

Datele de mai sus permit să se tragă următoarele concluzii semnificative pentru competitivitatea mărfurilor românești pe piața mondială:

— tendința de reducere a decalajelor dintre România și alte țări este generală;

— față de țări în curs de dezvoltare — relativ avansate —, România a obținut performanțe superioare;

— în raport cu țările capitaliste, în cazul celor dezvoltate, distanța pe care o avem de parcurs este încă mare; atunci cînd comparațiile se referă însă la țări capitaliste *mediu* dezvoltate, România apare pe o poziție mai favorabilă.

Principalii parteneri comerciali ai României sînt țările socialiste — în primul rînd țările membre C.A.E.R. — U.R.S.S. deținînd locul întîi atît la export, cît și la import. În clasamentul alcătuit pe baza ponderilor în exportul românesc, pe primele zece locuri se află patru țări socialiste:

TABELUL 8

Ponderea unor țări în exportul României, în 1984 (în %)

1. U.R.S.S.	15	6. R.D.G.	4
2. Italia	8	7. Polonia	3
3. R.F.G.	7	8. Irak	3
4. S.U.A.	6	9. Egipt	2
5. R. P. Chineză	4	10. Franța	2

După cum rezultă din tabelul 8, în 1984 țările capitaliste dezvoltate au continuat să reprezinte o piață importantă pentru mărfurile românești, ceea ce a însemnat posibilități sporite de încasări valutare.

În ce privește importurile țării noastre, tot țările socialiste dețin locul principal, cinci dintre ele situîndu-se printre primele zece.

O poziție mai importantă decît la exporturi ocupă țările în curs de dezvoltare; astfel, Iran și Egipt în 1984, au reprezentat principalii exportatori pe piața românească, după U.R.S.S.

TABELUL 9

Ponderea unor țări în importurile României, în 1984 (în %)*

1. U.R.S.S.	19	6. Polonia	5
2. Iran	9	7. R.F.G.	4
3. Egipt	8	8. R. P. Chineză	3
4. Siria	6	9. S.U.A.	3
5. R.D.G.	5	10. R. S. Cehoslovacă	2

* Calculat pe baza datelor din Anuarul Statistic al R.S.R., 1985, p. 257—270.

Schimbări în structura exporturilor și importurilor românești

Structura exporturilor românești s-a îmbunătățit continuu. În 1980, deja, au apărut la export produse ale tehnicii de vîrf care nu se întîlneau cu zece ani în urmă: mijloace de automatizare, tehnică electronică de calcul, aparataj electric de joasă sau înaltă tensiune. Grupa acestor produse industriale prelucrate (mașini, utilaje, mijloace de transport, mărfuri industriale de larg consum, produse chimice) deținea, în 1984, peste 55% din totalul exporturilor [1]. Trebuie spus însă că, în comparație cu țări dezvoltate industrial, țara noastră exportă, din această grupă, îndeosebi produse cu mare greutate, care presupun un ridicat consum de metal și deci de energie: mașini-unelte-instalații pentru explorări geologice, foraje și exploatări de sonde, utilaje pentru industria chimică, nave etc. Veniturile nete obținute din exporturile mărfurilor din această grupă sînt afectate și de ponderea însemnată a importurilor de completare, care includ produse de tehnicitate ridicată, a căror valoare, în unele cazuri, depășește 40% din valoarea finală a mărfii exportate. Tot în legătură cu exporturile românești se cuvine remarcată și greutatea specifică importantă a combustibililor, materiilor prime minerale și a metalelor: aproape 30% în 1984.

Evoluția *importurilor* a purtat, la rîndu-i, amprenta procesului de industrializare intensivă. Pe măsura creșterii capacității industriei socialiste de a satisface cererea internă de bunuri de echipament, ponderea grupei de mașini, utilaje și mijloace de transport, în ansamblul importurilor, s-a micșorat vizibil: de la 40,3% în 1970, la 19% în 1984. În schimb, au sporit importurile de combustibili, materii prime minerale și metale, a căror pondere ajunsese, în 1984, la 57%; în același interval, cel mai mult au crescut importurile de țiței și de minereu de fier: de peste 5,4 ori și respectiv de 2,3 ori. Începutul actualului deceniu a marcat o nouă tendință, aceea de restrîngere a importurilor de țiței. În 1981, s-au importat 12,9 milioane de tone, iar în 1983 — 12,3 milioane tone, față de 15,9 milioane de tone în 1980.

În deceniul 1971—1980, cu unele excepții, balanța comercială a fost deficitară. Deficitul comercial înregistrat în anul 1980 a fost de peste 12 ori superior celui înregistrat în 1970. Principala explicație rezidă în sporirea simțitoare a valorii importurilor, mai ales din 1974—1975, cînd prețul petrolului pe piața mondială a înregistrat o creștere deosebită.

Faptul că România a avut, în general, o balanță comercială pasivă, nu reprezintă un caz particular, ci se înscrie într-un fenomen mai general determinat, în principal, de perturbările produse pe piața externă de cele două „șocuri petroliere" și de criza economică mondială [2].

Începînd cu anul 1981, balanța comercială a țării noastre se redresează, devenind excedentară. În anul 1984, balanța comercială a României a avut un sold excedentar de 3,1 miliarde lei. Așa cum se menționează în documentele Congresului al XIII-lea al P.C.R., redresarea balanței comerciale și asigurarea unui sold excedentar constituie o realizare de seamă a cincinalului 1981 — 1985. Acest lucru are o importanță deosebită pentru țara noastră, pentru creșterea rezervelor sale valutare, pentru

[1] Calculat pe baza datelor din Anuarul Statistic al R.S.R., 1984, p. 271.

[2] Calculînd raportul între deficitele comerciale cumulate ale unor țări capitaliste și cele ale României, în perioada 1977—1980, rezultă următoarea situație (în procente):

— România	100
— Italia	569
— Franța	620
— Grecia	508
— Spania	875

Sursa: U. N. Monthly Bulletin of Statistics, april 1984, vol. XXXVIII, nr. 4.

lichidarea totală a datoriei externe, posibilă, în aceste condiții, încă în primii ani ai cincinalului viitor.

Cooperarea economică internațională

Pe lîngă operațiile clasice de comerț exterior, *cooperarea economică internațională* ocupă un loc tot mai important în raporturile economice externe ale țării noastre.

Analiza realizărilor de pînă acum în acest domeniu arată că cele mai importante forme de cooperare în producție, la care participă România, sînt următoarele:

Livrarea de mașini și utilaje pe credit pe termen lung, cu rambursarea contravalorii acestora în produse fabricate cu respectivul echipament, sau în alte produse tradiționale. Este vorba despre formula românească de cooperare industrială (țara noastră fiind aceea care a fundamentat-o și propus-o forurilor competente ale Națiunilor Unite). Pentru țara beneficiară, această formă de cooperare este avantajoasă deoarece obține, de la început, proprietatea exclusivă asupra întreprinderii astfel construite și, în consecință, suveranitatea sa națională este respectată. Această formă de cooperare permite, de asemenea, realizarea de economii de devize (creditul fiind rambursat în produse), un acces mai rapid la tehnica nouă, asistență tehnică din partea furnizorului, posibilitatea prelucrării pe loc a materiilor prime etc. La rîndul său, creditorul are asigurată o piață de desfacere stabilă și o sursă de aprovizionare cu materii prime pe termen lung, posibilitatea extinderii relațiilor economice și pe alte planuri.

Subproducția (subcontractarea) reprezintă o formă de cooperare care presupune raporturi între o întreprindere principală (ordonatoare) și una sau mai multe întreprinderi „subproducătoare" din țări diferite. Firmele subproducătoare, posedînd capacități de producție nefolosite (subcontractarea de capacitate), produc la comandă, în conformitate cu normele tehnice prescrise de ordonator. Acesta, pentru a avea garanția calității, oferă asistență tehnică. Subproducția mai este posibilă și în cazul în care subproducătorul posedă un avans tehnologic într-un anumit domeniu, în virtutea unei specializări pronunțate (subcontractarea de specialitate). În astfel de cazuri, ordonatorul comandă subansamblele, componente care urmează să fie incluse în produsul final în propria sa întreprindere.

Participarea la această formă de cooperare înseamnă, pentru ordonator, *economie de investiții* (în cazul în care apelează la capacități de producție străine), *economie de timp*, promptitudine în satisfacerea cererii suplimentare etc.; pentru subproducător înseamnă folosirea capacităților excedentare, accesul la tehnologia avansată, asigurarea unei piețe de desfacere etc.

Construirea în comun a unor obiective industriale în zone limitrofe, ele constituind proprietatea statelor participante și urmînd să deservească pe fiecare participant. Complexele hidroenergetice și de navigație „Porțile de Fier I și II" reprezintă un exemplu în acest sens.

Întreprinderi realizate în comun pe teritoriul altei țări. Scopul urmărit este asigurarea aprovizionării cu materii prime a participanților externi, iar pentru țara-gazdă — valorificarea bogățiilor naționale prin investiții minime. Asemenea întreprinderi constituie o formă de cooperare multilaterală, furnizarea materiilor prime avînd loc proporțional cu investițiile făcute de fiecare partener. România participă la asemenea acțiuni de cooperare în diverse țări socialiste, de exemplu: fabrica de celuloză de la Ust-Ilim și combinatul de azbest de la Kiembai (U.R.S.S.), combinatul de nichel și cobalt (Cuba) etc.

Societățile mixte reprezintă o formă complexă de cooperare, care permite conlucrarea în diverse domenii ale producției, comercializării, activității de proiectare etc.

În ultimii 15 ani (pînă la sfîrșitul anului 1984), au fost constituite 85 de societăți mixte, de producție sau de comercializare: 4 societăți mixte de producție cu sediul în țară; o societate mixtă în domeniul transporturilor maritime de mărfuri, cu sediul în țară (Rolship); o societate mixtă româno-bulgară, cu sediul în țară, avînd un obiect de activitate complex (consultanțe, proiectare, inginerie etc.); 31 societăți mixte de producție în țări în curs de dezvoltare; 32 societăți mixte de comercializare cu sediul în țări capitaliste dezvoltate și în țări în curs de dezvoltare.

La societățile mixte cu sediul în țara noastră este necesar ca participarea României să fie de minimum 51% din fonduri, iar activitatea lor să se subordoneze integral legislației interne.

Pentru România, avantajele înființării pe teritoriul țării a unor astfel de societăți sînt evidente: realizarea unor obiective importante pentru economia națională, importul de tehnologie avansată.

În ceea ce privește investitorul străin, după îndeplinirea obligațiilor asumate, el are dreptul să transfere beneficiul. Totodată, i se asigură posibilitatea recuperării investiției, activitatea sa bucurîndu-se, pe plan local, de un tratament preferențial. În prezent, funcționează următoarele societăți mixte de producție cu sediul în România: *Romcontrol Data* (echipamente periferice în tehnica de calcul), parteneri fiind CIETC România și Control Data Corporation din S.U.A.; *Reșița-Renk* (reductoare de viteză, mecanisme de cuplare, roți dințate etc.), cu participarea ICM Reșița și ICE Uzinexport-import-România și Zahnrader Fabrik Renk din R.F.G.; *Rifil* — Săvinești (fibre artificiale), prin acordul încheiat între Centrala industrială de fibre chimice Săvinești și firma Romalfa-Italia; *Oltcit* (autoturisme, subansamble), cu participarea CIA Pitești, ICE Auto Dacia și Citroën—Franța.

Societățile mixte de producție cu sediul în străinătate (Europa, Africa, Asia, America Latină) își desfășoară activitatea în industria minieră, chimie, industria ușoară, agricultură, silvicultură și prelucrarea lemnului etc. Ele permit promovarea exporturilor românești, sporirea aportului valutar, asigurarea aprovizionării cu materiile prime necesare economiei noastre naționale.

În cincinalul 1986—1990, relațiile economice externe ale României vor cunoaște o și mai mare dezvoltare. Volumul comerțului exterior va crește cu 41—45%, într-un ritm mediu anual de 7,1—7,7%, superior celui prevăzut pentru produsul social. O atenție deosebită se va acorda exportului, care va înregistra o dinamică mai accentuată, de 52—56%. De asemenea, se va dezvolta și cooperarea economică internațională. Organele de resort vor pune un accent sporit pe diversificarea și perfecționarea formelor de desfășurare a schimburilor economice externe. După cum se subliniază în Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R., *„Cooperarea economică și tehnico-științifică va ocupa și în anii viitori un loc important în relațiile cu alte țări, urmînd să aducă o contribuție esențială la acoperirea necesarului de materii prime și resurse energetice, la specializarea reciproc avantajoasă a producției. Se vor extinde formele superioare de cooperare — construirea și exploatarea în comun a unor capacități de producție, înființarea de societăți mixte pentru exportul unor produse, executarea în comun a unor obiective pe terțe piețe — asigurîndu-se ridicarea substanțială a eficienței economice a acestei activități“* [1].

---

[1] *Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000*, Editura Politică, București, 1984, p. 45—46.

Factorii eficienței comerțului exterior și ai cooperării economice internaționale

Eficiența comerțului exterior și a cooperării economice internaționale este dependentă atît de factori interni, cît și de factori externi.

O economie națională dezvoltată, caracterizată printr-o înaltă productivitate a muncii este întotdeauna capabilă să producă mărfuri competitive pe piața mondială, atît din punctul de vedere al calității, cît și din cel al prețului de vînzare, să participe la forme superioare de cooperare internațională. Țara noastră, avînd o economie în plină dezvoltare, a înregistrat succese importante în aceste direcții. Trebuie spus însă că adevărata cotitură nu s-a produs încă. Principiile marketing-ului modern, începînd cu studiul temeinic al principalelor tendințe ale cererii pe piața mondială, continuînd cu rapida adaptare a producției la cerințele cumpărătorilor externi și încheind cu folosirea unor metode moderne de promovare a vînzărilor, nu se află încă la baza activității tuturor întreprinderilor care produc pentru export.

La rîndul lor, factorii externi (cum sînt politicile comerciale, financiare și monetare ale diverselor state, sau grupări de state, relațiile politice internaționale etc.) pot stimula sau, dimpotrivă, stînjeni schimburile de activități cu alte țări și realizarea unei eficiențe corespunzătoare în acest domeniu.

Eficiența comerțului exterior și a cooperării economice internaționale este determinată de efectele combinate ale intrărilor și ieșirilor de valori concretizate în sporirea venitului național și a avuției naționale, într-un anumit interval de timp. Aceste efecte pot fi directe (valori noi intrate în economia națională) sau indirecte (implicațiile transferului de tehnologie avansată).

În ceea ce privește *exporturile*, eficiența lor este exprimată de măsura în care, prin valorificarea unei mărfi pe piața externă, se realizează un venit în devize capabil să acopere cheltuielile totale, ocazionate de producerea și vînzarea ei, precum și să asigure un beneficiu. Acest lucru devine posibil în condițiile în care valoarea națională este inferioară sau cel mult egală valorii internaționale a mărfii exportate, ceea ce permite o valorificare superioară a muncii naționale pe piața mondială.

În orice moment, eficiența exportului unui produs este dependentă de eficiența producției naționale; prețul de vînzare, calitatea produsului exportat sînt premise care se asigură în funcție de condițiile efective de desfășurare a procesului de producție. În calculul de eficiență nu este indiferent cu ce cheltuială internă se obține o unitate valutară prin export. De aceea, este necesară o continuă preocupare pentru reducerea consumului de materii prime și de energie pe unitatea de produs, aducerea acestor consumuri la niveluri comparabile cu cele realizate pe plan mondial. O atenție deosebită trebuie acordată și gradului de prelucrare a produselor, unde mai există încă deosebiri, uneori importante, în raport cu performanțele internaționale.

Un rol decisiv în creșterea competitivității produselor românești îl are realizarea prevederilor Programului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic pe perioada 1986—1990. După cum menționa tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în Raportul la cel de al XIII-lea Congres al P.C.R.: *„Pînă în 1990, circa 95 la sută din produsele românești trebuie să fie din punct de vedere tehnic și calitativ la nivelul celor existente pe plan mondial, iar cel puțin într-un procent de 2—5 la sută să realizăm produse cu asemenea parametri tehnici și calitativi*

care să situeze România pe primul loc în lume" [1].

La rîndul lor, *importurile*, conform principiului eficienței, trebuie să corespundă nu numai unei nevoi sociale, sub aspect cantitativ și calitativ, dar și să satisfacă această nevoie în condiții superioare în comparație cu oferta internă. De aceea, în general, cheltuielile determinate de plata importurilor se justifică economic numai dacă sînt inferioare celor ocazionate de alternativa producerii în țară a mărfurilor necesare. Totodată, eficiența importurilor este dată și de proporțiile efectelor de antrenare, de influența pe care tehnologia importată o exercită asupra productivității muncii în diverse ramuri. În calculul de eficiență mai intervine și factorul timp, importurile reducînd considerabil perioada în care procesul de reproducție poate dispune de bunurile necesare, deficitare pe plan național.

Indicatori de eficiență

Eficiența comerțului exterior poate fi exprimată cu ajutorul unui mare număr de indicatori.

Un indicator sintetic al activității de export și de import — larg folosit în statistica internațională — îl constituie *raportul de schimb* sau *termenii schimbului* (terms of trade). El exprimă eficiența ansamblului schimburilor comerciale ale unei țări cu o altă țară sau cu un grup de țări. Indicele raportului de schimb se calculează ca un raport între valoarea unitară a exporturilor ($Q_x P_x$) și valoarea unitară a importurilor ($Q_m P_m$) *, exprimat în procente, fiind, desigur, favorabil atunci cînd raportul este supraunitar. Evoluția raportului de schimb este rezultatul acțiunii a numeroși factori, unii obiectivi, alții subiectivi, factori care acționează asupra cantităților vîndute și asupra prețurilor obținute.

Cel mai important factor obiectiv este creșterea productivității sociale a muncii și reducerea, pe această bază, a valorii naționale a mărfurilor. Cu cît aceasta este mai mică în raport cu valoarea internațională, cu atît sînt mai mari posibilitățile sporirii exportului și obținerii unor venituri însemnate.

Printre factorii subiectivi pot fi amintite diferite măsuri de politică economică: monetară (revalorizare sau devalorizare), comercială (manevrarea taxelor vamale, limitarea cantitativă a importurilor ș.a.).

În țara noastră, în activitatea curentă de comerț exterior, cel mai utilizat indicator de eficiență este *cursul de revenire al produsului*, care se calculează atît la export, cît și la import. În primul caz, el reprezintă raportul dintre prețul intern complet de export (**Pi**), exprimat în lei * și prețul extern franco-frontieră română (**Pe**), exprimat în valută **. Indicatorul evidențiază cu ce cheltuială internă se obține o unitate valutară în urma exportului unui anumit produs. Astfel, de exemplu, dacă **Pi** este de 160 lei, iar **Pe** de 10 dolari, atunci:

$$Cr = \frac{Pi}{Pe} = \frac{160 \text{ lei}}{10 \$} = \frac{16}{1}$$

deci, cu 16 lei se obține un dolar, prin export. Dacă cursul de revenire la export este mai mic sau cel mult egal cu nivelul cursului comercial unic în lei *** exportul respectiv este considerat

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 23.

* Q = cantitate; P = preț; x = exporturi; m = importuri.

* Cheltuielile pentru producerea mărfii, cele de ambalare, de transport, plus beneficiul exportatorului.

** Ambele prețuri sînt calculate în condiții fob (Free on board)—franco la bord, clauză prevăzută în contract, care obligă pe exportator să încarce marfa pe mijlocul de transport.

*** Este planificat. Se calculează ca o medie anuală a cursurilor de revenire la export ale produsului.

rentabil. În ceea ce privește cursul de revenire al produsului la import, el se calculează raportînd prețul de livrare (în lei) pe piața internă a mărfurilor **(Pi)**, din care se scad cheltuielile de transport de la frontieră pînă la beneficiar și alte taxe **(S)**, și prețul extern (în valută) necesar achiziționării produsului **(Pe)***. Deci: $\mathbf{Cr} = \frac{\mathbf{Pi} - \mathbf{S}}{\mathbf{Pe}}$.

În cazul importului, rentabilitatea sporește o dată cu creșterea cursului de revenire.

Aportul valutar **(Av)** reprezintă diferența dintre prețul extern **(Pe)** și ansamblul cheltuielilor materiale **(N)** ocazionate de producerea bunului exportat, ambele exprimate în valută **(Av = Pe — M)**. Pentru exprimarea cheltuielilor în devize străine se folosește, ca element de conversie, cursul comercial unic în lei.

Beneficiul în valută **(Bv)** rezultă din diferența dintre prețul extern și totalul cheltuielilor materiale și nemateriale, în prețuri mondiale. Dacă se cunoaște beneficiul în valută, se poate calcula *rata beneficiului valutar*:

$$\mathbf{Rb} = \frac{\mathbf{Bv}}{\mathbf{Pe}} \cdot 100.$$

Această rată este comparată întotdeauna cu rata dobînzii de pe piața mondială, în momentul tranzacției. Dacă raportul este egal sau, mai ales, favorabil ratei beneficiului, atunci operațiunea de export este eficientă.

Trebuie menționat că toate aceste calcule și raționamente de eficiență sînt efectuate „ex ante", înainte de efectuarea operațiunii de comerț exterior. Ele au deci un caracter estimativ.

În cazul *cooperării economice internaționale*, determinarea eficienței este mai dificilă, întrucît activitatea în acest domeniu este extrem de complexă. În practică, se folosesc metode diferite în raport cu caracteristicile diferitelor forme de cooperare. De cele mai multe ori se recurge la *indicatori ai eficienței investițiilor*, în care se ține seama de valoarea contribuției partenerilor interni și externi, în devize, de timpul de recuperare a investiției din aportul valutar, de rezultatele exportului produselor obținute prin cooperare** etc. Cum în majoritatea cazurilor acțiunile de cooperare vizează comercializarea produselor rezultate, se recurge și la indicatorii de eficiență a exporturilor.

Aprecierea eficienței *ansamblului* relațiilor economice internaționale poate fi făcută prin intermediul *balanței de plăți externe* — expresie a totalității operațiunilor comerciale și financiar-valutare efectuate de către o țară cu celelalte țări, într-un anumit interval de timp.

Soldul acestei balanțe este *deficitar* atunci cînd cheltuielile externe sînt superioare veniturilor și *excedentar*, în caz contrar. Există mai multe feluri de balanțe de plăți: *curente* (balanțele comerciale împreună cu balanțele operațiunilor „invizibile"), *globale* (balanțele de plăți curente împreună cu balanțele intrărilor și ieșirilor de capitaluri).

Pentru România, un rol decisiv în echilibrarea balanței de plăți externe revine activității de comerț exterior și de cooperare economică internațională. După cum arăta tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, *„în ceea ce privește balanța de plăți vom pune un accent deosebit pe reducerea în continuare a importurilor și pe creșterea exporturilor pentru a crea condiții necesare achitării treptate a da-*

---

* La import, ambele prețuri sînt calculate în condiții *cif* (cost insurence, freight) — cost, asigurare, navlu — ceea ce înseamnă că vînzătorul suportă cheltuielile de transport precum și pe cele de asigurare, pînă la portul de destinație.

** De exemplu, durata de recuperare a investiției externe se calculează astfel:

$\mathbf{Dr} = \frac{\mathbf{Ie}}{\mathbf{Av}}$, unde **Av** este aport valutar anual, iar **Ie** este indicatorul de eficiență.

zeni externe[1]. O balanță comercială activă este în măsură să asigure atît plata importurilor, cît și constituirea unor rezerve valutare necesare pentru a face față obligațiilor financiare externe

Autogestiunea economico-financiară și valutară

Legea pentru întărirea autoconducerii muncitorești și autogestiunii economico-financiare și valutare în activitatea de comerț exterior și cooperare economică internațională *, stabilește un riguros cadru juridic și de procedură pentru o mai bună dimensionare și organizare a rețelei de comerț și cooperare, pentru perfecționarea relațiilor dintre furnizori, beneficiari și parteneri externi, pentru sporirea simțitoare a eficienței întregii activități de comerț exterior. Aplicarea acestei legi determină o creștere a preocupării întreprinderilor producătoare pentru punerea în valoare a tuturor rezervelor existente, pentru găsirea unor căi și modalități noi de valorificare superioară a exporturilor în scopul ridicării acestei activități la cerințele etapei actuale.

În acest scop, la toate întreprinderile producătoare au fost introduse balanțe de export-import, s-a trecut la un curs comercial unic, la exprimarea direct în lei a valorii operațiunilor de comerț exterior.

Balanța de export-import la nivel microeconomic impune stabilirea necesarului de import de către întreprinderile beneficiare, ceea ce înseamnă creșterea răspunderii în raționalizarea proporțiilor și structurii importurilor și o mai temeinică armonizare a acestora cu nevoile reale ale producției. Colectivele întreprinderilor fundamentează și sarcinile de export, ceea ce va asigura condițiile necesare pentru realizarea lor. Soldul balanței de export-import constituie principalul indicator al activității de comerț exterior a fiecărei întreprinderi. În conformitate cu prevederile legii amintite, importurile unei unități economice se aprobă numai dacă se realizează încasările valutare trimestriale stabilite prin plan, sau dacă există contracte ferme de export care să asigure valuta necesară plății importurilor. În caz contrar, importurile prevăzute trebuie redimensionate, căutate alte piețe, sau înlocuite cu producția internă.

Cursul comercial unic exprimă raportul mediu dintre prețurile interne și cele practicate pe piața externă, luîndu-se ca monedă de referință dolarul S.U.A. Prin adoptarea acestui curs se renunță la „leul-valută" în care se exprimau toate tranzacțiile de comerț exterior. Cursul comercial unic permite realizarea unei legături directe între prețurile interne și cele externe. În acest fel, întreprinderile au posibilitatea să aprecieze mai just efortul propriu și să ia măsuri, la timp, pentru reducerea costurilor de producție. Acest nou instrument simplifică lucrările de planificare întrucît toate operațiunile sînt evidențiate în lei.

Au fost stabilite, totodată, întreprinderile din fiecare ramură care vor executa, prin specializare, produse pentru export. Această măsură face posibilă o mai operativă adaptare la cerințele pieței externe, o creștere a competitivității produselor românești.

Toate aceste măsuri, aplicate cu fermitate și în mod consecvent, vor contribui la creșterea eficienței schimburilor economice internaționale ale României, la intensificarea participării țării noastre la circuitul economic mondial.

Bazînd relațiile sale economice externe pe principiile dreptului internațional, pe respectarea independenței și suveranității naționale a tuturor statelor, pe avantajul reciproc, R. S. România aduce o contribuție de seamă la întronarea unui climat de încredere reciprocă, de stabilitate în economia mondială.

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, 16–18 decembrie 1982, Editura Politică, București, 1982, p. 32.

* Vezi *Legea nr. 12/1980.*

ECONOMIA ȚĂRILOR SOCIALISTE. RELAȚIILE ECONOMICE ALE ROMÂNIEI CU ȚĂRILE SOCIALISTE

În cadrul raporturilor economice externe ale României, un loc important îl ocupă relațiile cu țările socialiste. Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. prevăd că în cincinalul 1986—1990 *„vor fi amplificate în continuare schimburile comerciale și cooperarea cu toate țările socialiste — care vor continua să dețină ponderea principală în comerțul nostru exterior"*.

De aceea, este necesară cunoașterea nivelului, trăsăturilor și tendințelor de dezvoltare a economiilor naționale ale țărilor socialiste, a formelor prin care se dezvoltă colaborarea și cooperarea economică dintre ele, precum și a principiilor pe care se sprijină aceste relații. Totodată, transformările care au loc în țările socialiste și rezultatele obținute de acestea în dezvoltarea economiilor naționale, precum și în cadrul colaborării reciproce, demonstrează capacitatea socialismului — ca mod de organizare a societății și a relațiilor dintre națiuni — de a deschide calea dezvoltării susținute a forțelor de producție și de a înfăptui năzuințele omenirii spre o lume a dreptății sociale și naționale.

1. Nivelul și stadiul de dezvoltare economico-socială a țărilor socialiste

Afirmarea socialismului ca forță internațională

Evenimentul istoric care a inaugurat procesul de trecere la socialism a fost victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie care a dus la apariția primului stat socialist — Uniunea Sovietică — și a inaugurat o nouă eră în istoria universală. O dată cu aceasta, în economia mondială și pe arena internațională a apărut contradicția dintre socialism, ca orînduire socială nouă, și capitalism, caracterizat prin relații de exploatare, perimate.

Socialismul s-a consolidat continuu, devenind victorios în mai multe țări ale lumii. Triumful luptei revoluționare și trecerea la edificarea socialismului în perioada postbelică, într-un șir de țări din Europa, Asia și America, au determinat transformarea socialismului într-o uriașă forță mondială. Referindu-se la acest proces, Programul P.C.R. subliniază: *„Sistemul socialist mondial — rezultat al unui proces istoric legic, al victoriei orînduirii socialiste într-o serie de state ale lumii, al trecerii a noi țări pe calea făuririi noii orînduiri sociale, al materializării ideilor socialismului în viața popoarelor la scara unei mari părți a planetei noastre — exercită o influență tot mai puternică asupra dezvoltării sociale contemporane, asupra întregului curs al vieții internaționale"* [1].

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 186—187.

În concepția partidului nostru, sistemul socialist mondial nu constituie o organizare supranațională a țărilor socialiste. El reprezintă un ansamblu de state suverane, independente și egale în drepturi, caracterizat prin realitatea transformărilor economice și social-politice care definesc noua orînduire socială în fiecare țară, precum și prin relații de colaborare între aceste țări.

Țările care edifică noua orînduire social-economică au pornit pe acest drum de la niveluri diferite de dezvoltare; de asemenea, structurile lor economice, sociale și politice au fost diferite. Diversitatea condițiilor social-economice și politice concrete, particularitățile și tradițiile istorice ale fiecărei țări și-au pus amprenta asupra formelor și metodelor de realizare a transformărilor socialiste în diferite țări.

Așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, nu există un model pentru construcția socialistă, legitățile generale aplicîndu-se în mod diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta. Pornind de la aceste principii, nu se poate nega caracterul socialist al unei țări sau alteia, nu se poate opune socialismului dintr-o țară socialismul din alte țări sau socialismul ce urmează să se realizeze în viitor.

Viața demonstrează că și în viitor transformările revoluționare vor cunoaște o și mai mare diversitate. În aceste condiții, caracterizarea unei țări sau a alteia ca socialistă trebuie să se bazeze pe criterii obiective, pe transformările revoluționare, economice, sociale și politice care atestă noul mod de producție.

Esențială pentru socialism este și va fi natura puterii politice și a relațiilor de producție și sociale. Țările socialiste se caracterizează printr-o serie de trăsături care definesc *baza economică, socială și politică de același tip* și care evidențiază realitatea istorică obiectivă a dezvoltării noii orînduiri sociale. Printre acestea se numără: instaurarea și consolidarea puterii politice a clasei muncitoare, aliată cu țărănimea și cu alte categorii sociale progresiste; statornicirea proprietății socialiste asupra principalelor mijloace de producție și lichidarea exploatării omului de către om; conducerea planificată a economiei naționale; înfăptuirea repartiției bunurilor materiale după cantitatea și calitatea muncii. Ca urmare, dezvoltarea economică este guvernată în toate aceste țări de legi economice specifice noii orînduiri sociale.

Pe o asemenea bază a devenit posibilă accelerarea progresului economic și social al tuturor țărilor care edifică noua orînduire socială, venitul lor național crescînd în perioada 1950—1980, așa cum se vede din tabelul 10, într-un ritm mediu de 7,3%.

TABELUL 10

Creșterea economică a țărilor socialiste, comparativ cu cea a țărilor capitaliste și a țărilor în curs de dezvoltare, în perioada 1951—1980 (ritm mediu anual)

Nr. crt.	Venitul național	Producția industrială
1. Țări socialiste	7,3	9,3
2. Țări capitaliste dezvoltate	4,0	4,6
3. Țări în curs de dezvoltare	5,4	7

Țările socialiste au înregistrat ritmuri de creștere care în medie sînt de 1,8 ori mai mari decît cele realizate de țările capitaliste dezvoltate și de 1,3 ori în comparație cu cele obținute pe ansamblul țărilor nesocialiste în curs de dezvoltare. Producția industrială în țările socialiste a înregistrat pe ansamblul perioadei 1951—1980 un ritm mediu anual de creștere de 8,0% față de 4,7% cît s-a realizat pe ansamblul țărilor capitaliste dezvoltate.

Ca urmare a creșterii economice susținute țările socialiste și-au consolidat pozițiile în economia mondială. Deținînd peste un sfert din suprafața glo-

bului și peste 34% din populația lumii, ele și-au sporit ponderea în producția industrială de la 20% în 1950 la circa 40% în prezent. Țările socialiste dețin o pondere importantă la produsele de bază, cum sînt: producția de cărbune și țesături de bumbac, energie primară, îngrășăminte minerale ș.a.

Ca rezultat al succeselor obținute în dezvoltarea lor economică, a crescut venitul național al țărilor socialiste, așa cum se poate vedea și din figura 12.

Țările socialiste au obținut, de asemenea, realizări remarcabile în domenii de vîrf ale științei și tehnicii contemporane, care favorizează dezvoltarea economiilor naționale și lărgirea colaborării dintre ele. Pe baza industrializării rapide și a creșterii economice în fiecare țară, socialismul a făcut posibilă rezolvarea unor probleme so-

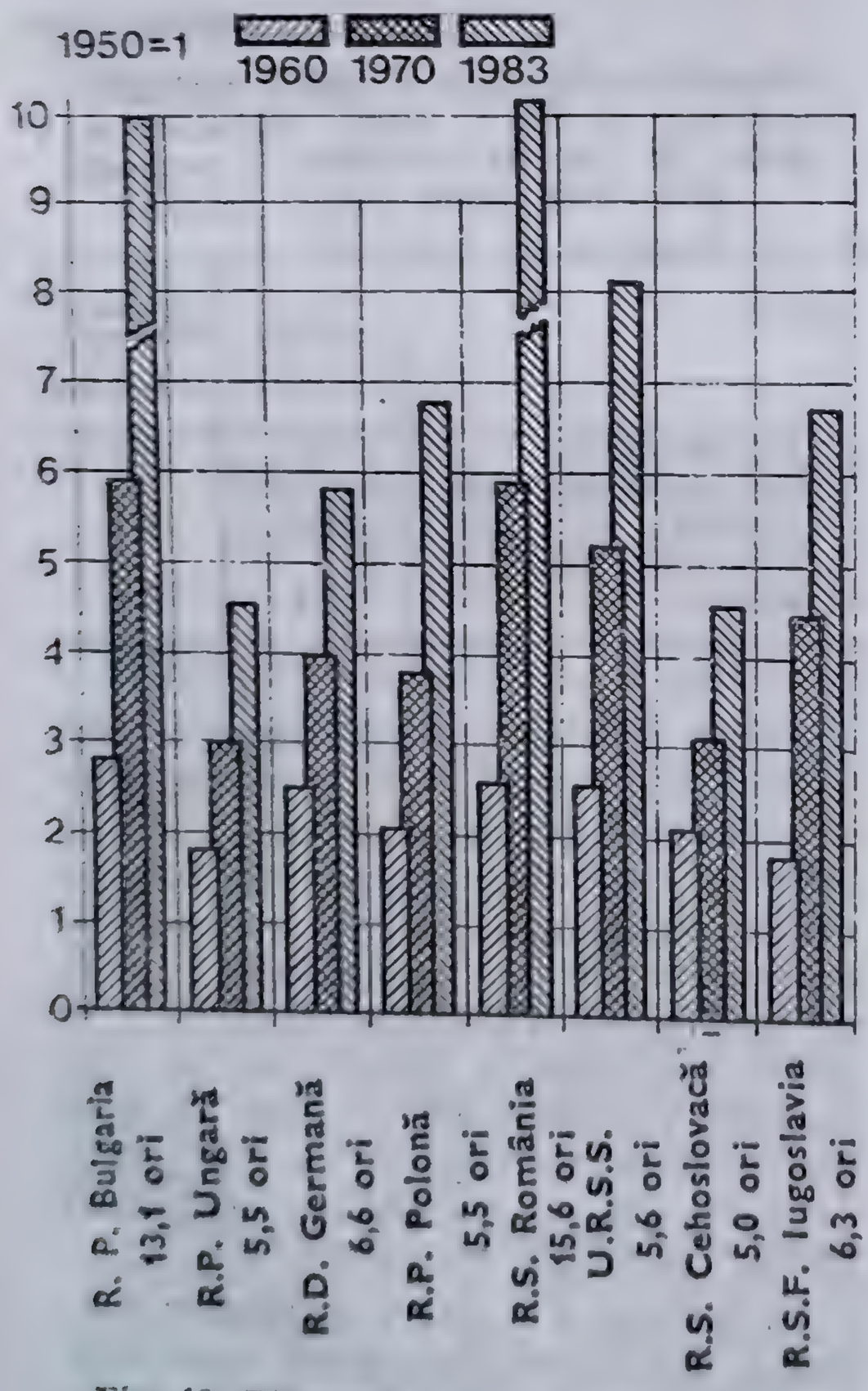

Fig. 12. Dinamica venitului național în unele țări socialiste

ciale de primă importanță: asigurarea locurilor de muncă necesare, repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul fiecărei țări, asigurarea accesului liber și gratuit al tineretului la învățătură, sporirea permanentă a veniturilor populației și creșterea nivelului de trai material și spiritual al poporului din fiecare țară.

Prin succesele obținute în toate domeniile de activitate economică și socială, țările socialiste exercită o înrîurire tot mai mare asupra dezvoltării istorice contemporane. Socialismul, ca proces mondial, influențează cursul dezvoltării istorice în legătură strînsă cu celelalte forțe revoluționare ale contemporaneității, cu mișcarea comunistă și muncitorească internațională, cu lupta pentru dezvoltarea independentă a popoarelor din țările în curs de dezvoltare. Cerințele afirmării acestei influențe fac necesară întărirea solidarității țărilor socialiste și a colaborării lor cu toate forțele revoluționare ale contemporaneității.

Dezvoltarea social-economică a fiecărei țări socialiste — expresie a contribuției sale la consolidarea socialismului pe plan mondial

Edificarea economiei socialiste este o operă istorică vastă, care presupune rezolvarea a numeroase probleme complexe. Experiența istorică arată că afirmarea socialismului și consolidarea locului său în economia mondială depind, în mod hotărîtor, de dezvoltarea forțelor de producție și modernizarea economiei naționale în fiecare țară. *„Afirmarea superiorității socialismului, a forței sale* — arată tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *nu se poate face numai prin declarații, ci, în primul rînd, prin felul cum sînt rezolvate problemele economice privind condițiile de muncă și de viață ale oamenilor, alte probleme sociale, legate inclusiv de dezvoltarea democrației socia-*

liste, de perfecționarea conducerii societății, pe bază științifice. Trebuie să acționăm astfel încît să demonstrăm, prin fapte și realități, prin realizări concrete, superioritatea organizării socialiste a societății" [1].

Prin creșterea neîntreruptă și diversificarea producției sociale are loc o consolidare continuă a noii orînduiri sociale în fiecare țară socialistă și se creează condiții tot mai bune de muncă și de viață pentru toți oamenii muncii. Totodată, prin aceasta se creează posibilități tot mai largi pentru lărgirea și perfecționarea relațiilor de colaborare economică dintre țările socialiste. Se confirmă tot mai mult teza subliniată de **K. Marx** și **F. Engels** că *„raporturile dintre diferite națiuni depind de gradul în care fiecare dintre ele și-a dezvoltat forțele productive, diviziunea muncii și relațiile interne"* [2].

Progresul general al noii orînduiri nu se realizează de la sine, automat, ci depinde de capacitatea fiecărui partid și popor de a organiza și a orienta eforturile economice spre obiectivele și cerințele specifice fiecărei țări în funcție de condițiile concrete și de etapa pe care o străbate construcția socialistă. Deoarece socialismul poate să se consolideze și să-și sporească influența și prestigiul pe plan național și internațional numai prin realizările sale, grija pentru dezvoltarea cu succes a economiei, științei și culturii, în fiecare țară socialistă, reprezintă nu numai o obligație națională a partidului din țara respectivă, față de propriul popor, ci, totodată, și o îndatorire internațională față de afirmarea și creșterea prestigiului socialismului în lume.

Țările socialiste făuresc noua orînduire social-economică și realizează cerințele creșterii economice în condiții extrem de variate, diferite atît de la o țară la alta, cît și de la o perioadă la alta. Ele se află pe trepte diferite de dezvoltare și maturizare a socialismului. Astfel, dacă majoritatea țărilor socialiste din Europa se află în etapa edificării societății socialiste dezvoltate, alte țări se găsesc în perioada creării bazelor social-economice a noii orînduiri.

Nivelurile și structurile economice ale țărilor, diferite în momentul trecerii lor la socialism, se manifestă în particularitățile concrete ale formării și dezvoltării complexelor economice naționale. Astfel, unele țări socialiste fac parte din categoria țărilor dezvoltate din punct de vedere industrial (R.D.G., R.S.C., U.R.S.S.), altele se găsesc la un nivel mediu de dezvoltare economică, o a treia categorie sînt țări socialiste în curs de dezvoltare, iar un alt grup este format din țări slab dezvoltate. De asemenea, țările socialiste se deosebesc și din punct de vedere al potențialului economic, al întinderii teritoriului și numărului populației: Uniunea Sovietică și R. P. Chineză sînt țări mari, în timp ce celelalte sînt țări mici sau mijlocii. Aceste deosebiri își pun amprenta asupra procesului de formare și dezvoltare a complexului economic național al fiecărei țări, precum și asupra politicii lor externe.

Consolidarea orînduirii socialiste și afirmarea superiorității sale istorice se decid, înainte de toate, pe frontul creșterii economice. În condițiile actuale, dominate de revoluția tehnico-științifică, această creștere poate fi propulsată numai prin dezvoltarea forțelor de producție moderne, bazate pe marea industrie și tehnica cea mai înaltă, pe o agricultură intensivă. Pornind de la această cerință generală, cît și de la nevoile și posibilitățile proprii, țările socialiste au trecut, încă din primii ani ai existenței lor, la desfășurarea unui amplu proces de industrializare.

În promovarea politicii de industrializare, partidele comuniste și munci-

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura Politică, București, 1979, p. 512—513.

[2] **K. Marx, F. Engels**: *Opere*, vol. 3, Ediția a II-a, Editura Politică, București, 1962, p. 21.

torești țin seama de condițiile și nevoile concrete din fiecare țară, care își pun amprenta în mod decisiv asupra ritmurilor de dezvoltare, asupra structurii de ramură și asupra profilului industriei. Trăsătura dominantă a dezvoltării industriale o constituie, în toate țările, dinamismul și orientarea spre modernizarea tehnică și structurală a acestei ramuri.

Un proces de dezvoltare și modernizare cunoaște și agricultura, ramură care în toate țările socialiste are condiții favorabile de progres. S-au dezvoltat, de asemenea, transporturile, comerțul interior și exterior.

În *R.P.S. Albania*, în anii construcției socialiste au avut loc mari transformări în structura economiei naționale, mai ales ca urmare a procesului de industrializare; creșteri importante au cunoscut industria cărbunelui, a materialelor de construcții, industria textilă și alimentară, industria energetică — producția de energie electrică sporind într-un ritm mediu anual de circa 20%. O dezvoltare mai accentuată a cunoscut, mai ales în ultimii ani, industria prelucrătoare.

R.P. Bulgaria, în anii socialismului a înlăturat înapoierea economică, devenind un stat industrial-agrar. În perioada 1950—1983 venitul național a crescut de peste 13 ori, producția industrială de 27,3 ori, iar producția agricolă de 3,5 ori. Principala ramură a industriei o reprezintă construcțiile de mașini și prelucrarea metalelor care dădea în 1983 aproape 23% din producția industrială a țării; o dezvoltare puternică au cunoscut energetica, metalurgia, industria chimică, industria alimentară (aceasta furnizează peste 24% din producția industrială și asigură peste 1/4 din exporturile țării). Un loc important îl ocupă complexul agroindustrial care creează 25% din venitul național și 30% din producția de export. La Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Bulgar (martie 1981) s-a menționat că sarcina social-economică fundamentală pentru cincinalul 1981—1985 constă în continuarea liniei de satisfacere complexă a cerințelor materiale, spirituale și sociale mereu crescînde ale poporului, pe baza dezvoltării intensive a economiei naționale, aplicării consecvente a noii abordări economice și a mecanismului ei în vederea perfecționării în continuare a relațiilor sociale socialiste.

În *R.S. Cehoslovacă*, în perioada 1950—1983 venitul național a crescut de peste 5 ori, producția industrială de 9 ori, iar producția agricolă de 2 ori. Ca urmare a reconstruirii industriei și a dezvoltării mai rapide a ramurilor grele ale acesteia, industria asigură în prezent peste 62% din venitul național (împreună cu construcțiile — 72%), iar producția pe locuitor la o serie de produse industriale importante situează Cehoslovacia la nivelul țărilor celor mai dezvoltate industrial. În structura industriei locul principal revine construcțiilor de mașini. Profilul acestei ramuri industriale este dat de producția de utilaje pentru industria grea. O mare dezvoltare au cunoscut și metalurgia feroasă, chimia, industria ușoară, industria alimentară. Pentru 1990 se prevede ca venitul național să sporească, în comparație cu 1985, cu 18—19%, iar producția industrială cu 15—18%, ritmuri superioare urmînd să se realizeze în ramurile de vîrf.

În *R.P. Chineză*, industrializarea a determinat o creștere puternică a venitului național, de peste 19 ori în perioada 1950—1983, precum și modificări importante în structura economică a țării. Au fost construite noi ramuri industriale, între care: construcțiile de mașini, industria de automobile, de tractoare și de avioane, industria radiotehnică,

electrotehnică, chimică, industria construcțiilor navale etc. Din 1980 s-a urmărit reajustarea, restructurarca, consolidarea și îmbunătățirea economici naționale; producția industrială și agricolă au cunoscut creșteri importante. Printre măsurile privind realizarca programului de modernizare socialistă, s-au enumerat: reducerea investițiilor în construcții capitale, creșterea și diversificarea producției agricole și industriale, dezvoltarea mai susținută a industriei ușoare și textile, urmate de industria energetică, a materialelor de construcții, de transporturi și comunicații. În actuala etapă, se urmărește consolidarea rezultatelor obținute în acțiunea de stabilizare economică, creșterea puternică a eficienței, astfel încît pînă în anul 2000 valoarea producției industriale și agricole să crească de patru ori față de 1980.

În *R.P.D. Coreeană*, dezvoltarea economiei naționale în anii socialismului s-a bazat pe dezvoltarea cu precădere a industriei grele, în care un loc important îl ocupă producția de energie și metalurgică, de utilaj energetic, autovehicule, excavatoare. Concomitent, o dezvoltare susținută au cunoscut industria ușoară și agricultura. Pînă în 1990 producția industrială va crește de 3,1 ori față de 1980, iar producția de cereale va ajunge la 15 milioane tone.

În *Republica Cuba*, țară agrar-industrială, produsul social global a crescut în anii care au trecut de la revoluție, de 2,5 ori. A fost creat sistemul energetic național. O atenție deosebită se acordă ramurilor puternic legate de export — industria zahărului, producția de nichel etc. —, precum și celor menite să contribuie la reducerea importurilor, se dezvoltă construcțiile de mașini, electronica, petrochimia, precum și industria ușoară și alimentară; cunoaște o dezvoltare continuă agricultura, în care producția de bază o reprezintă cultura trestiei de zahăr. Cincinalul 1986—1990 prevede un ritm mediu de creștere de 5% și urmărește accelerarea procesului de industrializare.

În *R.D. Germană*, în perioada 1950—1983 venitul național a crescut de 6,6 ori, producția globală industrială, de circa 10,3 ori, iar producția agricolă, de peste 2,5 ori. S-a desfășurat un amplu proces de modernizare și intensificare a producției. O mare atenție se acordă dezvoltării următoarelor ramuri ale industriei: electronica, electrotehnica și producția de aparate de măsură; producția de mașini-unelte; construcțiile navale, construcțiile de mașini agricole, chimia și petrochimia, energetica; construcțiile de mașini produc 33,8%, iar chimia 10,8%. Relevîndu-se principalele orientări ale dezvoltării economico-sociale pentru anii '80, Congresul al X-lea al Partidului Socialist Unit din Germania (aprilie 1981) a arătat că se va menține linia ridicării nivelului de trai material și cultural al poporului, pe baza unui ritm înalt de dezvoltare a producției, a promovării progresului tehnico-științific și creșterii productivității muncii.

În *R.S.F. Iugoslavia*, venitul național a crescut în perioada 1950—1983 de circa 6,4 ori, iar producția agricolă de peste 3 ori; producția industrială s-a majorat de 12,5 ori. Au fost create și dezvoltate ramuri industriale noi, între care: producția de autocamioane și tractoare, construcția de mașini-unelte, construcțiile de nave, industria chimică, electrotehnică ș.a. În agricultură ponderea principală revine gospodăriilor individuale. Trăsătura preocupărilor actuale o constituie orientarea spre înfăptuirea

stabilizării economice, paralel cu bizuirea, într-o mai mare măsură, pe posibilităţile proprii, pe resursele disponibile şi pe acumularea internă reală.

În *R.P. Mongolă*, în anii 1950—1983 venitul naţional a sporit de aproape 7,5 ori, producţia industrială de peste 22,8 ori, iar producţia agricolă de peste 2 ori. Programul P.P.R.M. prevede desăvîrşirea construcţiei tehnico-materiale a socialismului. Industria asigură aproape 31% din venitul naţional. Locul principal îl ocupă industria uşoară şi alimentară (53% din producţia industrială). În ultimii ani o dezvoltare importantă cunosc industria extractivă, energetică, prelucrarea metalului, a lemnului. Agricultura, ramură principală, se dezvoltă continuu, zootehnia ocupînd locul principal.

În *R.P. Polonă* — venitul naţional a crescut în anii 1950—1983 de 5,6 ori, producţia industrială de 14,4 ori, iar producţia agricolă de peste 2 ori. Industria asigură 52,8% din venitul naţional. S-au dezvoltat mai ales construcţiile de maşini, construcţiile navale, industria chimică; au cunoscut, de asemenea, o dezvoltare importantă industria cărbunelui, a energiei electrice, extractivă, metalurgia neferoasă ş.a. În agricultură, principalul furnizor de produse agricole îl reprezintă gospodăriile individuale, cărora le revine 78% din producţia agricolă şi 75% din suprafaţa arabilă.

În *R.S. România*, construcţia socialistă a dinamizat întregul proces de creştere economică, realizîndu-se ritmuri ridicate de creştere; în perioada 1950—1984, venitul naţional a crescut de 17 ori, producţia industrială de 38 ori, iar producţia agricolă de 4,1 ori. Ca urmare a politicii de industrializare, România a devenit o ţară industrial-agrară, dispunînd în prezent de o industrie modernă, dotată cu mijloace de producţie avansate, capabilă să rezolve cele mai complexe probleme ale progresului tehnic contemporan şi ale cooperării economice cu alte ţări. Agricultura cunoaşte un proces mai intens de dezvoltare. Ritmurile, proporţiile şi sarcinile de creştere pentru actuala etapă sînt astfel stabilite încît să asigure accentuarea laturilor calitative şi transformarea României, pînă în 1990, într-o ţară mediu dezvoltată din punct de vedere economic. În următorii 15 ani, potrivit hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R., România urmează să devină o ţară socialistă multilateral dezvoltată, atît din punct de vedere al industriei, agriculturii, învăţămîntului, ştiinţei şi culturii, cît şi al nivelului general de viaţă şi de civilizaţie al poporului.

În *R.P. Ungară*, venitul naţional a crescut în perioada 1950—1983 de aproape 5,6 ori, producţia industrială de 8,8 ori, iar cea agricolă de peste 2 ori. În anii socialismului R.P. Ungară a devenit o ţară industrial-agrară, în care industria asigură 45,1% din venitul naţional (împreună cu construcţiile — 57%); au fost create noi ramuri industriale, chimia, construcţia de mijloace de transport, electronica, producţia de maşini-unelte; de asemenea, a luat o mare dezvoltare industria bauxitei, energetica, precum şi ramurile tradiţionale — industria uşoară şi industria alimentară. Agricultura satisface nevoile consumului intern, asigurînd, totodată, şi însemnate disponibilităţi pentru export. Aşa cum s-a arătat la Congresul al XII-lea al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, principala orientare o reprezintă creşterea eficienţei şi a calităţii, competitivitatea produselor

Ca urmare a procesului intens de industrializare în perioada construcției noii orînduiri, precum și a dezvoltării și modernizării susținute a industriei în perioada postbelică, *Uniunea Sovietică* a ajuns o țară cu nivel ridicat de dezvoltare industrială, producînd în prezent circa o cincime din producția industrială mondială. În perioada 1950—1983 venitul național a crescut de peste 9,6 ori, producția industrială de 13,6 ori, iar producția agricolă de circa 3 ori. Datorită dimensiunilor pieței interne și puternicei baze proprii de materii prime și energetice, au cunoscut o dezvoltare prioritară ramurile industriei grele — metalurgia, construcțiile de mașini, chimia, energia electrică, industria minieră, producția de mijloace de transport de mare capacitate etc., realizîndu-se un profil complex în domeniul industrial. În cursul deceniului trecut au cunoscut o dezvoltare susținută sau au luat ființă noi ramuri moderne, determinante pentru promovarea progresului tehnic, cum sînt: construcțiile de mașini pentru energetica atomică, tehnica spațială, industria electronică și microelectronică, microbiologică, tehnica laserilor, producția diamantelor artificiale, precum și a altor materiale sintetice noi. A continuat procesul de modernizare a bazei tehnico-materiale a agriculturii.

Așa cum s-a subliniat la Congresul al XXVII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, sarcina principală a celui de-al 12-lea cincinal (1986—1990) constă în asigurarea creșterii continue a bunăstării oamenilor, pe baza accentuării ritmului de dezvoltare a economiei naționale, accelerării progresului tehnico-științific și trecerii economiei pe făgașul dezvoltării intensive, pe baza folosirii mai raționale a potențialului de producție al țării, a economisirii tuturor tipurilor de resurse și îmbunătățirii calității muncii. În concordanță cu aceasta, venitul național va crește în perioada 1986—2000 de aproape 2,6 ori, iar productivitatea muncii de 2,3—2,5 ori.

În *R.S. Vietnam*, deși războiul a provocat imense pierderi materiale și umane, în anii de construcție pașnică economică s-au dezvoltat forțele de producție. În noua etapă, inaugurată prin reunificarea țării și proclamarea, în 1976, a Republicii Socialiste Vietnam, s-au creat condiții pentru dezvoltarea economico-socială susținută. Se află în plină desfășurare procesul de edificare a bazei tehnico-materiale a socialismului. Se dezvoltă intens energetica, industria minieră, precum și construcțiile de mașini, industria ușoară și alimentară. Ramura principală este agricultura în care lucrează aproape 75% din populația ocupată și care se bazează atît pe producția vegetală, cît și pe zootehnie.

În perioada care a trecut de la proclamarea *Republicii Democrate Populare Laos* (2 decembrie 1975), poporul laoțian acționează pentru refacerea și dezvoltarea țării, pentru lichidarea urmărilor exploatării coloniale și pentru făurirea noii orînduiri sociale. În industrie s-a extins mult sectorul de stat și s-au întărit pozițiile conducătoare ale statului în sectorul mixt.

Țările socialiste au fost nevoite să facă față și multor greutăți și deficiențe, determinate de complexitatea marilor transformări revoluționare, de factori subiectivi, precum și de factori exteriori. Așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** în expunerea făcută cu prilejul aniversării a 60 de ani de la făurirea partidului nostru, cu toate lipsurile și greutățile care s-au manifestat într-o țară sau alta, prestigiul socialismului, ca singură orînduire socială care asigură eliberarea de exploatare, care deschide calea spre o societate mai bună și mai dreaptă, se afirmă cu tot mai multă putere. Un rol important în acest sens îl joacă perfecționarea tuturor laturilor vieții economice și so-

cial-politice, dezvoltarea democrației socialiste. Țările socialiste se preocupă de găsirea unor noi forme și metode de conducere și planificare a economiei, corespunzătoare noilor niveluri și structuri economice atinse în fiecare țară, de ridicare a nivelului de trai al popoarelor lor.

2. Relațiile economice dintre țările socialiste

Principiile relațiilor economice dintre țările socialiste

O dată cu afirmarea socialismului în mai multe țări, s-a ridicat problema statornicirii și dezvoltării unor relații de colaborare și cooperare între ele, care să se deosebească principial de cele caracteristice lumii capitaliste. Sarcina istorică de a organiza aceste relații între țările socialiste le-a revenit partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste, forța politică conducătoare în aceste state. Partidul nostru a subliniat că **relațiile de colaborare dintre țările socialiste trebuie să favorizeze și să stimuleze progresul economic și social al fiecărei țări în parte și creșterea forței de atracție a socialismului pe arena internațională. Realizarea acestor obiective este în mod hotărîtor condiționată de promovarea consecventă și respectarea strictă a principiilor fundamentale ale relațiilor internaționale socialiste, a căror importanță crește în mod deosebit în etapa actuală.** *„Într-o lume în care se mai fac simțite consecințele vechii politici imperialiste, colaborarea economică și tehnico-științifică a țărilor socialiste este menită să afirme cu putere forța principiilor noi, marxist-leniniste de cooperare între state, să promoveze un tip nou de raporturi internaționale, fără precedent în istorie, bazate pe deplina egalitate în drepturi a tuturor statelor, pe respectul independenței și suveranității naționale, pe neamestec în treburile interne, avantaj reciproc și întrajutorare"* [1].

Suveranitatea și independența națională reprezintă chintesența relațiilor internaționale socialiste, necesitatea lor obiectivă decurgînd din faptul că, așa cum a subliniat și **V. I. Lenin**, deosebirile naționale și statale se vor menține multă vreme și după victoria comunismului pe plan mondial. Ele înseamnă dreptul legitim al popoarelor de a-și hotărî singure destinul, de a dispune de toate resursele proprii și de a hotărî, conform intereselor lor, modul de utilizare a acestora, direcțiile, ritmul și proporțiile dezvoltării economice a țării. Independența și suveranitatea sînt strîns legate de celelalte principii: ele implică și neamestecul în treburile interne, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc și întrajutorarea tovărășească. De asemenea, solidaritatea internațională este de neînchipuit fără relații de egalitate între toate națiunile socialiste, indiferent de mărimea teritoriului, a populației și a potențialului economic, precum și fără respectarea cu strictețe a suveranității și independenței naționale.

Partidul și statul nostru consideră că toate aceste principii constituie un tot unitar, a căror promovare cu perseverență reprezintă o datorie profund națională și totodată internațională a fiecărei țări socialiste, a fiecărui partid comunist.

Viața a demonstrat că și între țările socialiste pot apărea contradicții și

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 175.

divergențe. Ceea ce trebuie avut în vedere este nu ignorarea acestora, ci soluționarea lor pe calea tratativelor, ținîndu-se seama de necesitatea întăririi colaborării și unității țărilor socialiste. Partidul nostru subliniază că *relațiile dintre țările socialiste trebuie să constituie un model de respect reciproc și de colaborare reciproc avantajoasă.*

Formele și metodele relațiilor economice între țările socialiste

Practica relațiilor economice dintre țările socialiste a statornicit următoarele forme și metode mai importante de colaborare: comerțul exterior, acordarea de credite, cooperarea și specializarea internațională în producție, cooperarea tehnico-științifică etc.

Țările socialiste își schimbă produsele muncii lor naționale prin intermediul *comerțului exterior*. Comerțul exterior este monopol de stat și are mai multe trăsături caracteristice. În primul rînd, este un comerț pentru dezvoltare. Promovarea lui are drept scop acoperirea nevoilor crescînde reciproce de materii prime, resurse energetice, mașini și utilaje moderne etc. determinate de dezvoltarea economiilor naționale ale țărilor socialiste. În al doilea rînd, el cunoaște o dinamică ridicată. În al treilea rînd, comerțul dintre țările socialiste cunoaște schimbări importante în structura lui prin creșterea ponderii produselor industriale cu un grad superior de prelucrare: mașini și utilaje, produse chimice, bunuri industriale de consum de lungă durată etc. În sfîrșit, comerțul exterior în general, deci și cel dintre țările socialiste, reprezintă una din formele cele mai sintetice ale colaborării economice internaționale pentru că în el se reflectă, în ultimă instanță, efectele tuturor legăturilor economice dintre state. Deoarece are o importanță majoră în creșterea economică a țărilor socialiste, comerțul practicat între aceste țări este planificat, bazat pe acorduri comerciale pe termen mediu și termen lung.

Acordarea de credite între țările socialiste are la bază comerțul exterior și relațiile de cooperare dintre acestea. Ele se acordă în condiții reciproc avantajoase, pe termen scurt, mediu și lung, în funcție de destinația creditului. În cadrul general al creditului internațional socialist, o importanță crescîndă revine *creditului pentru dezvoltarea economică* ce se acordă, îndeosebi, sub formă de livrări de utilaje pentru lărgirea producției, fără să fie condiționat de garanții, sau de alte clauze speciale ca în capitalism. În cazul cînd la acest credit se percepe o dobîndă mică sau nu se percepe dobîndă, el devine o formă de ajutor. O formă aparte a creditării o constituie livrările (pe credit) de bunuri de echipament, destinate construcției de unități industriale proprietatea țării care primește creditul. Acesta se rambursează prin cote părți din producția obținută în unitățile respective, sau alte mărfuri, convenite reciproc între parteneri.

Cooperarea economică și tehnico-științifică reprezintă o conlucrare dintre două sau mai multe țări în domeniul producției, cercetării științifice, circulației mărfurilor, turismului sau în alte domenii. Obiectivele cooperării pot fi dintre cele mai diverse. Astfel, ea poate urmări atragerea unor surse de investiții suplimentare din exterior, valorificarea unor resurse naturale și umane disponibile, promovarea progresului tehnico-științific la nivelul mondial și ridicarea calității produselor, stimularea desfacerii de mărfuri pe piața internă și externă. Promovarea cooperării economice favorizează extinderea *specializării internaționale în producție*. Obiectul specializării între țările socialiste îl constituie nu ramura de producție, cum s-au petrecut lucrurile în condițiile capitalismului, ci un subansamblu, produs sau grup de produse. Specializarea

pe ramuri ar menține vechea structură economică, favorabilă țărilor dezvoltate din punct de vedere industrial.

România a acordat o atenție deosebită dezvoltării relațiilor sale economice cu țările socialiste. Aceasta și-a găsit concretizarea, înainte de toate, în creșterea volumului schimburilor comerciale cu toate țările socialiste (vezi tabelul 11).

Volumul total al schimburilor economice ale României cu țările socialiste a crescut, în perioada 1960—1980, de 7,6 ori. Țărilor socialiste le revenea, în 1985, o pondere de circa 57% din comerțul exterior al țării noastre; Uniunea Sovietică este principalul partener comercial al României.

Totodată, au avut loc schimbări importante în structura comerțului exterior al României cu țările socialiste, crescînd ponderea exporturilor românești de mașini și utilaje, precum și a celorlalte produse ale industriei prelucrătoare. Formele de colaborare economică au cunoscut o largă diversificare, corespunzător dezvoltării economice a României și a celorlalte țări socialiste; în acest cadru a sporit numărul acțiunilor de cooperare în producție încheiate de România cu celelalte țări socialiste.

Orientarea prioritară a schimburilor economice ale României cu toate statele socialiste are la bază o serie de factori obiectivi: cerințele construcției socialiste și trăsăturile dezvoltării pe bază de plan a economiilor naționale ale acestor țări; dezvoltarea continuă a economiilor naționale ale țărilor socialiste care creează disponibilități de export, dar și nevoi tot mai mari și diverse; apropierea geografică dintre majoritatea țărilor socialiste, care creează condiții pentru o largă cooperare și specializare în producție.

Această orientare caracterizează relațiile economice ale României și în etapa actuală. La Congresul al XIII-lea al partidului s-a arătat că România va dezvolta în continuare relațiile economice cu statele membre ale C.A.E.R., cu toate țările socialiste, acestea urmînd să aibă principala pondere în comerțul nostru exterior. Acordurile comerciale încheiate între România și celelalte țări socialiste pentru perioada actuală prevăd creșteri importante ale schimburilor economice.

3. Colaborarea și cooperarea economică în cadrul C.A.E.R.

Colaborarea și cooperarea economică dintre țările socialiste se desfășoară atît bilateral, cît și multilateral, pe baza unor acorduri și prin intermediul unor organizații la care participă mai multe state socialiste. Între aceste două modalități de desfășurare a colaborării nu există și nu trebuie creată o contradicție, întrucît fiecare joacă un rol determinat în promovarea relațiilor economice dintre țările socialiste. De asemenea, între modalitățile menționate există o strînsă legătură, colaborarea bilaterală putînd reliefa domenii de colaborare care prezintă interes pentru mai multe state, iar convențiile de colaborare multilaterală trebuind să fie concretizate prin acorduri realizate pe baze bilaterale.

În vederea dezvoltării colaborării economice cu țările socialiste, România a înființat comisii guvernamentale bilaterale de colaborare economică și tehnico-științifică cu aproape toate țările socialiste.

Cea mai importantă organizație în cadrul căreia se realizează colaborarea economică pe baze multilaterale o

TABELUL 11

Volumul comerțului exterior al României cu țările socialiste în anii 1960, 1980 și 1984

	Total			Export			Import		
	1960 mil. lei valută	1980 mil. lei valută	1984 mil. lei	1960 mil. lei valută	1980 mil. lei valută	1984 mil. lei	1960 mil. lei valută	1980 mil. lei valută	1984 mil. lei
Albania	16,1	308,0	955,5	11,7	169,5	526,2	4,4	138,5	429,3
Bulgaria	106,8	2 013,6	7 432,4	55,1	929,5	3 721,9	51,7	1 084,1	3 710,5
Cehoslovacia	758,9	3 771,9	9 109,4	357,8	1 842,6	4 924,5	383,3	1 929,3	4 184,9
R. P. Chineză	341,6	5 033,3	15 127,2	200,0	2 236,7	9 424,7	141,6	2 796,6	5 702,5
R. P. D. Coreeană	49,6	344,5	666,8	31,9	199,2	278,7	17,7	145,3	388,1
Cuba	14,6*	405,1	4 301,7	14,5*	26,0	2 405,1	0,1*	139,1	1 896,6
R. D. Germană	634,5	5 605,0	18 046,9	323,4	2 970,9	9 295,9	311,1	2 634,1	8 751,0
Iugoslavia	76,5	1 647,6	4 941,6	47,4	721,1	2 254,0	29,1	926,5	2 687,6
Mongolia	2,7	67,5	342,4	1,3	38,0	167,4	1,4	29,5	175,0
Polonia	263,7	3 461,7	17 236,8	125,2	1 778,9	8 064,8	138,5	1 682,8	9 172,0
Ungaria	406,6	3 042,4	8 169,5	252,1	1 481,0	4 336,7	154,6	1 561,4	3 832,8
U.R.S.S.	3 284,2	19 190,9	67 192,0	1 688,6	9 968,7	35 305,4	1 595,6	9 222,2	31 886,6
Vietnam	39,7	244,0	421,2	26,8	218,0	339,1	12,9	26,0	82,1

* 1965

reprezintă *Consiliul de Ajutor Economic Reciproc* (C.A.E.R.). Creat în ianuarie 1949, în cadrul Consfătuirii economice a reprezentanților Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României, Ungariei și Uniunii Sovietice, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc își propunea promovarea schimbului de experiență economică, creșterea livrărilor reciproce de mărfuri, acordarea reciprocă de asistență tehnică și ajutor cu materii prime, produse alimentare, mașini și utilaje, tehnologii.

Prin Statut, C.A.E.R-ul a fost conceput ca o organizație deschisă, în care pot fi primite și alte țări ce împărtășesc principiile Consiliului și doresc să participe la colaborarea multilaterală a țărilor membre. Ca urmare, în C.A.E.R. au fost primite: R.P. Albania — în 1949 (care însă începînd din 1961 nu mai participă la activitatea organismelor C.A.E.R.); R.D. Germană — în 1950; R.P. Mongolă — în 1962; Republica Cuba — în 1972 și R.S. Vietnam — în 1978. În prezent, din C.A.E.R. fac parte 10 țări socialiste din Europa, Asia și America Latină. Din 1964, potrivit unei Convenții speciale, R.S.F. Iugoslavia participă la activitatea unui mare număr de organe reprezentative ale C.A.E.R. în probleme care prezintă interes reciproc. Ulterior au mai fost semnate convenții de colaborare între C.A.E.R. și Finlanda, în 1973, precum și cu Irak și Mexic, în 1975.

Privită pe verticală, structura organizatorică a C.A.E.R. este formată din următoarele organe: Sesiunile Consiliului; Comitetul Executiv; Comisiile permanente și Secretariatul.

Sesiunile Consiliului reprezintă organul colectiv suprem de conducere al acestei organizații. Ele sînt ordinare și extraordinare. Cele ordinare se convoacă anual, prin rotație în țările membre, și sînt organizate, de obicei, la nivelul președinților de state sau primilor miniștri; cînd problemele în discuție sînt deosebit de importante, participarea la sesiunile C.A.E.R. se face la nivelul secretarilor generali și primilor secretari ai partidelor comuniste și muncitorești din țările membre. Conform competențelor sale statutare, Sesiunile Consiliului analizează problemele de bază ale colaborării economice și tehnico-științifice dintre țările membre și adoptă recomandări în probleme de fond și hotărîri în probleme procedurale cu privire la orientarea și direcțiile activității Consiliului.

Comitetul Executiv este tot un organ colectiv de conducere, format din reprezentanții permanenți ai țărilor membre la nivel de vicepreședinți (sau viceprim-miniștri) ai guvernelor. Sarcinile sale constau în coordonarea aplicării recomandărilor și hotărîrilor adoptate de sesiunile Consiliului și în îndrumarea activității organelor din subordinea sa: secretariatul și comisiile permanente.

Comisiile permanente sînt create de Sesiunile Consiliului în scopul de-a analiza și identifica posibilitățile de dezvoltare a colaborării în domeniile în care funcționează, făcînd propuneri în acest sens organului superior, — Comitetul Executiv. Sînt două categorii de comisii: pe probleme de sinteză (statistică, valutar-financiară etc.) și pe ramuri sau domenii de activități (petrol și gaze, siderurgie, metalurgie neferoasă, construcția de mașini, chimie, agricultură etc.).

Secretariatul este un organ executiv administrativ.

C.A.E.R.-ul, ca organizație economică internațională cu caracter interguvernamental, funcționează pe baza unui statut și a altor documente adoptate în comun de către țările membre. Statutul C.A.E.R., în primul său articol, prevede că această organizație are drept scop să contribuie, prin unirea și coordonarea eforturilor membrilor săi, la *„dezvoltarea planificată a economiei naționale, accelerarea progresului economic și tehnic în aceste țări, ridicarea nivelului de industrializare a țărilor cu o industrie mai puțin dezvoltată, creșterea neîntreruptă a productivității muncii și creșterea neabătută a bunăstării popoarelor din țările membre"*.

Țările membre ale C.A.E.R. au convenit unanim să așeze întreaga activitate a Consiliului, ca și ansamblul raporturilor lor reciproce, pe principiile egalității depline în drepturi, respectării suveranității, intereselor naționale, independenței și neamestecului în trebu-

rile interne, al avantajului reciproc și întrajutorării tovărășești.

Viața a arătat că respectarea riguroasă a acestor principii oferă cadrul cel mai favorabil pentru o colaborare rodnică, în forme variate și complexe, asigură dezvoltarea unor relații democratice, posibilitatea pentru fiecare țară membră de a participa activ, în condiții de deplină egalitate, la organizarea și desfășurarea colaborării reciproce.

Natura relațiilor pe care le exprimă și principiile pe care se bazează imprimă C.A.E.R.-ului o serie de trăsături distinctive.

În primul rînd, el este o organizație cu caracter interguvernamental deosebindu-se, astfel, de organizațiile supranaționale sau suprastatale care se creează în capitalismul contemporan.

În al doilea rînd, în ce privește modalitățile de lucru, s-a convenit de la început că hotărîrile se adoptă numai cu acordul țărilor interesate membre ale Consiliului; în problemele economice C.A.E.R. adoptă recomandări. Hotărîrile în probleme procedurale și recomandările se aplică de către fiecare țară prin hotărîri corespunzătoare ale organelor de partid și de stat din țările membre.

În al treilea rînd, în spiritul principiilor prevăzute în Statut și în Programul complex, țările membre ale C.A.E.R. au stabilit ca activitatea în cadrul Consiliului să se desfășoare pe baza liberului consimțămînt deplin — potrivit căruia statele membre participă la acele acțiuni de cooperare care prezintă interes pentru ele. În acest spirit, are o valoare principială prevederea din Programul complex potrivit căreia cooperarea economică între țările membre ale C.A.E.R. nu este însoțită de crearea de organe supranaționale, nu afectează problemele planificării interne, ale activității financiare și de gestiune economică ale țărilor membre.

În al patrulea rînd, C.A.E.R. este o organizație cu caracter deschis, care nu urmărește izolarea față de țările terțe nici în ansamblu, ca organizație, și nici a țărilor membre. Partidul Comunist Român s-a pronunțat pentru găsirea de modalități și forme prin care să se atragă și alte țări socialiste la activitatea C.A.E.R.

Viața a infirmat teza privitoare la existența în lume a economiei mondiale capitaliste și a unei economii mondiale socialiste opuse și care se dezvoltă în mod paralel. Țările socialiste nu pot să facă abstracție de diviziunea internațională a muncii trebuind să participe activ la aceasta, în conformitate cu interesele și posibilitățile fiecăreia.

În cei peste 30 de ani de existență, C.A.E.R. și-a dezvoltat și diversificat activitatea cuprinzînd un număr tot mai mare de domenii și ramuri ale economiei, științei și tehnicii. În acest context un moment deosebit îl constituie adoptarea, la cea de-a XXV-a Sesiune ținută în 1971 la București, a „Programului complex al adîncirii și perfecționării în continuare a colaborării și dezvoltării integrării economice socialiste a țărilor membre ale C.A.E.R.", care prevede un ansamblu de acțiuni de cooperare multilaterală între statele membre pe termen lung. Programul conține principiile fundamentale, metodele și formele conlucrării reciproce care își mențin în continuare întreaga valoare, asigurînd cadrul necesar intensificării și creșterii eficienței formelor și raporturilor de colaborare dintre țările membre.

România, ca una dintre țările membre fondatoare, a participat și participă activ la activitatea C.A.E.R. Aceasta și-a găsit concretizarea în creșterea continuă a volumului schimburilor economice cu celelalte țări membre. Totodată, țara noastră a diversificat formele de colaborare cu celelalte țări membre ale Consiliului, prin convenirea unor forme complexe de cooperare; de exemplu, România participă la circa 250 acorduri multilaterale de cooperare și specializare în diferite domenii de activitate. De asemenea, țara noastră și-a adus contribuția la eforturile pentru perfecționarea și creșterea eficienței

activității acestei organizații, astfel încît ea să-și îndeplinească în condiții corespunzătoare obiectivele și atributele stabilite prin statut. În legătură cu perfecționarea formelor de cooperare și colaborare, partidul nostru a precizat că acestea trebuie să fie subordonate obiectivelor fundamentale ale colaborării — dezvoltarea forțelor de producție în fiecare țară și egalizarea nivelurilor de dezvoltare a țărilor membre ale Consiliului. Experiența a arătat necesitatea ca în cursul colaborării să se asigure întărirea rolului planului național unic în dezvoltarea economico-socială a fiecărei țări, creșterea rolului conducător al partidului și a rolului statului în conducerea și planificarea propriei economii naționale, în dezvoltarea proprietății socialiste, unică și indivizibilă, a fiecărui popor.

Colaborarea în domeniul activității de planificare reprezintă un domeniu important al colaborării între țările membre ale C.A.E.R. Scopul ei constă în evidențierea și folosirea la maximum a avantajelor economice și politice ale socialismului. În condițiile actuale, colaborarea în domeniul planificării cuprinde următoarele direcții și forme mai importante: coordonarea planurilor cincinale de dezvoltare a economiilor naționale; adoptarea de programe speciale de cooperare pe termen lung; elaborarea de prognoze în cele mai importante domenii ale economiei; schimbul de experiență între țările membre ale C.A.E.R. cu privire la perfecționarea sistemelor de planificare și conducere a economiilor naționale etc.

Coordonarea planurilor de dezvoltare economică este forma principală de colaborare. Promovarea ei oferă o serie de avantaje, dintre care, mai importante, sînt următoarele: a) evidențierea din timp a principalelor probleme care se pun în fața dezvoltării economice a țărilor și stabilirea căilor prin care ele pot fi soluționate la nivelul colaborării economice și tehnico-științifice reciproce; b) găsirea și mobilizarea de noi surse ale creșterii economice în țările membre prin coordonarea eforturilor de dezvoltare economică; c) convenirea și stabilirea din timp, prin acorduri și alte înțelegeri bi- și multilaterale, a livrărilor reciproce de produse etc.

Înfăptuirea coordonării planurilor de dezvoltare economică a țărilor membre ale C.A.E.R. nu înseamnă că între țările membre se elaborează un plan unic. Planificarea economică a fiecărei țări este o chestiune internă, un atribut fundamental al suveranității naționale a fiecărui stat socialist. De altfel, acțiunea de coordonare presupune existența economiilor naționale ca entități ce se planifică de sine stătător, a planurilor naționale de dezvoltare a activității economice și sociale.

Între țările membre ale C.A.E.R. se folosesc, de asemenea, și alte forme de colaborare economică, cum sînt: *specializarea și cooperarea în producție; crearea de către țările interesate a unor organizații economice internaționale; colaborarea tehnico-științifică; colaborarea în domeniul financiar-valutar; comerțul exterior ș.a.*

În acest cadru menționăm o serie de organizații economice convenite între țările membre ale C.A.E.R. Astfel, țările membre au semnat în 1963 o convenție pentru constituirea „Parcului comun de vagoane", menită să dezvolte colaborarea în domeniul transporturilor feroviare. Parcul cuprinde peste 100 000 vagoane, proprietatea țărilor participante, vagoanele fiind folosite pe bază de reciprocitate. Organizația este condusă de un consiliu format din reprezentanții tuturor țărilor participante și adoptă hotărîri pe bază de unanimitate. Șase țări socialiste membre ale C.A.E.R. (România, Polonia, U.R.S.S., Cehoslovacia, R.D. Germană și Ungaria) și-au interconectat sistemele energetice naționale, livrîndu-și reciproc energie electrică. În 1964 a fost înființată Banca Internațională pentru Colaborarea Economică (B.I.C.E.), cu scopul de a efectua decontări între membri, iar în 1972 a început să funcționeze Banca Interna-

ţională de Investiţii. De asemenea, au fost înfiinţate organizaţii de colaborare şi cooperare în domeniile chimiei de mic tonaj („Interchim"), al siderurgiei („Intermetal") etc., precum şi uniuni economice internaţionale de colaborare ca „Intertextilmaş", „Interatomergo" şi „Interchimfibre", ultima cu sediul în România.

Problemele pe care le ridică dezvoltarea economiilor naţionale, situaţia economică şi politică internaţională complicată, fenomenele de criză economică mondială determină necesitatea ca ţările membre ale C.A.E.R. să caute modalităţi şi soluţii concrete de extindere a schimburilor economice, a colaborării economice reciproc avantajoase.

În acest sens, Consfătuirea economică la nivel înalt a ţărilor membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, ţinută în luna iunie 1984, a adoptat „Declaraţia cu privire la direcţiile principale ale dezvoltării şi adîncirii în continuare a colaborării economice şi tehnico-ştiinţifice între ţările membre ale C.A.E.R.", precum şi alte documente. Apreciind rezultatele Consfătuirii economice la nivel înalt, la care delegaţia României a fost condusă de tovarăşul **Nicolae Ceauşescu**, Comitetul Politic Executiv a subliniat că prin documentele şi hotărîrile adoptate, prin direcţiile de activitate şi principiile afirmate, Consfătuirea a deschis perspectiva ridicării la un nivel superior a colaborării şi conlucrării reciproc avantajoase, în cadrul C.A.E.R., atît pe plan bilateral, cît şi multilateral, în interesul dezvoltării mai accentuate a economiilor naţionale ale ţărilor membre, al creşterii forţei şi prestigiului socialismului pe arena mondială.

România va participa activ la dezvoltarea pe mai departe a colaborării şi cooperării economice între ţările membre ale C.A.E.R. Caracterizînd această coordonată a politicii externe a ţării noastre, în Raportul la Congresul al XIII-lea al partidului, tovarăşul **Nicolae Ceauşescu** a subliniat: *„România va acţiona cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea înţelegerilor privind perfecţionarea activităţii CAER-ului, dezvoltarea schimburilor economice şi cooperării în producţie. Vom participa activ la coordonarea planurilor, la specializarea în producţie şi la activitatea de cercetare ştiinţifică şi tehnică comună, astfel încît CAER-ul să aibă un rol tot mai important în dezvoltarea economico-socială a ţărilor membre, în edificarea socialismului şi comunismului, în ridicarea bunăstării popoarelor noastre"* [1].

În vederea dezvoltării colaborării economice între ţările membre sînt avute în vedere o serie de direcţii principale. *În primul rînd, extinderea colaborării economice trebuie să conducă la amplificarea schimburilor reciproce de mărfuri.* Deşi schimburile ţării noastre cu celelalte ţări membre ale C.A.E.R. au crescut, volumul actual al acestora nu reflectă pe deplin posibilităţile reale ale economiilor noastre. De aceea, România militează pentru ca în cadrul coordonării planurilor şi al adoptării acordurilor comerciale pe termen lung să se majoreze mai mult livrările reciproce, astfel încît să se asigure într-o măsură mai mare nevoile de produse de bază, maşini şi utilaje, alte produse necesare.

Dezvoltarea economică a ţărilor membre necesită asigurarea unor cantităţi sporite de materii prime şi resurse energetice, prin mobilizarea propriilor resurse şi prin intensificarea colaborării reciproce, astfel încît să fie soluţionată problema materiilor prime şi combustibililor pentru toate ţările membre ale C.A.E.R. Pentru România această problemă are o importanţă deosebită atît datorită consumului de energie primară pe locuitor mult mai mic decît consumu mediu pe ansamblul ţărilor membre, cît şi faptului că România îşi satisface, în cadrul colaborării reciproce, necesarul de asemenea produse într-o măsură substanţial mai mică decît celelalte ţări membre ale consiliului. De aceea,

---

[1] **Nicolae Ceauşescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică Bucureşti, 1984, p. 25.

extinderea colaborării economice trebuie, în al doilea rînd, să contribuie la creșterea gradului de asigurare pentru toate țările, a necesarului de materii prime și resurse energetice, îndeosebi de petrol, gaze, cărbuni, materii prime de bază etc. prin convenții pe termen lung care să prevadă unirea eforturilor țărilor interesate în vederea atragerii în circuitul economic de noi resurse naturale pentru satisfacerea mai bună și stabilă a necesarului țărilor membre în aceste domenii importante.

În al treilea rînd, un domeniu important al dezvoltării colaborării îl reprezintă *intensificarea specializării și cooperării în producție, în ramurile de bază ale industriei și în mod deosebit în ramurile de vîrf ale economiei.* În concepția noastră specializarea și cooperarea în producție sînt chemate să contribuie la soluționarea unor probleme importante ale dezvoltării cum sînt: asigurarea progresului tehnico-științific, diversificarea producției, ridicarea nivelului tehnic și calitativ al produselor, obținerea unor tipuri de mașini, utilaje și echipamente necesare programelor de investiții, reducerea importurilor nejustificate cu plată în devize convertibile, valorificarea la un nivel superior a resurselor materiale și de muncă, impulsionarea mai puternică a exportului de mașini și utilaje. România este interesată în promovarea specializării și cooperării atît în fabricarea de produse finite, cît și de componente, piese și subansamble pe baza unor înțelegeri de lungă durată, în care să fie reglementate toate problemele de la cercetare și aprovizionare pînă la desfacerea producției.

O direcție importantă a colaborării o reprezintă, în al patrulea rînd, promovarea mai largă a progresului tehnico-științific, ca factor de bază al modernizării economiilor naționale. În acest sens, conform măsurilor convenite la Consfătuirea economică la nivel înalt, a fost elaborat în comun „Programul complex al progresului tehnico-științific al țărilor membre ale C.A.E.R. pînă în anul 2000" *. Prin acest Program s-au stabilit unele acțiuni privind crearea și utilizarea de tehnici și tehnologii principial noi, realizabile prin concentrarea eforturilor țărilor membre C.A.E.R. și prin organizarea unei strînse colaborări complexe orientate în cinci direcții prioritare:

— electronizarea economiei naționale; se vizează asigurarea largă a tuturor sferelor producției și vieții sociale cu cele mai moderne mijloace ale tehnicii de calcul, ca bază a creșterii cardinale a productivității muncii, economisirii resurselor, a materialelor și energiei, accelerării progresului tehnico-științific, reducerii substanțiale a duratei cercetărilor științifice, restructurării calitative a sferei neproductive;

— automatizarea complexă, avînd ca scop automatizarea pe scară largă a ramurilor economiei naționale, incluzînd crearea și asimilarea de producții automatizate, roboți industriali, echipamente automatizate cu sisteme de comandă încorporate, utilaje de precizie, tehnică de măsurare de înaltă precizie etc.;

— dezvoltarea accelerată a energeticii nucleare în scopul restructurării calitativ superioare a sectoarelor energetice ale țărilor membre;

— noi materiale și tehnologii de producere și prelucrare a acestora; materiale rezistente la coroziune și radiații, la temperaturi înalte, la uzură ș.a.;

— dezvoltarea accelerată a biotehnologiei, vizîndu-se prevenirea și vindecarea eficientă a bolilor grave ale populației, creșterea considerabilă a resurselor alimentare, îmbunătățirea asigurării economiilor naționale cu materii prime, asimilarea de surse noi regenerabile de energie, dezvoltarea producțiilor fără deșeuri și reducerea influențelor dăunătoare asupra mediului natural ambiant.

Corespunzător Programului, țările membre C.A.E.R. au hotărît ca pe di-

---

* Vezi „Scînteia" din 20 decembrie 1985.

rețiile prioritare stabilite să încheie convenții și acorduri concrete, să-și coreleze planurile economice și să facă un larg schimb reciproc de informație științifică.

Apreciind însemnătatea acestui program, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** sublinia la Ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 27 decembrie 1985, că „*... ne propunem să acordăm un anumit număr de teme și să participăm aproape la toate temele avute în vedere. Avem, pentru aceasta, o bază corespunzătoare, avem forțe de cercetare — și sîntem interesați să participăm la realizarea acestora tocmai în vederea înfăptuirii hotărîrilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului, a programelor noastre în domeniul cercetării*".

Un rol important îl are, de asemenea, *extinderea colaborării economice în domeniul agriculturii și al alimentației, îmbunătățirea structurilor și mecanismelor producției, soluționarea în comun a problemelor progresului tehnico-științific în aceste domenii*. Prezintă interes faptul că s-a convenit de către țările membre dezvoltarea și perfecționarea bazei tehnico-materiale a agriculturii și industriei alimentare, în scopul îmbunătățirii aprovizionării și satisfacerii în condiții mai bune a cerințelor de consum al populației.

Sporirea substanțială a schimburilor economice și ridicarea la un nivel mai înalt a colaborării și conlucrării economice pe bază de acorduri de lungă durată, care conferă stabilitate și perspectivă conlucrării dintre țările socialiste membre ale C.A.E.R., asigură acestora largi posibilități de valorificare la un nivel superior a potențialului de care dispun economiile lor naționale în plină dezvoltare.

4. Egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste

Conceptul de egalizare a nivelului de dezvoltare economică

Socialismul a apărut într-o lume în care decalajele economice dintre națiuni constituie o trăsătură dominantă. Generate de capitalism și de ordinea economică internațională creată de acesta, decalajele economice diferențiază puternic și actualele țări socialiste.

În aceste condiții, misiunea istorică a socialismului a fost și este, pe de o parte, să înlăture exploatarea pe plan național și internațional, iar pe de altă parte, să creeze cadrul necesar pentru lichidarea decalajelor economice moștenite. Partidul Comunist Român consideră că *socialismul, atît ca mod de organizare a societății, cît și ca model de relații între țări, își relevă superioritatea în modul cel mai concludent, demonstrînd că este singura cale pentru lichidarea urmărilor subdezvoltării, a fenomenului inegalității între state, pentru progresul multilateral și armonios al tuturor națiunilor lumii.*

Apropierea și egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste constituie un proces istoric obiectiv. În înfăptuirea lui sînt interesate toate țările socialiste în vederea folosirii cît mai eficiente a potențialului lor economic și promovarea colaborării reciproc avantajoase atît pentru țările mai puțin dezvoltate, cît și pentru cele înaintate sub raport economic.

Conținutul procesului de egalizare constă în lichidarea decalajelor economice moștenite, prin ridicarea țărilor socialiste mai puțin dezvoltate la nivelurile economice ale celor avansate, în condițiile dezvoltării tuturor țărilor socialiste.

Înfăptuirea procesului de egalizare presupune o serie de cerințe în legătură mai ales cu: a) sfera de cuprindere

a procesului; b) ritmul creşterii economice; c) factorii interni şi externi ai egalizării. Astfel, *egalizarea cuprinde, înainte de toate, sfera producţiei materiale.* Ea nu înseamnă lichidarea oricăror deosebiri dintre ţările socialiste, ci numai *a celor esenţiale între nivelurile şi structurile economice*, existente în domeniul producţiei materiale şi reflectate în nivelul de trai al populaţiei. Aceste deosebiri se exprimă prin diverşi indicatori sintetici de nivel şi structură economică. Din prima categorie fac parte indicatorii valorici şi fizici calculaţi pe locuitor, cum ar fi: venitul naţional, producţia industrială şi agricolă, producţia la principalele produse pe locuitor. Din a doua categorie fac parte indicatori ca: ponderea diverselor ramuri şi subramuri industriale în totalul producţiei, structura fondului de consum etc.

O altă cerinţă a egalizării o constituie ritmul creşterii economice. Este necesar ca, pe de o parte, ţările socialiste mai puţin dezvoltate din punct de vedere economic să realizeze ritmuri mai înalte de creştere economică în comparaţie cu celelalte ţări socialiste, iar, pe de altă parte, ca toate ţările socialiste să realizeze ritmuri mai ridicate de dezvoltare economică decît ţările capitaliste. Numai astfel înfăptuirea egalizării se poate îmbina organic cu rezolvarea celei mai importante sarcini economice a socialismului: asigurarea unei productivităţi a muncii sociale superioare capitalismului.

O imagine concretă asupra ritmurilor de creştere economică, precum şi asupra decalajului dintre ţările membre ale C.A.E.R., rezultă din tabelul 12.

TABELUL 12

Ritmurile medii anuale de creştere economică şi evoluţia decalajului relativ între ţările membre ale C.A.E.R.

Ţările membre ale C.A.E.R.	Ritm mediu anual de creştere în perioada 1961—1983		Venitul naţional pe locuitor, faţă de R.D.G. = 100	
	Venitul naţional	Producţia industrială	1950	1979
Bulgaria	8,1	10,6	52	72
Cehoslovacia	5,1	6,9	150	91
R.D.G.	6,4	7,3	100	100
Polonia	5,3	8,4	83	63
România	8,8	11,6	42	72
U.R.S.S.	7,1	8,2	100	87
Ungaria	5,4	6,8	103	66

Aşa cum rezultă din tabel, ţările socialiste europene care au pornit de la un nivel mai scăzut de dezvoltare au înregistrat o dinamică superioară a producţiei sociale, ceea ce le-a permis să reducă decalajele faţă de ţările mai dezvoltate. Asemenea schimbări pozitive au avut loc şi în domeniul structurii producţiei sociale, pe baza industrializării realizîndu-se o apropiere a ţărilor socialiste membre ale C.A.E.R.

Aceeaşi tendinţă de apropiere se observă şi la producţia pe locuitor la produse de bază ale industriei, ca: energie electrică, oţel, produse chimice, încălţăminte, zahăr ş.a. Astfel, în cazul României, producţia pe locuitor a unor produse industriale importante, cum sînt: oţelul, fibrele şi firele chimice, încălţămintea, textilele ş.a., s-a apropiat sensibil — şi în unele cazuri s-a distanţat — de nivelul realizat de ţările socialiste dezvoltate. De exemplu, în anul 1983, producţia de oţel pe locuitor era de 558 kg în ţara noastră, 316 kg în Bulgaria, 975 kg în Ceho-

slovacia, 432 kg în R. D. Germană, 446 kg în Polonia, 338 kg în Ungaria și 558 kg în U.R.S.S. La fibre și fire chimice România realiza 7,6 kg pe locuitor, față de 11,3 kg în Bulgaria, 12 kg în Cehoslovacia, 18,3 kg în R.D. Germană, 6,3 kg în Polonia, 2,5 kg în Ungaria și 5 kg în U.R.S.S.

Cu toate acestea, între țările socialiste există încă diferențe importante în ce privește dezvoltarea forțelor de producție, productivitatea muncii și nivelul de trai. Astfel, în 1983, producția de energie electrică pe locuitor (în kWh) era de 4770 în Bulgaria, 4948 în Cehoslovacia, 6284 în R. D. Germană, 2885 în Iugoslavia, 3440 în Polonia, 3115 în România, 2400 în Ungaria și 5203 în U.R.S.S. Diferențe importante se păstrează, de asemenea, la o serie de produse ale industriei construcțiilor de mașini, mai ales în unele domenii ale tehnicii moderne. Aceste diferențe au proporții foarte mari dacă în analiza comparativă sînt luate toate țările socialiste. Iată de ce apropierea și egalizarea nivelurilor de dezvoltare trebuie să constituie, în continuare, un obiectiv esențial al colaborării și cooperării economice dintre țările socialiste.

Factorii egalizării nivelurilor de dezvoltare

Viața demonstrează că egalizarea se transformă în realitate nu de la sine ci prin intermediul acțiunii conștient, a statelor socialiste. Ea devine realitate prin acțiunea corelată a factorilor ne terni și externi ai creșterii economice,- conjugați cu factorii proprii procesului de egalizare.

Rolul hotărîtor în această privință îl joacă mobilizarea la maximum a resurselor proprii ale țărilor care au pornit de la un nivel mai scăzut de dezvoltare, alocarea unei cote mai mari pentru acumulare și folosirea cu eficiență ridicată a potențialului productiv în vederea asigurării unor ritmuri mai ridicate de creștere. Se înțelege de la sine că industrializarea socialistă și, pe baza ei, modernizarea tehnică și structurală a întregii economii naționale devin factori decisivi în lichidarea decalajelor economice între țări.

Pentru factorii externi, o importanță deosebită revine colaborării economice internaționale care, prin avantajele sale, trebuie să joace rolul unui factor de creștere economică însoțită de egalizarea nivelurilor economice între țări. De exemplu, crearea pentru țările mai slab dezvoltate a unor facilități în asigurarea materiilor prime, energiei și combustibilului necesare, în accesul nemijlocit la tehnologiile moderne, la piețele externe și la acțiunile de specializare și cooperare în producție, asigurarea de condiții cu dobîndă normală sau mai redusă etc. sînt măsuri în stare să contribuie la egalizarea nivelurilor de dezvoltare economică a țărilor socialiste. În împrejurările actuale ale economiei mondiale în care persistă consecințele relațiilor internaționale de dominație și inegalitate impuse de imperialism, apropierea și egalizarea nivelurilor de dezvoltare a țărilor socialiste sînt de natură să demonstreze superioritatea socialismului în organizarea relațiilor economice, capacitatea noii orînduiri de a asigura progresul general al națiunilor. Totodată, prin aceasta se creează posibilități mai largi pentru lărgirea cooperării economice reciproce dintre țările socialiste.

PARTEA A DOUA

Capitalismul contemporan

18

EVOLUȚIA CAPITALISMULUI. NOUA FAZĂ A CRIZEI SISTEMULUI CAPITALIST

Ca urmare a dezvoltării producției de mărfuri capitaliste și a acumulării capitalului, a descoperirilor tehnico-științifice care au dus la perfecționarea mijloacelor de muncă, are loc în prima jumătate a secolului al XIX-lea extinderea revoluției industriale în principalele țări ale Occidentului european, creîndu-se astfel baza tehnică adecvată modului de producție capitalist. Prin aceasta capitalismul a repurtat victoria asupra modurilor de producție precedente, și-a subordonat întreaga producție socială pe plan național, și-a extins dominația pe plan mondial. Ca mod de producție constituit, capitalismul cunoaște o evoluție istorică bazată pe unitatea și contradicțiile dintre forțele de producție și relațiile de producție burgheze. Transformarea plusvalorii în capital, acumularea de mijloace de producție în vederea sporirii plusvalorii accelerează dezvoltarea forțelor de producție care se lovește de limitele înguste ale relațiilor de producție capitaliste.

1. Stadiile dezvoltării capitalismului

Capitalismul parcurge în evoluția lui istorică două stadii de dezvoltare: stadiul *dominației liberei concurențe* și stadiul *monopolist* sau *imperialist* *.

Ceea ce dă unitate de conținut tuturor stadiilor și fazelor pe care le parcurge capitalismul este păstrarea esenței acestui mod de producție: exploatarea muncii salariate de către capital; începutul unui nou stadiu este marcat de fiecare dată de transformări calitative în ansamblul formelor de manifestare și de funcționare a relațiilor de producție, de apariția unor noi caracteristici.

Stadiul dominației liberei concurențe

Capitalismul liberei concurențe este stadiul în care s-a făurit și consolidat baza tehnico-materială a modului de producție capitalist, relațiile de producție capitaliste aflîndu-se în plină expansiune, pe temelia proprietății capitaliste individuale și a concurenței relativ neîngrădite dintre întreprinderile particulare.

Pe primele trepte, organizarea muncii și a exploatării forței de muncă s-au

* Schema evoluției stadiale a capitalismului reflectă numai *principalele tendințe* care s-au manifestat în istoria orînduirii capitaliste, făcînd abstracție de multitudinea de particularități social-economice și politice care au caracterizat o țară sau alta. Astfel o serie de state nu au parcurs toate stadiile și fazele evoluției capitaliste. De exemplu, la începutul secolului al XX-lea, cînd capitalismul monopolist se instaurase ca stadiu distinct în cele mai dezvoltate țări sub raport economic, alte țări — printre care și România — se aflau în prima fază a dezvoltării capitaliste.

realizat prin *cooperația capitalistă simplă* și *manufactura capitalistă* *.

Manufactura capitalistă a pregătit condițiile pentru trecerea la *mașinism*, la *marea industrie* care a imprimat capitalismului un impuls deosebit, introducînd elemente noi în interacțiunea dintre forțele de producție și relațiile de producție, și a dezvoltat modul de producție capitalist. **K. Marx** arăta că trecerea de la manufactură la fabrică a marcat o revoluție tehnică profundă, o accentuare și lărgire a tuturor laturilor sumbre ale capitalismului și, totodată, socializarea în masă a muncii de către capitalism.

Industria mașinistă a creat baza tehnico-materială a capitalismului și a făcut ca libera concurență să devină trăsătura dominantă, caracteristică acestui stadiu al capitalismului. La realizarea producției participau numeroase întreprinderi capitaliste care urmăreau, fiecare în parte, un profit cît mai mare. Goana după profit adîncea exploatarea capitalistă și determina migrarea capitalurilor spre ramurile și produsele cele mai rentabile. Proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție făcea ca legile economice să acționeze spontan, stihinic. Concurența reprezenta fundamentul mecanismului economic capitalist; ea decurgea în mod obiectiv din producția de mărfuri bazată pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție și exprima modul specific în care se desfășura lupta dintre producătorii de mărfuri pentru condiții avantajoase de producție și de vînzare a mărfurilor. Concurența dintre producătorii de mărfuri din interiorul ramurii determina *valoarec lor socială* **, iar concurența dintre ramurile economice, formarea *ratei mijlocii a profitului* ***.

Concurența acționa în strînsă legătură cu toate legile economice obiective ale modului de producție capitalist, și în primul rînd cu *legea economică fundamentală — legea plusvalorii*, despre care **K. Marx** scria că este *„...legea absolută a acestui mod de producție“*[1].

Creșterea gradului de exploatare a muncitorilor salariați și concurența au dus la *acumularea capitalistă*, adică la transformarea unei părți din plusvaloare în capital. Ca urmare, avea loc sporirea volumului capitalului individual, proces denumit *concentrarea capitalului*. Întreprinderile capitaliste care dispuneau de capitaluri mari puteau să exploateze mai mulți salariați, acumulau mai mult și erau mai puternice în lupta de concurență. În felul acesta a luat naștere *centralizarea capitalului*, adică sporirea volumului capitalului fie prin unirea mai multor capitaluri într-unul singur, fie prin înghițirea capitalurilor mici și mijlocii de către marele capital.

Progresul forțelor de producție a dus la adîncirea procesului de concentrare și centralizare a producției și a capitalului, la socializarea capitalistă a muncii, care — ca și toate celelalte procese și fenomene ale capitalismului — lua

---

* *Cooperația capitalistă simplă* este acea formă de organizare a producției în care capitalistul individual exploatează sistematic munca unui anumit număr de muncitori salariați, care aveau toți aceeași meserie și fiecare execută produsul în întregime.

Manufactura capitalistă este o formă de organizare a producției în care exploatarea muncii salariate se bazează pe diviziunea internă a muncii și pe munca manuală.

** *Valoarea socială* este determinată de timpul de muncă cheltuit în condițiile de producție existente, normale din punct de vedere social, cu media socială de îndemînare și intensitate a muncii. Ea se măsoară cu ajutorul timpului de muncă socialmente necesar.

*** *Rata mijlocie a profitului* este raportul între masa totală de plusvaloare produsă de întreaga clasă muncitoare și capitalul total investit de clasa capitaliștilor, indiferent de ramura economică; ea determină ca la un capital egal ca mărime să se obțină un profit egal, chiar dacă rata plusvalorii diferă de la o ramură de producție la alta.

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 23, Editura Politică, București, 1966, p. 628.

naștere și se desfășura, în principal, pe baza legii plusvalorii.

O dată cu socializarea capitalistă a muncii s-a accentuat și însușirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii. A luat naștere, astfel, *contradicția fundamentală a modului de producție capitalist* și anume contradicția dintre caracterul social al producției și forma privat-capitalistă de însușire a rezultatelor muncii.

Incompatibilitatea caracterului social al procesului de producție cu forma capitalistă de proprietate în cadrul și prin intermediul căreia s-a dezvoltat se manifestă tot mai des și mai violent. Izvor al dezvoltării modului de producție capitalist, contradicția fundamentală s-a transformat treptat în cauza unor conflicte profunde. Așadar, producția capitalistă a dezvoltat ea însăși factorii propriei sale pieiri. S-au creat, astfel, premisele pentru trecerea capitalismului la un nou stadiu.

Stadiul dominației monopoliste

Caracteristica fundamentală a acestui stadiu este înlocuirea dominației liberei concurențe cu *dominația monopolurilor*.

V.I. Lenin arată că stadiul dominației monopolurilor sau imperialismul se caracterizează prin următoarele *trăsături economice fundamentale*:

— concentrarea producției, concentrarea și centralizarea capitalului, care au atins o treaptă de dezvoltare atît de înaltă încît au creat monopolurile;

— contopirea capitalului bancar cu cel industrial și formarea, pe baza acestui „capital financiar", a oligarhiei financiare;

— exportul de capital capătă, în comparație cu exportul de mărfuri, o însemnătate deosebit de mare;

— formarea de uniuni monopoliste internaționale ale capitaliștilor, care împart între ele lumea;

— terminarea împărțirii teritoriale a lumii între cele mai mari puteri capitaliste și lupta pentru reîmpărțirea ei.

Imperialismul este o continuare a trăsăturilor esențiale ale capitalismului, un stadiu al acestuia. În imperialism nu dispar, ci devin mai ascuțite toate contradicțiile capitalismului.

Apariția monopolurilor ca urmare a concentrării și centralizării capitalului este *o lege a stadiului imperialist al capitalismului*. În acest stadiu se maturizează condițiile pentru apariția monopolurilor și instaurarea dominației lor.

Monopolul capitalist reprezintă o întreprindere capitalistă foarte mare, sau o uniune de întreprinderi capitaliste, care concentrează o parte atît de mare a producției și desfacerii unei anumite mărfi, sau controlează o parte din activitatea economică, încît are posibilitatea să îngrădească libera concurență, să domine piața, să impună prețuri de monopol și să obțină profituri ridicate de monopol.

Dominația monopolurilor constituie esența economică a imperialismului, ea își pune amprenta asupra întregii vieți economice, politice și ideologice a țărilor capitaliste. Dominația monopolurilor stă la baza celorlalte trăsături fundamentale ale imperialismului. Ea explică modificările care au loc în forma de manifestare a legilor economice ale capitalismului. Dominația monopolurilor determină schimbări și în suprastructura societății burgheze, îndeosebi în suprastructura politică.

Dominația monopolurilor intensifică acțiunea concentrării și centralizării capitalurilor în industrie, precum și în celelalte ramuri economice, inclusiv în domeniul bancar. Se formează mari bănci monopoliste, care capătă un nou și puternic rol economic, deosebit de acela pe care-l jucau băncile în stadiul premonopolist. Iau naștere noi tipuri de legături între bănci și industrie, transporturi, comerț etc., capitalul monopolist bancar contopindu-se cu capitalul monopolist din aceste ramuri. Concomitent are loc și fenomenul in-

naștere și se desfășura, în principal, pe baza legii plusvalorii.

O dată cu socializarea capitalistă a muncii s-a accentuat și însușirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii. A luat naștere, astfel, *contradicția fundamentală a modului de producție capitalist* și anume contradicția dintre caracterul social al producției și forma privat-capitalistă de însușire a rezultatelor muncii.

Incompatibilitatea caracterului social al procesului de producție cu forma capitalistă de proprietate în cadrul și prin intermediul căreia s-a dezvoltat se manifestă tot mai des și mai violent. Izvor al dezvoltării modului de producție capitalist, contradicția fundamentală s-a transformat treptat în cauza unor conflicte profunde. Așadar, producția capitalistă a dezvoltat ea însăși factorii propriei sale pieiri. S-au creat, astfel, premisele pentru trecerea capitalismului la un nou stadiu.

Stadiul dominației monopoliste

Caracteristica fundamentală a acestui stadiu este înlocuirea dominației liberei concurențe cu *dominația monopolurilor*.

V.I. Lenin arată că stadiul dominației monopolurilor sau imperialismul se caracterizează prin următoarele *trăsături economice fundamentale*:

— concentrarea producției, concentrarea și centralizarea capitalului, care au atins o treaptă de dezvoltare atît de înaltă încît au creat monopolurile;

— contopirea capitalului bancar cu cel industrial și formarea, pe baza acestui „capital financiar", a oligarhiei financiare;

— exportul de capital capătă, în comparație cu exportul de mărfuri, o însemnătate deosebit de mare;

— formarea de uniuni monopoliste internaționale ale capitaliștilor, care împart între ele lumea;

— terminarea împărțirii teritoriale a lumii între cele mai mari puteri capitaliste și lupta pentru reîmpărțirea ei.

Imperialismul este o continuare a trăsăturilor esențiale ale capitalismului, un stadiu al acestuia. În imperialism nu dispar, ci devin mai ascuțite toate contradicțiile capitalismului.

Apariția monopolurilor ca urmare a concentrării și centralizării capitalului este *o lege a stadiului imperialist al capitalismului*. În acest stadiu se maturizează condițiile pentru apariția monopolurilor și instaurarea dominației lor.

Monopolul capitalist reprezintă o întreprindere capitalistă foarte mare, sau o uniune de întreprinderi capitaliste, care concentrează o parte atît de mare a producției și desfacerii unei anumite mărfi, sau controlează o parte din activitatea economică, încît are posibilitatea să îngrădească libera concurență, să domine piața, să impună prețuri de monopol și să obțină profituri ridicate de monopol.

Dominația monopolurilor constituie esența economică a imperialismului, ea își pune amprenta asupra întregii vieți economice, politice și ideologice a țărilor capitaliste. Dominația monopolurilor stă la baza celorlalte trăsături fundamentale ale imperialismului. Ea explică modificările care au loc în forma de manifestare a legilor economice ale capitalismului. Dominația monopolurilor determină schimbări și în suprastructura societății burgheze, îndeosebi în suprastructura politică.

Dominația monopolurilor intensifică acțiunea concentrării și centralizării capitalurilor în industrie, precum și în celelalte ramuri economice, inclusiv în domeniul bancar. Se formează mari bănci monopoliste, care capătă un nou și puternic rol economic, deosebit de acela pe care-l jucau băncile în stadiul premonopolist. Iau naștere noi tipuri de legături între bănci și industrie, transporturi, comerț etc., capitalul monopolist bancar contopindu-se cu capitalul monopolist din aceste ramuri. Concomitent are loc și fenomenul în-

vers, de penetrare a capitalului monopolist industrial și din alte ramuri în băncile monopoliste. Pe baza acestei fuziuni apare o nouă categorie de capital — *capitalul financiar*. Se instaurează dominația unor mari grupuri financiare, a *oligarhiei financiare*.

Dominația monopolurilor și a capitalului financiar intensifică expansiunea capitalului dincolo de granițele naționale, în scopul valorificării mai avantajoase a capitalului în alte țări. Această expansiune se realizează, înainte de toate, prin exportul de capital.

Prin *export de capital* se înțelege transferul de capital peste graniță, sub formă de valori materiale și bănești, pentru a fi investit în diferite activități economice, în scopul obținerii profitului ridicat de monopol și a altor avantaje economice și politice. Exportul de capital devine un instrument de aservire economică a coloniilor, semicoloniilor, a tuturor țărilor slab dezvoltate.

Modificarea funcțiilor economice ale teritoriilor coloniale dezvoltă exportul de capital nu în dauna exportului de mărfuri, ci condiționîndu-se reciproc. Masa imensă de valoare și plusvaloare care apare în legătură cu exploatarea minereurilor din colonii este potențată prin aducerea și prelucrarea lor superioară în metropole. Intensificarea relațiilor economice externe a determinat o schimbare fundamentală între capitalul total avansat și masa valorii nou create, în favoarea acesteia din urmă

Imperiile coloniale, constituite în secolele XVI—XVIII (punctul culminant fiind atins în anii 1770 — ajunul războiului de independență al coloniilor engleze din America de Nord), capătă în imperialism o nouă *dimensiune economică*. În stadiile anterioare ale capitalismului, dezvoltarea economică a metropolelor se asigura prin jaf, importul de produse vegetale (tropicale în special) ieftine, pe baza unor schimburi neechivalente, cît și prin producția de metale prețioase, aur și argint. Ca urmare a dezvoltării capitalismului monopolist, lupta pentru posesiunea de colonii se intensifică în legătură cu atragerea în circuitul economic a bogatelor zăcăminte de țiței, cărbune, fier, cupru etc. (Pe timpul lui **Cristofor Columb** nimeni nu s-ar fi gîndit să aducă, de peste oceane, în Europa cărbune sau minereu de fier). Deci, imperiile coloniale nu se creează o dată cu capitalismul monopolist și nici lupta pentru reîmpărțirea posesiunilor coloniale nu începe acum. Esențială este atragerea în circuitul economic a bogățiilor naturale din aceste teritorii, în legătură cu marea dezvoltare a metalurgiei și energeticii și, în acest scop, intensificarea luptei pentru acapararea unor teritorii bogate în asemenea minereuri și lupta pentru reîmpărțirea lor.

Capitalismul ca sistem mondial, ca mod de producție, a intrat în stadiul său imperialist la sfîrșitul secolului trecut. Dar aceasta nu înseamnă că toate țările lumii au devenit imperialiste. Acest lucru este demonstrat de exemplul țării noastre. Afirmațiile unor istorici și economiști potrivit cărora România intrase la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist, sînt infirmate de analiza situației economico-sociale: procesul de concentrare și centralizare a producției și a capitalului făcuse abia primii pași și era departe de a avea un rol dominant în viața economică și politică a României; capitalul financiar se afla într-o formă incipientă; sistemul bancar și de credit era lovit puternic de marea finanță capitalistă internațională; România nu numai că nu exporta capital și nu participa la împărțirea pieței mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, făcea obiectul acestei împărțiri; monopolurile imperialiste își disputau locul pe piața românească, iar o parte însemnată a teritoriului țării noastre se afla încă sub ocupație străină. Mai mult, România a continuat să rămînă pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial o țară slab dezvoltată din punct de

vedere economic, cu un pronunțat caracter agrar, cu un nivel de trai scăzut al maselor muncitoare.

Capitalul străin a pătruns în România pe următoarele căi principale: a) prin *împrumuturi* acordate statului burghezo-moșieresc, care atrăgeau după sine concesiuni înrobitoare impuse României de către capitaliștii străini, și *credite* acordate băncilor, întreprinderilor industriale, comerciale etc.; b) prin *înființarea de bănci, de întreprinderi industriale, comerciale, de asigurări,* sau *participarea* la cele existente în țară.

Capitalul străin german, francez, englez, american, olandez a pătruns în România în condițiile unei înverșunate lupte între diferitele grupuri financiare străine, fiecare dintre ele urmărind să pună mîna pe pozițiile-cheie din economia națională, pentru a putea stoarce profituri cît mai mari prin exploatarea poporului nostru și a bogățiilor naționale. În ajunul primului război mondial, monopolurile engleze, belgiene, olandeze și americane dețineau 61,7% din întregul capital străin, iar capitaliștii germani și austro-ungari 36%.

În timpul primului război mondial, monopolurile germane și cele din imperiul habsburgic au trecut la o vastă acțiune de acaparare a industriei românești, în primul rînd a industriei petrolului, căutînd să înlăture capitalul anglo-francoamerican și altele. Teritoriul vremelnic ocupat a fost supus unui jaf violent, vast și sistematic. Monopolurile industriale și bancare au participat activ la alcătuirea acelui faimos „Wirtschaftsstab", pus sub ordinele guvernatorului militar, a cărui sarcină era „să se îngrijească din răsputeri de a ridica din România tot ceea ce poate fi ridicat". În felul acesta au fost acaparate zeci de mii de tone de mașini-unelte și metale neferoase, sute de mii de tone de lemn, sare, chimicale, alcool și alte produse, milioane de tone de petrol, produse cerealiere, furaje.

Jefuirea bogățiilor naționale a continuat cu aceeași înverșunare în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial. De exemplu, masivul împrumut de stabilizare, din 1929, de peste 100 de milioane de dolari (circa 17 miliarde lei), cînd după scăderea dobînzilor, comisioanelor etc. au intrat în țară doar 67 de milioane de dolari (aproximativ 15 miliarde de lei). Pentru garantarea împrumutului, veniturile din monopolurile statului au fost scoase din bugetul obișnuit într-o regie autonomă destinată să alimenteze restituirea. Monopolul chibriturilor, de exemplu, a fost concesionat unui trust suedez. Statul român a trebuit să accepte „consilieri" străini la Ministerul de Finanțe, la Banca Națională și la căile ferate.

Așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, *mai bine de 70 de ani, monopolurile imperialiste au luat din România zeci și zeci de miliarde de dolari. După unele calcule, cu mult peste 100 de miliarde de dolari, așa cum au luat de pe întreg cuprinsul globului.*

Analiza situației economico-sociale a României în perioada capitalismului prezintă o deosebită importanță teoretică și politică pentru înțelegerea procesului revoluționar în țara noastră și are, în același timp, o semnificație principială, subliniind necesitatea unei analize atente a situației interne și internaționale a fiecărei țări, evitînd o manieră șablonardă de apreciere a stadiului lor de dezvoltare.

După cum capitalismul premonopolist a cunoscut de-a lungul evoluției sale modificări profunde, înainte de toate tocmai în modul de producție, la fel și capitalismul imperialist nu rămîne într-o stare de împietrire; se produc transformări adînci care, fără să modifice esența economică și politică a imperialismului, ridică, totuși, o problematică nouă în prezent, comparativ cu începutul secolului, cu perioada interbelică sau cu anii imediat următori încheierii ultimului război mondial. În interiorul țărilor capitaliste dezvoltate dominația monopolurilor a căpătat noi dimensiuni cantitative și noi trăsături calitative (monopolurile transnaționale, integrarea etc.), iar extinderea funcțiilor economice ale statului face ca acesta să penetreze întreg mecanismul reproducției sociale; tendința subliniată de V.I. Lenin la timpul său — aceea de transformare a capitalismului în ca-

pitalism monopolist de stat — a devenit, în țările menționate, o realitate. Contextul internațional în care funcționează imperialismul contemporan este caracterizat prin aceea că, pe de o parte, politica imperialistă, colonialistă, de forță și dictat, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență și dominație, a intrat într-o etapă nouă, iar, pe de altă parte, acționează cu o putere crescîndă forțele antiimperialiste, se afirmă tot mai puternic voința popoarelor de a se dezvolta liber, stăpîne pe bogățiile lor naționale, pe destinele proprii, de a-și făuri viața așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară, de a conlucra pe bază de deplină egalitate, într-un climat de securitate și pace, de a făuri o nouă ordine economică internațională.

Locul istoric al imperialismului

Definind imperialismul ca stadiu monopolist al capitalismului, **V.I. Lenin** a surprins elementul său economic principal. El subliniază că *„...trebuie să fie definit altfel imperialismul, dacă avem în vedere nu numai noțiunile pur economice fundamentale (...), ci și locul istoric al acestui stadiu al capitalismului, în raport cu capitalismul în general..."* [1]. Prin urmare, noțiunea locului istoric al imperialismului este mai cuprinzătoare decît definirea stadiului monopolist al capitalismului, nu se limitează la aspectele de ordin economic, ci trebuie să țină seama și de schimbările în condițiile de desfășurare a luptei clasei muncitoare, de intensificarea tuturor contradicțiilor antagonice — economice și politice, de clasă și naționale — ale capitalismului.

Noțiunea locului istoric al imperialismului este strîns legată de criza sistemului capitalist. O asemenea legătură o impun legitățile și contradicțiile proprii imperialismului, întreaga sa evoluție de pînă acum, precum și tendințele care se conturează în prezent pe arena mondială. Locul istoric al imperialismului este oglindit de *raportul acestui stadiu față de capitalism, în general, și față de mersul ascendent al omenirii, în special.* Criza sistemului capitalist scoate în evidență *împrejurările istorice concrete, mecanismul intern și formele prin care locul istoric al imperialismului se manifestă ca stadiu de tranziție spre un sistem social-economic superior* (în sensul pregătirii condițiilor materiale și subiective ale trecerii la o nouă orînduire social-economică), îndeosebi ca urmare a adîncirii tuturor contradicțiilor capitalismului.

Problemele fundamentale ale capitalismului contemporan capătă o importanță deosebită în zilele noastre cînd în lume se produc mari transformări revoluționare, sociale și naționale, care schimbă radical raportul de forțe pe plan mondial în favoarea forțelor progresiste, antiimperialiste. În Programul Partidului Comunist Român se subliniază că societatea omenească este tot mai mult confruntată cu contradicțiile create de orînduirea capitalistă, de politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă. Legitățile obiective, dialectica socială, necesitățile progresului societății reclamă sfărîmarea vechilor cătușe care pun în pericol însăși civilizația umană, cer făurirea unei lumi a dreptății sociale și naționale, atît în cadrul fiecărui stat cît și pe plan mondial, care să asigure un nou avînt al forțelor de producție, al științei și culturii, al progresului general.

[1] **V. I. Lenin**: *Opere complete*, vol. 27, ediția a doua, Editura Politică, București, 1964, p. 393.

Conținutul crizei de sistem

Criza sistemului capitalist este procesul istoric ireversibil de destrămare a capitalismului și de înlocuire revoluționară a acestuia cu socialismul, care cuprinde toate laturile societății burgheze, relațiile dintre țările capitaliste, întregul sistem capitalist, afectînd, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate țările.

Problema înlocuirii revoluționare a modului de producție capitalist s-a pus încă din ultima treime a secolului al XIX-lea. Comuna din Paris a fost însă înfrîntă, iar capitalismul a găsit resurse de a trece la un nou model de reproducție și de acumulare.

Generată de contradicțiile proprii capitalismului, duse la extrem în timpul primului război mondial, criza sistemului capitalist, sau criza generală, se declanșează o dată cu victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. În țările capitaliste contradicțiile deosebit de acute au continuat să fie soluționate pe seama maselor și a țărilor sărace; în cele mai multe țări dezvoltate are loc o pronunțată stagnare economică, care culminează cu marea criză din 1929—1933; se accentuează capitalismul monopolist de stat; începe criza sistemului colonial.

Victoria socialismului într-o serie de țări, după al II-lea război mondial, a adîncit criza generală a capitalismului în perioada postbelică, a îngustat baza de acțiune a imperialismului, a slăbit în mod considerabil pozițiile sale. De asemenea, prăbușirea colonialismului a exercitat o influență deosebită asupra întregului sistem capitalist. Dezvoltarea forțelor de producție în țările capitaliste avansate, ca urmare a revoluției tehnico-științifice, a accentuat contradicția fundamentală a acestei orînduiri, a produs transformări adînci în viața societății, a creat noi premise obiective pentru profunde transformări revoluționare în înseși țările capitaliste dezvoltate din punct de vedere economic. Toate acestea permit să se afirme că „...ne aflăm la începutul unei noi faze a crizei sistemului capitalist, care cuprinde toate sferele vieții societății și afectează — într-o măsură mai mare sau mai mică — toate continentele“ [1].

Pentru a înțelege dialectica conținutului crizei sistemului capitalist trebuie să fie avute în vedere următoarele aspecte:

— Criza sistemului capitalist nu evoluează ca un proces linear de descompunere și decădere automată a societății burgheze.

— Subliniind caracterul de criză *generală* trebuie să se țină seama, în primul rînd, de particularitățile fiecărei țări, în mod deosebit de faptul că ieșirea din criză presupune căi concrete, o problematică specifică în fiecare țară; în al doilea rînd, criza este generală pentru că izvorăște din cauze în esența lor identice în țările capitaliste dezvoltate, tocmai pentru că în toate aceste țări domnește aceeași orînduire ajunsă în contradicție cu cerințele progresului social. Aceasta nu înseamnă că ea nu are izvoare și rădăcini proprii în fiecare țară capitalistă. De aceea, în diferite țări capitaliste există manifestări deosebite ca amploare, profunzime etc.

Din toate acestea rezultă necesitatea unei juste aprecieri a raportului dintre factorii interni — determinanți în apariția, manifestarea și soluționarea crizelor dintr-o țară sau alta — și factorii externi, internaționali.

Criza sistemului capitalist își are izvorul în contradicțiile interne ale sistemului, are implicații asupra tuturor țărilor lumii și, la rîndul său, este influențată de procesele care se produc la scară mondială.

---

[1] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 185.

— Criza sistemului capitalist nu se adînceşte de la sine şi mai ales nu se rezolvă de la sine. Fiecare nouă fază ridică noi probleme şi, totodată, creează posibilităţi noi de soluţionare a lor.

Caracteristici ale noii faze a crizei sistemului capitalist

Începutul unei noi faze a crizei sistemului capitalist este marcat de o serie de procese importante, şi anume:

a) *Au loc profunde schimbări în raporturile de forţe mondiale, înainte de toate ca urmare a succeselor obţinute în construcţia social-economică a ţărilor socialiste.* Se manifestă cu deosebită forţă avantajele de structură pe care le oferă organizarea socialistă a societăţii.

b) *Procesul destrămării sistemului colonial a intrat în faza prăbuşirii sale totale; în anul 1975 a fost lichidat ultimul imperiu — cel portughez.* Se afirmă tot mai puternic tinerele state eliberate, care au păşit pe calea unei dezvoltări economico-sociale independente, care luptă împotriva politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste.

c) *A început o nouă fază a luptelor pentru reîmpărţirea zonelor de influenţă între state şi grupări de state.* Se produc regrupări în interiorul lumii capitaliste; se profilează, pentru o perioadă îndelungată, un capitalism cu trei centre de forţă — S.U.A., Comunitatea Economică Europeană şi Japonia —, apropiate din punct de vedere al nivelului dezvoltării economice şi cu tendinţa de egalizare a potenţialului economic.

Contradicţiile dintre puterile imperialiste oglindesc în prezent atît inegalităţile dezvoltării economice, cît şi năzuinţa popoarelor de a înlătura dominaţia străină, de a promova o politică proprie, fără tutelă. Problema suveranităţii naţionale se ridică cu o forţă deosebită, inclusiv în ţările capitaliste dezvoltate, ca urmare a ameninţării crescinde din partea monopolurilor „transnaţionale" şi a tendinţelor supranaţionale pe care le comportă integrarea monopolist-statală vest-europeană. De aceea, în interiorul statelor capitaliste putem vorbi de o etapă nouă în afirmarea maselor populare în confruntările privind determinarea cursului politicii externe.

d) *În noua fază a crizei sistemului capitalist, crizele economice cuprind ansamblul ţărilor capitaliste şi se extind asupra tuturor sectoarelor vieţii economice.* Ele se manifestă sub forma crizei monetar-valutare, a crizei comerciale, atît în interiorul ţărilor, cît şi în exterior, prin dezorganizarea fluxurilor internaţionale, sub forma inflaţiei cu trăsăturile ei cantitative şi calitative noi.

Au apărut *crize planetare, mondiale: criza ecologică, energetică şi de materii prime, criza alimentară.*

Dimensiunea planetară a acestor crize constă în faptul că: ele au un fond general, acela al raporturilor dintre om şi natură; ele ridică probleme stringente în faţa întregii comunităţi mondiale; soluţionarea lor presupune participarea tuturor statelor. Dar, trebuie subliniat că toate aceste crize se datoresc, înainte de toate, tipului de creştere economică instaurat de capitalism, şi mai ales sistemului de funcţionare a economiei mondiale după canoanele imperialismului. Partidul nostru subliniază în mod deosebit că *fenomenele actualei crize economico-financiare sînt consecinţa ridicării unor state pe seama altora, a îngustării posibilităţilor de dezvoltare economică drept urmare a accentuării decalajului între statele avansate şi cele în curs de dezvoltare, a consumului neraţional, a risipei materiilor prime şi surselor energetice într-o serie de ţări.*

Şi în precedentele faze, crizele economice aveau dimensiuni globale, dar acestea erau voalate, în primul rînd datorită existenţei imperiilor coloniale, în al doilea rînd, deoarece interdependenţele erau mai slabe. Dar victoria revoluţiilor socialiste şi cucerirea independenţei politice de către fostele colonii au dat dimensiuni cu adevărat planetare circuitului mondial de valori,

iar revoluția tehnico-științifică a accentuat interdependențele dintre state. În aceste noi condiții, disproporțiile economice sau fenomenele de criză, indiferent în ce parte a lumii se ivesc, se repercutează pînă la urmă asupra tuturor componentelor sistemului.

e) *Pentru prima dată în istorie, în acești ani, a apărut posibilitatea ca statele continentului european să discute pe baza deplinei egalități problemele păcii și securității continentului.*

f) Numeroase procese marchează creșterea instabilității interne a economiei capitaliste. *Se poate vorbi de începutul crizei capitalismului monopolist de stat.* Cresc continuu amploarea și avîntul luptei revoluționare a proletariatului din țările capitaliste, sporește rolul său în viața politică, în înfruntarea cu clasele exploatatoare, cu monopolurile, în apărarea drepturilor economice și politice ale celor ce muncesc. În cursul bătăliilor de clasă se manifestă tot mai evident tendința spre realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, se dezvoltă și se întărește colaborarea partidelor comuniste cu partidele socialiste și social-democrate, cu alte organizații ale clasei muncitoare.

g) *Cea mai evidentă manifestare a începutului noii faze a crizei sistemului capitalist este accentuarea crizei imperialismului pe toate planurile.* A devenit clar că pe calea forței nu mai pot fi rezolvate problemele care se ridică pe arena mondială și, chiar atunci cînd recurge la forță, imperialismul își dovedește slăbiciunea. Cursa înarmărilor agravează contradicțiile reproducției, precum și marele pericol pe care îl constituie pentru întreaga omenire. Ridicarea unor forțe din ce în ce mai largi la lupta pentru realizarea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, reprezintă unul din factorii ce vor acționa cu o forță crescîndă în direcția restrîngerii ariei de manevră a forțelor celor mai reacționare.

h) *Actuala fază a crizei sistemului capitalist, a imperialismului, a însemnat și începutul crahului vechii ordini economice internaționale.* În ultimii ani a devenit mai evident decît oricînd că menținerea unor mari decalaje între nivelurile de dezvoltare ale statelor este în detrimentul întregii omeniri, inclusiv al țărilor capitaliste avansate sub raport economic. S-a demonstrat că tendințele restrictive care se manifestă pe plan internațional în ceea ce privește accesul la cuceririle științei contemporane, la tehnologiile moderne, practicile discriminatorii în circulația valorilor tehnico-științifice, precum și secretul informației științifice sînt fenomene care frînează progresul general al popoarelor pe drumul civilizației și bunăstării. Pe toate continentele, popoarele au ajuns la concluzia — demonstrată de întreaga evoluție a vieții economice și social-politice contemporane — că această stare de lucruri nu mai poate continua. Criza sistemului capitalist, a imperialismului, își găsește o vie reflectare în criza vechii ordini internaționale, bazată pe relații de inechitate, de subordonare și dominație, pe politica de forță și amenințare cu forța, de ingerințe în treburile interne ale altor state.

Contradicții ale sistemului capitalist în actuala fază

Contradicțiile societății capitaliste acționează în contextul contradicțiilor existente la scară mondială.

În interiorul lumii capitaliste continuă să aibă loc schimbări importante. Se manifestă tendința regrupării statelor în funcție de o serie de interese economice și politice comune. Așa cum s-a arătat la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982, *creșterea puternică a șomajului în țările capitaliste dezvoltate*

iar revoluția tehnico-științifică a accentuat interdependențele dintre state. În aceste noi condiții, disproporțiile economice sau fenomenele de criză, indiferent în ce parte a lumii se ivesc, se repercutează pînă la urmă asupra tuturor componentelor sistemului.

e) *Pentru prima dată în istorie, în acești ani, a apărut posibilitatea ca statele continentului european să discute pe baza deplinei egalități problemele păcii și securității continentului.*

f) Numeroase procese marchează creșterea instabilității interne a economiei capitaliste. *Se poate vorbi de începutul crizei capitalismului monopolist de stat.* Cresc continuu amploarea și avîntul luptei revoluționare a proletariatului din țările capitaliste, sporește rolul său în viața politică, în înfruntarea cu clasele exploatatoare, cu monopolurile, în apărarea drepturilor economice și politice ale celor ce muncesc. În cursul bătăliilor de clasă se manifestă tot mai evident tendința spre realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, se dezvoltă și se întărește colaborarea partidelor comuniste cu partidele socialiste și social-democrate, cu alte organizații ale clasei muncitoare.

g) *Cea mai evidentă manifestare a începutului noii faze a crizei sistemului capitalist este accentuarea crizei imperialismului pe toate planurile.* A devenit clar că pe calea forței nu mai pot fi rezolvate problemele care se ridică pe arena mondială și, chiar atunci cînd recurge la forță, imperialismul își dovedește slăbiciunea. Cursa înarmărilor agravează contradicțiile reproducției, precum și marele pericol pe care îl constituie pentru întreaga omenire. Ridicarea unor forțe din ce în ce mai largi la lupta pentru realizarea dezarmării, în primul rînd a celei nucleare, reprezintă unul din factorii ce vor acționa cu o forță crescîndă în direcția restrîngerii ariei de manevră a forțelor celor mai reacționare.

h) *Actuala fază a crizei sistemului capitalist, a imperialismului, a însemnat și începutul crahului vechii ordini economice internaționale.* În ultimii ani a devenit mai evident decît oricînd că menținerea unor mari decalaje între nivelurile de dezvoltare ale statelor este în detrimentul întregii omeniri, inclusiv al țărilor capitaliste avansate sub raport economic. S-a demonstrat că tendințele restrictive care se manifestă pe plan internațional în ceea ce privește accesul la cuceririle științei contemporane, la tehnologiile moderne, practicile discriminatorii în circulația valorilor tehnico-științifice, precum și secretul informației științifice sînt fenomene care frînează progresul general al popoarelor pe drumul civilizației și bunăstării. Pe toate continentele, popoarele au ajuns la concluzia — demonstrată de întreaga evoluție a vieții economice și social-politice contemporane — că această stare de lucruri nu mai poate continua. Criza sistemului capitalist, a imperialismului, își găsește o vie reflectare în criza vechii ordini internaționale, bazată pe relații de inechitate, de subordonare și dominație, pe politica de forță și amenințare cu forța, de ingerințe în treburile interne ale altor state.

Contradicții ale sistemului capitalist în actuala fază

Contradicțiile societății capitaliste acționează în contextul contradicțiilor existente la scară mondială.

În interiorul lumii capitaliste continuă să aibă loc schimbări importante. Se manifestă tendința regrupării statelor în funcție de o serie de interese economice și politice comune. Așa cum s-a arătat la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982, *creșterea puternică a șomajului în țările capitaliste dezvoltate*

determină manifestarea cu mai multă putere a crizei generale a sistemului capitalist, accentuînd instabilitatea, lipsa de perspectivă, afectînd puternic masele muncitoare, întreaga societate, dezvoltînd criza moral-politică a capitalismului. Numeroasele contradicții economice din interiorul și dintre țările capitaliste dezvoltate sînt deosebit de puternice și, în virtutea acestui fapt, respectivele țări acționează pentru a-și întări pozițiile dominante în diferite părți ale lumii; totodată, ele caută, fiecare, să obțină cît mai multe avantaje pentru sine.

La cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român s-a subliniat că vechile contradicții s-au accentuat și au luat o amploare fără precedent contradicțiile dintre țările bogate și țările sărace. Criza economică mondială a dus la dezvoltarea și mai puternică a crizei generale a lumii capitaliste și a scos cu mai multă putere în evidență limitele orînduirii burgheze, ale societății împărțite în clase asuprite și asupritoare.

În acest context trebuie evidențiată creșterea continuă, amploarea și avîntul luptei revoluționare a clasei muncitoare din țările capitaliste, sporirea rolului său în viața politică, în înfruntarea cu clasele exploatatoare cu monopolurile. De asemenea, în lumea capitalistă se ridică noi și noi forțe sociale pentru schimbări progresiste în societate.

19

EXPLOATAREA ÎN CAPITALISMUL CONTEMPORAN

Exploatarea forței de muncă salariate constituie trăsătura esențială a capitalismului în toate stadiile de evoluție ale acestui mod de producție. Oamenii muncii, lipsiți de mijloace de producție, sînt nevoiți să-și vîndă forța de muncă, ca pe o marfă, pentru a putea trăi. Dar, în cadrul diferitelor stadii ale capitalismului, exploatarea capătă unele particularități și forme specifice de manifestare.

În capitalismul contemporan, trăsăturile caracteristice și formele specifice ale exploatării sînt determinate de dominația monopolurilor și a capitalului financiar. În aceste condiții, legea plusvalorii — legea economică fundamentală a capitalismului — acționează cu o forță neobișnuită și capătă unele forme noi de manifestare.

Caracteristic pentru economia capitalistă postbelică este creșterea rolului monopolurilor în viața economică și politică a țărilor capitaliste dezvoltate, concomitent cu multiplicarea legăturilor dintre monopoluri și stat, pînă la acea treaptă cînd relația monopolist-statală devine dominantă. De asemenea, se intensifică dominația monopolurilor și pe plan internațional. Această expansiune reprezintă, așa cum subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, *„tendința de folosire, în principal, a mijloacelor economice, sub diferite forme, pentru întărirea dominației monopolurilor și societăților multinaționale, pentru consolidarea influenței unor state în diferite zone ale lumii“* [1].

1. Formele de proprietate în capitalismul contemporan

După cum este cunoscut, relațiile de producție sînt în esență relații de proprietate care exprimă raporturile ce se stabilesc între oameni în legătură cu posesiunea mijloacelor de producție și însușirea rezultatelor producției. *Proprietatea capitalistă este condiția de bază care face ca* — prin exploatarea forței de muncă salariate — *plusprodusul să fie însușit, sub formă de plusvaloare* *, *de către proprietarii mijloacelor de producție.*

Fără proprietatea asupra mijloacelor de producție capitalistul n-ar fi capitalist, deoarece n-ar putea să pună pe alții să muncească pentru el și să-și însușească rezultatul muncii lor. De aceea, statul capitalist consfințește prin legi faptul că proprietatea particulară este sacră și inviolabilă. În jurul ei gravitează întreaga societate burgheză, în sensul că de ea depinde nu numai baza economică capitalistă, dar și suprastructura burgheză, cu tot cortegiul de instituții și concepții politice, ideologice, morale și mistice specifice ei.

* *Plusvaloarea* este valoarea creată de muncitorii salariați în procesul de producție, peste valoarea forței de muncă, și însușită gratuit de capitalist, în virtutea proprietății private asupra mijloacelor de producție. Gradul de exploatare a muncitorilor se exprimă prin *rata plusvalorii* (p'), ca raport procentual între plusvaloare (p) și capitalul variabil (v), adică:

$$p' = \frac{p}{v} \cdot 100$$

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura Politică, București, 1978, p. 509.

În strînsă legătură cu dezvoltarea forțelor de producție, proprietatea capitalistă îmbracă următoarele forme:

a) *proprietatea capitalistă individuală* (asupra unor întreprinderi industriale, exploatări agricole, magazine, bănci etc.), care a avut un rol precumpănitor în stadiul dominației liberei concurențe și care are și astăzi o pondere însemnată în țările capitaliste;

b) *proprietatea capitaliștilor asociați*, care a apărut în general încă de la începuturile capitalismului, devenind predominantă în imperialism. Ea constă în unirea mai multor capitaliști în diverse societăți, în scopul întemeierii unor întreprinderi care le aparțin proporțional cu capitalul subscris;

c) *proprietatea capitalistă de stat*;

d) *proprietatea capitalistă mixtă* (bazată pe asocierea unor capitaliști cu statul);

e) *proprietatea monopolistă*;

f) *proprietatea monopolistă de stat*.

În condițiile capitalismului contemporan, în țările dezvoltate sub raport economic, proprietatea capitalistă monopolistă de stat constituie o componentă fundamentală a producției și reproducției capitaliste.

Apariția și dezvoltarea proprietății monopoliste de stat au trăsături caracteristice distincte de la un stat la altul. Ea este pe de o parte rezultatul naționalizărilor care au avut loc sub presiunea maselor muncitoare după al doilea război mondial, ca de exemplu în Franța, Italia, Anglia, Austria ș.a.. Pe de altă parte, proprietatea monopolistă de stat se dezvoltă ca urmare a investițiilor făcute de stat în vederea reutilării și modernizării întreprinderilor naționalizate, precum și prin construirea de noi întreprinderi în sfera producției materiale sau în cea a infrastructurii.

În funcție de forțele politice care se află la conducerea statului, sectorul de stat poate contribui la sprijinirea și crearea de avantaje pentru marile monopoluri, dar poate să joace și un rol important în realizarea unor nevoi de ordin social și, totodată, să exercite un control mai mare asupra capitalului monopolist. Așa se explică preocuparea, interesul și chiar bătălia pentru lărgirea sau reducerea dimensiunii proprietății de stat. Viața economică și politică din țările capitaliste dezvoltate evidențiază ambele tendințe. Prezența forțelor conservatoare din guvernul Angliei, precum și din alte state (de exemplu, în Japonia), pun la ordinea zilei reprivatizarea unor întreprinderi proprietate de stat. Contrar tendințelor din aceste țări, în Franța, la un moment dat, s-au naționalizat un număr important de bănci, ceea ce a întărit proprietatea de stat într-un domeniu deosebit de important cum este cel financiar.

Cele două tendințe ale proprietății capitaliste monopoliste de stat se explică prin aceea că, pe de o parte, ea a fost instituită pentru ca relațiile de producție capitaliste să se adapteze gradului ajuns, la nivel național, de dezvoltare a forțelor de producție, menținînd proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție. Pe de altă parte, ea evidențiază tendința de *„suprimare a capitalului ca proprietate privată în cadrul însuși al modului de producție capitalist“* [1]. Tendința sesizată de **K. Marx**, de transformare a tuturor funcțiilor legate de proprietatea asupra capitalului în funcții sociale, se manifestă din plin în condițiile acestei forme de proprietate capitalistă, ceea ce evidențiază necesitatea obiectivă a trecerii la o nouă orînduire, superioară, bazată pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție. Din acest punct de vedere, proprietatea capitalistă monopolistă de stat constituie gradul cel mai înalt de realizare a condițiilor materiale pentru trecerea la socialism.

Evoluția istorică a formelor de proprietate capitalistă nu înseamnă că o formă de proprietate o exclude pe cealaltă. Formele noi de proprietate conviețuiesc cu cele vechi, devenind însă

---

[1] **K. Marx, F. Engels:** *Opere*, vol. 25, Editura Politică, București, 1969, p. 443.

predominante, caracteristice pentru stadiul respectiv de evoluție a capitalismului.

Conținutul social-economic al proprietății capitaliste de stat, al proprietății capitaliste mixte, al proprietății monopoliste și monopoliste de stat nu se deosebește substanțial de cel al proprietății capitaliste individuale sau de cel al proprietății capitaliștilor asociați. Diferitele schimbări ale formei proprietății capitaliste reflectă, în esența lor, *procesul dialectic de adaptare a relațiilor de producție burgheze la nivelul și structura forțelor de producție*. Desigur, acesta este un proces de adaptare în limitele posibile în capitalism, formele diferite de manifestare ale proprietății capitaliste exprimînd, în esență, același lucru: relațiile de producție burgheze bazate pe munca salariată, relații de exploatare, de dominație și supunere.

2. Monopolurile și statul

Viața economică a țărilor capitaliste dezvoltate este puternic înrîurită de amplificarea considerabilă a unui proces social-economic care, încă într-o fază incipientă, în urmă cu cîteva decenii, a devenit un element definitor al organizării capitaliste: *dezvoltarea capitalismului monopolist de stat*. Sectoare largi din economia unor țări sînt deținute de statul capitalist, care concentrează prin buget o parte însemnată a venitului național. În calitate de proprietar și prin legislație, prin investițiile efectuate sau controlate, ca și prin folosirea unor pîrghii economice — în mod deosebit prin politica fiscală și de credit, politica veniturilor — statul influențează procesul de ansamblu al reproducției capitaliste.

unei contopiri totale, al unei fuziuni care ar face să dispară specificul lor calitativ; cele două elemente componente își păstrează trăsăturile lor distinctive, desigur, puternic influențate de locul și rolul lor funcțional nou. Și totuși această unire este nu numai reală, ci și foarte puternică. „*Sistemul industrial* — scrie **John Kenneth Galbraith**, referindu-se la marile corporații — *este, de fapt, indisolubil legat de stat. În multe privințe corporația matură este un braț al statului. Iar statul, în problemele importante, este un instrument al sistemului industrial. În fapt, linia de demarcație între autoritatea publică și cea privată în cadrul sistemului industrial este imaginară, iar detestabila asociere dintre organizațiile publice și private este normală*".[1]

Definirea capitalismului monopolist de stat

Capitalismul monopolist de stat, ca treaptă în dezvoltarea capitalismului, se caracterizează prin îngemănarea forței monopolurilor cu forța statului, creșterea considerabilă a rolului economic al statului, care intervine nemijlocit în toate sectoarele vieții economice în vederea asigurării desfășurării reproducției, sporirii profiturilor și menținerii sistemului capitalist.

Unirea forței monopolurilor cu forța statului nu trebuie înțeleasă în sensul

Creșterea gradului de monopolizare

Transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat constituie un proces obiectiv, determinat de legitățile interne ale capitalismului, de adîncirea contradicțiilor reproducției capitaliste.

Chiar dacă a fost accelerată și sub impulsul unor factori de ordin concret,

[1] J. K. Galbraith: *The New Industrial State*, Hamish Hamilton, London, 1967, p. 296—297.

interni sau internaționali, transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat își are cauza în însuși modul de producție. Ea este, înainte de toate, un rezultat al dezvoltării contradicției fundamentale a capitalismului, contradicția dintre caracterul social al producției și forma privat-capitalistă de însușire a rezultatelor acesteia.

Capitalismul monopolist de stat ca relație dominantă în capitalismul actual se bazează pe un grad înalt de monopolizare rezultat din procesul de concentrare și centralizare care s-a intensificat în perioada postbelică. În S.U.A., mai puțin de 200 companii monopoliste dețin 60% din capitalul național și produc 43% din producția industrială a țării. În Japonia, șase giganți industriali produc aproape jumătate din produsul național brut, iar 0,9% din totalul companiilor dețin 86% din capitalul pe acțiuni. În R.F.G., 50 din cele mai mari concerne controlează aproape jumătate din capitalul industrial. În Franța, 20% din firmele industriale realizează 90% din volumul cifrei de afaceri, iar 0,4% din companii (800) asigură 37% din producția totală a țării. În Anglia, cele mai mari 100 companii controlează 50% din producția industriei prelucrătoare și respectiv 44% din cifra de afaceri. Între 1960 și 1980, în S.U.A., ponderea monopolurilor cu active de peste 1 miliard dolari a crescut în totalul activelor din industria prelucrătoare, de la 27% la 61,1%, iar în totalul profiturilor, de la 38% la 62,6%.

Procesul de polarizare a puterii economice, sugerat prin datele de mai sus, înseamnă în același timp progresul continuu și accelerat al socializării capitaliste a forțelor de producție. Acesta își găsește expresia în fenomene multiple ca: sporirea uriașă a concentrării producției, apariția a numeroase ramuri noi, adîncirea diviziunii sociale a muncii și multiplicarea relațiilor dintre diversele ramuri, sporirea productivității muncii sociale, creșterea rolului surselor externe de materii prime, a piețelor externe și, în general, a schimbului internațional de activități.

Aceasta înseamnă, totodată, amplificarea contradicției fundamentale a capitalismului, ceea ce, de asemenea, a accelerat dezvoltarea capitalismului monopolist de stat. În contextul structurii monopoliste, contradicția fundamentală a capitalismului se manifestă într-o serie de contradicții concrete:

— contradicția dintre necesitatea unei rate a profitului cît mai ridicate (ceea ce presupune intensificarea exploatării maselor și deci reducerea relativă a cererii solvabile) și necesitatea unei cereri solvabile cît mai mari, care să stimuleze lărgirea producției;

— contradicția dintre necesitatea utilizării maxime a resurselor și capitalurilor disponibile în vederea extinderii sferei exploatării și creșterea surplusurilor relative de capital;

— contradicția dintre necesitatea asigurării unei cît mai mari rentabilități și necesitatea unor investiții mai puțin rentabile sau nerentabile în domenii care constituie o condiție a desfășurării normale a reproducției produsului social total (învățămînt, căi și mijloace de transport și comunicație, electrificare, cheltuieli pentru dezvoltarea științei etc.);

— contradicția dintre nevoia crescîndă de proporționalitate și deteriorarea mecanismului reglării spontane, dintre necesitatea din ce în ce mai mare a unei reglări sociale, de ansamblu, a producției și libertatea de inițiativă și mișcare a întreprinzătorului, a proprietarului capitalist.

Revoluția tehnico-științifică și alți factori care au contribuit la dezvoltarea capitalismului monopolist de stat

Revoluția tehnico-științifică contemporană a exacerbat toate contradicțiile amintite mai sus. Progresul noilor forțe de producție implică o centralizare a utilizării capitalului care nu poate fi realizată prin vechile forme. Au devenit și mai necesare: completarea mecanismului de reglare spontană a producției, redistribuirea în proporții mari a plusvalorii între diversele ramuri, găsirea unor forme noi de realizare a echilibrului între cerere și ofertă — pe ansamblu și pe diferite sectoare —, reducerea nesiguranței și necunoscutelor în ceea ce privește evoluția pieței, a cererii. De aceea, dacă pentru prima oară necesitatea capitalismului monopolist de stat s-a resimțit puternic în perioada crizei de supraproducție din 1929—1933, transformarea rapidă a capitalismului în capitalism monopolist de stat avea să se petreacă după al doilea război mondial, în condițiile revoluției tehnico-științifice.

În afară de adîncirea contradicției fundamentale a capitalismului, dezvoltarea capitalismului monopolist de stat a fost accelerată de toate procesele în care își găsește expresia criza generală a capitalismului și, înainte de toate, de cursa înarmărilor și cheltuielilor militare, de existența celor două sisteme social-economice opuse și întrecerea dintre ele, de criza și destrămarea sistemului colonial al imperialismului. Astfel, cursa înarmărilor înseamnă redistribuirea în proporții mari, de către stat, a venitului național, influențarea masivă a întregii reproducții. În condițiile dezvoltării sistemului mondial socialist, problema ritmurilor de creștere și, în general, a utilizării forțelor de producție, a căpătat o importanță capitală pentru burghezie. În sfîrșit, criza și destrămarea sistemului colonial au ridicat problema folosirii intervenției statului burghez pentru asigurarea exploatării în forme noi a popoarelor din țările mai puțin dezvoltate.

Avînd loc în condițiile creșterii pe scară națională și internațională a forței clasei muncitoare și ale existenței țărilor socialiste, transformarea capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat este influențată de raportul forțelor de clasă din fiecare țară.

Intervenția statului în economie exprimă, în esență, interesele și dorințele burgheziei monopoliste; în același timp însă, clasa muncitoare, forțele democratice pot înrîuri prin luptă împotriva monopolurilor un aspect sau altul al activității economice a statului.

Persistența fenomenelor de criză în deceniul trecut și începutul deceniului actual — datorată atît cauzelor interne, generate de tipul specific capitalist de creștere economică, cît și celor de natură exogenă, rezultate din modificările ce s-au produs în diviziunea internațională a muncii, în raporturile de forță pe plan mondial — a evidențiat în mod pregnant, așa cum apreciază în Raportul la cel de-al XIII-lea Congres secretarul general al Partidului Comunist Român, *„limitele orînduirii burgheze, ale societății împărțite în clase asuprite și asupritoare"*.[1]

Relația monopol-stat, dominantă în economia țărilor capitaliste dezvoltate, nu mai creează cîmpul necesar desfășurării reproducției în ritmuri care să asigure o creștere economică capabilă să mențină în anumite limite, necesare valorificării capitalului, nivelul de utilizare a resurselor umane și materiale.

Statul, monopolurile și economia capitalistă

Statul capitalist, care este elementul esențial al suprastructurii burgheze, a intervenit activ — în toate etapele și

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 73.

treptele pe care le-a parcurs capitalismul — pentru a ajuta baza economică capitalistă să se formeze și să se dezvolte, să se mențină.

În stadiul premonopolist, cînd capitalismul se afla în plină ascensiune, statul acționa mai ales ca garant al activității capitaliste, ceea ce i-a determinat pe **K. Marx** și **Fr. Engels** să compare funcția sa cu cea a unui „paznic de noapte". Statul definea cadrul juridic al activității economice, apăra proprietatea privată capitalistă, dezvolta infrastructura materială — drumuri, poduri, canale, poștă și telecomunicații —, reglementa relațiile economice externe, dar nu se amesteca direct în desfășurarea efectivă a proceselor economice. Abia în ultima treime a secolului al XIX-lea, o dată cu creșterea gradului de socializare capitalistă a producției și a muncii, apar mai pregnant tendințele de etatizare a vieții economice.

Primele manifestări ale intervenției directe și pe scară largă a statului în viața economică apar în perioada primului război mondial. Dimensiunea neobișnuită a efortului militar a impus centralizarea utilizării resurselor, asigurarea folosirii maximale a capacităților de producție, a materiilor prime și a forței de muncă, subordonarea întregii activități economice nevoilor determinate de război. Acest prim val puternic de măsuri de reglementare a constituit un fenomen calitativ nou față de felul în care intervenise pînă atunci statul în economie. Sesizînd acest aspect, **V. I. Lenin** a elaborat teza potrivit căreia imperialismul este nu numai epoca unor monopoluri gigantice, dar și *„epoca transformării capitalismului monopolist în capitalism monopolist de stat"*. Acest proces social-economic, scria el, se caracterizează prin *„unirea giganticei forțe a capitalismului cu gigantica forță a statului într-un singur mecanism care grupează zeci de milioane de oameni într-o singură organizație a capitalismului de stat"*.[1]

În perioada interbelică dezvoltarea capitalismului mopolist de stat n-a evoluat în mod rectiliniu. Criza economică de supraproducție din 1929— 1933, care a zguduit din temelii întreaga lume capitalistă, a determinat apariția unui nou val de măsuri intervenționiste. *„Depresiunea din anii '30* — se spune într-un studiu consacrat dezvoltării economice — *a făcut ca pentru prima oară să apară clar că guvernul trebuie să-și asume un rol de sporită răspundere, pentru ca economia națională să continue să crească și să prospere"*.[2]

În timpul celui de-al doilea război mondial s-a recurs pretutindeni la reglementări severe. Statul a ajuns să preleve în buget și să mînuiască, de regulă, mai mult de jumătate din venitul național.

Trecerea la economia de pace a redus nivelul intervenției statului în economie, fără să se mai ajungă însă la situația dinaintea primului război mondial.

În perioada postbelică, intervenția statului în economie se dezvoltă prin preocuparea de a combate crizele și inflația, de a stimula mai buna folosire a resurselor, creșterea competitivității și sporirea potențialului economic. Prelevările bugetare din venitul național ating dimensiuni importante. Are loc instituționalizarea intervenției statului, ceea ce își găsește expresia în dezvoltarea sistemului de legi referitoare la economie și în ramificarea corespunzătoare a aparatului de stat, se pun la punct principalele instrumente de politică economică, iar arsenalul acestora se îmbogățește. Pretutindeni statul devine un factor permanent al vieții economice.

Așa cum se relevă și în literatura occidentală, există patru țeluri majore ale politicii economice: *„Primul este*

---

[1] **V. I. Lenin**: *Opere complete*, vol. 33, ediția a doua, Editura Politică, București, 1964, p. 89.

[2] *Planning for Economic Development*, vol. II, part. 1, United Nations, New York, 1965, p. 221.

utilizarea deplină a brațelor de muncă; al doilea este stabilitatea prețurilor; al treilea — promovarea creșterii pe termen lung a economiei și al patrulea — evitarea problemelor balanței de plăți în sfera internațională".[1]

Intensitatea și formele intervenției statale în economie diferă de la țară la țară, ceea ce decurge din particularitățile dezvoltării istorice a capitalismului, din condițiile specifice ale fiecărei economii naționale, precum și din curentul de gîndire social-economică predominant într-o perioadă sau alta în sferele politice. Astfel, în R.F.G., ca reacție la reglementarea statală amănunțită din timpul fascismului, s-a optat pentru o intervenție de dimensiuni limitate și foarte suplă. În Franța naționalizările punitive, îndreptate contra colaboraționiștilor cu fascismul hitlerist, au dus din primii ani postbelici la apariția unui important sector de stat. Ulterior, problemele ridicate de decolonizare, de adaptare a economiei la cerințele rezultate din constituirea Pieței Comune au dus la constituirea celui mai elaborat sistem de planificare indicativă, existent în țările capitaliste dezvoltate. În Italia, amplul sector de stat constituit în timpul fascismului a fost menținut și dezvoltat după război. În Japonia, capitalismul monopolist de stat s-a dezvoltat sub imperiul necesității postbelice de a efectua restructurarea totală a economiei pentru adaptarea acestei țări, fără resurse ale subsolului, la un context internațional foarte diferit de cel antebelic, în care Japonia exercita o dominație aproape neîmpărțită pe largi segmente ale continentului asiatic. Această țară a pus la punct sisteme de reglementare statală, care valorifică tradiții ale societății japoneze în funcție de relațiile firmelor cu statul, în relațiile dintre capital și muncă. În S.U.A., după o lungă perioadă în care intervenționismul statal n-a încetat să crească, administrația republicană, instalată în ianuarie 1981, proclamă orientarea spre restrîngerea rolului factorului public în viața economică.

O asemenea tendință se manifestă și în alte țări, ca de pildă **Anglia, Japonia și Franța.** Manifestarea crizelor de tip ciclic și neciclic a determinat ascuțirea contradicțiilor economice și sociale într-o asemenea măsură încît a pus sub semnul întrebării rolul și eficiența mecanismului de reglementare monopolist-statală a reproducției, raporturile dintre stat și monopol. Atît criza din 1974—1975, cît și cea din 1981—1982, au scos în evidență faptul că metodele și instrumentele tradiționale de reglementare statală a proceselor economice sînt ineficiente în asigurarea în continuare a echilibrului economiei țărilor capitaliste dezvoltate, a „armoniei sociale". În căutarea de soluții care să permită adaptarea economiilor naționale la schimbările survenite în plan național și mondial, economiștii burghezi consideră că este necesară revizuirea în plan teoretic și practic a locului și rolului statului în reglementarea economiei în contextul actual. Faptul că politicile anticriză promovate de stat, prin stimularea cererii, în vederea menținerii echilibrului dintre producție și consum, n-au evitat apariția crizelor, a determinat pe partizanii nonintervenției statului sau ai intervenției statului doar în cazuri deosebite să propună trecerea pe prim plan a mecanismului pieței în reglarea automată a dezechilibrelor. Dar practica demonstrează că nivelul înalt atins de socializarea producției și capitalului, multitudinea de fenomene complexe din economie fac imposibilă evitarea îngemănării dintre forța statului și cea a monopolurilor.

[1] J. S. Hozendom: *Managing the Modern Economy*, Winthrop Publishers, Cambridge Massachusetts, 1972.

Sectorul de stat

Prin extinderea sectorului de stat și în special prin redistribuirea în proporții mari a venitului național prin buget, apar forme noi ale proprietății capitaliste, precum și forme noi de mobilizare și folosire a capitalului. Și în primul și în al doilea caz, statul apare ca reprezentant al întregii burghezii monopoliste.

În general, sectorul de stat este cu mult mai extins în țările capitaliste vest-europene decît în Statele Unite ale Americii. Pe lîngă împrejurările de ordin concret-istoric, explicația o constituie diferența în ceea ce privește nivelul atins în concentrarea și centralizarea capitalului. Rezolvarea sarcinilor mari legate de refacerea postbelică și de modernizarea economiei a impus, într-o serie de cazuri, recurgerea la această formă de mobilizare și folosire a capitalului, adică la întreprinderi sau organizații de stat.

Într-o serie de ramuri din țările cu sector de stat mai dezvoltat, întreprinderile de stat (publice) au uneori o pondere predominantă. În Austria, întreprinderile de stat, respectiv publice, dețin în cadrul industriei 50% din investiții, 45% din forța de muncă și 40% din valoarea adăugată. În Italia, ponderea sectorului de stat la cei trei indicatori este de circa o treime. În Franța, întreprinderile de stat dețin din totalul producției: peste 80% la tutun, chibrituri, cărbune, gaz, electricitate, telecomunicații, între 80% și 40% la cocs, echipamente automecanice și electronice, minerale diverse, aeronautică, armament, petrol, automobile, în chimia minerală, serviciile de sănătate, bănci.

Sectorul de stat nu este în economia capitalistă un scop în sine. El joacă un rol auxiliar în raport cu economia privată, avînd menirea să rezolve probleme generale pe care aceasta nu este în stare să le rezolve sau spre care nu este atrasă din motive de rentabilitate. Prin prețurile și tarifele practicate de întreprinderile și organizațiile de stat are loc o redistribuire a venitului național în favoarea monopolurilor. În orice caz, sectorul de stat nu apare ca un sector opus economiei privat capitaliste, ci ca un sector complementar al acesteia.

Întreprinderile și organizațiile sectorului de stat nu reprezintă un tip principal nou de relații de producție. În contextul deținerii puterii politice de către burghezie și al subordonării ei față de economia privată, proprietatea de stat reprezintă, în fond, forma cea mai centralizată a proprietății privat-capitaliste. Asupra sectorului de stat din economia capitalistă își manifestă puternic influența raportul forțelor de clasă din fiecare țară. Un obiectiv al luptei maselor populare este limitarea influenței monopolurilor asupra sectorului de stat și, în cele din urmă, transformarea lui într-un instrument al luptei antimonopoliste.

Relațiile dintre clasele și grupurile sociale

În relațiile dintre clasele și grupurile sociale apare un element nou, reprezentat prin rolul sporit al statului burghez. Statul intră în relații economice atît cu capitaliștii, cît și cu masele muncitoare. În întreprinderile statului raporturile dintre proprietarul mijloacelor de producție și salariați sînt relații capitaliste de exploatare de tip obișnuit. Un caracter special îl au relațiile dintre stat și capitaliștii privați, precum și influența pe care statul o exercită asupra schimbului de activități. În acest sens,

trebuie relevate următoarele două elemente:

— statul nu se ridică deasupra claselor, cum susțin economiștii burghezi; el își păstrează esența de clasă, reprezentînd interesele generale ale burgheziei monopoliste, rămînînd supus înrîuririi celor mai puternice grupuri monopoliste de influență. În același timp, statul se automonizează într-o anumită măsură de burghezie, de monopoluri. El capătă astfel posibilitatea de a acționa în numele intereselor de durată ale capitalismului, ale burgheziei, ale monopolurilor.

— În capitalism, schimbul de activități are la scară socială un caracter spontan. Acest caracter se menține în condițiile capitalismului monopolist de stat. Totuși, în schimbul de activități, rolul economic al statului și funcția sa de reglementare au introdus anumite elemente de corectare a dezvoltării spontane. Dezvoltarea capitalismului monopolist de stat își găsește expresie și în intensificarea intervenției nemijlocite a statului în relațiile dintre capital și muncă. Se înțelege că, într-o formă sau alta, această intervenție tinde să limiteze efectele luptei revendicative și să avantajeze monopolurile. Dar nu este mai puțin adevărat că, sub presiunile revendicărilor populare, în activitatea statului se cuprind și acțiuni care vin efectiv în sprijinul celor ce muncesc, evident, într-o măsură mai mică decît ar fi posibil și echitabil.

Formele de repartiție

În formele de repartiție, care își păstrează neschimbată esența, intervin elemente noi: redistribuirea în proporții mari a venitului național de către stat, ca și influențarea împărțirii finale a valorii nou create în fond de acumulare și în fond de consum.

Capitalismul monopolist de stat se caracterizează, în toate țările capitaliste dezvoltate, prin dimensiunile mari ale părții din venitul național pe care statul o concentrează în mod sistematic la dispoziția sa prin buget. Această parte reprezintă între o pătrime și o treime din venitul național al diferitelor țări.

O mare parte a veniturilor statului se formează pe seama impozitelor asupra veniturilor oamenilor muncii. De asemenea, în condițiile capitalismului monopolist de stat a devenit un sistem așa-numita finanțare deficitară a cheltuielilor, adică depășirea veniturilor de către cheltuielile statului. În S.U.A., între 1946 și 1980, numai în 6 ani bugetul federal a înregistrat excedente. În ceilalți ani, bugetele au fost deficitare. Aceste deficite sînt finanțate în principal prin împrumuturi, ceea ce explică dimensiunile mari pe care le-a căpătat datoria publică. În 1984, datoria federală din S.U.A. era de 1 592 miliarde dolari, ceea ce reprezenta 44,7% din produsul național brut.[1]

Dimensiuni relativ mari are și rata impunerii profiturilor monopolurilor, care în unele cazuri atinge 50%. Rata reală este însă cu mult mai mică, atît din cauza evaziunii fiscale, cît și din cauza exceptărilor legale de tot felul. Atît redistribuirea veniturilor oamenilor muncii, cît și redistribuirea profiturilor se face în folosul burgheziei monopoliste. Prin comenzi de stat, achiziții, subvenții, dobînzi, bugetul statului sporește profiturile marilor corporații. Impozitele pe profit și împrumuturile la care recurge statul au funcția de a activiza surplusul relativ de capital, adică de a introduce în circuitul economic capitalurile temporar disponibile.

Ca urmare a utilizării întregului sistem de pîrghii caracteristice capitalismului monopolist de stat, profiturile monopolurilor ating dimensiuni considerabile. Calculele laborioase, întreprinse de unii cercetători, permit concluzia că rata plusvalorii manifestă o destul de pronunțată tendință de creștere. Astfel,

[1] Problèmes économiques, nr. 1986 din 1984, p. 13.

economistul american **Joseph D. Philips**, considerînd toate formele variate, neașteptate chiar pe care le poate îmbrăca plusprodusul (sau „surplusul economic" cum îl numește el), a stabilit că ponderea lui în produsul național brut a reprezentat 47—48% în deceniul 1929—1939, a atins valori maxime cuprinse între 65 și 72% în anii războiului, pentru a reveni la nivelul anterior în primii ani postbelici. Dar, dacă în 1947 plusprodusul reprezenta 44,4%, în 1963 cota lui în produsul național brut era deja 56,1%. Dacă rata plusprodusului, așa cum o calculează Philips, nu poate fi identificată cu rata plusvalorii, tendința primei, admițînd exacte calculele lui Philips, o reflectă, probabil, destul de exact pe a celei de a doua.[1] Cel mai important rezultat final al acțiunii capitalismului monopolist de stat este extinderea sferei exploatării și în consecință se asigură creșterea puternică nu numai a profiturilor brute ci și a profiturilor nete și a dividendelor.

Contradicțiile capitalismului monopolist de stat

Capitalismul își păstrează toate contradicțiile care-i sînt proprii. În același timp, capitalismul monopolist de stat, atenuînd sau modificînd forma clasică de manifestare a unor contradicții, creează contradicții noi și generează noi forme de manifestare a unor contradicții mai vechi.

Capitalismului monopolist de stat îi este specifică contradicția dintre economia privată și intervenția statală în economie. Goana după un profit cît mai mare nu este organic compatibilă cu îngrădiri și restricții, chiar dacă acestea sînt, în ultimă instanță, în interesul monopolurilor. De aceea, nu rareori măsurile statale sînt eludate, deformate sau folosite de către economia privată într-un alt sens decît cel avut în vedere de autorități.

Nu trebuie uitat caracterul de clasă al statului intervenționist. Factorii de decizie sînt ei înșiși reprezentanți direcți sau indirecți ai monopolurilor. Ei țin seama de necesitatea — din punct de vedere al monopolurilor — de a orienta dezvoltarea spre atenuarea anumitor disproporții. Dar, în același timp, operațiunile pe care ei le reprezintă ca izvorîte din interese „obiective", naționale sînt influențate de interesele marilor centre de forță economică. Inevitabil apar astfel în economie noi disproporții. Interesele monopolurilor pot fi armonizate de stat numai într-o anumită măsură. În elaborarea opțiunilor și a măsurilor de intervenție prevalează, de regulă, interesul anumitor grupuri — cele mai puternice în acel moment. Oricum, dezvoltarea păstrează în linii generale caracterul spontan și altfel nici nu poate fi atîta vreme cît baza relațiilor de producție o constituie proprietatea privată.

Pe de altă parte, creșterea rolului economic al statului înseamnă posibilitatea sporită a acestuia de a-și pune forța în serviciul unor obiective politice în contradicție cu obiectivele economice. Astfel, o serie de dificultăți economice ale Statelor Unite ale Americii, precum și ale altor țări, sînt strîns legate de militarizarea economiei naționale și de politica externă de expansiune.

În relațiile internaționale, capitalismul monopolist de stat se manifestă în forme variate, printre care exportul de capital de stat, stimularea exportului privat de mărfuri, acordarea de garanții de stat exportatorilor de capital privați, crearea de organizații economice inter- și suprastatale, cum este Comunitatea Economică Europeană. Aceasta reprezintă o tendință spre formarea unui capitalism monopolist suprastatal, ceea ce generează noi contradicții.

Capitalul monopolist de stat contribuie la intensificarea dezvoltării inegale a țărilor capitaliste și, pe această bază,

[1] **Paul A. Baran, Paul M. Sweezey**: *Le capitalisme monopoliste*, Maspero, Paris, 1970, p. 340.

precum și prin sporirea forței mijloacelor ofensive și defensive de luptă, la ascuțirea contradicțiilor interimperialiste.

Intensificarea tuturor acestor contradicții, la care ne-am referit mai sus, și, legat de aceasta, dezechilibrele grave pe care le cunoaște economia capitalistă pe plan național și internațional în ultimul deceniu, arată că ne aflăm în prezența unei adevărate crize a reglementării monopolist- statale. Aceasta înseamnă că și actuala formă de existență a capitalismului prezintă un grad crescînd de inadecvare la caracterul social al forțelor de producție, la noile cerințe ale dezvoltării. În această lume de interdependențe crescînde, în care contextul mondial acționează tot mai puternic ca o variabilă independentă a oricărei dezvoltări economice naționale, capitalismul, chiar și în această formă renovată, se dovedește incapabil de a asigura o gestiune rațională, într-o largă viziune prospectivă a resurselor, un echilibru suficient între economic, ecologic și social la nivel național și internațional.

Evident, această subliniere nu înseamnă că orînduirea capitalistă și-ar fi epuizat posibilitățile de acțiune, de mișcare. Referindu-se la situația din țările capitaliste dezvoltate, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** sublinia: *„... cu toate fenomenele profund negative ale crizei, ar fi greșit să se ajungă la concluzia că ele nu mai pot rezolva problemele dezvoltării economice. În ciuda greutăților pe care le-au avut și le au, țările capitaliste dezvoltate dispun încă de suficiente forțe și continuă să aibă un rol însemnat în economia mondială"*.[1]

Pe un plan istoric mai larg, se poate considera că prin socializarea crescîndă a forțelor de producție, precum și prin formele de organizare a relațiilor de producție capitaliste pe care le generează noile forme de mobilizare și utilizare a capitalurilor, capitalismul monopolist de stat reprezintă, așa cum arăta **V. I. Lenin**, cea mai deplină pregătire materială a socialismului.

Modificarea suferită de relațiile de producție prin trecerea la forme care sporesc gradul de centralizare nu atenuează contradicția fundamentală a capitalismului, dimpotrivă, aceasta se agravează. Proprietatea asupra mijloacelor de producție și repartiția produselor rămîn în esență capitaliste.

4. Acțiunea legii plusvalorii în condițiile capitalismului contemporan

În condițiile capitalismului contemporan, trăsăturile specifice acestui mod de producție își găsesc expresia într-o varietate de fenomene și procese specifice, strîns legate de dominația monopolurilor și a capitalului financiar, de dezvoltarea capitalismului monopolist de stat. Ca urmare, producerea plusvalorii se împletește strîns cu cea de redistribuire, astfel încît aceasta din urmă devine o componentă esențială în formarea și sporirea masei plusvalorii. Statul, prin pîrghiile economico-financiare de care dispune, stimulează și accentuează atît procesul de producere a plusvalorii, cît și redistribuirea acesteia în favoarea marii oligarhii monopolist-statale.

În condițiile concret istorice din țările capitaliste dezvoltate, legea plusvalorii acționează în contextul existenței formelor vechi și noi ale proprietății capitaliste și al modificărilor calitative survenite în dezvoltarea forțelor de producție, ca urmare a revoluției tehnico-știin-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura Politică, București, 1979, p. 521.

ţifice. Plusvaloarea relativă * nu poate fi explicată astăzi numai prin scăderea valorii forţei de muncă pe baza creşterii productivităţii muncii în ramurile producătoare de bunuri de consum şi în cele producătoare de mijloace de producţie necesare producerii bunurilor de consum. Datele statistice din perioada postbelică nu atestă o scădere a preţurilor la bunurile de consum, ci, dimpotrivă, o continuă creştere a lor. Astăzi, în aprecierea valorii forţei de muncă şi a tendinţelor în evoluţia ei, trebuie luată în considerare creşterea necesităţilor de consum, a cheltuielilor cu calificarea, a celor cu transportul, cu refacerea forţei de muncă în condiţiile creşterii puternice a intensităţii muncii etc. Factorii care determină o creştere a valorii forţei de muncă sînt mai puternici decît cei care acţionează în sens contrar. Astfel, în perioada postbelică, datorită unei baze tehnice materiale avansate, are loc nu numai o creştere a valorii forţei de muncă, dar şi crearea de valoare nouă mult mai mare şi deci şi o plusvaloare mai mare în intervale de timp egale.

În condiţiile actuale, atît creşterea complexităţii muncii, cît şi intensificarea muncii sînt factori care conduc la o mărire absolută a salariului, dar aceasta nu presupune o creştere a muncii necesare în detrimentul supramuncii, ci, dimpotrivă, plusvaloarea, ca parte componentă a valorii nou create, creşte într-un ritm mai rapid, comparativ cu masa salariilor. În acest fel, scopul producţiei se realizează chiar şi atunci cînd lupta clasei muncitoare impune burgheziei o sporire a salariilor reale cu tendinţa de a se apropia de valoarea forţei de muncă.

Crizele economice din 1974—1975 şi din 1980—1982 au determinat o înrăutăţire a gradului de ocupare a forţei de muncă, a cărei expresie concretă se reflectă în existenţa unui şomaj în proporţie de masă, care la sfîrşitul anului 1984 a atins peste 31 milioane persoane în cadrul ţărilor capitaliste care fac parte din Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică (O.C.D.E). O asemenea situaţie a avut şi are efecte negative asupra condiţiilor de vînzare a forţei de muncă, în sensul exercitării unei puternice presiuni asupra preţului forţei de muncă, respectiv asupra salariului. Menţinerea la cote ridicate a gradului de neocupare a forţei de muncă activă, în medie la nivelul ţărilor capitaliste industrializate de peste 10%, creează condiţii de sporire a intensităţii muncii şi de creştere a gradului de exploatare.

Introducerea roboţilor, generalizarea automatizării sînt elemente ce sporesc considerabil productivitatea muncii şi, deci, valoarea nou creată într-o unitate de timp. Dar, în condiţiile relaţiei monopol-stat, repartiţia bunurilor materiale între producătorii direcţi şi proprietarii mijloacelor de producţie capătă un caracter profund inechitabil, perpetuînd condiţia de vînzare a forţei de muncă. Totodată, creşterea productivităţii muncii la nivel macroeconomic are loc pe fondul unei risipe considerabile de forţă de muncă, ţinînd seama de detaşamentele de oameni ai muncii

---

* Procesul de producere a plusvalorii relative este una din căile de mărire a gradului de exploatare, cealaltă cale fiind producerea de plusvaloare absolută.

Plusvaloarea relativă rezultă din reducerea timpului ei de muncă necesar şi mărirea corespunzătoare a timpului de supramuncă, în condiţiile menţinerii neschimbate a duratei zile de muncă. Reducerea timpului de supramuncă necesar are loc prin micşorarea valorii forţei de muncă, ca urmare a creşterii productivităţii muncii, în principal în ramurile care produc bunuri de consum. O variantă a plusvalorii relative este *plusvaloarea suplimentară*, care se produce numai în acele întreprinderi care reuşesc să reducă valoarea individuală a mărfurilor sub valoarea lor socială.

Plusvaloarea absolută se obţine prin prelungirea zilei de muncă dincolo de limitele timpului de muncă necesar. Intensificarea muncii constituie o prelungire deghizată a zilei de muncă; de aceea ea duce, de asemenea, la producerea plusvalorii absolute.

eliberați de progresul tehnic și cărora le trebuie o perioadă de adaptare la noile restructurări ce vizează aparatul de producție și economia națională. Statul preia asupra sa restructurarea profesională și adaptarea forței de muncă la noile condiții doar în limitele impuse de valorificarea capitalului monopolist și nu în funcție de nevoile sociale de utilizare cît mai deplină a forței de muncă. Este de înțeles de ce *„creșterea puternică a șomajului în țările capitaliste dezvoltate determină manifestarea cu mai multă putere a crizei generale a sistemului capitalist, accentuînd instabilitatea, lipsa de perspectivă, afectînd puternic masele muncitoare, întreaga societate, dezvoltînd criza moral-politică a capitalismului"*.[1]

Monopolizarea progresului tehnic și a forței de muncă calificate, a importantelor surse de materii prime, energie, a producției de mașini-unelte de înaltă tehnicitate, a mijloacelor de transport moderne, a unor segmente ale pieței privind unele produse, capacitatea de a depista și a se adapta, în anumite limite, la structura cererii pe piața internă și internațională, practicarea de prețuri de monopol*, participarea la împărțirea piețelor și sferelor de influență, extinderea intervenției statului în economie și a formei de monopol supranațional constituie factori ce concură la obținerea unei mase considerabile de plusvaloare, sub forma ei transformată de profit de monopol**.

5. Profitul de monopol. Conținut și căi de obținere

Profitul de monopol, ca formă de realizare economică a dominației monopolurilor, are ca sursă principală plusvaloarea produsă prin exploatare a oamenilor muncii din unitățile economice ale monopolurilor, precum și o parte a plusvalorii create în întreprinderile nemonopoliste, dar care este însușită de monopol prin intermediul practicării prețului de monopol.

Prețul de monopol devine, în capitalismul monopolist, o pîrghie economică deosebit de importantă prin care monopolurile realizează un transfer de valoare și plusvaloare în favoarea lor. Profitul de monopol, pe lîngă relația de exploatare a clasei muncitoare de către monopol, exprimă o paletă mult mai largă de contradicții, cum ar fi, de exemplu, contradicția dintre marea burghezie monopolistă și burghezia mijlocie și mică, a cărei masă de plusvaloare este diminuată prin practicarea prețurilor joase de monopol de către companiile monopoliste, cînd ele acționează mărfuri și prețuri ridicate de monopol, cînd întreprinderile mici și mijlocii devin client față de monopol. În același timp, are loc și o sporire a profitului de monopol ca urmare a pătrunderii monopolurilor în agricultură, servicii, construcții etc. Astfel, pătrunderea monopolurilor în agricultură a condus la accentuarea însușirii sub formă de profit de monopol a unei părți din valoarea creată de micii producători prin foarfeca prețurilor practicată de monopoluri, precum și a unei părți importante a rentei funciare.

---

[1] Nicolae Ceaușescu: *Expunere la Plenara C.C. al P.C.R. din* 1—2 *iunie* 1982, Editura Politică, București, 1982, p. 71.

* *Prețul de monopol* este o formă transformată a valorii mărfii în condițiile dominației monopoliste și constituie principalul instrument de însușire a profitului de monopol.

** *Profitul de monopol* este o formă a profitului capitalist specifică stadiului monopolist, inclusiv capitalismului monopolist de stat, care se compune din profitul mijlociu și supraprofitul de monopol.

Un rol important în sporirea profitului de monopol revine statului prin variatele instrumente și mijloace economice și financiare pe care le folosește în interesul marii oligarhii financiare. Subvențiile și creditele acordate de stat companiilor monopoliste, îndeosebi celor cu profil militar, contribuie atît la dezvoltarea potențialului economic al acestor companii și deci la întărirea pozițiilor lor în ramura respectivă cît și pe piață, datorită creșterii competitivității lor. În același timp, monopolul care beneficiază de comenzi din partea statului, fie ele cu caracter civil sau militar, este avantajat datorită garantării desfacerii și asigurării unor prețuri ridicate, ceea ce conduce la obținerea unor profituri foarte mari. Pe această cale are loc un transfer de importante sume de bani din bugetul statului, la care contribuie întreaga populație, către monopoluri, ceea ce generează conflicte atît între națiune și stat, cît și între stat și acele companii monopoliste și întreprinderi nemonopoliste care nu beneficiază de asemenea avantaje.

Politica fiscală selectivă, concretizată, pe de o parte, în facilitățile fiscale acordate marilor monopoluri, iar pe de altă parte creșterea impozitelor asupra salariilor și veniturilor celor mai largi categorii de oameni ai muncii constituie, de asemenea, o cale de sporire a profitului de monopol. Politica inflaționistă (inflație menținută în anumite limite pînă în deceniul al VII-lea și devenită ulterior galopantă pentru majoritatea statelor capitaliste dezvoltate) contribuie, de asemenea, la redistribuirea veniturilor oamenilor muncii în favoarea monopolurilor, sporind și pe această cale posibilitățile de acumulare, adîncind și mai mult polarizarea economică.

Profitul de monopol continuă să aibă, ca o sursă importantă de formare, o parte din valoarea creată de popoarele din țările în curs de dezvoltare, datorită politicii colonialiste, neocolonialiste, a practicării unor prețuri inechitabile, ceea ce contribuie la menținerea pe mai departe a decalajelor economice dintre țările în curs de dezvoltare și țările capitaliste dezvoltate.

Politica economică a statului multiplică posibilitățile de sporire a profitului de monopol prin sprijinirea monopolurilor în expansiunea lor în afara granițelor naționale, garantînd recuperarea investițiilor externe în cazul unor schimbări politice, acordarea de prime pentru export în scopul stimulării și orientării geografice a exportului de mărfuri etc.

Politica de exploatare colonialistă și neocolonialistă face ca părți însemnate din venitul național, creat în țările în curs de dezvoltare, să constituie și în continuare o sursă importantă pentru creșterea profiturilor monopoliste, de acumulare și dezvoltare pentru țările imperialiste.

Amplificarea surselor de sporire a profitului de monopol prin exploatarea maselor muncitoare la nivel național și a unor popoare, cu deosebire a celor din țările în curs de dezvoltare, a dus la extinderea sferei de exploatare și la sporirea masei profitului. În S.U.A., în perioada 1971—1978, profiturile marilor monopoluri au crescut cu 151%. În anul 1980, profiturile companiilor monopoliste, în special ale celor petroliere, au crescut cu peste 30% față de creșterea medie de 3,6% la nivelul celor mai mari 500 companii monopoliste industriale din S.U.A. Desigur că unele au suportat și ele, într-o anumită măsură, efectele crizelor economice, cu deosebire cele din ramurile constructoare de automobile, navală, siderurgice, textile. Greutățile impuse de restructurările actuale au fost în cea mai mare parte trecute pe seama clasei muncitoare și a altor categorii de oameni ai muncii, care au suportat rigorile unui șomaj în proporție de masă.

Datele atestă faptul că cele mai mari monopoluri au reușit să mențină profiturile la cote ridicate, chiar și în condițiile de criză care au afectat atît puterea de cumpărare a maselor muncitoare, cît și locurile de muncă, accentuînd insta-

bilitatea economiei țărilor capitaliste dezvoltate. Creșteri considerabile au cunoscut profiturile monopolurilor din domeniul petrolier, cu toate că pe arena mondială există o puternică criză energetică (vezi tabelul 13).

TABELUL 13

Profiturile realizate de primele 10 companii monopoliste din S.U.A. în anul 1983 (după cifra de afaceri)

Locul deținut 1983	1980	1975	Denumirea companiei monopoliste	Cifra de afaceri 1983 (mii)	Profiturile realizate (mii)
1	1	1	Exxon	88 561 134	4 777 957
2	3	1	General Motors	74 581 600	3 730 200
3	2	4	Mobil Oil	54 607 000	1 503 000
4	6	3	Ford Motor	44 454 600	1 866 900
5	8	7	I.B.M.	40 180 000	5 485 000
6	4	5	Texaco	40 068 000	1 233 000
7	10	9	E.I. du Pont de Nemours	35 378 000	1 127 000
8	9	12	Standard Oil (Indiana)	27 635 000	1 868 000
9	5	6	Standard Oil of California	27 342 000	1 590 000
10	10	8	General Electric	26 797 000	2 024 000

Adîncirea exploatării oamenilor muncii a făcut să crească continuu amploarea și avîntul luptei revoluționare. Puternica ofensivă a clasei muncitoare și a altor categorii de salariați în condițiile de după al doilea război mondial a obligat statul burghez să țină seama de revendicările cerute, iar monopolurile să accepte revizuirea contractelor de muncă, ceea ce a condus la o creștere a salariului real în țările capitaliste dezvoltate, care însă a fost diminuat începînd cu manifestarea diferitelor tipuri de criză din deceniul actual și cel precedent.

20

REPRODUCȚIA CAPITALULUI ȘI SITUAȚIA CLASEI MUNCITOARE ÎN CAPITALISMUL CONTEMPORAN

Un rol important în accentuarea contradicțiilor economiei mondiale contemporane, cu implicații asupra relațiilor economice internaționale îl au dezvoltarea ciclică a procesului de reproducție și crizele economice care duc la risipa de bunuri materiale și de forță de muncă și accentuează inegalitățile economice și sociale. În Programul P.C.R. se subliniază că societatea omenească este tot mai mult confruntată cu contradicțiile create de orînduirea capitalistă. Înțelegerea acestor procese și a efectelor lor pe plan economic și social-politic este legată de analiza reproducției capitalului și a situației clasei muncitoare în capitalismul contemporan.

1. Contradicțiile reproducției capitaliste și ciclul capitalist

După cum se știe din prima parte a cursului, problema de bază a reproducției este ca dimensiunea și structura produsului social să permită realizarea valorică a tuturor mărfurilor și să asigure condițiile fizice ale reluării producției, ceea ce presupune asigurarea anumitor corelații interne. Împărțirea produsului social după valoare și după forma naturală i-a permis lui **K. Marx** să descopere corelațiile cele mai generale, care trebuie să existe între sectorul producător de mijloace de producție și sectorul producător de bunuri de consum.

Spontaneitate și caracter ciclic

În țara noastră, și în alte țări în care mecanismul economic este conceput în mod similar, aceste corelații se stabilesc și se realizează în mod planificat, după cum în mod planificat se utilizează acțiunea diferiților factori acceleratori ai creșterii economice.

În capitalism reproducția, care are o natură fundamental diferită, prezintă o serie de particularități generale.

În primul rînd, baza relațiilor de producție constituind-o proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, asigurarea corelațiilor necesare reproducției are loc printr-un mecanism în esență spontan. El se bazează pe piață, pe efortul de maximizare a profitului și pe oscilația prețurilor în funcție de raportul între cererea și oferta de mărfuri.

În al doilea rînd, corelațiile reproducției se realizează prin oscilații în jurul unor medii, în acest caz al unor niveluri de echilibru.

În al treilea rînd, reproducția capitalistă are un *caracter ciclic*, adică parcurge periodic anumite faze, unele cu caracter *ascendent*, altele cu caracter *descendent*. În ciclurile studiate de **K. Marx** se relevau patru faze: criză, depresiune, înviorare, avînt. *Criza* era marcată de scăderea producției, scăderea prețurilor, scăderea gradului de utilizare a capacităților de producție, creșterea șomajului etc. În condițiile cînd capi-

talismului îi este organic proprie tendința spre dezechilibru, criza are funcția de restabilire violentă și provizorie a echilibrului. *Depresiunea* se caracterizează prin desfășurarea reproducției la un nivel scăzut și prin resorbirea treptată a stocurilor acumulate. În cursul *înviorării*, ca urmare a unui val de investiții pentru reînnoirea capitalului fix, se relua creșterea producției, iar prețurile începeau să crească și ele. Cînd producția depășea nivelul maxim atins înainte de criză, înviorarea se transforma în *avînt*, fază cu care se încheia un ciclu.

Crizele sînt un *fenomen de supraproducție*. Supraproducția se manifestă nu în raport cu nevoile de satisfăcut, ci în raport cu *cererea solvabilă*, adică cererea efectivă, contra plată, pe piață. Atunci cînd acest fenomen se produce, apare și imposibilitatea *realizării* unor însemnate cantități de mărfuri, a vînzării lor.

Cauza crizelor de supraproducție

Cauza crizelor o constituie *contradicția fundamentală a capitalismului*. Aceasta este contradicția între caracterul social al producției și forma privat capitalistă a însușirii. Forțele de producție caracteristice capitalismului se sprijină pe mașini, pe diviziunea socială a muncii, pe o piață de dimensiuni largi, pe mobilitatea capitalului și a forței de muncă. În aceste condiții, mijloacele de muncă nu pot fi puse în mișcare decît de mase mari de oameni, produsul este rezultatul activității unui mare număr de oameni și este destinat unei piețe de dimensiuni naționale și mondiale. **Prin caracter social al producției înțelegem deci, pe de o parte, că procesul de producție devine tot mai colectiv, iar pe de altă parte că, prin diviziunea socială a muncii și prin relațiile de piață, de credit etc., activitățile economice desfășurate în unități distincte devin tot mai diversificate și mai strîns legate între ele, ca părți ale unui singur tot.** Caracterul social tot mai accentuat al producției este sursa unei *forțe productive* crescînde a muncii sociale, dar și sursa unei complexități sporite a procesului de reproducție, a cărui desfășurare normală presupune asigurarea unor proporții de bază și a unui mare număr de proporții secundare între diversele ramuri de producție, între diversele activități economice, ceea ce presupune și organizarea socială corespunzătoare a producției. În capitalism însă, organizarea este posibilă numai la nivel microeconomic, adică la nivelul întreprinderii și firmei. La nivel macroeconomic, adică la nivelul ramurii sau al economiei naționale, tendințele de organizare se izbesc de piedicile ridicate de proprietatea privată. *În timp ce forțele de producție reclamă organizare și planicitate, relațiile de producție capitaliste presupun spontaneitate și libertatea goanei după profit.* Această contradicție, derivată din contradicția fundamentală, explică posibilitatea acumulării disproporțiilor care duc la crize. Ea trebuie analizată în legătură și cu o altă contradicție derivată, și anume *contradicția dintre tendința capitalistă spre expansiune nelimitată a producției în scopul obținerii de profit și puterea de cumpărare limitată a maselor.* În consecință, se poate observa tendința permanentă a producției capitaliste de a se rupe de piață. Desigur, capitalismul își creează și își lărgește piața atît pentru mijloacele de producție (pe seama acumulării), cît și pentru obiectele de consum (pe seama creșterii numărului celor exploatați și a masei veniturilor lor). Dar lărgirea producției are loc mai rapid (în perioadele de avînt) decît lărgirea pieței. De reținut că expansiunea producției este favorizată de sistemul de credit. Prin intermediul lui firmele capitaliste își pot lărgi producția într-o proporție mai mare decît ar permite capitalul propriu.

Pe această bază se ajunge periodic la situația de supraproducție genera-

lizată. Tocmai de aceea, **K. Marx** denumea această contradicție, *dintre tendința de lărgire nelimitată a producției și puterea de cumpărare limitată a maselor*, cauza finală a tuturor crizelor de supraproducție.

Mecanisme, factori, cicluri

Experiența arată rolul imens al evoluției investițiilor în capital fix asupra ciclului economic. Sporirea acestora mărește cererea față de unitățile producătoare din sectorul I, ridică gradul de ocupare a forței de muncă, precum și veniturile populației. Creșterea cererii de bunuri de consum atrage după sine dezvoltarea producției în unitățile din sectorul II. Scăderea investițiilor determină o mișcare inversă.

Expansiunea sau contracția producției capitaliste pot fi influențate de numeroși factori de natură diferită: un nou val de invenții, descoperiri de noi rezerve importante de anumite materii prime-cheie, schimbări politice majore pe plan intern sau internațional, determinînd un climat de încredere sau un climat de nesiguranță. În evaluarea influențelor acestor factori trebuie avut în vedere, de asemenea, faptul că în structura consumului populației crește continuu ponderea acelor capitole de cheltuieli la care cererea *are un grad înalt de elasticitate:* bunurile durabile, construcția de locuințe și, într-o anumită măsură, serviciile.

Crizele de supraproducție generalizate, pe care le-am avut în vedere pînă acum, își au sediul în industrie și se caracterizează prin *periodicitate*. Pînă la criza din 1929—1933 ele aveau loc la 8—10 ani, periodicitate explicată încă de **K. Marx** prin *durata medie a elementelor capitalului fix*. Astăzi, în legătură cu diversificarea formelor de manifestare a contradicției fundamentale, cu permanența intervenției statului în economie și cu accelerarea ritmului progresului tehnic, intervalul dintre crize are o destul de mare neregularitate*.

Forma concretă pe care o îmbracă dezvoltarea ciclică, ritmul și efectele reproducției capitaliste nu sînt date o dată pentru totdeauna. Raportul dintre forțele de producție și relațiile de producție este în continuă evoluție. Acest raport poate include un grad mai înalt sau mai redus de neconcordanță, după cum în anumite etape, ca cea pe care o parcurge capitalismul astăzi, poate exprima o evidentă stare conflictuală. Este de remarcat că factorii care influențează reproducția și ciclul sînt prezenți în combinații care pot diferi foarte mult de la o țară la alta. În secolul nostru au apărut numeroase elemente noi, de natură să influențeze *procesele reale ale reproducției*. Între acestea se numără:

a) experiența dezvoltării planificate în țările socialiste, ceea ce a permis o verificare a conceptelor despre corelațiile între ramuri și între mărimile agregate, sintetice, precum și despre factorii creșterii economice;

b) experiența intervenției statale în economia țărilor capitaliste dezvoltate prin manipularea fiscalității, a creditului, a achizițiilor de stat, prin interferențe în domeniul prețurilor și salariilor, investițiilor, cheltuielilor militare etc. S-a acumulat astfel un stoc considerabil de cunoștințe empirice privind comportamentul în procesul reproducției al diferitelor mărimi agregate.

---

* În evoluția reală se întîlnesc și crize *parțiale*, neperiodice, care pot afecta o ramură sau mai multe ramuri, în faze ascendente ale ciclului. Rezultat al unor disproporții sectoriale localizate, ele influențează, dar nu pot anula mișcarea ascendentă, astfel încît să provoace un proces de supraproducție generalizată. Experiența istorică prezintă și fenomenul unor *crize agrare de durată*, crize neperiodice, care intervin în momentul cînd au loc mutații de mare anvergură cu efecte profunde asupra nivelului prețurilor.

c) progresul științelor economice, care și-au propus ca țel explicit să furnizeze concluzii pentru politica economică. În acest scop, se recurge pe o scară tot mai largă la modelare matematică, la scenarii testabile pe calculatoare etc.

2. Particularități ale dezvoltării ciclice

Evoluția ciclului economic capitalist

În perioada premonopolistă, evoluția capitalistă se încadrează în parametrii unui ciclu pe care îl putem denumi clasic: criză, depresiune, înviorare, avînt. Pe baza legăturilor economice internaționale, în principalele țări s-a produs o sincronizare pe faze a dezvoltării ciclice.

În prima perioadă a imperialismului, mișcarea se manifestă pe fondul unei creșteri economice mai rapide decît în perioada precedentă.

Perioada următoare, care durează pînă la al doilea război mondial, este marcată de criza din 1929—1933, cea mai puternică criză din istoria capitalismului. Pagubele provocate de ea au fost egale cu cele pricinuite de primul război mondial. Ciclul inaugurat în 1929—1933 s-a distins nu numai prin durata și profunzimea crizei, ci și prin faptul că faza de avînt n-a mai avut loc, după o înviorare de scurtă durată urmînd criza din 1937, căreia avea să-i pună capăt cel de-al doilea război mondial. Explicația acestor fenomene ține, înainte de toate, de faptul că *efectele adaptărilor survenite pe planul relațiilor de producție prin statornicirea dominației monopolurilor au fost depășite prin accentuarea imensă a caracterului social al forțelor de producție, ceea ce a dus la instalarea unui moment de accentuat conflict între forțe și relații de producție.* Factorii agravanți au fost constituiți de începutul crizei sistemului capitalist mondial și de criza agrară de durată care bîntuia în acel timp.

Cel de-al doilea război mondial a întrerupt temporar dezvoltarea ciclică. Pentru capitalism și evoluția acestuia, el a avut o imensă importanță economică întrucît a permis o experimentare largă a intervenției masive a statului în economie.

După readaptarea la economia civilă, *o nouă fază începe în 1950* și durează pînă pe la începutul anilor '70. Caracteristicile acestei faze au fost:

a) o dezvoltare mai rapidă decît în perioadele trecute, cu mari diferențe între state și cu o *tendință marcată de desincronizare* a dezvoltării ciclice mondiale;

b) scurtarea intervalului dintre crize, lipsa de profunzime a acestora, trecerea rapidă la faza de avînt, aproape fără faze intermediare.

Faptul că ritmurile anuale de creștere a producției au fost în general mai ridicate decît între cele două războaie mondiale, dar cu diferențe sensibile între state, rezultă din tabelul 14.

În primii ani ai deceniului trecut, dezvoltarea economică, în lumea capitalistă, a intrat într-o fază de puternică instabilitate. S-au înregistrat două crize majore: în 1974—1975 și 1980—1982, iar inflația și șomajul au atins niveluri fără precedent.

Factorii care au influențat reproducția în perioada postbelică

În această evoluție se regăsește influența a numeroși factori:

a) *Desfășurarea revoluției tehnico-științifice contemporane* constituie, fără îndoială, cel mai puternic factor care a influențat favorabil investițiile și deci reproducția capitalistă. *Revoluția tehnico-științifică contemporană* a accelerat uzura morală a capitalului fix, a

TABELUL 14

Ritmul mediu anual de creștere a produsului național brut în 7 țări capitaliste dezvoltate (în %)

	1913–1929	1950–1966	1967–1976	1979	1980	1981	1982	1983	1984
S.U.A.	3,1	3,9	2,8	2,8	−0,3	2,6	−1,9	3,3	6,4
Canada	2,4	4,6	4,8	3,2	1,0	3,4	−4,4	3,0	5,0
Franța	1,7	4,9	4,7	3,3	1,1	0,3	1,8	0,6	1,8
R.F.G.	0,4	7,0	3,4	4,0	1,9	−0,3	−1,1	1,3	2,6
Italia	1,8	6,0	4,3	4,9	3,9	0,1	−0,3	−1,4	3,0
Anglia	0,8	2,9	2,3	2,6	−2,5	−1,8	1,9	2,9	2,3
Japonia	3,9	9,9	7,4	5,2	4,8	4,0	3,4	3,1	3,9

contribuit la o creștere sensibilă a investițiilor, la creșterea independenței relative a producției de mijloace de producție față de producția bunurilor de consum.

Creșterea investițiilor este un factor motor al dezvoltării producției sociale, întrucît determină sporirea cererii de elemente ale capitalului fix, ca și de elemente de capital circulant — materii prime, combustibil etc. De menționat, însă, că dacă sînt un factor principal al conjuncturii, investițiile sînt în același timp factorul cu cea mai mare sensibilitate la oscilațiile acesteia. Amplitudinile oscilațiilor investițiilor le întrec pe ale oricărui alt indicator, exercitînd, la rîndul lor, o puternică influență asupra conjuncturii generale.

Progresul tehnic a determinat schimbări și în structura economiei țărilor capitaliste dezvoltate. În cadrul producției materiale, ponderea agriculturii a continuat să scadă, iar a industriei și construcțiilor, după o perioadă de creștere, să înregistreze o perioadă de stagnare. O serie de analiști prevăd că ponderea industriei va urma curba ponderii agriculturii. Unii economiști consideră de pildă că economia americană nici n-ar mai fi o economie industrială, ci postindustrială, iar alții găsesc denumiri noi printre care societatea informațională. După ei, lucrătorii care colectează, prelucrează și difuzează informația reprezintă sectorul cel mai reprezentativ al economiei. Chiar și în industrie, acest lucrător tinde să devină figură reprezentativă, care în toate țările capitaliste dezvoltate participă cu peste 50%, ori în unele cazuri (S.U.A., Canada) cu peste 60% la formarea produsului intern brut (P.I.B.). În cadrul industriei a scăzut ponderea industriei extractive și a crescut ponderea industriei prelucrătoare și a producției de energie electrică; în cadrul industriei prelucrătoare a crescut considerabil ponderea construcțiilor de mașini — în special de utilaj electric și de transport — a crescut producția electronică precum și a industriei chimice; a scăzut, în general, ponderea industriei ușoare și alimentare; în diferitele subramuri ale construcției de mașini a crescut importanța producției de bunuri de consum de folosință îndelungată: autovehicule, aparate electrice de uz casnic, aparate de radio, televizoare etc. Trebuie menționată, de asemenea, ponderea mare pe care au căpătat-o serviciile.

Efectuîndu-se cu rapiditate și în mod mai mult sau mai puțin spontan, aceste schimbări au contribuit și ele la constituirea fondului de instabilitate al dezvoltării economiei capitaliste postbelice.

b) *Manifestarea efectelor capitalismului monopolist de stat.* Două elemente sînt aici notabile și anume: pe de o parte, extinderea achizițiilor de stat, deci *autonomizarea* față de oscilațiile ciclice a unei porțiuni importante a pieței, ceea ce joacă rolul unui stabilizator, reducînd amplitudinea varia-

ţiilor ciclice şi, pe de altă parte, influenţarea indirectă prin măsuri de politică economică a diverselor componente ale cererii şi ofertei de mărfuri.

Politica economică a statului, prin utilizarea combinată a diferitelor ei instrumente urmăreşte să asigure: utilizarea resurselor la nivel de echilibru, utilizarea braţelor de muncă, controlul preţurilor şi, mai ales în ultimii ani, — echilibrul balanţei de plăţi. În esenţă, politica economică a reprezentat pînă nu demult o încercare sistematică şi de mari proporţii de a influenţa mărimea cererii solvabile totale şi a diferitelor ei părţi componente.

În anii din urmă, întîi în Anglia, şi apoi în Statele Unite, în timpul primului mandat ca preşedinte a lui Ronald Reagan, intervenţia statală bazată pe stimularea cererii solvabile, considerată responsabilă de instabilitatea şi disfuncţiile economiei, a fost treptat abandonată, accentul punîndu-se pe stimularea ofertei prin reducerea impozitelor asupra profiturilor şi în acelaşi timp a cheltuielilor sociale, precum şi pe desfiinţarea şi minimalizarea reglementărilor de stat.

O contradicţie a vechii politici — de inspiraţie keynesistă — o constituia incapacitatea realizării simultane a patru obiective de bază: creşterea producţiei, utilizarea deplină a braţelor de muncă, stabilitatea preţurilor şi echilibrul balanţei de plăţi. Stimularea ieşirii din criză şi întreţinerea expansiunii genera inflaţia, iar combaterea inflaţiei genera scăderea producţiei şi creşterea şomajului. Acum panaceul este văzut în diminuarea intervenţiei statale şi reîntoarcerea la jocul liber al unei economii dominate de mari monopoluri. Trebuie spus că îndoiala în ceea ce priveşte succesul acestei orientări continuă să fie răspîndită, atît în cercurile ştiinţifice, cît şi în cercurile politice şi de afaceri din chiar ţările respective.

c) *Creşterea importanţei pieţei bunurilor de consum.* Revoluţia tehnico-ştiinţifică, prin efectele sale puternice asupra productivităţii muncii şi costurilor a lărgit considerabil sfera consumului de masă, în special pe seama produselor de folosinţă îndelungată. Acest proces a fost stimulat de utilizarea unor forme noi de dilatare a cererii solvabile: credit de consum, plăţi de transfer etc.

d) *Intensificarea circuitului economic mondial.* Ca rezultat al revoluţiei tehnico-ştiinţifice pe de o parte, iar pe de altă parte al dezvoltării rapide şi al angrenării crescinde în diviziunea internaţională a muncii a ţărilor socialiste, precum şi ca efect al începerii procesului de industrializare a ţărilor în curs de dezvoltare, piaţa mondială a cunoscut o rapidă expansiune. Pentru ţările capitaliste dezvoltate aceasta a însemnat: accelerarea ritmului de creştere a producţiei; stimularea creşterii interne pe baza unei cereri de export de dimensiuni relativ mari.

Ca de obicei povara crizei a fost aruncată asupra altor state, în special a celor în curs de dezvoltare, precum şi a maselor muncitoare din propria ţară. Statele Unite practică astfel o politică a dobînzilor înalte care a atras critici vehemente din partea tuturor ţărilor, inclusiv a altor ţări capitaliste dezvoltate. Aceste dobînzi înalte întăresc dolarul în raport cu alte valute, ceea ce ieftineşte importurile americane, în special de energie, scumpind aceleaşi importuri (de regulă plătite în dolari) pentru alte state şi agravînd în cadrul acestora problema şomajului. Tot Statele Unite au redus dramatic programele de asistenţă socială de care beneficiază pătura cea mai săracă a populaţiei.

Crizele din ultimii ani

Dezvoltarea capitalistă contemporană nu şi-a pierdut caracterul ciclic, dar schimbarea contextului naţional şi internaţional în care se desfăşoară reproducţia a atras şi modificarea con-

siderabilă a modelului descris de Marx. În condițiile noilor structuri economice, în care serviciile au căpătat o pondere atît de însemnată și mai ales în condițiile permanentei și masivei intervenții guvernamentale, funcția de restabilire a echilibrului prin criză se desfășoară nu atît prin scăderea producției industriale, cît prin stagnări prelungite ale activității economice însoțite de șomaj masiv, inflație de proporții mari, creșterea capacităților de producție neutilizate. Distincția între fazele ciclului clasic este tot mai dificil de făcut.

O analiză a dereglărilor postbelice și, în general, a efectelor reproducției capitaliste scoate în evidență o serie de particularități.

1. În ultimii 10 ani lumea capitalistă a cunoscut două mari crize: în 1974—1975 și 1980—1982. Prima a fost puternică, dar scurtă, a doua mai puțin profundă, dar mai îndelungată.

Criza din 1974—1975 s-a declanșat după o schemă mai apropiată de ciclurile clasice, fiind precedată de un avînt puternic. Într-adevăr în 1973 produsul intern brut crescuse în țările dezvoltate cu 6,1%. În 1974 ritmul de creștere se reducea la 0,4%, iar în 1975 producția a scăzut cu 0,4%. Refacerea a fost viguroasă, creșterea fiind de 4,7% în 1976. Țările în curs de dezvoltare au fost mai puțin afectate. În cadrul lor P.I.B. a crescut cu 7,4% în 1973, cu 5,9% în 1974, cu 4% în 1975 și 7,3% în 1976.

Criza din 1980—1982, într-o anumită măsură a fost rezultatul unor factori ciclici. În esență însă ea a rezultat din măsurile restrictive adoptate în S.U.A. și alte țări dezvoltate pentru combaterea inflației, pentru adaptarea la efectele celui de al doilea „șoc petrolier" și a fost agravată de scăderea drastică a importurilor din țările în curs de dezvoltare. În țările dezvoltate, P.I.B., care crescuse cu 3,3% în 1979 n-a mai crescut decît cu 1,3% în 1980, a scăzut cu 0,5% în 1982 spre a nu crește decît cu 2,3% în 1983. Socotind însă după toți indicatorii — creșterea șomajului, a capacităților nefolosite, a numărului de falimente —, criza recentă a fost cea mai gravă din ultimii 50 de ani.

În S.U.A. producția industrială, care în 1980 scăzuse cu 3%, crescînd apoi în 1981, dar fără a atinge nivelul din anul precedent, a scăzut cu 8% în anul 1982. În 1983 a început înviorarea, mai întîi în Statele Unite, apoi și în alte cîteva țări. Înviorarea este mai slabă însă, în genere, decît în ciclurile precedente.

În Statele Unite, la baza refacerii au stat factori ciclici de ordin intern: refacerea stocurilor, reluarea activității în construcții, iar apoi și în domeniul investițiilor. Creșterea cheltuielilor militare a contribuit și ea atît la creșterea cererii de producție, cît și a celei de consum. Chiar în condițiile ratei înalte de dobînzi s-a putut conta pe profituri ridicate datorită reducerilor fiscale și desființării a numeroase reglementări operate de administrația Reagan. Beneficiind de o mare piață integrată, de fluxuri ample de capitaluri străine și de o mai mare suplețe în organizarea de activități noi, Statele Unite au reușit să realizeze ieșirea din criză. În mai toate celelalte țări industriale, exporturile — în special spre Statele Unite — au constituit principalul stimulent al producției. Progresele lor fiind mai modeste, în Franța și Italia producția a continuat chiar să se restrîngă. În anul 1984, S.U.A. a înregistrat o rată de creștere a PIB de 6,4%, iar refacerea în Europa Occidentală a fost mai puternică decît se așteptase. Anul 1984 este primul an, începînd din 1978, în care producția nu a scăzut în nici o țară europeană.

În anul 1985, potrivit datelor O.C.D.E. (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică), ratele de creștere au fost de 2,3% în Europa Occidentală, de 2,6% în S.U.A. și de 4,3% în Japonia.

Țările în curs de dezvoltare au fost mult mai puternic lovite de criză decît la mijlocul deceniului trecut. Procesul de dezvoltare s-a oprit și nu se întrevăd

perspective de relansare durabilă. Cu excepția unui grup restrîns de țări, mai ales din sudul și estul Asiei, veniturile pe locuitor în țările în curs de dezvoltare au scăzut mai mulți ani consecutiv. Acestea și-au redus importurile, ceea ce a contribuit la întîrzierea relansării economice în Europa Occidentală.

2. Incă din deceniul precedent, în principalele țări industriale a devenit vizibilă nu numai existența unor cicluri în mișcarea PIB, dar și în cea a șomajului și inflației și mai ales faptul că, acestea din urmă, nu evoluează numai în direcția opusă mișcării PIB, ci și cu o întîrziere de circa un an. Pe ansamblul țărilor OCDE șomajul n-a mai înregistrat reduceri, iar din 1969 a cunoscut două salturi.

În țările dezvoltate se observă o deteriorare progresivă, de la ciclu la ciclu. Creșterea anuală a PIB în țările industriale luate în ansamblu n-a mai înregistrat în nici un an, sporul din 1973. Vîrfurile și punctele cele mai de jos ale șomajului, care erau de 2,9% și de 2,7% din forța de muncă în primul ciclu, au oscilat în jur de 5% în al doilea, iar în unii ani au depășit 8%. În cazul inflației, vîrfurile și punctele cele mai scăzute au reprezentat 5,7% și 2,7% în primul ciclu și 12,2% și 7,1% în ultimul ciclu. Inflația a scăzut însă sub nivelul cel mai redus înregistrat în ciclul precedent.

3. Deteriorarea procesului de creștere a fost influențată de mai multe împrejurări, o serie de factori încetînd să mai joace un rol stimulator. Europa Occidentală și Japonia, de exemplu, au epuizat, spre sfîrșitul anului 1960, posibilitățile de a realiza o creștere puternică folosind realizările tehnologice americane. Pe de altă parte, s-a epuizat rezerva de forță de muncă pe care o reprezenta agricultura și a dispărut acțiunea pozitivă asupra productivității pe care o reprezenta reducerea ponderii populației ocupate în agricultură. În același timp, însă, a crescut ponderea serviciilor în crearea PIB și ponderea acestora în totalul populației ocupate. Or, este cunoscut că sporirea productivității muncii este tradițional mai lentă în servicii decît în industrie, în servicii schimbările intervenite aducînd în multe cazuri mai curînd un spor de calitate decît de randament. În sfîrșit, liberalizarea comerțului și intensificarea legăturilor economice între țările industriale, care a stimulat creșterea timp de două decenii, și-a pierdut considerabil din importanță.

Au apărut, desigur, și o serie de factori pozitivi: inovații multiple în sectoare cheie ca electronica, dezvoltarea comerțului cu țările în curs de dezvoltare și țările socialiste.

Unii analiști consideră însă că o importanță deosebită au avut raporturile între capital și muncă, precum și creșterea cheltuielilor publice, modul de utilizare a fiscalității și deficitele bugetare. La sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70 salariile au început să înregistreze creșteri mai mari decît cele ale productivității muncii. În aceeași perioadă țările dezvoltate cunoșteau o fază de puternic avînt, fapt ce a dus la un raport specific între cererea și oferta de materii prime, de bunuri de investiție, de bunuri de consum și de forță de muncă, ceea ce în final a alimentat atît inflația cererii, cît și pe cea a costurilor. Cheltuielile publice au crescut de asemenea dinamic, ajungînd de la 29,3% din PIB în 1961 la 40,9% în 1981. În aceeași perioadă impozitele au crescut de la 28,7% din PIB în 1961 la 37,5% în 1981. Ca urmare, au crescut deficitele bugetare.

Scăderea productivității muncii a fost însoțită în unele țări de creșterea raportului dintre capital și producție. În aceste condiții ratele profitului au înregistrat scăderi mai ales în R.F.G., Japonia, Anglia, S.U.A. Față de media pe perioada 1962—1964, media pe 1974—1976 a scăzut în R.F.G. de la 19,3% la 11,4%, în Japonia de la 28,2 la 13,5%, în Anglia de la 11,9 la 3,7%, în S.U.A. de la 12 la 7%. Această scădere a atras o reducere sensibilă a ratei de creștere a investițiilor. Față

de 1960—1970, rata medie de creștere a acestora a scăzut în 1970—1982: în S.U.A. — de la 5% la 1,3%, în Canada — de la 5,8 la 3,3%, în Japonia — de la 14,6 la 3,3%, în R.F.G. — de la 4,1 la 1,1%, în Franța — de la 7,7 la 1,3%, în Italia — de la 3,7 la 0,6%. O astfel de evoluție a contribuit în mod evident la creșterea șomajului, la transformarea lui într-un fenomen de masă cronic.

La deteriorarea situației economice în ultimii ani a contribuit, de asemenea, scăderea rolului comerțului internațional ca factor de creștere. Mulți ani de-a rîndul volumul comerțului mondial a crescut mai repede decît cel al producției. În anul 1980 el n-a mai crescut decît cu 1,5%, a stagnat în 1981 și a crescut doar cu 3,6% în 1982. La aceasta au contribuit valul de protecționism în forme ascunse, scăderea cererii de combustibil, situația financiară gravă a țărilor în curs de dezvoltare.

4. Perspectivele pe termen mediu rămîn încă incerte. Între factorii pozitivi se plasează efectul schimbărilor care au început să se efectueze la sfîrșitul deceniului trecut, diminuarea rolului ramurilor energointensive, reînnoirea instalațiilor, utilajelor și produselor pornind de la criteriul reducerii consumului de energie; înlocuirea crescîndă a combustibililor lichizi cu alți purtători de energie primară etc. Investițiile cresc și ele vor fi stimulate de noul val de inovație științifică, tehnică, bazată pe electronică, pe accentuarea automatizării și robotizării, a producerii și utilizării tot mai largi a microelectronicii.

Piața muncii a devenit mai elastică pentru capital, sindicatele fiind mai moderate, datorită împrejurărilor mai dispuse să suporte sacrificii și să coopereze la redresarea situației.

Scăderea prețului la petrol și materii prime, îndeosebi pentru S.U.A., ca și scăderea ratei dobînzii constituie, de asemenea, factori pozitivi generînd reducerea costurilor de producție și sporirea ratei profiturilor.

În cadrul strategiei firmelor se produc, de asemenea, schimbări. Are loc un proces de regîndire a domeniilor de activitate, de abandonare a activităților în declin în folosul celor de viitor, de lărgire a orizontului decizional. Se caută modalități de a împleti profitul pe termen scurt cu eficiența pe termen lung ca un criteriu de bază al reușitei, iar administratorului de tip clasic tind să i se substituie echipele de specialiști care operează cu numeroși parametri într-o viziune planetară și de perspectivă în calculele lor de maximizare a profiturilor. Firmele mari apelează tot mai des la fuziuni, devenind și mai mari, mai diversificate; paralel creîndu-se noi posibilități pentru apariția de firme mărunte cu operații rentabile.

În același timp, însă, acționează și factori cu acțiune contrarie, care întrețin incertitudinile. Între ei se situează imensul deficit bugetar american care continuă să întrețină teama de o reizbucnire a inflației, ceea ce are un efect inhibator asupra comportamentului firmelor. Numeroși analiști se întreabă dacă majorarea ritmurilor de creștere a investițiilor reprezintă ceva durabil sau numai un fenomen ciclic.

Țările vest-europene sînt departe de a beneficia de avantajele S.U.A. Chiar dacă sînt grupate în C.E.E., ele nu dispun de imensa piață integrată și de resursele Statelor Unite și mai ales de o monedă care joacă rolul de principală valută internațională. Ele nu au posibilitatea să importe mai mult decît exportă, iar energia și materiile prime nu s-au ieftinit pentru ele în aceeași măsură ca pentru S.U.A.

Durabilitatea actualei relansări este pusă sub semnul întrebării de situația țărilor în curs de dezvoltare. Ele nu mai sînt în stare, prin importurile lor, să joace, pentru economiile țărilor dezvoltate, rolul dinamic pe care l-au jucat în trecut. Rămîne de văzut cît de rapid va realiza occidentul dezvoltat că trebuie, în propriul lui interes, să de-

blocheze mecanismele dezvoltării economice în țările lumii a treia.

Dificultățile în care a intrat economia țărilor capitaliste în deceniul trecut poartă amprenta unor dezechilibre structurale mai profunde, atît la scară națională, cît și la scară internațională, care marchează o nouă fază a crizei sistemului capitalist mondial, cu corolarul său — criza ordinii economice internaționale.

În fapt, reproducția are loc într-un context fundamental diferit de cel existent pînă la începutul deceniului trecut.

În primul rînd, din motive obiective (perspectiva apropiată a epuizării unor resurse neregenerabile) și subiective (capacitatea crescîndă a națiunilor de a-și realiza drepturile suverane asupra resurselor și activităților economice de pe teritoriul național), era materiilor prime ieftine a luat sfîrșit. Tranziția la noi surse de energie va fi lungă, costisitoare și dificilă și va fi marcată de zguduiri ca cele provocate de „șocurile" petroliere din anii 1973—1974 și anul 1979.

În al doilea rînd, fiind subordonate țelului maximizării profitului, modelele dezvoltării tehnologice, ca și modelele de consum ale societății capitaliste sînt generatoare de risipă. În noile condiții, aceasta, cu tot efortul de reportare a dificultăților pe umerii țărilor mai puțin dezvoltate, nu poate să nu accentueze instabilitatea.

În al treilea rînd, cadrul internațional se caracterizează printr-o dezorganizare crescîndă, vizibilă atît în sfera relațiilor valutare, cît și a celor comerciale. Aceasta va continua să influențeze negativ desfășurarea procesului de reproducție

În al patrulea rînd, experiența arată că arsenalul actual al instrumentelor intervenției statale în economie se dovedește tot mai inadecvat pentru rezolvarea noilor probleme. În spatele acestei inadecvări se află criza crescîndă a capitalismului monopolist de stat.

3. Dezvoltarea procesului inflaționist

Inflația este una din formele principale de dereglare a vieții economice. În prezent, datorită dimensiunilor pe care le-a atins, împletirii ei cu criza economică și efectelor pe care le are, inflația este considerată una dintre cele mai importante dereglări cu care este confruntată economia în țările capitaliste dezvoltate.

Factori ai inflației

Prin inflație se înțelege, de regulă, un proces cumulativ de creștere a prețurilor, sursa lui situîndu-se în sfera pur monetară, în sfera raportului dintre ofertă și cerere, în sfera costurilor sau în sfera unor factori structurali.

În vol. I al „Capitalului" sînt descrise fenomenele inflaționiste din sfera monetară, care apar atunci cînd cantitatea de bani emisă depășește necesarul. De asemenea, din teoria economică a lui **K. Marx** rezultă că o creștere sectorială sau generală de prețuri are loc atunci cînd cererea este mai mare decît oferta. Acest lucru se întîmplă, cu efecte stimulative pentru activitatea economică, în fazele ascendente ale ciclului. Scăderea din diferite motive a producției, și deci a ofertei, sub nivelul cererii solvabile, are același efect.

Creșterea costurilor de producție în anumite perioade poate constitui, de asemenea, o sursă de creștere a nivelului prețurilor. Costurile pot crește ca urmare a unei inflații a cererii, ca urmare a scumpirii din anumite mo-

tive a importurilor (creşterea preţurilor la materii prime pe pieţele externe sau deprecierea monedei naţionale) sau ca urmare a unui raport specific între creşterea salariilor şi creşterea productivităţii muncii.

Factorii de ordin structural generatori de presiuni inflaţioniste sînt factori permanenţi, decurgînd din însuşi mecanismul economic capitalist. Printre aceşti factori se numără:

a) *Monopolurile* care, prin dominaţia lor, impun într-o *măsură din ce în ce mai mare* „preţuri administrate", adică fixate de marile firme şi cărora li se aliniază toate întreprinderile capitaliste.

b) *Capitalismul monopolist de stat*, care generează cerere solvabilă fără un corespondent pe planul bunurilor şi serviciilor intrate în circuitul economic normal şi presupune recurgerea la finanţarea prin deficite a cheltuielilor bugetare, ceea ce se asociază cu emisiuni de monedă peste necesarul circulaţiei.

c) *Creditul* intern şi internaţional al cărui rol a crescut şi creşte continuu, mărind posibilităţile diferitelor firme de a realiza o expansiune dincolo de limitele capitalurilor proprii. Pe de altă parte şi *creditul de consum* trebuie luat în consideraţie, deoarece extinde cererea solvabilă de bunuri de consum peste limitele determinate de veniturile disponibile ale populaţiei.

Încă un factor care trebuie avut în vedere în analiza mişcării preţurilor în ţările dezvoltate este *ponderea importantă şi crescîndă a serviciilor* în activitatea economică generală. Tarifele serviciilor au tendinţa de a se scumpi relativ (în raport cu preţul mărfurilor de consum) şi, prin filiere complicate, de a influenţa în sensul creşterii nivelului general al preţurilor.

Inflaţia actuală

În primii 20 de ani postbelici, rata inflaţiei se stabilise la un nivel de 2—3% pe an şi, chiar în ţări cu puternice tendinţe inflaţioniste ca Franţa şi Italia, ea nu depăşea decît rar, pe perioade mai lungi, nivelul mediu de 5%. De la mijlocul deceniului anilor '60, procesul inflaţionist s-a intensificat considerabil. *În primul rînd*, ritmurile anuale de creştere a preţurilor au urcat fără precedent în perioada de după refacerea postbelică, ele ajungînd să se exprime în două cifre. *În al doilea rînd*, inflaţia a continuat să se manifeste cu vigoare şi în faze descendente ale ciclului, ceea ce economiştii occidentali numesc *stagflaţia* (îmbinarea crizei cu inflaţia), devenind o formă de manifestare a contradicţiilor reproducţiei capitaliste.

În literatura occidentală factorii generatori de inflaţie cel mai frecvent invocaţi, cu accente care, desigur, variază de la autor la autor, sînt următorii:

a) *Efectul cumulativ al politicilor expansioniste promovate în deceniul 1960—1970*, adică efectul măsurilor de intervenţie statală ţintind stimularea cererii. Acesta este un factor real, de natură structurală, întrucît cererea a fost extinsă în mod sistematic prin măsuri de politică economică.

b) *Simultaneitatea fazei de avînt din anii 1972—1973 în principalele ţări capitaliste dezvoltate*. Într-adevăr, acest fapt a permis sporirea bruscă a cererii la materii prime şi echipamente de investiţii. Întîmplător, această mişcare a coincis cu o perioadă proastă la o serie de produse agricole în multe regiuni ale globului, ceea ce a determinat o neobişnuit de puternică mişcare ascendentă a preţurilor la o serie de materii prime şi creşterea puternică a nivelului preţurilor bunurilor de consum.

c) *Majorarea drastică a preţurilor la petrol*. Ca urmare a acţiunilor întreprinse în 1973 şi ulterior de ţările

O.P.E.C. (Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol), astăzi nivelul prețurilor la petrol este de circa 10 ori mai ridicat decît în 1973. Petrolul fiind principala componentă a balanței energetice în toate țările dezvoltate, principala materie primă pentru una din ramurile de bază ale economiei și, direct sau indirect, un produs cu o pondere mare în consumul populației, majorarea masivă a prețurilor a amplificat puternic presiunile inflaționiste preexistente.

d) *Excesul de lichidități existent în sistemul monetar internațional* *. Ca urmare a îndelungatelor și enormelor deficite ale balanței de plăți a S.U.A., s-a amplificat continuu excesul de dolari — principala „monedă de rezervă" pe fluxurile monetare și financiare internaționale. Între altele, a crescut rapid masa „eurodolarilor" — active în dolari deținute de bănci neamericane în afara Statelor Unite. Volumul acestora depășește considerabil pe cel al activelor oficiale de rezervă al tuturor statelor. Această situație a permis mișcări pe termen scurt de mare amploare a capitalurilor în scopuri speculative de pe o piață pe alta, cu efecte destabilizatoare asupra raportului dintre cerere și ofertă.

e) *Creșterea puternică a costurilor unitare ale muncii într-o serie de țări dezvoltate.* Este un fapt că forța numerică, organizarea și capacitatea de opoziție a clasei muncitoare la procesele de deteriorare a nivelului său de trai au sporit. Într-o serie de țări europene partidele comuniste, partidele de stînga au devenit forțe politice extrem de puternice, după cum mai în toate țările dezvoltate a crescut forța organizațiilor sindicale. Mișcarea revendicativă a reușit, astfel, să impună într-o serie de cazuri creșterea nivelului salariilor. În condiții cînd aceste creșteri de salarii au depășit creșterea productivității muncii s-au produs și majorări ale așa-numitelor costuri unitare ale muncii. Dar, dacă creșterile de salarii sînt în cea mai mare parte o reacție la creșterile de prețuri, la rîndul lor aceste costuri sporite sînt raportate de monopoluri asupra prețurilor, ceea ce pune în mișcare acea așa-numită spirală a salariilor și prețurilor.

f) O serie de autori continuă să considere, și pe bună dreptate, că principala explicație a valului inflaționist actual o constituie politicile monetare și bugetare ale guvernelor. *Creșterea masei monetare și a cheltuielilor publice* într-un ritm sensibil superior față de creșterea produsului social creează inevitabil nu numai stimulente pentru expansiunea producției, dar și ridicarea continuă a nivelului prețurilor, importante deficite bugetare (tabelul 15).

În anii acestui deceniu o serie de guverne, aplicînd mijloace severe în domeniul monetar, fiscal, al politicii veniturilor etc. au declanșat o amplă ofensivă de stăvilire a inflației. Uneori, așa cum rezultă din tabelul 16, rezultatele au fost sensibile. Astfel, în Anglia rata inflației s-a redus de la 18,0% în 1980 la 5,2% în 1984, în SUA — de la 13,5%, la 4,5%; în Japonia — de la 8% la 2,1%. Efectele secundare au fost în unele țări foarte dure: creșterea șomajului, scăderea producției, reducerea salariilor reale.

Cu puține excepții, ratele de inflație rămîn superioare celor din deceniul 1960—1970.

---

* În unul din studiile incluse în cel de-al treilea raport către Clubul de la Roma și aparținînd lui **Duncan Mdegwa** și **Robert Triffin** se subliniază că „Metoda existentă de creare necontrolată de lichidități a devenit indiscutabil — și continuă să fie — un motor principal al inflației mondiale", **Jan Tinbergen** coordonator RIO: Reshaping the International Order — A. Report to the Club of Roma. E. P. Dutton and Co., Inc. New York, 1976, p. 202.

TABELUL 15

Principalele țări capitaliste: Deficite bugetare 1977—1983 (în % din P.N.B.)

	1977	1980	1981	1982	1983
Canada	−3,5	−3,3	−2,1	−5,7	−6,3
S.U.A.	−2,7	−2,4	−2,5	−4,3	−5,8
Japonia	−5,1	−6,1	−5,9	−5,5	−5,1
Franța	−1,0	−1,1	−2,6	−2,8	−2,9
R.F.G.	−2,2	−1,7	−2,2	−1,9	−2,0
Anglia	−3,1	−4,9	−4,1	−2,9	—
Italia	−9,0	−10,9	−12,9	−15,1	−16,8
Toate cele 7 țări	−3,2	−4,4	−4,7	−5,0	−5,4

Inflația ca factor dezorganizator al economiei

O inflație de proporții mari este un agent dezorganizator extrem de puternic al vieții economice. *În primul rînd,* ea viciază raporturile de prețuri între mărfuri, îngreuiază sau face imposibile calculele de eficiență și rentabilitate, descurajează investițiile productive și încurajează acțiunile speculative. *În al doilea rînd,* ea subminează creditul pe termen lung, care devine lipsit de sens, întrucît creditorul înfruntă riscul nu numai de a nu obține nici un cîștig, dar chiar de a nu mai putea recupera, în valoare reală, o sumă egală cu cea împrumutată. Dealtfel, băncile, pentru a micșora sau elimina riscurile, ridică la dimensiuni exorbitante ratele dobînzii. *În al treilea rînd,* ea accentuează într-o mare măsură oscilațiile cursurilor de schimb ale monedelor. *În al patrulea rînd,* inflația generează puternice contradicții sociale, întrucît ea este un factor de redistribuire puternică a veniturilor oamenilor muncii în favoarea monopolurilor.

Toate acestea explică de ce jugularea și reducerea inflației este principala preocupare astăzi în țările capitaliste dezvoltate.

TABELUL 16

Prețuri ale bunurilor de consum. Schimbări, în %, față de anul precedent

	1960	1965	1970	1975	1980	1981	1982	1983	1984
S.U.A.	1,6	1,7	5,9	9,1	13,5	10,3	6,2	3,2	4,5
Japonia	3.6	6,6	7,7	11,8	8,0	4,9	2,6	1,8	2,1
R.F.G.	1,4	3,4	3,4	6,0	5,5	5,9	5,3	3,0	2,8
Franța	3,6	2,5	5,2	11,7	13,6	13,3	12,0	9,5	7,4
Anglia	1,0	4,8	6,4	24,2	18,0	11,9	8,6	4,7	5,2
Italia	2,3	4,6	5,0	17,1	21,2	17,8	16,5	14,7	12,0

4. Consecințele social-economice ale cursei înarmărilor

În principiu, efectele negative ale cursei înarmărilor sînt aceleași ca și în urmă cu 10 sau 20 de ani. Dar, în prezent, există o serie de elemente noi și importante ale dezvoltării economice și sociale, pe fondul cărora efectele

negative ale cursei înarmărilor se resimt cu o forță deosebită. Este vorba de criza economică și inflație, de acutizarea problemelor globale, între care un loc proeminent îl ocupă problema energiei și materiilor prime, precum și problema subdezvoltării și, în sfîrșit, înfruntarea dintre tendința edificării unei noi ordini economice și politice internaționale și tendința de a menține actualul sistem de relații între națiuni.

Factor al irosirii de resurse

O primă categorie de efecte negative ale cursei înarmărilor decurge din faptul că înarmările reprezintă cel mai puternic factor cunoscut în istoria omenirii de irosire a resurselor și de deturnare a lor în scopuri neproductive și antisociale. Cheltuielile militare, care au atins suma de circa 1 000 miliarde de dolari, absorb 6% din produsul brut însumat al țărilor lumii; aceasta reprezintă o sumă echivalentă cu două treimi din produsul brut însumat al țărilor în care trăiește jumătatea cea mai săracă a omenirii. Într-o perioadă — care reprezintă începutul noii revoluții tehnico-științitice și în care noi și imense posibilități au apărut pentru rezolvarea unor probleme vitale — circa 50% din resursele alocate cercetării și dezvoltării sînt cheltuite pentru țeluri legate de înarmare. Unii oameni de știință apreciază că dacă zecile de miliarde de dolari cheltuite pentru cercetare-dezvoltare în scopuri militare după război, ar fi fost cheltuite în scopuri civile, omenirea nu s-ar afla departe, din punct de vedere tehnologic, de nivelul pe care se presupune că-l va atinge în anul 2000. În sfîrșit, sub arme sau în activități legate de înarmare se află, în prezent, circa 100 milioane de oameni, ceea ce echivalează cu totalul forței de muncă utilizate în țările europene, cu excepția U.R.S.S., dar, de fapt, cu mult mai mult decît atît, dat fiind că activitățile militare presupun o calificare cu mult peste media națională chiar în țările cele mai dezvoltate. Să adăugăm la toate acestea faptul că, potrivit estimațiilor, la un volum egal de cheltuieli, activitățile militare produc asupra mediului ambiant daune cu mult mai mari decît cele mai poluante activități civile, precum și faptul că producția de război și armata sînt unul din marii consumatori de resurse naturale, inclusiv epuizabile. Consumul militar reprezintă potrivit evaluărilor existente, între 3% și 12% din producția unui grup de 14 minerale. În cazul aluminiului, nichelului și platinei consumul militar a depășit în 1981 cererea pentru aceste produse în toate țările din Asia, Africa și America Latină. Consumul de petrol în scopuri militare a reprezentat în același an 5—6% din producția mondială, ceea ce echivalează cu consumul tuturor țărilor în curs de dezvoltare (exclusiv China).

Toate acestea trebuie puse în relație cu nevoile lumii în care trăim. O lume care știe, astăzi, că resursele sale nu sînt nelimitate și că unele dintre ele se vor epuiza nu peste mult timp. O lume care, pentru a supraviețui, va trebui să treacă la moduri de producție și consum bazate pe evitarea risipei, pe reciclarea produselor, pe menajarea echilibrului mediului ambiant, să înlăture marile decalaje economice și tehnologice care împart astăzi omenirea în țări dezvoltate și țări slab dezvoltate, țări bogate și țări sărace.

Sursă de puternice contradicții

O primă categorie de efecte este de ordin intern.

Costul de oportunitate al cursei înarmărilor — adică alternativele sacrificate în domeniul dezvoltării economico-sociale — este extrem de ridicat. Pe de o parte, în structura produsului social își sporește ponderea un consum neproductiv, care nu răspunde unor nevoi

sociale reale. Pe de altă parte, cursa înarmărilor influențează negativ creșterea productivității muncii sociale, evoluția competitivității mărfurilor naționale pe plan extern și creează dificultăți în domeniul balanțelor comerciale și de plăți. Privit comparativ, costul de oportunitate este direct proporțional cu partea cheltuielilor militare în produsul național brut și invers proporțional cu nivelul dezvoltării economice. Este semnificativ că ritmul de creștere al alocațiilor pentru înarmări depășește pe cel al investițiilor pentru producția de pace[1].

Creînd cerere solvabilă, fără o ofertă civilă corespunzătoare, cheltuielile militare sînt, prin natura lor, inflaționiste. Acest caracter este întărit de emisiunile monetare pentru acoperirea deficitelor bugetare, de sistemul special de formare a prețurilor pe piața furniturilor militare. Pe un plan mai general, inflația contemporană din țările cu economie de piață este strîns legată de particularitățile unui sistem monetar internațional în care joacă un rol cardinal dolarul — moneda țării cu enorme cheltuieli militare și mari deficite bugetare.

O a doua categorie de efecte negative se referă la incidențele asupra sistemului de relații economice internaționale și asupra schimbărilor necesare în vederea edificării unei noi ordini economice și politice internaționale.

Prin volumul deturnării de resurse și caracterul resurselor deturnate, cursa înarmărilor apare ca un factor de bază al agravării problemelor globale ce se ridică în fața omenirii, probleme ce presupun o abordare internațională concertată, un efort internațional susținut, desfășurat într-o perspectivă îndelungată.

Cursa înarmărilor, prin însăși natura ei, presupune gruparea țărilor în alianțe și blocuri militare opuse, abordarea evoluției mondiale prin prisma efectelor sale mai apropiate sau mai îndepărtate asupra echilibrului militar. Pe această bază, cursa înarmărilor acționează împotriva cerinței obiective de universalizare a fluxurilor și instituțiilor de cooperare economică internațională, generînd suspiciune între națiuni, favorizînd menținerea și adîncirea diviziunilor existente și crearea altora noi. Restricțiile și discriminările vor constitui o practică uzuală atîta timp cît deosebirile de sistem, de vederi și interese între state vor fi privite prin unghiul considerentelor militare. În aceste condiții, tendința dominantă va rămîne structurarea lumii în jurul unor poli de putere militară și economică și nu cooperarea între națiuni, indiferent de mărimea, forța și sistemul lor social-economic.

În sfîrșit, **o a treia categorie de efecte negative ale cursei înarmărilor** o constituie pervertirea valorilor morale, stimularea atitudinilor antisociale și, în interiorul multor societăți, creșterea valului violenței.

Cursa înarmărilor este un fenomen complex și puternic înrădăcinat în mecanismele interne ale unor state, în sistemul actual de relații economice și politice internaționale. Persistența în cursa înarmărilor nu poate genera decît multiplicarea conflictelor, acumularea premiselor pentru izbucnirea unui nou război mondial, paralel cu agravarea tuturor problemelor care confruntă lumea contemporană.

Evoluția vieții internaționale contemporane confirmă tezele partidului nostru, după care forțele sociale progresiste sînt în ascensiune, devin mai puternice și mai influente. *„Este cert* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *că ele reprezintă forțe în stare să lichideze cu desăvîrșire politica imperialistă, de reîmpărțire a lumii în zone de influență și dominație, să determine oprirea cursei înarmărilor și soluționarea unor ano-*

---

[1] Vezi: *Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și cheltuielilor militare.* Raport actualizat al Secretarului general al O.N.U. Editura Politică, București, 1978.

malii economice, sociale și politice care întreține și adîncesc criza, să impună promovarea în lume a unei politici noi democratice, bazată pe echitate și dreptate socială, să asigure pace pe planeta noastră" [1].

Între problema dezarmării și problema noii ordini economice internaționale există o strînsă interdependență. Oprirea cursei înarmărilor, trecerea la reducerea cheltuielilor militare ar crea condiții pentru a se aloca mijloacele necesare, financiare și materiale, în vederea soluționării problemelor grave legate de situația țărilor sărace. Aceasta ar exercita o puternică influență asupra întregii economii mondiale, ar favoriza schimburile și stabilitatea economică și politică internațională.

5. Acumularea capitalului și situația clasei muncitoare

Reproducția capitalistă lărgită bazată pe acumulare are un caracter contradictoriu, accentuînd inegalitățile economico-sociale, creșterea profiturilor marilor monopoluri și diferențierea situației claselor sociale.

În capitalism, situația maselor muncitoare evoluează între coordonatele exploatării omului de către om și este produsul secundar al unei dezvoltări bazate pe maximizarea profitului.

Șomajul în etapa actuală

În capitalism, gradul de utilizare a forței de muncă este funcție de nevoile de valorificare a capitalului, de dezvoltarea spontană a producției capitaliste și de peripețiile ei ciclice. Înainte de toate, trebuie avut în vedere faptul că în producția materială, ca efect al creșterii compoziției organice, cererea de forță de muncă nu crește în același ritm cu cea a capitalului. De fapt această cerere se reduce relativ pe măsura creșterii compoziției organice. În această situație, dacă ritmul acumulării și deci al lărgirii producției nu este suficient de înalt, o parte a forței de muncă poate rămîne neutilizată. Așa cum sublinia **K. Marx**, șomajul apare ca o formă de suprapopulație și anume *suprapopulație relativă*, adică exces de populație activă în raport cu nevoile de valorificare a capitalului. Șomajul se amplifică în perioadele de criză, cînd are loc restrîngerea activității de producție și poate să scadă în perioadele de creștere economică lentă. Creșterea șomajului poate să fie și rezultatul unei politici deliberate de restrîngere a activității economice fie pentru a contracara sporirea inflației, fie pentru a reduce sau anula efectele luptei revendicative a sindicatelor.

Șomajul afectează în primul rînd pe cei nou veniți pe piața muncii — adică tineretul, pe muncitorii imigranți, pe cei de culoare, precum și pe muncitorii vîrstnici.

Pe termen lung, evoluția ocupației forței de muncă este influențată de o serie de factori de natură economică și extraeconomică. Astfel, în sensul creșterii nivelului ocupației acționează factori ca reducerea duratei săptămînii de lucru, prelungirea duratei concediilor plătite — procese direct legate de dezvoltarea luptei revendicative —, prelungirea duratei medii de școlarizare, extinderea sferei serviciilor. Un factor care influențează negativ sau pozitiv oferta de forță de muncă este extin-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura Politică, București, 1980, p. 277.

derea sau restringerea efectivelor forțelor armate.

Ca urmare a luptei clasei muncitoare, în toate țările dezvoltate au fost create și funcționează sisteme speciale de asistență în caz de șomaj. Cu toate acestea șomajul dezechilibrează bugetele familiale și exercită o influență negativă asupra nivelului general al retribuției. Efectele sale negative sînt resimțite îndeosebi atunci cînd capătă un *caracter de masă*, în timpul unor crize puternice de supraproducție, sau în cazul unor perioade prelungite de marasm economic asa cum s-a întîmplat după criza din 1929—1933, cînd în țările dezvoltate șomajul depășea peste 10% din totalul forței de muncă. Această situație, după cum rezultă din datele tabelului 17, tinde să se reproducă în perioada actuală. În țările membre ale O.C.D.E. numărul șomerilor depășește 30 de milioane. Rata șomajului se situa în jurul cifrei de 3%, în anii crizei 1974—1975 de 5%, pentru a depăși 8% începînd din 1981. În țările Pieței Comune, a atins în 1984 cifra record de 11,3% din forța de muncă, iar potrivit estimărilor, anul 1985 este al 13-lea an de creștere consecutivă a șomajului, rata lui putînd să ajungă la 12% în 1986.

Cel mai puternic afectați de șomaj sînt tinerii. În 1982 peste 32% din tinerii sub 24 de ani din Italia au fost șomeri. Cifra respectivă va reprezenta peste 20% în Anglia și peste 18% în Franța. Situații asemănătoare sînt caracteristice și altor țări. Această situație trebuie privită în conexiune cu efectele inflației.

TABELUL 17

Numărul șomerilor (în procente din populația activă)
— medii pe perioada respectivă —

	1950—1959	1960—1969	1970—1980	1981	1982 sem. II.	1983 sem. I	1984
S.U.A.	4,3	4,6	6,1	7,5	9,7	9,6	7,7
Japonia	2	1,3	1,7	2,2	2,4	2,7	2,6
R.F.G.	5	0,8	2,6				
Franța	1,8	1,5	4	7,3	8,0	8,1	9,2
Anglia	1,2	2	4,6	10,7	12,7	12,4	12,5
Italia	7,4	5,1	6,4	8,4	9,1	9,0	10,3

Accentuarea inegalităților economico-sociale

În capitalism, monopolul burgheziei asupra mijloacelor de producție își găsește, *în primul rînd*, expresia în distribuția extrem de inegală a veniturilor, în adîncirea continuă a acestei inegalități. Omul nu interesează decît ca posesor al forței de muncă care este indispensabilă pentru valorificarea capitalului și ca posesor al unei cereri solvabile dobîndite prin încasarea salariului.

În al doilea rînd, din acest motiv, situația clasei muncitoare nu poate fi măsurată prin raportarea situației de azi la cea de ieri. Măsurarea situației clasei muncitoare presupune raportarea masei de bunuri și servicii obținute în schimbul salariului la masa de bunuri și servicii care ar fi necesară pentru o reproducere normală a forței de muncă, deci la corespondentul fizic al valorii forței de muncă. Or, chiar și datele statisticilor oficiale arată că mari porțiuni ale populației au venituri inferioare sumei reprezentînd un *„minim de trai"*. Numeroase fapte confirmă că acum, ca și în urmă cu 100 de ani, legile capi-

talismului impun o rămînere în urmă a salariilor față de valoarea forței de muncă.

În al treilea rînd, situația clasei muncitoare nu poate fi dedusă exclusiv din cantitatea de bunuri și servicii la care ea are acces, ci trebuie să-i fie luate în considerare toate acele elemente care influențează calitatea vieții. Dacă acest lucru se realizează, devin aparente o serie de procese și fenomene, ca de pildă:

a) În capitalism nevoile și modalitățile satisfacerii lor sînt modelate de firme care urmăresc maximizarea profitului. De aceea, o parte din bunurile și serviciile la care are acces clasa muncitoare creează doar iluzia satisfacerii mai bune a unor nevoi reale.

b) Pe măsura unei dezvoltări de tip capitalist se acumulează necontenit, pe o scară crescîndă, elemente de degradare a calității vieții cum ar fi creșterea cantității de stres în relațiile de muncă și viață în marile aglomerări urbane și poluarea crescîndă a mediului ambiant.

c) O trăsătură permanentă, care domină calitatea vieții, o constituie securitatea locului de muncă, aflat sub amenințarea șomajului, precum și securitatea veniturilor, supuse eroziunii inflaționiste.

d) Pe măsura dezvoltării orizontului de cultură, a informării, a conștiinței de clasă, în rîndurile celor exploatați se amplifică sentimentele de frustrare și de alienare ca urmare a faptului, tot mai clar realizat, că sînt excluși din decizii atît pe plan microsocial, cît și pe plan macrosocial, că trăiesc în societăți represive, fiind manipulați în vederea unor țeluri ce le sînt total străine. La acestea se adaugă faptul că în toate societățile capitaliste dezvoltate continuă să se mențină discriminări între bărbați și femei, între muncitorii autohtoni și cei imigranți, între muncitorii albi și cei de culoare.

Reproducția capitalistă, în perioada de după cel de-al doilea război mondial a pus în lumină capacitatea capitalismului de expansiune calitativă și cantitativă a producției. Logica profitului a dus la dezvoltarea numerică a clasei muncitoare, la creșterea considerabilă a nivelului ei de pregătire, la lărgirea substanțială a sferei consumului de masă. În același timp, disfuncțiile mecanismelor economice interne și internaționale au devenit extrem de puternice subliniind că o organizare bazată pe piață și profit este generatoare de inegalitate, de risipă și de indiferență față de cerințele ridicării calității vieții oamenilor și ale prevenirii degradării mediului ambiant. Modelele de producție, modelele de dezvoltare tehnologică, de consum, mecanismele de piață dezvoltate istoricește sînt astăzi puse sub semnul întrebării, ceea ce determină pretutindeni eforturi de adaptare a structurilor, mecanismelor. Toate acestea au loc în condițiile manifestării contradicțiilor sociale și de clasă, intensificării activității de reîmpărțire a lumii, a sferelor de influență, perpetuarea politicii de dominație și amestec în treburile altor state. În aceste condiții, în unele țări se intensifică activitățile diferitelor cercuri fasciste sau neofasciste, se desfășoară acțiuni împotriva libertăților și drepturilor democratice, a cuceririlor clasei muncitoare și altor categorii de oameni ai muncii.

Capitalismul, indiferent de forma pe care o îmbracă intervenția statului în economie în diferite țări și de modificările, uneori importante, realizate în țări cu îndelungată guvernare socialistă, își manifestă în continuare incapacitatea de a da răspunsuri viabile la problemele fundamentale ale societății, ale omenirii. El nu și-a epuizat însă rezervele de creștere, de dezvoltare, de mobilizare a eforturilor de adaptare la realitățile în rapidă schimbare ale lumii de azi.

21

MECANISME ȘI TRĂSĂTURI ALE RELAȚIILOR ECONOMICE INTERNAȚIONALE CAPITALISTE

Societatea omenească este tot mai mult confruntată cu contradicțiile create de orînduirea capitalistă, de politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă. Înțelegerea acestor contradicții impune cunoașterea nu numai a procesului de producere a plusvalorii și de însușire a profitului în cadrul fiecărei țări capitaliste, ci și a mecanismelor de bază prin care se realizează relațiile economice internaționale ale capitalismului, a trăsăturilor pe care le au aceste relații în etapa actuală.

1. Cadrul social-economic al expansiunii internaționale a capitalului în perioada postbelică. Centrele de putere economică și contradicțiile interimperialiste

În perioada postbelică și în mod deosebit în ultimele două decenii au avut loc schimbări de o mare diversitate și complexitate în ansamblul condițiilor generale, politico-sociale și economice, care formează cadrul internațional de mișcare a economiei și societății capitaliste.

Pe primul plan al acestor schimbări se situează îngustarea sferei de cuprindere a capitalismului și imperialismului ca urmare a victoriei revoluțiilor socialiste și a revoluțiilor de eliberare națională, care au adus schimbări profunde în configurația politică a lumii postbelice. Ca urmare, economia mondială contemporană se caracterizează prin creșterea numărului de state suverane, care este astăzi de patru ori mai mare decît în 1945, deci prin multiplicarea centrelor de decizie autonomă, precum și printr-un grad mai ridicat de eterogenitate a sistemelor social-economice și politice, a nivelului de dezvoltare economico-socială, prin perpetuarea și chiar adîncirea decalajelor între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare.

Economiile naționale ale diferitelor țări constituie și vor constitui și în viitor cadrul de bază al reproducției capitaliste contemporane. În același timp interdependențele economiilor naționale au căpătat noi dimensiuni. Ele își găsesc expresia, între altele, în dinamica deosebită a comerțului exterior al țărilor capitaliste dezvoltate și a țărilor nesocialiste în curs de dezvoltare — ritmul de creștere a acestuia a devansat ritmul producției —, precum și în creșterea rolului acestuia în procesul reproducției (vezi tabelul 18).

În mod similar, a crescut rolul creditului internațional. O mare parte a mărfurilor care se schimbă între state se vînd pe credit. Prin credite internaționale sînt finanțate și numeroase proiecte de investiții, mai ales în țări în curs de dezvoltare. Creditul internațional s-a dezvoltat mai rapid decît cel național. Astfel, în perioada 1973—1981 împrumuturile acordate de băncile private pe plan intern au crescut cu 11,5% anual, în timp ce cele acordate pe plan extern — cu 23%. Astfel, cota creanțelor bancare străine în totalul activelor băncilor comerciale a crescut de la 8,7 la 17,4%. În prezent, volumul total al creditului internațional este evaluat

TABELUL 18

Creşterea anuală a PIB real şi a volumului comerţului 1960—1983 (în %)

	1960	1974	1980
	1973	1979	1983
Ţări dezvoltate cu economie de piaţă			
PIB	5,0	2,6	1,2
Exporturi	8,4	5,1	1,6
Importuri	8,9	3,6	−0,2
Ţări în curs de dezvoltare cu economie de piaţă			
PIB	6,1	5,2	0,3
Exporturi	6,7	2,0	−3,2
Importuri	6,0	8,9	3,9
Exporturi în % din PIB			
Ţări dezvoltate cu economie de piaţă	10,7	15,5	21,0
Ţări în curs de dezvoltare cu economie de piaţă	13,0	23,6	26,0

Sursa: „Nations Unies, Étude sur l'economie mondiale", 1984, p. 34.

la 2,5 trilioane de dolari, ceea ce reprezintă circa un sfert din Produsul Intern Brut al lumii capitaliste.

În ultimii 15 ani, sistemul de cooperare internaţională a intrat într-o profundă criză, rolul protecţionismului creşte. Sistemul valutar-financiar este haotic, iar datoriile externe ale ţărilor în curs de dezvoltare au degenerat într-o criză de proporţii mondiale.

Raportul dintre creşterea economică şi resurse a intrat într-o fază nouă. Pînă la începutul anilor '70, creşterea economică din ţările capitaliste dezvoltate s-a bazat în mare măsură pe faptul că energia şi materiile prime erau ieftine. Au cunoscut o dezvoltare rapidă industriile, transporturile şi modelele de consum energofage. Din 1973, preţul petrolului a cunoscut două valuri succesive de creşteri, care deşi în termeni reali, deci ţinînd seama de inflaţie, au fost mult mai modeste, au ridicat considerabil costul energiei. În anii acestui deceniu oferta de petrol a început să depăşească cererea, iar preţurile au fost reduse în mod oficial în două reprize. La această evoluţie au contribuit factori de natură diversă. Pe de o parte, a scăzut consumul de petrol. În ultimii cîţiva ani, mai ales ţările dezvoltate au redus ritmul de creştere sau chiar producţia în ramuri energofage. A fost iniţiat un viguros proces de substituire a petrolului cu alte surse primare de energie convenţională (cărbune, gaz). Au fost accelerate programele de construire de capacităţi generatoare de energie neconvenţională, în special nucleară. Au fost făcute ample eforturi de înlocuire a utilajelor şi instalaţiilor şi de reproiectare a produselor, astfel că, în ţările membre ale F.M.I., consumul de energie pe unitatea de produs a scăzut în medie anuală cu 2% în perioada 1974—1979 şi cu peste 6% în perioada 1980—1983. Paralel cu aceasta, a crescut producţia de ţiţei în ţările industriale. Cum preţul ţiţeiului continuă să rămînă considerabil superior celui de la începutul deceniului trecut, acesta va continua să influenţeze negativ balanţa de plăţi a ţărilor importatoare şi va determina continuarea eforturilor de ajustări structurale în economie, precum şi trecerea la tehnologii care economisesc cît mai mult energia.

În ceea ce priveşte preţurile celorlalte materii prime, în perioada 1970—1983 ele au crescut de aproape 3 ori. În termeni reali, deci ţinînd seama de cursul dolarului, ele, deşi au cunoscut fluctuaţii mari, au înregistrat, mai ales în ultimii ani, o tendinţă de scădere, fiind în general sub nivelul anului 1970, sau, în cazul metalelor, considerabil sub acest nivel. Pentru ţările în curs de dezvoltare, importatoare, ele s-au scumpit însă considerabil, mai ales pentru cele care îşi orientează exporturile spre ţări cu o valută din ce în ce mai slabă în raport cu dolarul.

Oricum ar evolua preţurile în următorii cîţiva ani, rămîne valabilă concluzia că era materiilor prime ieftine a luat sfîrşit.

Asimetriile interdependenţelor nu numai că rămîn considerabile, dar ele se accentuează. Ţările în curs de dezvoltare, care prin grupul reunit în O.P.E.C. devenise la un anumit moment un veritabil centru de putere, rămîn dependente şi au devenit şi mai dependente de ţările dezvoltate. Ţările vesteuropene şi Japonia au devenit veritabile centre de putere economică. Astfel, în 1983 în totalul producţiei industriale a O.E.C.D., S.U.A. reprezentau 36,7%, ţările Pieţei Comune — 34,7%, iar Japonia — 15,6% (Main Economic Indicators, 1984, p. 4). S-a conturat, astfel, pentru o lungă perioadă de timp, trei centre de putere capitalistă. În exportul principalelor ţări capitaliste dezvoltate, S.U.A. se afirmă însă în continuare ca principalul centru al lumii capitaliste — atît sub raport tehnologic şi financiar, cît şi prin influenţa pe care politica ei economică internă şi externă o exercită asupra restului lumii. Între aceste trei centre de putere se afirmă de aceea serioase contradicţii atît pe plan economic, cît şi, uneori, şi pe plan politic.

Politizarea relaţiilor economice internaţionale este o altă trăsătură a mediului internaţional actual. Încordarea fără precedent din viaţa internaţională, încordare ale cărei cauze sînt clar subliniate şi în documentele Partidului Comunist Român, a dus la aplicarea de criterii politico-militare în relaţiile economice dintre state. Pe baza unor asemenea criterii se aplică ţărilor socialiste restricţii la importuri, embargo-uri, tratamente discriminatorii în domeniul comerţului, accesului la credite, transporturilor etc. Aplicarea unor asemenea criterii contravine cerinţelor care decurg din interdependenţa crescîndă a naţiunilor şi dăunează progresului general. În acelaşi timp, în forme mai mult sau mai puţin deschise, ţările dezvoltate folosesc relaţiile economice ca formă de promovare faţă de ţările mai puţin dezvoltate a intereselor lor politice. Folosirea relaţiilor economice, ca instrument al competiţiei militaro-strategice, al luptei pentru consolidarea şi reîmpărţirea sferelor de dominaţie şi influenţă acţionează ca un factor de dezintegrare într-o lume în care universalizarea cooperării şi dezvoltarea neîngrădită şi necondiţionată a schimburilor ar trebui să constituie un obiectiv al politicii tuturor statelor.

Dezvoltarea capitalismului de stat, revoluţia tehnico-ştiinţifică şi ascuţirea luptei de concurenţă au accentuat procesele de concentrare şi centralizare a vieţii economice şi de monopolizare a vieţii economice atît în principalele ţări capitaliste, cît şi pe piaţa internaţională. Pe această bază, monopolurile şi-au extins activităţile externe, a crescut numărul monopolurilor internaţionale, s-au înmulţit societăţile transnaţionale, adică acele companii private care realizează o mare parte a profiturilor lor în afara ţării în care îşi au sediul central. O parte însemnată şi în creştere a producţiei şi comerţului ţărilor nesocialiste revine companiilor transnaţionale. În perioada 1971—1980 ponderea operaţiilor în străinătate a acestor companii a crescut astfel: la cifra de afaceri — de la 17,1 la 26,1; la numărul muncitorilor ocupaţi — de la 14,6 la 22,7%; la profituri — de la 16,0 la 17,1%. Înanul 1980, companiile transnaţionale asigurau 28% din producţia industrială a lumii capitaliste, faţă de 22,8% în 1971. De asemenea, s-au accentuat tendinţa adîncirii integrării vest-europene, precum şi contradicţiile interoccidentale legate de acest proces.

Concentrarea monopolistă a producției și a capitalului — premisă a apariției și dezvoltării monopolurilor internaționale

Monopolurile internaționale, ca treaptă nouă în concentrarea la scară internațională a capitalului, se caracterizează prin aceea că o parte considerabilă a producției unor ramuri importante și a desfacerii produselor respective este concentrată în mîinile unui număr restrîns de mari monopoluri naționale.

În ultimele decenii s-au produs schimbări importante în ceea ce privește expansiunea monopolurilor pe plan internațional, în special sub înrîurirea puternică și complexă a dezvoltării capitalismului monopolist de stat, a implicațiilor revoluției tehnico-științifice, a îngustării sferei de dominație a sistemului capitalist. Monopolurile internaționale exprimă, în prezent, un grad mai înalt de concentrare a producției, față de perioada antebelică. Astfel, industria constructoare de automobile din lumea capitalistă este controlată, într-o măsură covîrșitoare, de 6 firme: General Motors, Ford, Volkswagen, Toyota, Fiat și Renault. Industria chimică este dominată de cîteva monopoluri de origine americană, vest-germană, franceză, iar producția de calculatoare este concentrată, în proporție de peste 60%, de un singur monopol american — I.B.M. (International Bussines Machine).

Monopolurile internaționale reprezintă fie uniuni monopoliste rezultate din înțelegerile încheiate între două sau mai multe monopoluri din diferite țări, fie un monopol național care atinge o asemenea dimensiune încît poate participa, alături de uniunile monopoliste, la împărțirea și reîmpărțirea piețelor, a sferelor de influență în vederea obținerii profitului de monopol. În condițiile actuale, monopolurile internaționale au și alte obiective, cum ar fi, de exemplu, coordonarea eforturilor în vederea cercetării și introducerii progresului tehnic. Monopolurile internaționale exprimă tendința de extindere a relațiilor de exploatare și de dominație dintr-o țară într-un șir de țări, în vederea maximizării profitului de monopol.

Integrate puternic în diviziunea internațională a muncii, monopolurile internaționale își pun amprenta asupra relațiilor economice și politice mondiale și prin intermediul organismelor internaționale. În funcție de interesele lor, ele intervin în procesul dezvoltării unor state, în special a celor din „lumea a treia". În acest sens poate fi amintită ingerința monopolului nord-american I.T.T. (International Telegraph and Telephone) în Chile, precum și variatele forme ale neocolonialismului pe care unele monopoluri internaționale încearcă să le practice. În prezent, are loc, așa cum sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** *„...crearea de noi monopoluri supranaționale care acționează, sub diferite forme, pentru aservirea economică mai ales a statelor în curs de dezvoltare"* [1].

În ultima vreme, confruntate cu realitatea mondială, monopolurile internaționale sînt nevoite să accepte, în cadrul legăturilor lor cu țările socialiste, precum și cu alte țări și raporturi economice bazate pe egalitate și avantaj reciproc.

Societățile transnaționale. Forme și trăsături

Noțiunea de monopol transnațional, multinațional sau supranațional este folosită pentru a desemna orice monopol care acționează în mai multe țări, fără a evidenția, însă, specificul acestui

[1] Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura Politică, București, 1978, p. 304.

tip de monopol internațional, care la prima vedere ar sugera ideea de materializare a intereselor mai multor națiuni *. În realitate, aceste gigantice societăți monopoliste sînt transnaționale prin forța lor *economică*, care le permite operațiuni nu numai în domeniul comercial și al împărțirii în mod tradițional a piețelor, ci și operațiuni în domeniul producției unor ramuri de vîrf ale economiei țărilor capitaliste dezvoltate sau în curs de dezvoltare, ceea ce are implicații profunde asupra diviziunii internaționale a muncii și generează, adesea, puternice conflicte între diferite țări și monopolurile transnaționale.

Societățile transnaționale acaparează cele mai bune terenuri, monopolizează creditele, tehnologia, comercializarea și distribuirea produselor în rețeaua agricolă a multor țări în curs de dezvoltare.

În Brazilia, monopolurile transnaționale dețin, cu titlu de proprietate, 30 milioane de hectare de teren agricol. Capitalul care finanțează filialele controlate de transnaționalele americane provine în proporție de 80 % din sursă exterioară S.U.A., din economiile țărilor exploatate. Ele folosesc mîna de lucru, materiile prime, teritoriul și resursele financiare ale țărilor în curs de dezvoltare. Primele o sută de grupuri agroalimentare transnaționale controlează jumătate din producția mondială în acest domeniu.

Monopolurile transnaționale au următoarele trăsături caracteristice:

a) *Gradul de concentrare a producției și a capitalului pe care îl ating aceste monopoluri le permite exercitarea într-o măsură şi mai mare a controlului asupra vieții economice în mai multe țări.* De exemplu, marea companie monopolistă Exxon (S.U.A.) dispune de întreprinderi de prelucrare a petrolului în 39 de țări și unități de desfacere a produselor în 100 de țări; firma Philips are întreprinderi în 50 de țări, compania anglo-olandeză Unilever în 49 de țări.

b) *Forța economică a acestor monopoluri este atît de mare încît egalează și depășește produsul național brut al unor țări*, așa cum rezultă și din tabelul 19. În anul 1979, cifra de afaceri a primelor 10 mari companii monopoliste din S.U.A. a fost de aproape două ori mai mare decît produsul național brut al Canadei și de aproape 4 ori mai mare decît al Suediei.

c) *Realizează expansiunea în afara granițelor naționale îndeosebi prin intermediul investițiilor directe.* Astfel, 70% din filialele din străinătate ale monopolurilor nord-americane se află în întregime în proprietatea societății-mamă, iar dacă se adaugă și acelea în care peste 50% din pachetul de acțiuni este deținut tot de societatea-mamă, se ajunge ca 90% din filiale să fie controlate de societățile-mamă.

d) *Întrucît distribuirea dividendelor se face în funcție de cota de participare la capital, aceasta înseamnă că în 70% din cazuri, societăților-mamă nord-americane le revin 95—100% din valoarea dividendelor filialelor lor și în 20 de cazuri între 50—95%.* Criteriul de apreciere a formei concrete de manifestare a monopolului internațional, în condițiile detașării unor giganți monopoliști, îl constituie gradul în care monopolul societate-mamă controlează și decide asupra producției, desfacerii, investițiilor, folosirii mîinii de lucru de către filiale, elaborării de strategii globale de maximizare a profiturilor de monopol și de dirijare a filialelor pornind în exclusivitate de la interesele de ansamblu ale societății-mamă. De exemplu, I.B.M. (S.U.A.) realizează în afara granițelor

---

* Monopolurile transnaționale, pot avea ca suport material capitaluri de origini naționale diferite; de regulă, pachetul de control este deținut de către un anumit partener, ceea ce îi dă dreptul de a dirija activitatea corespunzător intereselor grupului respectiv de capitaliști. Un studiu al O.N.U. din 1973 intitulat „Societățile multinaționale și dezvoltarea mondială", apreciază că numărul acestor monopoluri este de peste 10 000.

TABELUL 19

Cifra de afaceri a unor monopoluri transnaționale, comparativ cu populația și P.N.B. din unele țări

Monopoluri transnaționale		Țări luate în comparație		
După apartenența capitalului de bază	Cifra de afaceri, în miliarde dolari (1979)	Denumirea țării și populația, în milioane locuitori (1978)		P.N.B. în miliarde dolari (1978)
Exxon (S.U.A.)	79,1	Mexic	— 65,4	84,1
General Motors (S.U.A.)	66,3	Arabia Saudită	— 7,8	63,3
Mobil (New York) (S.U.A.)	47,7	Austria	— 7,4	52,7
Ford Motor (S.U.A.)	43,5	Venezuela	— 13,9	40,7
Texaco (S.U.A.)	38,3	Norvegia	— 4,0	38,5
Royal-Dutch-Shell (Anglia-Olanda)	33,0	Grecia	— 9,3	30,5
British Petroleum (Anglia)	18,3	Libia	— 2,7	18,9
I.B.M. (S.U.A.)	22,8	Algeria	— 17,7	22,2
Philips (Olanda)	9,4	Porto Rico	— 3,3	9,1
Nippon Steel (Japonia)	8,8	Siria	— 8,0	7,4

naționale aproape 41,2% din cifra de afaceri, 52,7% din profit, iar forța de muncă de care dispune monopolul se află, în proporție de 41,8%, în unitățile implantate în diferite țări ale lumii. Profitul obținut de aceste monopoluri este rezultatul exploatării forței de muncă și a bogățiilor naturale, nu numai din țara de origine a capitalului, dar și din alte țări.

e) *Ca urmare a schimbării direcției de expansiune din sfera circulației în sfera producției, se modifică, într-o anumită măsură, și condițiile de confruntare.* De la metodele clasice de cucerire a pieței, se trece tot mai mult la strategii noi care permit cucerirea sferei producției, care are — după cum se știe — un rol hotărîtor.

Contradicțiile generate de monopolurile transnaționale

Creșterea ponderii și importanței monopolurilor internaționale face ca lupta de concurență să capete noi dimensiuni. Confruntarea dintre monopolurile de tip transnațional devine în prezent o caracteristică a expansiunii economice capitaliste *.

Tendința monopolurilor transnaționale de a-și accentua dominația pe piața mondială vine în contradicție cu direcțiile care se conturează în prezent în diviziunea internațională a muncii, și care implică, într-o măsură tot mai mare, participarea tuturor statelor la schimburile mondiale.

O altă contradicție este determinată de crearea de filiale în diferite țări de către monopolurile de talie transnațională, ceea ce lărgește sfera de exploatare nu numai a clasei muncitoare din diferite țări, dar și a altor categorii sociale, exercitîndu-și puterea și asupra unei părți a burgheziei mici și mijlocii, ale cărei interese sînt afectate de expansiunea monopolului transnațional.

Indiferent de forma concretă de manifestare a monopolurilor internaționale, ele au o caracteristică comună ce

* Economistul francez **Henri Claude** apreciază că se poate vorbi de „o fază a luptei pentru împărțirea și reîmpărțirea pieței capitaliste, a surselor de materii prime, a sferelor de export de capital, pentru împărțirea și reîmpărțirea mîinii de lucru și a resurselor de obținere a plusvalorii" („La Nouvelle critique", nr. 70/1974, p. 62.).

decurge din însăși esența capitalului monopolist și anume de a participa la lupta pentru împărțirea și reîmpărțirea resurselor economice, a piețelor, a sferelor de influență. În acest context devine tot mai evidentă tendința monopolurilor internaționale de a-și amplifica formele de penetrație în diviziunea internațională a muncii, de a se adapta la cerințele revoluției tehnico-științifice contemporane, la modificările survenite în raportul de forțe, în vederea asigurării în continuare a profitului ridicat de monopol.

Penetrarea monopolurilor prin intermediul investițiilor directe, în cadrul economiei țărilor capitaliste dezvoltate sau în curs de dezvoltare, generează și o relație contradictorie nouă, dintre monopolurile internaționale și statele naționale. De cele mai multe ori, această penetrație vine în contradicție cu interesele naționale și sociale ale țărilor respective.

Dimensiunea relației stat național-monopol internațional

Monopolul internațional constituie o expresie atît a unității de interese la nivelul burgheziei internaționale cosmopolite, cît și a confruntărilor de interese între diverșii exponenți ai acesteia. Strategiile nu se identifică pe deplin cu cele ale propriilor state sau ale statelor pe teritoriul cărora acționează, ceea ce face ca, adesea, ciocnirea să nu rămînă la treapta monopol autohton — monopol internațional, ci se ridică la scara stat burghez — monopol internațional. În felul acesta apar conflicte între statul burghez din țara de origine și monopolul internațional care transferă o parte din investiții peste granițe. Acest transfer se face în vederea exploatării, în interesul monopolurilor transnaționale, a avantajelor existente pe piețele externe determinate de costurile de producție sau facilități comerciale, financiare, monetare, și are consecințe negative asupra folosirii forței de muncă, asupra dezvoltării unor ramuri sau chiar regiuni, adîncind decalajele la nivel regional; totodată, el deteriorează balanța de plăți în țările de origine a capitalului. Se creează, astfel, noi domenii de confruntare între statul de origine și monopolul internațional. Țările de origine sînt îngrijorate — se arată într-un raport elaborat sub egida O.N.U. —, de consecințele nefaste pe care investițiile făcute în străinătate de societățile transnaționale le pot aduce în domeniul utilizării forței de muncă pe plan național și al balanței de plăți precum și de capacitatea acestor societăți de a deteriora jocul normal al concurenței [1].

Monopolurile transnaționale intră în contradicție și cu interesele statului pe teritoriul căruia își implantează filialele, deoarece de cele mai multe ori ele controlează ramurile cheie ale economiei, influențează asupra politicii prețurilor și asupra condițiilor de vînzare a forței de muncă. Societățile transnaționale exercită o puternică influență negativă asupra utilizării forței de muncă și a condițiilor de viață ale maselor, asupra calității și prețului articolelor de larg consum, precum și asupra posibilităților de negociere a sindicatelor.

Așadar, monopolurile transnaționale, prin metodele și căile folosite în expansiunea lor, lezează în mod direct chiar și interesele statelor capitaliste dezvoltate — atît ale țărilor unde s-au implantat, cît și ale celor de origine —, punînd în pericol suveranitatea și independența acestor țări. De aceea, partidele comuniste și forțele progresiste din țările capitaliste consideră că, în etapa actuală, trebuie să se intensifice lupta maselor largi populare împotriva politicii monopolurilor transnaționale.

---

[1] Vezi: Efectele societăților transnaționale asupra procesului de dezvoltare și asupra relațiilor internaționale. Consiliul economic și social O.N.U., E/5500, New York, 1974.

Consecințele negative ale activității monopolurilor transnaționale asupra țărilor în curs de dezvoltare sînt și mai mari decît asupra țărilor înaintate sub raport economic. În acest sens, cel de-al 3-lea Raport către Clubul de la Roma menționează: „*a devenit clar faptul că dezvoltarea sprijinită de companiile transnaționale, în special în lumea a treia, nu corespunde întotdeauna necesităților sociale și în special celor ale săracilor*“ [1].

Activitatea monopolurilor internaționale, generînd un flux de mărfuri sui generis, creează și un fel de piață internațională proprie. Un cunoscut economist francez sesizează tendința de a se organiza „.... *o veritabilă diviziune a muncii la nivel internațional, fără ca națiunile să ia parte, deoarece puterea economică și financiară a acestor monopoluri este colosală, ele putînd fi comparate cu națiunile cele mai bogate, și pentru că partea lor în producție și în comerțul mondial deține preponderență, firmele transnaționale sînt pe cale de a bulversa datele tradiționale ale economiei mondiale*“ [2].

Deoarece statele capitaliste vor căuta să sprijine, în continuare, propriile monopoluri și, în general, capitalul autohton, se vor accentua contradicțiile intercapitaliste. Prezența în economia mondială capitalistă a unui număr important de monopoluri transnaționale cu sediul în S.U.A., precum și ofensiva lor pe piața mondială capitalistă, va determina țările vest-europene să se regrupeze în vederea contracarării efectelor acestei expansiuni. Totodată, întărirea forțelor monopolurilor internaționale din Piața Comună și creșterea puterii economice a monopolurilor japoneze va contribui la diversificarea contradicțiilor, la crearea de noi centre de putere economică capitalistă.

3. Integrarea capitalistă. Piața Comună

Cauzele și conținutul integrării capitaliste

Integrarea capitalistă sau monopolist-statală este o formă de manifestare pe plan internațional a capitalismului monopolist de stat. Ea reprezintă o încercare de a adapta relațiile de producție capitaliste la nivelul înalt al forțelor de producție potențate de revoluția tehnico-științifică contemporană, de a accentua dominația oligarhiei financiare pe arena mondială.

Analiza științifică a cauzelor și conținutului integrării monopolist-statale poate fi făcută numai pe baza trăsăturilor definitorii ale epocii noastre. Apariția și existența organizațiilor integraționiste nu pot fi explicate și înțelese decît pe baza unei multitudini de factori economici și social-politici. Toți acești factori au apărut pe fondul crizei sistemului mondial capitalist și al mecanismului monopolist-statal.

În esență, cauzele integrării monopolist-statale rezidă în:

— intensificarea procesului de monopolizare și consolidarea pozițiilor oligarhiei financiare;

— adîncirea contradicției dintre posibilitățile mari de creștere a producției și capacitatea relativ restrînsă a pieței;

— interesele țărilor vest-europene de a menține în stare de dependență economică — iar în unele cazuri și sub influență politică — o serie de țări și teritorii de peste mări;

[1] Vezi: *Restructurarea ordinii internaționale*, coordonator Jan Tinbergen, Editura Politică, București, 1979, p. 97.

[2] P. Ordonneau: *Les multinationales contre les Etats*, Les Editions ouvrières, Paris, 1975, p. 115.

— tendința de apropiere între țările vest-europene în lupta lor împotriva dominației S.U.A.;

— încercarea burgheziei monopoliste de a soluționa unele contradicții interimperialiste pe seama maselor de oameni ai muncii și pe seama țărilor slab dezvoltate.

Organizațiile integraționiste monopoliste reprezintă *o nouă formă de reîmpărțire a pieței mondiale capitaliste*, potrivit raportului de forțe existent în actuala etapă a dezvoltării capitalismului monopolist de stat.

Integrarea capitalistă, în forma ei concretă — *Comunitatea Economică Europeană* (C.E.E.) sau *Piața Comună*, reprezintă o grupare monopolistă, realizată pe baza înțelegerii dintre principalele state capitaliste din Europa, care și-au unit piețele naționale într-un sistem comercial, agricol și industrial unic, în scopul creării unei piețe comune și apropierii politicilor economice ale statelor membre.

C.E.E. a luat ființă pe baza Tratatului de la Roma semnat de șase țări (Franța, R.F. Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg) intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Alte țări (Marea Britanie, Irlanda, Danemarca și Norvegia), după îndelungate tratative cu „cei șase", au semnat la Bruxelles, la 22 ianuarie 1972 tratate de aderare la C.E.E., care au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1973. În urma ratificării tratatelor au devenit membre ale C.E.E. Marea Britanie, Danemarca și Irlanda. În Norvegia tratatul a fost respins prin referendum popular. De la 1 ianuarie 1981, din C.E.E. face parte și Grecia, iar de la 1 ianuarie 1986 au devenit membre Spania și Portugalia.

C.E.E. este formată din comunități distincte, dar strîns legate între ele: *Comunitatea Economică Europeană* (C.E.E.), care a creat și administrează Piața Comună pe baza Tratatului de la Roma; *Comunitatea Europeană a Energiei Atomice* (EURATOM), înființată la aceeași dată cu C.E.E. printr-un tratat separat și care are drept scop crearea unei piețe comune pentru materialele și echipamentele nucleare între țările membre; *Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului* (C.E.C.O.), constituită prin Tratatul de la Paris, din aprilie 1951, intrat în vigoare în august 1952, prin care s-a promovat crearea unei piețe comune a cărbunelui și a produselor siderurgice între țările membre. Inițial, fiecare comunitate (C.E.E., EURATOM și C.E.C.O.) avea organisme similare, dar separate. În urma Tratatului de fuziune de la Paris din 1967, C.E.E. subsumează cele trei comunități.

În vederea realizării scopului pentru care a fost creată, C.E.E. își propune: eliminarea taxelor *vamale* și a restricțiilor cantitative în comerțul extern dintre țările membre; instituirea unui *tarif vamal* comun și a unei politici vamale comune față de alte țări; înlăturarea obstacolelor din calea liberei mișcări a persoanelor și capitalurilor între țările membre și asigurarea liberei politici comune în domeniul agricol și al transporturilor; coordonarea politicilor economice ale statelor membre; crearea unui fond social european în vederea lărgirii posibilităților de utilizare a forței de muncă, înființarea unei bănci europene de investiții; asocierea unei bănci europene de investiții; asocierea unor terțe țări doritoare etc.[1]

C.E.E. constituie un important centru economic al lumii contemporane, care concentrează 45% din comerțul mondial, 40% din produsul național brut al țărilor capitaliste dezvoltate și 40% din rezervele valutare ale lumii capitaliste.

Uniunile monopoliste interstatale se deosebesc de monopolurile internaționale private prin faptul că: a) au apărut pe baza unei convenții internaționale cu caracter de stat și nu pe baza unei înțelegeri între monopolurile private din diferite țări; b) au organe de conducere cu caracter statal (Parlamentul european, Consiliul de Miniștri, Comisia Comunității Europene, Curtea de Arbitraj etc.); c) scopul creării lor nu este numai de ordin economic, ci și politic; d) depășesc considerabil prin complexitate monopolurile internaționale obișnuite, reunind toate sferele de activitate economică și social-politică.

Ideologii burghezi au încercat să justifice integrarea capitalistă prin teoria

---

[1] Vezi: *Dicționar de economie politică*, Editura Politică, București, 1974, p. 145.

macrospațiilor, pretinzînd că, în condițiile revoluției tehnico-științifice, *„națiunea nu mai oferă economiei moderne un cadru suficient de creștere. Numai în marile spații se poate folosi pe deplin capacitatea de producție, căreia progresul tehnic îi mărește cu fiecare zi limitele“* [1].

În realitate, Piața Comună este rezultatul nivelului înalt de concentrare și centralizare monopolistă a capitalului, o formă concretă de manifestare a evoluției capitalismului monopolist de stat, a tendinței monopolurilor vest-europene de a găsi forme de expansiune adecvate la situația raportului de forțe din perioada postbelică. Piața Comună s-a creat în condițiile cînd contradicțiile interimperialiste au căpătat o anumită intensitate, iar problemele reîmpărțirii sferelor de influență și a piețelor de desfacere au devenit de o importanță deosebită pentru monopolurile vest-europene. De asemenea, trebuie avut în vedere că Piața Comună a luat naștere în contextul ascuțirii, în perioada postbelică, a contradicțiilor interoccidentale, atît între țările vest-europene, cît și între acestea și S.U.A. Unii adepți ai C.E.E. au conceput această grupare tocmai ca o modalitate de rezolvare a contradicțiilor dintre țările vest-europene, mizînd pe iluzia că o asemenea rezolvare ar fi posibilă prin „depășirea“ intereselor naționale și prin crearea unor organisme supraștatale.

Piața Comună și contradicțiile intercomunitare

Piața Comună, deși se bazează pe existența unor interese comune ale statelor participante, nu înlătură, ci generează forme noi de concurență, adîncește și multiplică disensiunile economice și politice dintre statele membre. Fiecare țară membră a Pieței Comune a urmărit, și continuă să urmărească, anumite scopuri care au la bază interesele marilor monopoluri din țara respectivă.

Instituirea *uniunii vamale* prin reducerea treptată pînă la desființare (în 1968) a tarifelor vamale între statele C.E.E. și stabilirea unui tarif vamal extern comun față de țările terțe a ascuțit lupta de concurență dintre țările membre. Drept urmare, procesul de concentrare a producției și a capitalului s-a accentuat, monopolurile cele mai puternice și-au subordonat piața comunitară, manifestînd totodată puternice tendințe de expansiune în afara C.E.E. Practicarea tarifului vamal unic în raporturile extracomunitare și politica de contingentare a mărfurilor față de țările terțe a devenit o piedică în dezvoltarea relațiilor comerciale mondiale, în realizarea circuitului economic mondial.

Liberalizarea circulației capitalurilor, care în viziunea inițiatorilor integrării vest-europene trebuia să ducă la o repartizare armonioasă pe ramuri și teritoriu a forțelor de producție, în realitate a dus la concentrarea lor în ramurile, țările și regiunile care asigurau profiturile cele mai înalte. În consecință, continuă să existe ramuri în care investițiile sînt insuficiente și regiuni mai puțin industrializate sau subindustrializate. Exemplul „mezzogiornului“ din Italia, care cuprinde 41% din teritoriul țării și 37% din populație, este semnificativ.

Existența regiunilor și a țărilor mai puțin industrializate în cadrul C.E.E. constituie un important rezervor de forță de muncă pentru monopolurile din regiunile dezvoltate. Prevederea din Tratatul de la Roma referitoare la *libera circulație a forței de muncă* între țările Pieței Comune urmărea în fond redistribuirea forței de muncă, temporar disponibilă și din cauza șomajului ce apărea într-o țară sau alta, în favoarea marelui capital. Pentru cercurile monopoliste apărea astfel mai avan-

[1] *Enciclopedie Française*, Tom. X, Paris, 1964, p. 33.

tajoasă emigrarea unor mari mase de muncitori în căutare de lucru, decît folosirea rațională a forței de muncă pe plan local prin crearea de noi locuri de muncă. În ceea ce privește resorbirea muncitorilor șomeri, libera circulație a forței de muncă și-a dovedit pe deplin ineficiența în condițiile actualei crize economice care a transformat șomajul într-un fenomen de masă în toate țările Pieței Comune.

Constituirea *Pieței Comune Agricole* a dat naștere la un complex de disensiuni între țările comunitare, de manifestare a unor interese convergente și divergente. Piața Comună Agricolă a declanșat contradicții nu numai la nivel comunitar, dar și în interiorul fiecărei țări membre, deoarece hotărîrile luate la nivel comunitar nu corespundeau intereselor tuturor producătorilor și consumatorilor, atît de diferite de la o țară la alta. Aceasta explică nenumăratele mișcări și proteste ale producătorilor agricoli, momentele de criză acută în care s-a aflat uneori Piața Comună Agricolă, precum și cererile insistente ale unor țări membre cu privire la reforma sistemul instituțional al C.E.E.

Avansarea în direcția integrării prin stabilirea creării (în decembrie 1969) a *uniunii economice și monetare* a conturat un cadru nou de confruntări între țările comunitare. Uniunea urmărește realizarea în mai multe etape a convertibilității totale reciproce și ireversibile dintre monedele țărilor membre, unificarea balanțelor de plăți, constituirea unei rețele unitare de bănci centrale și a unui fond de rezerve unic, crearea unei monede unitare. Crearea „șarpelui monetar" și apoi a „sistemului monetar (vest) european", bazat pe unitatea de cont (vest)-europeană", constituie o sursă de confruntări între tendința de a spori rolul organismelor comunitare și tendința de a păstra suveranitatea țărilor membre ale C.E.E. în domeniul monetar și valutar.

Unul din proiectele integrării care generează acute contradicții este crearea *uniunii politice*. Aceasta ar presupune transferarea unor atribuții ale statelor din cadrul C.E.E. în competența organismelor suprastatale și deci renunțarea la suveranitatea națională. Deoarece aceasta afectează interesele claselor și păturilor din diferite țări nu s-a putut ajunge la un acord, integrarea politică fiind considerată ca un proiect foarte îndepărtat și îndoielnic. De altfel, experiența procesului de integrare vest-european arată că toate proiectele care vizează încălcarea suveranității naționale a țărilor membre au rămas în stadiul incipient, iar altele bat pasul pe loc, făcînd ca datele calendarului integrării să constituie un motiv permanent de discuții și de divergențe.

Cu toate consecințele social-politice pe care le generează, Piața Comună este o realitate a economiei capitaliste contemporane, o prezență pe piața mondială.

Acordînd importanța cuvenită extinderii colaborării economice în Europa, ca factor al progresului tuturor țărilor europene, cît și ca o contribuție de bază la realizarea destinderii și securității pe continent, România dezvoltă pe multe planuri relațiile economice cu toate țările europene, inclusiv cu Piața Comună pe baza neamestecului în treburile interne și a avantajului reciproc.

4. Sistemul monetar-financiar postbelic și evoluția lui

O premisă și un rezultat al interdependențelor economice crescînde o constituie creșterea considerabilă a rolului relațiilor monetar-financiare internaționale în fluxurile economiei mondiale și, implicit, în desfășurarea reproducției în cadrul național. Tocmai de aceea, criza sistemului monetar-finan-

ciar, care prin explozia problemei datoriilor în anul 1982 avea să intre intr-o perioadă de apogeu, constituie în prezent cel mai puternic factor de instabilitate economică, cel mai serios obstacol in calea unei relansări durabile și generalizate a creșterii economice, cea mai acută expresie a crizei sistemului existent de relații economice internaționale și expresia cea mai gravă a contradicțiilor dintre țările dezvoltate și țările in curs de dezvoltare.

Dolarul ca principal mijloc de plată internațional

Relațiile de schimb și de credit internaționale presupun folosirea unor *mijloace de plată internaționale.* Înainte de cel de-al doilea război mondial, acest rol era jucat de aur. După război, Conferința internațională de la Bretton Woods a instituit un sistem bazat pe așa-numitul „etalon aur-devize". El însemna în fond: a) rolul dolarului S.U.A. ca principal mijloc internațional de plată; b) obligația principalei instituții monetare americane de a schimba în aur la un curs fix (35 de dolari uncia de aur fin) dolarii deținuți de băncile străine; c) obligația statelor de a menține între anumite limite fluctuația cursurilor de schimb a valutelor (monedelor) naționale și d) rolul unei instituții special create — Fondul Monetar Internațional — în asigurarea disciplinei monetare internaționale și sprijinirea menținerii stabilității cursurilor de schimb.

Astfel, singura valută din lume care mai păstra o legătură efectivă cu aurul rămăsese dolarul american, singurul convertibil în aur și, ca atare, cum se spunea: „la fel de bun ca aurul". Celelalte valute își mențineau indirect legătura cu aurul, prin faptul că își stabileau anumite cursuri de schimb față de dolar, dar nu erau convertibile în aur.

Cursurile de schimb ale fiecărei valute fluctuează sub influența unor factori de natură diversă: ritmul de creștere economică, rata inflației din țara respectivă în comparație cu cea a altor țări, încrederea în perspectivele economice și politice ale țării respective, situația balanței de plăți (deficitară sau excedentară) etc.

În regimul stabilit la Bretton Woods, fluctuațiile valutelor naționale față de dolar trebuiau să fie menținute între anumite limite. Cînd limitele erau depășite în plus sau în minus, autoritățile monetare naționale trebuiau să intervină pe piață prin cumpărări sau vînzări de valută națională.

Acest sistem, denumit sistem al cursurilor fixe, dar flexibile, a fost de fapt abandonat în 1971, cînd S.U.A. au renunțat să mai asigure convertirea în aur a dolarilor deținuți de băncile străine. Sistemul de astăzi este un sistem de *cursuri flotante,* în care raportul de schimb între valutele naționale nu mai are nici o legătură cu aurul.

În actualul sistem, dolarul american a continuat să joace rolul principal de mijloc de plată internațional. La această situație a contribuit un șir de factori. *În primul rînd,* S.U.A. sînt cea mai mare și mai puternică dintre țările dezvoltate și, ca atare, au cea mai mare masă monetară. *În al doilea rînd,* S.U.A. sînt cel mai important exportator individual de tehnologie, armament și anumite materii prime. *În al treilea rînd,* ca țară capitalistă, S.U.A. beneficiază de o deosebită stabilitate politică, ceea ce face ca moneda sa, indiferent de slăbiciunea sa în anumite perioade, să se bucure de un grad înalt de încredere din partea țărilor străine, a exportatorilor, deponenților și investitorilor străini. *În al patrulea rînd,* tranzacțiile cu materii prime, ca de pildă petrol, se fac, de regulă, în dolari. *În al cincilea rînd,* ținînd seama de ponderea în economia mondială a economiei S.U.A. și de faptul că sute de miliarde de dolari au ajuns, prin forța împrejurărilor, să se afle în posesia unor bănci neameri-

cane (eurodolarii), dolarii reprezintă principala valută în care se acordă credite internaționale.

În ceea ce privește fluxurile financiare internaționale, și aici sînt de remarcat, în perioada postbelică, o serie de trăsături noi.

În primul rînd, a sporit considerabil nevoia de credit internațional. Pe de o parte, efortul de lichidare a subdezvoltării reclamă recurgerea pe scară largă la surse de finanțare externă. Pe de altă parte, pentru accelerarea dezvoltării lor au apărut într-o măsură largă pe piețele financiare țările socialiste.

În al doilea rînd, o pondere crescîndă în schimburile internaționale au căpătat utilajele și instalațiile de valori mari ca și proiecte întregi de investiții în industrie, transporturi, în domeniul energiei, care se execută pe credit.

În al treilea rînd, începînd din deceniul trecut, băncile private din țările dezvoltate s-au implicat într-o măsură crescîndă în acordarea de credite țărilor în curs de dezvoltare. Acestea din urmă, sau cel puțin o parte dintre ele, înregistrau ritmuri de creștere superioare țărilor dezvoltate, în care cererea de credite scăzuse, și apăreau ca „riscuri bune", mai ales în cazurile în care dispuneau și de bogate resurse naturale. Astfel, numeroase bănci, mari și mici, din mijlocitori în organizarea de împrumuturi prin lansarea de obligațiuni pe piață, au început să acorde ele însele împrumuturi. Aceasta cu atît mai mult cu cît, după primul „șoc petrolier" din prima parte a deceniului trecut, băncile dețineau enorme depozite de petrodolari în condiții neobișnuite. Neobișnuite pentru că rata dobînzii pe care o plăteau era inferioară ratei inflației. Cu alte cuvinte, un număr de ani, băncile au dispus de capitaluri care nu costau nimic sau, mai mult, le aduceau venit chiar și dacă le păstrau inactive. Ele au început însă să folosească aceste capitaluri pentru împrumuturi pe termene scurte și medii. Este lesne de înțeles că, întrucît cea mai mare parte a petrodolarilor (a dolarilor încasați de țările exportatoare de petrol din O.P.E.C. la prețuri majorate) erau depozite la termen, deci care puteau fi retrase oricînd, această parte a fondurilor mobilizate de bănci nu putea fi utilizată pentru credite pe termen lung. Cum costul pentru bănci al acestor capitaluri era zero, ele își puteau permite să perceapă dobînzi mai mari decît cele uzuale, dar care rămîneau mai mici decît dobînzile percepute la împrumuturi pe termen lung, ceea ce le făceau atractive pentru țările debitoare. În plus, băncile se puneau la adăpost de riscurile inflației folosind sistemul *dobînzilor flotante*, adică stipulînd în contractele de împrumut că rata dobînzii care trebuie plătită se corectează periodic în funcție de rata inflației. Prin procedeul *sindicalizării*, adică al unirii unui număr mare de bănci pentru a acorda un credit de dimensiuni importante, au ajuns să se implice pe scară largă în asemenea operații internaționale și numeroase bănci naționale locale, de dimensiuni mici.

Din această implicare a băncilor, au rezultat mai multe surse de instabilitate. Astfel, mulți debitori au apelat la credite pe termen mediu și scurt pentru a finanța proiecte pe termen lung, trebuind să restituie creditele înainte ca proiectul respectiv să dea roade. În același timp, atrase de profiturile imense pe care le realizau, băncile nu s-au mai preocupat de evaluarea exactă a capacității de îndatorare, de perspectivele de solvabilitate a țărilor debitoare. Rolul predominant dobîndit de bănci în fluxurile financiare internaționale avea să constituie un factor de bază în declanșarea crizei datoriilor externe.

Ratele înalte ale dobînzilor

În termeni reali, rata dobînzii (pentru credite pe 6 luni) a crescut în S.U.A. de la sub 1% în 1976, la 2% în 1979 și la 6% în 1984. În Japonia, rata dobînzii a crescut de la peste 1% în 1976 la peste 7% în 1980 și a scăzut sub 4% în 1984. O evoluție similară s-a înregistrat în R.F.G. În Anglia, s-a pornit de la mai puțin de 1% în 1976 și respectiv 5% în 1977, pentru a se ajunge la o rată de +2% în 1979 și de peste 4% în 1984.

Deși are, evident, și cauze naționale, creșterea generalizată a ratei dobînzilor își are sursa în Statele Unite. În această țară, inflația a crescut vertiginos în a doua jumătate a deceniului trecut. În aceste condiții, Sistemul Federal de Rezerve, care îndeplinește funcția de Bancă Națională, a trecut la o politică monetară restrictivă, adică nu a admis decît creșteri foarte modeste ale masei monetare, cu mult sub necesitățile pieței. Reducerea relativă a masei de mijloace de plată directe și indirecte a atras modificarea în favoarea cererii a raportului între cererea și oferta de capital de împrumut pe piața financiară, mai ales în condiții cînd pe piața internațională cererea de dolari devenea tot mai mare, întrucît țările în curs de dezvoltare și multe țări dezvoltate înregistrau deficite tot mai mari în balanța de plăți. În aceste condiții, pe piața S.U.A. a început să se manifeste o puternică tendință de sporire a ratei dobînzilor.

Această tendință a fost intensificată și întreținută de enormele și crescîndele deficite bugetare înregistrate în S.U.A. mai ales ca urmare a sporirii drastice a cheltuielilor militare. Acestea reprezentau 246,3 miliarde de dolari în 1985, vor fi de 277,5 miliarde din 1986 și se proiectează să ajungă la 418,3 miliarde în 1990.* Deficitul bugetar american depășea 200 miliarde de dolari în anul fiscal 1974—1975 și se estimează că va rămîne apropiat de această cifră în următorii cîțiva ani. Acest deficit exercită influențe multiple printre care mai importante sînt următoarele două:

a. pentru finanțarea deficitului, statul recurge la împrumuturi, mobilizînd o mare parte a capitalurilor disponibile, accentuînd disproporția între oferta și cererea de capital de împrumut și deci tendința de creștere a ratei dobînzii;

b. băncile private, care acordă împrumuturi statului cunosc din experiență istorică faptul că, dacă deficitul bugetar excesiv persistă, inflația nu poate fi stăvilită decît temporar. Ca atare, ele presează pentru a se menține o rată de dobînzi artificial ridicată pentru a evita, printr-o amortizare accelerată, erodarea puterii de cumpărare a sumelor împrumutate statului. Această politică se realizează de către bănci atît direct, cît și prin intermediul Sistemului Federal de Rezerve. Deficitul bugetar american apare astfel ca principalul factor determinant al nivelului excesiv de ridicat al ratei dobînzilor. Acest lucru este subliniat de numeroși analiști, șefi de instituții financiare, inclusiv de F.M.I. În raportul pe 1984 al acestuia, se subliniază: *„în împrejurările actuale, cea mai importantă schimbare în bine în economia mondială ar fi percepția că Statele Unite acționează pentru a opri creșterea și a reduce în cele din urmă deficitul său bugetar".** Iar președintele Oficiului Federal de Rezerve al S.U.A. — **Paul Volcker** — declara la începutul lui februarie 1985 că *„fără măsuri decisive în vederea reducerii deficitelor bugetare, există riscul declanșării unei crize serioase în economia americană".***

Dobînzile înalte din S.U.A. determină autoritățile monetare și băncile din alte țări dezvoltate să ridice și ele

---

* International Herald Tribune, February 2—3, 1985.

* I.M.F., World Economic Outlook.

** U.P.I., citat de AGERPRES la 8 februarie 1985.

ratele de dobînzi spre a stăvili fuga spre S.U.A., unde găsesc plasamente mai rentabile, a capitalurilor din țările lor.

Evoluții contradictorii ale cursurilor valutare

În perioada 1971—1978, din motive multiple, dolarul S.U.A. a cunoscut o fază de declin. După ce în 1971 autoritățile îl devalorizaseră oficial, cursul său a continuat să scadă, atingînd nivelul cel mai scăzut în 1978. La aceasta au contribuit: a) faptul că în timp ce în S.U.A. economia cunoștea dificultăți crescînde, Japonia și țările vest-europene marcau o dezvoltare dinamică; b) războiul prelungit din Vietnam, care a drenat serioase resurse și a afectat prestigiul S.U.A. în lume; c) criza politică declanșată de începutul deceniului și care avea să ducă la demisia președintelui Nixon, precum și unele eșecuri ale politicii americane în timpul administrației Carter. Toate acestea au erodat puterea dolarului și încrederea în perspectivele lui.

După 1978, în contextul încordării situației internaționale, S.U.A. au reînceput să se manifeste activ ca lider al lumii capitaliste. Ridicarea artificială a ratei dobînzilor, paralel cu o ofensivă viguroasă împotriva yen-ului japonez, a mărcii vest-germane, iar din 1982, începutul refacerii, care în 1984 avea să culmineze într-o creștere industrială de 6,4%, precum și politica monetară restrictivă a Sistemului Federal de Rezerve, mai ales în condițiile exploziei problemei datoriilor, au făcut ca din 1980 cursul dolarului să crească vertiginos. Față de indicele din 1980, el ajunsese la un nivel de peste 200% față de francul francez, de peste 160% față de lira sterlină britanică, de peste 150% față de marca vest-germană etc. Întărirea dolarului a continuat în a doua jumătate a lui 1984, atingînd în ianuarie și februarie 1985 noi nivele record față de marcă, liră sterlină, francul francez și yen-ul japonez. Începînd de la mijlocul anului 1985, sub influența ritmului scăzut și a incertitudinilor economiei americane, cursul dolarului a înregistrat un recul important.

Rolul actual al Fondului Monetar Internațional

Din sistemul monetar financiar instituit la Bretton Woods, au supraviețuit două instituții: Fondul Monetar Internațional — F.M.I. și Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (B.I.R.D.).

F.M.I., deși și-a schimbat considerabil funcțiile, a devenit o piesă-cheie în *actualul* sistem financiar internațional. El este o instituție de credit internațional sui-generis. F.M.I. acordă credite astfel: a) *numai țărilor membre* și numai pînă la un anumit plafon, care poate să ajungă pînă la o sumă de cinci ori mai mare decît subscripția țării respective la Fond; b) de regulă, pentru remedierea unui dezechilibru în economia țării respective și pe baza unui program de remediere a lui („condiționalitate"); c) într-o valută de calcul, denumită D.S.T. (Drepturi Speciale de Tragere), reprezentînd media ponderată a cursurilor principalelor valute ale țărilor membre.

Dreptul de vot în cadrul F.M.I. se practică în mod diferit de modul în care este el practicat în alte organizații internaționale și anume — o țară, un vot. În cadrul său, numărul de voturi al fiecărei țări este proporțional cu volumul (cota) subscripției sale la Fond. Astfel, politic, F.M.I. este decisiv influențat de țările membre care au cotele cele mai mari, anume țările industrializate occidentale. Dintre țările socialiste sînt membre ale F.M.I.: China, Iugoslavia, România, Ungaria. Desigur, aderarea la F.M.I. și a celorlalte

țări socialiste ar spori șansele democratizării acestei instituții de cooperare monetar-financiară internațională.

„Creditele" obținute de la F.M.I. prin accesul la diferite „facilități", inclusiv la creditele stand-by, pentru remedierea unui dezechilibru fundamental reprezintă o relativ mică fracțiune din creditul internațional. Rolul cel mai important al F.M.I. este garanția de solvabilitate (bonitate) pe care o dobîndesc acele țări care au încheiat acorduri de credit cu Fondul și în baza căruia pot apela la împrumuturi la băncile particulare angajate în operații de credit internațional.

F.M.I. acționează pe termene scurte și are ca obiectiv sprijinirea țărilor membre în efectuarea unor schimbări de structură de natură să le permită a pune ordine în raportul dintre încasările și plățile pe care le fac în cadrul participării la circuitul economic internațional. Spre deosebire de F.M.I., B.I.R.D. este o instituție financiară pentru dezvoltare. Ea acordă credite pe termen lung pentru sprijinirea realizării anumitor proiecte în țări membre. Aceste proiecte sînt evaluate pe baza meritelor lor individuale și nu sînt condiționate de starea generală a economiei.

5. Criza datoriilor externe și căile depășirii ei

Creșterea puternică a datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare

În ultimii ani ai deceniului trecut și în primii ani ai acestui deceniu, datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare au crescut în ritmuri galopante, atingînd dimensiuni fără precedent. Pentru țările în curs de dezvoltare neexportatoare de petrol (dar inclusiv asemenea noi exportatori, ca Mexic și Egipt), această datorie a crescut între 1973 și 1982 de cinci ori, adică într-un ritm de 19% pe an, atingînd aproximativ 612 miliarde de dolari. În același timp, cinci țări membre ale O.P.E.C. (Algeria, Ecuador, Indonezia, Nigeria și Venezuela) au acumulat o datorie de 80 miliarde, iar țările socialiste din Europa(fără U.R.S.S) de 53 miliarde de dolari. Astfel, în 1982 aceste trei grupuri de țări totalizau o datorie de 745 miliarde de dolari (tabelele 20 și 21).

După cum se vede din tabele, începînd din 1980, povara datoriei externe a crescut rapid la toți cei trei principali indicatori ai acesteia: a) proporția în exporturi a datoriei; b) ponderea serviciului datoriei externe (dobînzile plus plata ratelor scadente) în exporturi; c) ponderea datoriei externe în produsul intern brut.

Indicatorii ponderii datoriei externe au atins dimensiuni fără precedent în cazul celor 25 „principali debitori".

Dintre aceste 25 de țări, trei dintre ele au atins dimensiuni cu totul ieșite din comun atît în ceea ce privește volumul absolut al datoriei externe, cît și indicatorii poverii acesteia. Astfel, rata serviciului datoriei externe (datorie/exporturi) a crescut în Brazilia de la 16% în 1973—1974 la 87% în 1982, în Mexic — de la 25% la 58% și în Argentina — de la 21% la 103%.*

O puternică sporire a cunoscut în anii '80 și datoria externă a unor țări dezvoltate. În țările capitaliste vest-europene aceasta a ajuns să totalizeze la sfîrșitul lui 1983 suma de aproape 500 miliarde de dolari. Dacă din această sumă se reduc rezervele naționale de lichidități, creșterea este de la 95 miliarde de dolari în 1980 la 227 miliarde

* World Bank, World Debt Tables 1982—1983.

TABELUL 20

Indicatori ai datoriei externe,
țări în curs de dezvoltare neexportatoare de petrol, 1973—1982
(miliarde de dolari și procente)

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Datoria externă	130,1	160,8	190,8	228,0	275,5	336,3	396,9	474,0	550,0	612,4
Exporturi	112,7	153,7	155,9	181,7	220,3	258,3	330,0	419,8	444,4	427,4
Datoria/Exporturi [a]	115,4	104,6	122,4	125,5	126,4	130,2	119,2	121,9	124,9	243,3
Serviciul datoriei/exporturi (%)										
Nominale	15,9	14,4	16,1	15,3	15,4	19,0	19,0	17,6	20,4	23,9
În termeni reali [b]	n.e.	−1,6	6,5	10,5	9,4	11,0	6,9	4,9	11,7	22,3
Datoria[c]/PIB (%)	22,4	21,8	23,4	25,7	27,4	28,5	27,5	27,6	31,0	34,7
Importuri petrol în % din total importuri	5,9	12,6	13,3	15,6	15,1	13,9	16,2	20,4	21,0	19,9

n.e. — Nu există date

Sursa: IMF, World Economic Outlook, 1982, 1983

a) bunuri și servicii

b) după deducerea efectului inflației

c) include dobînzile (dar nu și amortizarea) de datorii pe termen scurt

TABELUL 21

Indicatorii poverii datoriei externe pentru principalii debitori din rîndul țărilor în curs de dezvoltare

Datorie externă	1980	1981	1982	1983	1984
Datoria externă/Exporturi	133,2	150,1	182,3	194,4	187,0
Serviciul datoriei/exporturi	21,5	27,3	32,3	29,9	29,2
Dobînzi exporturi	21,9	16,1	19,7	18,6	19,0
Amortizare exporturi	9,6	11,2	12,6	11,3	10,4
Datoria externă/PIB	23,9	27,1	32,5	36,7	37,5

Sursa: IMF — World Economic Outlook, 1984

la sfîrșitul lui 1983. Astfel, R.F.G. avea o datorie totală de 76,8 miliarde, dar o datorie netă de numai 5,5 miliarde; Anglia — o datorie totală de 65,9 miliarde și o datorie netă de 48,9 miliarde; Franța — o datorie totală de 54,0 și netă de 9,5 miliarde. Pentru aceste țări, serviciul datoriei externe nu a ajuns să reprezinte o problemă serioasă.

Acest lucru s-a întîmplat însă pentru țările în curs de dezvoltare. În 1982, Mexicul ajungea în imposibilitatea de a asigura serviciul datoriei externe. Un val de panică a cuprins verigile sistemului financiar internațional, și în primul rînd, băncile americane, care erau principalii creditori ai Mexicului. Se profila pericolul unui crah bancar de proporțiile celui care a anunțat marea criză din 1929—1933. Reacția băncilor a fost refuzul de a mai reînnoi creditele, de a nu mai acorda credite contractate, ceea ce a dus la o comprimare generală a creditelor oferite de băncile comerciale. O mișcare similară începuse cu un an sau doi înainte față de țările socialiste ca urmare a încordării grave intervenite în relațiile internaționale. Schimbarea bruscă a politicii practicate de bănci a determinat transformarea dificultăților de plată experimentate de un mănunchi de țări într-o explozie generalizată a datoriilor țărilor

în curs de dezvoltare. Schimbarea brutală a politicii bancare în anii 1981—1982 a fost detonatorul acestei explozii. În perioada 1974—1978 în medie doar 4 țări erau nevoite să apeleze la reeșalonări de datorii. În perioada 1978—1982, această cifră a crescut la 9, iar suma reeșalonată a crescut de la 1,25 miliarde de dolari la 4,5 miliarde. În total, în anul 1983 circa 30 de țări în curs de dezvoltare au încheiat sau negociau acorduri de reeșalonare a datoriei lor externe.

Cauza și factorii crizei financiare

La actuala criză financiară internațională a contribuit în combinații diverse, de la o țară la alta, o serie de factori:

a) *Fluctuația prețurilor petrolului.* În 1973, beneficiind de locul important pe care il ocupa în aprovizionarea cu petrol a țărilor capitaliste dezvoltate, Organizația țărilor exportatoare de petrol (O.P.E.C.) a început să practice o politică de control al producției de petrol, stabilirea de cote de export pentru membrii săi, de refuz de a exporta țițeI către anumite țări pe motive politice, de majorare bruscă a prețurilor la țiței. Această politică a fost încurajată inițial de marile monopoluri transnaționale din S.U.A. și din alte cîteva țări dezvoltate producătoare, iar unele și exportatoare de petrol. Ea reprezintă o acțiune pînă la un punct normală de revalorizare a resurselor naționale și, totodată, o puternică lovitură economică și psihologică dată de un segment al lumii a treia centrelor dezvoltate ale lumii capitaliste. Ea a avut însă și consecințe grave pentru țările în curs de dezvoltare neproducătoare de petrol. Sporirea de cîteva ori a prețului în 1973 și majorări ulterioare de mai mică amploare au fost urmate în 1979 de un al doilea „șoc petrolier", cînd în decurs de mai puțin de un an prețurile au fost dublate. Într-o perioadă de circa 7 ani prețurile la petrol au crescut de 15—20 de ori, ajungînd la 35 de dolari barilul. Corespunzător, a crescut factura petrolieră a țărilor importatoare de petrol. Din 1973 pînă în 1982 costul importurilor petroliere pentru țările în curs de dezvoltare net importatoare de petrol a crescut de la 4,8 la 66,7 miliarde de dolari, ridicîndu-se pentru întreaga perioadă la un total de 344,9 miliarde. Dacă prețurile s-ar fi majorat numai într-o proporție egală cu rata inflației, totalul plătit pe întreaga perioadă ar fi fost de numai. 85,5 miliarde. Astfel, costul total suplimentar pentru țările respective a fost pe întreaga perioadă de 259,5 miliarde de dolari.* Această concluzie rezultă și din tabelul 20 din care se vede că în 1973 importurile reprezentau 5,1% iar în 1981 — 21,0% din volumul importurilor țărilor în curs de dezvoltare neexportatoare de petrol.

Din anul 1981 penuria de petrol a început să facă loc unui exces de petrol pe piață. Aceasta a determinat O.P.E.C. să procedeze la reduceri de prețuri.

Fluctuația prețurilor petrolului, conjugată și cu alți factori a produs mari dificultăți și țărilor exportatoare de petrol, cum sînt Mexic, Venezuela, Nigeria, Indonezia ș.a. Unele s-au lansat în proiecte mari, finanțate prin împrumuturi externe, inclusiv pentru dezvoltarea sectorului petrolier și au fost luate prin surprindere de inversarea raportului între cererea și oferta de petrol, în timp ce resimțeau și acțiunea altor factori de care ne vom ocupa în continuare.

b) *Criza și cursul ridicat al dolarului.* Criza de la începutul acestui deceniu, cea mai prelungită și, după o serie de indicatori, cea mai profundă din perioada postbelică, a afectat grav exporturile țărilor în curs de dezvoltare. În

* **William R. Cline**: *International Debt and the Stability of the World Economy*. Institute for International Economics, Washington DC, September 1983, pag. 21.

același timp, cursul ridicat al dolarului însemna implicit ieftinirea materiilor prime exportate de acestea și, totodată, scumpirea importurilor lor. Pentru numeroase țări în curs de dezvoltare, încasările din export au cunoscut, în termeni reali, reduceri drastice.

c) *Ratele excesiv de ridicate ale dobînzilor*. Sporurile rapide la care ne-am referit, practica sistemului dobînzilor flotante au dus la creșteri extraordinare ale serviciului datoriei externe.

Toate acestea și-au găsit expresia în deficitele enorme ale balanțelor de plăți ale țărilor în curs de dezvoltare, în imposibilitatea acestora de a mai asigura serviciul datoriei externe, de a efectua importurile strict necesare pentru continuarea dezvoltării sau pentru a împiedica deteriorarea gravă a situației nivelului de trai al maselor.

Abordări și soluții ale problemei datoriilor

În 1982, cînd s-a declanșat criza datoriilor externe, sistemul financiar internațional, amenințat de prăbușire, a improvizat rapid un nou sistem de reeșalonare a datoriilor, sistem în vigoare și astăzi, și care urmărește salvarea intereselor marilor monopoluri.

Sistemul se bazează pe principiul *tratării individuale* a cazului fiecărei țări. În cadrul sistemului, un rol central s-a rezervat Fondului Monetar Internațional. Acesta negociază cu țara respectivă acordarea unui credit standby, respectiv un ansamblu de modificări în politica economică menite să ducă la reechilibrarea situației economice a țării și în special a balanței de plăți. Un al doilea moment al reeșalonării are loc în cadrul așa-numitului „club de Paris". În cadrul acestui for neoficial, constituit ad-hoc din reprezentanți ai guvernelor țărilor creditoare, se negociază condițiile reeșalonării datoriilor către guverne și a creditelor garantate de guvernele respective. Al treilea moment îl constituie negocierile de reeșalonare între grupul băncilor creditoare și țara respectivă. Condițiile de reeșalonare sînt de regulă următoarele: a) dobînzile nu se reeșalonează; b) nu se fac anulări sau reduceri de datorii; c) se reeșalonează numai o parte — 70—80% — din datoria scadentă în anul respectiv; f) datoria se reeșalonează pe un termen de 6 ani, cu o perioadă de grație (cînd nu se fac plăți de amortizare) de trei ani; g) dobînzile sînt cele uzuale pe piață plus un adaos, mai mic sau mai mare, în funcție de bonitatea debitorului, iar ratele sînt flotante. De asemenea, în anumite cazuri, F.M.I. determină băncile cele mai expuse prin creditele acordate unor anumite țări debitoare să le acorde noi credite pentru a le menține pe linia de plutire. Acest lucru s-a întîmplat, de exemplu, în 1982 în cazul Mexicului.

O asemenea tratare a problemei datoriilor nu atacă rădăcinile, cauzele problemei și nu reprezintă decît o modalitate de a salvgarda interesele capitalului financiar. Ea este aspru criticată de numeroase țări debitoare, care văd în ea o nouă formă de exploatare imperialistă, o vastă acțiune de recuperare neocolonialistă a țărilor sărace în curs de dezvoltare.

Este adevărat însă și faptul că țările în curs de dezvoltare nu au reușit să facă un front comun, să acționeze unite pentru a determina o soluție politică a problemei, așa cum au preconizat țările nealiniate, unii șefi de state, unele personalități politice și din lumea științelor economice. Rezistența cea mai puternică la ideea unei acțiuni unite venea pînă nu de mult de la marii debitori latino-americani, care urmăreau să-și păstreze credibilitatea și accesul pe piețele financiare internaționale. Începînd din 1984, după reuniunea de la Cartagena (Columbia) a 11 țări cu cele mai mari datorii, această atitudine a început să marcheze un început de schimbare. În februarie 1985, după o

nouă reuniune, cele 11 țări au cerut oficial, în comunicatul adoptat, să se inițieze un dialog politic. *„Nu se va putea ajunge la o soluție durabilă a acestei probleme, se spune în comunicat, decît dacă toate părțile implicate se vor pune de acord asupra unui cadru politic adecvat. Ignorarea propunerii de dialog ar putea accentua instabilitatea din America Latină, atît pe plan economic, cît și politic".**

Pentru o soluție globală pe baza unei abordări politice a problemei datoriilor se pronunță România, încă din anul 1982. Se are în vedere stabilirea, între țările creditoare și cele debitoare, a unor principii, care apoi să călăuzească negocierile cu fiecare țară în parte. Printre aceste principii se numără: a) anularea datoriilor țărilor celor mai sărace și reducerea lor pentru celelalte țări în curs de dezvoltare, în proporții variind în funcție de venitul național pe locuitor al țării respective; b) reeșalonarea datoriei pe termene lungi și nu pe termen mediu, ca în prezent; c) stabilirea unor plafoane ale dobînzilor, iar dobînzile deja plătite peste aceste plafoane să fie reduse din datoriile restante; d) serviciul datoriei externe, după reeșalonare, să nu depășească 10—15% din încasările din export; e) să se efectueze o reformă a sistemului monetar-financiar internațional, care să-l adapteze cerințelor de progres ale tuturor țărilor și să asigure democratizarea acestuia.

În același timp, în concepția României se impune să se acorde noi credite cu dobînzi avantajoase țărilor în curs de dezvoltare, iar F.M.I. să renunțe la amestecul său inadmisibil în afacerile interne ale altor state, la politica sa de a impune condiții economice și politice țărilor în curs de dezvoltare.

Asemenea idei, desigur în diferite variante, încep să fie exprimate tot mai frecvent. **Willy Brandt** sublinia că, în vederea soluționării crizei datoriilor externe este necesară, între altele, realizarea unui acord asupra nivelului dobînzilor, instituirea unui moratoriu asupra rambursării datoriilor țărilor celor mai puțin dezvoltate și a unei „clauze sociale" pentru evitarea unor „efecte prea dure" asupra țărilor debitoare.

Fără o rezolvare globală, problema datoriei va continua să afecteze grav stabilitatea economică și politică mondială.

---

* AFP reprodus de AGERPRES, 9 februarie, 1985.

PARTEA A TREIA

Economia mondială și necesitatea instaurării noii ordini economice internaționale

22

STRUCTURA ECONOMIEI MONDIALE CONTEMPORANE

Trăim o epocă de profunde transformări cu caracter revoluționar în structura economico-socială a lumii. Are loc o limitare a sferei de acțiune a forțelor retrograde, imperialiste, coloniale și neocoloniale, accentuarea crizei sistemului capitalist. În acest cadru a căpătat un puternic avînd lupta forțelor progresiste, antiimperialiste pentru transformarea relațiilor de producție și sociale, pentru înnoirea raporturilor interstatale pe plan mondial.

Sub influența revoluției tehnico-științifice mondiale se accentuează interdependența economică dintre state. Se mențin disproporții mari în nivelul de dezvoltare care generează, inevitabil, instabilitate economică. Așa cum se arată în Programul P.C.R. *„disproporțiile economice, fenomenele de criză economică și monetară, indiferent în ce parte a lumii se ivesc, se vor reflecta, pînă la urmă, asupra tuturor statelor. De aceea, este necesar să se acționeze pentru înfăptuirea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe principii de egalitate și echitate, care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor popoarelor"*.[1]

În cadrul acestui complex de probleme, o importanță deosebită o are cunoașterea tendințelor în evoluția economiei mondiale, a modificărilor ce au loc în structura ei.

1. Raportul dintre economia națională și economia mondială contemporană

Conceptul de economie mondială

Constituirea economiei mondiale la sfîrșitul secolului trecut, cînd relațiile de producție capitaliste se aflau în plină expansiune, a imprimat raporturilor economice internaționale o serie de caracteristici specifice, cum sînt: exploatarea, asuprirea, dominația.

Economia mondială contemporană cunoaște o altă fizionomie decît în trecut, ca urmare a profundelor mutații social-politice, economice și tehnologice, care au avut loc în lume și care au făcut să apară noi trăsături caracteristice calitative și cantitative. Astfel, ca urmare a apariției socialismului în mai multe țări ale lumii s-a îngustat sfera capitalismului; a avut loc destrămarea colonialismului și sfărîmarea monopolului absolut al unor țări capitaliste dezvoltate pe piața mondială. Totodată, în economia mondială contemporană au apărut noi contradicții ca rezultat al menținerii vechii ordini economice internaționale, al schimbării raportului de forțe în lume și al adîncirii decalajelor economice între națiunile bogate și cele sărace.

Indiferent de evoluția istorică a trăsăturilor ei, economia mondială se caracterizează prin categorii, legități și contradicții proprii, mondoeconomice,

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura Politică, București, 1975, p. 182.

care se deosebesc din punct de vedere calitativ și cantitativ de categoriile, legitățile și contradicțiile existente în cadrul economiilor naționale.

Categoriile mondoeconomice, care reflectă relațiile economice internaționale (prețul mondial, diviziunea internațională a muncii etc.), nu sînt simple prelungiri la scară internațională a categoriilor corespunzătoare din economia națională. Relațiile economice externe pot deveni un canal de scurgere în exterior, fără echivalent, a unei părți din venitul național sau, dimpotrivă, o sursă de venituri din munca altor popoare. „*Pierderea sau cîștigul din cadrul unei țări* — arăta **K. Marx** — *se compensează. Nu același lucru se întîmplă între diferite țări*".[1] Relațiile economice internaționale pot și trebuie să devină un factor al creșterii economice pentru toate țările, să ofere avantaje reciproce tuturor națiunilor în condițiile unei ordini economice internaționale echitabile.

Știința economică marxistă nu concepe economia mondială ca un tot amorf, în care statele și economiile lor naționale se contopesc, ci ca pe un ansamblu de economii naționale care se dezvoltă după legi proprii orînduirilor sociale, cunosc particularități economice determinate de nivelul de dezvoltare a forțelor de producție, de trăsături istorice, naționale, geografice etc. În același timp, economiile naționale nu sînt izolate unele de altele. Economiile naționale sînt legate între ele prin diviziunea internațională a muncii, ceea ce generează relații economice reciproce, un circuit economic mondial. Deci, **economia mondială reprezintă totalitatea economiilor naționale legate între ele printr-un complex de relații internaționale, generate de participarea statelor la diviziunea internațională a muncii și circuitul economic mondial și guvernate de o ordine economică internațională specifică etapei istorice date.** Ea are o structură și categorii economico-financiare specifice, a căror cunoaștere prezintă o mare importanță pentru înțelegerea problemelor lumii contemporane.

[1] K. Marx: *Teorii asupra fluxvalorii*, partea a III-a, Editura Politică, București, 1961, p. 94.

Economiile naționale — celule de bază ale economiei mondiale contemporane

În economia mondială se afirmă două tendințe care se află într-o unitate dialectică, subliniată încă de **V.I. Lenin**: afirmarea și înflorirea națiunilor, a statelor naționale, pe de o parte, și creșterea interdependenței economice dintre ele ca urmare a participării lor la diviziunea internațională a muncii și a lărgirii colaborării economice reciproce, pe de altă parte. În unele lucrări de specialitate din alte țări, se susține că între complexul economic național și dezvoltarea forțelor de producție ar exista o contradicție. Asemenea concepții au fost folosite în justificarea formării de complexe economice supranaționale. În realitate, la nivelul actual de dezvoltare a forțelor de producție, aceste complexe generează noi contradicții fără să rezolve contradicțiile interne, inerente producției moderne și progresului tehnic contemporan. Experiența demonstrează că astfel de concepții sînt inconsistente, atît din punct de vedere teoretic, cît și practic. Dezvoltarea suverană a statelor, capabilă să pună în valoare întregul potențial al națiunii, reprezintă o forță a progresului social contemporan. Existența economiei mondiale presupune dezvoltarea și afirmarea economiilor naționale, promovarea diferitelor forme de colaborare internațională, afirmarea statelor suverane chemate să organizeze cooperarea reciproc avantajoasă. Această realitate este de perspectivă, deoarece, așa cum sublinia **V.I. Lenin**, chiar după victoria comunismului în întreaga lume se vor păstra multă vreme deosebirile naționale. Iată de ce

în condițiile contemporane, suveranitatea națională, statul și dezvoltarea complexului economic național se impun ca forțe motrice ale progresului social, iar colaborarea internațională pe această bază reprezintă un factor important al creșterii economice. Însemnătatea acestor realități este confirmată de faptul că din cele 165 de state membre ale O.N.U., aproape 70% și-au căpătat independența de stat în ultimii 20—30 de ani. Aceste state, ca și altele, tind să folosească cît mai deplin propriile lor resurse economice, independența economică și politică, fără a se priva de avantajele ce decurg din participarea activă și eficientă la schimburile economice internaționale.

Creșterea rolului națiunii și al statelor naționale în lumea contemporană

Creșterea rolului națiunii și al statelor naționale în lumea contemporană este confirmată de faptul că spre deosebire de trecut, cînd existau imperiile coloniale, în prezent schimburile economice se realizează între națiuni, iar unitățile economice care efectuează nemijlocit schimburile se integrează în cadrul instituțional politic și economic național și internațional creat de către statele naționale. Statele naționale elaborează politici care urmăresc echilibrarea economiilor naționale, inclusiv a balanțelor de plăți externe, ceea ce conferă legăturilor economice externe caracterul de raporturi de la stat la stat.

Totodată, ca urmare a adîncirii diviziunii internaționale a muncii și a creșterii interdependențelor economice dintre națiuni apare o tendință de internaționalizare a forțelor de producție. Dezvoltarea mijloacelor de comunicație moderne favorizează această tendință. Internaționalizarea forțelor de producție are un caracter obiectiv și universal, ca și diviziunea internațională a muncii, și cunoaște diferite trepte, forme și modalități de realizare. O treaptă deosebită în acest proces o reprezintă extinderea legăturilor economice dintre națiuni din sfera circulației, în sfera producției, o dată cu dezvoltarea specializării internaționale pe produse finite, precum și ca urmare a specializării și cooperării internaționale pe subansamble. *„Procesul internaționalizării forțelor de producție* — arată tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *este, pînă la urmă, un proces obiectiv, legat de dezvoltarea științei și tehnicii contemporane. Problema este însă de a stabili acorduri corespunzătoare care să îmbine acest proces obiectiv cu interesele fiecărui popor și care să nu afecteze independența și suveranitatea țării respective... Această îmbinare a tendințelor de internaționalizare a forțelor de producție cu interesele naționale constituie unul din factorii esențiali pentru a se realiza o politică de pace, de progres social".*[1]

Afirmarea națiunilor și statelor naționale este condiționată de participarea lor la diviziunea internațională a muncii și circuitul economic mondial. Pentru statele contemporane nu se pune problema de a alege între dezvoltarea independentă a economiilor naționale și încadrarea activă în diviziunea internațională a muncii, ci de a găsi modalitățile viabile, capabile să asigure accelerarea progresului economic și social în conditiile participării active și eficiente la circuitul economic mondial. Lărgirea raporturilor economice internaționale nu trebuie opusă politicii de independență promovată de națiunile lumii. Aceste două aspecte ale activității fiecărei națiuni formează o unitate. Cu cît un popor este mai independent, se dezvoltă mai rapid, cu atît el poate să participe mai activ la colaborarea internațională, care nu tre-

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura Politică, București, 1974, p. 29—30.

buie să limiteze, ci dimpotrivă, să contribuie la afirmarea personalității fiecărei națiuni.

Națiunea și statul național constituie suportul trainic al organizării colaborării economice internaționale contemporane, iar stabilitatea și dezvoltarea economiei mondiale depind de situația celulelor sale de bază — economiile naționale.

2. Structura lumii contemporane

Structura economică și social-politică

Un criteriu important pentru cunoașterea economiei mondiale este cel economic și social-politic. Relațiile de producție în statele lumii contemporane sînt deosebit de variate și în consecință și economia mondială are o structură social-economică eterogenă. În anumite părți ale globului, mai există încă relații de producție specifice epocii feudale sau chiar prefeudale. La nivelul economiilor naționale sînt dominante fie *relații de producție socialiste*, fie *relații de producție capitaliste*. Avînd în vedere procesul ireversibil al trecerii a noi popoare spre socialism, prin căi și forme variate, putem distinge și țări cu *relații de producție de tranziție*, în care se confruntă tendințele și orientările socialiste cu cele nesocialiste.

Analiza economiei mondiale pe baza criteriului social-politic permite observarea schimbărilor importante intervenite în raportul de forțe atît în structura internă a statelor, cît și în structura de ansamblu a economiei mondiale. O caracteristică esențială a economiei mondiale contemporane constă în afirmarea socialismului, într-un număr tot mai mare de state, în creșterea rolului și a influenței lui în viața internațională. Victoria socialismului în mai multe țări și adîncirea colaborării pe multiple planuri, pe baza principiilor marxist-leniniste, a dus la formarea și dezvoltarea sistemului socialist mondial. Țările socialiste constituie o puternică forță economică și politică în lumea contemporană. Prin succesele pe care le obține fiecare țară socialistă pe plan economic, social, politic etc. contribuie la creșterea forței socialismului în lume și la intensificarea influenței sale asupra progresului istoric mondial.

Victoria mișcării de eliberare națională a avut drept urmare prăbușirea sistemului colonial al imperialismului și apariția unui număr de peste 120 de state noi, care au pășit pe calea dezvoltării independente. Unele din aceste țări au o orientare social-politică progresistă, necapitalistă, iar viața arată că trecerea la socialism se impune și în cadrul lor ca o necesitate obiectivă a progresului economico-social rapid, a lichidării subdezvoltării și cîștigării depline a independenței politice și economice.

Într-un număr de state ale lumii domină încă relațiile de producție capitaliste, cunoscînd și ele diferite stadii de dezvoltare social-economică. Victoria socialismului într-o serie de țări și sporirea influenței lui în lume, destrămarea sistemului colonial, schimbarea raportului de forțe între țările capitaliste, care cunosc puternice fenomene de instabilitate și criză economică, au conturat o nouă fază a crizei sistemului capitalist.

Cu toate că în lume există țări cu orînduiri sociale diferite, acestea nu sînt izolate unele de altele, iar economia mondială nu-și pierde caracterul ei. Așa cum a subliniat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, există o economie mondială unică tot mai interdependentă; economia țărilor socialiste și economia țărilor capita-

liste constituie părți integrante ale economiei mondiale, iar problemele care apar în economia mondială se reflectă într-o formă sau alta în aceste țări.

Structura lumii contemporane din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare economică

Un alt criteriu de analiză a structurii economiei mondiale contemporane il constituie nivelul dezvoltării forțelor de producție din fiecare țară.

Pentru caracterizarea nivelului de dezvoltare economică se impune o abordare complexă, utilizînd în acest scop un sistem de indicatori. Unele statistici internaționale grupează țările lumii în: țări dezvoltate, țări în curs de dezvoltare și țări socialiste.

Inconsecvența criteriului utilizat este evidentă: pentru primele două grupe de țări se folosește criteriul economic (nivelul dezvoltării forțelor de producție), iar în cazul ultimei grupe de țări se folosește criteriul economic și social-politic (caracterul relațiilor de producție). În realitate, așa cum țările capitaliste se află în stadii diferite de dezvoltare economică, tot așa și țările socialiste se găsesc pe trepte diferite de dezvoltare a forțelor de producție.

Printre indicatorii utilizați pentru măsurarea nivelului dezvoltării economice, cel mai des folosiți sînt: producția națională pe locuitor, în diferitele ei variante, venitul național, produsul național brut (P.N.B.), produsul intern brut (P.I.B.), producția sau consumul pe locuitor a unor produse industriale semnificative din punctul de vedere al dezvoltării industriale, al nivelului de trai etc.

a) Una din primele încercări postbelice de grupare a statelor după nivelul dezvoltării economiei a fost făcută în anii '50, cînd O.N.U. a grupat statele după indicatorul valoarea adăugată în industria prelucrătoare pe locuitor, în care țările au fost clasificate în 4 grupe: peste 200 dolari; 100—200 dolari; 50—99 dolari și sub 50 dolari (țările socialiste nu au fost incluse în această clasificare). Țările care aveau sub 100 dolari valoare adăugată în industria prelucrătoare, pe locuitor, constituiau țări mai puțin industrializate. În anul 1965, această limită a fost ridicată de la 100 dolari, la 125 dolari pe locuitor.

b) Un pas important înainte, sub aspect metodologic, l-a făcut U.N.C.T.A.D. în anul 1969, cînd a elaborat un indice sintetic prin agregarea a șase indicatori în scopul identificării țărilor mai puțin dezvoltate din rîndul țărilor în curs de dezvoltare. Au fost luate în calcul 90 de țări care au fost împărțite în 3 grupe de nivel. Țările din prima clasă aveau P.I.B. pe locuitor sub 100 dolari. Țările socialiste nu au fost incluse în analiză.

c) Anuarul Statistic al U.N.C.T.A.D. din 1977 analizează de data aceasta statele, după indicatorul P.N.B. pe locuitor, împărțind statele în 4 grupe: sub 300 dolari; între 300 și 800 dolari; țări în curs de dezvoltare peste 800 dolari (fără a preciza o limită superioară); țări dezvoltate cu economie de piață; în această clasificare nu sînt incluse în analiză țările socialiste (cu excepția Iugoslaviei și Cubei).

d) Grupările B.I.R.D. nu au o metodologie consecventă. Astfel, în Atlasul B.I.R.D din 1983 se împart toate statele — inclusiv țările socialiste —în cinci grupe, după P.N.B. pe locuitor: sub 360 dolari; între 360 și 829 dolari; între 830 și 3 539 dolari; între 3 540 și 8 269 dolari, și peste 9 000 dolari P.N.B. pe locuitor. În schimb, în Raportul dezvoltării mondiale pe anul 1983, țările lumii sînt împărțite în 4 grupe, utilizînd 3 criterii: țări în curs de dezvoltare, în care se utilizează indicatorul P.N.B. pe locuitor, reținînd o grupă de țări în curs de dezvoltare cu „venit redus" (sub 250 dolari P.N.B. pe locuitor), și o altă grupă, cu „venit mediu", adică cu P.N.B. între 250 și 3 000 dolari pe locuitor. O altă grupă este formată din țări capitaliste dezvoltate; apoi țări exportatoare de petrol cu surplus de capital (trei țări arabe) și țări socialiste.

e) În documentele Partidului Comunist Român se utilizează mai multe criterii: a) criteriul

nivelului de dezvoltare, după care se deosebesc țări subdezvoltate, țări în curs de dezvoltare, țări cu dezvoltare medie și țări dezvoltate; b) criteriul relațiilor de producție, după care se identifică 3 grupe de state: țări socialiste, țări capitaliste și țări cu structuri social-economice în tranziție; c) criteriul potențialului economic, prin care se deosebesc țări mici, mijlocii și țări mari.

În 1975, prin documentul difuzat la cea de-a VII-a sesiune a Adunării Generale O.N.U., România a propus împărțirea țărilor în curs de dezvoltare în 4 grupe, utilizîndu-se indicatorul *venit național pe locuitor la prețurile mondiale* și la cursul de schimb al dolarului din 1974.

f) *Cercetarea științifică românească* — bazîndu-se pe orientările fundamentale din documentele P.C.R., din lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu — a grupat statele lumii într-o concepție metodologică complexă, luînd în analiză criteriile: relațiile de producție, nivelul de dezvoltare economico-socială, potențialul economic și gradul de participare a statelor la diviziunea internațională a muncii. Lucrarea „Economia mondială. Tipologia economiilor naționale"[1], grupează 124 de state ale lumii în 5 clase de nivel de dezvoltare, cuprinzînd 9 indicatori economico-sociali pe baza analizei factoriale. În această abordare complexă, P.N.B. pe locuitor era doar unul din indicatori, iar pe cele cinci grupe statele erau clasificate (la cursul valutar și prețurile din 1971) astfel: sub 200 dolari; între 200 și 500 dolari; între 500 și 1 300 dolari; între 1 300 și 3 000 dolari și peste 3 000 dolari P.N.B. pe locuitor la nivelul anului 1972.

În expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că în grupul țărilor în curs de dezvoltare pot fi distinse cel puțin trei categorii, în funcție de venitul național pe locuitor: țările cu pînă la 400—500 dolari, țările cu 1 000—1 200 dolari și țările cu 1 500 pînă la 2 000 dolari venit național pe locuitor.

România se găsea în 1950 în prima grupă, cu un venit pe locuitor de circa 100 dolari. În prezent, România se află în grupa a treia, cu un venit național de circa 2 000 dolari pe locuitor, urmînd ca prin realizarea obiectivelor cincinalului 1986—1990 ea să devină o țară mediu dezvoltată.

Produsul național brut (P.N.B)., folosit în grupările anterioare, *exprimă totalitatea bunurilor și serviciilor realizate de o țară, la care se adaugă sau se scade soldul schimburilor economice externe.* Din punct de vedere valoric, P.N.B. este un indicator macroeconomic, care include, pe lîngă venitul național, și amortizările. Cu tot caracterul unilateral al acestui indicator, el are marele avantaj că exprimă, în mod sintetic, nivelul de dezvoltare economică și, raportat pe un lucrător, dă și o imagine a productivității muncii, precum și a surselor de consum și investiție. În 1983, S.U.A., Canada, Suedia, Elveția, R.F. Germania aveau P.N.B. pe locuitor între 9 000 și 12 000 de dolari (în prețuri curente), iar Italia, R.D. Germană, Spania, R.S. Cehoslovacă, Japonia între 4 000—8 000 de dolari, în timp ce Volta Superioară, Zair, Bangladesh, Mali și Birmania aveau un P.N.B. pe locuitor sub 200 de dolari [1].

Datele prezentate evidențiază uriașele decalaje economice existente astăzi în lume. Între țările cele mai dezvoltate, din punct de vedere economic, și cele mai puțin dezvoltate, raportul este de 131 : 1. Aceste decalaje, care generează puternice contradicții în economia mondială contemporană, constituie un obstacol în realizarea creșterii economice mondiale, un element de insecuritate politică și economică pentru toate statele lumii.

Luînd în analiză indicatorul P.N.B. pe locuitor — cu toate neajunsurile metodologice — putem grupa statele lumii, ca și teritoriile aflate sub diverse tutele (Namibia ș.a.), în cinci grupe, care reflectă fizionomia economiei mondiale contemporane (tabelul 22).

Datele din tabel atestă că peste jumătate din populația globului (56,1%)

---

[1] *Economia mondială. Tipologia economiilor naționale*, Editura Politică, București, 1977.

[1] *World Bank Atlas*, 1984.

TABELUL 22

Structura economiei mondiale, în raport cu nivelul dezvoltării economice a statelor, în anul 1982

Nr. crt.	Categoria de dezvoltare a economiei țărilor	Limitele P.N.B. pe locuitor din grupă (în $)	Numărul țărilor în grupă	Ponderea grupei în populația mondială %	Ponderea grupei în producția mondială %	P.N.B. pe un locuitor în medie, pe ansamblul grupei (în $)
1.	Țări subdezvoltate	sub 500	62	56,1	8,5	310
2.	Țări în curs de dezvoltare	500—2 000	56	16,2	9,1	1 250
3.	Țări cu dezvoltare medie	2 000—3 500	18	9,0	13,7	2 950
4.	Țări dezvoltate	3 500—6 000	13	4,6	10,3	3 950
5.	Țări puternic dezvoltate	peste 6 000	29	14,1	58,4	8 800
Total mondial		—	178	100,0	100,0	2 441

se află în țări cu economie subdezvoltată, în care produsul național brut variază de la țară la țară între 90 dolari și 499 dolari pe locuitor și că aceste țări contribuie doar cu 8,5% la producția mondială. Producția medie pe un locuitor din prima grupă este de circa 310 dolari. Țările din grupa a doua sînt țări în curs de dezvoltare (din care face parte și România), avînd un P.N.B. pe locuitor care variază între 500 și 2 000 de dolari. Primele două grupe de țări reprezintă peste 72% din populația globului. Țările dezvoltate din grupele patru și cinci, deși reprezintă doar 18,7% din populația lumii, dețin peste 68% din producția mondială. Țările din grupa a treia au o situație economică intermediară, fiind țări cu dezvoltare medie, în care P.N.B. pe locuitor variază între 2 000 de dolari și 3 500 de dolari.

Structura economică a statelor lumii contemporane presupune și analiza raporturilor ce se stabilesc între principalele ramuri ale economiilor naționale, ceea ce reflectă, de asemenea, un aspect important al nivelului de dezvoltare economică. Tabloul structurii materiale a economiei mondiale, prezentat în tabelul 23, evidențiază prin indicatorul P.I.B. material mondial (P.I.B. total, exclusiv servicii), pe lîngă decalajele economice menționate, și unele tendințe în evoluția economiei mondiale survenite în perioada postbelică.

În totalul producției materiale mondiale, industria are o poziție preponderentă (53,7%), în timp ce în țările în curs de dezvoltare ea reprezintă circa 36%. Pe țări, evantaiul decalajelor este și mai mare.

TABELUL 23

Evoluția structurii pe ramuri a producției materiale mondiale

	1950	1960	1970	1982
P.I.B. material mondial	100	100	100	100
din care:				
— Agricultură	23,2	17,5	12,8	10,8
— Industria extractivă	4,1	4,0	4,0	4,1
— Industria prelucrătoare	38,1	43,5	48,2	49,6
— Construcții	7,5	8,1	7,8	7,9
— Comerț	18,4	18,1	18,0	18,2
— Transporturi și telecomunicații	8,7	8,6	9,2	9,4

TABELUL 22

Structura economiei mondiale, în raport cu nivelul dezvoltării economice a statelor, în anul 1982

Nr. crt.	Categoria de dezvoltare a economiei țărilor	Limitele P.N.B. pe locuitor din grupă (în $)	Numărul țărilor în grupă	Ponderea grupei în populația mondială %	Ponderea grupei în producția mondială %	P.N.B. pe un locuitor în medie, pe ansamblul grupei (în $)
1.	Țări subdezvoltate	sub 500	62	56,1	8,5	310
2.	Țări în curs de dezvoltare	500—2 000	56	16,2	9,1	1 250
3.	Țări cu dezvoltare medie	2 000—3 500	18	9,0	13,7	2 950
4.	Țări dezvoltate	3 500—6 000	13	4,6	10,3	3 950
5.	Țări puternic dezvoltate	peste 6 000	29	14,1	58,4	8 800
	Total mondial	—	178	100,0	100,0	2 441

se află în țări cu economie subdezvoltată, în care produsul național brut variază de la țară la țară între 90 dolari și 499 dolari pe locuitor și că aceste țări contribuie doar cu 8,5% la producția mondială. Producția medie pe un locuitor din prima grupă este de circa 310 dolari. Țările din grupa a doua sînt țări în curs de dezvoltare (din care face parte și România), avînd un P.N.B. pe locuitor care variază între 500 și 2 000 de dolari. Primele două grupe de țări reprezintă peste 72% din populația globului. Țările dezvoltate din grupele patru și cinci, deși reprezintă doar 18,7% din populația lumii, dețin peste 68% din producția mondială. Țările din grupa a treia au o situație economică intermediară, fiind țări cu dezvoltare medie, în care P.N.B. pe locuitor variază între 2 000 de dolari și 3 500 de dolari.

Structura economică a statelor lumii contemporane presupune și analiza raporturilor ce se stabilesc între principalele ramuri ale economiilor naționale, ceea ce reflectă, de asemenea, un aspect important al nivelului de dezvoltare economică. Tabloul structurii materiale a economiei mondiale, prezentat în tabelul 23, evidențiază prin indicatorul P.I.B. material mondial (P.I.B. total, exclusiv servicii), pe lîngă decalajele economice menționate, și unele tendințe în evoluția economiei mondiale survenite în perioada postbelică.

În totalul producției materiale mondiale, industria are o poziție preponderentă (53,7%), în timp ce în țările în curs de dezvoltare ea reprezintă circa 36%. Pe țări, evantaiul decalajelor este și mai mare.

TABELUL 23

Evoluția structurii pe ramuri a producției materiale mondiale

	1950	1960	1970	1982
P.I.B. material mondial	100	100	100	100
din care:				
— Agricultură	23,2	17,5	12,8	10,8
— Industria extractivă	4,1	4,0	4,0	4,1
— Industria prelucrătoare	38,1	43,5	48,2	49,6
— Construcții	7,5	8,1	7,8	7,9
— Comerț	18,4	18,1	18,0	18,2
— Transporturi și telecomunicații	8,7	8,6	9,2	9,4

TABELUL 24

Primele și ultimele zece state ale lumii, în raport cu unii indicatori de potențial economic și ponderea lor în totalul mondial, în 1980

Nr. crt.	Suprafața		Populația		P.N.B. total		Exporturile	
	Țările	Ponderea %	Țările	Ponderea %	Țările	Ponderea %	Țările	Ponderea %
	PRIMELE ZECE STATE ALE LUMII							
1.	U.R.S.S.	17,5	China	22	S.U.A.	24	S.U.A.	12,8
2.	Canada	7,8	India	15	U.R.S.S.	19	R.F.G.	12,7
3.	China	7,5	U.R.S.S.	7	Japonia	8	Japonia	8,2
4.	S.U.A.	7,3	S.U.A.	6	R.F.G.	7	Anglia	6,6
5.	Brazilia	6,6	Indonezia	3,3	China	6	Franța	6,0
6.	Australia	6,0	Japonia	3	Franța	5	Canada	5,2
7.	India	2,6	Brazilia	2,7	Anglia	4	Italia	4,4
8.	Argentina	2,2	Bangladesh	1,8	Canada	3	Olanda	4,1
9.	Sudan	2,0	Pakistan	1,7	Italia	3	U.R.S.S.	4,0
10.	Algeria	1,9	R.F.G.	1,6	Spania	1,6	Belgia	3,6
	ULTIMELE ZECE STATE ALE LUMII							
1.	Fiji	0,01	Mauritius	0,02	Nepal	0,001	Nepal	0,01
2.	Somalia	0,01	Guyana	0,02	Ciad	0,001	Mali	0,01
3.	Jamaica	0,01	Cipru	0,02	R. Afr. Cen.	0,001	Ciad	0,01
4.	Liban	0,01	Fiji	0,01	Niger	0,001	Rwanda	0,01
5.	Cipru	0,01	Gabon	0,01	Somalia	0,001	Burundi	0,01
6.	Luxemburg	0,01	Somalia	0,01	Yemen (Ra)	0,001	Volta Sup.	0,001
7.	Mauritius	0,001	Luxemburg	0,01	Volta Sup.	0,001	Campuchia	0,001
8.	Barbados	0,001	Malta	0,01	Burundi	0,001	Somalia	0,001
9.	Malta	0,001	Barbados	0,01	Rwanda	0,001	Laos	0,001
10.	Singapore	0,001	Islanda	0,01	Gambia	0,001	Yemen (RA)	0,001

O semnificație deosebită o are structura economiei mondiale în raport cu *potențialul economic al statelor*. Economia mondială contemporană este formată din state care au o mărime diferită, atît în ceea ce privește teritoriul, populația, cît și dimensiunea activității economice. Noțiunea de potențial economic exprimă, evident, forța de muncă potențială și ocupată, gradul de valorificare și de acoperire a necesităților statului respectiv cu materii prime, resurse energetice, resurse agroalimentare, cu mașini-unelte, instalații, tehnologii etc. Desigur, a cuprinde toți acești indicatori în analiza structurii economiei mondiale contemporane este deosebit de complicat. Pentru a avea, însă, o imagine a potențialului economic al unui stat pot fi utilizați cîțiva indicatori partiali cum sînt: *populația* și *suprafața*, care dau o imagine asupra resurselor de forță de muncă și a resurselor materiale; *producția* națională totală, care reflectă valorificarea factorilor de producție; *exporturile*, care indică locul țării în circuitul economic mondial. Folosind acești indicatori, rezultă următoarele extreme, prezentate în tabelul 24.

În ceea ce privește *gradul de participare la diviziunea internațională a muncii*, se constată că în anul 1983 exporturile mondiale de mărfuri au reprezentat circa 19,6% din suma produsului național brut al țărilor lumii. Cota de export este mai ridicată pentru țările în curs de dezvoltare (peste 26%), țările din Africa și Asia exportînd în medie circa o pătrime din produsul național brut. Cota de export a țărilor capitaliste dezvoltate de 20,2% (foarte puțin peste media mondială) este însă puternic in-

fluențată de participarea relativ redusă la diviziunea internațională a muncii a S.U.A.: circa 10%. Fără acest stat cota este de cca 23% [1]. Cota de export a țărilor socialiste (8,9%) este, de asemenea, foarte diferită, ea fiind mică în cazul U.R.S.S. și R.P. Chineză (fără aceste țări cota de export este de circa 21% din produsul național brut). Datele statistice ale O.N.U. arată o diferențiere extrem de mare a gradului de participare la diviziunea internațională a muncii. Printre țările cu o dependență foarte mare față de piața externă (la indicatorul cota de export din P.N.B.) pot fi menționate: Libia (92%), R.P.D. Yemen (60%), Gabon (55%), Arabia Saudită (89%), Singapore (69%), Liberia (67%), Guyana (52%), Mauritania (44%), Belgia (42%), Irak (42%) etc. Aceste țări sînt, cu excepția Belgiei, țări în curs de dezvoltare care, în majoritate, își bazează exportul pe un număr redus de produse, de regulă materii prime. Printre țările cu cota de export cea mai scăzută se numără: Laos, Yemen, Nepal, India, Volta Superioară, Bangladesh, R.D. Vietnam, Mexic etc. În cadrul acestei categorii se includ atît țări cu nivel de dezvoltare economică foarte scăzut (Volta Superioară, Bangladesh etc.), cît și țări foarte mari, cu o piață internă vastă (U.R.S.S., S.U.A., R.P. Chineză, India). În perioada postbelică s-a înregistrat o tendință generală de creștere a dependenței statelor de piața externă, de accentuare a interdependențelor între țările lumii, reflectată în creșterea cotei de export în producția națională.

Prin urmare, structura economiei mondiale contemporane este eterogenă atît din punct de vedere social-politic cît și economic. Desigur, unele deosebiri sînt inerente, altele — în primul rînd decalajele economice — constituie o piedică în dezvoltarea unei economii mondiale echilibrate, a unei lumi mai bune și mai drepte. În acest context apare obiectiv necesară lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, ceea ce constituie o problemă fundamentală a epocii contemporane.

3. Accentuarea interdependențelor economice dintre state — caracteristică generală a economiei mondiale contemporane

Interdependența economică a devenit astăzi una din trăsăturile economiei mondiale, iar aceasta se datorește în mare parte *mutațiilor ce au avut loc în diviziunea internațională a muncii*, în evoluția rolului acesteia, pentru dezvoltarea economiilor naționale sub impulsul revoluției tehnico-științifice contemporane. Interdependența economică crescîndă între state este condiționată de mai mulți factori.

Revoluția tehnico-științifică și interdependența economică

Actuala revoluție tehnico-științifică determină creșterea nivelului tehnic, complexitatea și diversificarea producției în general, a mașinilor și utilajelor în special, face ca organizarea proprie a producției tuturor tipurilor de produse să devină tehnic imposibilă sau economic ineficientă, chiar și pentru economii naționale complexe. În felul acesta apare necesitatea adîncirii specializării internaționale.

[1] *Trade and Developement Raport* 1984, U.N.C.T.A.D., 17 iulie 1984.

Revoluția tehnico-științifică adîncește diviziunea internațională a muncii, iar aceasta atrage după sine o participare tot mai intensă la schimburile economice mondiale. *Participarea la schimburile economice internaționale a devenit, astfel, un important factor al creșterii economice, al sporirii eficienței muncii naționale, un mijloc de satisfacere a necesităților de producție și de consum în continuă diversificare.* Orice izolare nu poate duce decît la stagnare, rămînere în urmă, cu repercusiuni adînci asupra dezvoltării economico-sociale a țării respective.

Intensificarea schimburilor economice externe

O dată cu creșterea nivelului de dezvoltare a forțelor de producție sporește importanța schimburilor economice externe ca factor al creșterii economice. Necesitatea participării la specializarea internațională este cu atît mai mare cu cît economia națională și diferitele ei ramuri și subramuri ating acel nivel de dezvoltare de la care sporirea și diversificarea producției, reducerea costurilor de fabricație și îmbunătățirea performanțelor calitative ale produselor depind de adîncirea colaborării economice internaționale. Nivelul actual al dezvoltării forțelor de producție, influența revoluției tehnico-științifice contemporane asupra economiilor naționale și asupra relațiilor economice internaționale imprimă o *corelație nouă, prin care dinamica exporturilor devansează dinamica producției naționale, iar dinamica comerțului mondial devansează dinamica producției mondiale.* Astfel, în perioada 1920—1950, dinamica producției industriale devansează pe aceea a comerțului internațional de peste 3 ori. În perioada postbelică (1950—1980) această corelație s-a inversat: dinamica comerțului internațional a depășit dinamica producției industriale mondiale de 1,4 ori. Datele de prognoză pentru deceniul 1981—1990 arată un coeficient de devansare a producției mondiale de către comerțul internațional de peste 1,5.[1]

Dinamica exportului și creșterea economică

Corelația nouă ce se formează între exporturi și creșterea economică a devenit o caracteristică principală a reproducției sociale în majoritatea țărilor și confirmă, pe plan cantitativ profunzimea proceselor economice care au loc în economia contemporană, a cărei dezvoltare depinde tot mai mult de gradul de adîncire a specializării internaționale, ceea ce imprimă interdependențor economice noi dimensiuni. Rezultatul inevitabil al devansării dinamicii venitului național și a producției industriale de către dinamica comerțului exterior și a exporturilor se manifestă în creșterea ponderii exporturilor în produsul social. Astfel, cota de export în produsul național brut al Angliei a crescut de la circa 2—3% în 1950, la 25% în 1980. Cota de export crește o dată cu dezvoltarea, diversificarea și specializarea internațională a economiei naționale; ea depinde și de potențialul economic, fiind de regulă mai mare în țările cu potențial mic și mijlociu. Astfel, în 1980, volumul exporturilor raportate la venitul național a reprezentat în U.R.S.S. circa 4%, iar în Ungaria, circa 40%. În țările capitaliste, volumul exporturilor raportat la P.N.B. variază între 6% în S.U.A. și circa 40% în Belgia și Olanda.[2]

Aceste date atestă creșterea importanței sectorului producției sociale care

[1] *U. N. Statistical Yearbook*, New York, 1979' G.A.T.T. International Trade 1979—1980, Geneva, 1980, p. 16; *L'industrie à l'horison* 2000, O.N.U.D.I., Viena, 1979.

[2] *Statisticeskii ejegodnik stran cilenov S.E.V.*, Moscova, 1980; *Main economic indicators*, decembrie 1980; *U. N. Statistical Yearbook*, 1980, N.Y., 1981.

lucrează pentru piața externă, dînd astfel activității de comerț exterior, colaborării economice internaționale o dimensiune necunoscută în trecut.

Schimbările structurale în diviziunea internațională a muncii

Tendințele cantitative și calitative menționate sînt determinate în mare parte de schimbările structurale care au loc în cadrul diviziunii internaționale a muncii. În acest sens, apar noi trepte în diviziunea internațională a muncii, bazate nu pe complementaritatea ramurilor și a condițiilor naturale, ca în trecut, ci pe simetria ramurilor și subramurilor și complementaritatea grupelor de produse, a produselor și chiar a tehnologiilor de fabricație pentru aceleași produse. Se remarcă tendința de trecere de la diviziunea internațională intersectorială și interramură a muncii, la diviziunea intraramură. În acest context, cu cît economia unei țări este mai dezvoltată și mai diversificată, cu atît sînt mai mari posibilitățile țării respective de participare eficientă la circuitul economic mondial. Toate acestea confirmă teza marxistă privind tendința de creștere a interdependențelor economice.

Prin conceptul de interdependență economică trebuie să înțelegem acel raport între națiuni prin care relațiile economice reciproce — bazate pe principiile dreptului internațional — devin necesare și indispensabile tuturor statelor suverane partenere pentru progresul economiilor lor naționale.

Formele concrete pe care le capătă interdependențele economice sînt variate și contradictorii. Viața arată cît de anacronice sînt acțiunile monopoliste, imperialiste de dominație prin specializarea unilaterală internațională, care creează dependențe unilaterale ale țărilor mai mici sau mai puțin dezvoltate față de unele țări mai dezvoltate. De aceea, simpla recunoaștere a faptului că lumea contemporană este o lume a interdependențelor nu este suficientă; este necesar, de fiecare dată, să se precizeze natura acestor interdependențe, principiile care stau la baza lor. De asemenea, este necesar să se acționeze în direcția dezvoltării interdependențelor reciproc avantajoase pentru toate țările.

România militează cu consecvență pentru luarea în considerare a schimbărilor structurale intervenite în diviziunea internațională a muncii, ca element important pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, care să aibă la bază echitatea economică și avantajul reciproc. Acest lucru prezintă un interes primordial atît pentru țările slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare, cît și pentru țările înaintate din punct de vedere economic.

Viața demonstrează că actuala structură a economiei mondiale — bazată pe mari decalaje economice între state —, constituie un însemnat obstacol în dezvoltarea social-economică a lumii contemporane în ansamblul ei.

4. Analiza critică a teoriilor despre viitorul economiei mondiale

Accelerarea fără precedent a ritmului transformărilor economice, social-politice și tehnico-științifice, precum și agravarea asimetriilor, contradicțiilor și dezechilibrelor din economia mondială, au generat întrebări tot mai neliniștitoare asupra viitorului omenirii. Căutările în acest sens s-au soldat cu elaborarea a numeroase teorii asupra viitorului economiei mondiale, care încearcă să previzioneze evoluția acesteia, precum și a programelor de restructurare și reglementare a relațiilor economice internaționale. Aceste teorii capătă o impor-

tanță deosebită în condițiile amplificării mișcării pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

Preocupat de problemele cu care se confruntă omenirea, secretarul general al partidului nostru, tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, are meritul de a se fi numărat printre principalii inițiatori și promotori ai acestei mișcări. Concepția teoretică a președintelui României cu privire la problemele cu care este confruntată omenirea, larg cunoscută și apreciată pe plan internațional, se înscrie pe linia tradițiilor progresiste din gîndirea economică românească, consacrată relațiilor economice internaționale. „*Țelul științei viitorului* — subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *mi se pare a fi tocmai acela de a studia, cerceta și deschide perspectiva soluționării problemelor spinoase care frămîntă lumea de azi, accelerării mersului înainte al omenirii pe calea organizării mai raționale și mai echilibrate a societății, precum și a conlucrării fructuoase între toate națiunile libere și egale în drepturi într-un climat de pace și bună înțelegere*" [1].

Prezentăm, în cele ce urmează, cîteva observații și evaluări critice cu privire la unele teorii și puncte de vedere, mai larg răspîndite, în abordările teoretice și în dezbaterile internaționale.

De remarcat că dacă „viitorologii de ieri", dintre care cei mai cunoscuți sînt **Henry Adams, Oswald Spengler, Pitirim Sorokin, Arnold Toynbee, John Maynard Keynes, Frederich Hayek, Joseph Schumpter, Herman Kahn** și, mai recent, **Paul Anthony Samuelson** etc. au fost preocupați mai mult de modul de funcționare a mecanismelor economice în perspectiva anului 2000 și de alternativa capitalism-socialism, studiile elaborate în cadrul Clubului de la Roma au deschis o nouă pagină în acest domeniu.

Pornind de la realitățile lumii de astăzi, economiștii, sociologii și poli-

rologii încearcă să găsească soluții pentru rezolvarea problemelor globale cu care se confruntă omenirea: subdezvoltarea, cu multiplele ei fațete (structuri de producție arhaice și dezarticulate, explozia demografică, sărăcia și criza alimentară, condițiile grele de muncă), dependența economică și datoria externă a lumii a treia, încetinirea creșterii economice și stagnarea demografică în Occident, penuria de resurse de materii prime, energie și apă, poluarea și degradarea mediului înconjurător etc.

Primul raport către „Clubul de la Roma", publicat în 1972, sub titlul „Limitele creșterii", a provocat un adevărat șoc în lumea științifică, prin concluziile alarmante și prin soluțiile la care le-au propus autorii. „Dacă actualele tendințe de creștere a populației globului, a industrializării, poluării, producției de alimente și de epuizare a resurselor continuă neschimbate — spun autorii acestei lucrări — limitele creșterii vor fi atinse la un moment oarecare în următorul secol" [2]. Pentru a se evita o astfel de situație, autorii propun oprirea creșterii economice și demografice, mai precis recurgerea la o rată zero, care presupune ca natalitatea să fie egală cu mortalitatea, iar investiția să egaleze capitalul înlocuit. Aceasta ar duce, în viziunea autorilor, la stabilirea unui echilibru global, în cadrul căruia populația și capitalul sînt stabile și sînt sever controlați factorii care influențează creșterea sau micșorarea lor. Autorii raportului caută să spulbere iluzia că dezvoltarea tehnologiei ar constitui soluția finală a problemei creșterii într-un sistem finit. Ea nu poate sfărîma limitele fizice ale creșterii într-un sistem finit, ci le poate doar lărgi în condițiile frînării deliberate a acestui proces.

Deși a fost și continuă să fie criticată, pe bună dreptate, de mulți eco-

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, București Editura Politică, 1973, p. 620.

[2] **Donelia H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, William W. Behrens III**, *The Limits to Growth*, Universe Books, New York, 1972, p. 23.

nomiști, politologi etc., această lucrare are totuși meritul de a fi abordat unele probleme ale echilibrului global al economiei mondiale și de a fi atras atenția asupra caracterului limitat al resurselor naturale nereproductibile, a risipei care are loc și a distrugerii mediului înconjurător, stimulînd, în acest fel, dezbaterile asupra viitorului economiei mondiale. Aceste dezbateri s-au soldat cu o întreagă suită de rapoarte ale Clubului de la Roma, lucrări și studii ale unor eminenți economiști, care — depășind „globalismul primitiv" — concep viitorul economiei mondiale prin prisma și în concordanță cu instaurarea unei noi ordini internaționale. Dintre acestea menționăm: **M. Mesarović** și **E. Pestel**, „Omenirea la răspîntie", **J. Tinbergen**, „Restructurarea ordinii internaționale", **I. Botkin, M. Elmandjra, M. Malița**, „Orizontul fără limite al cunoașterii. Lichidarea decalajului uman", **A. Carter, W. Leontief** și **P. Petri**, „Viitorul economiei mondiale", „Raportul Bariloche, Raportul Comisiei Brandt, Global 2000 către președintele S.U.A., Raportul INTER-FUTURS, **H. Kahn**, „Viitorii 200 de ani. Un scenariu pentru America și întreaga lume" etc.

Preocupările constante ale României pentru orice acțiune politică și științifică legată de făurirea unei lumi mai drepte și mai bune explică interesul cu care au fost primite versiunile românești ale rapoartelor Clubului de la Roma. Așa cum s-a remarcat în multe din aceste lucrări, precum și în literatura noastră economică, oprirea creșterii ar însemna stoparea progresului științific și tehnic, care este motorul dezvoltării și, în principal, perpetuarea și adîncirea decalajelor dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare.

Pentru țările capitaliste dezvoltate, continuarea creșterii este necesară în vederea lichidării șomajului, a mizeriei unor pături sociale defavorizate, a ameliorării calității vieții, modernizării educației, combaterii poluării etc.

Oprirea creșterii economice ar lovi, cu atît mai mult, țările slab dezvoltate, care ar vedea diminuîndu-se debușeele lor pentru materiile prime, colaborarea cu țările dezvoltate, accesul la tehnologiile moderne etc., toate acestea ducînd la adîncirea — în și mai mare măsură — a decalajelor economice dintre state.

În realitate, alternativa omenirii o constituie nu „creșterea zero", ci gospodărirea rațională a resurselor naturale, care, așa cum sublinia **Bertrand de Jouvenel**, trebuie considerate nu ca o mină de exploatat, ci ca un fond care trebuie bine administrat.

Este de presupus că penuria de resurse va determina noi orientări în producția industrială și agricolă, favorizînd descoperirea și aplicarea de noi tehnologii.

Economiștii radicali, îndeosebi cei francezi (**Jacques Attali, Marc Guillaume** etc.) resping ideea „creșterii zero" ca fiind lipsită de sens, întrucît racilele dezvoltării nu provin din ritmurile prea mari de creștere, ci din natura și structura producției capitaliste. Dezvăluirea caracterului exploatator al orînduirii capitaliste, a inechității repartiției veniturilor, care influențează asupra structurii trebuințelor, a injustiției sociale constituie aspecte pozitive ale gîndirii economice a radicalilor francezi. De asemenea, ei pledează pentru apărarea naturii, care timp de trei secole a fost sistematic distrusă, rezervele ei jefuite, iar aerul și apa poluate.

În general, tot mai mulți economiști concep viitorul omenirii pe baza unei creșteri economice „organice", care să asigure o dezvoltare economico-socială, echilibrată, sănătoasă la scară mondială. Analogia dintre creșterea organică și cea a sistemului mondial este plină de semnificații. Dacă în trecut lumea era considerată ca fiind formată dintr-un ansamblu de părți independente, acum, comunitatea mondială s-a transformat într-un ansamblu de părți funcțional independente. Fiecare parte, respectiv regiune, țară, grup de țări, are de adus propria sa contribuție la dezvoltarea omenirii prin propriile resurse, tehnologii, potențial economic și cultural.

În acest context, creșterea economică este gîndită în termeni preponderent *calitativi*, fiind concepută în ritmuri adecvate condițiilor și avînd ca scop ameliorarea calității vieții și conservarea mediului înconjurător. Viziunii apocaliptice din limitele creșterii îi sînt opuse o serie de „scenarii" orientate spre o creștere economică sănătoasă și echilibrată la scară mondială (**H. Kahn, W. Leontief**) realizată însă în cadrul granițelor naționale, în mod diferențiat pe țări și regiuni, în funcție de nivelul de dezvoltare, tradițiile și propriile particularități. Din cele 8 scenarii, **W. Leontief** desprinde concluzia posibilității reducerii decalajelor, iar **H. Kahn** se arată chiar mai optimist .

Aceste „scenarii" nu mai reprezintă o simplă extrapolare a trecutului, ci o încercare de „construire a viitorului". Ele demonstrează că procesul creșterii și dezvoltării economice este încorsetat nu atît de limitele fizice ale resurselor de materii prime și alimentare, cît de limite de natură politică, socială și instituțională. Nu întîmplător, cel de-al treilea raport al Clubului de la Roma este consacrat restructurării ordinii mondiale, iar obiectivele scenariilor lui **Leontief** sînt asociate cu cele ale strategiei O.N.U. pentru dezvoltare.

Rezolvarea problemelor globale cu care se confruntă astăzi omenirea nu este posibilă decît prin instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

23

SUBDEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ

Pe baza unei profunde analize a realităților lumii contemporane, în Programul Partidului Comunist Român se arată că: *„una din problemele stringente ale lumii, care trebuie să-și găsească o soluție corespunzătoare, este lichidarea subdezvoltării"* [1]. În deceniul scurs de la adoptarea Programului, subdezvoltarea nu numai că nu a fost lichidată, dar, așa cum se subliniază în Raportul tovarășului **Nicolae Ceaușescu** prezentat la Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român: *„Ca urmare a crizei economice mondiale s-a înrăutățit considerabil situația țărilor în curs de dezvoltare, s-au mărit decalajele dintre țările bogate și cele sărace"*.[2]

1. Subdezvoltarea — rezultat al dominației imperialiste, al colonialismului și neocolonialismului

Conținutul subdezvoltării

Subdezvoltarea economică este un fenomen complex. Conținutul subdezvoltării își află exprimarea, în principal, în următoarele: nivelul redus al venitului național, al producției industriale și agricole pe locuitor; gradul scăzut al tehnicii și folosirii științei în producție; structura dezarticulată a economiei naționale concretizată, în esență, în slaba dezvoltare a industriei în general, a ramurilor de bază ale industriei prelucrătoare în special și preponderența ramurilor extractive; o agricultură caracterizată, în genere, de monocultură; o poziție neavantajoasă în cadrul diviziunii internaționale a muncii, care conferă economiei țărilor respective, în esență rolul de furnizori de materii prime și piața de desfacere pentru produsele prelucrate din țările dezvoltate; o slabă eficiență economică, concretizată în productivitatea scăzută a muncii și cheltuieli materiale ridicate; structuri economice și sociale înapoiate, anacronice, în majoritatea țărilor respective și, ca un corolar al acestora, un nivel de trai scăzut al majorității covîrșitoare a populației.

Economia țărilor în curs de dezvoltare prezintă un tablou extrem de eterogen în privința nivelului de dezvoltare a forțelor de producție, structurii economiei, relațiilor de producție și sociale etc. Alături de țări cu un nivel foarte scăzut sau scăzut de dezvoltare economică, subdezvoltate în sensul propriu al cuvîntului, există țări cu un nivel mai ridicat, și chiar un grup restrins

[1] *„Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism"*, Editura Politică, București, 1975, p. 179.

[2] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 79.

de țări, al căror nivel de dezvoltare se apropie de cel mediu.*

În ansamblu, însă, într-o formă sau alta, într-o măsură sau alta, economia acestor țări, foste colonii, semicolonii sau țări dependente de țările imperialiste, poartă pecetea trecutului. Ea are, în majoritatea covîrșitoare a cazurilor, un caracter exclusiv sau predominant agrar. Industria, cu unele mici excepții, ocupă un loc modest în crearea produsului social și venitului național, în ocuparea forței de muncă. Din punct de vedere structural, ea se caracterizează prin preponderența ramurilor extractive, industria prelucrătoare fiind reprezentată, în principal, de ramurile care prelucrează sumar materiile prime, sau produc bunuri de consum. Ramurile de bază moderne ale industriei fie că lipsesc, fie că sînt slab dezvoltate, ceea ce determină dependența țărilor respective de țările dezvoltate.

Nivelul scăzut de dezvoltare al forțelor de producție se împletește strîns cu o structură extrem de complexă a relațiilor de producție și sociale. În cadrul acestei structuri eterogene se regăsesc, în principal, următoarele forme de relații: a) relații precapitaliste de o extremă diversitate sub formă de obști, relații tribale, forme diferite de raporturi feudale, relații proprii micii producții de mărfuri; b) relații capitaliste — inclusiv sub formă monopolistă, generată, de regulă, de capitalul monopolist străin; c) relații cooperatiste; d) relații întemeiate pe proprietatea de stat; e) relații de trecere de la o treaptă la alta, inclusiv, în unele țări, relații de trecere la socialism etc. Nici una dintre aceste componente nu este dominantă.

În această situație complexă și contradictorie se află popoarele care, deși și-au cucerit mai demult sau mai recent independența statală, în ciuda unor realizări, uneori remarcabile, nu au reușit, încă, să depășească starea de subdezvoltare și continuă să se confrunte cu mari dificultăți în realizarea progresului economic și social, datorită, în mare măsură, menținerii și perpetuării unor metode și practici mai rafinate de dominație și exploatare din partea capitalului monopolist din țările imperialiste.

Deși în țările în curs de dezvoltare trăiesc circa două treimi din populația globului, ele nu dispun decît de 33% din produsul social global mondial, 35% din producția agricolă mondială, 5% din capacitatea științifică și tehnică a lumii și 1% din cheltuielile mondiale destinate cercetării. Potrivit datelor furnizate de O.N.U., la începutul deceniului actual Produsul Național Brut (P.N.B.) mediu pe locuitor în țările în curs de dezvoltare era de circa 640 dolari, față de 10 011 de dolari în țările dezvoltate, producția industrială pe locuitor de 126 dolari, față de circa 2 299 dolari în țările dezvoltate. Raportul dintre venitul național mediu în țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare este de 14: 1, iar la polii celor două grupuri de state discrepanța este de circa 150: 1. Consumul mediu pe locuitor este de circa 3—4 ori mai mic în țările sărace decît în cele bogate, iar cel de energie electrică de circa 20 de ori. Datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare (totală) a sporit de la 105 miliarde dolari în 1973 la circa 1 000 miliarde dolari în 1985 și va atinge, potrivit unor aprecieri ale Fondului Monetar Internațional (F.M.I.), dacă tendințele din ultimii ani se vor menține, astronomica cifră de 2 000 de miliarde dolari în anul 2000.

Rata medie mondială a mortalității infantile pe glob a fost în perioada 1975—1980 de 89 la mie, dar numai 19 la mie în țările dezvoltate și 100 la mie în țările în curs de dezvoltare. Peste 10 milioane nou născuți din țările în curs de dezvoltare nu supraviețuiesc pînă la împlinirea vîrstei de 1 an. Speranța medie de

---

* Potrivit datelor furnizate de *„Raportul asupra dezvoltării în lume în* 1983", întocmit de Banca Mondială, Produsul Național Brut (PNB) pe locuitor, în prețuri curente, în 1981, era în medie de 270 dolari în cele 34 de țări incluse de O.N.U. în grupul celor mai puțin dezvoltate și de 1 500 dolari în medie în celelalte țări în curs de dezvoltare. Un grup aparte, în cadrul acestor țări, îl constituie țările exportatoare de petrol, care după 1973, timp de aproximativ 15 ani, și-au sporit într-o măsură însemnată veniturile, datorită creșterii rapide și însemnate a prețului petrolului.

viață în țările în curs de dezvoltare (între 40—50 de ani) este cu 40% inferioară celei din țările dezvoltate [1]

Rata de alfabetizare a populației adulte în țările în curs de dezvoltare reprezintă 56%, față de 97% în țările dezvoltate, iar în unele țări, considerate cele mai sărace, cu un venit național pe locuitor sub 410 dolari, se situa în 1980 sub 20% (Bourkina Fasso — 5%, Mali și Niger — 10%). Potrivit unui raport al Organizației Internaționale a Muncii (O.I.M.) aproape o treime din tinerii din țările în curs de dezvoltare nu știu să scrie și să citească. În prezent, se apreciază că peste 200 milioane de tineri între 12—17 ani din aceste țări nu sînt sau nu mai sînt școlarizați, din care 137 milioane în Asia. Potrivit aprecierii Băncii Mondiale, dacă tendințele înregistrate în ultimul deceniu se vor menține, la sfîrșitul secolului în țările în curs de dezvoltare vor exista circa un miliard de analfabeți.

Cauzele subdezvoltării. Critica teoriilor neștiințifice despre cauzele subdezvoltării

Ideologii burghezi din țările capitaliste dezvoltate au formulat și pus în circulație variate concepții privind cauzele subdezvoltării. Potrivit lor, subdezvoltarea s-ar datora existenței unei disproporții între numărul populației și suprafața de teren de care dispune, unei rate ridicate a natalității, existenței unor limitări fizice determinate de mediul geografic, unui grad inferior de cultură, lipsei unei legături organice între sectoarele „tradițional" și „modern" din economia țărilor respective etc. [2]

În ciuda diversității lor, aceste teorii au un numitor comun, și anume, încercarea de a arunca răspunderea pentru starea de subdezvoltare a țărilor respective asupra unor factori aflați în afara orînduirii capitaliste absolvind capitalismul de răspunderea față de această situație.

În realitate, subdezvoltarea nu este o consecință a acțiunii factorilor exogeni cadrului social-economic înlăuntrul căruia a apărut, ci, așa cum se arată în Programul Partidului Comunist Român, ea este *„rezultatul nemijlocit al politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație și asuprire a popoarelor, de jefuire a bogățiilor lor naturale, consecința relațiilor economice inechitabile."*[3]

Țările în curs de dezvoltare, în ansamblul lor, nu sînt lipsite de resurse, ci, dimpotrivă, ele sînt depozitarele unei părți considerabile a celor mai importante resurse naturale ale globului.[4] Condițiile climaterice — cu unele excepții — nu sînt nici ele mai puțin favorabile dezvoltării decît în țările avansate. Explozia demografică deosebită în unele țări în curs de dezvoltare și evoluția nefavorabilă a raportului dintre creșterea populației și creșterea producției reprezintă, mai degrabă, *rezultatul* și nu cauza subdezvoltării. În ceea ce privește nivelul de cultură, și el este *rezultatul*

---

[1] Vezi: *Rapport sur le developpement dans le monde"*, 1981. Banque Mondiale. Washington. D.C. Août. 1982, p. 158.

[2] Semnificative în acest sens sînt lucrările: **Pierre Gorou**, *„The Tropical World. Its Social and Economic Conditions and Future Staties"*, N.Y., 1953; **Lee Douglas**: *„Climate and Economic Development Policy of Dual Societies"*, N.Y., 1953.

[3] *„Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism"*, Editura Politică, București, 1974, p. 170.

[4] Potrivit datelor furnizate de statisticile internaționale, în subsolul acestor țări se află 89,5% din resursele cunoscute de petrol ale lumii nesocialiste; 97% din cele de mangan; 91,4% din cele din cositor; 67% din cele de nichel; 68,5% din minereul de fier; 58,6% din rezervele de bauxită; 58% din rezervele de gaze naturale; 59,2% din rezervele de cupru; 31,5% din rezervele de plumb. În subsolul Africii se află circa 90% din zăcămintele mondiale de diamante, platină, minereu de crom etc. Revista Economică, 1980, nr. 21, p. 26, 1984; nr. 49, 1984, p. 28.

nemijlocit al subdezvoltării, atestat de faptul că, în momentul subordonării lor de către țările imperialiste, unele dintre aceste țări aveau un grad de cultură cu nimic mai prejos decît al cotropitorilor.

Dezarticularea componentelor activității economice, care blochează mecanismele progresului, dezvoltarea rapidă, armonioasă reprezintă ea însăși un produs al subdezvoltării, este organic legată de dominația imperialistă, colonialistă și neocolonialistă. Subdezvoltarea nu este sinonimă cu o simplă întîrziere în dezvoltare. Dacă ar fi așa, lichidarea subdezvoltării s-ar putea înfăptui printr-o simplă accelerare a ritmurilor. Economia subdezvoltată este o economie distorsionată, dezarticulată, caracterizată nu numai printr-un nivel scăzut al forțelor de producție, ci printr-o structură inadecvată imperativelor unei dezvoltări armonioase, echilibrate, în ritmuri înalte și eficiente, care-i blochează mecanismele progresului. Această structură dezarticulată este rezultatul subordonării evoluției economiilor țărilor respective intereselor capitalului monopolist din țările dezvoltate și nu cerințelor propriului lor progres. Ea este rezultatul ajustării dezvoltării lor la cerințele reproducției capitaliste din țările dezvoltate, atît prin intermediul pîrghiilor economice, cît și extraeconomice, ceea ce a dus la transformarea lor într-o „periferie economică" a țărilor capitaliste dezvoltate. Aceasta și explică de ce activitățile de producție existente în aceste țări nu „comunică" corespunzător între ele, ci acționează, în mare parte, izolat, neformînd, practic, verigi ale unui *complex economic național unitar*.

Legătura organică dintre subdezvoltare și dominația imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, mecanismele de înfăptuire a diviziunii naționale și internaționale a muncii, este sesizată de numeroși economiști din țările în curs de dezvoltare. Ea a fost exprimată în mod strălucit de economistul indian P. C. Mahalanobis care arăta că: *„subdezvoltarea este produsul unei evoluții istorice specifice anumitor țări și popoare, caracterizată prin blocarea mecanismelor proprii acestora, prin dominația externă și internă de factură colonialistă"*.[1]

Contradicția dintre țările bogate și țările sărace — una din contradicțiile fundamentale ale epocii contemporane

Supunînd unei profunde și multilaterale analize situația din lumea contemporană, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** formulează concluzia potrivit căreia, în prezent, alături de contradicția dintre socialism și capitalism, s-a dezvoltat *„o contradicție nouă, ce se accentuează continuu ca urmare a împărțirii lumii în țări dezvoltate și țări în curs de dezvoltare, în țări bogate și țări sărace"*, și, datorită adîncirii decalajelor, această contradicție capătă *„o formă tot mai puternică; se poate spune că ea devine una din contradicțiile fundamentale ale epocii noastre"*.[2]

Baza apariției și accentuării acestei contradicții rezidă, în principal, în următoarele:

a) Diviziune internațională a muncii, care poartă pecetea relațiilor capitaliste de producție, ceea ce a determinat împărțirea lumii în țări industriale, dezvoltate, bogate și țări slab dezvoltate din punct de vedere economic și sărace. În cadrul acestei diviziuni, dependența celor săraci față de cei bogați, concretizată în uriașele decalaje economice, se reproduce sistematic și are tendința să se accentueze și mai mult pe fondul desfășurării revoluției tehnico-științifice contemporane.

b) Dominația directă a monopolurilor imperialiste asupra unor porțiuni însem-

---

[1] **P. C. Mahalanobis**: *Study of Nehru*, New-Delhi, 1959, p. 311.

[2] **Nicolae Ceaușescu**: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol 24, Editura Politică, București, 1983, p. 76.

nate ale economiilor multor țări în curs de dezvoltare, realizată, îndeosebi, prin intermediul investițiilor directe de capital.

c) Dominația și exploatarea indirectă, pe căi ocolite, înfăptuită de capitalul monopolist din țările dezvoltate asupra celor în curs de dezvoltare (mecanismul prețurilor pe piața mondială, relațiile valutare și de credit, mecanismul dobînzilor etc.).

Un rol esențial în aservirea și exploatarea țărilor în curs de dezvoltare îl joacă corporațiile transnaționale. Ocupînd poziții cheie în economia unor țări în curs de dezvoltare, acestea au tendința să promoveze o politică care, adesea, nu ține seama de interesele fundamentale ale țărilor respective, imprimă dezvoltării economiei direcții, deseori, generatoare de deformări și distorsiuni structurale, unilateralitate, diminuează potențialul de dezvoltare prin transferul peste granițe a unei părți însemnate din valoarea nou creată, exploatează, adesea, nerațional resursele lor materiale și umane.

Profitînd de monopolul științific și tehnico-tehnologic, țările dezvoltate caută să-și subordoneze și să exploateze și pe această cale țările în curs de dezvoltare. Ele le constrîng pe cele din urmă nu numai să plătească prețuri ridicate de monopol pentru tehnica și tehnologia achiziționată, dar însoțesc transferul de tehnologie, de regulă, de clauze și restricții, ce depășesc cadrul unor tranzacții comerciale normale, asigurîndu-și, în felul acesta, și o serie de avantaje substanțiale ulterioare — controlul pieței din țările importatoare, accesul cu prioritate la materiile prime ale acestora, exploatarea forței de muncă etc. — ca și avantaje politice, militare.

Mecanismul formării și mișcării prețurilor pe piața mondială este folosit pe scară largă de către monopolurile din țările dezvoltate ca pîrghie de aservire și exploatare a țărilor mai slab dezvoltate. Profitînd de supremația pe piața internațională, de nivelul superior de dezvoltare economică, de monopolul asupra producției de mașini și utilaje, asupra rezultatelor cercetării științifice și producției produselor altor ramuri de vîrf ale industriei moderne, corporațiile transnaționale din țările dezvoltate impun prețuri ridicate de monopol la produsele proprii și prețuri scăzute la produsele provenind din țările în curs de dezvoltare — de regulă materii prime sau sumar prelucrate și produse ale unor ramuri ale industriei ușoare (confecții, încălțăminte, țesături etc.) — , ceea ce determină o redistribuire a venitului național al acestor țări în favoarea celor dezvoltate.

În ultimul deceniu, de pildă, pe fondul unei creșteri generale a prețurilor, prețurile la produsele prelucrate provenind din țările dezvoltate au crescut incomparabil mai repede decît ale produselor exportate de țările în curs de dezvoltare, cu excepția combustibililor și îndeosebi a petrolului. Mai mult, în ultimii ani prețurile multor produse provenind din țările în curs de dezvoltare au înregistrat scăderi, unele revenind la nivelul anului 1970.

În perioada 1980—1983, prețul mediu al principalelor 30 de produse de bază, ce fac obiectul schimburilor economice internaționale, a scăzut cu aproape 20 la sută, din care: mărfuri alimentare cu 25,5%, lemn tropical cu 14,2%, materii prime agricole cu 14,7%, metale cu aproape 32%. În 1984 prețurile pe piața mondială s-au redus la cauciuc și cacao cu 22%, la zahăr cu 43,8%. Reduceri semnificative de preț s-au înregistrat și la cafea, cupru și zinc, alte metale.

Reducerea sau stagnarea prețurilor la produsele proprii, în condițiile creșterii constante și însemnate a prețurilor la mărfurile importate, s-a suprapus cu amplificarea dificultăților pe care țările în curs de dezvoltare le întîmpină în plasarea mărfurilor lor pe piețele țărilor dezvoltate, datorită intensificării tendințelor protecționiste. Acestea, pe de o parte, au determinat țările în curs de dezvoltare să-și restrîngă importurile, în principal de mașini, utilaje etc., cu repercusiuni negative asupra realizării

programelor lor de dezvoltare, iar, pe de altă parte, au dus la creșterea substanțială a deficitelor balanțelor comerciale, cu excepția unora dintre țările exportatoare de petrol.

Din lipsă de resurse financiare s-a recurs la contractarea de împrumuturi atît la instituțiile financiare internaționale, la instituțiile guvernamentale, cît și la cele private. În condițiile unor dobînzi ridicate pe piața internațională, datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare a crescut rapid, ajungînd în 1985, potrivit raportului Băncii Mondiale, la circa 1 000 miliarde dolari, devenind o povară foarte grea pentru economia acestor țări. Serviciul anual al datoriei externe (amortizarea anuală a creditelor plus dobînzile anuale aferente) pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare a atins în 1984 suma de 123 miliarde dolari, echivalînd cu circa 20% din încasările din exporturile de mărfuri și servicii ale țărilor respective (în cazul unor țări, serviciul datoriei externe a depășit încasările din exporturi).

Din această cauză tot mai multe țări în curs de dezvoltare sînt nevoite să solicite creditorilor reeșalonarea plății datoriilor (3 țări în 1980; 7 în 1981; 11 în 1982; 36 în 1983). În 1984 au ost reeșalonate datorii în valoare de 115 miliarde dolari, majoritatea de către țări din America Latină. Creditorii externi, inclusiv organismele internaționale de credit, profitînd de situația grea a multora dintre țările debitoare, încearcă să se amestece în treburile interne ale acestora, să le impună anumite direcții în politica lor internă și chiar internațională, contrară intereselor fundamentale ale țărilor respective, ceea ce atrage protestul lor justificat.

Toate acestea conduc nu la reducerea, ci la accentuarea decalajelor economice, în ciuda progreselor însemnate în ridicarea nivelului absolut de dezvoltare, înregistrat de multe din țările în curs de dezvoltare.

Contradicțiile pe plan economic dintre țările sărace și țările bogate sînt transpuse pe plan social și politic [1], datorită divergențelor de interese politice ce derivă din opoziția de interese economice ale celor două grupuri de țări, ca și tendințelor și practicilor țărilor dezvoltate de a completa subordonarea și exploatarea economică cu subordonarea și aservirea socială, politică și înlocuirea vechiului colonialism cu noi forme de exploatare, mai rafinate, mascate.

Totalitatea metodelor, formelor și măsurilor economice, politice, ideologice, militare, directe și indirecte întreprinse în prezent de imperialism în vederea perpetuării condițiilor favorabile exploatării țărilor în curs de dezvoltare de către monopoluri poartă denumirea de neocolonialism.

2. Căile depășirii subdezvoltării. Principalele orientări în politica economică a țărilor în curs de dezvoltare

Diversitatea situațiilor existente în țările în curs de dezvoltare impune rezolvarea unor obiective concrete imediate diferite și folosirea în consecință de metode și mijloace adecvate. În condițiile acestei diversități, există, însă, și obiective, căi și mijloace comune sau apropiate, ce decurg din trăsătura comună a economiei țărilor respective, precum și din obiectivul final comun urmărit: crearea unei economii moderne, avansate, garanție a păstrării și consolidării independenței naționale, temelie a progresului lor economic și social.

---

[1] Aceste contradicții se manifestă cu deosebită pregnanță în poziția diferită sau chiar opusă a celor două grupuri de țări în probleme cardinale ale lumii contemporane: instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, organizarea și funcționarea unor organisme internaționale etc.

Aceste căi şi metode se află într-o strînsă unitate şi interdependenţă, se intercondiţionează şi-şi potenţează reciproc efectul pozitiv asupra dezvoltării economice a ţărilor respective.

Stabilirea suveranităţii naţionale asupra resurselor

Cucerirea şi consolidarea independenţei economice, lichidarea subdezvoltării implică în mod obiectiv necesitatea recuperării resurselor naturale din mîinile capitalului monopolist străin şi restabilirea suveranităţii naţionale asupra lor. Numai astfel se poate asigura folosirea lor raţională, cu eficienţă ridicată în interesul dezvoltării complexe, multilaterale şi în ritmuri înalte a economiilor naţionale.

Modalităţile concrete, formele de stabilire a suveranităţii asupra resurselor au fost şi sînt diferite, în funcţie de gradul de dependenţă sau independenţă a ţării respective faţă de monopolurile străine, de forţele sociale şi de clasă aflate la conducerea statelor respective, de orientarea lor politică, de condiţiile internaţionale etc.

Una din aceste căi o constituie naţionalizarea, cu sau fără răscumpărare, a principalelor resurse aflate în mîinile capitalului străin şi stabilirea monopolului de stat asupra folosirii lor.

De exemplu, în Birmania au fost naţionalizate — cu sau fără compensaţii — o serie de ramuri industriale, s-a introdus monopolul de stat asupra comerţului exterior şi a comerţului interior cu ridicata. În R.A. Egipt a fost naţionalizat Canalul de Suez, precum şi o serie de alte întreprinderi străine. Asemenea naţionalizări de întreprinderi aparţinînd monopolurilor străine au avut loc în Algeria, Angola, Mozambic, Sri Lanca, Guineea, Peru etc. Majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare, mari producătoare de petrol, au instituit proprietatea de stat asupra acestei resurse. În toate acestea, monopolurile imperialiste şi-au pierdut parţial sau total, ca urmare a expropierilor, vechile poziţii.

În alte cazuri statele respective au recurs la crearea de societăţi mixte, cu participarea majoritară a statului. O altă cale este limitarea accesului capitalului străin în anumite ramuri, subramuri sau domenii de activitate, de însemnătate deosebită pentru economia ţărilor respective. Alături de acestea, se utilizează şi alte forme de control asupra activităţii capitalului străin ca şi limitarea transferului peste graniţă a profiturilor.

Trebuie avut în vedere şi faptul că, o dată cu stabilirea monopolului sau controlului statului asupra exploatării unor resurse şi activităţii unor ramuri, multe state în curs de dezvoltare încurajează investiţiile private străine în economie, acordîndu-le anumite înlesniri şi garanţii. În ansamblu, capitalul monopolist străin deţine, încă, poziţii importante în economia unor ţări în curs de dezvoltare, ce nu pot fi lichidate decît printr-o politică antiimperialistă fermă.

Crearea şi dezvoltarea sectorului de stat

În asigurarea unor ritmuri înalte de dezvoltare în aceste ţări, un rol esenţial îl are crearea şi dezvoltarea sectorului de stat.*

* Într-un document supus atenţiei oamenilor de ştiinţă din 50 de ţări în curs de dezvoltare, participante la lucrările unui seminar cu tema „Rolul şi sarcinile sectorului economic de stat în ţările în curs de dezvoltare", desfăşurat la New Delhi, în ianuarie 1984, se sublinia că sectorul de stat reprezintă singurul instrument eficient, în măsură să accelereze dezvoltarea social-economică a fostelor colonii, să asigure cucerirea şi consolidarea independenţei economice.

Apariția și dezvoltarea sectorului de stat în economia acestor țări este determinată, în principal, de următoarele:

a) Necesitatea *mobilizării tuturor resurselor* materiale, umane și financiare disponibile și *asigurarea folosirii lor cît mai raționale și mai eficiente* în vederea accelerării ritmului de dezvoltare, evitarea dispersării folosirii lor în scopuri neproductive sau pentru realizarea de obiective secundare, colaterale.

b) Crearea și dezvoltarea unor ramuri, subramuri și sectoare ale economiei care reclamă mobilizarea unui volum mare de resurse și nu aduc profituri ridicate și imediate, și care sînt evitate de capitalul privat sau depășesc posibilitățile de investiții ale acestuia, dar care joacă un rol esențial în realizarea progresului economic.

c) Îngrădirea dominației monopolurilor, opunîndu-le o forță capabilă să-i reziste și să asigure conservarea și consolidarea independenței și suveranității economice și politice.

Sectorul de stat a dobîndit o răspîndire relativ largă în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare. Pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare, ponderea întreprinderilor de stat în crearea Produsului Intern Brut (P.I.B.) a sporit de la 7% în 1970, la 10% în 1980. Această pondere variază, însă, de la țară la țară (de la 2—3% în Filipine și Nepal, la 38% în Ghana și Zambia). În medie, întreprinderile de stat contribuie cu circa 25% la formarea capitalului în aceste țări. Ponderea cea mai mare a sectorului de stat se înregistrează în industrie, unde atinge în unele cazuri niveluri foarte ridicate (de exemplu în Siria, se ridică la peste 80%, în Algeria și Irak, aproape 70%).

Sectorul de stat în economia acestor țări a apărut și s-a dezvoltat, în principal, pe următoarele căi:

a) Preluarea de către statele naționale a unor bunuri aparținînd fostelor administrații coloniale — căi ferate, instalații portuare, unele întreprinderi industriale, centrale electrice etc.;

b) Naționalizarea unor întreprinderi sau sectoare de activitate aparținînd capitalului privat — în principal monopolurilor străine;

c) Investițiile de stat, concretizate în construirea de noi unități economice, dezvoltarea și modernizarea celor existente.

Caracterul sectorului de stat din țările în curs de dezvoltare este determinat, în principal, de următoarele: natura forțelor sociale care dețin puterea politică; măsura în care constituie un instrument de luptă împotriva capitalului monopolist străin și a neocolonialismului; contribuția adusă la lichidarea subdezvoltării și dobîndirea independenței economice; obiectivele urmărite prin activitatea acestuia și căile adoptate pentru atingerea lor.

Orientarea sectorului de stat nu este identică în toate țările în curs de dezvoltare. În unele țări s-a urmărit atribuirea unui rol mai larg sectorului de stat în cadrul economiei, în altele el ocupă un loc mai modest și urmează să-și afirme în viitor acest rol. Sînt țări în care el a devenit sau tinde să devină un sector predominant și conducător. În altele, deși exercită o influență activă asupra evoluției proceselor economice, deține un rol important numai într-o ramură sau în anumite ramuri. El se dezvoltă paralel cu sectorul privat, suplinind, de regulă, lipsa sau insuficiența întreprinderilor private în ramuri importante ale economiei naționale. Într-un alt grup de țări, sectorul de stat existent în unele ramuri, îndeosebi în infrastructură, se constituie ca o anexă a sectorului privat, fiind, în esență, subordonat nemijlocit celui din urmă.

Apariția și dezvoltarea sectorului de stat întîmpină, de regulă, opoziția unor forțe ostile, îndeosebi a capitalului monopolist străin, care își văd amenințate și restrînse posibilitățile de însușire a unor profituri ridicate. Sectorul de stat din țările în curs de dezvoltare nu poate fi identificat cu capitalismul monopolist de stat din țările capitaliste dezvoltate. În timp ce capitalismul monopolist de stat este rezultatul unui

nivel foarte înalt de dezvoltare a forțelor de producție, sectorul economic de stat din țările în curs de dezvoltare apare și există datorită unui nivel scăzut de dezvoltare a acestora și are menirea să impulsioneze dezvoltarea lor. În timp ce sectorul de stat în țările dezvoltate a apărut pe baza dominației monopolurilor și are menirea să conserve și să amplifice această dominație, sectorul de stat din țările în curs de dezvoltare reprezintă, de regulă, un instrument de limitare și subminare a dominației monopolurilor.

Introducerea planificării economice

Pentru făurirea unei economii independente, țările în curs de dezvoltare urmăresc să stabilească o strategie coerentă a progresului economico-social, care să țină seama de condițiile istorice concrete, de cerințele folosirii judicioase a resurselor materiale și umane, precum și de atributele planificării economice. În acest scop, în mai multe țări în curs de dezvoltare au fost întocmite schițe și planuri de dezvoltare pe diferite perioade (trienale, cincinale, și chiar pe perioade mai mari de timp).

Datorită deosebirilor existente în relațiile de producție, în formele organizării statale, ca și nivelului diferit de dezvoltare al forțelor de producție, conceptul de planificare capătă accepțiuni specifice, diferite de la o țară la alta. Totuși, se pot contura cîteva trăsături generale ale activității de planificare (programare) în aceste țări. Este vorba de atragerea de noi resurse în vederea lărgirii activităților în sectorul de stat, mai ales în ramurile vitale ale economiei; utilizarea de către stat a unor pîrghii economice în vederea influențării activității întreprinderilor private; folosirea pe bază de plan a finanțelor publice pentru dezvoltarea învățămîntului și a ocrotirii sănătății; mobilizarea resurselor instituțiilor de credit, precum și a celorlalte instituții financiare, în scopul finanțării diferitelor programe naționale.

De regulă, ponderea investițiilor efectuate de stat în sfera productivă este mai ridicată în acele țări în care sectorul de stat influențează activ dezvoltarea de ansamblu a economiei. Numeroase probleme ridică, totodată, corelația dintre acumulare și consum. De această corelație depind, în măsură hotărîtoare, ritmurile de creștere economică, precum și posibilitățile de sporire a veniturilor reale ale populației. Din aceste considerente, de regulă, programele de dezvoltare din diferite țări în curs de dezvoltare prevăd o creștere a acumulării din venitul național pentru lărgirea activității în ramurile economice de bază.

3. Dezvoltarea forțelor de producție și necesitatea unor transformări structurale

Factorul hotărîtor al lichidării subdezvoltării, asigurării independenței economice și creșterii nivelului de trai îl constituie progresul rapid al forțelor de producție și modernizarea profundă și multilaterală a structurilor economiei naționale. Înfăptuirea acestora este organic legată de crearea unei industrii moderne, de intensificarea producției agricole, de ridicarea calității și folosirea rațională a forței de muncă.

Industrializarea țărilor în curs de dezvoltare

Crearea unei industrii moderne, capabilă să asigure valorificarea superioară a resurselor materiale și umane, să sprijine multilateral progresul rapid al tuturor ramurilor și subramurilor economiei naționale, să-i confere o poziție

avantajoasă în cadrul diviziunii internaționale a muncii este o necesitate obiectivă pentru țările în curs de dezvoltare.

Industrializarea acestor țări nu se poate limita la o simplă creștere cantitativă a producției industriale, ci implică prefaceri structurale esențiale, care să ducă la înlocuirea vechilor structuri moștenite, inadecvate unei dezvoltări complexe, armonioase și susținute, capabile să asimileze cele mai noi realizări ale științei și tehnicii contemporane.

Datorită diversității extreme a condițiilor concrete din fiecare țară, problemele industrializării se pun diferențiat pentru fiecare țară în curs de dezvoltare în parte. Acestea vizează strategia, formele, metodele de înfăptuire etc. Pentru ca industrializarea să aibă efectul dorit este necesar ca fiecare țară să-și elaboreze propria sa strategie, preluînd din experiența altor țări numai ceea ce se potrivește propriilor condiții. De asemenea, este necesar să se ia în considerare creșterea interdependențelor dintre diferitele economii naționale în procesul adîncirii diviziunii internaționale a muncii.

În această privință, o importanță deosebită dobîndește volumul și structura investițiilor, orientarea lor prioritară spre crearea și dezvoltarea producției de mașini și utilaje moderne, spre adoptarea și asimilarea unor procedee și soluții tehnice de înalt randament, menite să asigure baza materială a înfăptuirii unei reproducții lărgite intensive, de înaltă eficiență, în vederea recuperării într-un timp cît mai scurt a întîrzierilor acumulate în dezvoltarea economică.

În strategia dezvoltării industriei un loc de seamă îl ocupă, pe de o parte, stabilirea priorităților în dezvoltarea diferitelor sale ramuri și subramuri, iar, pe de altă parte, nivelul tehnic pe care să se bazeze și să-l dezvolte. În legătură cu primul aspect, unii economiști recomandă o industrializare bazată exclusiv sau prioritar pe industria producătoare de bunuri de consum, în timp ce alții susțin necesitatea creșterii prioritare a industriei grele. Partizanii primei orientări invocă drept argumente faptul că industria ușoară și alimentară asigură o mai bună complementaritate între agricultură și industrie în procesul creșterii economice; necesită o tehnică mai ieftină și mai puțin complexă; reclamă folosirea unei forțe de muncă mai puțin calificate; permite o utilizare mai deplină a forței de muncă. O analiză mai atentă permite să se constate că o astfel de dezvoltare a industriei plasează economia țărilor respective într-o poziție neavantajoasă în cadrul diviziunii internaționale a muncii, le face dependente de importul de mijloace de producție din străinătate și le pune în situația de a valorifica insuficient resursele economice de care dispun.

Acordarea priorității în dezvoltarea industriei grele antrenează creșterea tuturor celorlalte ramuri și activități, constituie singura cale care asigură progresul rapid și multilateral al economiei țărilor respective. Aceasta nu înseamnă, în nici un caz, absolutizarea și fetișizarea dezvoltării industriei grele, în sensul dezvoltării tuturor subramurilor acesteia în fiecare țară, și nici crearea și dezvoltarea industriei grele în fiecare țară, chiar și acolo unde nu sînt condiții favorabile. La această concluzie se ajunge și într-un studiu elaborat pentru Organizația Națiunilor Unite, unde se afirmă „*... deși nu în mod necesar și la nivelul fiecărei țări, accentul pe industria grea este esențial pentru industrializare și dezvoltare economică*" [1].

În ceea ce privește tehnica care să stea la baza și a altor ramuri în aceste țări sînt, de asemenea, mai multe puncte de vedere. Unii recomandă pentru aceste țări o tehnică de nivel mediu sau chiar depășită în țările dezvoltate, iar

---

[1] **A. P. Carter, W. Leontief, P. Petri**: „*Viitorul economiei mondiale*", Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 88.

alții, necesitatea așezării industriei pe tehnica modernă de înaltă eficiență. Adepții primului punct de vedere își argumentează poziția prin costul ridicat al tehnicii noi, pe faptul că ea cere o calitate deosebită a forței de muncă și asigură un grad redus de folosire a acestei forțe. Analiza aprofundată a realităților din lumea contemporană demonstrează că adoptarea unei asemenea strategii, în loc să favorizeze progresul rapid și lichidarea subdezvoltării, ar condamna țările respective la perpetuarea înapoierii economice.

Orientarea dezvoltării economice a acestor țări în direcția creării și dezvoltării unei industrii moderne nu poate însemna în nici un fel subaprecierea dezvoltării și modernizării celorlalte ramuri ale economiei și în primul rînd a agriculturii.

Dezvoltarea agriculturii

Structurile agrare sînt și ele diferite de la o țară la alta și chiar în interiorul unei țări de la o zonă la alta. În general, agricultura țărilor slab dezvoltate, deși constituie principala ramură de producție (datorită contribuției sale la crearea produsului social și ponderii populației ocupate), se caracterizează prin metode rudimentare de cultivare a pămîntului și o productivitate scăzută.

În agricultura țărilor în curs de dezvoltare se pot distinge mai multe forme de proprietate: proprietate feudală, care constituie o frînă în calea dezvoltării; proprietatea țărănească, slabă din punct de vedere economic, supusă unui proces continuu de fărîmițare; marea proprietate capitalistă, legată, deseori, de activitatea capitalului străin; proprietatea de stat aflată, de regulă, într-un stadiu embrionar; proprietatea cooperatistă care se găsește, de asemenea, într-o fază incipientă; proprietatea obștilor sătești, în descompunere.

În multe țări în curs de dezvoltare, o parte însemnată a suprafețelor agricole este concentrată în mîinile unui număr restrîns de mari proprietari funciari, ceea ce are o influență negativă asupra economiei țărilor respective. Dominația marii proprietăți funciare reprezintă un exemplu de economie nerațională, care poartă amprenta tuturor trăsăturilor specifice subdezvoltării. Ea stă la baza principalelor contradicții agrare, împiedică accesul țărănimii la pămînt, favorizează menținerea unor structuri anacronice, pămînturi fără țărani și țărani fără pămînt. Totodată, ea determină o deformare accentuată a structurii producției agricole, caracterizată, în multe țări, prin monocultură. Monocultura orientează, în general, producția către export, generînd, totodată, neglijarea producției agroalimentare pentru consumul intern, agravînd situația maselor populare în condițiile creșterii populației. De asemenea, trebuie subliniat că monocultura creează o stare de instabilitate economică, determină o sensibilitate extremă a țărilor respective la orice fluctuație a prețurilor pe piața externă, ceea ce se reflectă negativ în întreaga viață economică. Ea contribuie la dezorganizarea finanțelor și provoacă o acută lipsă de mijloace valutare în vederea acoperirii importurilor.

În aceste condiții, situația existentă în agricultură frînează puternic dezvoltarea de ansamblu a economiei, deoarece limitează introducerea progresului tehnic, restrînge piața internă, favorizează în unele țări însușirea parazitară de către proprietarii funciari a unor sume mari de bani sub forma arenzilor, lipsește industria de materiile prime agricole necesare, determină degradarea structurii producției agricole.

În vederea schimbării acestei situații, în majoritatea țărilor în curs de dez-

voltare se impune înfăptuirea unor reforme radicale. Reforme agrare se înfăptuiesc, caracterul lor, însă, diferă considerabil de la o țară la alta în funcție de concepția politică ce o au la bază, de raportul dintre forțele de clasă existente în perioada elaborării și în decursul diferitelor etape de aplicare a acestora. Privite în ansamblul lor, reformele agrare din țările în curs de dezvoltare nu au rezolvat pînă la capăt problema agrară în folosul țărănimii și nu au determinat schimbări de esență în structurile agrare ale țărilor respective. În general, ele au urmărit limitarea sau chiar lichidarea marii proprietăți funciare, suprimarea unor datorii și obligații ale țărănimii, crearea condițiilor pentru dezvoltarea forțelor de producție în agricultură, deseori, pe seama trecerii la metode și forme de exploatare capitalistă a pămîntului.

Numai reformele agrare structurale, efectuate în folosul țărănimii, cu participarea directă a acesteia, pot scoate agricultura acestor țări din starea în care se află și-i pot imprima dinamismul cerut de dezvoltarea economică. Restructurarea relațiilor de producție și sociale din țările în curs de dezvoltare se cere a fi însoțită și de modernizarea bazei tehnice a agriculturii, care este, în multe dintre ele, nu numai insuficient dezvoltată, dar chiar rudimentară, precum și de o diversificare a producției.

Pregătirea și utilizarea forței de muncă

Nevoia de cadre bine pregătite, de specialiști, este generală pentru țările în curs de dezvoltare. Ea vizează în fond toate treptele de educație și formare profesională și în special formarea de muncitori calificați și de tehnicieni.

Dacă numărul de specialiști ce revin la o sută de mii de locuitori este în țările dezvoltate de circa 115, în țările din America Latină el se ridică la 69, în Asia 22, în Africa 4.

Necesarul de cadre al țărilor în curs de dezvoltare este amplificat de influențe negative, determinate de racolarea cadrelor de muncitori calificați și specialiști din aceste țări de către statele dezvoltate economic. Exodul inteligenței reprezintă una din căile rafinate de spoliere a avuției țărilor în curs de dezvoltare, una din principalele cauze ale menținerii stării de subdezvoltare.

Potrivit „Raportului anual asupra dezvoltării în lume pe 1984" al Băncii Mondiale, trei pătrimi din cei 500 000 de specialiști și tehnicieni străini care s-au stabilit în S.U.A. între anii 1969—1979 proveneau din țările în curs de dezvoltare. Acest exod a contribuit cu aproape 30% la creșterea numărului medicilor și personalului medical, cu 12% la creșterea numărului inginerilor și cu 8% la creșterea numărului cercetătorilor științifici din S.U.A.

Țările în curs de dezvoltare întreprind o serie de măsuri avînd drept scop reducerea treptată, pînă la lichidarea definitivă, a analfabetismului, crearea sau lărgirea rețelei învățămîntului de toate gradele, formarea profesională atît prin intermediul învățămîntului, cît și nemijlocit în producție, învingerea contradicției dintre abundența relativă de forță de muncă (în raport cu activitatea economică redusă) și penuria de forță de muncă calificată, corelarea problemelor demografice și ale forței de muncă cu dezvoltarea economică.

4. Raportul dintre factorii interni și externi. Rolul colaborării economice internaționale în lichidarea subdezvoltării

Efortul propriu — factor determinant în lichidarea subdezvoltării

Experiența istorică evidențiază rolul hotărîtor și determinant al factorilor interni, al efortului propriu al fiecărui popor în lichidarea subdezvoltării și asigurarea progresului economic și social al fiecărei țări. *„Nici o țară din lume* — sublinia tovarășul **Nicolae Ceaușescu** —, *nici un popor nu s-a dezvoltat așteptînd ajutorul altora, nici o națiune nu se va putea dezvolta așteptînd ca alții să facă eforturi pentru ea“* [1].

Efortul propriu își află exprimarea în mobilizarea integrală și utilizarea cu eficiență maximă a tuturor resurselor interne materiale, umane și financiare, în scopul dezvoltării economice. El se concretizează, înainte de toate, în asigurarea unei rate înalte a acumulării.

Procesele înnoitoare ce au avut loc, ca urmare a cuceririi și consolidării independenței politice au stimulat o anumită creștere a volumului și a ratei acumulării în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare. Asigurarea, însă, a unei rate corespunzătoare a acumulării în aceste țări se lovește de o serie de obstacole. Pe de o parte, venitul național pe locuitor fiind redus și nivelul de viață scăzut al majorității covîrșitoare a populației acestor țări, împiedică sporirea părții din venitul național afectate dezvoltării. Pe de altă parte, volumul și eficiența folosirii acumulării în scopul accelerării dezvoltării economice sînt puternic afectate de o serie de fenomene negative. Astfel influențează negativ acest proces: a) puternica polarizare a repartizării veniturilor, respectiv concentrarea unei părți considerabile a acestora în mîinile unei minorități înstărite, care manifestă o pronunțată tendință de folosire a acestor venituri în scopuri parazitare; b) tendința burgheziei autohtone de a investi în domenii neproductive, în obiective de importanță redusă, sau de a investi în străinătate; c) atragerea multora din țările în curs de dezvoltare în cursa înarmărilor și sustragerea de la acumulare, pe această cale, a unor importante resurse.

În perioada 1979—1983 țările în curs de dezvoltare au achiziționat din țările dezvoltate armament în valoare de 70 miliarde de dolari (în prețuri curente 1975). Ponderea țărilor în curs de dezvoltare, în cheltuielile militare mondiale, a crescut de la 7,9% în 1972 la 15,7% în 1981 [2].

Criza economică mondială și restrîngerea relativă a posibilităților de export au afectat profund posibilitățile de acumulare ale țărilor în curs de dezvoltare, îndeosebi ale țărilor importatoare de petrol.

Insuficiența resurselor interne determină țările în curs de dezvoltare să recurgă la resurse externe prin intermediul creditelor. Nu întotdeauna însă aceste resurse externe s-au dovedit a fi eficiente, și în special în condițiile practicării unor dobînzi exorbitante.

Dificultățile întîmpinate de numeroase țări în curs de dezvoltare în asigurarea unei rate înalte a acumulării interne, pe de o parte, în atragerea în condiții avantajoase a unor resurse externe, pe de altă parte, s-au repercutat asupra ritmurilor creșterii economice. Deși creșterile înregistrate față

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *„România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate“*, vol. 15, Editura Politică, București, 1978, pag. 416.

[2] *„World Armaments and Desarmament“*, S.I.P.R.I., Yearbook, 1982.

de nivelul de la care s-a plecat sînt însemnate, ele nu sînt nici pe departe suficiente pentru a permite reducerea decalajelor ce despart aceste țări de țările avansate sub raport economic. Astfel, ritmul mediu anual de creștere a Produsului Intern Brut (P.I.B.) pe locuitor, pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare, a fost, în deceniul 1960—1970, de 3,9%, iar în deceniul 1970—1980 de numai 2,6%, sensibil inferioare celor prevăzute în strategia Națiunilor Unite pentru primul și, respectiv, al doilea Deceniu al Dezvoltării. În primii patru ani ai actualului deceniu (1981—1984) P.I.B. pe locuitor în aceste țări a scăzut într-un ritm mediu anual de 1,3% față de o creștere medie anuală de 4,5% prevăzută în strategia pentru al treilea Deceniu al Dezvoltării (1981—1990), ceea ce a agravat considerabil problemele cu care se confruntă aceste țări.

Desigur, evoluția nu este identică pentru toate țările în curs de dezvoltare. Situația cea mai grea o au tocmai țările cele mai puțin dezvoltate.

Colaborarea economică internațională — factor de dezvoltare

În condițiile adîncirii diviziunii internaționale a muncii și ale creșterii interdependențelor economice dintre state, pe fondul desfășurării revoluției tehnico-științifice contemporane, un rol tot mai important în accelerarea creșterii economice și lichidarea subdezvoltării este chemată să-l joace, alături de efortul propriu, dezvoltarea multilaterală a colaborării economice internaționale, pe baza unor raporturi de echitate, egalitate și de avantaj reciproc.

Forma principală a colaborării economice internaționale a țărilor în curs de dezvoltare o constituie comerțul lor exterior. Acesta, prin structura exporturilor și importurilor, ca și prin eficiența sa reflectă în mare măsură nivelul scăzut de dezvoltare al forțelor de producție. Deși, ca urmare a eforturilor făcute de țările în curs de dezvoltare, volumul comerțului lor exterior a crescut, se înregistrează o tendință statornică de creștere mai rapidă a importurilor, însoțită de sporirea concomitentă a balanțelor lor comerciale.

Deși structura exporturilor acestor țări s-a îmbunătățit într-o anumită măsură, ele rămîn în continuare exportatoare prioritar de materii prime și produse sumar prelucrate și importatoare de produse finite. Ponderea acestor țări în exportul mondial de mașini și utilaje a sporit de la 1,6% în 1970 la 5,9% în 1981, în cel de produse chimice de la 4,6% la 7,2%, de oțel și fontă de la 6% la 6,9%.

În exportul mondial, ponderea acestui grup de țări a sporit de la 17,6% în 1970 la 28% în 1980. În perioada 1980—1984 a avut loc o reducere a exportului acestor țări într-un ritm mediu anual de 2,1%, în timp ce importurile au continuat să crească în medie cu 2% pe an, ceea ce a agravat și mai mult deficitul balanțelor comerciale ale majorității covîrșitoare a țărilor în curs de dezvoltare și a determinat o creștere și mai accentuată a datoriilor lor externe.

Aceasta se datorește în principal accentuării tendințelor protecționiste tarifare și netarifare și a înmulțirii clauzelor discriminatorii pe care țările dezvoltate le pun în calea penetrației pe piețele lor a mărfurilor provenind din țările în curs de dezvoltare. Potrivit datelor furnizate de experții Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (U.N.C.T.A.D.) taxele vamale care grevează exporturile țărilor în curs de dezvoltare sînt în medie cu 50% superioare celor aplicate mărfurilor provenind din țările dezvoltate. Aceasta a și determinat nu numai frînarea sau scăderea exportului acestor țări, ci și reducerea eficienței, și așa scăzută, a comerțului lor extern, concretizată în diminuarea puterii de

cumpărare a exportului în perioada 1980—1984 în medie cu 3,7% pe an.

Înlăturarea unor asemenea practici discriminatorii are o importanță deosebită pentru desfășurarea acestor raporturi economice nestingherit, reciproc avantajos între state, pentru transformarea relațiilor economice internaționale într-un factor dinamizator al economiei fiecărei țări și al economiei mondiale în ansamblu.

O importanță deosebită pentru progresul tinerelor state o are asigurarea accesului lor în condiții avantajoase la cuceririle progresului tehnic — transferul de tehnică și tehnologie —, precum și alte înlesniri care să se alăture efortului lor propriu de dezvoltare.

Avînd în vedere faptul că, pe de o parte, lichidarea subdezvoltării reprezintă o necesitate nu numai pentru țările în cauză, ci și pentru țările dezvoltate (ea constituind o premisă a dezvoltării armonioase, echilibrate a întregii economii mondiale), iar pe de altă parte că actualele țări dezvoltate și-au asigurat acest nivel în mare măsură pe seama fostelor colonii, semicolonii etc., este necesar și echitabil ca ele să sprijine în diferite forme eforturile țărilor în curs de dezvoltare pentru progresul lor economic, să le acorde asistență economică.

Deși țările dezvoltate s-au angajat în cadrul O.N.U. să afecteze o anumită parte din produsul lor național brut pentru acordarea de ajutor economic tinerelor state, majoritatea covîrșitoare dintre ele nu și-au onorat nici pe departe acest angajament, ba mai mult, sumele destinate acestui ajutor tind să scadă.

De exemplu, deși în cadrul celui de-al doilea Deceniu al O.N.U. pentru Dezvoltare se stabilise drept obiectiv ca fiecare țară dezvoltată să aloce 0,7% din P.N.B. pentru acordarea de ajutor economic țărilor în curs de dezvoltare, în 1980 numai 4 țări (Suedia, Norvegia, Olanda, Danemarca) alocau în acest scop un procent superior sau apropiat. Celelalte țări alocau un procent cu mult inferior (S.U.A. 0,18%, Anglia 0,52%, Canada 0,46%, R.F.G. 0,44%). În primii ani ai deceniului în curs acest procent a continuat să scadă.

O însemnătate deosebită pentru accelerarea progresului economic al tinerelor state o are dezvoltarea colaborării și cooperării lor economice și tehnico-științifice cu țările socialiste.

Volumul schimburilor de mărfuri ale țărilor în curs de dezvoltare cu țările socialiste membre ale C.A.E.R. a sporit în perioada 1950—1981 de peste 30 de ori. Numărul țărilor în curs de dezvoltare, care se bucură de asistență economică și tehnică din partea acestor țări, a crescut de la 34 în 1962 la 92. Cu participarea țărilor socialiste membre C.A.E.R. au fost construite sau se află în construcție în țările în curs de dezvoltare 4 918 obiective economice, din care 2 752 în Asia, 1 964 în Africa, 202 în America Latină.

România socialistă, ea însăși țară în curs de dezvoltare, acționează pentru lărgirea continuă a relațiilor sale cu tinerele state suverane, pornind de la necesitatea lichidării subdezvoltării, a luptei împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, a elaborării și promovării consecvente a principiilor noii ordini economice internaționale. În cadrul acestor relații țara noastră pune un accent deosebit pe cooperarea economică și tehnico-științifică, manifestă o preocupare deosebită pentru extinderea acesteia în forme noi, superioare, sprijină efortul tinerelor state pentru valorificarea resurselor naturale, dezvoltarea industriei și agriculturii, accelerarea progresului lor multilateral.

Cu participarea României au fost construite sau se află în construcție peste 80 de obiective economice importante în aceste țări (uzine de tractoare, complexe de extragere și prelucrare a fosfaților, combinate chimice și petrochimice, complexe de prelucrare a lemnului, porturi și aeroporturi etc.).

România sprijină activ țările în curs de dezvoltare atît prin promovarea unor relații economice cu adevărat echitabile, cît și prin acordarea de asistență tehnică și prin pregătirea cadrelor de specialiști, necesare construirii economiei moderne.

Țările în curs de dezvoltare se deosebesc printr-o mare varietate de condiții social-economice și politice. Aceasta determină o gamă largă a formelor și căilor înfăptuirii transformărilor revoluționare în aceste țări. În acest cadru, o importanță deosebită o are trecerea lor la socialism. În condițiile dezvoltării vertiginoase a forțelor de producție moderne, a revoluției tehnico-științifice contemporane, calea capitalistă nu mai oferă acestor țări posibilitatea unui progres rapid. Numai socialismul poate asigura concentrarea în mîinile întregului popor și folosirea unitară, dirijată, cu maximum de randament a mijloacelor necesare dezvoltării accelerate a forțelor de producție. Numai pe această cale țările în curs de dezvoltare vor putea lichida în timp relativ scurt rămînerea în urmă din punct de vedere economic și social, își vor putea făuri o economie de sine stătătoare. De aceea, pentru țările în curs de dezvoltare trecerea la socialism este un imperativ istoric. Existența subdezvoltării pe o porțiune însemnată a globului afectează esențial funcționarea și dezvoltarea armonioasă, echilibrată și rapidă a întregii economii mondiale și de aceea, lichidarea ei reprezintă o necesitate obiectivă nu numai pentru țările în curs de dezvoltare, ci pentru întreaga omenire.

24

CRIZA ECONOMICĂ MONDIALĂ

Omenirea este confruntată în prezent cu o criză economică de mari proporții. Declanșată la începutul deceniului precedent, actuala criză economică mondială a dat naștere la intense cercetări și acute dispute în plan teoretic, ideologic și politic.

Sub influența deschiderilor înnoitoare datorate Congresului al IX-lea, partidul nostru a acumulat un patrimoniu teoretic care i-a permis să abordeze în mod aprofundat specificitatea noii crize încă de la începuturile manifestării acesteia. Aprecierile cu privire la natura crizei și căile depășirii ei, înscrise în Programul adoptat la Congresul al XI-lea al P.C.R. din anul 1974, prezintă o concepție închegată care, prin contribuția determinantă a președintelui **Nicolae Ceaușescu**, s-a dezvoltat și s-a îmbogățit continuu în cursul ultimului deceniu.

1. Conținutul și cauzele actualei crize economice mondiale

Aspecte din istoria crizelor economice

Crizele economice au o îndelungată istorie. Ca procese care afectează profund viața economică prin declanșarea violentă a contradicțiilor și încălcarea flagrantă a corelațiilor și proporțiilor necesare desfășurării normale a reproducției sociale, crizele economice și-au făcut apariția din cele mai vechi timpuri. Conținutul, cauzele și formele de manifestare ale crizelor economice au evoluat de la o epocă la alta, după cum în interiorul aceleiași epoci fiecare criză poartă trăsături specifice irepetabile.

Știința economică distinge o variată tipologie a crizelor, în funcție de criteriul adoptat în clasificare: ciclice și neciclice; cronice (de lungă durată) și de scurtă durată; mondiale, regionale, naționale, locale; industriale, agrare, comerciale, valutar-financiare, bancare ș.a.m.d.

Pînă la începutul secolului al XIX-lea *tipice erau crizele economice de subproducție*, provocate fie de fenomene naturale extraordinare — secetă, mari inundații, epidemii etc. —, fie de factori social-politici specifici: războaie îndelungate, ocupație străină etc. Prin criză de subproducție se înțelege scăderea considerabilă a volumului producției, ceea ce determină, de regulă, foamete și mizerie de masă în regiunile afectate.

Capitalismul industrial a inaugurat un nou tip de criză economică: *crizele de supraproducție* care, spre deosebire de crizele de subproducție, au un caracter ciclic.

Prima criză ciclică de supraproducție a avut loc în Anglia în anul 1825, următoarele două (1836 și 1847—48) cuprinzînd și alte țări europene; începînd cu a doua jumătate a secolului trecut, în procesul formării economiei mondiale dominată de puterile imperialismului capitalist, crizele economice devin mondiale, prin extensia crizelor ciclice de supraproducție din una sau cîteva țări metropole asupra întregii lumi.

În condițiile în care o serie de state au înfăptuit procesul revoluționar de trecere la socialism, problema carac-

24

CRIZA ECONOMICĂ MONDIALĂ

Omenirea este confruntată în prezent cu o criză economică de mari proporții. Declanșată la începutul deceniului precedent, actuala criză economică mondială a dat naștere la intense cercetări și acute dispute în plan teoretic, ideologic și politic.

Sub influența deschiderilor înnoitoare datorate Congresului al IX-lea, partidul nostru a acumulat un patrimoniu teoretic care i-a permis să abordeze în mod aprofundat specificitatea noii crize încă de la începuturile manifestării acesteia. Aprecierile cu privire la natura crizei și căile depășirii ei, înscrise în Programul adoptat la Congresul al XI-lea al P.C.R. din anul 1974, prezintă o concepție închegată care, prin contribuția determinantă a președintelui **Nicolae Ceaușescu**, s-a dezvoltat și s-a îmbogățit continuu în cursul ultimului deceniu.

1. Conținutul și cauzele actualei crize economice mondiale

Aspecte din istoria crizelor economice

Crizele economice au o îndelungată istorie. Ca procese care afectează profund viața economică prin declanșarea violentă a contradicțiilor și încălcarea flagrantă a corelațiilor și proporțiilor necesare desfășurării normale a reproducției sociale, crizele economice și-au făcut apariția din cele mai vechi timpuri. Conținutul, cauzele și formele de manifestare ale crizelor economice au evoluat de la o epocă la alta, după cum în interiorul aceleiași epoci fiecare criză poartă trăsături specifice irepetabile.

Știința economică distinge o variată tipologie a crizelor, în funcție de criteriul adoptat în clasificare: ciclice și neciclice; cronice (de lungă durată) și de scurtă durată; mondiale, regionale, naționale, locale; industriale, agrare, comerciale, valutar-financiare, bancare ș.a.m.d.

Pînă la începutul secolului al XIX-lea *tipice erau crizele economice de subproductie*, provocate fie de fenomene naturale extraordinare — secetă, mari inundații, epidemii etc. —, fie de factori social-politici specifici; războaie îndelungate, ocupație străină etc. Prin crize de subproducție se înțelege scăderea considerabilă a volumului producției, ceea ce determină, de regulă, foamete și mizerie de masă în regiunile afectate.

Capitalismul industrial a inaugurat un nou tip de criză economică: *crizele de supraproducție* care, spre deosebire de crizele de subproducție, au un caracter ciclic.

Prima criză ciclică de supraproducție a avut loc în Anglia în anul 1825, următoarele două (1836 și 1847—48) cuprinzînd și alte țări europene; începînd cu a doua jumătate a secolului trecut, în procesul formării economiei mondiale dominată de puterile imperialismului capitalist, crizele economice devin mondiale, prin extensia crizelor ciclice de supraproducție din una sau cîteva țări metropole asupra întregii lumi.

În condițiile în care o serie de state au înfăptuit procesul revoluționar de trecere la socialism, problema carac-

terului mondial al crizelor s-a pus într-un mod nou. În primul rînd, modul de producție socialist, prin însăși natura sa, a lichidat cu desăvîrșire cauzele interne ale izbucnirii crizelor ciclice de supraproducție cu întreg cortegiul lor de efecte sociale grele pentru masele muncitorești. În al doilea rînd, nu numai în perioada interbelică, dar și în cea imediat următoare încheierii ultimului război mondial, interdependențele reale dintre economiile naționale erau slabe, iar gradul de angrenare a țărilor socialiste în circuitul economic mondial era redus; pe acest fundal ponderea relațiilor economice ale primului stat socialist cu țările capitaliste era în perioada interbelică foarte scăzută și de aceea nici chiar marea criză ciclică din 1929—1933 nu a afectat direct derularea vieții economice în Uniunea Sovietică. Cît privește dezvoltarea relațiilor economice Est-Vest în perioada 1950—70, aceasta s-a produs în contextul în care crizele ciclice din lumea capitalistă nu au fost profunde.

Din aceste motive, o îndelungată perioadă — după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie pînă la începutul deceniului opt —, crizele „mondiale" nu au mai avut un caracter atotcuprinzător, ele nu au afectat direct economia țărilor socialiste.

Un nou tip de criză economică mondială

Începînd cu deceniul al optulea problema crizei economice mondiale se pune într-un mod nou. Pe de o parte, efectele crizei ciclice din 1974—1975 s-au răsfrînt în proporții diferite și asupra statelor socialiste și aceasta deoarece interdependențele s-au accentuat considerabil, economiile statelor socialiste participînd cu cote ridicate din produsul lor social la circuitul mondial. Pe de altă parte, declanșarea mai multor crize globale și succesiunea unor „șocuri" (cel petrolier din 1973 și apoi din 1979, „șocul dobînzilor" etc.) au pus în evidență că omenirea a început să fie confruntată cu *un nou tip de criză mondială*, care nu se mai reduce la simpla extensie a crizelor ciclice din statele capitaliste, ci are **dimensiuni cu mult mai vaste și trăsături caracteristice ce izvorăsc din însăși configurația lumii contemporane în ansamblul ei.**

Actuala criză economică mondială se focalizează în perimetrul raporturilor reciproce dintre structurile de bază ale economiei mondiale (economiile naționale, diviziunea mondială a muncii, fluxurile economice internaționale) precum și dintre acestea și ordinea economică internațională.

Sub înrîurirea revoluțiilor socialiste, de eliberare națională, tehnico-științifică ale altor procese majore caracteristice epocii contemporane s-au produs schimbări profunde la nivelul structurilor de bază ale economiei mondiale, în primul plan situîndu-se transformarea economiilor naționale în cadrul de bază al reproducției sociale: imperiile coloniale s-au prăbușit, au apărut noi state pe harta lumii, s-au diversificat considerabil mecanismele de funcționare a economiilor naționale, țările socialiste dețin o pondere importantă în producția mondială, se afirmă tot mai puternic voința politică a statelor de a-și stăpîni și gospodări în mod independent resursele naționale. Dar ordinea economică internațională nu numai că nu s-a modificat în direcția exigențelor obiective ale dezvoltării ascendente a tuturor economiilor naționale, ci a evoluat chiar în direcție opusă. Prin desfășurarea revoluției tehnico-științifice în condițiile păstrării vechii ordini economice internaționale, decalajele tehnologice perpetuează decalajele economice tradiționale, le conferă dimensiuni noi și noi semnificații. În principal este vorba de faptul că diviziunea muncii devine cu adevărat mondială, globală, dar principalele fluxuri economice și roadele lor sînt monopolizate în proporție covîrșitoare de țările dezvoltate pe baza

poziţiilor cheie pe care le deţin în domeniul cercetării şi progresului tehnic.

Dacă existenţa imperiilor coloniale clasice şi „contopirea" coloniilor cu economiile naţionale ale metropolelor permiteau depăşirea crizelor din centrele imperialiste prin „exportul" efectelor lor negative la „periferiile" sistemului, în actuala structură politică, socială şi tehnico-economică a lumii, un asemenea „export" nu mai poate conferi stabilitate nici economiei ţărilor dezvoltate şi cu atit mai puţin economiei mondiale în ansamblul ei. De aceea, *decalajele economice constituie coloana vertebrală a actualei crize economice la scară planetară.*

Înţelegerea naturii actualei crize presupune, de asemenea, luarea în considerare a faptului că în lume coexistă două orînduiri fundamentale — socialismul şi capitalismul — în ţările socialiste viaţa economică şi socială fiind guvernată de legi obiective şi de principii diametral opuse celor dominante în ţările capitaliste, dar că *economia mondială este unică, tot mai interdependentă.* Sub influenţa directă a desfăşurării revoluţiei tehnico-ştiinţifice are loc adîncirea şi multiplicarea relaţiilor de interdependenţă. Concomitent, creşte sensibilitatea fiecărei economii naţionale faţă de perturbările din ansamblul mondial sau regional şi declanşează reacţii care reunesc într-un tot diferitele laturi ale relaţiilor internaţionale. Ignorarea interdependenţelor universale vine în contradicţie cu realităţile obiective. *„Viaţa a infirmat teza privitoare la existenţa în lume a economiei mondiale capitaliste şi a unei economii mondiale socialiste opuse şi care se dezvoltă în mod paralel. Se poate spune că există o economie mondială unică, tot mai interdependentă. Economia ţărilor socialiste, ca şi economia ţărilor capitaliste constituie parte integrantă a economiei mondiale şi problemele ce apar în economia mondială, inclusiv criza economică, se reflectă, într-o formă sau alta şi în aceste ţări. Trebuie să recunoaştem interdependenţa existentă în cadrul diviziunii internaţionale a muncii între ţările cu economii şi orînduiri sociale diferite*[1]. În aceste noi condiţii capătă o mare actualitate aprecierile formulate încă de **V. I. Lenin**: *„Există o forţă mai puternică decît dorinţa, voinţa şi hotărîrea oricăreia dintre guvernele sau clasele ostile nouă: această forţă o constituie relaţiile economice mondiale generale"*[2].

Dacă în trecut crizele diverselor sectoare şi fluxuri economice se puteau derula separat unele de altele fără ca suprapunerea sau împletirea lor să se producă cu necesitate, deoarece interdependenţele reale, atît între sferele şi fluxurile economice, cît şi între state erau relativ slabe, actualmente *diferitele crize economice sînt reunite într-un sistem de crize tocmai prin faptul că se desfăşoară pe fundalul adîncirii decalajelor economice* în condiţiile accentuării interdependenţelor, într-o lume în care statele naţionale au devenit cadrul de bază al reproducţiei sociale. În contextul acestui sistem de crize, vechile tipuri de crize economice nu numai că nu sînt înlăturate, dar capătă noi dimensiuni şi trăsături calitative, impunîndu-se, în prim plan, crizele globale (criza aparatului productiv, criza energetică şi a materiilor prime, criza mecanismului de funcţionare a economiei mondiale, dobînzile înalte şi practicile discriminatorii în acordarea creditului internaţional etc.). Toate aceste crize, noi şi vechi, se împletesc şi se accentuează reciproc, efectele lor fiind agravate de influenţa destabilizatoare a cursei înarmărilor.

Actuala criză economică mondială se interferează strîns cu criza relaţiilor internaţionale în ansamblul lor, criză determinată de tranziţia de la un raport de forţe şi un vechi echilibru, către un nou echilibru mondial între diferite

---

[1] **Nicolae Ceauşescu**: *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura Politică, Bucureşti, 1983, p. 84.

[2] **V. I. Lenin**: *Opere complete*, vol. 44, Editura Politică, Bucureşti, 1967, p. 308.

tate și grupări de state. Ca urmare a creșterii rolului statelor în viața economică a națiunilor și în derularea fluxurilor internaționale, a amplificării caracterului multidimensional al oricărei probleme majore a lumii, s-a produs o accentuare a interdependențelor dintre politic și economic și în privința desfășurării crizelor economice; aceasta este una din cele mai importante trăsături distinctive ale actualei crize economice mondiale față de cele precedente, care, ca extensie a crizelor de supraproducție generate de mecanismele de piață, erau la rîndu-le resorbite prin aceleași mecanisme. Din acest nou caracter al crizei mondiale rezultă — așa cum vom vedea — și concluzia majoră în privința necesității unor noi căi pentru depășirea ei.

Din cele de mai sus rezultă că **actuala criză economică mondială reprezintă un ansamblu de crize globale care, împreună cu vechile tipuri de crize care capătă noi dimensiuni și caracteristici, sînt reunite într-un sistem a cărui coloană vertebrală o constituie adîncirea decalajelor economice și care afectează într-o măsură sau alta toate statele, indiferent de orînduire socială, nivel sau potențial economic.**

Cauzele actualei crize economice mondiale

Actuala criză economică mondială nu este un fenomen accidental, conjunctural, ciclic sau de scurtă durată, ci un proces complex de lungă durată, rezultat al ansamblului contradicțiilor proprii economiei mondiale contemporane; declanșată de peste un deceniu, criza se va prelungi cu atît mai mult, cu cît vor întîrzia măsurile ce se cer adoptate în consens cu natura și cauzele reale ale acesteia.

Avînd în centrul său adîncirea decalajelor economice, actuala criză economică mondială a fost *generată* de acumularea contradicțiilor create de orînduirea capitalistă, de politica imperialistă, colonialistă și neocolonialistă. În fond, *actuala criză economică mondială este rezultatul supradezvoltării unui număr redus de țări și rămînerii în urmă a unui mare număr de state*, ceea ce, în condițiile accentuării interdependențelor, îngustează posibilitățile dezvoltării echilibrate a economiei mondiale în ansamblu.

Criza economică mondială *se amplifică* datorită perpetuării vechii ordini economice internaționale, în contradicție cu cerințele obiective ale dezvoltării ascendente a tuturor statelor, în special a țărilor în curs de dezvoltare, în vederea depășirii decalajelor economice. În același sens acționează faptul că relațiile mondiale actuale sînt puternic afectate de neîncredere, de încordarea care s-a acumulat ca rezultat al vechii politici de dominație și asuprire imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, de consolidare și împărțire a sferelor de influență, de amestec în treburile interne ale popoarelor. *Amploarea fără precedent a cursei înarmărilor* care, pentru prima dată în istorie, pune în pericol însăși viața pe planeta noastră, constituie în același timp *un factor important de agravare a crizei economice mondiale.*

2. Forme de manifestare și implicații ale crizei economice mondiale

Ca proces istoric de lungă durată, ce reunește într-un sistem numeroase crize, cu proveniențe, durate, arii de răspîndire foarte diferite, criza economică mondială se manifestă în forme multiple, aflate ele însele în continuă diversificare, forme ce se caracterizează printr-o mare mobilitate și un grad ridicat de interpătrundere în modalități variate, diferite de la o etapă la alta și

de la o țară la alta. Chiar una și aceeași criză poate lua forme diametral opuse de manifestare; de pildă, dacă în numeroase țări creșterea datoriei externe este o exteriorizare directă, palpabilă a crizei valutar-financiare, suprainzestrarea citorva state cu resurse financiare nu le situează în afara crizei, ci le face chiar deosebit de vulnerabile la amenințarea prăbușirii întregului edificiu valutar-financiar.

Între componentele crizei economice mondiale se pot distinge atît crize globale noi, cît și revigorarea unor vechi tipuri de crize, cum ar fi cele de supraproducție, cu epicentrul în țările capitaliste dezvoltate, și chiar crize de subproducție, localizate în special în zona țărilor cel mai puțin dezvoltate.

Forme de manifestare

Cele mai importante forme de manifestare a crizei economice mondiale sînt:

Criza aparatului productiv. În perioada postbelică, în țările dezvoltate s-a creat un aparat productiv ce se bazează pe utilizarea unui tip de tehnologii care antrenează risipa de energie și de materii prime, poluarea apelor, aerului, solului amenințînd echilibrele geofizice și climaterice ale planetei. Acest aparat productiv a funcționat în țările dezvoltate cu randament ridicat deoarece s-a bazat pe consumuri de materii prime și combustibil prelevate în bună parte prin pîrghii de natură neocolonialistă. Dar jefuirea resurselor planetei de către un mănunchi de state dezvoltate se lovește de împotrivirea crescîndă a comunității mondiale, de afirmarea tot mai fermă a voinței tuturor statelor de a folosi bogățiile naționale în conformitate cu propriile interese. În aceste condiții eficiența potențială a actualului aparat productiv este pe cale de epuizare în țările dezvoltate. Pe de altă parte, în țările în curs de dezvoltare, actualul aparat productiv din țările dezvoltate, fie că nu poate fi aplicat pe scară largă, din cauza insuficienței resurselor investiționale, fie că, atunci cînd este implementat, funcționează cu consumuri productive cu mult mai mari și randamente mult mai scăzute, datorită insuficienței infrastructurii, gradului mai redus al pregătirii forței de muncă, potențialului propriu de cercetare mai puțin dezvoltat.

Criza aparatului productiv este accentuată de cursa înarmărilor promovată de imperialism, care duce la irosirea nejustificată a unor însemnate resurse ale omenirii, precum și de risipa proprie „societății de consum". Caracterul irațional al acestor consumuri neproductive iese și mai pregnant în evidență în condițiile cînd se pune problema asigurării unui minimum de existență pentru sute de milioane de oameni din cele mai puțin dezvoltate țări, aflați într-o stare cronică de subnutriție.

Depășirea crizei aparatului productiv presupune restructurări adînci înainte de toate în sectorul industrial; în toate țările sînt necesare noi tehnologii, menite să conducă la un nou tip de creștere, care să asigure o utilizare mai rațională a energiei, a materiilor prime, a resurselor planetei. Devine imperios necesară modernizarea structurilor economiilor naționale, care să restructureze și sistemul diviziunii internaționale a muncii într-un alt sens decît cel înregistrat pînă în prezent. Asemenea restructurări cer, pe de o parte, mari eforturi investiționale, pe de altă parte, acces liber la cuceririle științei și tehnicii.

Dar tocmai aici apar limitările pe care le impune actuala ordine internațională: capacitatea investițională a țărilor în curs de dezvoltare este sistematic erodată, iar accesul la tehnologiile de vîrf este în multe cazuri imposibil, ca urmare a practicilor monopoliste, a celor mai diferite genuri de restricții. Toate acestea, în condițiile accentuării interdependențelor, se repercutează deosebit de puternic asupra situației economice a țărilor în curs de dezvoltare,

de la o țară la alta. Chiar una și aceeași criză poate lua forme diametral opuse de manifestare; de pildă, dacă în numeroase țări creșterea datoriei externe este o exteriorizare directă, palpabilă a crizei valutar-financiare, supraînzestrarea cîtorva state cu resurse financiare nu le situează în afara crizei, ci le face chiar deosebit de vulnerabile la amenințarea prăbușirii întregului edificiu valutar-financiar.

Între componentele crizei economice mondiale se pot distinge atît crize globale noi, cît și revigorarea unor vechi tipuri de crize, cum ar fi cele de supraproducție, cu epicentrul în țările capitaliste dezvoltate, și chiar crize de subproducție, localizate în special în zona țărilor cel mai puțin dezvoltate.

Forme de manifestare

Cele mai importante forme de manifestare a crizei economice mondiale sînt:

Criza aparatului productiv. În perioada postbelică, în țările dezvoltate s-a creat un aparat productiv ce se bazează pe utilizarea unui tip de tehnologii care antrenează risipa de energie și de materii prime, poluarea apelor, aerului, solului amenințînd echilibrele geofizice și climaterice ale planetei. Acest aparat productiv a funcționat în țările dezvoltate cu randament ridicat deoarece s-a bazat pe consumuri de materii prime și combustibil prelevate în bună parte prin pîrghii de natură neocolonialistă. Dar jefuirea resurselor planetei de către un mănunchi de state dezvoltate se lovește de împotrivirea crescîndă a comunității mondiale, de afirmarea tot mai fermă a voinței tuturor statelor de a folosi bogățiile naționale în conformitate cu propriile interese. În aceste condiții eficiența potențială a actualului aparat productiv este pe cale de epuizare în țările dezvoltate. Pe de altă parte, în țările în curs de dezvoltare, actualul aparat productiv din țările dezvoltate, fie că nu poate fi aplicat pe scară largă, din cauza insuficienței resurselor investiționale, fie că, atunci cînd este implementat, funcționează cu consumuri productive cu mult mai mari și randamente mult mai scăzute, datorită insuficienței infrastructurii, gradului mai redus al pregătirii forței de muncă, potențialului propriu de cercetare mai puțin dezvoltat.

Criza aparatului productiv este accentuată de cursa înarmărilor promovată de imperialism, care duce la irosirea nejustificată a unor însemnate resurse ale omenirii, precum și de risipa proprie „societății de consum". Caracterul irațional al acestor consumuri neproductive iese și mai pregnant în evidență în condițiile cînd se pune problema asigurării unui minimum de existență pentru sute de milioane de oameni din cele mai puțin dezvoltate țări, aflați într-o stare cronică de subnutriție.

Depășirea crizei aparatului productiv presupune restructurări adînci înainte de toate în sectorul industrial; în toate țările sînt necesare noi tehnologii, menite să conducă la un nou tip de creștere, care să asigure o utilizare mai rațională a energiei, a materiilor prime, a resurselor planetei. Devine imperios necesară modernizarea structurilor economiilor naționale, care să restructureze și sistemul diviziunii internaționale a muncii într-un alt sens decît cel înregistrat pînă în prezent. Asemenea restructurări cer, pe de o parte, mari eforturi investiționale, pe de altă parte, acces liber la cuceririle științei și tehnicii.

Dar tocmai aici apar limitările pe care le impune actuala ordine internațională: capacitatea investițională a țărilor în curs de dezvoltare este sistematic erodată, iar accesul la tehnologiile de vîrf este în multe cazuri imposibil, ca urmare a practicilor monopoliste, a celor mai diferite genuri de restricții. Toate acestea, în condițiile accentuării interdependențelor, se repercutează deosebit de puternic asupra situației economice a țărilor în curs de dezvoltare,

dar și asupra dezvoltării economice a tuturor celorlalte state, a stabilității economiei mondiale în ansamblul său.

Criza energetică și de materii prime se împletește strîns cu criza aparatului productiv; ea a fost în bună măsură generată de pozițiile deținute decenii de-a rîndul de marile monopoluri internaționale în domeniul extracției, comercializării și prelucrării petrolului și materiilor prime; criza a fost amplificată de creșterea anormală a prețurilor țițeiului, care depășesc cu mult cheltuielile de exploatare, iar spezele „șocurilor petroliere" au fost achitate în mare parte tot de țările în curs de dezvoltare, neexportatoare de petrol.

Criza ecologică pune în evidență că în raporturile dintre om—tehnică—natură s-au produs adînci dezechilibre, datorate în bună măsură exploatării prădalnice a resurselor naturale. Această situație evidențiază mai pregnant decît alte aspecte caracterul global al interdependențelor dintre state, atmosfera și spațiul planetar fiind indivizibile; efectele nocive ale tehnologiilor poluante, chiar dacă sînt propagate în special de țările dezvoltate, nu au un caracter local, limitat, ci se repercutează asupra întregii lumi, cu efecte de lungă durată.

Criza relațiilor comerciale internaționale îmbracă numeroase forme, între care: accentuarea barierelor protecționiste și neoprotecționiste, îndeosebi în calea exportului de produse manufacturate ale țărilor în curs de dezvoltare; instabilitatea prețurilor, care se conjugă cu mari disproporții între prețurile materiilor prime și cele ale produselor industrializate; pentru prima dată după cel de al doilea război mondial, la începutul actualului deceniu comerțul internațional a cunoscut stagnări, iar în 1982 a înregistrat chiar o scădere față de anul precedent.

Criza monetară internațională cuprinde totalitatea dereglărilor și dezechilibrelor în funcțiile banilor, în relațiile monetare și în raportul de schimb dintre monede. Printre formele pe care le îmbracă criza monetară internațională distingem: scăderea cronică a puterii de cumpărare a monedelor naționale ca urmare a unui complex de factori interni și externi; speculații monetare; fluctuații mari ale cursurilor de schimb (criza valutară). Toate acestea la un loc au dus la destrămarea sistemului monetar de la Bretton-Woods adoptat în 1944 și pun la ordinea zilei necesitatea unui nou sistem monetar internațional stabil, bazat pe cooperarea dintre state, deoarece criza monetară afectează ansamblul schimburilor și relațiilor de colaborare internațională.

Criza sistemului de credit internațional îmbracă forme cu efecte deosebit de negative asupra activităților economice în întreaga lume, accentuînd în special datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare. Datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare a sporit între 1970 și 1984 de la 63,7 la cca 800 milioane dolari; serviciul datoriei (ratele de amortizare și dobînzile aferente) a sporit cu mult mai rapid — de cca 17 ori, datorită dobînzilor exagerate, al căror volum a crescut de peste 26 ori. Transferul net de resurse (adică partea din totalul creditelor care rămîne după acoperirea serviciului datoriei) a ajuns să fie sub 15% față de 45% cu 10—12 ani în urmă. Cu alte cuvinte, în multe cazuri noile credite servesc doar pentru plata dobînzilor împrumuturilor anterioare și, astfel, sistemul de credit internațional își pierde rolul de factor al creșterii pe care este chemat să-l joace în contextul făuririi unei noi ordini economice internaționale. În această situație, tot mai multe țări în curs de dezvoltare recurg la reeșalonarea datoriilor care vizează sume ce cresc vertiginos: de la 2 miliarde dolari în medie anual în perioada 1974—1981 la 10 miliarde în 1982 și la peste 40 miliarde în 1983.

Toate acestea arată că mecanismele fluxurilor economico-internaționale, constituite după canoanele imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, sînt depășite de noile structuri ale eco-

nomiei mondiale, nu mai corespund exigențelor asigurării stabilității ei.

Formele de manifestare a crizelor economice mondiale diferă de la un grup de state la altul, de la o țară la alta, în funcție de orînduirea socială, de nivelul și potențialul economic, de gradul de înzestrare cu resurse, de locul ocupat în diviziunea mondială a muncii, de politica economică adoptată.

Criza economică mondială și adîncirea crizei generale a capitalismului

Ca urmare a ascuțirii contradicțiilor interne ale modului de producție capitalist, la începutul deceniului opt a început o nouă fază a crizei sistemului capitalist; declanșarea și desfășurarea acesteia concomitent cu criza economică mondială imprimă numeroase trăsături specifice ambelor procese. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** sublinia la Congresul al XIII-lea: *„Criza economică mondială a dus la dezvoltarea și mai puternică a crizei generale — politice, sociale, morale — a lumii capitaliste și a scos cu mai multă putere în evidență limitele orînduirii burgheze ale societății împărțite în clase asuprite și asupritoare"*.[1]

Desfășurîndu-se pe dublul fundal al noii faze a crizei generale a capitalismului și al crizei economice mondiale, fenomenele de instabilitate specifice lumii capitaliste — rezultat al contradicțiilor interne ale modului de producție capitalist — capătă o acuitate sporită. Astfel, *s-au accentuat puternic oscilațiile ciclice:* față de precedentul sfert de secol, ponderea perioadelor de criză și de stagnare a sporit în ultimul deceniu de la circa 20% la peste 50%. Crizele ciclice din 1974—1975 și 1980—1982 au cuprins ansamblul țărilor capitaliste, ultima fiind *cea mai profundă criză ciclică din ultimii 50 de ani*, cu influențe puternice asupra *tuturor* statelor lumii. *Inflația* a cunoscut o generalizare în dublu sens: ea s-a extins în toate țările capitaliste și însoțește toate fazele ciclului capitalist. La nivelul principalelor 7 țări capitaliste dezvoltate (S.U.A., Japonia, R.F.G., Anglia, Franța, Italia, Canada) *dinamismul economici s-a redus considerabil:* produsul național brut a crescut în ultimul deceniu cu numai 2,6% față de 5,3% în deceniul precedent, prețurile de consum — cu 10,5% față de 4,1%, productivitatea muncii — cu numai 3,5% față de 6,2%.

Pe de altă parte, încercările țărilor capitaliste dezvoltate de a-și soluționa contradicțiile pe seama țărilor sărace conduce la agravarea crizei economice mondiale. Astfel, în criza ciclică din 1980—1982, puternicul „șoc al dobînzilor" a transferat spezele crizei proprii pe umerii țărilor în curs de dezvoltare. Dar relansările unilaterale, astfel obținute — adică cu prețul adîncirii decalajelor — rămîn instabile, nesigure, fapt pus în evidență de conjunctura ultimilor ani.

Astfel, pe ansamblul țărilor capitaliste cuprinse în O.C.D.E., după relansarea din 1984 — o creștere de 4,75% față de 1983 la PNB — anul 1985 a marcat o creștere încetinită de numai 3,0% față de 1984; în acest cadru general vor continua să se adîncească disparitățile dintre principalele ramuri ale producției industriale, textilele, construcțiile, siderurgia aflîndu-se în stagnare. De remarcat că *șomajul se păstrează la cote ridicate și în anii de relansare ciclică.*

După ce punctul de vîrf al „șocului dobînzilor" a fost depășit, un nou șoc — al „supraevaluării dolarului" — își face acum simțită acțiunea destabilizatoare asupra relațiilor economice externe ale țărilor. Cîtă incertitudine, risc și instabilitate introduce acest nou „șoc" în derularea fluxurilor comerciale, chiar și pentru o mare putere comercială,

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984, p. 73.

cum este R.F.G., o arată tabelul 25, care demonstrează nu numai că orice calcul economic este alterat în substanța sa, dar că însăși rentabilitatea operațiilor de export se prezintă diferit în funcție de faptul dacă ele se derulează în mărci vest-germane sau în dolari:

TABELUL 25

Evoluția prețurilor la exportul de produse manufacturate al R. F. Germania
— în procente —

	ianuarie—septembrie 1984	media 1983
	în mărci vest-germane	în dolari
Mașini și utilaje	+2,6	−5,6
Produse chimice	+5,0	−3,4
Îmbrăcăminte	+2,4	−5,8
Încălțăminte	+1,8	−6,4

Ca rezultat al tuturor proceselor de criză, cresc inegalitățile sociale — are loc o înrăutățire a condițiilor de viață a oamenilor muncii, în timp ce profiturile monopolurilor înregistrează evoluții ascendente.

Se poate deci trage concluzia că actuala criză economică mondială demonstrează cu putere că vechile relații interne și internaționale create de orînduirea capitalistă nu mai corespund exigențelor rezolvării complexelor probleme ce preocupă lumea contemporană în concordanță cu năzuințele maselor largi populare, cu luarea în considerare a intereselor tuturor statelor lumii. *„Vechea ordine, bazată pe inegalitate, pe asuprirea unor popoare, pe supremația monopolurilor și a capitalului financiar, nu mai corespunde situației actuale, a devenit un obstacol în dezvoltarea economiei mondiale și trebuie înlăturată cu desăvîrșire"* [1].

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la Conferința Națională a P.C.R.*, Editura Politică, București, 1982, p. 83.

Între criza generală a sistemului capitalist și criza economică mondială există și deosebiri. Astfel, dacă criza generală a sistemului capitalist este un proces ireversibil, criza economică mondială — un proces de lungă durată — poate fi totuși depășită înaintea înlăturării de pe scena istorică a orînduirii capitaliste, depășire care presupune atît un nou model de creștere, cît și începutul inversării de tendință în evoluția decalajelor, trecerea efectivă la măsuri practice de edificare a noii ordini economice internaționale.

Criza economică mondială și țările în curs de dezvoltare

Formele de manifestare a crizei economice mondiale afectează cu o deosebită intensitate țările în curs de dezvoltare. Dialectica desfășurării crizei economice mondiale face ca toate formele de manifestare să alimenteze adîncirea decalajelor, iar acestea, la rîndul lor, să agraveze efectele destabilizatoare ale crizei la nivel planetar. În condițiile cînd trăinicia relansării economice depinde mai mult decît oricînd în trecut de reluarea dezvoltării în toate grupele de țări, în primul rînd în cele în curs de dezvoltare, actuala ordine economică internațională ridică obstacole grele tocmai în fața acestor state. Așa cum s-a menționat, protecționismul și neoprotecționismul lovesc în mod deosebit țările în curs de dezvoltare, creditele bancare internaționale acordate țărilor în curs de dezvoltare neproducătoare de petrol au scăzut masiv; reducerea încasărilor din export, diminuarea creditului internațional și a asistenței financiare se conjugă cu sporirea plăților în contul datoriilor.

Atragerea țărilor în curs de dezvoltare la cursa înarmărilor se dovedește cel mai puternic factor agravant al situației lor economice: în perioada în care comerțul internațional a suferit restrîngeri de ritm sau chiar de volum,

comerțul cu arme a continuat să înregistreze o creștere puternică; aproximativ 2/3 din comerțul mondial cu arme se efectuează tocmai cu țări în curs de dezvoltare. În perioada 1973—1982 cheltuielile militare ale acestora au crescut cu 234% față de 142% pe plan mondial. Creșterea concomitentă a cheltuielilor militare și a datoriilor externe conduce la concluzia că în cazul acestor țări se finanțează prin credite cu dobinzi ridicate cumpărarea de armament tot din țările dezvoltate.

După unele estimații ale Fondului Monetar Internațional, datoria țărilor în curs de dezvoltare ar putea să ajungă în anul 2000 la 2 000 miliarde de dolari. Citînd aceste cifre, președintele **Nicolae Ceaușescu** concluziona: *„Este greu de presupus că o asemenea situație poate fi suportată de cineva, inclusiv de economia mondială"* [1].

Toate acestea fac ca *decalajele să continue să se adîncească*; și în anii 1984 și 1985 indicatorii sintetici situează acest grup de țări cu mult sub media mondială.

TABELUL 26

Modificări anuale ale P.I.B. în țările în curs de dezvoltare în %

	1983	1984	1985 (estimări)
1. P.I.B. pe total țări în curs de dezvoltare	−1,0	2,2	3
din care:			
țările cel mai slab dezvoltate	0,7	−3,9	0
2. P.I.B. locuitor pe total țări în curs de dezvoltare	−1,5	−0,6	0,5
din care:			
țările cel mai slab dezvoltate	−1,0	−5,1	−2,5

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Interviu acordat unui grup de ziariști mexicani, reprezentanți ai Clubului de presă „Primera Plana", la 5 octombrie 1983*, în „România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate", vol. 26, Editura Politică, București, 1984, p. 305.

Datele cuprinse în tabelul 26 pun în evidență că atît de vehiculata teză privind rolul de „locomotivă" al țărilor capitaliste dezvoltate nu are nici un fel de acoperire în țările în curs de dezvoltare. În anul 1984, redresarea ciclică a primului grup de țări s-a tradus printr-o continuare a scăderii P.I.B. pe locuitor în cel de-al doilea grup de țări, scădere drastică (—5,1%) în cazul țărilor cel mai slab dezvoltate.

Criza economică mondială și economia țărilor socialiste

Criza economică mondială afectează sub diverse forme și cu intensități diferite și țările socialiste. Accentuarea presiunilor inflaționiste în statele occidentale și transferarea de către țările respective a inflației asupra comerțului mondial au drept urmare o scumpire puternică a importurilor și pentru țările socialiste. Amplul proces de restructurare a economiilor naționale, de accentuare a laturilor calitative ale reproducției, întîmpină și alte dificultăți ridicate de ordinea economică internațională. Greutățile ce apar într-o țară socialistă sau alta pot avea drept cauză nu numai influența crizei economice mondiale, ci și disproporții sau chiar greșeli de ordin intern. Dar o analiză științifică reliefează că sînt neîntemeiate încercările acelor cercuri anticomuniste care, speculînd greșelile din unele țări socialiste și trecînd sub tăcere succesele istorice pe care le-au repurtat în construcția economico-socială, pun în circulație teza despre așa-zisa criză a socialismului, tocmai pentru a masca astfel accentuarea crizei sistemului capitalist.

Diversele manifestări ale crizei economice mondiale s-au repercutat și asupra *economiei românești*. Astfel, „al doilea șoc petrolier", din vara anului 1979 — ridicarea prețului de la cca. 100 la 250 dolari pe tona de țiței —, a impus României plăți externe suplimentare. Influența crizei energetice a avut efecte

nu numai asupra balanței de plăți, ci și asupra costurilor de producție in întreaga economie națională, precum și asupra prețurilor interne. În aceeași direcție au acționat criza materiilor prime și inflația internațională. Deosebit de acut s-a resimțit scumpirea creditului internațional asupra balanței de plăți. Cumularea tuturor acestor fenomene într-o perioadă scurtă, în special între anii 1979—1982, a creat greutăți în calea înfăptuirii planurilor economico-sociale.

Strategia generală a partidului nostru pentru depășirea greutăților generate de fenomenele crizei mondiale a fost formulată de președintele **Nicolae Ceaușescu** la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din iunie 1982 și la Conferința Națională a partidului din decembrie 1982, precum și în alte documente programatice ulterioare. Analizînd problemele deosebite create de criza economică mondială, care au determinat încetinirea vitezei de înaintare în primii doi ani ai cincinalului 1981—1985, precum și contradicțiile și disproporțiile apărute pe fondul dezvoltării rapide a economiei românești, Conferința Națională a stabilit orientările pentru depășirea greutăților și contradicțiilor ivite, pentru realizarea unei noi concordanțe, la un nivel superior, și care să asigure dezvoltarea impetuoasă a societății românești. Congresul al XIII-lea al partidului a făcut bilanțul rezultatelor obținute în primii patru ani ai cincinalului 1981—1985; ca urmare a aplicării programelor adoptate, ritmul de creștere economică s-a accentuat în 1983 și 1984, obiectivele fundamentale stabilite de Congresul al XII-lea și Conferința Națională ale partidului se traduc neabătut în viață.

Realizările obținute de țara noastră în decursul ultimului deceniu, în condițiile în care pe plan internațional s-a manifestat cu putere criza economică mondială și s-a accentuat criza generală a capitalismului, demonstrează cu putere superioritatea socialismului, faptul că societatea nouă, în care oamenii muncii sînt stăpîni pe întreaga bogăție națională, făuritorii conștienți ai propriului lor destin, asigură înaintarea fermă pe calea progresului și civilizației, a bunăstării, și independenței.

3. Concepția P.C.R. cu privire la căile depășirii crizei economice mondiale

După cum în perimetrul definirii naturii crizei economice mondiale confruntările teoretice și ideologice se exprimă în manieră concentrată, tot așa în problema căilor depășirii crizei avem de-a face cu poziții politice și practice diferite. În acest context trebuie evidențiată importanța principială a poziției programatice a României, a președintelui **Nicolae Ceaușescu** care, apreciind că actuala criză economică mondială are un caracter global și că se reflectă — într-o măsură sau alta — în toate țările, indiferent de orînduire socială, subliniază concluzia necesității participării tuturor statelor la găsirea soluțiilor și aplicarea lor în viață.

Confruntări internaționale cu privire la depășirea crizei

În confruntările care au loc pe plan internațional este larg vehiculată de cercuri conservatoare din țările capitaliste dezvoltate interpretarea care constituie, totodată, o adevărată linie strategică, abil construită și care în esență constă în următoarele: a) reprezentanți ideologici ai marii finanțe nu numai că nu mai neagă crizele din propriile țări ci, dimpotrivă, sînt înclinați să identifice întreaga criză economică mondială cu crizele ciclice din țările capitaliste dezvoltate (concomitent cu mistificarea cau-

zelor reale ale acestora) ; b) factori guvernamentali ai statelor occidentale folosesc această platformă teoretică pentru ca în tratative internaționale să se sustragă de la discutarea de fond a căilor depășirii crizei, inclusiv a obligațiilor ce le revin în acest sens, punînd pe primul plan și absolutizînd cerințele depășirii crizei ciclice din propriile țări, ceea ce chipurile ar relansa de la sine întreaga economie mondială. Aceasta este platforma politică pe care s-au situat țările capitaliste dezvoltate în dezbaterile de la UNCTAD VI, care a avut loc în 1983 la Belgrad.

Dimpotrivă, platforma țărilor în curs de dezvoltare, elaborată la Buenos Aires cu participarea activă a României, subliniia în mod expres că actuala criză mondială nu e o simplă criză ciclică a țărilor capitaliste dezvoltate, ci una globală. În concordanță cu această interpretare, forțele progresiste arată că relansarea economică unilaterală a țărilor dezvoltate nu soluționează nici pe departe ansamblul crizei. Se apreciază că sînt necesare măsuri pentru revitalizarea procesului dezvoltării în întreaga lume, în primul rînd prin crearea condițiilor pentru ca țările în curs de dezvoltare să capete un rol dinamic în comerțul internațional și în creșterea economică. O asemenea abordare corespunde intereselor tuturor țărilor, inclusiv ale țărilor dezvoltate.

Pornind de la globalitatea crizei, majoritatea țărilor lumii s-au pronunțat ca problemele energiei, materiilor prime, dezvoltării, tehnologiilor, valutar-financiare să fie dezbătute împreună, în cadrul ONU, cu participarea tuturor statelor. Negocierile globale au fost însă pînă în prezent blocate de țările capitaliste dezvoltate, tocmai pentru că aceste negocieri urmau să se desfășoare în cadrul ONU sub autoritatea Adunării generale, deci cu participarea egală a statelor. Această poziție obstrucționistă este o manifestare evidentă de ignorare a interdependențelor universale, a caracterului unic, interdependent al economiei mondiale, și implicit a caracterului global al crizei economice mondiale.

O linie majoră a confruntărilor este dată de interpretarea caracterului global al crizei într-o asemenea manieră încît soluția este legată direct de promovarea, în diverse variante, a tendințelor supranaționale, de limitare a suveranității sau chiar de dizolvare a statelor naționale. Astfel, numeroși ideologi de orientare conservatoare din Occident propagă absolutizarea pîrghiilor pieții în relațiile internaționale, singurele care ar asigura, chipurile, ieșirea din criză; afirmînd că tocmai intervenția statelor ar fi dus la dereglările profunde în economia mondială contemporană. Este semnificativ însă că, paralel cu propagarea virtuților pieței libere și a necesității îngrădirii intervenției statale în relațiile economice internaționale, țările capitaliste cele mai dezvoltate au trecut în ultimii ani la instituționalizarea unor relații reciproce sistematice tocmai *pe linie guvernamentală;* la asemenea reuniuni se dezbat prioritar chestiuni economice și se încearcă să se rezolve în grup restrîns nu numai problemele propriilor țări, ci și ale ansamblului comunității mondiale. Apare astfel limpede că întreaga propagandă a necesității restrîngerii funcțiilor economice ale statelor este „marfă de export", pentru uzul statelor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare, destinată a crea drum liber ofensivei monopolurilor transnaționale.

Așa cum sublinia președintele **Nicolae Ceaușescu**, nu se poate însă ca în numele unor pretinse interese globale, supranaționale, să se ceară unui popor să renunțe la independență; dimpotrivă, colaborarea economică internațională, exigențele depășirii actualei crize economice mondiale cer progresul economic și social al fiecărei țări, întărirea independenței economice și politice a fiecărui stat, multiplicarea funcțiilor pe care în mod obiectiv acesta este chemat să le îndeplinească.

Căi noi de soluționare a crizei economice mondiale

Se cere a fi menționată și tendința de a căuta soluții la actuala criză economică mondială prin „internalizarea" economică, adică prin restrîngerea relațiilor economice internaționale, sau pe calea unor blocuri economice închise. În concepția partidului nostru actuala criză economică mondială, dimpotrivă, accentuează necesitatea extinderii raporturilor de colaborare între toate țările.

Din noul caracter al actualei crize, partidul nostru trage concluzia necesității unor noi căi de soluționare a crizei, deosebite de cele din trecut, în special necesitatea conlucrării *tuturor națiunilor lumii*, a diferitelor grupări de state, țări capitaliste dezvoltate, țări socialiste, țări în curs de dezvoltare pentru realizarea unor relații noi bazate pe egalitate, pe respect și avantaj reciproc.

În acest context, România se pronunță pentru extinderea relațiilor cu țările socialiste, cu țările membre ale C.A.E.R., în vederea soluționării cu forțe comune a unor probleme acutizate de criza mondială, creîndu-se astfel premise pentru ca fiecare stat să participe mai eficient la diviziunea mondială a muncii.

Așadar, în privința căilor practice pentru depășirea crizei se confruntă poziții diferite începînd cu aceea care, reducînd criza mondială la criza din țările capitaliste dezvoltate, se limitează la măsuri vizînd doar relansarea lor economică care ar trebui să joace rolul de „locomotivă", trecînd prin viziuni fragmentare și parțiale care ignoră caracterul global al crizei și necesitatea unor măsuri de fond și sfîrșind cu o „globalitate" interpretată astfel, încît sînt ignorate statele naționale și măsurile imediate, urgente, menite a împiedica aprofundarea crizei.

În lumina experienței acumulate se impune tot mai mult conceperea unor soluții care să îmbine măsurile pe termen scurt în cadrul unui program imediat de acțiune cu măsurile pe termen lung, de transformare a sistemului economic internațional, care să ducă la relații noi, bazate pe egalitate, echitate și avantaj reciproc între toate statele lumii.[1]

Situînd în mod constant în prim plan prevalența eforturilor proprii se are în vedere ca mediul internațional să contribuie la punerea în valoare a acestor eforturi. În acest spirit țara noastră susține *un program concret* pentru depășirea crizei: promovarea largă a colaborării economice mondiale prin asigurarea comercializării materiilor prime la prețuri remuneratorii pentru producători și echitabile pentru consumatori, raporturi echitabile între prețurile materiilor prime și cele ale produselor industriale, programe speciale de asistență pentru accentuarea creșterii economice în țările în curs de dezvoltare, în primul rînd a celor mai puțin dezvoltate dintre ele; asigurarea unui transfer substanțial de tehnologii moderne către țările în curs de dezvoltare; sprijinirea formării de cadre naționale în țările în curs de dezvoltare; sprijinirea dezvoltării cooperării economice între țările în curs de dezvoltare; sporirea volumului anual de resurse financiare pentru țările în curs de dezvoltare în viitorii 3—4 ani cu cca. 60 miliarde dolari; soluționarea problemei datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare; reducerea și stabilizarea dobînzilor la niveluri rezonabile și acces la creditele internaționale a țărilor în curs de dezvoltare în condiții preferențiale; reducerea cheltuielilor militare urmînd ca o parte din fondurile astfel economisite să fie utilizate pentru sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare.

În același timp, România susține lansarea *negocierilor globale* în cadrul O.N.U. în domeniile materiilor prime,

[1] Poziția și propunerile României la Sesiunea a VI-a a Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare, „Scînteia", 10 iunie 1983.

energiei, comerțului, dezvoltării și monetar-financiar, convocarea unei conferințe monetar-financiare internaționale întărirea mecanismului de consultări și negocieri în cadrul UNCTAD.

În actualele condiții este necesar mai mult decît oricînd amplificarea conlucrării între țările în curs de dezvoltare, întărirea solidarității și unității lor de acțiune, avînd drept obiective amplificarea cooperării economice dintre ele și definirea strategiilor pentru tratativele cu țările dezvoltate; în acest sens țara noastră consideră că este necesară o reuniune la nivel înalt a țărilor în curs de dezvoltare.

În concepția României, ieșirea din actuala criză mondială reclamă *conlucrarea reală între țările în curs de dezvoltare și țările dezvoltate*, ținînd cont că însăși natura crizei face imposibilă depășirea ei prin acțiuni izolate ale unei țări sau grup de țări, oricît de puternice ar fi ele din punct de vedere economic. Ieșirea din actuala criză reclamă deci o abordare nouă a economiei mondiale în ansamblu, cerință conștientizată la nivelul grupului țărilor în curs de dezvoltare dar nu și de către țările dezvoltate.

În esență, depășirea actualei crize mondiale este strîns legată de instaurarea *efectivă* a unei noi ordini economice internaționale, precum și de trecerea cu hotărîre la reducerea cheltuielilor militare. *„Atunci cînd se cheltuiește aproape un trilion de dolari pentru înarmare și cînd datoria țărilor în curs de dezvoltare se apropie cam de aceeași sumă* — subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *nu este posibil să se asigure depășirea crizei economice, înfăptuirea unor programe vaste de dezvoltare economico-socială a statelor. De aceea, problema dezvoltării, problema reducerii substanțiale a cheltuielilor militare este nemijlocit legată de asigurarea dezvoltării economico-sociale, de întărirea independenței, a bunăstării fiecărei națiuni"*[1].

---

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 1—2 aprilie 1986*, Editura Politică, București, 1986, p. 26.

CONCEPȚIA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN CU PRIVIRE LA NOUA ORDINE ECONOMICĂ INTERNAȚIONALĂ

Înfăptuirea marilor deziderate umane, o lume mai bună și mai dreaptă pentru toate popoarele, presupune abordarea și rezolvarea corespunzătoare a multiplelor și complexelor probleme care decurg din cerințele de progres ale societății contemporane, înlăturarea vechiului sistem de relații economice internaționale — întemeiat pe dezvoltarea unor țări, prin subordonarea și exploatarea altora —, și instaurarea unei noi ordini economice internaționale. În Raportul la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul **Nicolae Ceaușescu** subliniază: *„Soluționarea globală a problemelor economico-financiare, realizarea noii ordini economice internaționale constituie o necesitate obiectivă pentru depășirea crizei economice actuale, pentru stabilitatea și dezvoltarea armonioasă a economiei mondiale"*.[1]

1. Făurirea noii ordini economice internaționale — necesitate obiectivă a lumii contemporane

Conceptul de „ordine economică internațională"

Prin ordine economică internațională se înțelege sistemul de relații economice internaționale bazat pe un tip istoricește determinat al diviziunii internaționale a muncii, precum și instituțiile politice și juridice menite să asigure realizarea unui anumit tip de interdependențe între state. Ea reflectă structurile economiei mondiale și interdependența dintre economiile naționale ca celule de bază ale economiei mondiale; tipurile de specializare economică internațională; mecanismele comerciale; mecanismul prețurilor și relațiile financiare internaționale; raportul de forțe social-politic internațional. Este de la sine înțeles că ordinea economică internațională nu poate fi concepută cu economia mondială, și nici limitată la structurile economiei mondiale, sau la diviziunea internațională a muncii.

Ordinea *economică* și ordinea *politică* internațională se îmbină și se interconditionează, formînd *un tot unitar specific fiecărei etape istorice de dezvoltare.*

Asemenea oricăror noțiuni social-economice, conceptul de ordine economică internațională trebuie analizat în dinamica lui, cu modificările pe care le suferă în funcție de schimbările ce au loc în viața economică și social-politică.

Ordinea economică internațională capitalistă s-a format treptat, în decursul unei perioade istorice pline de contradicții și conflicte adînci. **K. Marx** și **F. Engels** arătau în „Manifestul Partidului Comunist" că *„nevoia unei desfaceri tot mai largi a produselor ei gonește burghezia pe tot întinsul globului pămîntesc. Ea trebuie să se cuibărească*

[1] Nicolae Ceaușescu: *„Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român"*, Editura Politică, București, 1984, p. 80—81.

pretutindeni, să se instaleze pretutindeni, să stabilească legături pretutindeni" [1].

Trecerea la imperialism a marcat încheierea procesului de formare a sistemului mondial capitalist și intrarea într-o epocă specifică a politicii coloniale mondiale, ceea ce a făcut ca unele țări să se dezvolte prin exploatarea altor popoare și națiuni, lumea împărțindu-se în țări sărace și țări bogate; raporturile economice internaționale erau dominate de lupta dintre cele mai mari uniuni monopoliste și puteri imperialiste pentru împărțirea economică și teritorială a lumii.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, cînd sistemul capitalist încetase să mai fie sistemul unic și atotcuprinzător, iar mișcările de eliberare națională și criza sistemului colonial zdruncinau din temelii imperialismul, s-a ivit necesitatea unor noi reglementări în relațiile economice internaționale. Dar această necesitate nu s-a transformat în realitate, deoarece capitalismul — determinînd principalele procese economice din lume — a putut să-și exercite pe mai departe dominația politică și să intensifice exploatarea și jefuirea altor popoare.

După al doilea război mondial, vechile raporturi internaționale, stabilite în cadrul sistemului mondial capitalist, au continuat să evolueze în linii generale asemănător perioadelor anterioare, adică avînd ca trăsături caracteristice esențiale controlul și exploatarea de către capitalul străin a resurselor naturale dintr-un mare număr de țări în curs de dezvoltare; raporturi inechitabile între prețurile materiilor prime și prețurile produselor industrializate; menținerea de restricții și bariere comerciale artificiale care lovesc cu deosebire posibilitățile exporturilor de produse manufacturate ale țărilor angajate pe calea industrializării; tendința de creare de blocuri economice închise, în contradicție cu cerințele procesului de internaționalizare a vieții economice; persistența practicilor vechi de imixtiune și presiune economică din partea unor state asupra altora; legarea „ajutorului" pentru țările în curs de dezvoltare de condiții politice și militare și orientarea acestuia nu spre lichidarea subdezvoltării, ci spre asigurarea unor profituri cît mai mari pentru societățile transnaționale; menținerea unui sistem monetar și de credit care creează privilegii pentru anumite țări, și care dezavantajează, în primul rînd, țările în curs de dezvoltare; împiedicarea sau îngrădirea accesului țărilor în curs de dezvoltare la cuceririle științifico-tehnice contemporane; risipa de materii prime și resurse energetice în țările industrializate, în condițiile caracterului limitat al acestora pe plan mondial; supraabundența de produse alimentare în unele țări, în timp ce o mare parte a omenirii suferă de subnutriție; controlarea economiilor statelor care și-au cucerit independența politică în domenii care prezintă interes pentru țările dezvoltate și împiedicarea dezvoltării echilibrate, conform necesităților reale, a economiei acestor state; considerarea, în continuare, a tinerelor state care și-au cucerit independența, exclusiv ca furnizoare de materii prime și piețe de desfacere pentru produsele industriale ale fostelor metropole; tendința unor grupuri restrînse de state puternice de a adopta hotărîri în problemele economiei mondiale fără a lua în considerare interesele tuturor statelor.

Întreaga evoluție istorică demonstrează că aceste stări de lucruri negative sînt o consecință nemijlocită a relațiilor economice inechitabile, a politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație și asuprire a popoarelor, de dezvoltare și îmbogățire a unor state pe seama altora.

[1] K. Marx, F. Engels: *Opere*, vol. 4, Editura Politică, București, 1959, p. 469.

Condițiile esențiale care determină necesitatea obiectivă a instaurării noii ordini economice internaționale

În primul rînd, *agravarea decalajelor economice dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare*. Cauza principală a acestui proces o constituie perpetuarea subdezvoltării și a unui sistem de relații economice și politice internaționale care favorizează țările bogate, industrializate. Aceste țări se folosesc de avantajul considerabil pe care-l au în domeniul forțelor de producție pentru ca, pe baza revoluției tehnico-științifice contemporane, să exploateze bogățiile naționale a țărilor subdezvoltate și să-și întărească dominația economică și politică în lume. Ca urmare, decalajele economice dintre state — create în perioada de dominație mondială a imperialismului și colonialismului — nu numai că nu se reduc, dar se agravează. Astfel, în deceniul 1971—1980, decalajul între produsul național brut pe locuitor (în dolari 1980) a scăzut cu 25% în țările în curs de dezvoltare, importatoare de petrol, față de țările occidentale industrializate. Dacă în anul 1950 ponderea țărilor în curs de dezvoltare în volumul comerțului mondial era de 35%, în anul 1980 această pondere a fost de 20%. Datele O.N.U. arată că raportul între venitul mediu pe locuitor în țările dezvoltate față de țările în curs de dezvoltare, care era la începutul secolului al XX-lea de 6 la 1, este în prezent de 15 la 1 (iar în unele țări de 40 la 1), iar pînă în anul 2000 ar putea să ajungă — dacă nu se vor lua măsuri temeinic fundamentate, pe plan mondial — la o medie de 25 la 1.

Subdezvoltarea — expresie sintetică a marilor decalaje dintre nivelurile de dezvoltare a statelor — nu permite folosirea pe scară largă a revoluției tehnico-științifice pentru depășirea situației grele în care se află un mare număr de țări din Africa, Asia și America Latină, generează schimburi economice inechitabile, care frînează colaborarea și cooperarea echitabilă între țări. Ponderea industriei extractive este de peste 22% în economia țărilor în curs de dezvoltare, față de 4,28% în țările industrializate. Adîncirea crizei structurilor economiei mondiale a făcut ca al doilea deceniu al dezvoltării (1971—1980) să se încheie cu rezultate cu mult sub obiectivele propuse. Statistici ale unor organisme financiare specializate ale O.N.U. (F.M.I. B.I.R.D. și altele) arată că, în deceniul mai sus-menționat, pe ansamblul lumii a treia a fost atins un nivel mediu anual de creștere de numai 2,9% (față de 3,1% în deceniul anterior, 1961—1970).

În al doilea rînd, *ascuțirea contradicțiilor dintre state și apariția unor grave conflicte între ele*. Datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare a crescut de la 100 de miliarde de dolari la începutul deceniului trecut la aproape 1000 miliarde de dolari în prezent. Numeroase țări în curs de dezvoltare sînt nevoite să aloce anual, pentru amortizarea datoriei externe, pînă la 60% din valoarea produsului național brut și să recurgă la mari împrumuturi la băncile comerciale din occident, în condițiile în care dobînda reală pe piața capitalurilor crește. Dacă se va continua o asemenea stare de lucruri, apreciază specialiștii O.N.U., pînă în 1990 datoria externă a țărilor în curs de dezvoltare ar putea să ajungă la 1 500 miliarde dolari, ceea ce — ținînd seama de evoluția demografică — ar însemna o datorie pe locuitor de peste 600 dolari, adică ar întrece venitul mediu anual pe locuitor în majoritatea țărilor respective.

Din cele 350 miliarde dolari cît reprezintă valoarea materiilor prime importate de statele dezvoltate, lumea a treia încasează doar 35—40 miliarde dolari. Nouă zecimi din ceea ce reprezintă rezultatul muncii popoarelor din țările slab dezvoltate este însușit de companiile transnaționale din domeniul transporturilor și comercializării produselor primare. Studii ale U.N.C.T.A.D. (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare) arată că țările în

curs de dezvoltare pierd anual 40—50 miliarde dolari din cauza schimburilor economice inechitabile, a creşterii inflaţiei şi deprecierii monetare.

În deceniul 1971—1980 rata medie a inflaţiei a fost cu mult mai mare în ţările în curs de dezvoltare importatoare de petrol, decît în ţările occidentale industrializate, ceea ce a adîncit subordonarea ţărilor sărace şi a agravat contradicţiile dintre ţări în relaţiile internaţionale.

O analiză atentă a surselor de conflicte şi de tensiuni din diferite părţi ale lumii arată că la baza lor se află inegalitatea, dominaţia şi exploatarea ţărilor sărace de către cele bogate, lupta pentru reîmpărţirea pieţelor. Aceasta confirmă pe deplin teza, subliniată în documentele partidului nostru, că aşa cum pe plan naţional exploatarea şi asuprirea, acumularea bogăţiilor în mîinile unei clase duc la ascuţirea contradicţiilor sociale, la intensificarea luptei celor dominaţi şi exploataţi — şi, în mod obiectiv, la lichidarea acestor relaţii şi la făurirea unei orînduiri mai drepte —, tot astfel şi pe plan internaţional, inegalitatea şi asuprirea duc, pînă la urmă, la ascuţirea contradicţiilor internaţionale şi la apariţia unor grave conflicte. Pentru evitarea unor ciocniri, care pot deveni violente, este necesar ca vechile relaţii interstatale să fie schimbate şi înlocuite cu o politică nouă, de deplină egalitate în drepturi între toate statele lumii. Asigurarea reală a unei păci trainice în lume depinde de instaurarea unei noi ordini economice internaţionale.

În al treilea rînd, *accentuarea instabilităţii economice internaţionale şi agravarea fenomenelor de criză*. În condiţiile adîncirii interdependenţelor economice, asemenea probleme complexe afectează, într-un fel sau altul, întreaga lume.

Studiul „Global 2000", elaborat în anul 1978 de un grup de experţi americani, arată că, pînă la sfîrşitul secolului nostru, lumea va fi confruntată cu probleme dintre cele mai grele. În anul 2000, din cele 6,35 miliarde de locuitori ai lumii, 5 miliarde vor trăi în ţările în curs de dezvoltare. Aceasta va agrava problema alimentară care este şi în prezent destul de precară dacă se ţine seama de faptul că un miliard de oameni, adică aproape un sfert din populaţia globului, trăiesc într-o stare de sărăcie absolută. În anul 1980, situaţia agriculturii şi produselor alimentare s-a agravat atît de mult încît F.A.O. apreciază că trebuie avută în vedere, în viitorul apropiat, „posibilitatea unei foarte serioase penurii", care va afecta îndeosebi ţările în curs de dezvoltare.

În ipoteza că se menţine ritmul actual în care diferite zone ale globului se transformă în deşert (evaluate în prezent la 800 milioane ha) ar urma ca suprafeţele de deşert să se extindă, pînă în anul 2000, cu încă 20%.

Apa, sursă vitală a dezvoltării, a devenit o problemă mondială gravă. În ultima jumătate de secol, în timp ce populaţia lumii s-a dublat, consumul de apă a crescut de 7 ori. Potrivit datelor O.M.S., 70% din populaţia urbană a globului are acces la apă potabilă, dar numai 22% în zonele rurale. Se apreciază că 80% din bolile specifice lumii a treia provin din lipsa apei potabile. De aceea O.N.U. a proclamat perioada 1981—1990 „Deceniul internaţional al apei potabile", tocmai pentru a atrage atenţia asupra gravităţii şi importanţei problemei. Banca Mondială a calculat că pentru rezolvarea acestei probleme vitale sînt necesare cheltuieli între 30 şi 40 miliarde dolari anual. Efortul financiar pe care trebuie să-l facă ţările în curs de dezvoltare fiind imens, unele dintre aceste ţări au declarat de pe acum că, pînă în anul 1990, nu vor putea să asigure decît în proporţii de 40% nevoile de apă potabilă ale populaţiei.

Mari probleme mondiale se ridică în legătură cu asigurarea materiilor prime necesare — în condiţiile extinderii progresului tehnic în ţările dezvoltate —, dar mai cu seamă în ceea ce priveşte combustibilul, în special petrolul. Criza energetică afectează numeroase ţări ale lumii şi a creat contradicţii şi conflicte adînci pe toate continentele.

Unii specialişti occidentali au căutat să explice această criză fie invocînd spectrul epuizării resurselor naturale ale globului, fie acuzînd politica economică a ţărilor în curs de dezvoltare, de apărare a intereselor proprii. Inconsistenţa acestor explicaţii, se subliniază la al V-lea Congres Mondial al Economiştilor din 1977 şi la Conferinţa U.N.C.T.A.D. de la Manilla, este astăzi evidentă. Totodată, nu se poate omite rolul nefast pe care l-a avut şi îl are caracterul neeconomic, de risipă, al consumului de materii

prime în țările așa-numitei „societăți de consum".

Datorită poziției lor de dominație în economia mondială, țările capitaliste avansate industrial au impus, vreme îndelungată, exploatarea intensivă a resurselor de materii prime din țările subdezvoltate și menținerea prețurilor acestora la un nivel artificial scăzut. Această practică a permis țărilor occidentale crearea unui aparent belșug pe seama unei uriașe risipe de resurse naturale smulse popoarelor oprimate. Restructurările economice interne cărora trebuie să le facă față astăzi țările avansate industrial nu fac decît să demonstreze că risipa are limite iar politica egoistă de stimulare a consumului intern pe seama sărăcirii altor popoare se răzbună pînă la urmă.

Există mari decalaje între state care, în loc să se atenueze, se adîncesc continuu, ca urmare a unei politici valutare inechitabile, a dobînzilor exagerat de mari ce se practică pe plan internațional și care, în fapt, constituie o nouă formă de exploatare și aservire a țărilor în curs de dezvoltare, obligate să recurgă la credite pentru a asigura dezvoltarea economico-socială. Creșterea dobînzilor pe plan internațional creează dificultăți serioase tuturor țărilor, în primul rînd celor în curs de dezvoltare.

Structura actuală a economiei mondiale, improprie dezvoltării echilibrate a tuturor economiilor naționale, a ajuns să influențeze și asupra fenomenelor de criză din economia țărilor capitaliste care, la rîndul lor, transmit efectele negative ale acesteia asupra celorlalte țări angrenate în circuitul economic internațional.

Fenomenele de instabilitate și de criză din economia mondială reflectă însăși criza vechii ordini internaționale. Mai mult, dezechilibrele din sistemul mondial generează permanent noi crize de o amploare sporită, păgubitoare — într-o măsură sau alta — pentru toate țările, și creează sistematic noi focare de tensiune care, în absența unor soluții globale pentru problemele economiei mondiale, pot duce la grave confruntări interstatale.

Viața demonstrează că numai prin instaurarea unei noi ordini economice internaționale ar putea fi soluționate asemenea probleme cu care este confruntată omenirea. În cel de-al treilea raport către Clubul de la Roma se arată: *„Criza actuală din economia mondială și din relațiile între națiuni este o criză a structurilor internaționale. Ambele lumi trebuie să lupte în esență împotriva unui sistem bolnav, care nu poate fi vindecat prin acordarea unui prim ajutor economic rapid. Schimbările marginale nu sînt suficiente. Într-o lume tot mai interdependentă sînt necesare reforme instituționale bazate pe o recunoaștere a interesului comun și a grijii reciproce. Soluția este o nouă ordine internațională, în cadrul căreia toți să beneficieze de pe urma schimbării"* [1].

În al patrulea rînd, *încălcarea drepturilor și libertăților omului în numeroase țări ale lumii*. La aceasta contribuie cursa înarmărilor, intensificarea exploatării și deteriorarea condițiilor politice și juridice de manifestare plenară a personalității umane. De aceea, instaurarea unei noi ordini economice internaționale constituie o premisă fundamentală a realizării drepturilor și libertăților omului, a transpunerii în viață a idealurilor de dreptate și echitate socială.

Pentru toate aceste motive, instaurarea unei noi ordini economice internaționale constituie o necesitate obiectivă, o cerință arzătoare a contemporaneității care permite restructurarea radicală a relațiilor economice și creează condiții ca fiecare popor să beneficieze neîngrădit de cuceririle științei și tehnicii, ale civilizației moderne, iar cooperarea internațională să se desfășoare pe baze democratice și să excludă orice presiune sau amestec al unor țări în treburile interne ale altora. Tovarășul **Nicolae Ceaușescu** subliniază că *„legitățile obiective, dialectica socială, necesitățile progresului societății reclamă sfărîmarea vechilor cătușe care pun în pericol însăși civilizația umană, cer făurirea unei lumi a*

---

[1] **J. Tinbergen** (coord.): *Restructurarea ordinii internaționale*, Editura Politică, București, 1978, p. 68, 72.

dreptății sociale și naționale, atît în cadrul fiecărui stat, cît și pe plan mondial, care să asigure un nou avînt al forțelor de producție, al științei și culturii, al progresului general" [1].

Necesitatea unei noi ordini economice nu provine numai din faptul că ordinea existentă nu mai funcționează satisfăcător. Aceasta decurge dintr-un considerent fundamental și anume că ordinea actuală nu a răspuns și nu mai poate corespunde exigențelor contemporane nici dacă ar funcționa mai bine. Prin urmare, schimbările necesare nu pot fi doar de natura celor care ar viza remedierea insuficiențelor și favorizarea unei mai bune funcționări a sistemului actual. *Sînt necesare schimbări profunde în ceea ce privește principiile, direcțiile, mecanismele, instituțiile care au încetinit sau chiar împiedicat dezvoltarea tuturor economiilor naționale — cu deosebire a țărilor în curs de dezvoltare — contribuind la agravarea inegalităților pe scară mondială.*

Ideea necesității de a se edifica o nouă ordine economică internațională a pătruns larg în gîndirea economică contemporană. Ea s-a impus sub impulsul țărilor în curs de dezvoltare, reunite în „grupul celor 77" și în mișcarea nealiniaților și constituie, în prezent, una din preocupările prioritare ale organizațiilor economice cu vocație universală și ale Adunării Generale a Națiunilor Unite. Un rol de prim ordin în această direcție au jucat inițiativele și întreaga activitate desfășurată de România socialistă pe arena internațională. Concepția românească cu privire la noua ordine internațională a fost amplu elaborată, fundamentată și dezvoltată în opera secretarului general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul **Nicolae Ceaușescu.** Ea se înscrie ca o contribuție majoră la dezvoltarea gîndirii și practicii economice și politice contemporane, se bucură de o largă audiență internațională și contribuie la sporirea prestigiului României în lume.

[1] **Nicolae Ceaușescu:** *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura Politică, București, 1975, p. 17.

Condițiile social-politice care fac posibilă instaurarea unei noi ordini economice internaționale

Instaurarea unei noi ordini economice internaționale este nu numai *obiectiv necesară*, dar și *practic posibilă*.

S-a schimbat raportul de forțe pe plan mondial în favoarea forțelor progresiste, antiimperialiste. Această schimbare își găsește expresia în: accelerarea crizei imperialismului și a sistemului capitalist, a cărui sferă de acțiune se îngustează continuu; înrîurirea tot mai mare pe care o exercită țările socialiste asupra dezvoltării sociale contemporane prin succesele obținute în toate domeniile de activitate și prin politica lor externă consacrată cauzei progresului și păcii în lume; accentuarea rolului țărilor care și-au cucerit independența de stat și se pronunță pentru o politică de dezvoltare economico-socială independentă; intensificarea luptei forțelor revoluționare, democratice, progresiste de pretutindeni pentru imprimarea unui curs nou vieții internaționale.

Se pune într-un mod nou problema interdependenței economice între țări. Aceasta nu mai este vechea interdependență economică, din cadrul unui singur sistem economic mondial, ci o interdependență calitativ diferită, deoarece, pe de o parte, cuprinde și relațiile economice determinate de existența sistemului mondial socialist, ca și de existența unui mare număr de state în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină, iar pe de altă parte este o interdependență puternic influențată de revoluția în știință și tehnică care se desfășoară pe plan mondial. Ca urmare, legăturile economice dintre state devin mai puternice decît oricînd, iar dezvol-

tarea economică a diferitelor țări se intersectează și depinde — uneori sub multe aspecte — de colaborarea și cooperarea în producție și tehnico-științifică, reciproc avantajoasă, cu alte state.

S-au creat premise social-economice pentru înfăptuirea unei noi diviziuni internaționale a muncii. Viața a demonstrat că factorul hotărîtor al dezvoltării economico-sociale îl constituie munca și eforturile fiecărui popor, și că de aceasta depinde atît folosirea eficientă a mijloacelor și resurselor proprii, cît și a avantajelor colaborării internaționale. Totodată, participarea activă la diviziunea internațională a muncii a devenit o latură inseparabilă a procesului de dezvoltare a fiecărei națiuni, o cerință obiectivă a realizării unor relații economice internaționale noi.

Există un sistem de organizații internaționale care pot contribui la instaurarea unei noi ordini mondiale. În acest sens, partidul și statul nostru acționează cu toată consecvența pentru întărirea rolului O.N.U. și al celorlalte organizații și organisme internaționale, pentru perfecționarea structurii și democratizarea lor, pentru participarea tuturor statelor la activitatea acestora, a forurilor de conducere, pentru aplicarea principiului consensului în adoptarea tuturor hotărîrilor.

2. Conceptul de nouă ordine economică internațională

Prin noua ordine economică internațională se înțelege schimbarea radicală a sistemului de relații economice internaționale și a mecanismului său de funcționare, pe baza unei noi diviziuni internaționale a muncii, care să garanteze tuturor țărilor promovarea unei colaborări internaționale echitabile, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile și pe destinul său, să asigure condiții pentru progresul economic și social mai rapid al popoarelor rămase în urmă.

Concepția României cu privire la instaurarea unei noi ordini internaționale are ca punct de plecare analiza științifică a schimbărilor care au loc în configurația lumii contemporane, în raportul de forțe politice pe plan mondial, în primul rînd ca urmare a afirmării dreptului tuturor națiunilor la dezvoltarea independentă și suverană.

În centrul mutațiilor care determină procesul de instaurare a unei noi ordini economice internaționale se află schimbarea raportului de forțe pe arena mondială în favoarea socialismului.

De asemenea, au o importanță deosebită faptul că tot mai multe țări în curs de dezvoltare optează pentru calea socialistă de dezvoltare, ca și amploarea crescîndă a luptelor sociale, a mișcărilor de stînga în numeroase țări capitaliste.

Pentru țările eliberate de sub jugul colonialismului, lichidarea ordinii internaționale instaurate de imperialism reprezintă condiția esențială a progresului, a valorificării independenței politice cîștigate. De aici decurge imperativul unității lor de acțiune și convergența intereselor lor fundamentale cu cele ale țărilor socialiste.

Pe măsura întăririi sistemului socialist și creșterii forței țărilor care se dezvoltă pe o cale independentă are loc o restrîngere a sferei de influență a sistemului capitalist. Capitalismul nu mai poate să-și impună legile asupra cursului istoriei contemporane. El caută însă — folosind potențialul de care dispune și puternicele pîrghii internaționale: economice, financiare, comerciale, tehnico-științifice create de-a lungul timpului — să-și prelungească pozițiile de dominație în economia mondială. Problematica edificării noii ordini economice internaționale constituie, încă de la elaborarea și adoptarea Declarației și Programu-

lui de acțiune de către Adunarea Generală a O.N.U. în aprilie 1974, obiectul unor ample confruntări teoretico-ideologice și politice pe plan internațional.

Dincolo de diversitatea de idei și opțiuni, orientările formulate și pozițiile adoptate exprimă concepții teoretico-filosofice și interese politice contradictorii, opuse, fiind — în ultimă instanță — expresia luptei dintre forțele retrograde, care doresc să păstreze actuala ordine și privilegiile pe care ea le creează pentru țările capitaliste dezvoltate, pentru cei bogați, pe de o parte, și forțele care se pronunță tot mai puternic și militează pentru transformarea radicală a actualei ordini economice internaționale, pe de altă parte.

Confruntările teoretice au în vedere atît necesitatea și conceptul noii ordini economice mondiale, cît și modalitățile și căile, pîrghiile și mijloacele prin care aceasta urmează a se realiza.

Deși, pornind de la gravele implicații pe care le determină persistența și agravarea decalajelor și marile inechități din relațiile economice internaționale, imperativul edificării noii ordini economice internaționale întrunește un larg consens teoretico-ideologic, pe acest teren reunindu-se reprezentanții gîndirii marxiste, radicale, democrat-reformiste, se afirmă și poziții conservatoare, retrograde, care fie că neagă necesitatea noii ordini economice, fie că o limitează la „perfecționarea" actualelor rînduieli din economia mondială și din relațiile internaționale. Astfel, **C. Fred Bergsten,** om politic și de știință american, afirma nu demult: *„Sistemul economic internațional actual este atît de flexibil și de capabil să răspundă la necesitățile legitime ale țărilor în curs de dezvoltare, încît acestea, ca și țările industrializate, au mai degrabă interesul să păstreze multe dintre trăsăturile sale decît să ... adopte unele din trăsăturile cuprinse în conceptul lor despre o nouă ordine economică internațională"*. Iar profesorul **R. Dahvendorf,** directorul cunoscutei „London School of Economics", negînd existența unor interese generale, atît pentru țările în curs de dezvoltare, cît și pentru cele dezvoltate, afirmă că ar fi iluzoriu, în prezent, să se presupună că *„există un interes reciproc și incontestabil în crearea unei noi ordini economice internaționale"*.

Spre deosebire de gîndirea progresistă, care a fundamentat ideea că realizarea transformărilor radicale pe care le implică noua ordine economică internațională nu este posibilă fără un larg consens și voință politică, fără acțiunea conștientă a popoarelor și statelor, a Organizației Națiunilor Unite, bazată pe respectarea și afirmarea neabătută a suveranității și independenței naționale, o serie de economiști, filozofi și politologi burghezi atribuie rolul principal în transformările dorite factorilor spontani ai pieței, societăților transnaționale, sau creării unor organisme suprastatale.

În același timp, există în Occident și cercuri lucide care își dau seama că efectele negative ale actualei situații din economia mondială sînt resimțite tot mai puternic și în dezvoltarea economică a țărilor industrializate. Sub influența realităților economice și sociale obiective, aceste cercuri recunosc necesitatea restructurării relațiilor internaționale, chiar dacă soluțiile pe care le au în vedere nu coincid întru totul cu cele preconizate de țările în curs de dezvoltare.

Dependența tot mai accentuată a țărilor capitaliste dezvoltate de sursele externe de materii prime și combustibil este evidentă. Astfel, în 1950 economia americană era aprovizionată din propriile resurse în proporție de 92%, în 1978 această pondere a scăzut la 72%, iar în 1985 se estimează că a ajuns la numai 50%. Exporturile S.U.A. sînt destinate, în proporție de 37%, țărilor în curs de dezvoltare. Ponderea țărilor în curs de dezvoltare în comerțul unor țări dezvoltate este, în multe cazuri, de peste 20—25%.

Prin urmare, cerința instaurării unei noi ordini economice internaționale nu este o simplă lozincă sau o acțiune care corespunde doar intereselor de eman-

cipare economică a țărilor in curs de dezvoltare, ci o necesitate vitală de care depinde viitorul intregii omeniri. *„Este și în interesul țărilor dezvoltate* — arată tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *de a se ajunge în cel mai scurt timp la soluționarea globală a tuturor problemelor economice și financiare mondiale, la realizarea unor noi relații economice internaționale. Aceasta va avea o mare însemnătate pentru întreaga dezvoltare mondială, pentru progresul economic și social al fiecărui popor, pentru politica de destindere, de colaborare și pace"* [1].

3. Principalele căi ale instaurării unei noi ordini economice internaționale

Obiectivele instaurării unei noi ordini internaționale

În concepția Partidului Comunist Român, obiectivele noii ordini economice internaționale sînt următoarele:

— înlăturarea vechilor relații de inechitate, de asuprire a unor popoare de către altele; lichidarea politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste;

— așezarea relațiilor internaționale pe deplina egalitate în drepturi între toate națiunile lumii, pe respectarea dreptului fiecărei națiuni la dezvoltarea economico-socială independentă;

— respectarea dreptului tuturor țărilor de a fi deplin stăpine pe bogățiile naționale și de a le folosi în interesul propriu;

— accelerarea dezvoltării forțelor de producție în țările rămase în urmă, în primul rînd prin industrializare, modernizarea agriculturii și promovarea celorlalte activități productive;

— statornicirea unui raport just între prețurile materiilor prime și prețurile produselor industriale;

— soluționarea crizei alimentare mondiale, crearea unui fond de produse agroalimentare;

— accesul larg al tuturor statelor la cuceririle științei și tehnicii contemporane;

— sprijin concret țărilor în curs de dezvoltare în formarea de cadre naționale;

— înlăturarea barierelor și discriminărilor în comerțul internațional și cooperarea economică internațională;

— asigurarea stabilității monetare și crearea unui sistem valutar-financiar echitabil.

Instituirea unei noi ordini internaționale constituie un proces dialectic de lungă durată, care nu se realizează de la sine, ci prin eforturile unite ale tuturor forțelor progresiste. În centrul acestui proces de transformări revoluționare se află lupta pentru eradicarea subdezvoltării, a decalajelor economice dintre state, națiuni și popoare. Reducerea și eliminarea decalajelor, egalizarea treptată a nivelurilor lor de dezvoltare constituie condiția de bază pentru ca toate popoarele să poată beneficia efectiv de cuceririle civilizației moderne, să-și poată utiliza rațional resursele naturale și capacitatea de creație în interesul progresului general al omenirii.

Principalele căi preconizate de România pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale

Pe baza obiectivelor și a principiilor * instaurării unei noi ordini economice internaționale, țara noastră a prezentat

[1] **Nicolae Ceaușescu**: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*", Editura Politică, București, 1984, p. 81.

* Principiile de bază ale restructurării relațiilor economice internaționale sînt cuprinse în *„Declarația cu privire la instaurarea unei noi ordini economice internaționale"*, adoptată la cea de-a VI-a sesiune extraordinară a Adunării Generale a O.N.U., în anul 1974.

la ultimele sesiuni ale Adunării Generale a O.N.U. și ale Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare un ansamblu de măsuri concrete care dau expresie concepției tovarășului **Nicolae Ceaușescu** referitoare la direcțiile principale de acțiune care se impun în etapa actuală.

a) *Rezolvarea problemei grave a datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare* prin: anularea datoriilor pentru țările cu un venit național pînă la 500—600 de dolari pe locuitor, reducerea importantă a acestora pentru țările cu un venit național pînă la 1 000—1 200 de dolari pe locuitor și o reducere generală, de 30 pînă la 50%, a datoriilor pentru toate țările în curs de dezvoltare.

b) *Reducerea hotărîtă a nivelului dobînzilor la creditele acordate țărilor în curs de dezvoltare* și acordarea de noi credite cu dobînzi raționale pentru a se sprijini efectiv înfăptuirea obiectivelor de progres economico-social al acestor țări. Fondul Monetar Internațional, alte organisme mondiale și băncile trebuie să acorde credite fără condiții politice, fără să se amestece în treburile interne ale țărilor creditate.

c) *Elaborarea unui program de lungă durată — pînă în anul 2000, cu o primă etapă pînă în 1990 —, care să prevadă măsuri de dezvoltare mai intensă a economiei statelor în curs de dezvoltare.* În acest cadru să se elaboreze un program special pentru dezvoltarea agriculturii, pe baza extinderii irigațiilor, ameliorării solului și mecanizării lucrărilor care să asigure satisfacerea cerințelor de consum ale maselor. De asemenea, să fie alcătuite programe pentru dezvoltarea industriei — în special a industriei alimentare și textile —, precum și a altor ramuri pentru care țările respective dispun de materiile prime necesare. Să se definitiveze și să intre în vigoare cît mai repede Programul integrat pentru materii prime și să se constituie un Fond comun de finanțare a acestui program.

d) *Crearea unui program pentru descoperirea și folosirea unor noi surse de energie*, care să faciliteze o cît mai largă cooperare pe plan internațional și folosirea cunoștințelor dobîndite în acest domeniu de un șir de țări mai dezvoltate.

e) *Dezvoltarea învățămîntului, a pregătirii cadrelor naționale pentru toate domeniile de activitate*, corespunzător cerințelor progresului multilateral al acestor țări. Țările dezvoltate să acorde burse și alte forme adecvate. Pe lîngă asistența bilaterală, acordată țărilor în curs de dezvoltare, să se constituie un Fond special pentru burse, administrat de U.N.E.S.C.O., la care să contribuie în primul rînd țările dezvoltate din punct de vedere economic.

f) *Crearea unor organisme de studii și cercetări pe zone geografice*, care să analizeze sarcinile și obiectivele economice și sociale specifice ale acestor țări și să prezinte soluții concrete pentru rezolvarea lor.

g) *Stabilirea unor raporturi juste între prețurile materiilor prime și ale produselor industrializate, între costurile combustibilului și energiei și ale celorlalte produse, pentru a se evita orice arbitrar în acest domeniu și a se preveni adoptarea de măsuri unilaterale care ar afecta în ultimă instanță țările în curs de dezvoltare.* Să se convină asupra unor măsuri care să permită dezvoltarea fără restricții vamale a exporturilor de produse industrializate și de alte produse ale țărilor în curs de dezvoltare pe piața mondială, la prețuri avantajoase.

h) *Crearea unui nou sistem monetar internațional, sănătos și echitabil, care să asigure întărirea monedelor naționale*, statornicirea unor cursuri de schimb reale, o mai mare stabilitate a cursurilor valutare. În acest context este necesară și perfecționarea sistemului de credite, astfel ca acestea să contribuie la stimularea dezvoltării economice a fiecărei țări și, în primul rînd, a țărilor mai puțin dezvoltate. Această cerință este cu atît mai justificată, cu cît rata medie anuală a inflației afectează toate țările, dar, în special, țările în curs de dezvoltare.

i) *Accesul larg la tehnologiile moderne.* În acest sens, o dată cu întărirea bazei proprii de cercetare în țările în curs de dezvoltare, să se adopte măsuri de sporire a asistenței tehnice acordate acestora de către țările dezvoltate, de transmitere a noilor descoperiri științifice și tehnice în condiții avantajoase, care să permită popoarelor rămase în urmă să înainteze mai rapid pe calea progresului lor economic și social.

j) *Reglementarea justă, prin stabilirea unui cod de conduită, a condițiilor în care companiile străine își desfășoară activitatea în țările slab dezvoltate.* În acest sens, să se asigure controlul național atît în ceea ce privește exploatarea diferitelor resurse naturale ale acestora, cît și participarea la beneficii. Țările în curs de dezvoltare să aibă o participare efectivă la proprietatea acestor societăți de cel puțin 50%.

k) *Întărirea unității și solidarității țărilor în curs de dezvoltare, intensificarea colaborării și cooperării între ele,* a întrajutorării lor reciproce, în vederea soluționării cu forțe comune a problemelor arzătoare ale progresului economico-social. Pornind de la necesitatea întăririi unității de acțiune a țărilor în curs de dezvoltare pentru promovarea intereselor lor economice vitale, România pune un accent deosebit pe dezvoltarea relațiilor de cooperare economică și tehnico-științifică între aceste țări, ceea ce le-ar permite rezolvarea cu succes a numeroase probleme de interes comun și le-ar consolida pozițiile de negociere cu țările dezvoltate.

Numitorul comun al tuturor acestor propuneri concrete — care decurg nemijlocit din concepția novatoare a tovarășului **Nicolae Ceaușescu** și au fost elaborate potrivit orientărilor sale — este îmbinarea efortului propriu al țărilor în curs de dezvoltare cu intensificarea și perfecționarea colaborării economice internaționale. Pornind de la teza că factorul hotărîtor îl constituie munca și eforturile fiecărui popor, partidul nostru consideră că a concepe dezvoltarea economico-socială independentă ca un rezultat al ajutorului din afară înseamnă a condamna țara la rămînere în urmă.

Problemele fiind deosebit de complexe, țara noastră apreciază că este necesar să se acționeze, în continuare, pentru o soluție deplină care să ducă la lichidarea subdezvoltării, la accelerarea progresului economico-social al țărilor sărace, la instaurarea unei noi ordini economice internaționale, bazată pe echitate, pe schimburi economice reciproc avantajoase, asigurîndu-se accesul — în condiții avantajoase — țărilor în curs de dezvoltare la tehnologiile moderne.

Problema negocierilor globale

Ideea unor negocieri globale a fost propusă oficial de țările în curs de dezvoltare la a 34-a sesiune ordinară a Adunării Generale a O.N.U. Pentru a înțelege importanța acestei propuneri — care s-a dezbătut la sesiunea specială a O.N.U. consacrată noii ordini economice internaționale (15 septembrie 1980) —, trebuie avute în vedere cel puțin două aspecte:

a) În deceniul trecut, s-a încercat soluționarea problemelor majore ale economiei mondiale în cadrul diferitelor organisme economice internaționale și în raport cu sfera de activitate a fiecărui organism în parte. Această abordare s-a dovedit ineficientă deoarece: soluțiile (chiar în cazul în care erau convenite) erau inevitabil parțiale, sectoriale, și nu puteau fi corelate organic între ele, așa cum impun interdependențele obiective existente între diferitele sfere de activități economice internaționale și gravitatea actualelor crize globale care se condiționează reciproc; în unele organisme interveneau tergiversări în adoptarea măsurilor necesare, iar în altele procedurile de adoptare a deciziilor nu au același caracter democratic ca la Națiunile Unite (de exemplu, cazul organismelor din domeniul financiar-mo-

netar); pentru unele domenii ale vieții economice internaționale există mai multe organisme economice (de exemplu, în domeniul comerțului: G.A.T.T. și U.N.C.T.A.D.), iar pentru altele nu există un organism cu preocupări atotcuprinzătoare și cu structură universală (de exemplu, domeniul energiei).

b) Uneori se caută rezolvarea problemelor economiei mondiale într-un cadru restrins, care să excludă majoritatea statelor lumii de la procesul de adoptare a deciziilor. Sînt cunoscute, astfel, unele decizii adoptate la consfătuiri cu participarea limitată a reprezentanților marilor state industrializate sau Conferința Nord-Sud, organizată anii trecuți la Paris, la care au luat parte un număr restrîns de țări dezvoltate și țări în curs de dezvoltare. Or, este evident că, din moment ce problemele globale afectează toate statele lumii, rezolvarea lor nu este posibilă decît tot cu participarea tuturor statelor.

Organizarea unor negocieri globale are în vedere: desfășurarea negocierilor sub egida Națiunilor Unite, sub forma unei conferințe cu participarea egală în drepturi a tuturor statelor membre; abordarea simultană și coerentă a marilor probleme care se pun în domeniile energiei, materiilor prime, comerțului, dezvoltării și monetar-financiar; folosirea experienței și competenței organizațiilor economice specializate în rezolvarea de detaliu a problemelor și potrivit calendarului convenit în organismul central (Conferința Națiunilor Unite); integrarea armonioasă a soluțiilor convenite în diferite domenii într-un acord global („acord-pachet"), la a cărui înfăptuire practică să se angajeze efectiv toate statele participante.

Acceptată dificil și după laborioase discuții de către țările dezvoltate la a 34-a sesiune ordinară a Națiunilor Unite, ideea negocierilor globale urma să se materializeze într-o decizie de lansare a lor la sesiunea specială. Or, încă din faza de pregătire a sesiunii speciale, țările dezvoltate au căutat să golească treptat de conținut rezoluția sesiunii a 34-a. Pe de o parte, prin încercarea de reducere a domeniilor sau problematicii negocierilor; pe de altă parte, prin propuneri procedurale de natură să descentralizeze din nou negocierile și să reducă rolul Conferinței Națiunilor Unite (organismului central) la acela de simplu „oficiu de înregistrare" a soluțiilor la care ar ajunge instituțiile specializate.

Pentru țările în curs de dezvoltare era vorba, în primul rînd, de apărarea ideilor fundamentale ale negocierilor globale, respectiv abordarea simultană, coerentă și integrată a problemelor, asigurarea rolului conducător și coordonator al organismului central întemeiat pe participarea democratică a tuturor statelor la dezbaterea și adoptarea deciziei finale, caracterul angajant al acordului final global.

Pentru unele state dezvoltate, preocuparea principală era legată de evitarea rezolvării în cadrul democratic al O.N.U. a unor probleme (în mod special, cele monetar-financiare) — examinate în mod tradițional în cadrul unor instituții în care aceste state dețin poziții privilegiate —, de sustragerea acordului final din competența organismului central al Națiunilor Unite și diminuarea caracterului angajant al acestui acord.

Cu toate contradicțiile de interese, flexibilitatea de care a dat dovadă „grupul 77" și spiritul realist care a animat o serie de țări dezvoltate au permis să se ajungă la un text asupra procedurii negocierilor globale — care să fie lansate în anul 1981 —, pe care imensa majoritate a delegațiilor s-au declarat gata să îl adopte. Neîntrunind unanimitatea (deoarece datorită a trei voturi contra a fost împiedicat consensul), dezbaterea acestei probleme, de mare importanță, s-a încheiat fără rezultatele așteptate.

Problema continuă însă să se afle pe ordinea de zi a Națiunilor Unite, iar actualitatea și însemnătatea negocierilor globale crește datorită agravării situației țărilor în curs de dezvoltare.

Așa cum a arătat tovarășul **Nicolae Ceaușescu** la Congresul al XIII-lea al P.C.R., *„Sînt necesare negocieri reale între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare cu privire la ansamblul dezvoltării economico-sociale, pentru stabilirea unui program general de sprijinire a eforturilor de lichidare a subdezvoltării. Trebuie realizată o nouă ordine economică mondială, bazată pe egalitate, pe echitate și avantaj reciproc"*.[1]

Strategia internațională a dezvoltării pentru al treilea deceniu (1981—1990) al Națiunilor Unite

Principalul obiectiv al celui de-al treilea deceniu al dezvoltării constă în dinamizarea creșterii economice a țărilor în curs de dezvoltare în anii '80. Se precizează că este necesar ca ritmul mediu de creștere anuală a produsului intern brut, pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare, să fie de 7%— ritm de care țările respective trebuie să se apropie încă din prima jumătate a acestui deceniu.

Unii specialiști consideră că ritmul de 7% ar fi insuficient pentru reducerea sensibilă a decalajelor existente. Totuși, este o sarcină realistă dacă se au în vedere dificultățile speciale pe care le vor înfrunta țările cel mai puternic rămase în urmă, climatul economic mondial în care acest obiectiv va trebui atins, ca și faptul că este vorba de un ritm mediu pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare. Dealtfel, chiar pentru atingerea acestui ritm este necesar un efort considerabil, desfășurat cu perseverență și concomitent la scară națională, ca și la scară internațională.

Unul dintre meritele noii strategii constă tocmai în preocuparea de a cuantifica acest efort. De exemplu, țările în curs de dezvoltare vor trebui să-și mobilizeze în așa fel resursele naționale încît rata brută a investițiilor să atingă, pînă în 1990, circa 28% din produsul intern brut. Potrivit calculelor făcute, strategia preconizează că acumularea internă brută (raportată la același indicator— produsul intern brut) va trebui ridicată pînă în 1990, pe ansamblul țărilor în curs de dezvoltare, la circa 24%, ceea ce nu este ușor dacă se are în vedere că astăzi acest raport este în numeroase țări sub 15%. Strategia marchează, prin urmare, un pas înainte în realizarea acelei condiții a lichidării subdezvoltării, frecvent subliniată de țara noastră: obligația țărilor în curs de dezvoltare de a-și mobiliza în primul rînd resursele naționale și de a aloca o cotă mai importantă din venitul național pentru investiții productive.

S-a stabilit ca toate țările dezvoltate să-și sporească rapid și sensibil ajutorul pentru dezvoltare, astfel incît obiectivul de 1% din produsul lor național alocat în acest scop să fie atins și, pe cît posibil, depășit. Acest obiectiv trebuia atins, de regulă, pînă în 1985 și în orice caz înainte de sfîrșitul celei de-a doua jumătăți a deceniului. Nu este vorba de un efort împovărător dacă avem în vedere că unele țări dezvoltate, dar nu dintre cele mari, au realizat un asemenea nivel al ajutorului pentru dezvoltare încă înainte de începerea actualului deceniu. Dacă toate țările dezvoltate, în primul rînd cele care dispun de un important potențial economic, vor urma cît mai curînd asemenea exemple, contribuția internațională la lichidarea subdezvoltării ar spori în mod apreciabil.

O problemă de maximă importanță pentru participarea echitabilă a țărilor în curs de dezvoltare la diviziunea internațională a muncii este legată de promovarea industriei lor prelucrătoare. Reluînd obiective formulate anterior la Lima privind creșterea ponderii țărilor în curs de dezvoltare la circa 25% din producția mondială de manufacturate a anului 2000, strategia pentru al treilea deceniu prevede un ritm mediu anual de 9% pentru industria prelucrătoare a acestor țări. Se precizează, totodată, că această creștere nu este de-

[1] Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura Politică, București, 1984, p. 80.

terminată numai de nevoile pieților interne respective și d nerealizarea unui număr de locuri de muncă pentru populația care nu are de lucru în țările în curs de dezvoltare, ci și de imperativul promovării exporturilor lor prin valorificarea superioară a resurselor de care dispun, ceea ce implică lărgirea posibilităților de acces pe pieţele țărilor dezvoltate, inclusiv prin restructurările pe care acestea din urmă trebuie să le facă în propriile lor economii naționale.

Concomitent cu obiectivele cantitative, au fost convenite, în principiu și în linii generale, și alte probleme controversate privind orientarea politicilor monetare și energetice, orientări intim legate în înfăptuirea lor practică de desfășurarea viitoarelor negocieri globale. Merită menționată precizarea, inclusă în strategie, referitoare la necesitatea unor reforme ale sistemului monetar internațional în scopul adaptării corespunzătoare a acestui sistem la nevoile și interesele țărilor în curs de dezvoltare.

4. Raportul dintre dezarmare și noua ordine economică internațională.

Lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale impun cu necesitate o politică de destindere, de pace și colaborare între toate statele lumii pe baza principiului egalității lor suverane. Or, în ultimii ani s-a înregistrat o agravare fără precedent în viața internațională, a continuat politica de menținere și împărțire a lumii în sfere de influență și s-a intensificat cursa înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare.

Spirala cursei înarmărilor face să crească pericolul unui nou război mondial. Se aglomerează stocuri uriașe de armament clasic, de rachete cu rază medie de acțiune și de rachete strategice. Stocurile de arme nucleare acumulate pînă în prezent sînt în stare să distrugă de cîteva ori întreaga omenire. În același timp, se accentuează tendința de folosire abuzivă a cosmosului, de militarizare a spațiului cosmic, ceea ce mărește pericolul unei catastrofe nucleare.

În aceste împrejurări, documentele Partidului Comunist Român subliniază că problema fundamentală a epocii contemporane este oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, și trecerea la dezarmare.

Oprirea cursei înarmărilor și orientarea cursului vieții internaționale spre dezarmare, destindere, colaborare internațională și asigurare a păcii constituie cea mai înaltă îndatorire a popoarelor. Cu convingerea că stă în puterea popoarelor ca printr-o acțiune unită să asigure dreptul suprem al națiunilor, al tuturor oamenilor, dreptul la viață, la existență, la libertate și independență, România socialistă și-a făcut un titlu de onoare din consecvența cu care acționează pe arena internațională pentru întărirea luptei de apărare a păcii pe care o desfășoară forțele progresiste, antiimperialiste, popoarele de pretutindeni.

Cursa înarmărilor — frînă în dezvoltarea economiei mondiale

În afară de pericolele grave pe care le creează pentru însăși existența omenirii, cursa înarmărilor absoarbe uriașe resurse financiare, materiale și umane care ar putea fi folosite pentru accelerarea dezvoltării economice. În 1984 s-au cheltuit pentru pregătiri de război circa 1 000 de miliarde de dolari, ceea ce constituie o grea povară pe umerii tuturor popoarelor, cu atît mai mult cu cît volumul acestor cheltuieli crește an de an. Volumul actual al cheltuielilor militare reprezintă un sfert din totalul investițiilor mondiale și de aproape 20 de ori mai mult decît sumele alocate pentru lichidarea subdezvoltării.

Cu numai a zecea parte din actualele cheltuieli militare s-ar putea electrifica toate orașele și satele lumii, iar cu mai puțin de un sfert din aceste cheltuieli s-ar putea construi cîte un spital modern în fiecare localitate de peste 10 000 de locuitori.

Într-o epocă de criză energetică și de materii prime, cursa înarmărilor duce la uriașe consumuri nerationale de oțel, metale neferoase, metale nobile și rare, ca și de combustibili lichizi, solizi și gazoși.

În sfîrșit, într-o epocă în care progresul economic este condiționat tot mai puternic de desfășurarea revoluției tehnico-științifice, un sfert dintre toți cercetătorii din lume sînt antrenați în activități de producere a noi mijloace de distrugere. Se apreciază că, dacă sumele alocate în ultimele decenii pentru cercetări militare ar fi fost orientate exclusiv spre cercetări cu scopuri pașnice, omenirea s-ar fi aflat astăzi la un stadiu tehnic pe care, în condițiile cursei înarmărilor, nu-l va atinge nici în anul 2000.

În cuvîntarea la adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea P.C.R., tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, secretar general al partidului, a subliniat că dezvoltarea economică și socială a întregii lumi este în mod profund afectată de cursa înarmărilor, inclusiv a celor nucleare; armele nucleare constituie un grav pericol pentru securitatea și independența popoarelor, pentru însăși existența vieții pe planeta noastră. De aceea, *se impune să se treacă la reducerea corespunzătoare a cheltuielilor militare și la alocarea mijloacelor devenite astfel disponibile în scopul dezvoltării economico-sociale, iar o parte pentru sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare.*

Dezarmarea și mărirea resurselor alocate pentru dezvoltare

Relația de intercondiționare dintre dezarmare și dezvoltare este recunoscută astăzi pe plan internațional și consacrată prin numeroase documente adoptate de Organizația Națiunilor Unite.

Un rol de frunte în promovarea conceptului „dezarmare-dezvoltare" îl are România socialistă care, din inițiativa tovarășului **Nicolae Ceaușescu**, militează activ pentru a se opri creșterea cheltuielilor militare și a se trece la reducerea lor.

Propunerea, formulată la Congresul al XIII-lea, de a se trece imediat la reducerea cheltuielilor militare mondiale cu cel puțin 10% ar duce — la actualul nivel — la economisirea a cel puțin 100 de miliarde de dolari anual. Acesta ar constitui un început pentru stabilirea unui program concret și real de reducere anuală a cheltuielilor militare care se fac pe glob. În concepția României, sumele astfel economisite ar urma să fie folosite în parte pentru accelerarea creșterii economice a țărilor respective și în parte pentru constituirea unui fond care — sub egida Națiunilor Unite — să fie destinat lichidării subdezvoltării, sprijinirii țărilor în curs de dezvoltare în realizarea de proiecte industriale, agricole, în domeniul comunicațiilor și în celelalte ramuri ale economiilor lor naționale. Sprijinul ar urma să fie acordat în primul rînd țărilor celor mai puternic rămase în urmă, care alocă ele însele o cotă însemnată pentru dezvoltare și nu-și irosesc resursele pentru înarmare. Desigur, aceasta presupune renunțarea sub orice formă la folosirea forței și la amenințarea cu forța în viața internațională, asumarea unor garanții ferme, inclusiv de către Organizația Națiunilor Unite, că țările care, consacrîndu-se propriei propășiri economico-sociale, nu-și sporesc cheltuielile militare, nu vor fi victima nici unei agresiuni, a nici unei ingerințe din afară, că se vor respecta cu strictețe suveranitatea și independența lor națională.

Propunerile României răspund astfel unor cerințe vitale ale lumii contemporane, sînt de natură să contribuie în același timp la consolidarea păcii și la accelerarea procesului de făurire a unei noi ordini internaționale.

5. Noua ordine economică — expresie a realizării în viață a principiilor coexistenței pașnice

Noua ordine economică trebuie privită în contextul existenței în lume a țărilor cu orînduiri sociale diferite — realitate istorică ce va dăinui încă o lungă perioadă de timp. *„În această lumină* — subliniază tovarășul **Nicolae Ceaușescu** — *instaurarea unor raporturi noi, echitabile constituie expresia însăși a realizării în viață a principiilor coexistenței pașnice"* [1].

Implicații politice ale instaurării unei noi ordini economice internaționale

Înfăptuirea de pași concreți în direcția unei noi ordini economice ar avea importante efecte social-economice, cît și efecte politice.

În primul rînd, ea va contribui la *afirmarea cu tot mai multă putere a principiilor politice care trebuie să călăuzească toate statele și care se impun pe arena internațională:* egalitatea în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, renunțarea la forță sau amenințarea cu forța, avantajul reciproc.

În al doilea rînd, va contribui la *destinderea politică*. Destinderea economică va acționa deci în chip determinant asupra destinderii politice, extinzînd-o și consolidînd-o.

În al treilea rînd, va contribui la *democratizarea vieții politice internaționale*. Se va demonstra ce forță uriașă reprezintă popoarele în zilele noastre, frontul larg al mișcării progresiste mondiale în lupta pentru bunăstare și echitate.

În al patrulea rînd, va contribui la *afirmarea politică independentă a tinerelor state*, la alegerea orînduirii sociale și de stat de către aceste țări nu sub imperiul politicii imperialiste, de imixtiune și presiuni exercitate de dominația monopolurilor internaționale, ci în deplină libertate, în deplină cunoștință de cauză. Aliații socialismului vor crește, astfel, considerabil, va spori prestigiul socialismului în lume.

„Problemele grave ale subdezvoltării nu se pot soluționa prin promisiuni vagi, la adăpostul cărora se continuă vechea politică de asuprire și dominație neocolonialistă — arată tovarășul **Nicolae Ceaușescu** —, *ci prin înlăturarea cu desăvîrșire a vechii politici, printr-o politică cu adevărat nouă, de egalitate între națiunile lumii"*.[1] Este necesar să se acționeze în direcția realizării unei noi ordini internaționale și pentru soluționarea globală a datoriilor țărilor în curs de dezvoltare. În acest sens, România apreciază că ar avea o mare însemnătate organizarea unei conferințe internaționale în cadrul ONU, în vederea soluționării globale a problemelor subdezvoltării, a elaborării principiilor noii ordini economice mondiale, pentru a asigura depășirea crizei economice actuale, reluarea pe o bază largă a activității economice, care să asigure dezvoltarea economico-socială a fiecărei națiuni și o colaborare internațională în spiritul egalității avantajului reciproc.

Prin urmare, instaurarea unei noi ordini economice internaționale nu înseamnă schimbarea orînduirii social-economice, ci reprezintă una din căile esențiale pentru realizarea principiilor

[1] Nicolae Ceaușescu: *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura Politică, București, 1977, p. 108.

[1] Nicolae Ceaușescu: *Cuvîntare la Adunarea solemnă organizată cu prilejul aniversării a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român, 8 mai 1986*, Editura Politică, București, 1986, p. 42.

coexistenței pașnice în lumea contemporană. De aceea, militînd ferm pentru o nouă ordine internațională, România așază la baza relațiilor sale internaționale principiile egalității în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc.

Noua ordine economică — continuarea firească a luptei pentru abolirea politicii imperialiste pe plan mondial

Instaurarea noii ordini economice internaționale va duce la schimbări adînci în diviziunea internațională a muncii, în structura economiei mondiale, la limitarea constrîngerii și dominației în relațiile internaționale. Partidul Comunist Român consideră că noua ordine economică nu înseamnă o simplă schimbare formală, de suprafață. Schimbarea doar a ambalajului—chiar dacă ar fi de aur — nu va soluționa problema; dimpotrivă, aceasta ar agrava și mai mult stările actuale de lucruri și inegalitatea, decalajele, instabilitatea, cu toate consecințele pe care acestea le au asupra vieții internaționale.

Viața demonstrează, însă, că o schimbare atît de profundă, cum este cea pe care o presupune noua ordine economică internațională, nu se poate realiza doar prin declarații și discuții, la masa tratativelor. În concepția partidului nostru, instaurarea noii ordini economice internaționale reprezintă o continuare firească a luptei pentru lichidarea tuturor vestigiilor colonialismului și neocolonialismului. O perspectivă cu totul nouă pentru situarea acestui fenomen social-politic în cadrul procesului revoluționar mondial se deschide din teza formulată de tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, după care **lupta pentru lichidarea raporturilor de inegalitate și asuprire, pentru o nouă ordine economică internațională constituie o expresie a înfruntării dintre asupritori și asupriți, dintre bogați și săraci, pe arena mondială, în fond o oglindire a luptei de clasă pe plan internațional.** Se poate aprecia, deci, că aceasta reprezintă o fază nouă a lupte forțelor antiimperialiste, care nu se mai limitează la riposte, la măsuri de contracarare sau zădărnicire a unor acțiuni și procese generate de țările dezvoltate, ci vin cu un program pozitiv, constructiv, de restructurare economică a lumii și militează — pe plan național și internațional — pentru realizarea lui. Edificarea unei noi ordini economice internaționale reprezintă, astfel, una din cele mai eficiente alternative la evoluția mondială contemporană. În acest fel, platforma noii ordini reprezintă, în mod obiectiv, numitorul comun al intereselor antiimperialiste atît ale țărilor în curs de dezvoltare, cît și ale țărilor socialiste și ale forțelor celor mai avansate din țările capitaliste. De aceea, unul din principalele mesaje ale președintelui României este necesitatea integrării active a țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești, a tuturor forțelor democratice și progresiste în eforturile de realizare a aspirațiilor spre o ordine economică internațională, într-o mișcare irezistibilă a contemporaneității. Aceasta se impune cu atît mai mult, cu cît eliberarea de ipoteca politicii imperialiste de dominație și asuprire, de forță și dictat ar crea un cadru mai favorabil pentru afirmarea luptei popoarelor pentru socialism.

Noua ordine economică internațională presupune o revoluție în relațiile dintre state. În acest sens, edificarea noului sistem de relații internaționale reprezintă un proces de ruptură cu vechiul sistem.

Prin identificarea științifică a direcțiilor fundamentale ce se cuvin a fi imprimate progresului contemporan și realismul profund al soluțiilor propuse, concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului **Nicolae Ceaușescu** cu privire la edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale dă expresie capacității creatoare a marxism-leninismului viu, ancorat în realități, exercită o puternică influență în mișcarea contemporană de idei și contribuie la sporirea prestigiului României socialiste în lume.

MODALITĂȚI DE MĂSURARE ȘI ANALIZĂ A FENOMENELOR ECONOMICE

Conducerea științifică a activității economico-sociale, aplicarea fermă a noului mecanism economic-financiar implică o cunoaștere profundă a proceselor economice. Așa cum a subliniat în repetate rînduri tovarășul **Nicolae Ceaușescu**, nu este suficient să vorbim despre noul mecanism economic-financiar, despre autoconducere și autogestiune, dacă nu analizăm concret pe fiecare fabrică, pe fiecare secție, pe ansamblul întreprinderii activitatea economică, modul de folosire și gospodărire a fondurilor de producție. Un rol important în această privință îl are cunoașterea modalității de cuantificare și de analiză a fenomenelor economice, premisă a adoptării unor decizii riguros fundamentate privind folosirea eficientă a potențialului productiv.

Pentru a veni în sprijinul celor care studiază economia politică, în anexa de față, sînt înfățișate conținutul și metodologia de calcul a unor indicatori economici de bază, folosiți la nivel microeconomic și la nivelul economiei naționale, precum și unele metode de analiză și planificare a activității economice. Se consideră necesar acest lucru deoarece manualul se adresează studenților neeconomiști, care nu fac o serie de discipline în care se detaliază problemele teoretice prezentate în cursul de economie politică.

1. INDICATORI DE BAZĂ AI ACTIVITĂȚII ECONOMICE

În activitatea de planificare și de apreciere a rezultatelor economice obținute de o întreprindere, importanță deosebită are utilizarea indicatorilor: producția netă (PN), producția fizică, producția marfă (Pm) și producția marfă vîndută și încasată ($Pmvî$).

Determinarea indicatorului PN, pornește de la elementele valorii producției globale (PG), exprimate în prețuri de producție (Pp) și tarife curente pentru servicii:

$$PG = \sum_{1}^{n} q_i P_{pi} \quad \text{[lei]} \tag{1}$$

unde:

$\sum_{1} q_i$ = cantitatea de produse însumate pe sortimente.

Prețul de producție nu exprimă integral cheltuielile de muncă socialmente necesare. La unele produse și grupe de produse se face calculul în prețuri de livrare (Pl):

$$PG = \sum_{1}^{n} q_i Pl_i \quad \text{[lei]} \tag{2}$$

Dar PG nu pune în evidență aportul *real* (propriu) al întreprinderilor la crearea venitului național etc., pentru că (vezi relațiile B.L.R.) în valoarea lui PG sînt *cuprinse și înregistrările repetate*, datorate fluxurilor determinate de cheltuielile materiale $\left(\sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} x_{ij} \right)$ precum și *sporurile artificiale ale valorii* consumurilor de materiale datorate unor majorări de prețuri etc.

Calculul lui PG în industrie, după metoda de întreprindere, se face cu formula:

$$PG = Pf + Slv + Pl + Li + Pc + (S_1 - S_0) \pm (N_1 - N_0) \quad \text{[lei]} \tag{3}$$

unde:

Pf este valoarea produselor finite;

Slv — valoarea semifabricatelor din producție proprie livrate;

Pl — valoarea obiectelor de plan tehnic terminate și valorificate;

L_i — valoarea lucrărilor (serviciilor) cu caracter industrial, executate pentru terți, inclusiv pentru sectorul de investiții și alte sectoare neindustriale ale unității producătoare;

P_c — valoarea prelucrării materiilor prime și materialelor clienților interni și externi;

$S_1 - S_0$ — creșterea (+) sau descreșterea (—) valorii stocurilor de semifabricate, piese de schimb, combustibil și ambalaje din producție proprie, a căror valoare este inclusă în prețul produselor pentru care acestea se utilizează, precum și a stocurilor de matrițe, modele, forme, S.D.V.-uri;

$N_1 - N_0$ — idem, pentru stocurile de producție neterminate.

Din relația (3) rezultă că valoarea producției create și consumate într-o întreprindere — *consumul productiv* intern — nu intră în valoarea lui *PG* pentru calculul valorii producției nete (*PN*).

Metodologia de calcul a indicatorului Valoarea producției nete (PN) în industrie [1]

După metoda de producție:

$$PN = PG - Cm \quad \text{[lei]} \qquad (4)$$

Cm — cheltuielile materiale:

Detaliat:

$$Cm = Mp + C + Am + M + (N_1 - N_0) + (Ca_1 - Ca_0) \quad \text{[lei]} \qquad (5)$$

unde:

Mp reprezintă materii prime, materiale de bază și auxiliare (din afara întreprinderii), din care se scad deșeurile recuperabile;

C — combustibil, energie și apă (din afara întreprinderii);

Am — amortismentul fondurilor fixe productive;

M — alte cheltuieli materiale;

$N_1 - N_0$ — diferența dintre soldurile de la începutul și sfîrșitul perioadei a cheltuielilor materiale aferente: producției neterminate, semifabricatelor, instrumentelor din producția proprie pentru nevoi proprii;

$Ca_1 - Ca_0$ — cheltuieli anticipate.

După metoda de repartiție, valoarea producției nete atît la nivelul întreprinderilor, cît și la nivelul ramurilor, la nivelul întregii industrii se calculează prin însumarea următoarelor forme de venituri:

$$PN = PPN + Rd + Bm + Ch + IR + Cs + Bn + Al \quad \text{[lei]} \qquad (6)$$

unde:

PPN reprezintă prelevarea unei părți din valoarea producției nete;

Rd — retribuțiile directe ale personalului muncitor;

Bm — venitul personalului muncitor din participare la beneficii;

Ch — cheltuieli de cercetare și pentru introducerea tehnicii noi;

IR — impozitul pe fondul de retribuire;

Cs — contribuția pentru asigurări sociale;

Bn — beneficiul net;

Al — alte elemente de cheltuieli cu munca vie care revin personalului muncitor și statului (diurne de deplasare, indemnizație de transfer, amenzi, penalizări etc.).

---

[1] Metodologia de calcul este cea prezentată în „Normele metodologice privind calculul valorii producției nete în industrie, agricultura de stat, construcții și transporturi", elaborate de C.S.P., Ministerul de Finanțe și Direcția Centrală de Statistică în 1979 (emise în conformitate cu prevederile art. 21, al. 2. din *Decretul Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România nr. 199/1978*).

în valoarea producției nete, calculată la nivelul întreprinderii, nu se include *I.C.M.*
Pentru analizarea activității întreprinderii industriale se mai folosesc, pe lîngă indicatorii *PG* și *PN*, și alți indicatori: indicatorul „producția marfă" (*Pm*) etc.

Indicatorul „producția marfă" (*Pm*) se deosebește de indicatorul (*PG*) el exprimă partea din producția întreprinderii industriale care intră în circulația mărfurilor, pe piață

$$Pm = Pf + Siv + Pi + Li \qquad \text{[lei]} \tag{2}$$

2. INDICATORI DE EFICIENȚĂ ECONOMICĂ

2.1. Productivitatea muncii

Indicatorii productivității muncii vii

Se stabilesc ținînd seama de formele de exprimare a celor doi termeni care intervin în relația generală a productivității muncii.

După formele de exprimare a rezultatelor (Q), se folosesc următorii indicatori:

1. Exprimarea lui Q în unități naturale:

$$W = \frac{\sum_{1}^{n} q_i}{T} \; (i = 1,2..., n) \qquad \text{[produse/lucrător]} \tag{1}$$

unde:

$\sum_{1}^{n} q_i$ reprezintă producția în unități naturale (t, buc., kWh etc.);

T — numărul mediu scriptic al personalului muncitor;

W — producția fizică realizată în medie de un om al muncii.

2. Exprimarea lui Q în unități naturale convenționale:

$$W = \frac{\sum_{1}^{n} q_i \lambda_i}{T} \qquad (i = 1,2, .., n) \quad \text{[număr de produse convenționale/lucrător]}$$

unde:

λ_i — coeficientul de transformare.

De exemplu: Într-o întreprindere de producere a tractoarelor 1 000 de lucrători au produs:

400 tractoare a 45 CP

100 tractoare a 60 CP

Dacă întreaga producție de tractoare se exprimă în tractoare de 15 CP, se va scrie că:

$$W = \frac{400 \times 3 + 100 \times 4}{1\,000} = \frac{1\,600}{1\,000} = 1{,}6 \text{ tractoare a 15 CP/lucrător.}$$

3. Exprimarea lui Q în unități valorice (lei):

$$W = \frac{\sum_{1}^{n} q_i (v + p)i}{T} \qquad \text{[lei/lucrător]} \tag{3}$$

unde:

$\sum_{1}^{n} qi$ reprezintă cantitatea de produse;

v — retribuția lucrătorilor;

p — plusprodusul;

$\sum_{1}^{n} qi(v+p)\,i$ — valoarea producției nete.

Dar, Q în expresie bănească poate fi și PG (producție globală) sau Pm (producție marfă).

4. Exprimarea lui Q în unități de muncă:

$$W = \frac{\sum_{1}^{n} q_i te}{\sum_{1}^{n} q_i tn} \quad \text{[ore efective/ore planificate]} \tag{4}$$

unde:

te reprezintă timpul de muncă efectiv (consumat);
tn — timpul de muncă normat (planificat).

Indicatori stabiliți prin explicitarea numitorului relației generale: $W = \frac{Q}{T}$.

Cheltuielile de timp de muncă (T) se stabilesc în număr de ore/om, zile/om, lună/om, trimestru/om, an/om. Se întîmpină greutăți la determinarea lui (T) a cheltuielilor reale efective de muncă vie și de aceea se ia numărul mediu scriptic de personal muncitor sau de muncitori, care se înmulțește cu nr. de ore, zile etc. lucrate.

De exemplu:

$$W = \frac{\sum_{1}^{n} q_i(v+p)\,i}{T} =$$

$$= \frac{\text{valoarea producției nete}}{\text{număr de ore/om}} = \text{productivitatea medie a muncii orare.}$$

Considerațiuni asupra folosirii relațiilor (1)—(2) și (4).

Relația (1) se folosește în cazul în care producția este omogenă. Relația (2) are o sferă mai largă de aplicare decît (1), dar trebuie multă atenție la alegerea coeficienților λ_i care trebuie stabiliți riguros pe baza consumului real de muncă.

De aceea, pe baza *Hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din martie* 1978, indicatorii și normativele de eficiență în sistemul mecanismului economico financiar prevăd ca, pe lîngă indicatorii valorici, să se folosească și indicatori în expresie naturală;

de exemplu:

$W = \frac{\text{consumul de timp de muncă}}{\text{cantitatea de produse}} =$ timpul de muncă consumat pentru realizarea unei unități de produs

Productivitatea întregii munci sociale ($\overline{W}$)

Productivitatea muncii sociale arată eficiența întregii munci cheltuite (trecută) Tm și (vie) Tv; exprimă sintetic eficiența muncii depuse în toate verigile procesului de producție, începînd cu obținerea materiei prime, continuînd cu fazele de prelucrare intermediară și terminînd cu confecționarea produsului finit.

Indicatorii productivității muncii sociale:

$$\overline{W} = \frac{Ps}{Tm + Tv} \tag{5}$$

$$\overline{W} = \frac{V}{N} \quad \text{[lei/lucrător productiv]} \tag{6}$$

unde:

Ps reprezintă produsul social;
V — venitul național.

De fapt, indicatorii (5) și (6) sînt echivalenți [1].

Metode de determinare a creșterii producției industriale pe seama productivității muncii:

Metoda abstractizărilor succesive (substituiri în lanț)

1 — Se începe cu substituirea factorilor cantitativi;

2 — Se continuă cu substituirea factorilor structurali;

3 — Se substituie factorii calitativi;

4 — Un factor substituit rămîne neschimbat (constant).

Din punct de vedere matematic, această metodă are la bază o integrală prin părți.

În cazul analizat aici, al contribuției creșterii productivității muncii la creșterea producției, vom scrie:

$$W_1 = \frac{Q_1}{T_1} \text{ și } W_0 = \frac{Q_0}{T_0} \text{ de unde:} \tag{7}$$

$$Q_1 = W_1 T_1 \text{ și } Q_0 = W_0 T_0 \tag{8}$$

$$\Delta Q = Q_1 - Q_0 \tag{9}$$

$$\Delta Q = W_1 T_1 - W_0 T_0 \tag{10}$$

$$\Delta Q/T = W_0 T_1 - W_0 T_0 = W_0 (T_1 - T_0) \text{ și} \tag{11}$$

$$\Delta Q/W = W_1 T_1 - W_0 T_1 = T_1 (W_1 - W_0). \tag{12}$$

Verificare:

$$\Delta Q/T + \Delta Q/W = \Delta Q \tag{13}$$

$$\Delta Q = Q_1 - Q_0 = W_1 T_1 - W_0 T_0 \tag{14}$$

$$W_0 T_1 - W_0 T_0 + W_1 T_1 - W_0 T_1 = W_1 T_1 - W_0 T_0. \tag{15}$$

Deci, relația (14) este echivalentă cu relația (15). Această metodă are multe dezavantaje, de aceea se folosesc și alte metode.

Producția industrială crește în principal pe seama a doi factori:

— creșterea productivității muncii pe un lucrător;

— creșterea numărului de lucrători productivi.

Exemplu

	Anul de bază	Anul curent	Sporul obținut față de anul de bază	
	0	1	în cifre absolute	în %
Producția netă (PN)	$150 \cdot 10^6$	$220 \cdot 10^6$	$70 \cdot 10^6$	46,62
Nr. mediu scriptic de lucrători (N)	10^4	$11 \cdot 10^3$	10^3	10,00
Productivitatea muncii (W)	$15 \cdot 10^3$	$20 \cdot 10^3$	$5 \cdot 10^3$	33,00

Pentru a determina sporul producției, provenit pe seama creșterii numărului de lucrători, considerăm că productivitatea muncii rămîne constantă în intervalul respectiv:

$$\frac{(N_1 - N_0) W_0}{PN_1 - PN_0} \cdot 100 = \frac{10^3 \cdot 15 \cdot 10^3}{70 \cdot 10^6} \cdot 100 = 21{,}4\%.$$

Determinarea ponderii sporului de producție pe seama creșterii productivității muncii se stabilește considerînd $N_1 = N_0 = \text{const.}$

$$\frac{N_1 (W_1 - W_0)}{PN_1 - PN_0} = \frac{11 \cdot 10^3 \cdot 5 \cdot 10^3}{70 \cdot 10^6} \times 100 = 78{,}6\%.$$

[1] E. Dobrescu: *Productivitatea muncii sociale*, Editura Politică, București, 1964, p. 60—61.

Se pot folosi și alte formule — de exemplu:

$$I_{WN} = \frac{PN_1}{PN_0} \cdot \frac{N_0}{N_1} = \frac{Iq}{IN} \tag{16}$$

unde:

Iq reprezintă indicele de creștere a valorii producției nete;

IN — indicele de creștere a nr. mediu scriptic de personal.

În exemplul nostru avem:

$$\frac{Iq - IN}{Iq - 100} \cdot 100 = \frac{146{,}6 - 110}{146{,}6 - 100} \cdot 100 = 78{,}6\%. \tag{17}$$

Formula (17) se aplică atunci cînd se dispune numai de valori pentru indicii Iq și IN nu și de valorile absolute pentru PN și N.

Exercițiul nr. 1

În tabelul nr. 1 sînt cuprinse datele privind activitatea unei întreprinderi într-un interval de timp (5 ani).

TABELUL Nr. 1

Nr. crt.	Indicatori	Anul de bază (0)	Anul curent (1)
1	Producția fizică (Q)	10^6 buc.	$1{,}2 \cdot 10^6$ buc
2	Prețul de producție (P_p)	10^2 lei/buc.	$1{,}5 \cdot 10^2$ lei/buc.
3	Numărul lucrătorilor productivi (N)	10^3 persoane	$1{,}1 \cdot 10^3$ persoane
4	Cheltuieli materiale (Cm)	$60 \cdot 10^6$ lei	$80 \cdot 10^6$ lei

Să se calculeze:

a) Indicele productivității muncii (I_w) folosindu-se exprimarea în:

— unități naturale

(Răspuns: $I_w = 109\%$)

— unități valorice (în prețuri curente):

— cu PG

(Răspuns: $I_w = 163{,}6\%$)

— cu PN

(Răspuns: $I_w = 227{,}2\%$)

— unități valorice (în prețuri comparabile) ale anului de bază (după PG, rezultă $I_w = 109{,}\%$).

Să se evidențieze avantajele și dezavantajele modalităților de exprimare (de calcul). De ce calculul în unități valorice trebuie însoțit de un calcul în unități fizice?

b) Ritmul mediu anual de creștere a productivității muncii ($\bar{r}$) pentru $t = 5$ ani, folosindu-se PN.

(Răspuns: $\bar{r} = 17{,}8\%$)

2.2. Costurile de producție și cheltuielile materiale

2.2.1. Costurile de producție

Costul de producție se poate referi la o serie de produse sau la un produs (piesă).

Costul de producție al unei serii (C_s) de produse (piese) identice se calculează cu relația:

$$Cs = I + D_n \quad [\text{lei}] \tag{1}$$

unde:

I reprezintă cheltuieli indirecte (convențional-constante);

D_n — cheltuieli directe (variabile) pe produs (piesă);

n — numărul de produse (piese) din seria respectivă.

Legătura dintre costul de producție al seriei (Cs) și numărul de produse (piese fabricate) se poate reprezenta grafic ca în figura 13.

Cu cît este mai mare seria de produse cu atît cheltuielile făcute sînt mai mari. Dar cheltuielile indirecte (I) rămîn relativ constante; este rentabil să se producă un număr mai mare de produse (piese).

Notăm cu Cp costul unui produs (piesă)

$$Cp = D + \frac{I}{n} \text{ [lei/produs]}, \tag{2}$$

adică costul pe un produs (piesă) este cu atît mai mic, cu cît numărul de produse (piese) care constituie seria este mai mare.

Stabilirea tehnologiei optime după criteriul costului de producție pe produs (piesă) se face prin compararea costului de producție determinat de tehnologiile posibile: de exemplu, să considerăm că avem două tehnologii posibile (cînd sînt mai multe, se procedează prin comparație și prin eliminare) pe care le prezentăm în figura 14.

Pentru *prima tehnologie*, cheltuielile indirecte sînt mai mici decît în cazul celei de a doua tehnologii $I_s^1 < I_s^2$, dar cheltuielile directe sînt mai mari.

n_{cr} reprezintă punctul critic; costurile de producție pentru cele două serii sînt egale: ($C_{s1} = C_{s2}$). Rezultă că pentru: $n < n_{cr}$ este mai rentabilă prima tehnologie, iar pentru $n > n_{cr}$ este mai rentabilă a doua tehnologie; calculul ne conduce la stabilirea tehnologiei optime. Valoarea lui n_{cr} se stabilește din condiția $C_{s1} = C_{s2}$, adică:

$$I_s^1 + D_n^1 n_{cr} = I_s^2 + D_n^2 n_{cr} \tag{4}$$

$$n_{cr} = \frac{I_s^1 - I_s^2}{D_n^2 - D_n^1} \tag{5}$$

Generalizînd:

$$n_{cr} = \frac{I_s^i - I_s^{i+1}}{D_n^{i+1} - D_n^i} \quad (i = 1,2 \ldots, n) \tag{6}$$

pentru toate tehnologiile posibile.

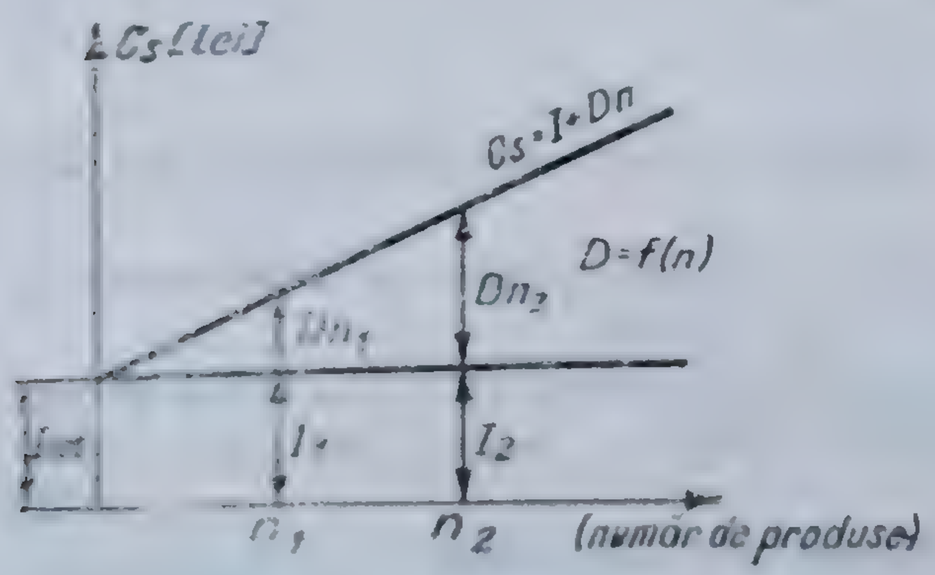

Fig. 13.

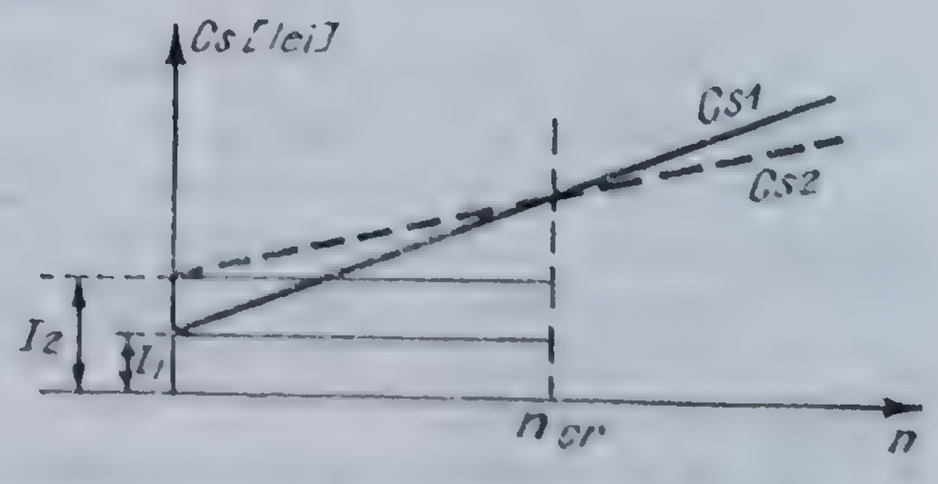

Fig. 14.

Pentru stabilirea tehnologiilor optime se iau în considerație și alte criterii, de exemplu, coeficientul de optimizare a materiilor prime (Km).

Costurile de producție calculate în industrie

a) Costul de producție pe unitatea de produs.

Se folosesc o serie de modele. Nu le vom expune, deoarece ele fac obiectul științelor economice de ramură.

b) Costul de producție la 1 000 lei producție marfă (vezi manualul).

c) *Costul de producție mediu pe unitatea de produs, la nivel de ramură*, ($\bar{C}p$), se calculează ca medie aritmetică ponderată a costurilor de producție pe unitatea de produs, care s-au înregistrat la întreprinderile ce creează produsul respectiv.

$$\bar{C}p = \frac{\sum_{1}^{n} q_i Cp_i}{\sum_{1}^{n} q_i} \quad (i = 1, 2, ..., n) \quad \text{[lei/produs]} \tag{7}$$

unde:

$\bar{C}p$ = costul de producție mediu, pe ramură, al unei unități de produs;

$\sum_{1}^{n} q_i$ — volumul fizic al producției;

Cp_i — costurile de producție a unității de produs.

Exemplu: Considerăm că într-o ramură există trei întreprinderi care creează produse, conform exemplului alăturat.

TABELUL Nr. 2

Întreprinderea	Nr. de produse (q_i) în mii buc.	Costul de producție pe un produs Cp_i (lei)	Total (mii lei)
A	100	10	1 000
B	800	20	16 000
C	50	30	1 500
Total	950 (Σqi)	—	18 500 ($\Sigma qi\ Cpi$)

$$\bar{C}p = \frac{\Sigma q_i Cp_i}{\Sigma q_i} = \frac{185 \cdot 10^5}{95 \cdot 10^4} = 19{,}5 \text{ lei/produs} \approx 20 \text{ lei/produs}$$

Continuînd exemplul, să considerăm că prețul de livrare are mărimea:

$$Pl = \bar{C}p + B + I.C.M. \tag{8}$$

De exemplu: $Pl = 20 + 10 + 5 = 35$ lei

În calculul nostru vom face abstracție de *I.C.M.*, deoarece întreprinderea nu are nici un drept asupra lui. Atunci:

— întreprinderea A, la care $Cp_i < \bar{C}p$, va obține la fiecare produs, pe lîngă beneficiul planificat, și un beneficiu peste plan de 10 lei ($\bar{C}p - Cp_i = 10$ lei);

— întreprinderea B obține numai beneficiul planificat, pentru că $Cp_i = \bar{C}p = 20$ lei;

— întreprinderea C nu obține nici beneficiul planificat, pentru că $Cp_i > \bar{C}p \Rightarrow$ $\Rightarrow Cp_i - \bar{C}p = 10$ lei.

Din acest exemplu rezultă că fiecare întreprindere este cointeresată în reducerea costurilor de producție sub costul de producție mediu pe ramură, pe unitatea de produs.

2.2.2. Reducerea cheltuielilor materiale

Vom reține numai formulele de calcul cele mai utilizate, pentru evidențierea folosirii eficiente a materialelor.

- Indicatorul consumului specific în unități naturale (Ks):

$$Ks = \frac{qm}{Q} \qquad \text{[kg/produs etc.]} \qquad (9)$$

unde:

qm reprezintă cantitatea de material efectiv consumat (tone, kg, metri etc.);

Q — cantitatea de produse obținute (tone-produse, bucăți etc.).

Acest indicator se folosește la analiza variației consumului mediu de materiale pe unitatea de produs, în perioada raportată, față de norma de consum pe unitate de produs (Nc), sau față de consumul specific realizat în perioadele precedente, respectiv:

$$I = \frac{Ks}{Nc} \quad \text{și} \quad I = \frac{Ks_1}{Ks_0}.$$

— Coeficientul de utilizare a materiilor prime (Km):

$$Km = \frac{qmî}{qmt} \cdot 100 \qquad [\%] \qquad (10)$$

unde:

$qmî$ reprezintă cantitatea de materii prime încorporate în produse;

qmt — cantitatea totală de materii prime consumată.

Potrivit *Hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din martie* 1978, la nivelul întreprinderilor, se calculează următorii indicatori:

— $$\frac{PN}{qm} = \frac{\text{valoarea producției nete}}{\text{cantitatea de materii prime folosite}} \qquad \text{[lei/t, m etc.]} \qquad (11)$$

exprimă valoarea producției nete realizate la o unitate fizică de materii prime (tone, m, m³ etc.).

— $$\frac{c}{Pm} 1\,000 \qquad \text{[lei/1 000]} \qquad (12)$$

unde:

c reprezintă cheltuielile materiale totale;

Pm — valoarea producției marfă.

Acest indicator exprimă cheltuielile materiale la 1 000 lei producție marfă.

2.2.3. Fondurile unității economice

2.2.3.1. *Circuitul și rotația fondurilor de producție*

$$(F_p = F_f + M_c)$$

$$B - M - M_p - P \cdots M' - B' \qquad (1)$$

$$\uparrow D_t \downarrow$$

$$v \cdots\cdots F_m$$

$$t_r$$

unde:

t_r reprezintă timpul necesar unei rotații;

$$t_r = t_a + t_p \qquad (2)$$

t_c — timpul necesar aprovizionării (stadiul I) și desfacerii (stadiul III)

$V_r = \frac{T}{t_r}$ — număr de rotații pe an; (3)

T — durata anului;

$t_p = \hat{p}_m + t_n + t_t + t_n + \ldots$ (4)

t_p — timpul cît durează producția;
$\hat{p}_m$ — perioada de muncă, timpul cît lucrătorii acționează asupra obiectelor muncii;
t_n — timpul necesar pentru procesele naturale (uscare, fermentare etc.);
t_t — timpul întreruperilor planificate (pentru reparații) și al întreruperilor nejustificate (absențe etc.);
t_r — timpul de rezervă (durata stocurilor normate).

Exemplu (1). Dispunem de următoarele date privind o întreprindere.

Producția marfă planificată: $P_{m_0} = 120 \cdot 10^6$ lei.

Timpul unei rotații planificate $t_{r_0} = 90$ zile.

t_{r_0} s-a redus în urma măsurilor luate de întreprindere la $t_{r_1} = 60$ zile.

Se cere: V_{r_0}, V_{r_1}, M_{c_0}, M_{c_1}, P_{m_1}.

Să se comenteze rezultatele obținute:

$$V_{r_0} = \frac{T}{t_{r_0}} = \frac{360}{90} = 4 \text{ rot/an.} \qquad V_{r_1} = \frac{T}{t_{r_1}} = 6 \text{ rot/an.}$$

$P_m = V_r \cdot M_c$

$$M_{c_0} = \frac{P_{m_0}}{V_{r_0}} = \frac{120 \cdot 10^6}{4} = 30 \cdot 10^6 \text{ lei}$$

$P_{m_1} = V_{r_1} \cdot M_{c_0} = 6 \times 30 \cdot 10^6 = 180 \cdot 10^6$ lei

$\Delta P_m = P_{m_1} - P_{m_0} = 60 \cdot 10^6$ lei

sau în cazul $P_{m_1} = P_{m_0} = \text{constant}$ (neexistînd cerere suplimentară)

$$M_{c_1} = \frac{P_{m_0}}{V_{r_1}} = \frac{120 \cdot 10^6}{6} = 20 \cdot 10^6 \text{ lei}$$

Deci $\Delta M_c = M_{c_0} - M_{c_1} = 10 \cdot 10^6$ lei. Se eliberează mijloace bănești care sînt atrase de bancă și puse la dispoziția altor întreprinderi etc., pentru care:

— întreprinderea ce le-a eliberat va primi dobîndă.

Exemplu (2)

Pe baza datelor din *tabelul următor*, știind că: $t_{r_0} = 60$ zile și $t_{r_1} = 40$ zile, să se calculeze: V_{r_0}, P_{m_0}, P_{m1}, M_{c_0}, V_{r_1}, P_{m_1}, ΔP_m, ΔM_c.

10^6 lei — TABELUL Nr. 3

Valoarea producției globale (P_{C0})	Planificat 1930
1. Valoarea produselor finite (P_f)	1 820
2. Valoarea semifabricatelor (Slv)	60
3. Valoarea obiectelor de plan tehnic terminate și valorificate (P_t)	30
4. Valoarea lucrărilor cu caracter industrial terminate executate pentru terți (L_t)	—
5. Creșterea (+) descreșterea (—) stocurilor de semifabricate din producție proprie ($S_2 - S_1$)	— 10
6. Creșterea (+) sau descreșterea (—) stocurilor de producție neterminată ($N_2 - N_1$)	30

Răspuns:

$V_{r_0} = \frac{T}{t_{r_0}} = \frac{360}{60} = 6$ rot/an $\qquad V_{r_1} = 9$ rot/an

$P_{m_0} = P_f + Slv + P_i + L_i = 1910 \cdot 10^6$

$M_{c_0} = \frac{P_{m_0}}{V_{r_0}} = \frac{1910 \cdot 10^3}{6 \cdot 10^6} \approx 320 \cdot 10^6$ lei

$P_{m_1} = M_{c_0} \cdot V_{r_1} = 320 \cdot 10^6 \cdot 9 = 28\ 80 \cdot 10^6$ lei

$\Delta P_m = P_{m_1} - P_{m_0} = 28\ 80 \cdot 10^6 - 1910 \cdot 10^6 = 970 \cdot 10^6$ lei

Dacă $P_{m_1} = P_{m_0} = 1910 \cdot 10^6$ lei

$M_{c_1} = \frac{1910 \cdot 10^6}{9} = 212 \cdot 10^6$ lei

$\Delta M_c = M_{c_0} - M_{c_1} = 320 \cdot 10^6 - 212 \cdot 10^6 = 108 \cdot 10^6$ lei

Exerciții:

(1) Se dau următoarele date privind planificarea activității unei întreprinderi:

$P_{m_0} = 10(n + 1)\ 10^3$ lei

$t_{r_0} = 40$ zile.

În urma măsurilor luate de întreprindere $t_{r_1} = 30$ zile

n — numărul din catalog al studentului

Se cere: V_{r_0}, V_{r_1}, P_{m_0}, P_{m_1}, ΔP_m, M_{c_0}, M_{c_1} și ΔM_c, pentru $P_{m_1} = P_{m_0}$.

Să se comenteze rezultatele.

Care va fi dobînda încasată într-un an de întreprindere pentru ΔM_c dacă rata dobînzii acordată de bancă va fi r = 7%.

(2) Folosindu-se datele din tabelul nr. 3 și considerînd $P_{m_0} = \frac{1\,820 \cdot 10^3}{(n + 1)}$ lei să se refacă integral exemplul 2.

2.2.3.2. *Amortizarea fondurilor fixe* (F_f)*

Conform *Legii nr. 62/1968 privind amortizarea fondurilor fixe*, mărimea anuală a amortizării (A) se stabilește cu relația $A = \frac{V_i - r + d}{T}$

$\Delta A = f(V_i,\ C_{A_i})$ (1)

Variația mărimii lui (A) este funcție de:

(1) V_i = valoarea medie anuală a fondurilor fixe. Aceasta, la rîndul ei, depinde de o serie de factori. De exemplu: datorită progresului tehnic care generează uzura morală de gr I și II, au loc creșteri sau descreșteri ale fondurilor fixe. În fișa analitică a unui fond fix vor apărea următoarele valori:

V_i — valoarea inițială; V_A — valoarea amortizată

V_r — valoarea rămasă; $V_r = V_i - V_A$ [lei] (2)

Valoarea de înlocuire $V_{înl} = V_r \pm D$ [lei] (3)

unde D = variațiile valorice ale fondurilor fixe.

---

* În întreprinderi se numesc și mijloace de bază (în limbaj contabil).

(2) $C_{A(i)}$ = cota medie anuală de amortizare care servește la includerea amortismentului în valoarea producției anuale. Mărimea amortismentului (A_t) se stabilește cu una dintre următoarele metode:

— *Metoda amortizării liniare.* Mărimea lui (A_t) se calculează cu ajutorul unei cote de amortizare constantă pe întreaga durată de funcționare (T) a fondului fix. Duratele (T) se iau din nomenclatorul fondurilor fixe. De exemplu, pentru un baraj de hidrocentrală $T = 100$ ani.

— *Metoda cotelor diferențiate.* Cotele de amortizare cresc sau scad succesiv, în funcție de randamentul și gradul de uzură al fondurilor fixe.

Exemplu (1). Se dispune de următoarele date privind F_f ale unei întreprinderi:

$V_0 = 10^6$ lei, $T = 10$ ani și $r = d$. Se aplică metoda amortizării liniare. După un an de la intrarea în funcțiune are loc o scădere a valorii F_f cu 10%.

Se cere: C_{A1} — cota de amortizare;

A — mărimea anuală a amortizării;

V_r — valoarea rămasă;

$V_{înl}$ — valoarea de înlocuire.

$$A_{(1)} = \frac{V_0}{T} = \frac{10^6}{10} = 10^5 \text{ lei}$$

$$C_{a_{(1)}} = \frac{A_1}{V_1} \cdot 100 = \frac{10^5}{10^6} = 10^{-1} \ (\%)$$

$$V_r = V_0 - A_1 = 10^6 - 10^5 = 9 \cdot 10^5 \text{ lei}$$

$$V_{înl} = V_r - D$$

$$D = \frac{V_r \times 10}{100} = \frac{90 \cdot 10^5 \cdot 10}{10^2} = 9 \cdot 10^4 \text{ lei}$$

$$V_{înl} = V_r - D = 9 \cdot 10^5 - 9 \cdot 10^4 = 81 \cdot 10^4 \text{ lei.}$$

(2) După $T = 10$ ani, procesul de amortizare se încheie, fondurile fixe ale întreprinderii mai funcționează încă 5 ani. Să se calculeze cu datele de mai sus, considerîndu-se valoarea de înlocuire a fondurilor fixe, degrevarea anuală a costurilor de producție.

$$A = \frac{V_{înlocuire}}{T} = \frac{81 \cdot 10^4}{5} = 162 \cdot 10^2 \text{ lei}$$

$$F_A = A \cdot T = 81 \cdot 10^4 \text{ lei}$$

Exercițiu. Pe baza următoarelor date:

$V_i = (n + 1)\ 10^6$ lei, $T = 20$ ani, n — numărul din catalog al studentului

Se cere: $C_{A(i)}$, $A_{(i)}$, V_r și $V_{înl}$ pentru $D = \frac{V_r \times n}{100}$

3.3. Indicatorul de structură a fondurilor fixe (*Is*) servește la aprecierea ponderii unei grupe de fonduri fixe și anume F_i în totalul fondurilor fixe:

$$Is = \frac{F_i}{\sum_{i=1}^{n} F_i} \cdot 100 \quad [\%] \tag{1}$$

unde:

F_i reprezintă volumul grupei (*i*) de fonduri fixe.

Modificarea structurii fondurilor în timp, ca urmare a progresului tehnic, se apreciază cu ajutorul coeficientului intensității schimbării structurii (*Cs*):

$$Cs = \sqrt{\left(\sum_{i=1}^{n} Is_1 - Is_0\right)^2} \tag{2}$$

Acest coeficient este similar abaterii pătratice, cu deosebire că aici abaterea se ia nu față de o mărime oarecare, ci față de situația existentă anterior.

INDICATORI DE EFICIENȚĂ AI FONDURILOR FIXE [1]

La nivel microeconomic se folosesc:

$$E_g = \frac{PG}{F_f} \cdot 1\,000 \quad \text{(eficiența brută)} \quad [\text{lei}/1\,000 \text{ lei}] \tag{1}$$

$$E_n = \frac{PN}{F_f} \cdot 1\,000 \quad \text{(eficiența netă)} \quad [\text{lei}/1\,000 \text{ lei}] \tag{2}$$

$$\frac{B}{F_f} \cdot 1\,000 \quad [\text{lei}/1\,000 \text{ lei}] \tag{3}$$

Pe baza relațiilor (1) și (2) se scrie că:

$$IE_g = \frac{E_{g_1}}{E_{g_0}} = \frac{\frac{PG_1}{F_{f_1}}}{\frac{PG_0}{F_{f_0}}} \tag{4}$$

Introducem pe (*N*) numărul de lucrători:

$$IE_g = \frac{\frac{PG_1}{F_{f_1}/N_1}}{\frac{PG_0}{F_{f_0}/N_0}} = \frac{W_1}{W_0} \cdot \frac{y_0}{y_1}$$

$y = \frac{F_f}{N}$ — înzestrarea tehnică a muncii

Deci:

$$IE_g = I_w \cdot I_y \tag{6}$$

I_w — indicele productivității muncii, calculat cu ajutorul *PG* sau *Pmvî*.

[1] Cei folosiți la nivel macroeconomic se prezintă la lecția privind venitul național.

Similar se deduce:

$$I_{E_n} = I_{tv} \cdot I_y \tag{7}$$

I_{tv} — calculat cu ajutorul producției nete.

Din relațiile (6) și (7) rezultă că eficiența economică a fondurilor fixe crește atunci cînd PG și PN cresc mai repede decît crește valoarea fondurilor fixe, folosite pentru obținerea lor.

Exemplu. Se dau următoarele date privind activitatea anuală a unei întreprinderi:

Nr. crt.	Denumirea	U.M.	Planificat (0)	Realizat (1)
1	Producția fizică (Q)	10^3 kWh	3 000	3 400
2	Fondul de retribuire (Σv)	10^3 lei	15 000	15 000
3	Numărul de lucrători (N)	persoane	500	500
4	Valoarea fondurilor fixe neamortizate (V_r)	10^3 lei	50 000	50 000
5	Amortizarea anuală (A_t)	10^3 lei	5 000	5 000
6	Fonduri circulante consumate (M_c)	10^3 lei	25 000	25 200
7	Raportul dintre beneficii și retribuire $\left(\frac{B}{v}\right)$		1:1	1,52:1
8	Prețul de producție fără PPN ($P_p = C_p + B$)	lei	20	20
9	Prod. marfă vîndută și încasată ($P_{mvî}$)	10^3 lei	60 000	68 000

Să se calculeze:

I_{E_g}, I_{E_n}, I_y, I_W;

să se verifice relațiile $I_{E_g} = I_w \cdot I_y$, considerîndu-se $PG = Pmvî$.

$$I_{E_g} = \frac{\frac{Pmvî_1}{F_{f_1}}}{\frac{Pmvî_0}{F_{f_0}}} = \frac{Pmvî_1}{Pmvî_0} \cdot \frac{F_{f_0}}{F_{f_1}} = \frac{68 \cdot 10^6}{60 \cdot 10^6} \cdot \frac{50 \cdot 10^6}{50 \cdot 10^6}$$

$$I_{E_G} = \frac{68}{60} = 1,13 \text{ sau } 113\%.$$

$$I_W = \frac{W_1}{W_0} = \frac{\frac{Pmvî_1}{N_1}}{\frac{Pmvî_0}{N_0}} = \frac{Pmvî}{Pmvî_0} \times \frac{N_0}{N_1} = \frac{68 \cdot 10^6}{60 \cdot 10^6} = 1,13 \text{ sau } 113\%.$$

$I_y = 1,$ — nu s-au produs schimbări în înzestrarea tehnică a muncii.

$I_{E_g} = I_W \cdot I_y = 1,13$ sau 113%.

Se verifică relația $I_{E_n} = I_W \cdot I_y$.

$$I_W = \frac{W_1}{W_0} = \frac{\frac{PN_1}{N_1}}{\frac{PN_0}{N_0}} = \frac{PN_1}{PN_0} \cdot \frac{N_0}{N_1}$$

$N_0 = N_1 = 500 \rightarrow I_W = \frac{PN_1}{PN_0}$.

36 — Economie politică — ed. a II-a

$PN = Pmcî - C_m$

C_m – cheltuielile materiale (vezi relația (6) de la p. 438)

$PN_1 = Pmvi_1 - C_{m1} = 68\,000\,000 - 30\,200\,000 = 378 \cdot 10^5$ lei

$PN_0 = Pmvi_0 - C_{m0} = 60\,000\,000 - 30\,000\,000 = 300 \cdot 10^5$ lei

$I_V = 1$

$$IE_n = I_W \cdot I_V = \frac{378 \cdot 10^5}{300 \cdot 10^5} = 1{,}26 \text{ sau } 126\%.$$

2.2.4. Rentabilitatea unităților economice

2.2.4.1. *Beneficiul întreprinderii*

(A) Metodele de calcul al mărimii beneficiului întreprinderii:

(1) *Metoda directă (de producție).* Este aplicabilă cînd se poate calcula beneficiul pentru producția comparabilă pe produse sau grupe de produse.

a) Întîi se determină indicatorul producția marfă vîndută și încasată (*Pmcî*), folosind relațiile:

$$Pmvî = \left[\sum_1^n q_i + (S_{oi} - S_{1i}) \right] P_{pi} \quad \text{[lei]} \tag{1}$$

Apoi,

$$B = (Pmcî - C_{pi}) - (\alpha_i \cdot PN_i + A_i) \quad \text{[lei]} \tag{2}$$

unde:

$\sum_1^n q_i$ reprezintă cantitatea produselor vîndute;

S_{oi}, S_{1i} – stocul inițial (0) și cel de la sfîrșitul anului (S_{1i}) al produselor finite aflate în depozit și cele expediate și neîncasate;

P_{pi} – prețul de producție;

$\alpha_i = \frac{PPN_i}{PN_i} \cdot 100$ – cota prelevărilor pentru societate din PN;

A_i – alte cheltuieli suportate direct din încasări.

Se adaugă apoi beneficiul pentru producția necomparabilă și pentru prestări de servicii

(2) *Metoda de repartiție* (Se folosește relația (7) de la p. 438.)

$$B = PN - (\text{PPN} + R_d + Ch + I_R + C_s + A_i) \quad \text{[lei]} \tag{3}$$

(3) *Metoda raportării la perioada de bază.* Se stabilesc coeficienții ce se aplică asupra valorii produselor și serviciilor planificate, ținîndu-se seama de mărimea beneficiului din anul de bază.

(B) Beneficiul – *criteriul de optimizare* al activității economice a întreprinderii.

Mărimea beneficiului anual este funcție (vezi relațiile 1 și 2) de:

– costurile producției anuale (C_p);

– volumul fizic al producției $\sum_1^n q_i = Q$;

– structura producției;

– mărimea prețului de producție (P_{pi}).

Pornindu-se de la corelația dintre beneficiu și factorii arătați, se poate stabili domeniul de existență al rentabilității (Z) pentru producția planificată.

Se exemplifică *consecințele variațiilor lui* (Q) *și* (C_p).
Costul de producție pe unitatea de produs (vezi relațiile 1—2 pag. 443) este:

$$C_p = D + I_d \quad \text{[lei/produs]} \tag{4}$$

unde:

$$I_d = \frac{I}{Q} \quad \text{[lei/produs]} \tag{5}$$

Prețul de producție: $P_p = C_p + B + PPN$ [lei/produs].
Dacă se face abstracție de PPN, beneficiul va fi egal cu:

$$B = Q(P_p - D) - I \quad \text{[lei]} \tag{6}$$

Pentru o producție nerentabilă $(B = 0)$ respectiv:

$$Q(P_p - D) - I = 0 \tag{7}$$

Relația (7) permite stabilirea *volumului critic* al producției fizice (Q_{cr}), cel pentru care sumele încasate din *Pmvî* permit numai acoperirea costurilor $(P_p = C_p)$, deci Q_{cr} este *limita inferioară* (pragul) a rentabilității

$$Q_{cr} = \frac{I}{P_p - D} \quad \text{[volumul fizic al producției]} \tag{8}$$

Exemplu: Se dispune de următoarele date privind o întreprindere care produce un singur sortiment [1].

$D_o = 300$ lei/produs; $I_o = 150\,000$ lei; $P_p = 400$ lei/produs

$$Q_{cr} = \frac{I_o}{P_p - D_o} = 1\,500 \text{ produse}$$

$$C_{p_o} = \frac{I_o}{Q_{cr}} + D_o = 400 \text{ lei/produs } (C_{p_o} = P_p = 400 \text{ lei/produs})$$

a) *Cazul variațiilor în volumul producției* $Q = \sum_{1}^{n} q_i$

Volumul fizic al producției (Q') care asigură beneficiul planificat:

$$B = (Q' - Q_{cr})(P_p - D_o) \quad \text{[lei]} \tag{9}$$

Dacă, de exemplu: $B = 50\,000$ lei

$$Q' = \frac{B}{P_p - D_o} + Q_{cr} = \frac{50\,000}{100} + 1\,500 = 2\,000 \quad \text{bucăți} \tag{10}$$

$$Q' = Q_{cr} + \Delta Q$$

$$C_{fQ'} = D_o + \frac{I_o}{Q'} = 300 + \frac{150\,000}{2\,000} = 375 \text{ lei/produs} \tag{11}$$

Relația (10) permite stabilirea influenței schimbării volumului producției (Q) asupra nivelului rentabilității, când P_p = stabil.

b) *Cazul schimbărilor în costurile de producție* $(C_{p1} \neq C_{po})$ când ceilalți factori rămîn constanți.

---

[1] Dacă se produc mai multe sortimente, se ține seama de aceasta prin schimbările intervenite în prețul de producție (P_p).

Exemplu. Se presupune că costurile scad astfel:

— cheltuielile *directe*, cu 20%

$$D_1 = D_0 - \frac{D_0 \times 20}{100} = 240 \text{ lei/produs}$$

— cheltuielile *indirecte*, cu 5%

$$I_1 = I_0 - \frac{I_0 \times 5}{100} = 142\,500 \text{ lei}$$

Cînd $Q_1 = Q_{cr_0} = 1\,500 \rightarrow C_{p1} = D_1 + \frac{I_1}{Q_1} = 240 + 95 = 335$ lei

Aplicîndu-se relația (2) se obține

$$B_1 = Q_1 P_p - (Q_1 D_1 + I_1)$$

$$B_1 = 1\,500 \times 400 - (1\,500 \times 240 - 142\,500) = 97\,500 \text{ lei}$$

$$\Delta B = B_1 - B = 97\,500 - 50\,000 = 47\,500 \text{ lei}$$

$Q_{cr_1} = \frac{I_1}{P_p - D_1} = \frac{142\,500}{400 - 240} = 891$. De la acest număr al produselor începe acum pragul rentabilității $P_p = C_{p_1} = 400$ lei/produs.

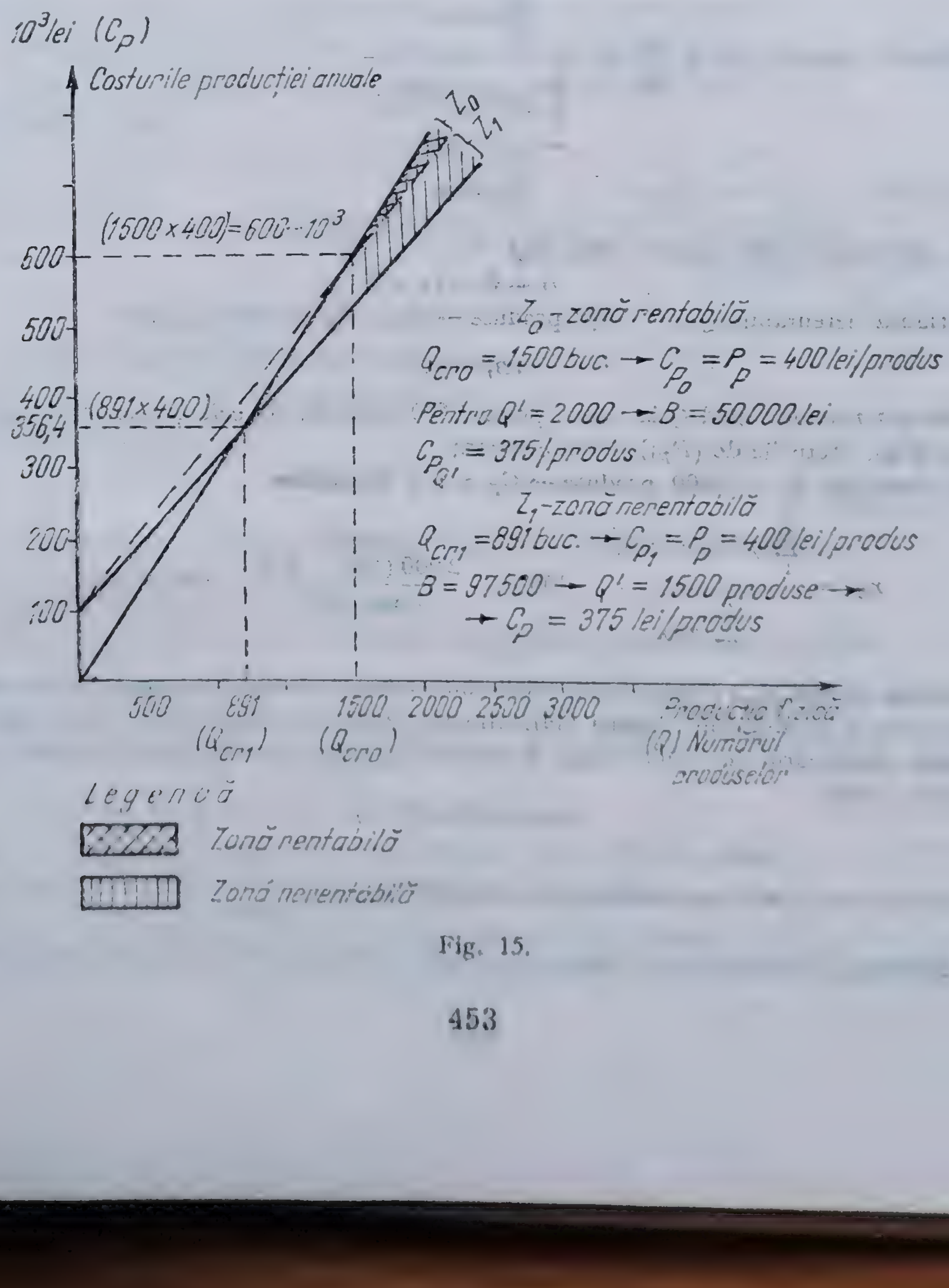

Fig. 15.

2.2.4.2. *Rata rentabilității întreprinderii (r)*

Conform prevederilor *Legii nr. 19/1971*, orice întreprindere calculează obligatoriu următoarele rate ale rentabilității [1].

$$r_B = \frac{B}{C_p} \cdot 100 \text{ și } r_F = \frac{B}{F_p} \cdot 100 \tag{12}$$

r_B reprezintă rata beneficiului;

B reprezintă beneficiul anual [2];

C_p reprezintă costul producției anuale;

F_p reprezintă fondurile de producție, compuse din:

F_f — suma medie anuală a fondurilor fixe (valoarea neamortizată);

M_c — suma medie anuală a mijloacelor circulante.

Se explicitează r_B introducîndu-se notațiile care evidențiază factorii de care depinde mărimea beneficiului (vezi p. 451)

$$r_B = \frac{\sum_1^n q_i(P_{pi} - C_{pi})}{\sum_1^n q_i \cdot C_{pi}} \cdot 100 \quad [\%] \tag{13}$$

$$\text{Indicele } \textit{agregat } I_{r_B} = \frac{r_{B1}}{r_{B0}} = \frac{\dfrac{\sum_1^n q_i(P_{p1} - C_{p1})}{\sum_1^n q_i C_{p1}}}{\dfrac{\sum_1^n q_i(P_{p0} - C_{p0})}{\sum_1^n q_i C_{p0}}} \tag{14}$$

În exemplul nostru: pentru zona (z_0)

$$B = 0 \rightarrow r_B = 0$$

Varianta nerentabilă $Q_{cr_0} = 1\,500$ produse $\rightarrow C_{p_0} = P_p = 400$ lei/produs

$$r_{B_0} = 0.$$

Varianta rentabilă cînd Q ia valori peste 1 500 produse, iar ceilalți factori: (costurile de producție (C_p), prețurile de (P_p)) rămîn constanți.

De exemplu: $Q' = 2\,000$ produse $\rightarrow C_p = 375$ lei/produs.

$$r_{B1} = \frac{\sum_1^n q\,(P_p - C_p)}{\sum_1^n qC_p} \cdot 100 = \frac{2\,000\,(400 - 375)}{2\,000 \cdot 375} \cdot 100 = 6{,}66\%$$

Indicele *agregat* (I_{r_B}) reflectă schimbările intervenite în factorii de care depinde mărimea numărătorului și numitorului relației (14), influențe care se evidențiază prin indicii *factoriali* I_Q ce exprimă modificările în volumul fizic al producției, I_c (în costuri), I_p (în prețuri) și I_s (în sortimente). Adică

$$I_{r_B} = I_Q \cdot I_c \cdot I_p \cdot I_s \tag{15}$$

---

[1] Se folosesc și alte exprimări ale ratei rentabilității, ca: $\frac{B}{P_{mvf}} \cdot 100$, $\frac{B}{F_f} \cdot 100$ etc.

[2] Mărimea lui depinde și de viteza de rotație a mijloacelor circulante (vezi p. 446).

În exemplul folosit, în care s-a luat în considerare numai schimbarea volumului producției și al costurilor, rezultă că:

$$I_{r_B} = \frac{r_{B_1}}{r_{B_0}} \cdot 100 = 6{,}66\%$$

Exercițiul nr. 1

Pe baza criteriului rentabilității să se stabilească două variante de plan anual pentru o întreprindere:

Varianta inițială (*o*).

Cheltuielile directe: $D_o = 5 \cdot 10^2$ lei/produs.
Cheltuielile indirecte anuale: $I_o = 2 \cdot 10^6$ lei.
Prețul de producție (fără *PPN*): $P_p = 6 \cdot 10^2$ lei/produs.
Beneficiul anual planificat: $B_o = 8 \cdot 10^6$ lei.

Să se calculeze:

1) Volumul producției care marchează pragul inferior al rentabilității Q_{cr}.

(Răspuns: $Q_{cr_o} = 2 \cdot 10^4$ produse)

2) Volumul producției ce asigură obținerea beneficiului planificat

(Răspuns: $Q'_o = 10^5$ produse)

și nivelul rentabilității pentru Q'_o.

(Răspuns: $r_{B_o} = \frac{B_o}{C^t_{p_o}} \cdot 100 = 15{,}38\%$)

Varianta (1), cînd se planifică scăderea costului de producție astfel:

— cheltuielile directe cu 20%. (Răspuns: $D_1 = 4 \cdot 10^2$ lei/produs)
— cheltuielile indirecte, cu 10% (Răspuns: $I_1 = 1{,}8 \cdot 10^6$ lei).

Să se calculeze:

1) Q_{cr_1}

(Răspuns: $Q_{cr_1} = 9 \cdot 10^3$ produse)

2) Beneficiul (B_1) și rata rentabilității (r_{B_1}) cînd $Q = Q'_o = 10^5$ produse.

(Răspuns: $B_1 = 18{,}2 \cdot 10^6$ lei
$r_{B_1} = 43{,}54\%$).

3) Indicele rentabilității pentru cele două variante: cînd $Q = 10^5$ produse, $\left(I_{r_B} = \frac{r_{B_1}}{r_{B_o}} \cdot 100\right) = \frac{43{,}54}{15{,}38}$.

(Răspuns: 2,83%)

4) Să se traseze graficul rentabilității pentru cele două variante de plan.

Exercițiul nr. 2

Să se stabilească pe baza criteriului rentabilității două variante de plan.

Varianta inițială (*o*). Se dau datele:

$I_o = 2{,}5 \cdot 10^6$ lei; $D_o = 7 \cdot 10^2$ lei/produs. $P_p = 10^3$ lei/produs $B_o = (n + 1)\ 10^6$ lei; n — numărul din catalog al studentului.

Varianta (1), cînd costurile de producție scad:

$D_1 = 4{,}5 \cdot 10^2$ lei/produs; $I_1 = 1{,}8 \cdot 10^6$ lei, $P_p = 10^3$ lei/produs.

Să se calculeze pentru varianta (*o*): Q_{cr_o}, C_{p_o}, Q'_o, B_o și r_{B_o}.

Să se calculeze pentru varianta (1): Q_{cr_1}, C_{p_1}, B_1 și r_{B_1}, pentru $Q = Q'_o$.

Să se traseze și să se comenteze graficul rentabilității obținut pe baza datelor calculate

2.2.5. Eficiența economică a investițiilor

În problemele de investiții se parcurg mai multe etape:

— etapa premergătoare adoptării deciziei, a elaborării studiul tehnico-economic (S.T.E) și proiectul de execuție (P.E.);

— etapa de realizare a investiției;

— perioada de funcționare a obiectivului realizat.

În prima etapă. Se elaborează mai multe variante — pe bază de criterii tehnico-economice — și se alege *varianta optimă* prin diferite procedee.

INVESTIȚIA SPECIFICĂ

$$i = \frac{I}{Q} = \frac{\text{lei investiții}}{\text{buc, tone etc.}} \quad \left[\frac{\text{lei}}{\text{producție fizică}}\right] \tag{1}$$

sau:

$$i = \frac{I}{PN} \quad [\text{lei/lei}] \tag{2}$$

$$i = \frac{I}{Pm} \quad [\text{lei/lei}] \tag{3}$$

În aceste cazuri, investiția specifică (i) reflectă volumul de investiții necesar pentru obținerea unei producții în valoare de 1 leu (1 000 sau 1 000 000 lei).

Exemplul 1 de calcul al investiției specifice (i):

Să presupunem că avem următoarele trei variante de investiții:

Indicatori	Simbol	U/M	Variante		
			I	II	III
Investiția	I	10^6 lei	980	1 200	1 400
Capacitatea anuală	q	10^6 m²	420	600	750

$$i_I = \frac{980}{420} = 2{,}33 \frac{\text{lei/invest}}{\text{m}^2}; \qquad i_{II} = \frac{1\,200}{600} = 2{,}00 \frac{\text{lei/invest}}{\text{m}^2};$$

$$i_{III} = \frac{1\,400}{750} = 1{,}86 \frac{\text{lei/invest}}{\text{m}^2} \qquad i_I > i_{II} > i_{III},$$ deci varianta a III-a este cea mai eficientă.

Exemplul 2. În cazul dezvoltării sau modernizării capacităților, se aplică formula:

$$i_i = \frac{Ii}{qi - q_0} \quad [\text{lei/buc., m etc.}] \tag{4}$$

unde:

i = indice ce exprimă o variantă oarecare de proiect privind situația rezultată după dezvoltare sau modernizare;

0 = indice ce exprimă situația inițială.

Presupunem că avem de comparat trei variante de proiect privind dezvoltarea (modernizarea) unui obiectiv existent:

Indicatori	U/M	Situația inițială	Variația		
			I	II	III
Investiții (I)	10^3 lei	—	800	1 200	1 600
Capacitatea zilnică (q)	10 m	1 000	1 200	1 350	1 800

$$i_1 = \frac{800}{1\,200 - 1\,000} = \frac{800}{200} = 4{,}00 \text{ lei invest/m.}$$

$$i_2 = \frac{1\,200}{1\,350 - 1\,000} = \frac{1\,200}{350} = 3{,}42 \text{ lei invest/m.}$$

$$i_3 = \frac{1\,600}{1\,800 - 1\,000} = \frac{1\,600}{800} = 2{,}00 \text{ lei invest/m.}$$

Deci, $i_1 \rhd i_2 \rhd i_3$ — varianta a treia este mai eficientă.

Termenul de recuperare a investițiilor (Tr)

a) Cazul comparării a două variante:

$$Tr = \frac{I_1 - I_2}{C_2 - C_1} \leqslant Tn \quad \text{[ani]} \tag{5}$$

unde:

Tr reprezintă timpul de recuperare (efectiv);

Tn — timpul de recuperare normat (admisibil);

C_1, C_2 — costurile de producție anuale în cele două variante comparate.

Dacă $Tr < Tn$, varianta 1 este cea avantajoasă.

Dacă $Tr > Tn$, varianta 2 nu este avantajoasă.

b) Cazul mai multor variante — generalizarea formulei (5) pentru două variante:

$$I_i + TnC_i = \text{minim} \quad \text{[lei]} \tag{6}$$

Pe baza relațiilor (6) și (7) se folosesc o serie de variante. De exemplu:

$$Tr = \frac{I}{Pm - C} \text{ sau } Tr = \frac{I}{A} \quad \text{[ani]} \tag{7}$$

unde:

$A = Pm - C$ este volumul anual al plusprodusului (acumulărilor bănești);

Pm = valoarea producției marfă anuale.

În cazul cînd variantele elaborate se compară cu o variantă dată (a unui caz anterior similar) de investiție, se aplică formula (8).

Exemplul 3. Să se stabilească varianta cea mai eficientă, pe baza datelor din tabelul alăturat:

Indicatori	Simbol	U/M	Variante			
			Baza	I	II	III
Investiții	I	10^3 lei	12 000	15 000	20 000	25 000
Capacitatea anuală	q	10^3 buc.	1 500	1 500	1 500	1 500
Cost unitar	Cp	lei/buc.	10	9	8	7
Preț de producție unitar	Pp	lei/buc.	15	15	15	15
Cost de producție anual	C	10^3 lei	15 000	13 500	12 000	10 500
Producția marfă anuală	Pm	10^3 lei	22 500	22 500	22 500	22 500
Acumularea	A	10^3 lei	7 500	9 000	10 500	12 000

Se aplică: $Tr = \frac{I_i - I_0}{A_i - A_0}$ [ani] (8)

$Tr_1 = \frac{3\,000}{1\,500} = 2$ ani; $Tr_2 = \frac{8\,000}{3\,000} = 2{,}66$ ani; $Tr_3 = \frac{13\,000}{4\,500} = 2{,}88$ ani.

Deci, varianta I este cea optimă.

Cheltuieli recalculate echivalente

Se foloseşte, la nivelul obiectivelor economice, funcţia de eficienţă economică (K), care ţine seama simultan, atît de cheltuielile de investiţii, cît şi de cele de exploatare. Acest criteriu este complex; el ţine seama simultan de două criterii parţiale şi anume:

— efortul de investiţii (I);

— cheltuielile de exploatare (C);

Pentru a se considera eficientă, o investiţie trebuie să permită minimizarea funcţiei K; de aceea, în cazul comparării mai multor variante, se alege aceea pentru care rezultatul va fi:

$$K_i = I_i + Tn \cdot C_i = \text{minim} \quad \text{[lei]} \tag{9}$$

au:

$$K_i' = C_i + pn \cdot I_i = \text{minim} \quad \text{[lei]} \tag{10}$$

unde:

K reprezintă cheltuieli recalculate;

I — investiţia;

Tn — durata normată de recuperare [1];

C — cheltuieli anuale de exploatare;

pn — coeficientul normat de eficienţă a investiţiei.

$$pn = \frac{1}{Tn} \tag{11}$$

Folosind datele din tabel (p. 457) — cazul comparării cu o variantă dată — şi dacă $Tn = 2$ ani, aplicînd relaţia (10), va rezulta:

$k_0 = 12\,000 + 2 \times 15\,000 = 42\,000$ lei

$k_1 = 15\,000 + 2 \times 13\,500 = 42\,000$ lei

$k_2 = 20\,000 + 2 \times 12\,000 = 44\,000$ lei

$k_3 = 25\,000 + 2 \times 10\,500 = 46\,000$ lei

Deci, $k_0 = k_1 < k_2 < k_3$, astfel şi după această formulă varianta 1 este cea optimă.

Pe baza relaţiei (11) şi ştiind că $pn = \frac{1}{Tn} = \frac{1}{2} = 0{,}50$

$K_0' = 15\,000 + 0{,}50 \times 12\,000 = 21\,000$ lei

$K_1' = 13\,500 + 0{,}50 \times 15\,000 = 21\,000$ lei

$K_2' = 12\,000 + 0{,}50 \times 20\,000 = 22\,000$ lei

$K_3' = 10\,500 + 0{,}50 \times 25\,000 = 23\,000$ lei

---

[1] Timpii de recuperare normaţi (Tn) folosiţi în diferite ramuri industriale: metalurgie 7 ani; energetică 7—10 ani; transporturi 10 ani; construcţii de maşini 3—5 ani; industria chimică 3—5 ani; industria uşoară 3—5 ani; industria cărbunelui, petrolului, gazelor şi forestieră 5 ani. Pentru ramurile nenormate Tn se determină prin asimilare între 3—7 ani etc.

2.2.6. Eficiența comerțului exterior

Unii din indicatorii de eficiență economică folosiți în întreprinderile care produc mărfuri destinate total sau parțial importului sînt:

Cursul de revenire brut (*Crb*), care arată cu ce cheltuieli interne se obține fiecare unitate monetară dintr-o valută străină, ca urmare a exportului unor mărfuri.

$$Crb = \frac{\Sigma Q_i p_i}{\Sigma Q_i p_e} \; (i = 1, 2, 3, \ldots, n) \quad \text{[lei curs comercial unic]} \tag{1}$$

unde:

Q reprezintă cantitatea de marfă exportată;

p_i — prețul intern al unei unități de marfă (în lei);

p_e — prețul extern în valută străină (lei curs comercial unic).

Cursul de revenire net (*Crn*) exprimă cheltuielile interne necesare pentru obținerea unei unități dintr-o valută străină, prin exportul manoperei din ultima fază de fabricație a produsului și a materialelor exportabile.

$$Crn = \frac{(p_i - M_i)Q}{(p_e - M_e)\,Q} \quad \text{[lei curs comercial unic]} \tag{2}$$

unde:

M_i reprezintă costul materiilor prime, materialelor, combustibilului din import, sau exportate separat (în lei);

M_e — costul la aceleași materii prime, materiale etc., într-o valută străină.

Conform prevederilor Plenarei C.C. al P.C.R. din martie 1978, „începînd cu 1 ianuarie 1981, planul de export-import se exprimă prin utilizarea unui curs comercial unic în lei, în locul cursurilor oficiale în lei/valută. Aceasta permite realizarea unei legături mai directe între prețurile și tarifele interne ale mărfurilor de import-export și prețurile lor externe, precum și reflectarea corespunzătoare în gestiunea unităților economice a rezultatelor obținute din activitatea de export și import.

Aportul net în devize (*A.n.d.*)

$$A.n.d. = \frac{Pe - (Mexp + Mimp)}{Pe} \cdot 100 \quad [\%] \tag{3}$$

sau:

$$A.n.d. = \frac{Pe - (Mexp + Mimp)}{I} \quad \text{[lei curs comercial unic]} \tag{4}$$

unde:

$Mexp$ reprezintă valoarea materialelor exportabile;

$Mimp$ — valoarea materialelor din import;

I — volumul investițiilor.

Se folosește *A.n.d.* în expresia (3) pentru mărfurile ce încorporează materiile prime și materialele din import, sau exportabile, și se calculează prin scăderea valorii materiilor prime și a materialelor provenite din import, sau exportabile separat, din prețul de vînzare al produsului, după care se raportează la prețul de vînzare.

Folosind indicatorii de eficiență economică arătați mai sus, se poate determina oportunitatea producerii unor sortimente destinate exportului.

3. INDICATORI MACROECONOMICI

3.1. Produsul social, produsul social final și venitul național[1]

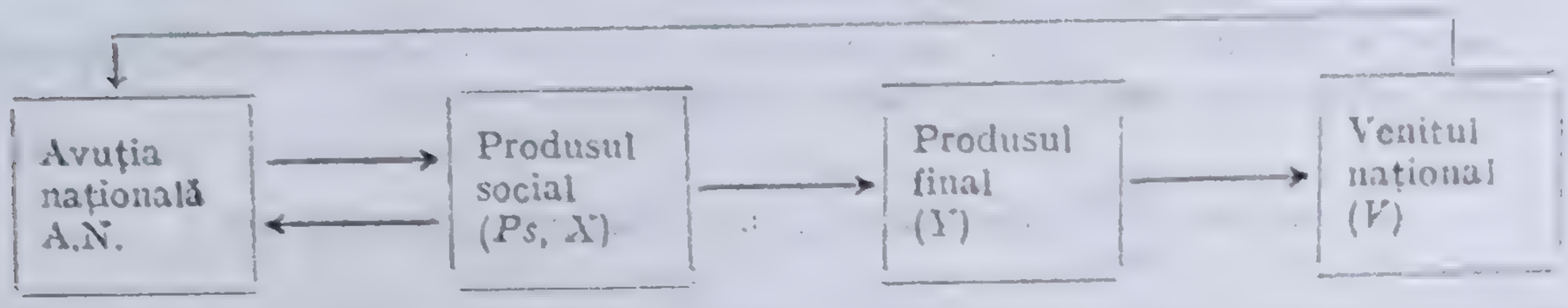

Produsul social (Ps)

în expresie valorică:

$$Ps = \underbrace{\sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} xij}_{\text{Fondul de inlocuire } (c)} + \underbrace{\overbrace{\sum_{j=1}^{n} Aj + \sum_{j=1}^{n} vj + \sum_{j=1}^{n} pj}^{\text{Valoarea adăugată}}}_{\text{Valoarea nou creată } (PN)} \quad [\text{lei}] \qquad (1)$$

Produsul social final

$$Y = Ps - \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} xij \quad [\text{lei}] \qquad (2)$$

$(i, j = 1, 2, \ldots, n)$

Se poate calcula și pe baza relației (3), care ne arată de ce (Y) este numit și expresia consumului (cererii) finale:

$$Y = Ib + S + Ci + Cs \pm (E - I) \quad [\text{lei}] \qquad (3)$$

unde:

Ib reprezintă investițiile brute făcute în economia națională;
S — creșterea stocurilor și a rezervelor de obiecte ale muncii și obiecte de consum;
Ci — consumul individual (al populației);
Cs — consumul general al statului;
E — exportul;
I — importul de materii prime, semifabricate și produse finite care se includ în elementele de mai sus, dar nu sînt produse în țară.

$$F.N.D.E.S. = A + \sum_{i=1}^{n} Aj + As \quad [\text{lei}] \qquad (4)$$

unde:

$F.N.D.E.S.$ reprezintă Fondul Național de Dezvoltare Economico-Socială;
A — partea din venitul național destinată acumulării;
$\sum_{i=1}^{n} Aj$ — fondul de amortizare la nivelul întregii economii;
As — alte surse.

Venitul național (V)

$$V = \sum_{i=1}^{n} PNi \pm \varepsilon \qquad (5)$$

PNi = valoarea producției nete a ramurilor $(i = 1, 2, \ldots, n)$;
ε — introduce în calculul lui (V) o serie de elemente ce aduc modificări în contribuția ramurilor la venitul național[2].

---

[1] Se folosesc notațiile din Balanța Legăturilor dintre Ramuri.

[2] De exemplu, datorită politicii de prețuri, o parte a valorii nou create într-o ramură se poate realiza (încasa) în alte ramuri, plusuri (minusuri) din comerțul exterior etc.

Dinamica venitului național se evidențiază prin:

1) Indicele volumului fizic al venitului național:

$$I_V = \frac{V_i}{V_0} \quad (i = 1, 2, ..., n) \tag{6}$$

V_0 = venitul național în prețuri comparabile din anul (perioada) de bază

$V_i = \sum_{i=1}^{n} q_1^i p_0^i \cdot g_0^i$ unde:

$q_1^i p_0^i$ reprezintă produsul global din perioada curentă în prețuri comparabile;

g_0 — greutatea specifică a producției nete în produsul global în anul cînd s-au stabilit prețurile comparabile.

Calculul se face pe ramuri ale producției materiale. *Exemplu*: (date convenționale) [1]

Ramuri	Produsul global în prețuri comparabile (10^3 lei)		Producția netă în prețuri curente (10^3 lei)		
	perioada de bază (0)	perioada curentă (1)	perioada de bază (0)	% prod. netă în producție globală per (0)	perioada curentă (1)
Industrie	100 000	180 000	45 000	45%	82 000
Agricultură	50 000	60 000	50 000	60%	34 000
Celelalte ramuri ale producției materiale	50 000	60 000	25 000	50%	29 000
Total.....	200 000	300 000	100 000	—	145 000

$$V = q_1^i p_0^i g_0^i = \frac{180\,000 \times 45}{100} + \frac{60\,000 \times 60}{100} + \frac{60\,000 \times 50}{100} = 147 \cdot 10^3$$

Venitul național în prețuri curente este de $145 \cdot 10^6$ lei, iar în prețuri comparabile, $147 \cdot 10^6$ lei.

Acest calcul presupunînd prețurile neschimbate, deci și valoarea produselor și productivitatea muncii, înseamnă că greutatea specifică a valorii nou create în produsul social, în perioada analizată este, în general, ca în perioada cînd au fost stabilite prețurile comparabile (g_0)

Ritmul sporului de venit național *

a) *Ritmul sporului de venit național* ($R_{i/0}$) *cu bază fixă* (*constantă*)

$$R_{i/0} = \frac{V_i - V_0}{V_0} \cdot 100 = \frac{\Delta V_i}{V_0} \cdot 100 \quad [\%] \tag{8}$$

V_i reprezintă nivelul absolut al venitului național în perioada (anului) de timp, aleasă pentru a fi comparată;

V_0 — nivelul absolut al venitului național al perioadei (anului) de bază.

[1] I. Capanu: *Statistica economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 63—67; 83; 127; 134.

* În mod analog se poate calcula ritmul sporului producției, al populației.

b) *Ritmul sporului de venit național cu baza variabilă* ($R_{t/t-1}$), în lanț:

$$R_{t/t-1} = \frac{V_t - V_{t-1}}{V_{t-1}} \quad \text{sau:} \quad [\%] \tag{9}$$

$$R_{t/t-1} = \frac{\Delta V_{t/t-1}}{V_{t-1}}$$

unde:

V_{t-1}= nivelul absolut al venitului național în perioada (anul) luată ca bază.

Aplicație: să se arate că:

a) O rată de creștere constantă a sporului de venit național $\left(r = \frac{\Delta V}{V} = \text{const.}\right)$ echivalează cu o creștere accelerată a sporului absolut al venitului național.

Exemplu cifric:

se ia $r = 20\%$.

Dacă: $V_0 = 100 \Rightarrow \Delta V = \frac{r \cdot V_0}{100} = \frac{20 \cdot 100}{100} = 20$

$$V_1 = V_0 + \Delta V = 120 \Rightarrow \Delta V = \frac{r \times V_1}{100} = 24.$$

b) Unui spor absolut de mărime constantă a venitului național (ΔV_t= const.) îi corespunde o scădere a ritmului (a ratei) de creștere a venitului național.

Exemplu cifric:

$$V_0 = 100 \text{ și } \Delta V = 20 \Rightarrow V_1 = V_0 + \Delta V = 120 \quad V_2 = V_1 + \Delta V = 140$$

$$r_1 = \frac{\Delta V \cdot 100}{V_0} = \frac{20}{100} \cdot 100 = 20\% \quad \text{și:}$$

$$r_2 = \frac{\Delta V}{V_2} \cdot 100 = \frac{20}{140} \cdot 100 = 14{,}3\% .$$

Ritmul mediu anual de creștere a venitului național ($\bar{r}$) *se calculează pe baza mediei geometrice:*

$$\bar{r} = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^{n} R_i} - 1 \quad (i = 1, 2, \ldots, n) \tag{10}^1$$

Π exprimă produsul indicilor anuali (R);

n — numărul indicilor în lanț;

$$\prod_{i=1}^{n} = \frac{V_1}{V_0} \cdot \frac{V_2}{V_1} \cdot \ldots \cdot \frac{V_n}{V_{n-1}} = \frac{V_n}{V_0}$$

$R_t = \frac{V_t}{V_{t-1}}$ (indici cu bază variabilă) sau $R_n = \frac{V_n}{V_0}$ (indici cu bază fixă) (11)

$$\bar{r} = \sqrt[n]{\frac{V_n}{V_0}} - 1 \tag{12}$$

$$\lg \bar{r} = \frac{\lg V_n - \lg V_0}{n} - 1 \tag{13}$$

Valoarea lui $\bar{r}$ se obține calculînd antilg. din rezultatul obținut cu relația (13).

---

[1] Expresia (10) se aplică ori de cîte ori vrem să stabilim ritmul anual pentru creșterea unor indicatori ca: produs social, productivitatea muncii, retribuția etc.

Folosind datele din tabelul nr. 2 (p.480) să se calculeze ritmul mediu anual de creşterea venitului naţional al ţării noastre pe perioada 1981— 1985:

$V_{1980} = 516 \cdot 10^9$ lei

$V_{1985} = 738 \cdot 10^9$ lei

$$R_{1985} = 1{,}43 \text{ sau } R_{1985} = 143\%$$

R_{1985} — indicele venitului naţional în anul 1985.

$$R = \sqrt[n]{R_{1985}} = \sqrt[5]{1{,}43}$$

$$\lg R = \frac{\lg 1{,}43}{5} = 0{,}03108 \qquad R = \text{antilg. } 0{,}03106 = 1{,}074$$

$$\bar{r} = R - 1 = 0{,}074 \text{ sau } \bar{r} = 7{,}4\%$$

Relaţia (12) permite, scrind-o astfel:

$$V_t = V_0 (1 + \bar{r})^t \quad (t = 1, 2, \ldots, n) \quad \text{(ani)},$$

determinarea mărimii venitului naţional după (n)-ani dacă-i cunoaştem mărimea în anul de bază (V_0) şi ritmul mediu anual de creştere ($\bar{r}$), rata lui de creştere. Se procedează identic pentru a se stabili în anul (n), mărimea produsului social, numărul populaţiei etc.

Factorii de creştere a venitului naţional

Scriem că venitul naţional este:

$$V = f(\overline{W} \cdot T) \pm \varepsilon \tag{14}$$

unde:

$\overline{W}$ reprezintă productivitatea socială a muncii;

T — cantitatea de muncă depusă în sfera productivă;

ε — are semnificaţia deja arătată şi ia în considerare factorii mai greu de urmărit pentru calculul celor doi termeni $\overline{W}$ şi T, de exemplu valoarea produsului $\Delta\overline{W} \cdot \Delta T$.

Dacă se consideră $\overline{W}$ şi T, ca fiind funcţii continue în timp şi deci *derivabile*, putem scrie că $(V + \Delta V) = (\overline{W} + \Delta\overline{W})(T + \Delta T)$

şi: $$\Delta V = \Delta\overline{W} \cdot T + \Delta T\overline{W} + \Delta\overline{W} \cdot \Delta T \tag{15}$$

trecînd la limită şi neglijînd produsul $(\Delta\overline{W} \cdot \Delta T)$

avem: $$dV = T \frac{\partial V}{\partial \overline{W}} d\overline{W} + \overline{W} \frac{\partial V}{\partial T} \cdot dT \tag{16}$$

Integrînd prin părţi obţinem:

$$V = T \int_0^1 \frac{\partial V}{\partial \overline{W}} d\overline{W} + \overline{W} \int_0^1 \frac{\partial V}{\partial T} dT \qquad \begin{bmatrix}\text{anul de bază } (0)\\ \text{anul curent } (1)\end{bmatrix} \tag{17}$$

De unde obţinem:

a) contribuţia sporului productivităţii muncii la creşterea venitului naţional

$$T \int_0^1 \frac{\partial V}{\partial \overline{W}} d\overline{W} = V - \overline{W} \int_0^1 \frac{\partial V}{\partial T} dT \text{ şi} \tag{18}$$

b) contribuţia creşterii muncii productive:

$$(T = N \cdot h) \tag{19}$$

N este numărul de lucrători productivi;

h — numărul de ore lucrate în medie de un lucrător.

$$\overline{W}\int_0^1 \frac{\partial V}{\partial T}\,dT = V - T\int_0^1 \frac{\partial V}{\partial \overline{W}}\,d\overline{W} \qquad (20)$$

Exemplu: Aplicație a relației (20) ar fi *metoda abstractizării succesive*, în care facem să varieze pe rînd fiecare din factorii care generează creșterea (sporul) venitului național:

Numărul de lucrători din sfera productivă (N)		Productivitatea muncii sociale $\left(\overline{W} = \frac{V}{N}\right)$ în lei/lucr.	
în perioada de bază (N_0)	în perioada curentă (N_1)	în perioada de bază ($\overline{W}_0$)	în perioada curentă ($\overline{W}_1$)
3 000 000	3 500 000	100 000	180 000

Indicele anual al venitului național (R_1):

$$R_1 = \frac{V_1}{V_0} \cdot 100 = \frac{\overline{W}_1 \cdot N_1}{\overline{W}_0 \cdot N_0} \cdot 100 = \frac{18 \cdot 10^4 \cdot 35 \cdot 10^5}{10^5 \cdot 3 \cdot 10^6} \cdot 10^2 = 210\%$$

ΔV este sporul absolut al venitului național obținut pe seama ambilor săi factori ($\overline{W}$, N):

$$\Delta V = V_1 - V_0 = 18 \cdot 10^4 \cdot 35 \cdot 10^5 - 10^5 \cdot 3 \cdot 10^6 = 33 \cdot 10^{10}$$

a) Ponderea sporului adus de creșterea productivității muncii sociale ($\Delta\overline{W}$) față de sporul total al venitului național (ΔV):

$$\frac{\Delta V_{(\overline{W})\cdot 10^2}}{\Delta V} = \frac{N_1(\overline{W}_1 - \overline{W}_0)}{\overline{W}_1 N_1 - \overline{W}_0 N_0} \cdot 10^2 \quad [\%] \qquad (21)$$

$$\frac{\Delta V_{(\overline{W})\cdot 10^2}}{\Delta V} = \frac{35 \cdot 10^5 \cdot 8 \cdot 10^4}{33 \cdot 10^{10}} \cdot 10^2 = \frac{2\,800}{33} = 84{,}85\%$$

b) Ponderea sporului de venit național, determinat de creșterea cantității de muncă productivă, respectiv a numărului de lucrători productivi, față de sporul total al venitului național:

$$\frac{\Delta V_{(N)}}{\Delta V} = \frac{\overline{W}_0(N_1 - N_0)}{\overline{W}_1 N_1 - \overline{W}_0 N_0} \cdot 100 \quad [\%] \qquad (22)$$

$$\frac{\Delta V_{(N)}}{\Delta V} = \frac{10^5 \cdot 5 \cdot 10^5}{33 \cdot 10^{10}} \cdot 10^2 = 15{,}15\%$$

Deci, $\Delta V = 33 \cdot 10^{10}$ se descompune în:

$$\Delta V_{(\overline{W})} = 33 \cdot 10^{10} \times 84{,}85\% = 28 \cdot 10^{10}$$

$$\Delta V_{(N)} = 33 \cdot 10^{10} \times 15{,}15\% = 5 \cdot 10^{10}$$

4. MODELE ALE CREȘTERII ECONOMICE

Modelarea creșterii economice marchează saltul calitativ pe care-l face economia politică, trecerea de la abordarea descriptivistă a problemelor, la o tratare matematică. Aceasta îi mărește puterea de investigație, de stabilire a factorilor care, în diverse combinații și conexiuni,

sînt chemaţi să asigure o creştere constantă a venitului naţional şi a produsului social, în vederea maximizării fondului bunăstării sociale însumat pe întregul orizont (perioadă de referinţă) al optimizării.

4.1. Balanţa legăturilor dintre ramuri (B.L.R.)[1]

Se foloseşte în activitatea de planificare, în analiza procesului de reproducţie socialistă, în calcularea productivităţii muncii sociale etc.

Metoda B.L.R., în esenţă, constă în:

a) exprimarea, printr-un sistem de ecuaţii liniare, a interdependenţei sectoarelor (ramurilor pure) sistemului analizat, care poate fi: economia naţională, o regiune dintr-un teritoriu, o ramură de producţie etc.

Datele problemei se dispun într-un tabel cu 4 cadrane [2]:

B.L.R. (în expresie valorică) [3]

Produsul global al ramurii (Xi)	Fluxurile interramuri $\left(\sum_{j=1}^{n}\sum_{i=1}^{n} xij\right)$	Produsul social final (consumul final) (Yi)
X_1 X_2 ⋮ X_n	x_{11} x_{12} ..... x_{1n} x_{21} x_{22} ..... x_{2n} ⋮ *CADRANUL I* ⋮ x_{n1} x_{n2} ..... x_{nn}	Y_1 Y_2 ⋮ *CADRANUL II* Y_n
Amortizarea fond. fixe (Aj)	A_1 A_2 ..... A_n	
	CADRANUL III	*CADRANUL IV*
Fondul de retribuire (vj)	v_1 v_2 ..... v_n	Redistribuirea venitului naţional
Plus produsul (pj)	p_1 p_2 ..... p_n	
$X = \sum_{1}^{n} Xi$	X_1 X_2 ..... X_n	

— ecuaţiile de intrări (cheltuieli) privesc coloanele tabelului;

— ecuaţiile de ieşiri (rezultate) privesc liniile tabelului.

b) Caracteristicile structurale ale sistemului economic analizat sînt exprimate de mărimea [4] coeficienţilor tehnologici, respectiv de:

$$aij = \frac{xij}{Xj} \quad (i \rightarrow j) \tag{1}$$

arată partea din valoarea producţiei ramurii (i), trecută (absorbită) ramurii (j), pentru a se produce aici o unitate din valoarea producţiei sale totale ($Xj = 1$).

---

[1] Se prezintă modalităţile de folosire a modelului static al B.L.R.

[2] Notaţiile şi conţinutul cadranelor se stabilesc pentru a putea sublinia anumite laturi ale reproducţiei.

[3] **Wassily Leontief**: *Analiza input-output*. Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, pp. 40—48; 50—55; 156; 166; **L. Tövissi, E. Ţigănescu**: *Balanţa legăturilor dintre ramuri*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 30—33.

[4] În sfera *productivă* se stabilesc prin calcule tehnico-economice.

Ecuațiile de ieșiri, de repartizare a producției ramurilor; se deduc din relația:

$$Xi = \sum_{j=1}^{n} xij + Yi \quad (i = 1, 2, ..., n) \tag{2}$$

$$X = \sum_{i=1}^{n} Xi = \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} xij + \sum_{i=1}^{n} Yi \tag{3}$$

X = produsul social.

Expresia lui X cu ajutorul ecuațiilor de intrări (cheltuieli) este:

$$X = \sum_{j=1}^{n} Xj = \sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} xij + \sum_{j=1}^{n} Aj + \sum_{j=1}^{n} vj + \sum_{j=1}^{n} pj \tag{4}$$

Din egalitatea relațiilor (3) și (4), rezultă expresia produsului social final:

$$Y = \sum_{1}^{n} Yi = \sum_{1}^{n} Aj + \sum_{1}^{n} vj + \sum_{1}^{n} pj \tag{5}$$

El servește pentru consumul final, respectiv pentru: acumulare (Y_A), consum (Y_C), rezerve (Y_R), export (Y_E) etc.

Se poate exprima ca un vector linie:

$$Y = [Y_A + Y_C + Y_R + Y_E + ...] \tag{6}$$

dar și ca un vector coloană, ale cărui componente arată contribuția ramurilor la consumurile finale, la producția fizică necesară societății.

În exprimare matricială: $X = AX + Y$ (7)

unde:

$$X = \begin{bmatrix} X_1 \\ X_2 \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ Xi \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ X_n \end{bmatrix}$$ Matricea coloană a produsului social (X) (8)

$$A = a_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} \dots a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} \dots a_{2n} \\ \dots\dots\dots\dots \\ a_{i1} & a_{i2} \dots a_{in} \\ a_{n1} & a_{n2} \dots a_{nn} \end{bmatrix}$$ $(i,j = 1, 2, ..., n)$ Matricea cheltuielilor cu obiectele muncii (A) (9)

Coeficienții a_{ij} se consideră invariabili *, pentru perioada la care se referă B.L.R., și trebuie să respecte condițiile:

$$0 \leqslant a_{ij} < 1 \quad \text{și} \quad \sum_{i=1}^{n} a_{ij} < 1 \tag{10}$$

Datele sistemului de ecuații se grupează în:

— *exogene*, intră în B.L.R., ca date cunoscute, predeterminate în cadrul politicii economice, a studiilor de marketing etc.;

— *endogene*, determinate prin rezolvarea sistemului de ecuații.

Modul de rezolvare:

$$\begin{cases} (1 - a_{11}) X_1 - a_{12} X_2 \dots - a_{1n} X_n = Y_1 \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ \dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots\dots \\ - a_{n1} X_1 - a_{n2} X_2 \dots + (1 - a_{nn}) X_n = Y_n \end{cases} \tag{11}$$

sau matricial $[E - A] X = Y$ (12)

$[E - A] = L$ (13)

---

* Acesta este unul din minusurile B.L.R.

L — matricea lui Leontief, obținută prin scăderea matricei (A) din matricea unitate (E) corespunzătoare având același număr de linii și coloane ca matricea (A).

$$LX = Y \tag{14}$$

Deci (12) devine: (15)

Apoi $L^{-1} LX = L^{-1}Y$

și $X = L^{-1}Y$ Relația fundamentală ce permite rezolvarea problemei prin folosirea calculatorului electronic. (16)

Aplicație

Se consideră o economie cu trei ramuri (calculul este același pentru orice număr de ramuri). B.L.R. este exprimată în unități valorice.

B.L.R. (în anul de bază) în 10^3 lei

Produsul global al ramurii (X_i)	Fluxurile interramuri $\left(\sum_{i=1}^{n} \sum_{j=1}^{n} x_{ij}\right)$			Venitul național $(V + P) = 1100$
300	40	60	100	100
500	20	20	60	400
800	120	60	20	600
V_j	70	200	400	
P_j	50	160	220	
	300 (X_1)	500 (X_2)	800 (X_3)	

Pe baza acestor date, se cere întocmirea programului de producție al anului viitor [1].

Etapele calculului

1. Stabilim mărimea coeficienților tehnologiei $a_{ij} = \frac{x_{ij}}{X_j}$,

de exemplu: $a_{11} = \frac{x_{11}}{X_1} = \frac{40}{300} = 0,133$; $a_{21} = \frac{x_{21}}{X_1} = 0,067$ ș.a.m.d.

2. Determinăm mărimea coeficienților cheltuielilor cu retribuția:

$\alpha_j = \frac{v_j}{X_j}$ și ai plusprodusului $\beta_j = \frac{P_j}{X_j}$

De exemplu:

$$\alpha_1 = \frac{v_1}{X_1} = \frac{70}{300} = 0,233 \quad \text{și} \quad \beta_1 = \frac{P_1}{X_1} = \frac{50}{300} = 0,167$$

Scriem datele obținute într-o matrice completă a coeficienților:

$$\begin{bmatrix} a_{ij} \\ \cdots\cdots \\ \alpha_j \\ \cdots\cdots \\ \beta_j \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0,133 & 0,120 & 0,125 \\ 0,067 & 0,040 & 0,075 \\ 0,400 & 0,120 & 0,025 \\ \cdots\cdots & \cdots\cdots & \cdots\cdots \\ 0,233 & 0,400 & 0,500 \\ \cdots\cdots & \cdots\cdots & \cdots\cdots \\ 0,167 & 0,320 & 0,275 \end{bmatrix}$$

Se verifică îndeplinirea următoarei condiții: suma pe fiecare coloană trebuie să fie egală cu 1 (unu). B.L.R. fiind o balanță șah (pătrată), adică ceea ce pentru o ramură este ieșire (rezultat) pentru celelalte reprezintă intrări (cheltuieli). A se vedea egalitatea relației (3) cu (4)

[1] Pentru simplificarea calculelor, amortizarea a fost inclusă în cheltuielile cu obiectele muncii.

Ecuațiile de ieșiri sînt:

$$\begin{cases} X_1 = 0{,}133\ X_1 + 0{,}120\ X_2 + 0{,}125\ X_3 + Y_1 \\ X_2 = 0{,}067\ X_1 + 0{,}040\ X_2 + 0{,}075\ X_3 + Y_2 \\ X_3 = 0{,}400\ X_1 + 0{,}120\ X_2 + 0{,}025\ X_3 + Y_3 \end{cases}$$

Matricea $L = |E - A|$:

$$L = \begin{vmatrix} 0{,}867 & -0{,}120 & -0{,}125 \\ -0{,}067 & +0{,}960 & -0{,}075 \\ -0{,}400 & -0{,}120 & +0{,}975 \end{vmatrix} = 0{,}743$$

Sistemul de ecuații devine:

$$\begin{cases} 0{,}867\ X_1 - 0{,}120\ X_2 - 0{,}125\ X_3 = Y_1 \\ -0{,}067\ X_1 + 0{,}960\ X_2 - 0{,}075\ X_3 = Y_2 \\ -0{,}400\ X_1 - 0{,}120\ X_2 + 0{,}975\ X_3 = Y_3 \end{cases}$$

Acest sistem de ecuații liniare conține trei ecuații cu 6 (șase) necunoscute. Pentru a rezolva sistemul se impune stabilirea pe alte căi a unor valori (datele exogene), pentru trei dintre necunoscute.

Există trei posibilități:

a) *Cazul cel mai frecvent* (general): planul național unic de dezvoltare economico-socială prevede o modificare a produsului social final față de anul de bază, ținînd seama de *nevoia socială*, de exemplu: $Y = \begin{bmatrix} 200 \\ 500 \\ 500 \end{bmatrix}$ și se va stabili producția globală și netă (ca o componentă a ei) a ramurilor: X_1, X_2 și X_3.

Folosind una din metodele cunoscute din matematică obținem:

Inversa matricei lui Leontief $L^{-1} = \begin{bmatrix} 1{,}248 & 0{,}178 & 0{,}174 \\ 0{,}128 & 1{,}070 & 0{,}100 \\ 0{,}528 & 0{,}205 & 1{,}108 \end{bmatrix}$

Stabilim valoarea producției ramurilor aplicînd relația (16):

$$\begin{matrix} X_1 \\ X_2 = \\ X_3 \end{matrix} \begin{bmatrix} 1{,}248 & 0{,}178 & 0{,}174 \\ 0{,}128 & 1{,}070 & 0{,}100 \\ 0{,}528 & 0{,}205 & 1{,}108 \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} 200 \\ 500 \\ 500 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 425{,}60 \\ 610{,}60 \\ 762{,}10 \end{bmatrix}$$

De exemplu: $X_1 = 1{,}248 \times 200 + 0{,}178 \times 500 + 0{,}174 \times 500 = 425{,}60$

Se recomandă și o verificare, de exemplu:

$Y_1 = 0{,}867 \times 425{,}6 - 0{,}120 \times 610{,}60 - 0{,}125 \times 762{,}10 = 200.$

Pentru a întocmi balanța de plan, se calculează și:

a) fluxurile interramuri $\sum_{j=1}^{n} \sum_{i=1}^{n} x_{ij}$

De exemplu: $x_{11} = a_{11} X_1 = 0{,}133 \times 425{,}60 = 56{,}605$ ș.a.m.d.

b) Se calculează cheltuielile cu retribuția:

De exemplu: $v_1 = 0{,}233 \times 425{,}60 = 99{,}165$ ș.a.m.d.

c) Se calculează mărimea plusprodusului din fiecare ramură:

De exemplu: $p_1 = 0{,}167 \times 425{,}60 = 71{,}075.$

Balanța de plan (10^6 lei)

Produsul global al ramurii (X_i)	Fluxurile interramuri $\left(\sum_{j=1}^{n}\sum_{i=1}^{n} x_{ij}\right)$			Venitul național $\sum_{i=1}^{n}(V+P)$
	56,605	75,272	95,263	200
425,60	28,515	24,424	57,158	500
610,60	170,240	73,272	19,053	500
762,10				
Retribuția (vj)	99,165	244,240	381,050	
Plusprodusul (Pj)	71,075	195,392	209,576	
Total	425,600 (X_1)	610,600 (X_2)	762,100 (X_3)	

Alte cazuri:

b) cazul cînd se dă valoarea producției pentru o ramură de producție, de exemplu X_2 și participarea celorlalte ramuri la produsul final, respectiv Y_1 și Y_2.

c) se cunoaște valoarea producției în ramurile (X_1), (X_2) și (X_3) iar prin calcul se stabilește care trebuie să fie participarea ramurilor la produsul final respectiv Y_1, Y_2, Y_3.

Din aplicația prezentată să degajăm unele concluzii pentru înțelegerea problemelor:

— Nevoia socială: $N = \sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{n} xij + Yi$ (21)

— Resursele de care dispune societatea $B = \sum_{1}^{m} Bj$ (22)

Pentru dezvoltarea echilibrată, proporțională a economiei naționale se impune realizarea următoarei corelații, biunivoce:

$N \leftrightarrow B$, ea stă la baza stabilirii *proporțiilor economice*, ținînd seama de ordinea de prioritate a componentelor nevoii sociale.

	NEVOIA SOCIALĂ (N)			
Producția ramurilor Xi	Consumurile intermediare $\left(\sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{n} x_{ij}\right)$			Consumul final (Y_i)
X_1	(11)	x_{12} ..... x_{1n}		Y_{1A} ; Y_{1C} ; Y_{1R} ; Y_{1E} ; ...
X_2	x_{21}	(22) ..... x_{2n}		Y_{2A} ; Y_{2C} ; Y_{2R} ; Y_{2E} ; ...
⋮	⋮	⋮		⋮
X_n	x_{n1}	x_{n2} ..... (nn)		Y_{nA} ; Y_{nC} ; Y_{nR} ; Y_{nE} ; ...

Se observă că pe diagonala principală a matricei consumurilor intermediare avem coeficienți la care $i = j$, ei se referă la partea din producția globală a ramurilor care se consumă chiar de către acesta. Dacă scădem aceste cheltuieli materiale din producția globală a fiecărei ramuri obținem valoarea producției nete (PN), contribuția lor la venitul național.

B.L.R. este instrumentul demonstrației peremptorii potrivit căreia producția netă (PN), care exclude producția intermediară $\left(\sum_{i=1}^{n}\sum_{j=1}^{n} xij\right)$, este în mod justificat indicatorul principal al planului.

4.2. Funcția Cobb-Douglas (C.D.)[1], formulată în 1928

Este astăzi cunoscută sub următoarea formă generală:

$$Y_{(t)} = [(1 + \varepsilon)^t;\ \overset{\alpha}{L_{(t)}};\ \overset{\beta}{K_{(t)}}],\ B \tag{1}$$

unde:

$Y_{(t)}$ reprezintă volumul rezultatelor: producția, produsul social, venitul național etc.

$L_{(t)}$ — cantitatea de muncă utilizată;

$K_{(t)}$ — cantitatea de capital constant (mijloace de producție) utilizate;

ε — creșterea anuală a eficienței, adică o creștere a rezultatelor, ca efect al prelungirii timpului de muncă;

α — coeficientul elasticității rezultatelor, în raport cu munca (L);

β — coeficientul elasticității rezultatelor, în raport cu capitalul constant (K);

t — timpul.

Pentru simplificare, se consideră $\varepsilon = 0$, adică nu au loc creșteri ale eficienței pe seama prelungirii timpului de muncă, sau a intensificării muncii. Atunci, relația (1) devine:

$$Y = BL^{\alpha}K^{\beta} \tag{2}$$

unde:

B = factor de proporționalitate care exprimă gradul de eficiență al factorilor L și K — în acțiunea lor conjugată (a sporului nedescompus); considerată față de rezultate (Y). De fapt, prima formă a funcției a fost cea dată prin relația (2).

Coeficienții α și β au fost considerați de Cobb și Douglas ca fiind complementari, adică:

$$\alpha + \beta = 1 \tag{3}$$

Pe baza relației (3) vom scrie că:

$$Y = BL^{\alpha}K^{1-\alpha} \tag{4}$$

Coeficienții α și β au următoarea interpretare (specificitate) economică:

— creșterea cu 1% a retribuției nominale determină o creștere cu α% a rezultatului;

— creșterea cu 1% a capitalului constant (mijloacele de producție) determină o creștere cu β% a rezultatelor.

Matematic, demonstrația acestei semnificații economice se face cu ajutorul eficienței diferențiale (derivatelor parțiale) ale celor doi factori care iau parte la creșterea rezultatelor.

$$e_L = \frac{\partial Y}{\partial L}\,dL = \alpha BL^{\alpha-1} \cdot K^{\beta};\qquad \text{unde:}\quad y = f(L \cdot K) \tag{5}$$

$$e_K = \frac{\partial Y}{\partial K}\,dK = \beta BL^{\alpha}K^{\beta-1};\qquad dy = \frac{\partial y}{\partial L}\,dL - \frac{\partial y}{\partial K} \cdot dK \tag{6}$$

Aceste relații exprimate procentual ne dau valorile elasticităților α și β, respectiv:

$$\frac{\partial Y}{\partial L}\,dL \cdot \frac{L}{Y} = \alpha \cdot BL^{\alpha-1} \cdot K^{\beta} \cdot \frac{L}{Y} = \alpha \tag{7}$$

$$\frac{\partial Y}{\partial K}\,dK \cdot \frac{K}{Y} = \beta BL^{\alpha}K^{\beta-1} \cdot \frac{K}{Y} = \beta \tag{8}$$

---

[1] **E. Dobrescu**: *Optimul economiei socialiste*, Editura Politică, București, 1976, p. 137—146; **I. Românu**: *Econometrie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975, p. 450—467;

Funcţia C.D. în mod obişnuit se calculează pe bază de indici; între α şi β există relaţiile:

$\alpha + \beta > 1$, cazul unei eficienţe crescînde la o creştere simultană a celor doi factori;

$\alpha + \beta < 1$, cazul unei eficienţe descrescînde a sumei factorilor utilizaţi. La o creştere simultană cu 1% a volumului celor doi factori utilizaţi, va avea loc o creştere sub 1% a rezultatelor.

$\alpha + \beta = 1$ duce la creşterea rezultatelor, proporţional cu factorii utilizaţi.

Aplicarea funcţiei C.D. dă rezultate atunci cînd se admite ipoteza $\alpha + \beta = 1$.

Datele statistice culese din diferite ţări şi analizele făcute cu ajutorul funcţiei C.D. au relevat o serie de neajunsuri ale acestei funcţii, dintre care se remarcă îndeosebi caracterul său static şi sfera sa incompletă de cuprindere. Coeficienţii B, α şi β — este greu de admis că rămîn constanţi în condiţiile R.S.T. contemporane, ale extinderii mecanizării şi automatizării producţiei, ale creşterii gradului de pregătire a forţei de muncă, ale restricţiilor impuse de caracterul limitat al resurselor naturale etc.

Exemple de folosire a funcţiei C.D.[1]

Se dau următoarele date:

— producţia realizată	$Y = 4 \cdot 10^{10}$ lei
— retribuţia medie lunară	$I = 1{,}5 \cdot 10^{2}$ lei
— fondul de retribuire anual	$L = 18 \cdot 10^{8}$ lei
— fondurile fixe în funcţiune	$K = 10^{11}$ lei
— coeficienţii de elasticitate	$\alpha = 0{,}3$ şi $\beta = 0{,}4$
— coeficientul de proporţionalitate	$B = 1$
— numărul lucrătorilor	$N = 10^{6}$ persoane

Se cere:

1. Să se stabilească care este creşterea rezultatelor (Y), respectiv a producţiei, a venitului, corespunzător creşterii cu 1% a fondurilor (K).

Se aplică relaţia[2] (6):

$$e_K = \frac{\partial Y}{\partial K} dK = \beta B L^{\alpha} K^{\beta - 1}$$

Înmulţind şi împărţind cu K, avem:

$$e_K = \frac{\partial Y}{\partial K} dK = \frac{\beta B L^{\alpha} K^{\beta}}{K} = \beta \frac{Y}{K}$$

$$e_K = 0{,}4 \frac{4 \cdot 10^{10}}{10^{11}} = \frac{16 \cdot 10^{9}}{10^{11}} = 0{,}16 \quad \text{sau} \quad 16\%$$

Deci, la o creştere cu 1% a factorului K, valoarea producţiei creşte cu 0,16. Deoarece creşterea fondurilor fixe are loc prin investiţii, atunci problema poate fi formulată şi astfel: investiţii în valoare de 10^9 lei determină o creştere anuală a rezultatelor (producţie, venit) cu $16 \cdot 10^7$ lei.

---

[1] Prelucrate după **I. Românu**: *Econometrie cu aplicaţii la eficienţa investiţiilor*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975, pp. 463—465.

[2] Prin eficienţă se înţelege raportul dintre valoarea variabilei dependente (Y) şi valoarea variabilei independente (x). Acest indicator arată cu cît se modifică valoarea întregii funcţii la o anumită modificare a variabilei independente. De exemplu, dacă considerăm o funcţie oarecare: $y = f(x)$, atunci eficienţa va fi: $\left(e = \frac{y}{x}\right)$. Eficienţa diferenţială a funcţiei ne arată influenţa pe care o are asupra mărimii (y), modificarea determinată de schimbarea cu o unitate a variabilei independente (x). În cazul funcţiei $C.D.$ apar două eficienţe diferenţiale, pentru că avem două variabile independente (L şi K).

2. Să determinăm cu cîte procente crește valoarea rezultatelor (producție, venit), ca urmare a creșterii cu 1% a factorului K.

Pe baza celor arătate rezultă că la sporirea cu 1% a factorului K, va avea loc o sporire a rezultatelor (producție, venit anual) cu $0{,}4\% = \beta$.

3. Se cere a se stabili cu cîte procente trebuie să crească factorul K, pentru a obține o creștere a rezultatelor cu 1%.

Se aplică formula elasticității:

$$\varepsilon_{y/x} = \frac{\frac{dY}{y}}{\frac{dx}{x}} \qquad (9)$$

Introducem notațiile:

$Y = Q; \qquad x = K$

atunci:

$$\varepsilon_K = \frac{\frac{dQ}{Q}}{\frac{dK}{K}} \quad \text{sau:} \quad \varepsilon_K = \frac{K dQ}{Q dK} \qquad (10)$$

de unde rezultă creșterea relativă a factorului K.

$$\frac{dK}{K} = \frac{dQ}{Q\varepsilon_K} \qquad (11)$$

Întrucît producția trebuie să crească cu 1%, punem condiția $\frac{dQ}{Q} = 0{,}01$

atunci:

$$\frac{dK}{K} = \frac{dQ}{Q\varepsilon_K} = \frac{0{,}01}{0{,}4} = 0{,}025$$

Rezultă că pentru a obține o creștere a rezultatelor cu 1%, fondurile fixe în funcțiune trebuie să crească cu 2,5%.

Aplicînd acest procent la valoarea totală a fondurilor fixe în funcțiune, obținem investițiile necesare:

$$I = \frac{2{,}5}{100} \times 10^{11} = 2{,}5 \cdot 10^9 \text{ lei}$$

Înseamnă că efectuarea unor investiții de $2{,}5 \cdot 10^9$ lei conduce la o creștere a rezultatelor anuale cu 1% (respectiv, cu $4 \cdot 10^8$ lei).

$$4 \cdot 10^8 \text{ lei} = \frac{1}{10^2} \cdot 4 \cdot 10^{10} \text{ lei}$$

4. Să se determine mărimea investițiilor necesare pentru înlocuirea a 1% din numărul lucrătorilor (N), în condițiile menținerii producției la același nivel ($dY = 0$).

Scriem că rezultatul Y este obținut prin acțiunea celor doi factori (L și K), făcînd diferențiala totală:

$$dY = 0 \qquad (12)$$

$$dY_{(L,K)} = \frac{\partial Y}{\partial L} dL + \frac{\partial Y}{\partial N} \cdot dN \qquad (13)$$

Din egalitățile (12) și (13) rezultă:

$$\frac{\partial Y}{\partial K}\,\mathrm{d}K = -\frac{\partial Y}{\partial L}\,\mathrm{d}L \tag{14}$$

Numim rată marginală de substituire * raportul:

$$r = \frac{\mathrm{d}K}{\mathrm{d}L}$$

În cazul funcției *C.D.*

$$r = -\frac{\frac{\partial Y}{\partial L}}{\frac{\partial Y}{\partial K}} = -\frac{\alpha B L^{\alpha-1} K^{\beta}}{\beta B L K^{\beta-1}} = -\frac{\alpha K}{\beta L} \tag{15}$$

Înmulțind și împărțind relația (15) cu produsul LK, obținem:

$$r = -\frac{\alpha B L^{\alpha} K^{\beta+1}}{\beta B L^{\alpha+1} K} = -\frac{\alpha Y K}{\beta Y L} = -\frac{\alpha K}{\beta L} \tag{16}$$

$$r = -\frac{\alpha K}{\beta L} = \frac{\mathrm{d}K}{\mathrm{d}L} \tag{17}$$

de unde:

$$\frac{\mathrm{d}K}{K} = -\frac{\alpha \mathrm{d}L}{\beta L} \tag{18}$$

Întrucît numărul lucrătorilor scade cu 1%, va scădea în mod corespunzător și fondul de retribuire, adică:

$$\frac{\mathrm{d}L}{L} = -0{,}01 \tag{19}$$

Atunci:

$$\frac{\mathrm{d}K}{K} = 0{,}01\,\frac{\alpha}{\beta} \tag{20}$$

În exemplul nostru avem:

$$\frac{\mathrm{d}K}{K} = 0{,}01\,\frac{0{,}3}{0{,}4} = 0{,}0075$$

sau în procente:

$$\frac{\mathrm{d}K}{K}\cdot 100 = 0{,}75\%$$

Rezultă că pentru înlocuirea muncii a 10 000 lucrători (1% din numărul lor total), fondurile fixe în funcțiune trebuie să crească cu 0,75%, iar pentru aceasta investițiile necesare sînt:

$$I = \frac{0{,}75}{100}\cdot 10^{11} = 0{,}75\cdot 10^{9} = 750\cdot 10^{6}\ \text{lei.}$$

Fondul de retribuire anual se va reduce cu $180\cdot 10^{6}$ lei.

---

* Se are în vedere că termenul Y, rezultatul în funcția de tip *C.D.*, fiind conceput ca un produs al celor doi factori — munca (L) și capitalul (K) — rezultă că unul din aceștia poate scădea, fără ca valoarea funcției să se schimbe, dacă scăderea va fi compensată de creșterea celuilalt (interșanjabilitate).

4.3. Modelul lui M. Kalecki [1]

Este un model monosectorial în care creşterea economică este urmărită prin schimbările intervenite pe termen lung, în componentele venitului naţional.

Modelul operează cu noţiunea de „venit naţional brut" considerat ca rezultat al producţiei materiale (bunuri materiale şi servicii productive).

Folosind relaţiile din B.L.R., avem:

$$V = Ps - \sum_{j=1}^{n} xij \tag{1}$$

$$V = \Sigma Aj + \Sigma vj + \Sigma pj \quad (j = 1, 2, ..., n) \tag{2}$$

Deci, V (venitul naţional brut) are în model aceleaşi componente ca şi produsul social final (Y) din B.L.R. [2].

Calculele se fac în preţuri constante (ale anului de bază ales), cee a ce permite determinarea ritmului de creştere „real" al venitului naţional.

Ecuaţiile modelului

După destinaţie, venitul naţional se compune din:

a) acumularea productivă: investiţiile productive (I) şi sporul de mijloace circulante (O);

b) consumul (C): investiţiile neproductive, consumul colectiv şi individual;

c) şi din partea care se exportă. Pentru simplificare, partea din venitul naţional ce se exportă, se consideră în model egală cu importul şi rezultatul fiind nul, se face abstracţie de această parte a venitului naţional. Deci:

$$V = I + O + C \tag{3}$$

În relaţia (3) se introduc o serie de coeficienţi pentru a stabili dependenţa dintre creşterea venitului naţional (ΔV), investiţiile productive (I) etc., respectiv:

m — coeficientul cheltuielilor de investiţii necesare pentru a se obţine o unitate de spor de venit naţional. Investiţia (I) terminată în anul curent va începe să producă la începutul anului următor, iar creşterea venitului naţional pe seama ei va fi $\frac{1}{m} \times I$;

a — coeficientul amortizării. În anul curent, venitul naţional scade pe seama diminuării capacităţilor de producţie existente, cu aV, datorită uzurii fondurilor fixe;

u — coeficientul de creştere a venitului naţional, pe seama unor perfecţionări care nu sînt funcţie de investiţii ca: folosirea cît mai bună a capacităţilor de producţie; evitarea locurilor înguste (disproporţiilor) etc. Deci;

$$\Delta V = \frac{1}{m} I - aV + uV. \tag{4}$$

Se introduc apoi în relaţia (4) pe rînd:

(1) r — ritmul de creştere a venitului naţional;

$$r = \frac{\Delta V}{V} \Rightarrow r = \frac{1}{m} \frac{I}{V} - a + u \tag{5}$$

---

[1] S-a folosit lucrarea: **M. Kalecki**: *Schiţă a teoriei creşterii economiei socialiste*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972. Aici, ca şi la celelalte modele, s-au păstrat notaţiile autorilor, pentru a nu crea dificultăţi celor care vor citi integral lucrările respectivilor autori.

[2] M. Kalecki scade consumul de materii prime $\left(\sum_{j=1}^{n} x_{ij}\right)$ din produsul global, deoarece se poate determina şi se evită astfel *înregistrările repetate*. Venitul naţional brut nu depinde de numărul fazelor de producţie. Se ştie că amortizările ($\sum Aj$) nu pot fi determinate riguros, pentru că durata de exploatare a utilajului nu este un parametru pur tehnologic, ci depinde mult de deciziile bazate pe premize economice (amortizările accelerate).

și apoi:

$$\frac{r}{V} = (r + a - u)\, m \tag{6}$$

(2) — coeficientul μ arată durata medie de rotație a stocurilor, respectiv $O = \mu \Delta V$ și:

$$\frac{O}{V} = \mu \frac{\Delta V}{V} = \mu r \tag{7}$$

Pe baza relațiilor (3) și (7) se obține:

$$\frac{I + O}{V} = (r + a - u)\, m + \mu r \tag{8}$$

(3) i — ponderea acumulării productive în venitul național:

$i = \frac{I + O}{V}$ și relația (8) devine: (9)

$$i = (m + \mu)\, r + (a - u)\, m \tag{10}$$

(4) k — coeficientul pentru cheltuieli de investiții și pentru sporul mijloacelor circulante:

$$k = m + \mu \tag{11}$$

și deci:

$$i = k \cdot r + (a - u)\, m \tag{12}$$

de unde: *relația fundamentală a modelului:*

$$r = \frac{i}{k} - \frac{m}{k}(a - u) \tag{13}$$

Pornind de la ecuația (3), putem stabili acum și legătura dintre ponderea consumului în venitul național $\left(\frac{C}{V}\right)$ și ponderea acumulării în venitul național $\left(i = \frac{I + O}{V}\right)$:

$V = I + O + C$ — de unde:

$$C = V - (I + O) \tag{14}$$

$$\frac{C}{V} = 1 - \frac{I + O}{V} = 1 - i \tag{15}$$

Ecuația fundamentală (13) ne arată că:

a) dacă m, a, u, k sînt mărimi constante, atunci, pentru ca ritmul de creștere a venitului național (r) să se păstreze constant, trebuie ca ponderea acumulării în venitul național (i) să fie constantă; ponderea consumului în venitul național $\left(\frac{C}{V} = 1 - i\right)$ va fi și ea constantă, va crește în același ritm cu venitul național;

b) dacă accelerăm ritmul de creștere a venitului național ($r' > r$), trebuie majorată și ponderea acumulării ($i' > i$). Ponderea acumulării (i) va crește mai repede decît venitul național, ceea ce va face ca ponderea consumului să scadă. Aceasta se întîmplă pentru o creștere a venitului național, considerată pe termen scurt. Rezultă necesitatea determinării unui *orizont (interval) optim* pentru ritmul de creștere a venitului național.

Pe baza ecuației fundamentale (13) se stabilește legătura dintre rata acumulării (i), ritmul de creștere a venitului național (r) și ritmul de creștere a consumului.

Pentru aceasta:

a) considerăm — pentru demonstrație — că venitul național crește într-un ritm constant (r), după t ani venitul național va fi:

$$V_{(t)} = V_{(o)}(1 + r)^t \tag{16}$$

iar consumul va fi:

$$C_t = (1 - i)\, V_t \text{ și} \tag{17}$$

$$C_t = (1 - i)\, V_o(1 + r)^t \tag{18}$$

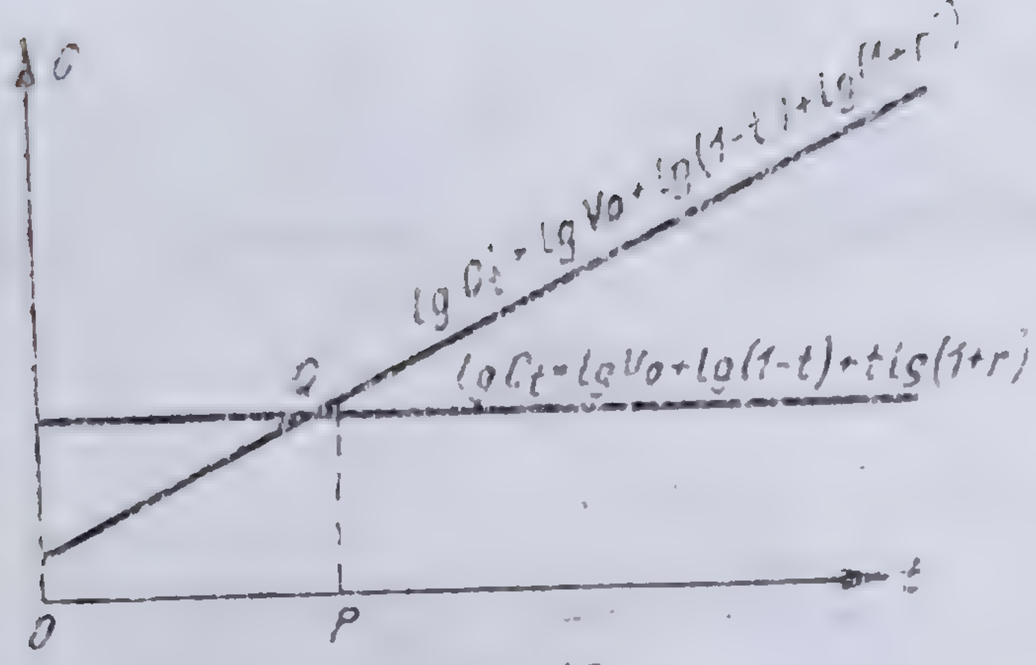

Fig. 16.

b) apoi, pentru perioada (intervalul $(t_o - t_i)$ aleasă ca orizont al dezvoltării economice ridicăm ritmul de creștere a venitului național pînă la r', aceasta implică și creșterea ratei acumulării la i', iar consumul va fi:

$$C_t' = (1 - i')\, V_o(1 + r')^t \qquad (19)$$

Aplicăm logaritmii asupra ecuațiilor (18) și (19), pentru a le reprezenta mai ușor grafic

$$\lg C_t = \lg V_o + \lg (1 - i) + t \lg (1 + r) \quad \text{și} \qquad (20)$$

$$\lg C_t' = \lg V_o + \lg (1 - i') + t \lg (1 + r') \qquad (21)$$

Pe baza relațiilor (20) și (21) trasăm dreptele C_t și C_t', conform figurii 16.

Interpretarea graficului:

Dacă ritmul de creștere a venitului național este mai rapid ($r' > r$), atunci consumul evoluează mai puțin favorabil pînă la momentul ($O\ P$) corespunzător punctului de intersecție (Q). După acest moment consumul devine favorabil ($C_t' > C_t$) față de varianta cu r = constant. Acest avantaj relativ este cu atît mai mare, cu cît perioada la care se referă este mai îndelungată. Datorită raportului de multiplicare reciprocă *(efectului de antrenare)* dintre acumulare și venitul național, cu cît este mai mare perioada aleasă, cu atît apar mai avantajoase ratele înalte ale acumulării.

De altfel, problema este următoarea: cu ce rată a acumulării, după o perioadă de timp — considerată orizontul optimizării — se poate obține și cel mai înalt nivel al rezultatelor activității economico-sociale? Pe baza acestei viziuni s-au elaborat modele de creștere cunoscute ca modele cu orizont de optimizare finit [1]. Aceasta a generat numeroase obiecțiuni, privind: alegerea orizontului de optimizare, a amînării consumului de la începutul spre sfîrșitul orizontului, „problema generațiilor", a sacrificiilor pe care o generație trebuie sau nu să le facă pentru altă generație etc.

Problema este urmărită cu interes în literatura de specialitate; se fac reformulări ale criteriilor optimizării sau se revine la unele formulate în trecut. O nouă formulare, asupra problemei optimizării este următoarea: „Cu ce rată a acumulării se poate obține, în cel mai scurt timp, un nivel maxim al activității economico-sociale, deci cel mai înalt nivel de trai". În cadrul ei, criteriul optimizării este minimizarea orizontului temporar care asigură maximizarea rezultatelor, dar și acestei formulări i s-au adus o serie de corecturi. Spațiul nu ne permite să ne referim pe larg la toate aspectele problemei; ne-am propus doar o atentionare a cititorului, care pentru aprofundare poate apela la literatura de specialitate.

---

[1] În literatura economică s-au formulat mai multe intervale temporare de: doi, cinci, zece, cincisprezece, douăzeci, patruzeci de ani etc. — fiecare pe baza unor argumentări, dar nici una nu s-a impus printr-o argumentare decisivă. În țara noastră s-a ales intervalul de 15—20 ani.

4.4. Modelul lui Oskar Lange

Notațiile modelului:

Y reprezintă venitul național;
ΔY — sporul de venit național în anul următor;
I — investiția.

Ritmul (rata) de creștere a venitului se determină astfel:

$$r = \frac{\Delta Y}{Y} \Rightarrow \frac{\Delta Y}{Y} = \frac{I}{Y} \cdot \frac{\Delta Y}{I} \qquad (1)$$

Se notează cu:

$\alpha = \frac{I}{Y}$, rata investițiilor (acumulării); (2)

$\beta = \frac{\Delta Y}{I}$ coeficientul marginal al investițiilor (sporul de venit național pe unitate de investiție) (3)

Relația (1) fundamentală a modelului devine:

$$r = \alpha \cdot \beta \qquad (4)$$

Exemplu: Dacă se cunosc: $\alpha = 0,120$ și $\beta = \frac{1}{4} = 0,25$

$$r = 0,120 \times 0,25 = 0,03$$

sau în procente $r = 3\%$.

4.5. Model elaborat de Em. Dobrescu

A elaborat mai multe modele de creștere economică, pornind de la criterii diferite. Ne-am oprit asupra: *Modelului monoproduct* [1].

1. Funcțiile modelului:

$I = f(V, g, F)$ (1) $V = f(Y)$ (5)

$Ip = f(I, \lambda)$ (2) $B = f(V, K)$ (6)

$F = f(Ip)$ (3) $C = f(B, I, \lambda)$ (7)

$Y = f(F)$ (4) $g = f(K, m)$ (8)

2. Notațiile folosite:

I = Investițiile totale (brute):

$$I = I_p + I_n \qquad (9)$$

I_p reprezintă investițiile destinate fondurilor fixe productive;
I_n — investițiile neproductive;
V — venitul național (utilizat);
g — rata investițiilor nete provenite din venitul național;

Em. Dobrescu: *Corelația dintre acumulare și consum*, Editura Politică, București, 1971, p. 90.

[1] Am ales acest model, deoarece: notațiile, funcțiile și ecuațiile lui odată cunoscute, permit înțelegerea și a modelului multisectorial (din aceeași lucrare), care, evident, permite obținerea de informații mai analitice privind evoluția economiei noastre naționale.

F — fonduri fixe productive;

$\lambda = \frac{I_p}{I}$;

Y — venitul național produs;

K — rata integrală a acumulării;

B — fondul de consum;

C — resursele totale destinate satisfacerii nevoilor de consum;

m — partea din acumulare destinată sporului de mijloace circulante.

Relația (10) servește la formularea criteriului de optimizare:

$$C = B + I_n \quad \text{și:} \tag{10}$$

$$\sum_{t=1}^{n} C_t = \text{maxim}\ ^1$$

Aplicație: Stabilirea corelației acumulare-consum, luînd drept criteriu de optimizare, dinamica și mărimea fondului de consum, respectiv maximizarea lui pe un interval de timp;

— fie că se consideră mărimea fondului de consum (C) în ultimul an al orizontului temporal ales $C_n = \text{maxim}$;

— sau, mărimea lui (însumarea) pe întregul orizont temporar ales $\sum_{t=1}^{n} C_t = \text{maxim}$

$(t = 1, 2, ..., n;$ ani$)$; $(C_1 + C_2 + ... + C_n)$.

Notații: $V = A + C$ în care:

V reprezintă venitul național;

A — fondul de acumulare;

C — fondul de consum;

a — rata acumulării.

$$a = \frac{A}{V} \cdot 100 \text{ de unde } A = aV = (1 - a)\ V = C \tag{11}$$

$\bar{r}_c$ — ritmul consumului

$$\bar{r}_c = \frac{C_t}{C_{t-1}} \tag{12}$$

De exemplu, pentru perioada curentă ($t = 1$) față de perioada de bază ($t = 0$), rezultă:

$$\bar{r}_c = \frac{C_t}{C_{t-1}} = \frac{C_1}{C_0} = \frac{(1 - a_1)\ V_1}{(1 - a_0)\ V_0} \tag{13}$$

$\bar{r}_V$ — ritmul venitului național

$$\bar{r}_V = \frac{V_t}{V_{t-1}} \tag{14}$$

$$\bar{r}_c = \frac{1 - a_1}{1 - a_0} \cdot \bar{r}_V \tag{15}$$

Relația (15) ne permite să stabilim corelația căutată și orizontul temporar. Pe baza ei rezultă trei posibilități pe care le sugerează (a) (rata acumulării).

---

[1] În lucrarea *Optimul economiei socialiste*, Editura Politică, București, 1976, prof. Em. Dobrescu se ocupă de criteriul și formele optimului macroeconomic, formulîndu-l ca fiind: „Legea maximizării bunăstării sociale", p. 27. Transcrierea problemei optimului macroeconomic în termenii programării matematice a fost realizată inițial de către F. Ramsey în 1928 sub forma următoarei funcționale:

$J = \int_0^{\infty} U(Ct)dt$, unde: Ct — volumul consumului alocat în momentul (t) și $U(.)$ — funcție de utilitate a consumului (funcție crescătoare și concavă).

1. Rata acumulării constantă $a_0 = a_1 = a_2 \ldots a_n$

în acest caz, raportul $\frac{1 - a_1}{1 - a_0} = 1$

Atunci fondul de consum crește în același ritm cu venitul național ($\overline{r_c} = \overline{r_v}$).

2. Rata acumulării considerată în scădere, în cadrul orizontului temporal:

$a_0 > a_1 > a_2 > \ldots > a_{n-1} > a_n$

Atunci: $\frac{1 - a_1}{1 - a_0} > 1$, rezultă că $F_c > F_v$, ritmul de creștere a fondului de consum depășește ritmul de creștere a venitului național la începutul intervalului ales.

3. Rata acumulării în creștere: $a_0 < a_1 < a_2, \ldots < a_{n-1} < a_n$. Atunci $\frac{1 - a_1}{1 - a_0} < 1$ și $F_c < F_v$

fondul de consum crește mai lent decît venitul național, la începutul intervalului și apoi cunoaște o dinamică care depășește pe celelalte, din cele două ipoteze anterioare. Această dinamică a lui r_c și ca o consecință și mărimea lui C este cu mult peste cele la care s-ar ajunge în celelalte ipoteze. Totodată, asigură și o dezvoltare puternică a economiei naționale.

Am luat un exemplu numeric, în care orizontul temporal de optimizare este de 15 ani ($n = 15$).

TABELUL 1

Anii	Cazul 2 $a_n > a_{n-1} > \ldots > a$			Cazul 1 $a_0 = a_1 = \ldots = a_n$			Cazul 3 $a_0 < a_1 < a_2 \ldots < a_{n-1} < a_n$		
	Rata acumul. (a) %	Venitul național (V) 10^9 lei	Fondul de consum (C) 10^9 lei	a %	V 10^9 lei	C 10^9 lei	a %	V 10^9 lei	C 10^9 lei
Anul de bază	20	100	80	20	100	80	20	100	80
1	19	120	97,20	20	120	96	21	121	94,80
2	18	142,80	117,10	20	144	115,20	22	145,20	113,26
3	17	168,50	139,86	20	172,20	138,24	23	117,10	136,37
4	16	197,14	167,57	20	197,36	158,89	24	217,83	165,45
5	15	226,71	192,71	20	236,83	189,46	25	270,21	202,66
6	14	260,71	224,21	20	284,20	224,36	26	337,76	249,94
7	13	297,21	258,57	20	341,04	272,83	27	425,58	310,68
8	12	335,85	295,55	20	409,25	327,45	28	540,48	389,15
9	11	376,15	334,78	20	491,10	392,88	29	691,77	491,16
10	10	417,52	375,77	20	589,32	481,46	30	892,38	624,67
11	9	459,27	417,94	20	697,18	557,74	31	1 160,09	800,46
12	8	500,60	460,55	20	836,62	669,30	32	1 519,72	1 033,41
13	7	532,84	468,36	20	1 003,94	803,15	33	2 006,03	1 323,98
14	6	560,14	495,54	20	1 204,73	1 063,73	34	2 688,08	1 774,14
15	5	588,14	542,14	20	1 445,68	1 216,54	35	3 602,02	2 341,32
Total	—	—	4 667,85 $\left(\sum_1^{15} C_t\right)$	—	—	6 786,28 $\left(\sum_1^{15} C_t\right)$	—	—	10 134,45 $\left(\sum_1^{15} C_t\right)$

Concluzii pe baza datelor din tabel:

În primii ani ai intervalului (1—5 ani), cel mai mare fond de consum se obține pentru cazul 2 (al ratei de acumulare în scădere); urmează cazul 1 (al ratei acumulării constante) și cel mai mic fond de consum îl înregistrează în cazul 3 (al ratei de acumulare în creștere). Dar efortul de acumulare — mai redus în cazurile 2 și 1 — va duce la un ritm mai lent de creștere

a venitului național și deci, după un număr de ani ($t > 5$), și fondul de consum va avea o dinamică diferită. Pe intervalul ales de noi ($t = 15$ ani), cel mai mare fond de consum îl va înregistra varianta a 3-a cu rata acumulării în creștere.

$\sum_{1}^{15} C_t = 10 \cdot 134{,}45 \cdot 10^9$. Efortul de acumulare mai substanțial va asigura și o creștere mai importantă a venitului național.

Exerciții propuse

Pe baza datelor din tabelele nr. 2 și 3, să se analizeze comparativ:

a) intensitatea creșterii venitului național în perioada 1950—1990, delimitîndu-se două etape:

— 1950—1970 (a trecerii țării noastre din rîndul țărilor slab dezvoltate în cadrul celor în curs de dezvoltare).

— 1976—1990 (deci și a perioadei trecerii în rîndul țărilor cu dezvoltare medie).

TABELUL 2

Anii	Venitul național (V)		Sporul venitului național ΔV			
			cu bază fixă		cu bază în lanț	
	10^9 lei	%	10^9 lei	%	10^9 lei	%
1950	35	100				
1955	68	194				
1960	95	271				
1965	146	417				
1970	212	605				
1975	362	10,3 ori				
1979	499	14,2 ori				
1980	516	14,7 ori				
1985	738	21,0 ori				
1990	1200	34,3 ori				

b) interdependența dintre evoluția ratei acumulării (a, ritmul mediu anual de creștere a venitului național ($\bar{r}_v$) și a fondului de consum ($\bar{r}_c$).

TABELUL 3

Perioada	Venitul național (mediu) 10^9 lei	Ritmul mediu anual de creștere a venitului național %	Rata acumulării (a) %	Fond de acumulare (A) medie an 10^9 lei	Fond de consum (C) medie an 10^9 lei	Ritmul mediu anual de creștere a fondului de consum %
1951—1955	35	13,9	17,6	6,16	28,84	13,7
1956—1960	84	6,9	16,0	13,44	70,56	4,8
1961—1965	124	9,1	24,3	30,13	93,87	5,8
1966—1970	183	7,7	28,8	52,70	130,30	6,2
1971—1975	296	11,3	34,1	100,93	195,07	7,8
1976—1980	453	7,2	33,0	152,0	301,0	8,0
1981—1985	661	7,4	30,0	198,0	463,0	8,5
1986—1990		8,0				

Sursa datelor:

Nicolae Ceaușescu: *Expunere la Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orășenești și comunale*, 4 februarie 1976, Editura Politică, București, 1976.

Nicolae Ceaușescu: *Cuvîntare la Plenara Comună a C.C. al P.C.R. și Consiliul Superior al Dezvoltării Economico-Sociale*, 21—22 *iulie* 1975, Editura Politică, București, 1975.

Nicolae Ceaușescu: *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura Politică, București, 1984.

*** *Directivele Congresului al XII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul* 1981—1985 *și orientările de perspectivă pînă în* 1990, Editura Politică, București, 1979.

*** *Directivele Congresului al XIII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economică-socială a României în cincinalul 1986 — 1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000.* Editura Politică, București, 1984.

*** *Anuarul Statistic al R.S.R.*, 1980, p. 87; 91.

Revista economică, nr. 39/1975.

c) pe baza datelor din tabelele prezentate să se calculeze și să se analizeze comparativ coeficienții de eficiență a acumulării pe perioada 1950—1990; după modelul din tabelul de mai jos.

TABELUL 4

Perioada *	Coeficienții de eficiență					
	$\frac{\Delta V}{\bar{r}_v}$	$\frac{\Delta v}{\bar{a}}$	$\frac{\bar{r}_v}{\bar{a}}$	$\frac{\bar{r}_c}{\bar{a}}$	$\frac{\bar{r}_a}{\bar{r}_v}$	$\frac{\bar{a}}{\bar{r}_v}$
1951—1955						
1956—1960						
1961—1965						
1966—1970						
1971—1975						
1975—1980						
1981—1985						
1986—1990						

* Se va lua sporul cu bază în lanț (variabilă).

d) Să se calculeze și analizeze variantele din tabelele următoare privind proporția optimă dintre acumulare și consum pe orizontul de timp 1976—1990, avînd drept criteriu de optimizare maximizarea fondului de consum la sfîrșitul perioadei luată în calcul.

TABELUL 5

Anii	Varianta I				Varianta II				Varianta III			
	V 10^9 lei	a %	A 10^9 lei	C 10^9 lei	V 10^9 lei	a %	A 10^9 lei	C 10^9 lei	V 10^9 lei	a %	A 10^9 lei	C 10^9 lei
1975	500	25	125	375	500	25	125	375	500	25	125	375
1980		25				20				30		
1985		25				15				35		
1990		25				10				40		

TABELUL 6

Anii	Varianta IV				
	V 10^9 lei	a %	A 10^9 lei	C 10^9 lei	V 10^9 lei
1975	500	25	125	375	500
1980		30			
1985		30			
1990		30			

Se consideră constant coeficientul eficienței utilizării acumulării:

$$e_a = 0{,}25 \qquad e_a = \frac{rV}{a}$$

Evoluția ratei acumulării este următoarea:

— varianta I; rata acumulării este constantă;

— varianta II; rata acumulării este descrescătoare cu 0,01 (10%) anual;

— varianta III; rata acumulării este crescătoare cu 0,01 (10%) anual;

— varianta IV; rata acumulării este crescătoare, cu 0,01 (10%) anual pînă în anul 1980 și apoi se menține constantă;

— varianta V; rata acumulării este crescătoare cu 0,01 (10%) anual pînă în 1985 și apoi scade cu 0,01 pînă în anul 1990;

b) Se va întocmi cite un grafic pentru fiecare variantă din care să reiasă evoluția venitului național (V), a fondului de acumulare (A) și a fondului de consum (C). Să se comenteze evoluția celor trei indicatori și să se stabilească varianta optimă. *Explicație* pentru rezolvare:

Venitul național în anii indicați în tabelele nr. 5 și 6 se calculează folosind tabelul nr. 7.

Exemplu: Venitul național din 1980 din varianta a III-a se va calcula folosind tabelul nr. 7 în felul următor:

$VN_{1975} = 500 \cdot 10^9$ lei

$\bar{r}_{v(1976-1980)} = e_{a1} \cdot a_{1980} = 0{,}25 \cdot 30\% = 7{,}5\%$

Pentru a afla indicele de creștere a venitului național în anul 1980 față de anul 1975, la un ritm mediu anual de creștere de 7,5% se caută în tabelul nr. 7 la coloana ce indică ritmul de 7%, iar valoarea pentru 0,5%, se găsește la intersecția liniei 7 cu coloana 0,5. Deci pentru un ritm de 7,5% indicele creșterii venitului național pe perioada de 5 ani (1976—1980) va fi de 143,6%. Venitul național din 1980 va fi egal cu venitul național din 1975 ($500 \cdot 10^9$ lei), cu indicele de creștere de 143,6%. $VN_{1980} = 500 \cdot 143{,}6 = 718 \cdot 10^9$ lei.

TABELUL 7

Ritmuri medii anuale de creștere pe perioada de 5 ani

Ritm mediu an de creștere	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9
	Niveluri pe o perioadă de 5 ani									
0	100,0	100,5	101,0	101,5	102,0	103,0	103,0	103,5	104,0	104,0
1	105,0	105,5	106,2	106,6	107,2	107,7	108,2	108,7	109,2	109,7
2	110,3	100,9	111,4	111,9	112,4	112,9	113,6	114,3	114,8	115,3
3	115,9	116,5	117,1	117,6	118,2	118,8	119,3	119,9	120,9	121,1
4	121,7	123,3	122,8	123,4	124,0	124,6	125,2	125,8	126,4	127,0
5	127,6	128,2	128,8	129,5	130,1	130,7	131,3	131,9	132,6	133,2
6	133,8	134,5	135,1	135,7	136,4	137,0	137,6	138,3	138,9	139,2
7	140,3	140,9	141,6	142,2	142,9	143,6	144,2	144,9	145,6	146,2
8	146,9	147,6	148,3	149,0	149,7	150,4	151,1	151,8	152,5	153,2
9	153,9	154,6	155,3	156,0	156,7	157,4	158,1	158,9	159,6	160,3
10	161,1	161,8	162,5	163,3	164,0	164,7	165,5	166,2	167,0	167,7
11	168,5	169,3	170,0	170,8	171,6	172,3	173,1	173,9	174,7	175,4
12	178,2	177,0	177,8	176,6	179,4	180,2	181,0	181,8	182,6	183,4
13	184,2	185,1	185,9	186,7	187,5	188,4	189,2	190,0	190,3	191,7
14	192,5	193,4	194,2	195,1	195,9	196,8	197,7	198,5	199,4	200,3
15	201,1	202,0	202,9	203,8	204,6	205,5	206,4	207,3	208,2	209,1

PRINCIPALELE ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE

(abrevieri)

Denumirea	Abrevieri consacrate în literatura de specialitate		
	Română	Engleză	Franceză
Asociația Europeană a Liberului Schimb [1]	AELS	EFTA	AELE
Acordul General pentru Tarife și Comerț	GATT	GATT	GATT
Asociația Internațională pentru Dezvoltare	AID	IDA	AID
Agenția Internațională pentru Energia Atomică	AIEA	IAEA	AIEA
Agenția Națiunilor Unite pentru Ajutor și Reconstrucție	UNRWA	UNRWA	UNRWA
Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare	BIRD	IBRD	BIRD
Biroul Internațional al Muncii	BIM	ILO	BIT
Birourile Internaționale Reunite pentru Protecția Proprietății Intelectuale	BIRPI		BIRPI
Centrul European pentru Cercetări Nucleare [1]	CERN	ECNR	CERN
Comunitatea Economică Europeană (Piața Comună) [1]	CEE	ECE	CEE
Comunitatea Europeană pentru Energia Atomică [1] (EURATOM)	CEEA	ECAE	CEEA
Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare [2]	UNCTAD	UNCTAD	CNUCED
Consiliul de Administrație al Programelor Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător	UNEP	UNEP	PNUE
Consiliul de Ajutor Economic Reciproc [1]	CAER	CMEA	CAEM
Fondul Monetar Internațional	FMI	IMF	FMI
Organizația Internațională a Muncii	OIM	ILO	OIT
Organizația Națiunilor Unite	ONU	UNO	ONU
Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură	FAO	FAO	OAA
Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială [2]	ONUDI	ONIDO	ONUDI
Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură	UNESCO	UNESCO	UNESCO
Organizația Unității Africane [3]	OUA	UAO	OUA
Organizația Statelor Americane [3]	OSA	OAS	OEA
Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare [2]	PNUD	UNDP	PNUD
Societatea Financiară Internațională	SFI	IFC	SFI

[1] Organizații economice grupînd un număr restrîns de state.
[2] Organisme ale Adunării generale a O.N.U.
[3] Organizații politice și militare restrînse.

Lei 43

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ — BUCUREȘTI 1985